NOT TO BE ISSUED
OUT OF THE LIBRARY.

00067177

BOMBAY BRANCH
OF THE
ROYAL ASIATIC SOCIETY.
TOWN HALL, BOMBAY.

Digitized with financial assistance from the
Government of Maharashtra
on 02 July, 2018

VETERIS MARMOREI KALENDARII NEAPOLITANI ADVMBRATIO

Prioris Marmoris Pars antica

Pars poſtica

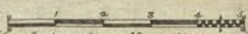
Poſterioris Marmoris Pars antica

Pars poſtica

Repertum fuit ann. 1742. in S. Ioannis Majoris:
quod mox Ioseph Card. Spinellus Archiep.
Neap. in suo Archiepiscopio collocavit.

Scala palmor. Neapolitanor.

Iussu ejusdem Emi Archiep. Iac. Martorellius
in Neap. Lyceo Linguae Graecae professor ad
fidem marmoris scripturae deformationem expressit.

Antonius Balduus incidit.

ALEXII SYMMACHI MAZOCHII

NEAPOLITANAE ECCLESIAE CANONICI
ET REGII S. SCRIPTVRAE INTERPRETIS

IN VETVS MARMOREVM

SANCTAE NEAPOLITANAE
ECCLESIAE

KALENDARIVM

COMMENTARIVS.

NEAPOLI AN. CIƆIƆCCXXXXIIII

Ex officina Novelli de Bonis Typographi Archiepiſcopalis

VTRIVSQVE POTESTATIS PERMISSV.

LIBRARY OF THE BOMBAY BRANCH OF THE ROYAL ASIATIC SOC
7177
A. 6. 5
1744

Lat 913.457/
Ma31/Nea
67177

00067177

EMINENTISSIMO AC REVERENDISSIMO DOMINO

IOSEPHO
S. R. E. CARD.
SPINELLO
ARCHIEPISCOPO NEAPOLITANO

ALEXIVS SYMMACHVS MAZOCHIVS

D*Vbium mihi non eſt, EMINEN-*TISSIME PRINCEPS, quin plerique eorum, qui prolixam tuam erga me voluntatem ac be*neficentiam norunt, miraturi* ſint, quid ſit, cur ego nullam viciſſim pro mea virili parte grati animi ſignificationem ediderim: quumq. ceteri hominum, quos numquam obſtrinxeris, certatim in tuas laudes effundantur, ac lucubrationes ſuas ſub tuo apparere nomine officii ſui ducant; ego contra, qui tot nominibus Tibi plurimum debeo, non dum ut aliquod meae in Te obſervantiae teſtimonium publice exſtaret, conatus fuerim. Sane vero ſi vel ignavia in cauſa foret, vel ruſticitas, vel aliud animi vitium; non dubitarem ſive exoranda venia, ſive deprecanda poena, expiare id quidquid eſt criminis. Nunc Tute

ſcis, Card. Ampliſſime, qua plures jam annos valetudine affligor, tum ſiquid reſtat virium, quibus me alieniſſimis occupationibus aliud ex alio objecerit: quo minus mirandum eſt, ſi Obſervationes in N. T. Tibi a me deſtinatas, quas jamdudum obrodo, nondum elimandi facultas fuerit. Accedit quod is ſum; qui prodire in ſcaenam, niſi paene coactus, non ſuſtineam; nec ad hanc diem occaſio ſe talis dederit, quae mihi edendi Tibi aliquid feſtinationem aut neceſſitatem imponeret. Nunc vero quandoquidem tuopte juſſu ad commentandum ſum incitatus, non potui non laetari magnopere, quod tandem occaſio mihi talis oblata fuerit, qua ſi minus acumen ſagacitaſq; at officium ſaltem atque obſequium eniteret.

Nam quum ante hos duos annos vetus marmoreum Eccleſiae Neapolitanae Kalendarium, abhinc annos nongentos ſcalptum, neſcio quo Numinis favore detectum fuiſſet; pro eo, quo in omnem antiquitatem, praeſertim vero ſacram, ſtudio incenderis, juſſiſti illud quantivis pretii cimelium perpetuo a me commentario exornari. Ibi me ſane deprehenſum illico ſenſi. Nec enim cauſas alioqui veras ſive aetatis, ſive valetudinis, ſive tenuitatis meae tanto oneri imparis, praetexendi facultas fuit. Quid multa? factum oportuit. Ac ſerius omnino quam voluiſſem, qualiſcumque is commentarius in lucem prodit, nulla alia ſe re probaturus, quam tuo, quod in fronte emicat, nomine. Atq. is primus ſubruſtico pudori meo detergendo, qui me adhuc, quo minus Te coram producerer, impediebat, gradus eſto. Nam ubi frontem ſemel perfricuerim, nulla erit deinceps mora, quin factus con-

fiden-

fidentior; plura Tibi de ſacratiorum Muſarum penu depromere adnitar.

Sed illa tamen in nuncupandis Tibi operibus difficultas longe maxima occurſat, quod pro ſollemni tritoq. more neceſſe ſit ejus laudes, cui quid inſcribitur, non leviter attingere: quod ſi uſquam alibi, in Te certe perquam arduum iter atq. abruptum reperio. A quo munere Tu quidem, Card. Ampliſſime, cui univerſum hoc laudationis genus inviſum eſt, me libenter abſolvis: utinam vero & ceteri cives mei tuarum ſtudioſiſſimi laudum abſolvant. Quod non eo dico, quaſi quidquam ſuavius mihi ſit quam in tam jucunda tractatione verſari; modo tamen facultas ne deſit. Nunc vero quum virtutes tuae non modo meam infantiam, ſed omnem eloquendi vim atq. exercitationem excedant; deſinant quaeſo tuarũ cupidi laudum in tantam me exiſtimationis aleam ac dimicationem conjicere. Me quidem certe vix hiſcere aggredientem tam ſpiſſo agmine decora atq. ornamenta tua circumſtant, & certatim, ut ab ſe ordiar, invitant, ut unde incipiam, aut quo deſinam, ſatis decernere nequeam.

Nam ut ſingularem SPINELLAE domus claritudinem, & fumoſas majorum imagines, & quidquid hujus generis eſt longiſſime diffuſum planeq. infinitum, ut haec inquam univerſa praeteream: a primisne diſciplinae tuae lineamentis exordiar ſub illo Herculeorum certaminum tuorum Euryſtheo paene altero ductis, ſub Card. inquam Imperiali immortalis memoriae avunculo? Cujus celeberrimam Bibliothecam Muſarum ne domicilium, an cultorum ſapientiae portum perfugiumq; an quo alio nomine appel-

lem?

lem? Ibi Tu doctiſſimis ſtipatus viris, ſermonibus eruditiſſimis noctes dieſque laetior quam in convivio traducebas. Quid nunc miramur, ſi ex quo ludo, tamquam ex equo Trojano, tot ſtrenuiſſimi viri ad fortiter gerendam rem Chriſtianam proſilierint, eorum Tu facile ſignifer habearis? An incipiam a Belgica omni aevo memoranda legatione tua? quam acerrimus ille ingeniorum judex Clemens XI. non alia de cauſa, quam quod ea tunc ſummis difficultatibus obſita, virum ſtrenuum poſceret, Tibi adhuc adoleſcenti detulit; ut quae aliis meta certaminum futura eſſet, ibi Tu fortitudinis tirocinium poneres. Quam Tu provinciam alienis reipublicae temporibus a Te ſuſceptam, & negotiis difficillimis aſperam, ita brevi tempore expediviſti, ut quam foedis Janſeniſtarum factionibus turbatam acceperas, pulcherrime pacatam reliqueris, S. Sedis juribus firmiſſime in omne tempus conſtabilitis. Nam Lovanienſes doctores a Gradibus, quoſvis vero alios a Sacerdotiis adipiſcendis Edicto abſtinuiſti, niſi prius Pontificiae Formulae ſubſcripſiſſent; & qua auctoritate, qua gratia, res novas moliendi ſtudium latiſſime ſerpens ab imis radicibus exſtirpaſti; reſque eas geſſiſti, quas juſti hiſtoriarum libri, non haec epiſtola capiat. Jam vero Urbanae adminiſtrationi tuae in graviſſimis cauſis Epiſcoporum & Regularium quae poteſt par oratio inveniri? Quid in tanta impeditiſſimorum negotiorum mole arduum induſtriae tuae fuit, quid ſapientiae invium, quid abruptum ſagacitati? Quid porro miramur, ſi in eam plurimum ſententiam, quam Tu explicuiſſes, ibatur a

Pa-

Patribus ſapientiſſimis ? imo quid miramur, ſi tanta tunc temporis tua in expediendis rerum difficillimarum conſiliis maturitas ſupremum ſanctiſſimi in terris Concilii honorem Tibi maturaverit? Quamquam mihi contra res a Te provide ſapienter ſtrenueq. geſtas intuenti non tam deproperatus is honor videtur, quã potius dilatus: dilatus autem Divino plane conſilio, ut Purpuram iſtam, quam egregia facinora tua Tibi *jam*diu promeruerant, Tu contra Neapolitanae Eccleſiae, ſub idem Tibi tempus *deſponſae*, Te veluti dotalem habere non ſine raro modeſtiae ſenſu prae te ferres.

Jamque in eum me locum delapſum nec opinantem ſentio, quem declinare, ſi qua poſſem, cupiviſſem. Dicendum eſt enim de Archiepiſcopatu tuo Neapolitano: ad quem jam inde a principio tamquam ad Syrtim aliquam aut Charybdim obſtupui totuſq. cohorrui. Jam primum omnium mitto dicere, quam incenſis omnium votis unus ex omnibus expetitus fueris: tum quam effuſis cunctorum ordinum ſtudiis exceptus, non tamquam ab Romana Curia miſſus, ſed tamquam de caelo delapſus ad hanc exornandam Metropolim videreris: poſtremo quam longo intervallo exſpectationem, quam de Te abſente fama conciverat, adventu tuo, ſimul ac divinae mentis opes oculis expoſitas contemplari licuit, ac praeſentia ſuperaveris. Nam quae paſtoralis officii pars ulla reperietur, quam non primo in hanc tuam provinciam appulſu numeris omnibus abſolveris? Prudentiam ne? quam tibi miro quodam naturae ſatu inſitam, ad ſapientiſſima Avunculi tui praecepta conformaveris, eamdem litterarum cultu & meditatione acueris, poſtremo diu-

turno uſu atq.experientia ſubegeris & confirmaveris: nihil ut inſolitum accidat,quod non ante provideris, nihil impeditum, quod non ex Tuae mentis ſacrario explicitum afferas. An vero juſtitiam? qui tribunalia vel leviſſimis per Te abſterſa labeculis,adhaec duobus aliis pro cauſarum multitudine Judicibus ære tuo conſtitutis,ad recti juſtiq.normam ſcite direxeris: qui ſacerdotia nonniſi digniſſimo cuique Te delaturum profeſſus, ab ea norma numquam latum unguem deflexeris. Anne conſtantiam? cui neq.cujuſquã gratia, neq.metus aut offenſiones ullae propoſiti tenacitatem excuſſerint,nihil oris ſerenitatem turbaverit,nihil inſtitutae ſemel vitae tenorem, ſtatorumq. actuum ſibi in orbem ſuccedentium ſeriem interruperit. Quid de humanitate, manſuetudine, ſuavitate tua incredibili dicam,quas ita cum gravitate ac Sacerdotali quadam oris majeſtate temperas, ut ex ea temperatura illud neſcio quid exſiſtat,quod quia nec uſitatum, nec alias in terris viſum fuit,nullum apud majores noſtros nomen invenit. Quid de vigilantia? qui quum innumerabiles Apoſtolatus tui adminiſtros & diſpertitis inter ſe curis Sacerdotii adjutores circa Te habeas; ſic rebus omnibus non praees tantum, ſed & interes, ut tamen praevertas ſollertia univerſos: idem numquam a graviſſimis diverſorum negotiorum conventibus abes, reſtantes exſtimulas, omnia de ſpecula circumſpicis,imminentes procellas avertis, arces lupos, ovibus pabula profutura diſpenſas, ubique praeſens, ad omnes rei gerendae opportunitates intentus. Quid de alacritate vero miraq.celeritate? qui maximarum rerum molimina ante perfeceris, quam cuiquam ſuboluerit.

luerit.

luerit. Jam vero laborum perſerentiam quantam eſſe dicemus? quem ſic negotia alia ex aliis diſtinent, vix ut ullam Tibi indulgeas ad animum relaxandum, aut omnino ad ſpiritum ducendum quietem. Quis Tibi Dominicus abit dies, quin huic aut illi Paroeciae improviſus occurſes, nequis Catechiſmi miniſterio torpor obrepat? An ullum eſt ex Eccleſiae Sacramentis, quod non Tute adminiſtres? An eſt quiſquam tuae provinciae receſſus, quo non ſapientum ſtipatus corona gregem viſitaturus, tuiſq. concionibus ad virtutem informaturus, pervadas? id vero tui unius ſumptibus, remiſſiſq. ne cui gravis accedas, procurationibus: ut mirum plane ſit, unde tot opes Tibi ſufficiantur.

Etenim ut effuſiſſimam in egenos & afflictos liberalitatem praetermittam; idem & ſtrenuos Verbi Dei praecones, tuo ſumptu dioeceſim aſſidue luſtraturos, alis; & in frequentiſſimum periclitantium puellarum collegium a Te nuperrime erectum ſymbolam longe uberrimam confers; & in tuis aedibus doctrinarum omnium ludum univerſo Clero aperuiſti, ſelectiſſimis profeſſoribus tuo aere adſcitis, quibus tuo ſub aſpectu ſacra juventus ad omnem eruditionem informanda traditur: fabricas vero tales tantaſq. molitus es, quantas vix animo concipere potuiſſemus. Tu Epiſcopalis palatii, Tu Seminariorum (quorũ alterum Te modo auctorem habuit) ſpatia laxiora & elegantiora feciſti: Tu Cathedralem Baſilicam tam miris fabricarum, ſignorum, picturarum, marmorum, argenti, ſericae ſupellectilis operibus exornaſti, ut ſqualore deterſo nova nunc demum niteat Eccleſiae Neapolitanae facies, par urbi Regiae, Regniq. ampliſſimi Metropoli. Pro

Deum Immortalem! unius ne hominis alacritas tanta fuit, ut res numero & magnitudine maximas tam brevi tempore, quantum vix ad earum rerum explicanda conſilia ſatis erat, abſolverit perfeceritque?

Decimum enim hunc annum gubernaculis adſides: quam quaeſo maximam juxta ac minimam partem Sacerdotii non implevisti? Nam quantum illud eſt (quod quidem in exordia tui Pontificatus incidit) quod inter potentiſſimum Hiſpaniarum Monarcham, Romamque ex neſcio quibus militaris delectus difficultatibus intercluſo aliquamdiu commercio, quum quorſum id evaderet, magnopere metueretur; Te conciliatore quidquid id ſimultatum fuit in majora amicitiae argumenta proceſſit? Tuo enim potiſſimum conſilio in Hiſpaniis primum, mox & in hoc feliciſſimo Regno inter Sacerdotium atq. Imperium conſenſio inſperata coaluit; idq. non ſine Pontificis Max. ac Regis utriuſq. piiſſimi ac ſapientiſſimi gratia; populis adhaec atq. univerſis ordinibus gratulantibus, quod ſemina implacabilium diſſenſionum, tam facili remedio reſtincta fuiſſent. Tu vero idem, qui in rerum maximarum momentis tantus habearis, non dubitas ad minutiſſima quaeque Sacerdotii munia Te demittere; Vrbem pagoſque obire, Clericos corrigere atque inſtruere, populos Divini verbi ſolatio reficere; pueros & mulierculas tum viva voce, tum ſcriptis a Te Catecheſibus erudire. Per te, PATER, Divini Catechiſmi rudimentis fora plateae compita ac Baſilicae perſonant; ſunt huic quoque rei ſtatuta videlicet per Te praemia, quibus adoleſcentium ſtudia provocantur. Per te puellis periclitantibus pudor; ſacris autem Vir-

gini-

ginibus diſciplina ſeverior eſt reſtituta. Per Te Templis nitor, Sacris gravitas & majeſtas, Ordini Eccleſiaſtico reverentia conſtat. Per Te hic idem Ordo cum prioribus Eccleſiae ſaeculis de palma decertat.

Nam ut de Cleri tui moribus integritate atq. innocentia, quae in omnium oculos incurrit, nihil nunc dicam: poteſt ne ullius ſub Sole Cleri ſcientia cum hujus tui mira in omnes partes doctrina comparari? Sic eſt. *Fortes creantur fortibus & bonis: Eſt in juvencis, eſt in equis patrum Virtus: nec imbellem feroces Progenerant aquilae columbam.* Nec enim fieri poteſt, quin, qui in interioribus litteris a pueritia innutritus, evigilatas Tibi noctes maximo in lucro poſueris, qui nunc quoque quaſcumque corradere temporis lacinias potes, id totum libris impalleſcas, qui per ſummos labores non fucatam ſed ſolidam Tibi eruditionem comparaveris; non eoſdem caſtiſſimos amores filiis a Te in CHRISTO procreatis inſtillaveris. Praeter hanc autem Divino ipſo conceptu per Te iis infuſam propenſionem, addis quotidianos acutiſſimos ſtimulos. Ad aedes tuas, ut ante dicebam, omnis quotidie Clerus gregatim confluit. Ibi per ſuas claſſes ſcholaſque diſpoſiti tuis ſub oculis a doctoribus ſtrenuiſſimis ad optimas artes erudiuntur: ut qui in domo Dei educantur, non minorem jam habituri ſint ab initio doctrinae, quam caritatis conſenſionem. Et quamquam ſua illi ſponte ad metam curſu effuſiſſimo provolant, tamen currentibus calcaria admoves, faceſque ſubdis. Eſt magna apud illos quidem labori merces a tanto Principe probari ac laudari: at etiam optimum quemque ad Sacerdotia promoves, & honoribus auges. Quid de deliciis illis tuis duobus florentiſſi-

mis Seminariis dicam? in quorum altero urbani, in altero (nunc primum a Te fundato) vicani Clerici ad omnem penitioris doctrinae ſubtilitatem inſtruuntur? Quid de inſtituta per Te celebri apud Oratorianos Patres Academia, in qua viri ex tuo Clero lectiſſimi crebris diſſertationibus publice pronuntiatis Eccleſiae hiſtoriam illuſtriorem efficiunt? Enimvero qui haec atque plura, quae multiplicem Cleri tui eruditionem declarant non ſentiat, nae is ſtipes ac prope ſaxeus ſit oportet. Etſi quid dico ſaxeus? Quum etiam bruta ſaxa ſummum praeſentis in litteras ſtudium perſentiſcere, coramque exſilire prae gaudio viſa fuerint?

Nec enim hoc loco continere me poſſum, SPINELLE Card. quin imiter Davidicam loquendi conſuetudinem, apud quem non ſemel rupes atque montes prae gaudio exſultantes coram Domino inducuntur. Nam quod vetus marmoreum hujus Eccleſiae Kalendarium, ubi poſt nongentos annos in ſitu & ſqualore delituiſſet, nunc demum in hominum lucem prodierit, erunt fortaſſis, qui ſive id in caſum neſcio quem fortuitum, ſive in hujus ſaeculi felicitatem ſint derivaturi. At equidem ad tuas id laudes pertinere cenſeo, quod non tantum imbuti litteris homines, verum etiam torpentia ſaxa, ſed tamen inſcripta litteris, Tibi tamquam litterarum reparatori coram occurrere geſtiant. Quae quum per plura ſaecula averſo vultu, dorſum tantum ſpectantibus obverterint, ac nunc demum praeſenti ac videnti Tibi os ſuum atque faciem patefecerint; nonne hoc videntur non obſcuris ſignificationibus eloqui, abs Te uno harum rerum aeſtimatore opem ſe ac ſalutem unice ſperaſſe; nec prodire antea voluiſſe,

quam-

quamdiu pretium hiſce gazis nullum ſtatuebatur, ne per ſummum dedecus ad ſordidos uſus ſecanda, eviſceranda, disjicienda, lapicidis diſtraherentur. Id quod nunc quoque peſſimo publico factum fuiſſet, niſi Tu, PATER, prohibuiſſes. Statim enim pro ea, qua polles eruditione ſenſiſti ſummam monumenti in omnes partes utilitatem. Plures ibi Sanctos Antiſtites deceſſores tuos deprehendiſti, quos primitus quidem majores noſtri ſacris honoribus proſequebantur, poſtmodum, uti fit, eorumdem cultum delevit oblivio.

Atq. hanc primam Tibi curam id marmor injecit, veterem ut honorem deceſſoribus tuis, qua poſſes, reſtitueres, eorumque marmoreas imagines Metropolitanae Baſilicae pilis ex omni parte affigeres. Ne cui vero forte de eorum antiqui cultus poſſeſſione obreperet ſcrupulus; in re tanti momenti virorum ſacrae antiquitatis peritiſſimorum pluries coacto conventu, ſcriptiſque ac palam diſceptatis ab unoquoq. ſententiis, ita demum de Sanctorum *hujus urbis* Praeſulum cultu ſtatuiſti, eorumq. catalogum condidiſti. Quis porro ſuſpicari umquam potuiſſet, Sanctos deceſſores tuos ad amplius triginta fuiſſe perventuros? itaut Neapolitana Cathedra uni Romanae Sanctorum Antiſtitum multitudine concedat, nulli praeterea alteri. Deus Immortalis! quam ſpeciem offert pedem inferentibus in Baſilicam hinc atq. inde Sanctiſſimorum Antiſtitum in orbem diſpoſitorum venerandum concilium; ut quos olim intervalla temporum ab ſe invicem disjunxiſſent, nunc una ſimul ante adorandum Dei tribunal adſidentes, ſic tamquam in illa caeleſti Jeruſalem, conſpicemur. Per hos Fidei, ac Religionis integritas perſti-

tit

ſtit inconcuſſa: quumq; ceterae orbis partes foedis haereſibus conflictarentur, Neapolitana Eccleſia numquã a veritate deflexit. Per hos Apoſtolatus ſucceſſio ad Te uſque JOSEPHE Card. per manus traducta fuit. Merito illos dignis ſemper honoribus es proſecutus. Verum quod hoc tempore novis Curiae caeleſtis Senatoribus Neapolitanos faſtos auctiores feceris, hoc Te debere Faſtis hiſce marmoreis nõ immerito profiteris.

Quocirca & ei marmori quam poſſes gratiam retuliſti, quando illud publice in viſendo tuarum aedium loco propoſuiſti, ære perennius monumentum Eccleſiae hujus origines rimaturis. Nec hactenus accuratio tua ſtetit. Nam & id Kalendarium in aes incidi, & perpetuo commentario illuſtrari voluiſti. Recte id quidem ac ſapienter. Verum quod me unum ex omnibus deſignaveris, cui id laboris imponeres, in eo, pace tua dixerim, conſuetam perſpicaciam tuam & acre judicium requiro. Qui utinam exiles ingenii mei vires perſpectas penitus habuiſſes: quemvis alium, ſat ſcio, potius delegiſſes. Verum quando ita mecum actum eſſe voluiſti; quid facerem? dedi manus. Me vero tametſi nulla relictae per me induſtriae remordet conſcientia; tamen ubicumque ex antiquitatis ignoratione peccatum fuit, non refugio, quin id omne in imperitiam meam rejicias: ſicuti ſiquid contra recte & ex ſententia proceſſit, id totum cohortationibus ſapientiſſimis tuis acceptum refero. En quibus de cauſis id qualecumque eſt operis ac laboris, tuo ſub auſpicatiſſimo nomine in publicam lucem protrahitur, de tuo tantum patrocinio ſibi gratulans cetera ſecurum. Haec dabam Anno Rep. Sal. CIϽIϽCCXXXXIIII.

PRAE-

PRAEFATIO

INter antiquas Neapolitanae urbis Baſilicas poſt Cathedralem facile nunc principem locum obtinet Abbatialis Eccleſia S. Joannis Baptiſtae, vulgo S. Ioannis Majoris, *a Vincentio Epiſcopo fundata olim medio VI. ſaeculo; quam & inſigne Canonicorum Collegium illuſtriorem reddit. In ejus Baſilicae latere, quod Septemtriones ſpectat, duo praegrandia marmora, longa ſingula palmos Neapolitanos (quorum ternideni fide doctiſſ. architecti Donati Gallarani pedes Rom. decem aequant) XXIII., alta III. cum quadrante, craſſa unum, parieti affixa erant ex utroque portae latere in longum porrecta, ita ut unum ab altero lateralis ea Templi janua media dirimeret. Et ea quidem ante hominum memoriam ſic adhaerebant parietibus, nulla ut ſubeſſet ſuſpicio de litteris, quibus interior eorum facies, qua muro applicabatur, perſcripta erat: quumque dorſum, quod ſpectantibus objiciebant, variis fabuloſorum animalium & ſtirpium formis pro aetatis illius* (*) *ingenio inſculptum eſſet; facile quivis crediſſet, eam non pro poſtica, ſed pro antica & primaria ſaxorum illorum parte haberi debere. Interea temporis Joſepho Mariae Purpurae ejuſdem Eccleſiae Canonico & Curioni (hoc ipſo anno* 1744. *non ſine ſanctioris vitae opinione demortuo) ea cura ſubiit, ut ea duo marmora, quae ad frontis quidem ornatum nihil facerent, at Baſilicae operibus deſervitura viderentur, inde divelleret; quod & menſe Aprili anni* MDCCXLII. *factum fuit. Quae ut litteris confertiſſimis a capite ad calcem exarata eſſe, compertum fuit; res tota per Scipionem Chriſtophorum ſacrae antiquitatis ſtudioſiſſimum ad Eminentiſſ. Archiepiſcopum* IOSEPHVM Card. SPINELLVM *defertur. Is agnito monumenti pretio (quippe quod integrum Eccleſiae Neapolitanae vetus Kalendarium complectatur: nec aliud*

(*) Iſtud ſive ſcalpturae ſive picturae genus, quo variae animalium Chimericorum, florum, ſtirpiumque formae ad libidinem exhibentur (quod vulgo nunc vocant *Grotteſchi*) nec Romani penitus ignoraſſe videntur (quantum quidem ex initio Horatianae epiſtolae ad Piſones, *Humano capiti* &c. percipitur) & aetas media vix aliud ornamenti genus uſurpabat. Jam tum enim aevo S. Bernardi Chimericis iſtis deſignationibus etiã Cluniacenſium monachorum clauſtra(quod in iis hodieq. fit) ſcatebant: quod & S. Abbas acriter deteſtatur Apol. ad Guilielmum Ab. S. Theodor. cap. 12. his verbis. *Ceterum in clauſtris coram legentibus patribus quid facit illa ridicula monſtruoſitas ... Quid ibi immundae ſimiae? quid feri leones? quid monſtruoſi centauri? quid ſemihomines? quid maculoſae tigrides? quid milites pugnantes? quid venatores tubicinantes? Videas uno capite multa corpora, & rurſus in uno corpore capita multa. Cernitur hinc in quadrupede cauda ſerpentis, illinc in piſce caput quadrupedis. Ibi beſtia praefert equum, capram trahens retro dimidiam; hinc cornutum animal equum geſtat poſterius*, &c.

aliud uſquam, quod ſciam, exſtet marmoreum Kalendarium Eccleſiaſticum, quum interim profana Kalendaria plura aſſerventur) aſportari in ſuas aedes ea duo ſaxa, & ante omnia de Faſtorum aetate decerni juſſit. Itum eſt in diverſas ſententias. Cur autem eos Faſtos poſt octingenteſimum Chriſti annum, ac medio ferme nono ſaeculo ſcalptos fuiſſe ipſe cenſuerim, cauſas plures idoneas habeo; quarum nonnullas ad diem XVII. Febr. in Paulo Juniore expoſui pag. 60. 61. mox infra in ſubjecta Diatriba eaſdem ac plures alias daturus.

Ac tantum quidem cimelium Eminentiſſ. Cardinalis ubi ex Orci faucibus eripuiſſet, in vetus aedium ſuarum ſacellum tranſtulit: quo in ſacello nunc ſacra Theologia Clero Neapolitano univerſo exponitur. Ejus igitur ſcholae parietibus ea duo marmora ex utroque latere affixit.

At eidem, ubi plures Antiſtites deceſſores ſuos olim apud Neapolitanos publicum cultum obtinuiſſe, deprehendiſſet (qui cultus poſtmodum bellis, vaſtitatibus, barbarieque ingruentibus intercidit) de eodem cultu in integrum reſtituendo cura ſubiit, idque non ſine virorum graviſſimorum conſilio. Itaque novem ſacrae antiquitatis peritiſſimis viris id negotii dedit, ut ſcripta prius ab unoquoque ſententia, etiam quid de Antiſtitum illorum ſingulis judicaſſent, pluries coacto conventu, coram exponerent. Ita ubi pluries diſceptatum fuiſſet: coiere tandem in unam cuncti ſententiam, qua cenſuerunt, videri, praeter eos epiſcopos, qui hodiedum coluntur, alios eſſe plures, quibus antiqui cultus poſſeſſio ſuffragetur: ita ut univerſi XXX. ſaltem numero ſint: quorum catalogum alibi dabimus, ubi de hoc negotio ſermo inſtituetur. Ergo ut SS. deceſſorum cultum quem poſſet, Noſter in praeſentia revocaret; eorum marmoreas imagines pilis Baſilicae Cathedralis in orbem applicuit: quid poſtmodum facto opus ſit, alio tempore deliberaturus.

Poſtremo & utrumque Marmor in aes incidi juſſit; & id mihi negotii dedit, ut eos Faſtos quo poſſem commentario inſtruerem. Atque in ejus commentarii veſtibulo pluribus equidem praefari deberem, de monumenti pretio & utilitate, de ejuſdem aetate, de orthographia, de notis illis NATalis, DEPoſitionis, PASſionis, *& quae plura ſunt generis hujus. Atqui is prologus tum demum multo commodius procederet, ubi commentarius ad umbilicum pervenerit, nequid eorum ſcilicet praefanti excidat, de quo praemonere lectores, mea aut illorum interſit. At de aetate ſaltem monumenti ſejunctam heic Diatribam non potui quin ſubnecterem. Ceterum ſuperiora illa, & ſiquid praeterea inciderit, de quo doceri lectorem neceſſe fuerit, ea partim ſuo quaeq. loco admetimur, partim alibi peculiari ſcriptione tractabimus. Hoc tantulo interim anteloquio lectorem contentum eſſe volo, dum ad aetatem marmoris, ac porro ad ipſum Commentarium propero.*

Atqui

Atqui in eo commentario eſt in quo culpam deprecer: qua certe vacare mallem, ſi potuiſſem. Verum ſic ſe res habet: ſubitarium heic habes commentarium, nec quantum par erat elaboratum, nec aequabilem, ſed alibi jejunum, alibi juſto pleniorem. Vna his omnibus vitiis cauſa illa fuit, quod ſchedulas quaſque, ut proxime illeveram, adhuc madentes ſucco loliginis, typographo ſubmittere neceſſe fuerit. Id quod tum alias uſu mihi veniebat, tum nunc ut maxime, quum torpente ingenio ac viribus, non niſi flagitante typographo, penſum ut abſolvam mihi impero. Tametſi ſatis ſcio, plura in omnes partes ex eo mihi gigni in commoda: primum quod excogitata, quae calenti adhuc ingenio probare ſeſe nimium geſtiunt, ad incudem revocare, niſi quantum operarum feſtinatio patitur, minime datur: deinde quod nec ordo ſemper (ſicubi longior eſt in aliquem Sanctorum commentarius) optime procedit, dum unius ejuſdemque argumenti pars alia ſub prelo comprimitur, alia formis intexitur, alia demum vixdum animo levibus ſignata lineamentis haeret. Mitto quod alibi breviloquentiae, alibi ſaepius redundantiae vitio perſpicuitas infuſcatur.

Habes *cur minus, quam vellem, ad diutiorem trutinam examinata haec prodeant. Cur autem minus aequabilis commentarius exſtiterit (quippe quum menſis unus Aprilis ceteris ferme prioribus par evaſerit) paucis nunc accipe.* Initio *hoc tantum propoſitum mihi fuerat, ut notitiam dumtaxat Sanctorum in hiſce Faſtis ſignatorum traderem; eoſque certis temporum ac locorum notis a ceteris cognominibus ſecernerem, adhaec* Natalis, Depoſitionis, Paſſionis *notas recte a noſtris appoſitas fuiſſe defenderem, ac pauca ejuſcemodi alia perſequerer, non quae ad Sanctorum hiſtoriam, ſed quae tantum ad marmor hoc illuſtrandum peculiariter pertinerent.* Ea *methodo Januarius, ac magnam partem Februarius proceſſerunt. Verum ubi in ipſo Februario ac magis adeo in menſe Martio digredi interdum in antiqua Sanctorum Acta paucis ac veluti in tranſitu placuit, earumque animadverſionum novitate viros amicos delectari ſenſi; jam porro partim amicis inſtigantibus, partim ſive ſponte, ſive inſtinctu quodam atque imperio, uti veteres loquebantur; certe quidquid id cauſae fuit, toto Aprili menſe inquirere diligentius in Acta vetera coepi, & quaecumque ſive indicta viris eruditiſſimis, ſive ſecus dicta reperi, ea ſtatim arripui, in eamque poſſeſſionem tamquam vacuam irrupi. Quod inſtitutum ſi minus diſplicere lectoribus animadvertero, dabitur opera; ut pari diligentia quae reſtant, percurrantur: ſin contra, facile ea cura ac labore ſuperſedebitur.* Haec *mea cauſa praelocutus, jam ad marmorum horum aetatem devenio.*

DIATRIBA

DE AETATE HUJUS MARMOREI KALENDARII.

Si quidem intra unius integri ſaeculi ambitum hujus praeclari monumenti ſtructuram concludere ſatis mihi eſſe ducerem; illud prorſus IX. ſaeculo factum defenderem; eoque IX. ſaeculo nec antiquius, nec recentius eſſe poſſe, non levibus (I) *argumentis ſuaderem. Nunc terminos hoſce laxiores, quam pro critice aetatis hujus, eſſe ratus, contractiores multo habenas huic, quam quaerimus, epochae permittemus. Duas vero in partes hanc totam commentationem tribuemus. Quarum priore demonſtrabimus, haec marmora nec anno 818. antiquiora, nec 877. recentiora eſſe poſſe, ita ut ejus epocha intra annos non amplius undeſexaginta vagari ultro citroque poſſit. Eo labore perfuncti, altera parte anguſtioribus decem tantum annorum finibus eamdem epocham coercere adnitemur: ita ut nec ante annum 840. nec poſt 850. hi Faſti prodiiſſe videantur.*

PARS

(I) Ajo Faſtos hoſce marmoreos IX. ſaeculo nec antiquiores, nec poſteriores cenſeri poſſe. Prior pars ſic oſtenditur. In hiſce marmoribus diei XIIII. Octobr. praeter Gervaſium Protaſiumque etiam FORTVNATAE Virg. & Mart. feſtum inſcribitur. Jam vero hujus feſtum non agitari Neapoli coepiſſe oportet, quam ejus Reliquiae Linterno Neapolim transprius ferrentur. Nam certe non aliud quam S. Virginis pignorum praeſentia, ſimulque quod ſub haec rogatu Stephani Epiſc. Neapolitani ſacrarum Virginis Reliquiarum Translatoris Autpertus quidam Paſſionem Translationemque ejuſdem S. Mart. ſcripſit, in cauſa fuit, ut S. Fortunatae feſtum Faſtis noſtris diei ſuo h. e. prid. Id. Octobris inſcriberetur. Jam vero Translatio haec ſub Stephano II. epiſc. Neap. & Hadriano I. Rom. Pont. ac demum *regnante* (ut in Actis legitur) *Conſtantino & Irene matre ejus* contigit. Et Stephani quidem Hadrianique pontificatûs ſpatia, utpote laxiora, parum nos juvant. At Conſtantinus cum matre ab an. 780. ad 790. regnavit: intra quod decennium ea Translatio facta fuerit oportet. Scio Summontium (apud Ant. Caracciolum p. 187.) eam Translationem anno 789. fixiſſe, ſed quanam ratione motum, ignoro, ut qui nunc Summontium ad manus non habeam. Ergo quum ob eam Translationem ſimulque Acta ab Autperto conſcripta in hiſce Faſtis locum (& quidem die in Autperti Actis notato) S. Fortunata invenerit; omnino ante IX. ſaeculum, aut ſummum octavi finem hoc Kalendarium recenſeri non potuit.

At pars altera ex dicendis ad XVI. Maii, quo die in his Faſtis S. Feſtituta colitur (omnino pridie ejus diei, quo ea nunc celebratur) ſuaderi poteſt. Ex eo enim quod illa in hoc monumento die non ſuo ſignetur, ante X. ſaeculum perſcripta haec fuiſſe marmora colligemus: quod totum quale ſit, in loco exponetur. Nec dubito, quin in commentarii decurſu plura ſe ejuſdem aetatis argumenta datura ſint. Interim heic gravioribus inſiſtere eſt animus.

PARS PRIOR

Hos Faſtos nec poſt annum 877. nec ante annum 818. ſcalpi potuiſſe.

CAP. I.

Citerioris termini demonſtratio.

A citeriore cardine utpote expeditiore ordior. Eaque demonſtratio hunc in modum procedit. In hiſce Faſtis nullus eſt S. Athanaſio I. Epiſcopo Neap. (qui nunc a nobis die XV. Julii colitur) locus. Atqui is Praeſul & genere & ſanctitate mirifice enituit. De ſanctitate legantur quae de eo ſcribit epiſcoporum noſtrorum chonographus Jo:Diaconus; & Petrus Subdiac. in hiſtoria Tranſlationis. Idem genere ſupra ceteros eminebat (nam id quoque populorum ſtudia erga recentes Caelicolas haud parum incendit) quippe qui tres domi ſuae ſupremos Duces Neapolitanos habuerit, Sergium patrem, mox Gregorium fratrem, deinde Sergium fratris filium; necnon alterum fratris filium Athanaſium II. poſt mortem ſuam cathedrae ſucceſſorem reliquerit. His de cauſis clariſſimus Praeſul ab hoc Kalendario non abeſſet, ſi quidem id poſterius tanto Antiſtite (qui anno 872. ad caelum evolavit) fuiſſet.

Fortaſſe dixeris, non ſtatim poſt obitum conſueviſſe aris admoveri viros ſanctos: quocirca hinc tantum colligi, hoc marmor incidi antea debuiſſe, quam Athanaſius inter Caelites adſcriberetur: qui quum forſan diu poſtea inter Sanctos numerari coeperit, hinc aliquamdiu poſt ejus migrationem ſcalpi haec marmora potuiſſe. Verum haec objectio haud plus quinquennio nos remorabitur. Nam Athanaſii corpus an. 877. (qui quintus ab ejus obitu fuit) ſollemni pompa atque concurſu ex Caſinenſi Monaſterio in noſtram Stephaniam translatum fuit, quae Translatio etiam ſanationibus ac prodigiis inſignita fuit: id quod ex Translationis ejus hiſtoria a Petro Subdiac. ſcripta intelligitur; quem de ea ſic loqui apparet, non tamquam de cadaveris illuſtris exſequiis, ſed tamquam de beati corporis, communique judicio talis habiti, religioſa Translatione. Quocirca Kalendarium iſtud ſaltem anno 877. poſterius non erit. Nam ſi poſt eam Translationem inſcriptum fuiſſet, certe Athanaſius II. fratris S. Athanaſii filius, ejuſdemque ſucceſſor eum tum ſuopte incitatu, tum cleri populique ſtudio Faſtis inſcribi juſſiſſet. Haec de citeriore termino. At ulterioris operoſior eſt demonſtratio.

CAP. II.

Vlterioris termini demonſtratio.

Oſtendendum eſt, hoc cimelium anno 818. antiquius eſſe non poſſe. Id vero hoc ſyllogiſmo expeditur. In hiſce Faſtis die XVII. Februarii colitur S. Paulus junior *Epiſcopus Neapolitanus. Atqui is non*

alius eſſe debuit, *quam qui anno* 818. *vivere deſiit*. *Quocirca non niſi poſt eum annum conſtrui Kalendarium oportuit*. *Cujus argumentationis Propoſitio* (*vulgo* major) *nullo negotio demonſtratur* : *nam in hoc Kalendario die* 17. *Febr*. *ſic ſcribitur* : *DP*.(*i*. *e*. depoſitio) *PAVLI EPI IVNIORIS*. *Ac ne forte excipias*, Paulum *hunc* juniorem *nihil forſitan cum ſede Neapolitana commune habuiſſe*; *ſciendum eſt*, *iſtud* junioris (*quum ſit* πρός τι, *i*. *e*. ad aliud *ſive* relatum) *in hoc marmore accipi debuiſſe comparate ad alterum* ſeniorem *ſive* majorem. *Quocirca ejuſdem ſedis hic* junior *Paulus eſſe debuit*, *cujus &* Major. *Atqui in hoc eodem Kalendario Paulus* major *fuiſſe dicitur* Noſter *ſive Neapolitanus epiſcopus* (*uti conſtat ex die* III. *Martii*, *ubi ſcribitur* : Depoſitio S. Pauli epiſcopi NOSTRI MAIORIS) *quare &* junior Paulus *epiſcopus Neapolitanus fuerit neceſſe eſt*.

At ſyllogiſmi Aſſumptio (*vulgo* minorem *vocant*) *in plures nos operoſiorum argumentorum ambages conjiciet*. *Vt autem ex labyrintheis flexibus referre pedem tuto poſſimus*, *inde potiſſimum filum ratiocinationis hujus mihi ducendum eſt*, *nim*. *ut decernatur*, *quis Paulus* Senior *ſive* Maior *ſive* Primus (*tot enim modis ſcriptum reperitur*) *fuerit*. *Quo inveſtigato*, *ſimul deinde intelligetur*, *non alium fuiſſe* juniorem, *quam qui eodem nomine proxime poſt eum ſederit*. *Tres* (II) *autem omnino Paulos in Chronico Jo: Diaconi reperire licet*, *unum antiquiſſimum h*. *e*. *ab Aſpreno quintum* : *deinde longo poſt intervallo i*. *e*. *vergente demum* VIII. *ſaeculo duos cognomines alios*. *Quae quum ita ſint*; *ecquis eſt*, *cui non ſtatim videatur ille demum* Senior *ſive* Primus *eſſe accipiendus*, *qui primus revera ceterorum ejuſdem nominis fuit*, *quique altero Chriſti ſaeculo claruit*? *Ex quo porro & illud ſequetur*, junio-

rem

(II) Praeter tres hoſce Paulos ab Jo: Chronographo agnitos, videbatur & quartus admittendus is, ad quem epiſtolae tres Gregorii M. exſtant; quarum prima diſertis verbis *Paulo Epiſc. Neapolitano* inſcribitur. Verum is Neapolitanae Eccleſiae non *epiſcopus cardinalis* fuit (ut ejuſdem Gregorii locutione utar) ſed merus viſitator, ſive interventor, ſive interceſſor (tot enim modis vocatur) haud diutius duraturus, quam in locum Demetrii depoſiti alius ordinaretur. Etſi autem Neapolitani Paulum hunc epiſcopum ſuum *cardinalem* ſibi dari cupiebant; tamen moras nectente Gregorio (nec immerito : nam epiſcopum interceſſorem in eam cathedram aſſumi canon Carthag. vetabat, relatus a Gratiano Can. *Conſtitutum* VII. q. 1.) tandem Fortunatus electus eſt cardinalis Epiſcopus. Ceterum Paulus hic, de quo loquimur, praeſul revera Nepeſinus erat : qui poſt Fortunati Neapolitani electionem ad ſuam eccleſiam rediit. Quare inſcriptionem illam epiſtolarum Gregorii, *Paulo Epiſc. Neapolitano*, menda vacare non arbitror. Scripſerat forſan S. Pontifex, *PAVLO EPISC. NEAP*. i.e. *Neapolim*, quo ſcil. epiſtola perferenda erat. At poſtea amanuenſes dum integris eam vocem litteris exhibere ſatagunt, rati illud NEAP. ad ſedem pertinere, inſcite *Neapolitano* ſcripſerunt: quod tamen ex ipſius epiſtolis eſſe falſum, intelligere potuiſſent. Merito igitur inter Demetrium ac Fortunatum nullus ab Jo: Diacono Paulus inſeritur.

tem *non fore alium, quam eorum, qui octavo ſaec. floruerunt priorem. Tamen res longe aliter habet. Verum haec explicari paucis non poſſunt. eaque ſibi peculiarem tractationem expoſcunt: qua expedita, ſtatim deinde aſſumptionis ſuperius poſitae veritas eluceſcet.*

§. 1. Aſſumptionis ſyllogiſmi probatio. Nim. Paulos duos (quorum alter *Senior* ſive *Primus*, alter *junior* cognominatur) fuiſſe unius ejuſdemque VIII. ſaeculi antiſtites.

Poſt medium VIII. ſaeculi duo Pauli epiſcopi Neapolitani ſederunt, non continua ſerie, ſed media tantum Stephani II. epiſcopatu diſcreti. Horum anni etſi non ſunt exploratiſſimi, ſollertia tamen & ingenio extundi non male poterunt, itaut alter circiter anno (III) 763., *alter* (IV) 818. *deſierit. Ajo igitur hos demum Paulos duos, quorum unus alterius aetati ſuccrevit, illos eſſe, quos quaerimus, quique in hoc marmore ita diſtinguuntur, ut unus* Major (*alibi* Senior *aut* Primus) *alter* Junior *nuncupatur. Id vero tribus potiſſimum argumentis a me demonſtrabitur.*

I. Argumentum ex veriſimili, ac paribus exemplis.

Majoris & Minoris, Senioris & junioris *agnomenta ſunt* διοριστικά (diſcriminantia) *ac de iis tantum uſurpari conſueta, quos aliter confundi neceſſe erat. Atqui periculum nullum fuit, ne* Paulus *ille, qui altero Chriſti ſaeculo claruit, cum eo qui anno 760. ſedit, commiſceretur. Verum Pauli illi vergentis VIII. ſaeculi duo, quorum unus alterius aetati ſuccrevit, non aliter diſtingui poterant, quam ope adjunctorum*

(III) De Paulo priore ſic Jo: Diaconus deſinit, ut eum mortuum dicat *anno quadrageſimo octavo Conſtantini imp. Caballini, & Leonis imp. filii anno quintodecimo, currente indictione* ... Nam numerus indictionis in exemplaribus deerat. Sed & anni imperatorum mendoſi ſunt, ſive auctoris ſive amanuenſium vitio, quia annus Copronymi 48. (qui re vera inciderat in an. 767.) cum Leonis 17. non 15. concurrit, ut oſtendit Pagius. Quocirca his imperatorum annis (qui rariſſime in Jo: Chronographo recte procedunt) parvi penſis, alia via in addendis ad diem III. Martii oſtendam, priorem hunc Paulum anno 763. obiiſſe, quum anno 759. pontificatum iniiſſet.

(IV) In obitu alterius Pauli corruptae hiant apud Jo: Diaconum temporis notae. Verumtamen ex annis ſucceſſorum uſque ad S. Athanaſium (qui certe anno 872. vivere deſiit) collectis in unam ſummam facile elicitur, hunc Paulum ſive anno 818. ſive 817. obiiſſe. Porro de his ſucceſſorum Pauli annis erit infra diſſerendi locus. Accedit quod quando Sico corpus S. Januarii hinc abſtulit (abſtulit autem die 23. Octobris anni 818.) in Anonymi Salernitani narratione translationis ejus (quam Chioccarellus falſo, ut alibi dicimus, Heremperto tribuit) non *Paulus*, ſed quidam *Urſus electus* cum Sicone egiſſe de civium incolumitate narratur. Quocirca neceſſe eſt, Paulum ſive anno 817. ſive 818. (& quidem die 17. Febr. quo die ejus *Depoſitio* in his Faſtis ſignatur) obiiſſe. Sed hoc alterum verius videtur. Nec enim fit veriſimile, a Februario anni 817. uſque ad Octobrem anni 818. Urſum, dumtaxat *electum* nec poſtea ſacratum, ſubſtitiſſe. At a Februario anni 818. brevius eſt ad Octobrem ejuſdem anni intervallum.

ctorum illorum. Quae additamenta non illis viventibus uſurpari coeperunt, ſed tum demum, quum periculum a confuſione imminebat, uti mox videbimus. Sane in Porciorum gente innumerabiles ſine dubio Catones fuerunt; & tamen duo tantum celebratiſſimi (quos diſtingui ne confunderentur oportuit) Majoris Minoriſque *agnomen ſortiti ſunt. Idem & in ceteris omnibus uſu venit, quos Senioris Junioriſque, Majoris & Minoris additamento ſecernendos putarunt. Atque ut vetera omittam, atque ad ejuſdem VIII. ſaeculi exemplum, & quidem a noſtro Jo: Diacono petitum, me unice referam: chronographus is in Stephani II. (cujus epiſcopatus utrumque Paulum, de quibus diſceptamus, medius diſterminavit) elogio ſcripſit:* Per idem vero tempus, Domnus Stephanus junior Apoſtolicus, Deſiderio Langob. rege Romanae ſedi infenſo, ad Carolum . . . properavit. *Ubi Stephanus III. deſignatur; qui ut diſtinguatur a Stephano II. ante decennium mortuo (hos enim duos Stephanos decennalis Pauli I. pontificatus dirimebat).* junior *cognominatus fuit: non aliter certe quam noſtri Paulus II. atque III. (medio Stephani epiſcopatu disjuncti)* Senior *ac* junior *audierunt. Habes quid in his vocabulis ſimilitudo veri poſcat, atque exempla paria confirment.*

II. Argumentum ex fide librorum.

Re autem vera Paulum Seniorem *illum eſſe, qui circ. an. 760. floruit, palam fit ex manu exarata Homilia, quam Chioccarellus in fine paginae 78. a ſe viſam* (V) *laudat. In ea Homilia in feſto S. Agrippini legi conſueta*

(V) Cave vero Chioccarello aſſentiaris ibidem dicenti, eam Homiliam anno 961. fuiſſe recitatam. Chioccarellum fefellit, quod in eadem ſive Homilia ſive Vita narratur Neapolis a Saracenis obſeſſa: quæ navalis obſidio putatur in annum 961. incidiſſe. Confer eumdem Chioccarellum pag. 110. 111. Atqui ex eo hoc tantum efficitur, eam Homiliam anno 961. non eſſe antiquiorem. Ceterum longe poſteriorem fuiſſe, ſtylus ipſe clamat. Nam pars magna ejus Homiliae reperitur in Lectionibus S. Agrippini Neapoli editis anno 1525. Atqui eae lectiones ſcatent pigmentis rhethoricis, ut facile opuſculum illud, unde compilatae fuerunt, opus circiter XII. ſaeculi fuiſſe videatur.

At Ant. Caracciolus multo eſt mirabilior; qui eamdem Homiliam ab Jo: Diacono Epiſcoporum chronographo conſcriptam putavit. Eum vide pag. 137. Eſtne vero credibile, Joannem, qui tot res pulcherrimas, quae in ea Homilia continentur, fuiſſe in chronico praeteriturum, ſi quidem unus idemque is auctor utriuſque operis fuiſſet?

Sed jam ſero tandem animadverti, quid Chioccarellum atque Caracciolum tranſverſos egerit. Ejus opuſculi auctor ſic obſidioni Saracenicae praeloquitur. *Hiſ. . . . de PRISCIS temporibus breviter praelibatis, nunc . . . quae NOSTRIS temporibus geſta ſunt, proſequamur.* Quocirca auctor rebus geſtis interfuerit neceſſe eſt. Verum ſi ita ſe res habet; debuiſſet auctor identidem auditores ipſos advocare teſtes, non tamquam de re auditoribus ignota loqui. Deinde videſis quae ad vitam S. Severi ad 29. Aprilis adnotavimus. In ejus vitae initio ſcribitur, miraculum de homine ſuſcitato ab Severo adhuc vivo

ſueta narratur quidam nomine Maurus *graviter aegrotans ope S. Agrippini ſanitatem conſecutus . Id vero accidiſſe dicitur* (VI) Temporibus beatae recordationis domni Pauli PRIMI ſanctiſſimi & SENIORIS noſtri epiſcopi *: Atqui ridiculum eſt id de Paulo illo alterius ſaeculi epiſcopo accipere ; quia S. Agrippinus (cujus ope ille ſanitatem adeptus fuit) Paulo illo poſterior fuit . Relinquitur ergo ut ille Paulus ſit omnino capiendus , qui inter eos , qui vergente VIII. ſaeculo floruerunt, prior fuit. Nam Chioccarello* (VII) *heic neſcio quid humanitus paſſo cave credas .*

III. Argumentum ex marmoris antiqui fide.

Anno 1589. *in aede S. Ephebi, (quem* S. Efremum, *aut* Efrimum *vulgo vocant, plures vero* Euphebium) *veteris corpora SS. Maximi & Fortunati reperta fuerunt cum hac epigraphe :* HIC IACENT CORPORA *SANCTORVM MAXIMI ET FORTVNATI SVB PAVLO PRIMO . Et hanc quidem inſcriptionem (ſine controverſia mutilam)* ad diem XIV. *Junii, ubi de S. Fortunato, illuſtrabimus ſupplebimuſque . Interim quae hujus loci ſunt , juvabit levi brachio refricare .* Paulus *iſte* Primus *prorſus non eſſe poteſt Paulus Papa primus , qui octavo vergente ſaeculo ſedit ; quod etſi vulgo creditum fuerit, nullo tamen negotio ſi ſit opus* (VIII) *refellere poſſumus . Relinquitur ergo, ut ſit localis epiſcopus ; qui ſem-*

vo contigiſſe *NOBIS* (ait auctor) *HIS TEMPORIBVS*. Quis non inde concluſerit , Severi biographum aut aequalem S. Antiſtiti fuiſſe , aut certe ſupparem ? Et tamen is biographus XII. aut XIII. ſaeculo antiquior non fuit. Ad ſummam ſicuti ex vita Aegyptiacae a Paulo Neap. poſt an. 840. Latine reddita hoc manavit, ut omnes Neapolitani biographi ſimili prooemio(*Secretum Regis* &c.) deinceps uterentur ; ab eodem vitae Aegyptiae prooemio(in quo legitur : *Rem referens , quae in hac NOSTRA generatione facta dinoſcitur*) & hoc fluxit, ut Neapolitani biographi iis locutionibus inepte uterentur, quae tantum in aequales aut ſuppares ſcriptores conveniunt .

(VI) Haec verba ne una littera minus licebit legere in Officiis SS. Neapolitanor. Neapoli editis an. 1525. in Lect. ſecunda Officii *infra hebdomadam*, ubi tota de Mauri ſanatione narratio novem lectiones abſolvit .

(VII) Noſter omni laude digniſſimus Chioccarellus in Paulo juniore pag. 78. ſic ſcripſit : *Hic etiam* (Junior Paulus ſcil. quem is initio *Paulum ſecundum* vocaverat) *creditur eſſe Paulus ille Neap. Epiſcopus , cujus mentio habetur in Actis* [ſive *Homilia*, ut alibi vocat] *S. Agrippini* &c. Deinde verba , quae ſupra adſcripſimus , recitat . Verum haec incogitanti excidiſſe, res ipſa loquitur . Quis enim *Primum* eſſe illum dixerit , qui revera *Tertius* ab antiquo ſecundi ſaeculi Paulo numerandus fuiſſet? *Secundus* autem cognominabatur dumtaxat ad diſcrimen alterius, cujus aetati ſuccreverat . Verum quid pluribus opus eſt ? De hoc Juniore Paulo Chioccarellus pag. 77. ſic incipit : *Paulus SECVNDVS Neap. Epiſcopus* &c. An qui *Secundus* , poterat idem etiam *Primus* & *Senior* appellari ?

(VIII) Sane quidem ſi virorum eruditorum , qui tempore Inventionis ejus Neapoli florebant , judicio ſteterimus, de Paulo I. Papa id intelligendum erit . Vide noſtrum Caeſarem de Engenio: videbis & Papebrochium in S. Euphebio ad 23. Maii. Vbi vir eruditus idem cum iis ſenſit ,

ſemper intelligendus in patriis monumentis eſt, quoties ſedis nomen ta- cetur. Atqui nefas eſſet Paulum illum, qui quintus ab Aſpreno nume- ratur, heic accipere; quia ridiculum eſt, Maximum & Fortunatum ſub illo Paulo, qui duobus ſacculis antiquior ambobus fuit, fuiſſe tu- mulatos. Reliquum eſt igitur, ut intelligendus ſit ille potiſſimum Pau- lus, qui poſt medium octavi ſaeculi floruit, quique tum demum Primus, *aut* Senior *aut* Major *vocari coepit, quum eodem exeunte ſaeculo Pau- lus alter electus fuit, quem diſcriminis cauſa ſive* Secundum, *ſive* Ju- niorem, *ſive* Minorem *poſteritas appellavit. Cetera quae ad hoc mar- moris illuſtrandum pertinent, ea ex commentario ad S. Fortunatum ad XIV. Junii petere lectorem jubeo.*

Ex huc uſque dictis aſſumptionis (quam ſupra initio hujus capitis propoſuimus) certitudo elicitur. Nam quum Paulus Major *(qui in his Faſtis die 3. Martii colitur) ſit ille omnino Neapolitanus epiſcopus, qui poſt medium octavi ſaeculi ſedebat; neceſſe eſt Paulum* juniorem *(qui die XVII. Febr. ſignatur in hoc Kalendario) haud fore alium, quam il- lum Neapolitanum antiſtitem, qui eodem exeunte ſaeculo uſque ad an- num 818. epiſcopatum tenuit. Ex quo conſequens fit, hoc Kalendarium prorſus poſt annum 818. ſcalpi debuiſſe.*

§. 2. Objectio diluitur.

At libet heic gravem ſcrupulum auferre, qui multorum, ſat ſcio, mentes

ſit, etſi ad XIV. Junii ſententiam in melius commutaverit. Verum id refutare facillimum eſt.

Etenim illud omitto, quod quoties ſedis nomen reticetur, ſine contr[illegible]rſia ejuſdem loci, ubi inſcriptio poſita fuit, Epiſcopus eſt capiendus; & quod ſi de Papa agebatur, ſcriptum fuiſſet, *Sub Paulo primo Papa* aut *Epiſcopo Romae*. Sed his omiſſis ad illud venio, in quo caput eſt. Ea inſcriptio anno 1589. detecta, non eſt dubium, quin perantiqua fuerit. Atqui ſi ibi Paulus Papa intelligitur, illa poſterior anno 1464. eſſe debuiſſet; quia non ante hunc annum electus eſt Paulus alter Papa, cujus reſpectu tunc demum prior ille coepit vocari *Primus*.

Ceterum viſio Xyſto V. oblata nihil officit. Narrant enim, rogantibus Capuccinis, ut eis liceret unum ex iis ſacris corporibus in aedem Conceptionis transferre, eum Pontificem reſpondiſſe, vetari ſe Sanctorum eorumdem oſtento. Nam ſanctos Epiſcopos ſibi ſecundum quietem videndos praebuiſſe, ac porro prohibuiſſe, ne, qui per annos octingentos una quieviſſent, eoſdem inquietari ac diſtrahi fineret. Ergo quum ad inventionis tempus a Paulo I. Papa octingenti paullo plus anni numerarentur; facile hinc ab omnibus judicatum fuit, de Paulo Papa eam inſcriptionem eſſe accipiendam. Id, inquam, totum nihil efficit. Etenim ab Neapolitano Paulo totidem anni reperientur; quum Paulus Papa anno 757. creatus fuerit, Neapolitanus vero Paulus anno 759. Uterque alteri pontificalem dignitatem praedixerat, uti narrat Jo: Diaconus in noſtro Paulo. Eodem ergo uterque tempore ſederunt, ita ut ab utrovis numeres, ſemper illi octingenti anni, quos oraculum complectitur, exſiſtent. Verum hoc intereſt, quod Papa Paulus ante ann. 1464. non dicebatur *Primus*: at Neapolitanus Paulus jam nono ſaeculo *Primus* ſive *Senior* vocari coeperat. Quocirca inſcriptionis hujus antiquitas omnino cogit, ut de Neapolitano, non vero Romae epiſcopo intelligatur.

mentes occupabat. Rem enim abſurdiſſimam fore, dictitabant, ſi in his Faſtis duo cognomines octavi nonique ſaeculi antiſtites (quorum cultus noſtris hominibus antehac inauditus fuit) colendi proponerentur: contra vero magnus ille Paulus, alterius ſaeculi praeſul (de cujus ſanctitate tum antiquitatis praerogativa, tum Jo: Diaconi elogium haud prorſus dubitare patitur) in eiſdem hiſce Faſtis praeteriretur.

Quibus equidem ſic reſpondeo, ut etiam ſi Paulum ab Aſpreno quintum heic praeteritum fuiſſe, conſequens fiat; tamen frangi nos rationis evidentia neceſſe ſit, qua Paulus Major & Iunior non niſi octavi nonique ineuntis ſaeculi praeſules fuiſſe oſtenduntur. An non enim Pauli ab Aſpreno quinti oblitterari memoria potuerat, ita ut quo tempore condebatur hoc Kalendarium, penitus ignoraretur; ejuſdemque memoria mox induſtria chronographi Jo: diaconi poſtea revixiſſe? Verum vehementer laetor, quod aſperitate reſponſionis hujus minime indigeam. Nam (ut ad XXIII. Auguſti Deo dante docebitur) Paulus qui eo die ſignatur in verbis, DEP. S. PAVLI EPIſcopi, ipſiſſimus eſt, quem quaerimus, alterius Chriſti ſaeculi Neapolitanus Paulus. Nam quod ibidem abeſt τὸ NOSTRI, id nihil eſſe oſtendemus; quum idem pronomen ab aliis ſeptem octove in hoc marmore abſit, quos Neapolitanos fuiſſe epiſcopos, extra omnem dubitationis aleam ponitur.

Ac profecto volupe eſt animadvertere, Pauli nomen huic Eccleſiae fuiſſe fauſtiſſimum. Tres omnino Paulos uſque ad initium noni ſaeculi antiquitas numeravit, eoſque omnes ſacris honoribus celebratos. Ex illo tempore non alium ejus nominis Praeſulem habuimus, quam Venerabilem Card. Paulum de Arretio Teatinum, ante hos minus ducentos annos archiepiſcopalibus hujus Eccleſiae infulis ornatum. At hunc etiam, uti ſe dant initia, eoſdem honores ex Romanae Eccleſiae judicio conſecuturum, haud fruſtra confidimus.

§. 3. Totius argumentationis Epilogus.

Conſtat igitur, hos Faſtos marmoreos omnino poſt annum 818. (quo Paulus Junior is, qui die XVII. Febr. in eiſdem Faſtis adnuntiatur, vivere deſiit) ſcalpi debuiſſe; ante vero annum 877. quo anno S. Athanaſius jam inter caelicolas honorabatur, qui tamen ab his Faſtis abeſt.

PARS ALTERA

Qua Kalendarii aetas intra anguſtiores ſenſim cancellos coercetur.

CAP. I.

Ex aſſignato annorum LIX. ſpatio hinc priores XX. annos, illinc poſteriores quinque delibandos eſſe.

Priores XX. *quos dixi annos totos B. Tiberii Epiſcopatus abſolvit, qui ab anno* 818. *ad* 838. *ſedere debuit.* Ex *iis autem priores tredecim pacatos habuit, at poſteriores ſeptem in carceris ſqualore ac ſordibus transegit. Atqui ajo, prioribus annis* XIII. *minime debuiſſe conſtrui haec marmora, quia tam breve tempus non ſatis fuiſſet, ut Paulus Senior* (*non ante annum* 818. *aut* 817. *demortuus*) *Eccleſiae Neapolitanae judicio inter Sanctos adſcriberetur, & locum in hoc Kalendario ſibi quaereret. At multo minus hi Faſti poſterioribus annis* VII. *ejuſdem Tiberii condi potuerunt, quia beatiſſimo antiſtiti ſeptennium totum in carcere detento id opus conſtruendi facultas defuit.*

Poteſt hoc ipſum & altero argumento ſuaderi, quod haec eſt. Ex *quo primum tempore Paulus Neapolitanus Graecam Mariae Aegyptiacae vitam Latinitate donavit, permagnus Neapoli cultus aſcetriae illius increbuit. Nec mihi hoc quiſquam eripiet putanti, non alia de cauſa eam in hoc Kalendario die* IX. *Aprilis fuiſſe ſignatam, quam quia ex Pauli, quam dixi, vita ea poenitens femina celebrior in his oris evaſerat. Atqui poſt annum* 840. *Paulus eam vitam elucubravit. Quare non ſolum totus Tiberii epiſcopatus ex ſumma annor.* 59. *demendus eſt, verum paullo plus etiam. Hoc totum argumentum pluribus expoſuimus ad* IX. *Aprilis cap.* V. *p.* 183. 184. *quo lectorem rejicio.*

Jam vero ex eiſdem liberioribus illis ſpatiis ultimum quinquennium abſcindi jubeo. Qua de cauſa? quia ſedebat tunc Athanaſius II. S. *Athanaſii ſucceſſor & fratris filius, ſed qui ſanctiſſimo patruo mores diſſimillimos ad epiſcopatum attulit. Atque heic equidem ad Erchemperti aequalis ſcriptoris hiſtoriam lectorem remitto, quam memini ante hos* XX. *annos legiſſe.* Ex *ea ut ſtrenuiſſimi ducis partes ab eo impletas fuiſſe agnoſces, ſic* (*nequid temere dicam*) *parum in eo deprehendes ſacerdotalis officii. Ac fortaſſis ab Neapolitano duce* (*erat enim is Dux ſimul & epiſcopus*) *ſic reip. rationes poſcebant. At certe inter bellorum quibus implicabatur ſtrepitus de condendo Kalendario cogitare eum potuiſſe, minime omnium id veriſimile judico. Ac potuiſſet de hoc Athanaſio uſurpari Ovidianum illud, quo cum Romulo de male ordinato Kalendario expoſtulat:*

Scilicet arma magis, quam ſidera, Romule noras.

Dem-

Demptis igitur illinc XX. annis, hinc quinque, tantum XXXIV. anni (quos SS. Joannis IV. & Athanaſii I. ſpatia ſedis abſolvunt) ſupererunt, intra quos ſcalpi haec marmora debuerunt.

C A P. II.

Vtrum ſub Ioanne IV. an Athanaſio I. conditi hi Faſti fuerint.

In hoc quidem certe hujus Diatribae capite quandoquidem nos liquida argumenta deficiunt, ad conjecturas, ſed tamen graves, eſt recurrendum; atque ex amborum hujus urbis pontificum vitis, quas ſatis copioſe pertexuit Jo: Diaconus, conjiciendum eſt, uter eorum videatur has marmoreas ephemerides ſcalpi juſſiſſe.

§. 1. Non videri S. Athanaſium Ephemerides haſce recenſuiſſe.

Ac primum in alterius eorum S. Athanaſii vita unum hoc reperio ex quo ei forſan auctori Kalendarium hoc adſcribi poſſit. Scribit enim de eo Jo: Diaconus: Ordinavit etiam, ut in Eccleſia Salvatoris (*ea eſt Stephania ſive cathedralis*) omni die Miſſa (IX) publica cum Diptychis celebretur, offerens ibidem terras, ex quibus ejuſmodi aleretur collegium. *Ex his verbis ſic argumentari licet. Non Miſſam publicam (quae parem Eccleſiae Chriſtianae antiquitatem habet) inſtituiſſe Athanaſium, palam eſt, ſed hoc tantum, ut quae dumtaxat ſtatis diebus olim celebrabatur, poſthac quotidie in Cathedrali perageretur. Ex his videntur ante Athanaſium non omnes fuiſſe* liturgici *dies, ſed liturgicis fuiſſe &* aliturgici *permiſti quam plurimi, ii ſcil. quibus Miſſa publica minime celebrabatur. Ac tale profecto & ante Athanaſium Kalendarium Neapolitanum proceſſiſſe neceſſe eſt, in quo ſcil. dies alii pleni eſſent (qui liturgici). alii, qui aliturgici, feſtis vacarent: quemadmodum id paſſim in antiquioribus Kalendariis obſervatur. Poſtquam autem Athanaſius cavit, ut dies omnes liturgici eſſent, debuit & Kalendarium immutare, pluribuſque in illud feſtis illatis, ſic recenſere Faſtos, ut dies omnes pleni eſſent: cujuſmodi noſtrum eſt Kalendarium, in quo toto dies admodum quatuor vacant, ceteris omnibus plenis. Quocirca non alius quam Athanaſius debuit Faſtos hoſce marmoreos condere. Qui quum ab anno* 850. *ad* 872. *ſederit; intra eos tantum terminos ultro citroque fluctuare epocha harum Ephemeridum poterit. Ac fuit, quum in hac mihi qualicumque ratiocinatione placerem.*

Verum haec tota argumentatio concidet, ſimul atque intellexerimus, quid demum Athanaſius novi fecerit. Non enim Miſſam publicam quotidianam omnino primus inſtituit, ſed eam in Cathedrali conſtituit. Omni-

d 2 na-

(IX) *Miſſam publicam* [quam hodie *conventualem* dicimus] vocat ad diſcrimen *Miſſae privatae*. Miſſarum privatarum vetera exempla plura affert Card. Bona in reb. Liturgicis.

no enim hoc ſibi vult chronographus, ante Athanaſium fuiſſe quidem Liturgiam Neapoli quotidianam, verum nunc in una nunc in alia Baſilica, ut ordo ſive Stationum *ſive ſtatarum* Synaxium *(nam aliter Latini (X) aliter Graeci id vocare amabant) poſcebat. At vero Athanaſius, non abolitis Stationibus Synaxibuſve hoc primus ſancivit, ut eſſet hoc Cathedralis veluti privilegium, ut dies omnes haberet liturgicos; quum tamen antea Cathedrali non minus quam ſingulis urbis Eccleſiis dies partim liturgici, partim contra aliturgici decurrerent; ſed ita, ut ſi corpus unum ex omnibus ſingularibus baſilicis compactum ſpectares, dies plerique omnes liturgici (nono quidem certe ſaeculo, quo hoc Kalendarium ſcatens feſtis prodiit) dicendi eſſent. Ceterum hos Faſtos non in unius Cathedralis uſum fuiſſe ordinatos, ſed in totius corporis commodum, alibi a me liquido demonſtrabitur vel hoc uno certiſſimo indicio, quod plures eorum Sanctorum, quos Graeci diverſo die a Latinis colunt, utroque die in his marmoribus ſignati reperiantur. Quod ita equidem interpretor, uno die eos Sanctos propoſitos fuiſſe in Cathedralis alteriuſve Latinae Eccleſiae uſum, in qua eo die Statio recurreret, altero vero die in cujuſpiam Graeci ritus Eccleſiae commodum. (nam ejuſmodi plures adhuc IX. ſaeculo ac porro Neapoli fuiſſe, non eſt dubium) in qua Synaxim anniverſariam celebrari neceſſe erat. Ex qua ultima obſervatione luce clarius patet, harum Ephemeridum ſcalpturam non fuiſſe quotidianae Liturgiae in Cathedrali ab Athanaſio inſtitutae conſecutionem, nec cum ea quidquam commune habuiſſe; quandoquidem, uti dixi, unus idemque Caelicola bis ibi proponitur, ſemel pro una quapiam Latinorum Baſilica, iterum pro Graecorum altera.*

§. II.

Non alium quam S. Ioannem IV. videri Faſtos marmoreos ordinaſſe.

Longa atque operoſa inquiſitione perfuncti, ad S. Joannem IV. cognomento Scribam, *ſive* Aquarolium *tandem aliquando devenimus. Hunc ego cenſeo, ac ſi ſit opus, quovis pignore certare audeo, marmorearum Ephemeridum, de quarum aevo tamdiu contendimus, auctorem fuiſſe. Cur autem ita mihi perſuaſerim, cauſas plures ad manus habeo.*

I. *Ac primum cum ceteras omnes temporum periodos, etiam Athanaſianam ſedem, ab aevo Kalendarii excluſerimus; quid aliud relinquitur, niſi ut in artum redacti, in uno Joanne IV. demum conſiſtamus?*

II. *Exi-*

(X) De Eccleſiae occidentalis *Stationibus* ubi non antiquorum libri loquuntur? Proceſſio ad ſtatutam Eccleſiam fiebat, vaſa miniſterii ſimul ferebantur; ibiq. ſacra Liturgia peragebatur. At id Graeci Byzantini σύναξιν appellabant; in quorum liturgicis libris paſſim hoc ſcriptum reperias, qua in Eccleſia hoc aut illo die *Synaxis* fiat.

II. *Eximie huc facit peculiare Joannis hujus Aquarolii ſtudium: qui quum in reparandis deſcribendiſque libris magnam ſuae vitae partem contriviſſet,* Scribae (XI) *agnomentum quaeſivit. Nec tantum privatus, verum etiam epiſcopus* Codices *(ait chronographus)* manu propria utiles & plures deſcripſit. *Inter eos porro codices, quos in Eccleſiarum ſuarum commodum exaravit, referendum procul dubio cenſeo & hujus* Kalendarii *autographum: quod demum ut perennius eſſet, in marmore incidi non tantum in* Cathedrali, *verum etiam in praecipuis Baſilicis juſſit. Argumento eſſe poſſunt haec duo marmora in S. Joannis reperta: quae quum non peculiare ejus Eccleſiae, ſed commune* (XII) *omnium Baſilicarum* Kalendarium *complectantur, ex eo procul dubio exiſtimari poteſt, idem & in Stephania & in ceteris majoribus* Eccleſiis *fuiſſe factum, aut ſaltem epiſcopo ad haec intentiſſime urgente fieri debuiſſe. Fuit & eidem* Praeſuli *eximium in* Sanctorum *venerationem ſtudium, quod cur eum ad* Kalendarium *condendum compulerit, jam porro ediſſeramus.*

III. *Nam & illud incidit, quod maxime omnium ad hos* Faſtos *elucubrandos, deinde & ſaxis incidendos Aquarolium impellere debuit. Nimirum is in* Sanctorum *cultum ſtudioſiſſimus, ſuorum deceſſorum, quos vita ſancte acta illuſtres reperit, corpora ſollemni* Translatione *intulit in Stephaniam, & ita tranſtulit, ut eiſdem ſacros honores decerneret. Ita quod hodie maximam* Sanctorum *epiſcoporum frequentiam* Neapoli *veneramur, eorum pleroſque Aquarolii noſtri curae debemus. Jam vero aucto* Joannes Sanctorum *numero, idem porro & ad* Faſtos *antea mancos reſarciendos incumbere debuit: quod rerum* Eccleſiaſticarum *gnariſſimus* Praeſul *haud dubie fecit, tum ſuis deceſſoribus, quos nuper inter* Caelicolas *retulerat, tum & aliis pluribus* Sanctorum, *qua* Graecorum *qua* Latinorum; *additis; itaut ejus opera* Kalendarium *(quod ante eum feſtis infrequens fuiſſe, pro more antiquioris aevi, crediderim) pleniſſimum hoc exſiſteret: quod uti perpetuo duraturum, in marmore poſtmodum inciſum fuit. Quocirca, niſi prorſus me ratio fugit, non alius quam* Joannes Scriba *hujus pleniſſimi* Kalendarii *(in quo praeter alios, etiam ſanctis deceſſoribus ab eo proxime*

inter

(XI) Diaconus de hoc Joanne Aquarolio: *Praeſertim ſic ſcribere novit, ut ex officio cognomen acciperet, & ab omnibus IOANNES SCRIBA vocaretur*. Eo vero ut incumberet, *pedes ejus* [inquit] *raro platea tetigit*. Quem porro *Scribam* Neapolitani Latialis oris vocabant, eumdem Graeco ore a Graecis Neapolitanis καλλιγράφον appellatum crediderim, h.e. *elegantem ſcriptorem*: de qua voce videbis plura, ſi lubet, in Montfauconii Palaeographia.

(XII) Vide quae modo ſuperiore §. diximus; ubi ex eo quod nonnulli Sanctorum in his marmoribus bis notantur [ſemel ſcil. quo die a Latinis coluntur, iterũ quo die a Graecis] manifeſto colligi diximus, hos Faſtos nec huic nec illi Baſilicae peculiares fuiſſe, ſed in totius Eccleſiae Neapolitanae cõmoda fuiſſe paratos.

inter caelites adſcriptis locus non defuit) *auctor eſſe potuit* . *Verum u-timum hoc argumentum* , *quod hactenus adumbravimus* , *accuratior adhuc indiget opera* .

§. 3. De Joannis Scribae ſtudio in Sanctos deceſſores transferendos, ſacriſque honoribus afficiendos.

De S.Joanne Scriba chronographus Joannes haec ſcripta reliquit: Corpora quoque ſuorum praedeceſſorum de ſepulcris, in quibus jacuerant, LEVAVIT, & in Eccleſia Stephania ſingillatim collocans aptavit unicuique arcuatum tumulum, ac deſuper eorum effigies depinxit. *His porro verbis non honorificentiorem dumtaxat illuſtrium cadaverum ſepulturam*, *verum ritualem ſacrarum Reliquiarum venerationi populi expoſitarum* Elevationem, *religioſamque Tranſlationem*, *poſtremo legitimam* Canonizationem (*ut ſequioris aevo ſollemni vocabulo utar*) *deſcribi non eſt dubium*. *Jam primum omnium illud* LEVAVIT, *quo ſcriptor utitur*, *non niſi de ſacris* Lipſanis *tantum uſurpari*, *non eſt dubium*. *Adhaec ea corpora non in coemeterio*, *quod Baſilicae adjacere ſolebat*, *condidit*, *ſed in ipſam Stephaniam intulit*. *Deinde eadem ſigillatim in orbem collocavit*, *ut ornamento ſimul & venerationi eſſent*. *Nec ſub pavimento inhumavit*, *ſed ſupra terram collocatis ſuos ſingulis* tumulos *aſſignavit*; *nec hos qualeſcumque ſed* arcuatos, *& ut illis temporibus*, *excellenti opere conſtructos*, *cum imaginibus ſuperne depictis*. *Atqui hos honores ſiquis ex hodiernis moribus metiatur*, *ſane fateor*, *vix inde aut aegre veſtigium ullum religioſi cultus exſculpet*. *Nam honores iſtos vulgatos nunc quidem non optimo exemplo in Eccleſiis cernimus per faſtoſa monumenta illa*, *quae* Depoſita *nunc vulgo vocant*, *& cum quibuslibet nulla ſanctitatis fama inſignibus communicatos*. *At olim IX. ſaeculo res multo aliter erat*. *Nec enim honores ii*, *niſi confeſſae ſanctitatis viris*, *jamque pro caeli civibus agnitis*, *adhibebantur*: *de quo ſiquis adhuc dubitet*, *adeat inferne* (XIII) *adnotata*.

Verum

(XIII) *Ad verba Jo: Diaconi de S.Jo: Scriba amplior Commentarius*; *ſeu de Canonizatione Sanctor. IX. ſaeculo*.

§. 1. *De competenti judice rituque canonizationis uſque ad IX. Chriſti ſaeculum ſummatim pauca*.

Antequam ad recitata verba Jo: Diaconi ediſſerenda procedo, duobus tribuſve verbis monendus eſt lector, quomodo olim & per quos canonizatio Sanctorum fieret: Nam qui plura de hoc argumento requirit, adeat eximium immenſaque doctrina diſſertum ea de re opus BENEDICTI XIV. Pont. Max. quod pluries recuſum, parique ſemper aviditate diſtractum, verſatur in omnium manibus. Canonizatio ergo per novem priora ſaecula ab epiſcopis, clero populoque ſuffragante, fiebat. Nec niſi decimo primum ſaeculo exempla viſuntur, per quae oſtenditur Romanos Pontifices ſuam in canonizandis Sanctis auctoritatem interpoſuiſſe; ſed ita tamen ut & auctoritate ſua interim uſque ad Alexandrum III. tum epiſcopi tum in primis Metropolitani plurimum in eo negotio uterentur. Nam Alexander demum III. is fuit, qui Sanctorum canonizationes tamquam

unam

ſinam ex majoribus cauſis ad unius Apoſtolicae ſedis judicium pertinere voluit. Nono igitur ſaeculo, quo S. Jo: Scriba floruit, epiſcopali judicio, nō requiſito Rom. ſedis oraculo, res tanti momenti permittebatur. Et haec ſatis protrita ſunt.

Jam de modo canonizandi ſi quaeris, non eſt dubium, quin aliqua inquiſitio de vita ſancte acta deq. miraculis, populique ſtudium praecedere debuerit. At vero ubi ad ritum canonizationis veniebatur, is ſimpliciſſimus erat. Nam primis quidem Eccleſiae ſaeculis ſupra Martyrum aut piorum Reliquias Martyria, Oratoria, aut ſaltem Altaria conſtruebantur: idq. tantumdem erat, quod publicum eiſdem cultum impendere. At ſero poſtea inſtitutum fuit, ut qui inter Sanctos referrentur, eorum corpora *elevarentur*, ac ſupra terram collocarentur, ſuperſtructis quibuſdam operoſis abſidibus, quas ſive *Ciboria*, ſive *Fredas*, ſive *Repas* ſive quo alio vocabulo nuncupabant; inſtituto etiam, uti par erat, feſto anniverſario. Ejus quem dixi canonizationis modi atque ritus nono potiſſimum ſaeculo, in quo verſamur, innumera exempla proſtant. Haec univerſe adnotaſſe contentus, jam ad chronographi Joannis locum explanandum progredior.

§. 2. *Ad verba Jo: Diaconi acceditur. Levare corpora eſſe ea ſupra pavimentum collocare, exemplis oſtenditur. Novo amictu veſtiri corpora conſuevisse. Levationem fuiſſe legitimae canonizationis ritum.*

Corpora quoque, inquit, *ſuorum praedeceſſorum de ſepulcris, in quibus jacuerant, levavit.* Levari ſive *Elevari* corpora (utroque enim modo uſurpatur) cur dicerentur, ea mihi cauſa fuiſſe videtur, quod ea ex alte defoſſis ſepulcris elata, poſtea ſupra pavimentum collocarentur. Apud Bedam fratres Lindisfarnenſes S. Cuthberti corpus e ſepulcro efferre volentes, Eadbertum epiſcopum interpellant: qui ea lege annuit, ut ſacra pignora *in novo recondita loculo, in eodem quidem loco, ſed ſupra pavimentum dignae venerationis gratia locarent.* Id quod factum eſt; ſacrum enim corpus novo a ſe amictu involutum (nam is quoque levationis ritus erat, ut ſacrum corpus nova veſte indueretur: ex quo ſimul ea ſaepe incorrupta fuiſſe, ſive conditurae vi ſive miraculi, liquet) novaque in theca reconditum *ſupra pavimentum Sanctuarii poſuerunt*: de quibus vide Bedam IV. 30. Sed & apud eumdem IV. 19. *S. Ethildritae* corpus, quum extra Eccleſiam jaceret, novo indutu amictum, novoque in tumulo ſimiliter conditum, in Eccleſiam illatum fuit. Verum praeſtabit IX. ſaeculi exempla proferre: quo ſaeculo Lotharius Elnonenſis aedituus S. Amandi corpus elevaturus, *Vrnam ſepulcri non, ut antea fuerat, in profundioribus poſuit, ſed in ſuperioribus, ita ut fundamentum illius videri, & lumen ſub illo accendi poſſet*, ut in Milonis monachi Elnonenſis ſupplem. legitur. Eodem ſaec. apud Walafridum Strabum Boſo Conſtantienſis epiſc. *ſumens loculum, in quo ſanctum corpus* (S. Galli) *erat, poſuit ſuper terram inter parietem & altare, & deſuper* (*ut moris eſt*) *arcam altiorem* (honorariam ſcil. ac veluti cenotaphium) *conſtruxit, foſſam vero* (in qua prius jacuerat) *terra replevit*. Ex his vides *Levare* tantumdem fuiſſe, quod corpus alte infoſſum loco movere, & ſupra pavimentum ſtatuere: unde pro *Levandi* verbo poſtea & *Erigendi* & *Exaltandi* tamquam ſynonyma interdum uſurpata reperias. Ergo in hoc Jo: Diaconi loco quum audis S. Joannem Scribam praedeceſſorum corpora *levaſſe*, & in Stephania collocaſſe, non aliter eſt accipiendum, ac Sanctorum illorum loculos ſupra pavimentum fuiſſe ab eo in orbem diſpoſitos, non ſine impoſitis deſuper *fredis*, ut infra dicemus. Ac nunc quidem ab aliquot centenis annis *Levare* corpora accipitur pro loco movere ſive transferre. At olim IX. ſaeculo ac ſequentibus non aliud quam, quod dixi plane ſignificabat.

Atqui hujuſmodi *elevatio* ſimul canonizatio erat. Apud Folgicinum in Chronico Laubienſi anno 823. S. Vrſmari Abb. Laubienſis *Elevatio facta eſt juſſu & permiſſu ejus, qui tum erat Cameracenſis epiſcopus* [Halitgarii ſcil.] *expletaque elevatione diem illum feſtivum duxere, & poſteris celebrem eſſe ſanxere.* Anno mox 828. con-

conſulto Stephano Tarvenenſi praeſule, elatum eſt corpus S. Folquini item Tarvenenſis epiſcopi; *Elevatiſque ſancti corporis membris, in loco tumuli altare conſtructo, diem illam omnibus cantibus & gaudiis duxere feſtivam*. Poſtremo medio undecimo ſaec. apud Baldericum in Chron. Camerac. Engramnus epiſcopus Hadulfi epiſcopi *Sanctum corpus levavit, & verbo facto ad populum beati Hadulfi ſollemnia in numero ſanctorum notificavit*. Haec & plura dabit Mabillonius in Saec. Benedictinis. Sed & illud huc pertinet, quod Fredericus Aenobarbus diploma edidit *pro elevatione, & exaltatione* corporis Caroli M. *atque canonizatione*; quaſi haec ſcil. ab illa ſejungi non poſſit. Merito idem Mabillonius Praef. ad ſaec. V. Benedict. corporis elevationem pro ipſamet canonizatione accipere prorſus non dubitat. Quando ergo heic legimus, S. Jo: Scribam ſuorum deceſſorum corpora *levaſſe*, non aliud eo ſignificatur, quam eoſdem publico legitimoque judicio canonizaſſe, aſſignatiſque diebus eorum feſtivis, publice colendos propoſuiſſe.

§. 3. *De Ciboriorum forma. Aediculae ſacrae inſtar fuiſſe. Locus Actorum illuſtratur, & cum nummo Treboniani comparatur. Vera etymologia* Ciborii.

Pergit vero Jo: chronographus: *Et in Eccleſia Stephania* (ea eſt Cathedralis) *ſingillatim* (& ſupra pavimentum, uti diximus) *collocans, aptavit unicuique arcuatum tumulum*. Hic vero locus, ſiquid aliud, de vera canonizatione heic agi, aperte clamat. Quae huc vero pertinent, juvabit altius paullo repetere. Olim quando ſacra corpora alte ſub tellure infodiebantur, ſi quando ſupra eorum ſepulcra conſtruerentur martyria, oratoria, aedes ſacrae; hoc tantum ii ritu *canonizati* (ut rei antiquae recentius verbum accommodem) intelligebantur. Quod ſi eadem corpora in conſtructis jam prius Eccleſiis inhumata requieſcerent, tum vero ſupra eorum profundiores, uti dicebam, tumbas quaedam *ciboria*, uti vocabant, erigebantur. Erat autem *Ciborium* umbraculi genus quatuor columnis ſuffultum, & in conum aut pyramidem aut apſidem deſinens: cujuſmodi S. Gregorius apud Anaſtaſium *Fecit ciborium B. Petro Apoſt. cum columnis ſuis quatuor ex argento puro*; & hujuſmodi argenteum ciborium memorat Raynerius in de Translat. SS. Eutychetis & Acutii. Ea autem ciboria intra Eccleſiam poſita inſtar erant aediculae intra ipſam baſilicam parvae. Nam & illas *aedes argenteas Dianae* (ναοὺς ἀργυροῦς Ἀρτέμιδος) quas Act. XIX. 24. Demetrius a ſe factas divendebat, non aliud quam ciboria argentea fuiſſe, pervidit ſcite Chryſoſtomus Hom. 42. in Acta: *Quomodo*, inquit (πῶς ναοὺς ἀργυροῦς γενέσθαι;) *argentea delubra fieri poſſibile eſt?* Cui interrogationi reſpondet, ἴσως ὡς κιβώρια μικρά, *fortaſſis veluti ciboria parva* illa fuiſſe. Nam & apud profanos *ciborii* tum rem, tum etiam appellationem in uſu fuiſſe, non eſt dubitandum. Ad rem enim quod attinet, *ciborii* ſive umbraculi columnis innixi ipſiſſimam formam exhiberi, [illegible] dubie cenſeo in averſa parte ſatis [illegible] numiſmatis Treboniani Galli cum epigrapho, IVNONI. MARTIALI, quae ibi ſub ciborio ſedet. Sed & nomen eadem notione apud gentiles in uſu fuiſſe, praeter Chryſoſtomi locum, teſtantur Gloſſae Graeco-barbarae (quas videſis in Suiceri theſauro) ubi inter cetera profanorum templorum ſynonyma etiam ea vox refertur. Ad etymologiam vero quod ſpectat (miſſis ineptis originationibus) ſciendum eſt, *Ciborium* apud Horatium eſſe poculi genus. Cur ita diceretur, Graeci grammatici explicant; quia, inquiunt, inferne in artum deſinit ad ciborii Aegyptii ſimilitudinem. Eſt enim κιβώριον folliculus aut loculus fabae Aegyptiae; qui quod in conum finiretur, hinc pocula ejuſdem formae dicta fuiſſe κιβώρια, certiſſimum eſt. Ex eo vero & illud poſtea manavit, ut umbracula illa columnis fulta & ſuperne in artum deſinentia *ciboria* nuncuparentur. Ac de *ciborii* nomine ſatis: de quo qui plura cupit, adeat H. Steph. tom. 5. Theſ. Caſaubonum ad Athenaeum, Voſſii Etymologicon, Suiceri Theſaurum. Niſi quod hic ultimus eccleſiaſticam *ciborii* notionem ſic explicat, quaſi ſit vaſis

ſis genus, quibus altaria ornantur; eoque Anaſtaſii loca & aliorum ſimilium, licet invita, trahit. Cui cave credas. Sed jam e diverticulo in viam redeo.

§. 4. *Ubi coeptum eſt levari corpora, loco ciborii* Freda *aut* Repa *iis imponebatur*. Freda *idem quod* Pax *ſive* Requies *aut* Requietorium.

Olim igitur ſupra piorum *vindicatorum* (ut verbo Cypriani utar; quo eos deſignat, quibus publicus in Eccleſiis cultus vindicabatur) corpora ſive baſilicae erigebantur, ſive baſilicarum inſtar *Ciboria*. Quae quidem ciboria, uti modo diſputavimus, ſic quaſi templi compendium habita fuiſſe, etiam communia quaedam utrique rei ſynonyma declarant; ut quod *Confeſſionis* vox (quae tantumdem Latinis erat, quod Graecis μαρτύριον, *Martyrium*) modo pro integra baſilica, modo (praeſertim apud Anaſtaſium millies) pro umbraculo illo ſeu ciborio uſurpatur; & quod Dianae memoria (ut ante dictum) Act. XIX. 24. ναοὶ i. e. *templa* vocantur. At vero poſtquam octavo nonoque ſaeculo de profundioribus locis piorum corpora levari coeperunt, ſupraque pavimentum, publico expoſiti cultui, recondi; quoddam illis jam deſcriptis ciboriis ornamentum [etſi ab iis meo judicio diverſiſſimum] ſupra hos tumulos erigi placuit: cujuſmodi hoc fuit, quod in re noſtra ſuis deceſſoribus ſupra pavimentum Stephaniae collocatis deſuper impoſuit S. Jo: Scriba. *Aptavit*, inquit, *unicuique arcuatum tumulum*. Quae pulchra circumlocutio ejus ſtructurae eſt, quam alii *Fredam*, alii *Repam*, quove alio nomine nuncuparunt. Quorum erectio operum manifeſtam canonizationem imbibebat. Exempla utriuſque vocabuli producamus; ſimul enim & cujuſmodi opus id fuerit intelligemus.

Et quidem ſatis antiquum illud eſt, quod apud Henricum IX. ſaeculi monachum in de Mirac. S. Germani Autiſſiodorenſis Chlotarius Chlodovei M. filius *ſuper adorandam beatiſſ. Germani memoriam per manus S. Deſiderii*. *Epiſc. regalib. expenſis fredam compoſuit; quae auro argentoq. decorata in noſtram quoque duravit aetatem*. Alia exempla videbis apud Cangium, ex quibus colliges, eas *fredas* auro argento gemmiſque coruſcaſſe, nec caruiſſe cancellis; poſtremo interdum inferiori abſidae ex variis metallis conflatae *ſecundam fredam deſuper auro optimo & lapidibus pretioſis ornatam* fuiſſe impoſitam. De *Fredae* autem proprio ſignificatu ſi quaeris; ſciendum eſt FRID Germanis *pacem* deſignare. Hinc multa illa, per quam fiſco perſolutam reus *pacem* (vulgo *Quietanza* id Italis dicitur, ut & ſcriptoribus aevi medii *Quietatio* & *Quietantia*) a Principe conſequitur, aequiori aetati *Fredum* aut *Freda* vocabatur. Ab ea vero *pacis* notione, quae *Fredae* ſubeſt, factum, ut *Fredae* vox praeter forenſem ſignificationem, etiam pro *pace* piorum Manium ſumeretur: qua notione in antiquis Chriſtianorum titulis illud IN PACE perpetuo legitur. Eſt ergo *Freda* idem atq. id quod eodem ſignificatu REQVIETORIVM in duabus antiquis titulis Chriſtianis ſcribitur. Imo & hanc ipſam, de qua tamdiu loquimur, *Fredam* Eigil quidam in vita S. Sturmii Ab. Fuld. n. 20. *Requiem* (eod. ſcil. ſignificatu) vocavit. Vide locum apud Cangium in *Requies*: ubi tamen viro ſummo non aſſentior, pro *Requiem* ſcribi jubenti *Repam*. Etſi ceteroqui & *Repa* idem ferme, quod *Freda* ſignificat: de quo nomine jam dicendum.

§. 5. *De* Repa*; deque dependentibus velis, non ſecus atque nunc in Tabernaculo Euchariſtiae fit*. Mauſolaeum *Repae ſynonymum*. *At* Lecti, Lecticae, Tumba, Feretrum, Arca *altior longe ſunt aliud: quae ſunt cenotaphii vocabula*. *Effigies ſuperne depictas ad canonizationis ritum pertinuiſſe*.

Et de *Repa* quidem loca complura protulit Cangius, ac tria primum ex vita S. Eligii; ex quibus non tantum intelligitur, eam Repam ſupra ſacrum corpus poſitam argento, auro, gemmiſque micaſſe, verum & dependentibus velis pretioſis ambitam fuiſſe, quae adducebantur reducebanturque pro diverſis temporibus. Subdit enim: *Igitur ingrediente Quadrageſima praecinxerunt crepam* (pro re-

Verum quid opus eſt pluribus? Hos ipſos, quorum corpora tunc Joannes Scriba levavit, *& in Stephaniam maximis cum honoribus tranſtulit, re vera pro Caelicolis habitos, ex iis quos Jo: Diaconus translatos in Stephaniam* (XIV) *refert, facile quivis exiſtimare poterit.*

Non

repam) hujuſmodi ſindone, ut moles radiantis metalli tegeretur diebus poenitentiae. Id quod hodiedum circa *Repam* illam, ſub qua ſanctiſſimum Chriſti corpus aſſervatur, fit, dependentibus ex *Tabernaculo* (ut hodie nuncupant) pretioſis aulaeis. Cetera Repae exempla vide apud Cangium; inter quae illud ex Chron. Font. cap.2. notatu dignum videtur, ubi ſcribitur: *Subter ARCUBUS* (hic enim ille eſt *arcuatus tumulus*, quem ſupra ſingula epiſcoporum corpora Scriba noſter aptavit) *tumulatus, condiditque ſuper eum repam argento.. decoratam.*

Sunt vero & alia ejuſdem rei ſynonyma, inter quae *Mauſoleum*, unde & *mauſoleandi* verbum. At quod Mabillonius V. Cl. Praef. ad ſaec.2. Bened. num. 45. inter ejus rei ſynonyma recenſet *Lectos*, *Lecticas*, *Tumbas*, id ei minime aſſentior. Etenim & haec nomina, ac praeterea *Feretrum* apud eorum temporum ſcriptores longe aliud ſunt. Sciendum eſt enim ſacra quidem corpora in loculis ſupra pavimentum locari conſueviſſe, deinde vero aliam honorariam tumbam cenotaphii inſtar deſuper imponi, ac poſtremo ornamentem illud quod Fredam aut Repam vocabant. Exempla jam tumbae hiuſmodi inanis atque honorariae vel ex ipſomet Mabillonio ibid. n.46.47. proferamus. S.Eligius Noviomag. epiſc.(apud S. Audoenum lib.2. vitae c.6.) inventum B. Quintini corpus *citra altare tranſpoſuit, TUMBAM denique ex auro argentoque & gemmis miro opere deſuper fabricavit.* Sed & apud Walafridum Strabum Boſo Conſtantienſis *ſumens loculum, in quo ſanctum corpus* (S. Galli) *erat, poſuit ſuper terram inter parietem & altare, & DESUPER* (*UT MORIS EST*) *ARCAM ALTIOREM conſtruxit.* Quantivis pretii locus ad intelligendum, quo pacto IX. ſaeculo Sanctorum corpora conderentur; 1. *ſuper terram*: 2. *inter parietem & altare* (ita ut ſi plura ejuſmodi conditoria in uno templo fuiſſent, plura item altaria eis, ſingula ſingulis, reſpondiſſe [illegible] IX. ſaeculo videantur) 3. *deſuper arcam altiorem* (idque de more) conſtruebatur. Quae quidem altior arca modo *tumba*, modo *lectus*, *lectica*, *feretrum* (nam & eam credo formam imitabatur) dici ſolebat. At eadem noſtro Jo: Diacono in verbis, ad quae tamdiu commentamur, *Tumulus arcuatus* vocatur. Ait enim: *Corpora quoque ſuorum praedeceſſorum ex ſepulcris, in quibus jacuerant levavit, & in eccleſia Stephania ſingillatim* (& ſupra pavimentum) *collocans, aptavit* [pro *impoſuit*] *unicuique arcuatum tumulum*. Ubi uno *arcuati tumuli* nomine & honorariam tumbam, & impoſitam ei *fredam* deſignat.

Poſt ea verba ſic ſequitur: *At deſuper eorum effigies depinxit.* Quae verba novum & huc uſque ignotum canonizationis ritum, praeter jam ſupra deſcriptos, complectuntur. Quorſum enim illae effigies, niſi ut ſancti illi epiſcopi venerationi fidelium proponerentur? Ac de illuſtri Jo: Diaconi loco de Neapolitanorum antiſtitum canonizatione hactenus.

(XIV) Plures ſunt Sanctorum epiſcoporum, quos Chronographus translatos in Stephaniam docet, cura utique S. Jo: Scribae, ut equidem interpretor. Sunt autem *Maro*, *Agrippinus*, *Euſtaſius* [ſive potius *Euſtathius*] *Ephebus*, *Fortunatus*, *Maximus*, *Joannes I.* quos omnes in his Faſtis ſignatos cernimus, ac ſacris honoribus affectos.

Ac de Fortunato hoc peculiariter ſcribit Chronographus: *Deinde poſt longo tempore* (longiſſimum enim tempus a IV. ſaeculo ad nonum interceſſit, quo ſedit celeberrimus Translator S.Jo: Scriba) *populi patrocinia ejus petentes, ab Eccleſia ſui nominis conſecrata transferentes, per manus PONTIFICUM* (ex quo patet S. Jo: Scribam finitimos epiſcopos ad le-

vanda

Non eſt igitur dubitandum, quin Joannes Aquarolius novis caelicolis Faſtos Neapolitanos auxerit. Quod enim utrumque Paulum ſeniorem junioremque haud diu antea demortuos pro caelitibus jam tum IX. ſaeculo Neapolitani in hoc Kalendario agnoverint, id Joannis Scribae auctoritati & judicio eſt tribuendum. Idem & antiquiores plurimos epiſcopos inter caeli cives adſcripſit, & eos nominatim, quorum corpora in Stephaniam non ſine ſacris honoribus tranſtulit. At qui tantum curae atque induſtriae in cultu ſuis deceſſoribus vindicando poſuit, debuit continuo is & eoſdem ſacris Faſtis inſerere. Nec enim canonizatio ulla fiebat, quin ſimul is, cui cultus decernebatur, Sanctorum (XV) catalogo, & Eccleſiae Kalendario inſcriberetur. Neque id vero aliter potuit, quam ſi auctius, quam ante fuerat, Kalendarium conderet. Quocirca inter eos codices, quos a ſe deſcriptos Eccleſiis ſuis tradidit, merito referendus eſt auctioris Kalendarii codex. Quod poſtremo Kalendarium ſive ipſius Scribae juſſu, ſive peculiari Neapolitanorum ſtudio, duraturis ſaxis inſcriptum fuit.

§. 4. Gravi objectioni fit ſatis: ſimul & de Jo: Diaconi Chronico.

Dicat fortaſſe aliquis, ſi ea de cauſa Jo: Scriba de novo Kalendario laboravit, nempe ut novis caelitibus tum aliis undeunde corraſis, tum praeſertim iis, quos recens canonizaverat, Faſtos ditiores efficeret; debuit is ſine dubio neminem eorum omittere, quibus ſacros quos dixi honores adhibuerat. Atqui inter eos, quorum corpora levavit, & in Stephaniam religioſa cum veneratione intulit, Epitimitum Aſprenatis ſucceſſorem, atq. Soterem eſſe numerandos Jo: Diaconi (XVI) auctoritas dubitare non patitur. Atque hos tamen in Kalendario marmoreo fruſtra requi-

e 2

vanda corpora invitaſſe) *collocarunt in ECCLESIA Stephania, partis dextrae introeuntibus, ſurſum, ubi eſt oratorium, in caput Catatumbae*. Etiam apud Greg. M. III. ep. 50. *Catatumbas* pro *Catacumbas* legimus, ut ſit a κατὰ & τύμβος, *Tumba*.

(XV) *Canonizationem* a *Canone* ſive eo Diptychorum genere in quae viri ſanctitate illuſtres referebantur, dictam volunt. Hinc tantumdem erat canonizare aliquem, quod eum Sanctorum catalogo inſcribere. Sic Alexander III. in litteris de canonizatione S. Thomae Cantuarienſis; quem inquit *canonizavimus, ipſumque decrevimus Sanctorum catalogo adſcribendum*. Caeleſtinus III. Bernwardum Hildeneshemenſem epiſcopum anno 1193. *in catalogo Sanctorum amodo numerandum* decrevit, & *de terrae gremio erigendum, & inter ſanctorum memorias veneratione condigna collocandum*. Sed fruſtra his ſatis protritis ac manifeſtis immoror.

(XVI) De Epitimiti translatione in Stephaniam nihil quidem in ejus elogio prodidit Jo: Diaconus: at id tamen ab eodem in Maronis ſucceſſoris elogio enucleate traditur; cui ſcriptori Maro dicitur *Cum his praedeceſſoribus ſuis* [qui non ſunt alii quam Aſprenas & Epitimitus] *OB SANCTITATIS MERITVM* (quae verba juridicam canonizationem levationis ritu factam deſignant) *in eccleſia Stephania translatus eſſe videtur*. Verbum *videri* pro ſubſtantivo *Sum* his ſcriptoribus familiare eſſe nemo neſcit. Idem & de Sotere. [quem duodeviceſimum numerat] ſcribit.

quirimus. Quocirca nec ſcriptio Kalendarii hujus ex canonizationibus ab Aquarolio factis manavit; nec omnino neceſſe eſt, hos Faſtos ab eodem Aquarolio conſtructos, quandoquidem non omnes, quos ſacris honoribus affecit, in Kalendarium hoc illatos reperimus.

Poſſem heic ſane hoc ipſum telum in adverſarium, ſiquis modo eſt, retorquere. Nam ſi quidem hoc Kalendarium poſt S. Jo: Scribam recenſitum fuiſſet, debuiſſet ſine dubio & Epitimito & Soteri epiſcopis a Scriba inter Sanctos relatis fuiſſe locus. Ergo hoc monumentum Jo: Aquarolio poſterius non eſt: atqui ne anterius quidem eodem eſt, ut ſupra cap. I. demonſtratum fuit.

Quid ergo cauſae fuit, cur non Epitimitum & Soterem S. Joannes Scriba Faſtis inſcripſerit? nempe quia jam is Kalendarium recenſuerat, tum, quum horum duorum corpora detexit, & ea in Stephaniam intulit, ſimul cum aliis antea translatis collocans. Res enim meo judicio ſic ſe habuit. Principio ſanctis ſuis deceſſoribus tum recens mortuis (ut utrique Paulo) tum & antiquioribus aliis canonizandis operam impendit, eorumque, quos in album Sanctorum retulit, complures in Stephaniam publice colendos tranſtulit. Deinde Kalendario recenſendo animum applicuit, in quod tum caelites exteros plurimos, tum deceſſores ſuos intulit. Poſtremo ubi jam Kalendarium iſtud, uti vides, pleniſſimum condidiſſet clauſiſſetque, caſu factum eſt ut Epitimiti, Soteriſque corpora detegeret, eorumque nomina antea ignota, & ſedem ex ſarcophagorum inſcriptione addiſceret. Hinc eos quoque in Stephaniam intulit, eoſdemque ſacris honoribus affecit. Nec dubium eſt, quin ſi res integra fuiſſet, hos quoque ultimos, Faſtis hiſce marmoreis inſcripſiſſet. Nunc quia illi poſt ſcalpta haec marmora innotuerunt, hinc excluſi, hodie in his Faſtis marmoreis deſiderantur. At iidem credo a manu exaratis Ephemeridibus non aberant: quae tamen ad aetatem uſque noſtram non pervenerunt.

Quamquam mihi quidem id multo veriſimilius videtur, non Jo: Scribam, qui harum Ephemeridum conditor fuit, Epitimiti & aliorum aliquot corpora detexiſſe, eaque in Stephaniam intuliſſe, ſed potius ejus ſucceſſorem S. Athanaſium. Athanaſius igitur aut quivis alius deceſſoris Scribae pietatem in honorandis horum Reliquiis imitari potuit, at eoſdem in marmoreas tabulas, quippe jam plenas, inferre minime potuit.

Ex dictis ſimul illud colligitur, olim ante Jo: Scribam paucos admodum quatuor priorum ſaeculorum praeſules Neapolitanos innotuiſſe, veluti Aſprenatem, Agrippinum alioſque eximios non multos: deinde Jo: Aquarolium in deceſſorum canonizationem elevationemque reliquiarum incumbentem plures alios ſive parum ſcitos illuſtraſſe, ſive ne de nomine quidem notos ex parietinis & ſepulcrorum inſcriptionibus tum primum eruiſſe. Fortaſſis tum alii poſtmodum, tum in primis Jo: chronographus

phus(qui centeſimo circiter poſt Scribam anno chronicon epiſcoporum elucubravit) praeter eos,quos Scribae induſtria detexerat , plus aliquid in antiquioribus aliis epiſcopis , antea ignotis , edendis profecerint . Vel ſic tamen ab abſoluto quatuor priorum ſaeculorum catalogo quam longiſſime abſumus. Et tamen mirabile eſt, quod Jo: *Chronographus ſic eos contexuit continua ſerie , quaſi ſit nulla uſquam lacuna hiet . Nam & eis numeros (* I. II. III. *& ſic deinceps) praefixit tales , quaſi ſi nullus deſit : & praeſulum annos ita cum imperatorum & Pontificum Rom.temporibus comparavit , quaſi ſi una ſit perpetua praeſulum ſibi invicem ſuccedentium catena . Quid facias ? Sic homines illi erant . Sed nolo alibi ſaepius repetitam a me querimoniam redintegrare : praeſertim quum is error non totus in chronographo Joanne reſidere videatur. Nam fuiſſe mihi videtur alius ante hunc chronographum , qui antiquos illos antiſtites in unum faſciculum collegerit,ſed ſine numeris atque temporibus .* Hunc auctorem *(ſive* S. Jo: Scriba *, ſive quiſquis alius is fuit) ſecutus.* Diaconus Joannes *, ratus eum catalogum ab omni parte abſolutum fuiſſe , praefixit eis praeſulibus ordinales* Primi , Secundi, Tertii, *&c. numeros , ac poſtremo craſſiore Minerva uſus , pinguioribuſque fretus conjecturis , eorum praeſulum tempora cum imperatorum & Romae epiſcoporum temporibus contulit .* Haec obiter de Joannis Chronico.

Sed antequam manum de tabula : quid de Noſtriano V. ſaeculi antiſtite , deque Juliano , Laurentioque (quorum alter VII. exeunte , alter ineunte VIII. ſederunt) cenſebimus ? Hos quidem uti caelicolas olim Neapolitani coluerunt ; abſunt tamen ab hoc Kalendario . Verum quum hos in Stephaniam translatos non tradat Jo: Diaconus ; facile exiſtimatu eſt , in his canonizandis S. Jo: Scribam minime laboraſſe, eaque gratia etiam ab hiſce Faſtis eos abfuiſſe . Ac de Noſtriano quidem perhonorifice loquitur chronographus Joannes : ex quo poteſt conjici ejus ſanctitatem poſt S. Jo: Scribam , ſed ante conſcriptum a Diacono chronicon fuiſſe perſpectam . De duobus aliis nihil ſingulare chronographus idem narrat . Quare poſt chronographi tempora earum coepiſſe cultum , licet ſuſpicari . Quamquam ceteroqui de epiſcoporum ſanctitate depraedicanda non ſolet is hiſtoricus laborare, de fabricis aliiſque operibus dumtaxat ſollicitus ..

§. 5. De annis Epiſcopatus S. Jo: Scribae .

*At que ad hanc quoque curam mihi neceſſario deſcendendum arbitror, ut tanto notior artiorque monumenti hujus epocha ſtatuatur. Et chronographus quidem Joannes de S.Joanne Scriba ſic incipit:*Sedit annos VII. menſes VIIII.dies XXII.*qui ſunt anni paullo minus octo .* Heic equidem *nihil ſane mallem , quam hoſce numeros veros eſſe . Quid enim ? tanto anguſtioribus ſpatiis aetas harum Ephemeridum coerceretur . Verum*

has

has numericas notas mendoſiſſimas eſſe cenſeo; nec enim Scriba noſter minus annis XII. *ſedere potuit: quod ſic oſtenditur. Joannes hic Aquarolius B. Tiberii ſucceſſor, deceſſor vero S. Athanaſii fuit. Jam vero quum utriuſque horum initia & exitus compertos habeamus; neceſſe eſt Scribae annos, qui medius interceſſit, fore exploratos. S. Athanaſium pro certo habemus anno* 872. *obiiſſe, quum annos* XXII. *& quod excurrit, ſediſſet. Debuit igitur anno* 850. *epiſcopatum inire. Tiberium autem anno* 838. *ad caelum evolaſſe ſupra demonſtratum fuit. Jam medium omne annorum* XII. *ſpatium S. Joanni adſcribendum relinquitur. Nec novae ſunt in textu chronographi Joannis temporum mendae; in quo quum numericis Romanorum notis tempora perſcribantur, nihil facilius in evanidae ſcripturae locis fuit, quam X & V inter ſe commutare. Hinc pro* annos VII. *reſtituendum eſſe* XII. *non eſt dubitandum. Deinde menſes illos novem dieſque* 22. *quos Chronographus admetitur, ex deceſſoris ſucceſſoriſque annis contiguis, ſi neceſſe ſit, delibare, & Joanni huic attribuere, aut vero contra, promptiſſimum erit. Nam S. Joanni Scribae ſive annos* XII. *menſ.* IX. *dieſque* XXII. *ſive annos* XI. *cum ſupraſcriptis fractionibus (quae annum paullo minus implent) attribuere liberum eſſe volo.*

Et hi quidem, quos dixi annos, ita peculiares ſedi Joannis Scribae ſunt, ut nihil eorum cum B. Tiberio commune habeat. Hoc eo dico, *quod Tiberius ubi annos* XIII. *tranquille ſediſſet, reliquos* VII. *ſuae ſedis annos in artiſſimae cuſtodiae ſqualore tranſegit. Quo tempore Bonus Dux S. Joannem Scribam eligi invitum juſſit: quem proinde neceſſe eſt integrum ferme ſeptennium ad uſque Tiberii exceſſum Eccleſiam Neapolitanam (cum bona tamen, ut aperte teſtatur chronographus, Tiberii venia atque gratia) cum* Electi *titulo, quo interim fruebatur, adminiſtraſſe. Atqui quum ego S. Joannem annos* XII. *ſediſſe dico, ab ejus ordinatione hos annos ordior: cui ſummae ſiquis etiam Electi Joannis ſeptennium (quod ceteroqui Tiberio adhuc vivo ac videnti eſt imputandum) pergat addere, nae is undeviginti annos Scribae noſtro tribuat neceſſe eſt.*

§. 6. In quodnam potiſſimum epiſcopatus S. Joannis tempus Kalendarii conſtructio ſit conferenda.

Paucis id verbis expediam. Confer interim quae ad IX. *April. cap.* V. *de vita Aegyptiae Mariae per Paulum Diac. Neapolitanum Latine reddita diſſeruimus. Ex iis manifeſtum fiet, non ante hoc Kalendarium elaborari potuiſſe, quam ea vita Neapoli evulgaretur. Nam quod omnino de ejus aſcetriae feſto in hiſce Faſtis ſignando cura ſubierit; imo quod eo potiſſimum die ſignetur, non quo eam Graeci colunt, & quo Mariae obitus in Graeca vita notatur, ſed quo die in vita Latina Pauli*

li eadem obiiſſe ſcribitur; hoc totum vitae illi per Paulam editae acceptum eſt referendum. Ergo ne dubita, quin huic Kalendario illius vitae Latinae editio praeiverit. Atqui, ut ibidem demonſtravimus, idem ille Paulus ante annum 840. non potuiſſet id opuſculum Carolo Calvo dicare. Quocirca aliquanto poſt eum annum neceſſe eſt eam vitam prodiiſſe, & exinde Aegyptiacae feſtum in has Ephemerides illatum fuiſſe. Quam dudum autem poſt ann. 840. ea vita edi & circumferri coeperit, atque ex ea poſtea cauſa Aegyptiae feſtum ab S. Joanne diei IX. Aprilis inſcribi; id vero juxta cum ignariſſimis me ſcire profiteor. Verum circumſpectanti omnia ſatis veriſimile fiet, ita hujus Kalendarii ſcriptionem intra annum 840. & 850. eſſe coercendam, ut tamen propior poſteriori huic, quam anteriori metae fuiſſe videatur. Atque haec de marmorearum Ephemeridum aetate habui dicere; plura fortaſſe allaturus, ſi quidem non quatuor tantum earum menſes, quod hactenus feci, ſed univerſos a capite ad calcem ad trutinam expendiſſem. Itaque non dubito, quin in reliquis octo menſibus plura ſe ejuſdem epochae argumenta oblatura ſint.

V.J.D. Rever. D. Cyrus de Alteriis revideat, & in ſcriptis referat.

C. EPISC. ANTINOPOLITAN. VIC. GEN.

J.N. EPISCOP. ARCHADIONOPOLITAN. CAN. DEP.

EMINENTISSIME PRINCEPS

Eminentiae Tuae obſequens numini, Alexii Symmachi Mazochii Neapolitani Canonici doctiſſimas in Marmoreum Kalendarium hac in urbe recens repertum diſquiſitiones, ex praecepta de ſummo viro ad antiquitatem laborioſiſſime illuſtrandam unice nato opinione avidiſſime arripui, cum voluptate in manibus habui, adhibita qua par erat diligentia perluſtravi. Quam tutam in re tam difficilis tractationis inierit viam acerrimo judicio ſolidam pietatem ſociandi; quam ſubtiles pariter certaſque conjecturas ex veterum monumentis, eorumque collatione eruerit, magnopere ſum admiratus: praeſertim autem quod vetuſto Lapidi explicando, veterum teſtimoniis cum ſit ubique uſus, opus tamen non ex aliorum (ut plerumque fit) laciniis conſutum, ſed modo cuſum videatur. Dignum profecto opus, quod ſub auguſtis Eminentiae Tuae auſpiciis prodeat: digna ſacri Lapidis memoria Te vindice, Princeps Eminentiſſime: digna hoc tempore, quae alias fortaſſe interiiſſet: digna tanto Viro illuſtratore, qui hac aetate Italicae literaturae (abſit verbo invidia) & columen perhibetur & decus. Itaque cum quae libro continentur, Religioni omnia conſona, formandiſque moribus utilia ſint, ſi Eminentiae

Tuae

Tuae viſum fuerit, publicae expectationi Typis literarum excudendum cenſeo. Neapoli Kalendis Decembribus MDCCXLIV.

Eminentiae Tuae

Addictiſſ. & obſequentiſſ. famulus
Cyrus de Alteriis.

Attenta ſupradicta Relatione. Imprimatur.

C. EPISC. ANTINOPOLITAN. VIC. GEN.
J.N. EPISC. ARCHADIONOPOLITAN. CAN. DEP.

Reverendus D. Januarius Penſa in hac Regia Studiorum Univerſitate linguae Sanctae extra ordinem Profeſſor revideat & in ſcriptis referat.

C. GALIANUS ARCHIEP. THESSAL. CAPELL. MAJOR.

S. R. M.

Alexii Symmachi Mazochii Canonici Neapolitani ac Regii Sacrae Scripturae Interpretis *Commentarius in vetus Marmoreum Eccleſiae Neapolitanae Kalendarium* a me lectus nihil admodum complectitur Regiis juribus repugnans, imo contra plura habet, quibus ſacra antiquitas tum univerſa, tum hujus Eccleſiae illuſtrior evadat. Quocirca non ſine publico commodo in lucem proditurum cenſeo, ſi Regiae Majeſtatis Tuae placitum accedat.

M. T.

Humillimus addictiſſ. obſequentiſſ. famulus
Januarius Penſa.

Die 4. menſis Februarii 1745. Neap.

Viſo Reſcripto Suae Regiae Majeſtatis ſub die 2. currentis menſis & anni, ac relatione facta per Rev. D. Januarium Penſa de Commiſſione Rev. Regii Capellani majoris praevio ordine praefatae Regiae Majeſtatis, Regalis Camera Sanctae Clarae providet, decernit, atque mandat, quod imprimatur cum inſerta forma praeſentis ſupplicis libelli, ac approbatione dicti Reviſoris. Verum in publicatione ſervetur Regia Pragmatica hoc ſuum &c.

MAGIOCCO. DANZA. CASTAGNOLA. FRAGGIANNI.

Illuſtris Marchio de Ipolito Praeſes S.R.C. tempore ſubſcriptionis impeditus.

ADMONITIO.

Memini me alicubi (nec enim locum reperire feſtinatio ſivit) ex neſcio quibus indiciis addubitaſſe, utrum Menologium [quod paſſim ex Sirleti verſione citari ac Sirletianum vocari, non ignoro] revera Sirletum ipſum, an potius antiquiorem alium interpretem auctorem habuerit: immemor ſcilicet ejus, quod alibi ad ſuperiores menſes egomet adnotaveram; nim. in Baronii adnotat. ad Mrologium, ita ejus Menologii mentionem fieri, tamquam ne vera per ipſum Sirletum Latine redditi, ſibique dono ab auctore dati. Itaque ex priore hujus commentarii loco poſterior eſt refingendus; ac interim Caniſianum Sirleti Menologium nondum mihi adepto μνημονικὸν ἁμάρτημα eſt humanitate tua, Lector, condonandum.

Scala Palmor. Neapolitanor
1 2 3 4
+ MIHIAVTEMNIMISHONORATISVNTAMICITVIDS NIMISCONFORTATVSESTP
M·IANVARIVS·DXXXI·
I CIRCVCISIODNI·DPSBASILI
II DEPSILVESTRIPP
IIII N S GORDIIMR
IIIII N SMITROPHANIPATCON
V N S EPIPHANIPATCON
VI EPVPHANIA
VII PAS S IVLIANIETBASIL
VIII DEPSSEVERINI
VIIII DPSAGHELLIEPI
X DPS IOHANNIS CHRIM
XI N STHEODOSIIMONACHI
XII N SMARCIHANIETTHEOD
XIII N SPOTITI ORE
XIIII N SFELICINOLANI
XV N S ELPIDIIEPI
XVI N SGALATIA NI
XVII N SANTONIMON
XVIII N SATHANASIIEPI
XVIIII N SPAVLIHEREMITE
XX SEVFIMSBYASTIANI
XXI N SAGNE
XXII SANASTASIIETVIN
XXIII SAGATHANGELV
XXIIII N SPHILONI
XXV DEPSGREGORII THEO
XXVI SXENOFON-MON-
XXVII N SIOHANNISCHR
XXVIII S EFREM
XXVIIII N SIGNATI
XXX DEPSPEREGRINI
XXXI PAS SFIRI ETIOHIS
M·FEBRVARIVS DXXVIII
I N STRIFONIS
II PVRIF SCE MARIE SVMEO
III N SBLASSI
IIII N SCLAVDIIMON
V P SAGATHE
VI N SFAVSTA
VII PSSATVRNHI
VIII DPVICTORISEPI
VIIII PSNICIFORI
X N SSCOLASTICE
XI N S CASTRENSIS
XII DQVOELECTVSESTSPETRVSPAP
XIII N STIMOTHEIPATR
XIIII N SBALENTNI
XV N SPANTALEONIS
XVI N SIVLIANES
XVII DPPAVLI EPI IVNIORIS
XVIII N SPIMENI
XVIIII DPQVODVVLTDIEPI
XX SCINDINV
XXI DPVRSIEPIHRI
XXII N STHECLE
XXIII PS POLICARPI EPI
XXIIII INVENTIO CAPSIO BA
XXV STEODOSIIEPI
XXVI N SPORFIRII
XXVII N SHIERONTII
XXVIII N SMARCELLIEPI DE SVRIA
M·MARTIVS DXXXI
I N SSOFRONIIMON
II N SADRIANIETNATALIE
III DPSPAVLIEPIHRIMAIORIS
IIII N SMARCIABB
V N SIERASIMI
VI P SBASILIEPI CERSON
VII N TARCADIIEPI
VIII
VIIII PAS QVADRAGINTA
X N SPOPLIIEPI MAR
XI N SPIONIMAR
XII DESGREGORIIPAPE
XIII PS CRISTINE
XIIII
XV N SNICODEMV
XVI N SMONTANIMAR
XVII PONISIMIEPI
XVIII N SCVRILLIEPIHIERV
XVIIII N SCRISANTHIET DAR
XX DESCALVIEPINRI
XXI DPSBENEDICTIAB
XXII N STHOME PAT
XXIII PSCASTVLIMAR
XXIIII N SOCTO
XXV ANNVNTIATIODNIIHV
XXVI N SSABINI
XXVII PSISACII
XXVIII DPETVCHIIEPI
XXVIIII DPREDVCISEPI
XXX N SMENANDRI
XXXI N SILVCERIIMAR
RINCIPATVSEORVM DINVMERABOEOSET SVPER ARENAMVLTIPLICABVNT VR=
M APRILIS DXXX
I PSCALLINICIMAR
II N SPOLICARPI
III DPSIOHANNISEPINRI
IIII PSTHEODVLVMAR
V PSTHERMIMAR
VI N SEVTICHII PATR
VII PSRVFINIMAR
VIII DPCELESTINIPPROM
VIIII DPMARIAEEGVPTIAE
X P STERENTINIETAFRICANI
XI DPSTEPHANIEPINRI
XII PSGERONTIIMAR
XIII TRANSLATIOBEATIVAHVA
XIIII N STIBVRTIIETVALERIAN
XV PSTHEODORIMAR
XVI PSLEONIDIMAR
XVII N SAGAPITIPPROM
XVIII N SELEVTHERII
XVIIII N SPHILIPPIEPIMAR
XX N SPAPHVTIIMON
XXI N SMAXIMIEPI CON
XXII PSGAIPPROMIS
XXIII N SGEORGIIMAR
XXIIII PSINNOCENTIIPPR
XXV PSMARCIEVAN
XXVI PSBASILEIEP
XXVII PSIRINIMAR
XXVIII N SVITALIS
XXVIIII DPSSEVERIEPINRI
XXX DPPOMPONIIEPINRI
M·MAIVS DXXXI
I N SIACOBIETPHILIPPI
II N SATHANASIIPATRI
III INVENTIO SCRVCIS
IIII PSAFRODISIIETCGREGATIO EIVS
V N SANNNIEAPLI
VI N SMATHEIAPLI
VII N SSAMVHELISPROPHET
VIII APPARSANGELI- PROP
VIIII N S CRISTOFORIETESAIE
X DEP EVSTATHIEPINRI
XI N SILARIONIS MON
XII N SEPIPHANII EPI
XIII N SPOLIBIIEPI
XIIII N SBONIFATII MAR
XV N SZACHRIEPROPHE
XVI N SRESTITVTE
XVII N SMACI EVNG
XVIII N SEPAFRODITIEPI
XVIIII PSPATRICII MAR
XX PSTHALLALEIMAR
XXI MEMORIACONSTANTI
XXII PSBASILISCI- NIMP
XXIII DEPS EPIEBI EPI
XXIIII N SSVMEONI
XXV N IACOBIAPLI
XXVI PIVDEAPLI
XXVII PSANASTASIE
XXVIII PASCRISCENTIIMAR
XXVIIII PSTHEODOSIE MAR
XXX N SISAACIVMON
XXXI PSCRISTINEMAR
M·IVNIVS DXXX
I PSIVSTINIPHIL
II PSERASMIMARETPETRI
III PSLVCIANV
IIII N SMITROPHANIEPI
V PSZINAIDA
VI N SANTHIMIEPI
VII N SCVRILLIEPI
VIII N SALEXANDRIEPI
VIIII PSNICASII
X N SBARNABEAPLI
XI DPMAXIMIETANTONINI
XII PSZINONI
XIII PSACILINA
XIIII DP FORTVNATIEPINRI
XV DPMARONISEPINRIETSVITI
XVI P SACHINOCENTI
XVII N S NICANDRIMA
XVIII N SMARCIETMARCEL
XVIIII PSCERVASIIETPROT
XX PSASINCRITIMAR
XXI PSRVFIMAR
XXII DPSPAVIINIEPI
XXIII PSARISTOCLEI
XXIIII N SIOHANNISBAP
XXV PSFEBRONIE
XXVI PSIOHISETPAVLI
XXVII PSIRINI
XXVIII N SLEONISPP
XXVIIII N SPETRIAPLI
XXX N SPAVLIAPLI

AD MARMOREVM

SANCTAE NEAPOLITANAE ECCLESIAE

KALENDARIVM

COMMENTARIVS

M IANVARIVS D XXXI

I CIRCVMCISIO DÑI DP S BASILI

VTrumque feſtum in libris Graecorum Eccleſiaſticis hoc die adnotatur; cũ quibus Graecorum libris hi Faſti marmorei plerumq. conſentiunt. Itaq. in Baſilii Menologio hoc die ſic ſcribitur: ἡ ἀνάμνησις &c. *Commemoratio ſanctae Circumciſionis Domini ac Dei noſtri Jeſu Chriſti.* Deinde Μνήμη i.e. *Memoria S. Patris noſtri Baſilii Archiep. Caeſareae Cappadociae*. De utroque agitur hoc eod. die in Menaeis, in Anthologio Romae edito, & in Moſcovitico Kalendario effigiato, quod Papebrochius edidit to. I. Maii. Poſtremo quod in noſtro hoc marmore hoc die non *memoria* quaevis ſed *Depoſitio* Doctoris hujus ſignatur, id egregie confirmant Graecorum Ephemerides metricae, quas idem Papebrochius eod. to. I. Maii vulgavit, in quibus ſic reperio:

Ἰανουαρίου πρώτῃ θάνες ὁ Βασίλειε.

Ipſis occumbis Jani Baſilie Kalendis.

Eſtque id huic Kalendario perpetuum, ut diebus emortualibus *Depoſitionis* nota praeſcribatur (ut paſſim in decurſu obſervabitur) quod egregiae utilitati erit ad detegendos dies Sanctorum emortuales, quos non prodiderat antiquitas: id quod Eccleſiaſticam hiſtoriam haud parum juvabit.

At apud Latinos duplex hodie feſtivitas Faſtis inſcribitur, antiquior una in hunc modum, *In Octava Domini* (quomodo reperitur apud Thomaſium in Sacramentario Gelaſiano pag. 18. & in Antiphonario Gregoriano pag. 23. ſic quoque in Frontonis Kalendario) altera quam recentiorem exiſtimant, *De Circumciſione* Domini. Hoc poſterius feſtum

Bailletus ferme ad finem VII. ſaeculi rejicit. Male: etenim S.Hieronymi Martyrologium a Florentinio editum (quod cujuſcumq. auctoris ſit, certe illud ipſum Martyrologium Romanum videtur, quod characteribus non obſcuris deſcribit S. Gregorius VII. 29. ſcribens ad S. Eulogium Alexandrinum) diſerte ſic auſpicatur hoc die: *Circumciſio Domini noſtri Jeſu Chriſti ſecundum carnem*. Videantur quae ibi adnotat Florentinius.

Mihi ſane omnia circumſpicienti videtur Circumciſionis feſtum inter Gelaſii & Gregorii M. tempora inſtitutum fuiſſe. Etenim in Gelaſiano Sacramentario hoc die fit de Octava Dñi, ad quam octavam omnia plane alludunt: nam quae in Praefatione verbo tenus inſeruntur voculae (*Circumciſio ſcil. & praeputium*) eae nihil ad feſtum faciunt. At in Gregoriano Sacramentario etſi hic dies inſcribatur *In octavis Domini*; tamen quae in Praefatione leguntur, ejuſmodi ſunt, ut oſtendant Kalendarum Januarii feſtum fuiſſe temperatum ex *Circumciſionis* & *Octavae* memoria; ſic enim ſcribitur: *Hodie Circumciſionis diem & Nativitatis Octavum celebrantes*. Ibidem in *Benedictione* plura de Circumciſione leguntur, quae eadem in Baſilii Menologio fuſius enarrantur. Quid quod an. 570. Turonenſis Synodus Can. 18. ſtatuit, ut *H*[illegible] *Kalendis, Circumciſionis miſſa Deo propitio celebretur?* Et hodiedum in Miſſali Romano duplex Miſſa reperitur, una de *Circumciſione*, altera (quae inſeritur inter *Dominicam infra Oct. Nativ.* & *S. Sylveſtri* feſtum) De *Octava Nativitatis*. Quod indicare videtur, olim de utroque peculiarem Miſſam celebrari conſueviſſe. Beda genuinus: *Kalendis* (Januar.) *Octavae Domini, & ſecundum carnem Circumciſio ejus*

II DEP SILVESTRI PP

Et hoc conſentit cum Graecorum libris, apud quos in Menaeis, Anthologio, & Baſilii Menologio hoc die de *S. Silveſtro Papa Romae* agitur, ut etiam in Moſcor. effigiato Kalendario apud Boll. to. I. Maii. At de S. Sylveſtro Latini die XXXI. Decembris: recte: nam is verus dies depoſitionis fuit, quippe in Bucheriano laterculo, qui inſcribitur *Depoſitio Epiſcopor.* ſic reperio: *Pridie Kal. Jan. Sylveſtri in Priſcillae*. Quod quum ita ſit; erravit noſtri marmoris auctor, dum heic *Depoſitionem* Silveſtri notavit; ſed erravit tamen cum Graecis ſuis, quorum Ephemerides metricae (apud Papebr. to. I. Maii) ſic loquuntur hoc die:

Θυμὸν ἀποπνείει Σίλβεστρος δευτέρῃ ἠοῖ.

Spiritus efflatur Silveſtri luce ſecundâ.

S. Sylveſtri Acta G. L. Combefiſius edidit.

III N S GORDII MR

De eodem hac die Graeci in Menologio, Menaeis, Anthologio, ac poſtremo in Moſcorum Ephemeridib. apud Bollandum in praemiſſis tomo I. Januarii. De eo prorſus tacent Latinorum Martyrologia; niſi quod is in Vſuardi Auctariis hoc die additus poſtea fuerit; & quod in Martyrol. Rom. hoc eod. die (certe ex Baronii additamento) ſic legatur: *Caeſareae in Cappadocia S. Gordii centurionis, de cujus laudibus exſtat praeclara Baſilii M. oratio, in ejus die feſto habita*. Eam orationem vide to. I. Hom. 19. Quare quum antiquis Latinorum Martyrologiis hic Martyr ignotus fuerit; neſcio cur Bailletus, hunc a Latinis ſemper hoc die cultum dicat. Eum ſub Licinio paſſum, in Menologio legitur: quod Baronio non ſit probabile, ad Diocletiani perſecutionem eum revocanti. Itaq. Fleury & alii ſub Gal. Maximiano eum depugnaſſe ſtatuunt. *Natalis* nota (uti paſſim obſervabitur) in hoc marmore praeponitur iis Sanctis, qui die non ſuo coluntur.

IIII

IIII N S METROPHANI PAT CON

NVſquam hoc die feſtum ullum S. Metrophanis occurrit, ſed prid. Non. Junii, quando in his Faſtis iterum colitur, ut & ab oriente univerſo. Itaque hoc die Neapolitani videntur ſive reliquiarum Tranſlationem huc factam, ſive Eccleſiae ſub ejus nomine Dedicationem, aut aliud quidpiam celebraſſe. Ceterum de Metrophane vide dicta infra ad IV. Junii.

V NT S EPIPHANI PAT CON

DE Epiphanio illo celeberrimo Cyprio cum Graecis hoc Kalendarium die XII. Maii agit. At hic PATriarcha CONſtantinopolitanus dicitur. Porro in ſerie eorum Patriarcharum nullus eſt Sanctus hoc nomine: nec in ea omnino alius eſt nomine Epiphanius praeter illum qui an. 520. Joanni ſuccedens, an. 535. obiens, ſucceſſorem habuit Anthimum. Hic ſane Epiphanius Calchedonenſis Synodi mirus defenſor fuit: ad quem exſtant aliquot Hormiſdae Papae Epiſtolae. Videatur de eo Baronius in Annalibus & alii.

Verum de eo nulla in Eccleſiaſticis Graecorum officiis memoria occurrit; nec alibi, quod ſciam, quam in hoc noſtro Kalendario, inter Sanctos is numeratur; ſane quidem, quantum ex ſacra hiſtoria conſtat, eo cultu digniſſimus. Et hinc igitur noſtro marmori pretium accedit, quod ignotis antea Sanctis faſtos auctiores efficiat.

Jam vero quod hunc Epiphanium cultu digniſſimum fuiſſe, diximus, id oſtendit non tantum Dioſcori Diaconi (in Labbeana collectione tom. 4. col. 1523.) Suggeſtio, laudantis initia Epiphanii (ſic enim ille ad Hormiſdam quarto poſt ordinationem Epiphanii die ſcribit: *Cujus initia bona videntur: nam rationabilia loquitur & promittit: patrum ſe regulas ſervaturum, pacem unitatemque ordinatam non diſſipare, ſed magis augere &c.*) ſed & quod Eutychianarum partium hoſtis fuit: ac potiſſimum quod CPolitana Synodus (*to.4. Collect. Labb. col.* 1524) ejus electionem Papae Romano ſignificans, inter cetera ait: *Dedit nobis* (Deus) *SANCTUM PASTOREM & Patriarcham Epiphanium, virtutibus & correctionibus & meditatione divinarum florentem Scripturarum, rectam quoque tenentem fidem, & orbatorum paternam regentem ſollicitudinem: & quid amplius dicam? omnem praeconiorum fontem tranſcendentem. His ergo virtutibus pollens, non immerito proprias & creditas ſibimet maximas Eccleſiae curas ſapienter & honorifice geſſiſſe dignoſcitur .... Noſtra quoque etiam omnium in hac urbe habitantium teſtificatione ... noſtrum pontificem virtutibus undique coronatum eſſe dignoſcimus.*

De ejus obitu haec habet Theophanes: *Hoc anno* (535) *Epiphanio praeſule, menſis Junii die quinto, Indictione XV, poſt Epiſcopatus annos ſexdecim* (imo annos XV. ex Pagii calculis ad hunc annum: ut videatur in Theophanis textum pro ιε irrepſiſſe ις) *& menſes tres e vivis erepto, haereticus Anthimus Trapezuntius Epiſcopus in ſedem CPolitanam translatus eſt.* Quum ejus igitur obitus in V. Junii inciderit; hinc merito Faſti noſtri huic diei non *Depoſitionis*, ſed *Natalis* notam pro ſuo more praeſcripſerunt.

VI EPVPHANIA

ETiam in antiquiſſimo Martyrologio, quod Hieronymi nomen praeſefert, hoc die inſcribitur ſimpliciter, *Epiphania*: ad quem locum lectu digna ſunt quae

adnotat Florentinius. Ac plura equidem haud paſſim protrita de hoc feſto privata induſtria collegeram atque huc attuleram. Sed jampridem pleraque occupaverat Cl. Caſtellanus Canonicus Pariſienſis, in Adnotationibus ad Martyrologium: ad quem, ne actum agam, lectorem rejicio. Etſi egregium viri doctiſs. Martyrologium heic nuſquam reperitur: nec niſi duos primores menſes viri clariſſimi Cyri de Alteriis liberalitate ad manus habeo. Praeter ſcriptores hagiograhos, conſuli etiam poteſt Suiceri Theſaurus.

De vero autem ſignificatu *Epiphaniae* adeatur Caſaubonus ad Bâronium, Noriſius in Epochis Syro-Macedonum, & alii. Vno verbo ut rem contraham; Ἐπιφάνεια *Epiphania* tum apud profanos, tum etiam antiquos Chriſtianos *Numinis praeſentiam* ac manifeſtationem aut apparitionem deſignabat. Id quidem in Chriſti Baptiſmo, (quem baptiſmum unice hoc die Graeci ab exordio coluerunt) vere contigit; quippe & Deus Pater ſuam praeſentiam perſentiſcere fecit, emiſſa voce illa, *Hic eſt Filius meus &c.* unaque Filius atteſtatione Patris ſe praeſentem ſtitit; ac Spiritus Sanctus in columbae ſimulacro oculis objecto apparuit. En cur vere is dies *Epiphania* vocabatur. Id quidem jam ab aliis animadverſum fuit. At vero conjiciebam, ab eodem *Epiphaniae* ſignificatu manaſſe, ut nonnulli eam vocem de Chriſti παρουσίᾳ i. e. primo in orbem adventu ac *praeſentia* interpretati conjecerint, idcirco hunc diem *Epiphaniae* aut *Theophaniae* nomen inveniſſe, quod eo die CHRISTVS editus in lucem apparuerit. Hinc Aegyptiorum (apud Clem. Alex.) & aliorum conſuetudo, die VI. Januarii Natalem Chriſti celebrantium, non ex certa traditione ac ſcientia primitus manaſſe mihi videtur, ſed quod *Epiphaniae* nomen de Servatoris *adventu* interpretati eſſent: ſicuti & Antiochus, teſte Noriſio, ead. notione *Epiphanes* vocabatur, quaſi *Deus praeſens*, per aſſentationem ſcilicet.

VII PAS S IVLIANI ET BASIL

Comes Juliani eſt *Baſiliſſa* ejus uxor. De utroque antiquiſſimum S. Hieronymi Martyrologium (quamvis non hodie, ſed heri) his verbis meminit: *In Antiochia paſſio S. Juliani & Baſiliſſae.* Vbi notat Florentinius, in exemplari Antuerpienſi pro *In Antiochia* ſcriptum eſſe *in Antio*. Vel ſic tamen *Antiochiam* eſſe intelligendam, vulgo putant; praeſertim quum civitatum nomina in marmoribus paſſim dimidiata reperiantur. Quaenam autem Antiochia ex ſedecim ὁμωνύμοις ſit intelligenda, ignoratur. Sed Bollandus Antiochiam Syriae omnium cognominum celeberrimam accipiendam eſſe, contendit. Id quod Cl. Caſtellano ad VI. Januarii non probatur: ac merito, nam in Actis (cujuſcunque fidei ſint) quae circumferuntur, Julianus cum ſociis in Aegypti metropoli Antiochia paſſus dicitur. Non eſt ergo Antiochia Syriae. Atqui nec in Aegypto Antiochia ulla fuit. Quocirca videtur locus certaminis fuiſſe celeberrima urbs *Antinous* in Nomo Antinoite. Idque & ex ANTIO (quod in Hieronymiano Mrologio Antuerpienſi legitur) exſculpi poteſt; & ex pluribus monumentis apud Bollandum (ad IX. Januar. pag. 571.) eamdem urbem praeferentibus. Atque haec de loco.

At in die feſti ſane quam immane eſt diſſidium; ſi quidem Caſtellani induſtriae credimus, ad quinque & viginti dies diverſos numerantis, quibus in diverſis locis feſtum de hoc Juliano fiat. Ea tanta varietas ex eo orta eſt, quod in Actis & apud Florum Julianus cum ſociis paſſus dicatur ipſo die Epiphaniae. Qui dies quum feſto potiore impediretur, ut Juliani feſtum alibi alias celebraretur, effecit.

Quae varietas a peculiaribus Eccleſiarum Kalendariis exorſa, poſtremo etiam Mar-

Martyrologia & Graecorum liturgicos libros invaſit. Itaque Graeci in Menaeis (apud Bollandum tom. 1. Januar. pag. 572. n. 14.) die VIII. Januarii de his agunt. At eo die in Anthologio & Baſilii Menologio nihil de his reperio: verum in eodem Menologio die 21. Junii agi video de SS. *Juliano & Celtio*, pro *Celſo* qui unus ex Juliani commilitonibus fuit. At apud Latinos maxima Martyrologiorum pars in diem IX. Januarii conveniunt: in his vetus Romanum Roſweidi, Florus, Ado, Vſuardus, Notkerus, Romanum hodiernum &c. Sed omnium antiquiſſimum Mrologium Hieronymianum in VI. Januarii (qui dies certaminis fuit) Julianum contulit: idque ſecuti ſunt alia plura monumenta apud Bollandum num. 12. Atque haec de Martyrologiis.

At Kalendaria eum diem praeſeferre decuit, quo die in illa Eccleſia officium fieret. Neapolitani certe, quia ſextus Januarii dies feſto primario impediebatur, Juliani ſollemnia in proximum diſtulerunt. Idque Neapolitani cum aliquib. Eccleſiis commune habuerunt. Romae enim in Eccleſia S. Juliani in Monte Exquilino Carmelitae die VII. Januarii feſtum illius agunt. Eodem die de eo fit in Eccleſia S. Juliani prope Caralim, uti ex Sanctuario Caralitano conſtat. Adhaec & Martyrologia plura ſunt, in quibus Julianus Martyr (etſi ſine Baſiliſſa) huic diei inſcribitur. Itaque in Romano hodierno hoc die mentio fit *S. Juliani Martyris*: ubi teſtatur Baronius ita & in vetere Romano & manu exaratis reperiri. Adde & Bellinum, Maurolycum, Galeſinium. Debere autem in his intelligi non alium, quam Julianum Baſiliſſae maritum, ex noſtris Faſtis hoc die fit manifeſtum.

Venio nunc ad illud PAS. quod heic in marmore legitur. Id quidem, ex dictis in Praefatione, deſignare debet, hos ſanctos hoc ipſo die coronatos fuiſſe. Nam diebus non ſuis *Natalis* nota praefigitur in his Faſtis. Verum tum *Depoſitionis* tum etiam *Paſſionis* nota ita diei emortuali peculiaris erat, ut etiam ſequenti diei tribueretur; quia ſequenti die inhumari corpora ſolebant: dies autem ſepulcralis pari honore ac nomine ac dies θανάσιμος habebatur. Occurret infra exemplum in S. Pionio, atque interdum alibi.

Ad Juliani commilitones quod attinet, non tantum Baſiliſſa uxor (quae pugnavit quidem, at ſanguinem non fudit) ſed & longe plures alii numerantur: de quibus videantur Acta (apud Boll. pag. 575.) Sed in omnibus monumentis Julianus eſt aliorum anteſignanus, quam pone ſequitur uxor Baſiliſſa, non tantum conjugii merito, verum etiam quia virginitatem in connubio ſervavit, ut cetera utriuſque conjugis decora taceam, quæ ex Actis cognoſci poſſunt.

Porro Julianus is, cui Neapoli quatuor ſaltem abhinc ſaeculis Eccleſia dicata exſtitit ad caput Clivi (apud Caeſarem de Engenio pag. 642.) ſit ne Baſiliſſae maritus, noſtri ἀρχαιολόγοι viderint. Mihi videtur idem, quippe uti Martyr depingitur.

Sed antiquioris Baſilicae ſaltem temporariae ab Athanaſio II. Epiſc. Neap. dicatae S. Juliano Martyri (utique Baſiliſſae marito) meminit Petrus Subdiaconus Neap. ad finem vitae Athanaſii II. (quae exſtat ad calcem Chronici Epiſcopor. Neap. Jo. Diaconi) his verbis. *Hujus namque* (Athanaſii) *temporibus tanta locuſtarum denſitas . . . in hoc Parthenopenſi territorio exorta eſt, ut &c. Qua peſte omnes accolae nimio terrore perculſi . . . praedictum praeſulem Athanaſium adierunt, ut ſpeciale conſilium eis praeberet, & Dominum exinde ſupplicaret. Quorum precibus ocius & humiliter parens, conſilium ſalutiferum cum eis iniit, ut jejuniis atque eleemoſynis Dominum exorantes, in honorem B. Juliani Martyris uno die Baſilicam* (temporariam opinor, & ex materia) *conſtruerent, & Miſſarum ſollemnia pro tali peſte illic communiter celebrarent: ſicut de tali clade audierat in . . . .* Cetera deſunt. Sequebatur autem omnino, in talibus calamitatibus expertam fuiſſe S. Juliani opem.

VIII

VIII DEP S SEVERINI

NOn eſt alius, quam ille celeberrimus Noricorum Apoſtolus quinti ſaeculi, qui, ex ejus vita per Eugypium conſcripta, hoc ipſo die quievit, (cui proinde in noſtro Kalendario apposite pro more nota *Depoſitionis* praefixa fuit) cujus reliquiae Neapolim translatae fuerunt. Et hic quidem vir beatiſſimus (cujus patria in obſcuro (1) latet) in Norico obiit anno 482. At ejus corpus anno 488, in Italiam in Montem Feretrum (id caſtellum *Μοντεφέρετρον* Procopius vocat, Lituprandus *Montem Feretratum*, hodie *Monte Feltro*) primo a diſcipulis abductum fuit : mox ſub Gelaſio Papa & S. Victore Epiſcopo Neapolitano (non ante annum 492. nec poſt an. 496.) in Lucullani Monaſterium prope Neapolim ab eiſdem diſcipulis tranſvectum ; poſtremo anno 910. Neapolim translatum fuit, & in Monaſterio Caſinenſis Congregationis, cui *S. Severini* nomen haeſit, conditum, hodiedum hoc ipſo die colitur, Exſtat ejus vita ab Eugypio (2) Severini diſcipulo, ac Monaſterii Lucullanenſis Abbate conſcripta, apud Bollandum hoc die. Ad cujus finem duplicis prioris Tranſlationis, (in Italiam primum, mox in Lucullanum) fit mentio. In eadem vita num. 53. dies obitus ſic conſignatur. *Sextis itaque Januarii Idibus* (ea eſt dies VIII. Januarii)... *quievit in Domino*. Hujus Severini Norici etiam Paulus Diaconus in I. Hiſt. Langob. 19. honorifice meminit, addens: *Nunc tamen ejus corpus Neapolis retinet*, Vbi *Neapolis* nomine non ſtricte urbem intellige, ſed etiam adjacentia loca, quae Neapolitanae reip. ejuſque Epiſcopo parebant : nam aetate Pauli Varnefridi nondum S. Severini Lipſana ex Lucullano Neapolim tranſierant. Idem eſto judicium de Roſweidano vetere Mrologio & Floro, Adone, Vſuardo, apud quos hujus diei Severinus Neapoli ponitur ; etſi horum ſcriptorum tempore adhuc in Lucullano haerebat.

Fuit autem & alter S. Severinus Septempedae in Piceno (quod nunc oppidum *Sanſeverino* dicitur) Epiſcopus, ac S. Victorini Confeſſoris frater : quorum duorum fratrum exſtant apud Bollandum hoc die Acta ſane quam antiqua.

Verum nihil in Sanctis uſitatius, quam quod ſive unum in duos diſpeſci contigerit, ſive duos in unum commiſceri. Id quod duobus his Severinis accidit, quos ſequior aetas primo in unum confudit. Reperitur ea primum confuſio in antiquo Rom. Martyrologio Roſweidano, in quo ſic legitur: *Neapoli S. Severini Confeſſoris, S. Victorini fratris*. Hujus Mrologii auctoritas impoſuit Floro (3) primum, mox Adoni, & Vſuardo : ſed iidem tamen hunc ex duobus conflatum pro *Confeſſore* (quod illi elogium in Roſweidano tribuitur) *Epiſcopum* fecerunt : nec immerito : nam ſi is, quem Neapoli poſuerunt, S. Victorini frater erat, Epiſcopus eſſe debuerat,

At hos poſtremo ita ſecutus eſt in Hodierno

(1) Vir ſanctus etſi ſuam originem ſtudioſe celabat; *Loquela tamen ipſius* (ait Eugypius in Epiſtola ad Paſchaſium, quae vitae praefigitur) *teſtabatur hominem omnino Latinum*, h. e. ex Italiae finibus. At ſi quid ex Severini monitis ultimis (*num.* 49. ubi agit de transferendis ſuis reliquiis exemplo Joſephi Patriarchæ) elici poteſt ; fortaſſis is non tantum Italus, ſed & origine Neapolitanus fuerit. Verum hae merae conjecturæ ſunt.

(2) Incertum putant, idemne ſit, an diverſus ab illo Eugypio, qui diu poſtea quaeſtiones ac ſententias ex S. Auguſtino decerptas in unũ veluti florilegium contulit: id quod diſcutietur die 29. Martii, ubi de *Reduce* Epiſcopo. Ibi eumdem fuiſse, pluribus confirmabimus.

(3) Floro, inquam, in Bedae additamentis. Ex quo intelligitur, non omnium primum Adonem hoc, quod dixi, ex Roſvveidano arripuiſſe: quod cenſuit Caſtellanus hoc die ad Severinum priore loco recenſitum.

diurno Romano Baronius, ut in majores difficultates lectorem conjecerit; qui hoc die ſic poſuit: *Neapoli in Campania S. Severini Epiſcopi, fratris B. Victorini Martyris* (imo *Confeſſoris*, ut in Adone, Vſuardo &c. legitur) ac rurſus paucis interjectis. *Eodem die apud Noricos S. Severini Abb. . . ejus corpus ad Lucullanum . . . poſtea ad Monaſterium S. Severini translatum eſt*. At die VIII. Junii ſic rurſus Faſtis inſcripſit: *In Piceno S. Severini Epiſcopi Septempedani*. En ut poſtquam ex aevi ſequioris barbarie ex duobus Severinis unus coaluerat, rurſus doctiſſimi Cardinalis, plura circumſpectantis, πολυμαθείᾳ factum eſt., ut is non tantum in duos, ſed in tres etiam ſcinderetur. Nam ex ejuſdem adnotatis ad 8. Junii non eſt dubium, quin illum quem die VIII. Januarii *Neapoli* poſuerat (quod Florus, Ado, Vſuardus de loco ſepulturae, non de ſede intellexerant) pro Epiſcopo Neapolitano habuerit: quem vero eodem die ſecundo loco inſeruerat, hunc pro illo habuerit, cujus corpus hodie a Caſinenſibus Neapolitanis colitur: ac poſtremo die VIII. Junii ab utroque Epiſcopum Septempedanum diverſum fecerit: etſi non diffiteatur, fieri potuiſſe, ut Septempedanus ac Neapolitanus Epiſcopus unus idemque fuerit, ob ſimiles de utroque narrationes, & quod utrique Victorinus frater fuiſſe dicatur.

Jam vero qui poſt Baronium ſcripſere, non dubitabant Severinum inter Epiſcopos Neapolitanos agnoſcere (etſi refragante Joanne Diacono, qui nullum Severinum recenſuit) eumque tum a Norico Severino, tum a Septempedano diverſum. Sed eum errorem diſpulit omnium primus Philippus Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italiae. Nec defuere tamen, qui ut quocumque modo *Severinum* aliquem Catalogo noſtrorum Epiſcoporum adſcriberent, duo ei nomina fuiſſe dictitarint, ac *Maronem Severinum* fuiſſe appellatum: de quo vide dicta ad XV. Junii, ubi de S. Marone.

Ergo qui hoc die veteribus Mrologiis inſcribitur, is non Epiſcopus, ſed pater monachorum & Apoſtolus Noricorum fuit, non ob aliam cauſam Neapoli *poſitus*, quam quia ejus corpus ſive Neapoli ſive proxime in Lucullano condebatur. Id vero ex Eugypii vita conſtat, apud quem Severinus Noricus hoc ipſo die obiit: cui hi Faſti marmorei adſtipulantur, qui hoc die Severinum (hunc vero non *Epiſcopum*) inſcripſerunt, & quidem cum *Depoſitionis* nota.

At dixerit aliquis, etiam Severinum Septempedanum hoc die in caelum emigraſſe, (ut ex ejus Actis conſtat apud Bolland. hoc die pag. 501. *num.* 10. ſaltem ex fide MS. Belfortii,) proinde recte hoc die in Martyrologiis antiquis poſitum *Severinum Epiſcopum*, *S. Victorini fratrem*, h.e. illum Septempedanum. Verum in editis Septempedani Actis mortuus is ſcribitur VI. Kal. Majas, idque rectiſſimum eſt. Ceterum quid ſibi non licere paſſi ſunt librariorum ſemidocti? Is certe, e cujus manu MS. Belfortianum fuit, quum perſuaſum haberet, Septempedanum non diverſum fuiſſe a Norico, ſive omnino ab illo, qui die VIII. Januarii colebatur; hinc eo audaciae proceſſit, ut in Septempedani vita diem emortualem refingeret, vitiaretque.

VIIII DP S AGNELLI EPI

IN antiquioribus quidem Martyrologiis nullus omnino *S. Agnellus* viſitur: at in recentioribus (4) occurrit dumtaxat *S. Agnellus Abbas* ſive *Confeſſor*, qui Nea-

(4) In Rom. Martyrologio die XIV. Decembris: *Neapoli in Campania S. Agnelli Ab. &c.* Et in Auctariis Vſuardi (apud Sollerium to. VII. Junii Bollandiani) in *Vatic.* ſic notatum reperitur eod. die: *Apud Neapolim S. Agnelli Confeſſoris.* In Greven. *Neapoli S. Agnelli Abbatis.* In Molano eiſdem verbis.

Neapoli VI. exeunte ſaeculo obiit. Atqui iſte Agnellus nihil ad hunc locum pertinet, quippe Confeſſor tantum aut Abbas; quum contra qui notatur in his Faſtis, ſit Epiſcopus: adhaec ille die XIV. Decemb. (quo in Actis obiiſſe dicitur) colitur; hujus autem *depoſitio* die IX. Januarii celebrabatur, teſte hoc Kalendario.

Etſi autem inter Agnellos Epiſcopos notus ſit ille Ravennas Agnellus, Chronici Epiſcoporum Ravennatium auctor, ac fort. alii quoque fuerint Agnelli Epiſcopi; at nullus prorſus eorum inter ſanctos numeratur; nec veriſimile eſt, etiam ſicubi quis ejus nominis cultum obtinuerit, de eo in faſtos referendo Neapolitanos futuros fuiſſe admodum ſollicitos.

At Neapoli poſt centum ferme ab Agnello Abbate annos alter Agnellus Epiſcopus illuſtris ſedit: qui certe hujus loci Agnellus eſt. Niſi quod duo obſtare videntur. Primum, quod in marmore deeſt NOSTRI, alias ferme uſurpatum, ubi de noſtris pontificibus agitur. Verum iſtud idem NOSTRI deeſt in *Victore* die 8. Febr., in *Paulo* die 7. ejuſdem, in *Reduce* die 28. Martii, in *Ephebo* 23. Maii, in *Aſpren* 3. Auguſti, in *Agrippino* 9. Novembr., in *Calvo* 18. ejuſdem (qui certo noſtri fuere) ut alios taceam.

Alterum ex iis, quae obſtare videntur, illud eſt, quod nuſquam hunc Agnellum Neap. Epiſcopum inter Sanctos fuiſſe relatum, proditur. Atqui id eo fit, quia vetuſtioribus Eccleſiae noſtrae monumentis caremus. Atqui Jo: Diaconus in Chronico Epiſcoporum, etſi nulli antiſtitum *Sancti* praenomen tribuat, at ea tamen de hoc Agnello narrat, quae eum ſatis pietate commendabilem reddunt. En ejus verba. *Agnellus Epiſcopus ſedit annos XXI. dies XV. Hic fecit Baſilicam intus Civitatem Neapolim ad nomen S. Januarii Mart.* (quae hodiedum dicitur *S. Gennaro all' Olmo*) *in cujus honorem nominis Diaconiam inſtituit, & Fratrum Chriſti cellulas collocavit, delegans ab Epiſcopio alimonia* CCX. *tritici modiorum cum ducentas vini hornas perennis temporibus per uniuſcujuſque ſucceſſionem annualiter largiri. Sed & pro labandis curis bis in anno Nativitatis & Reſurrectionis Domini* (per) *anni circulum exſequendum ſaponem dari ſancivit. Sic itaque uſque hodie, Domino annuente, perficitur. Atque mille ſiliquas* (cave fructum arboris cum Ant. Caracciolo intelligas, quum ſit monetae aureae genus, unde & *ſiliquaticum*, tributi genus; de quibus vide Cangium) *in Nativitate Domini, mille in ipſius Reſurrectione tribuat*. Ex quo loco facile intelligas, poſſe Agnellum cum ſanctiſſimis quibuſque Neapolitanis paſtoribus comparari. In illo *pro lavandis curis*, non aliud *curas* intelligo, quam Diaconiae illius curatores: ſic *cura palatii* eſt palatii curator ſive *Curopalates*: in eumdem modum *Cura* idem ac Curio ſive Parochus, & *cura domus*, *cura monaſterii* eâdem notione uſurpabantur. Hinc vides ſeptimo ſaeculo exeunte (imo & aetate hujus chronographi, teſtantis *uſque hodie* id obſervatum) balnearum uſum perduraſſe, & in eis ſaponem uſurpatum fuiſſe ad munditiem.

Hic idem an. 580. Synodo Rom. ſub Agathone Papa ſubſcripſit in hunc modum: *Agnellus humilis Epiſcopus Sanctae Neapolitanae Eccleſiae provinciae Campaniae*. Is anno 694. obiiſſe creditur: & quidem ineunte anno, hoc ipſo die, quantum ex hoc marmore arguitur, in quo *depoſitio* huic diei affigitur.

Antequam vero hinc abeo; erit fort. qui miretur, quî factum ſit, cur S. Agnellus Abb. nec die XIV. Decembr. nec alibi in toto hoc Kalendario compareat. Atqui ita ſe res habet: is nondum Neapoli officio publico ac generali totius urbis coli coeperat nono ſaeculo, quando hoc marmor inciſum fuit: etſi credibile eſt, eumdem apud ſuos interim monachos (Baſilianos monachos Neapolitanos intelligo, ex quorum numero videtur Agnellus fuiſſe, ex vera Ant. Caraccioli ſententia) cultu peculiari ac domeſtico minime caruiſſe. Quae quum ita ſint; caſtigandum mihi videtur in Capacii hiſtoria

ſtoria (ubi narrat victoriam de Saracenis ope S. Agnelli relatam an. 788.) illud, *Anello in patrocinium ſuſcepto*, quaſi vero jam tum S. Agnellus inter Neapolitanae urbis tutelares publice adſcitus fuerit (a quo ne Ant. quidem Caracciolus abhorret) id, inquam, cum noſtro marmoreo Kalendario ſtare non poteſt, in quo nihil prorſus occurrit de Agnello confeſſore. Quamquam, ut quod res eſt, eloquar, illud *In patrocinium ſuſcepto* non hiſtorica fide ab illuſtri ſcriptore poſitum fuit, ſed ex veriſimili, aut ex populari opinione: aut vero Capacii verba mollius intelligenda ſunt de privata noſtrorum popularium pietate, non de publica eorumdem clientela decreto publico ſtabilita, quae quidem ſine publico totius Neapolitanae Eccleſiae Officio ſtare minime potuiſſet. Verum quid moror? S. Agnelli patrocinium, rite ac publice firmatum, non videtur antiquius ſaeculo XV. ineunte: id quod ex Actis Viſitationis Eccleſiae S. Agnelli an. 1418. & ex Chronico Rogerii Pappanſonii per idem tempus conſcripto (apud Ant. Caracciolum pag. 329.) percipi poteſt. Haec quidem epocha patrocinii videtur. At cultus multo eſt antiquior: nam in quatuor manu exaratis Kalendariis apud Mich. Monachum (quem vide in Sanctuario Capuano pag. 565. die 14. Decembris) agitur de *S. Agnello Confeſſ.* ſive *Abb.* Porro autem ſi Capuae ante quingentos circiter annos S. Agnellus etiam Eccleſiae Cathedralis Kalendario inſerebatur; an non illum oportet antea Neapoli *publicos honores adeptum*? Nec dubium eſt, quin in manu ſcriptis noſtrae Eccleſiae Kalendariis (quaecumque poſt naufragium tabulae reſtant adhuc) paſſim die XIV. Decembris *S. Agnelli Confeſſ.* feſtum conſignatum reperiatur.

Niſi quod in manu exarato Eccleſiae Panormitanae Kalendario (apud Canonicum *De Joanne* in *De Divinis ſaeculorum officiis* pag. 397.) die XIV. Decemb. (quo die nos de Agnello Abb. agimus) ſcriptum reperiatur: *Feſtum S. Agnelli Epiſcopi & Confeſſoris Neapolitani*: quod quam in partem ſit accipiendum, alii (5) viderint.

X. S. JOHANNIS CHRIM.

Quo pertineat hoc feſtum, videbimus infra ad XXVII. Januarii.

B XI

(5) Non defuit, qui ex eo eliceret *Agnellum Abbatem* diverſum ab Epiſcopo non fuiſſe. Vnus fortaſſis idemque fuerit; iſque Epiſcopus Neapolitanus, ſimulque Monaſterii alicujus Abbas. Vide Caugii Gloſſarium in *Abbates Epiſcopi* & in *Epiſcopus Abbas*, ubi quaedam exempla utriuſque ſimul cumulatae dignitatis profert. Sed mox duae illae diſtinctae dignitates fraudi fuere apud poſteros, exinde ſuſpicatos, Epiſcopum ab Abbate diverſum fuiſſe, ac duplicem proinde Agnellum commentos.

Verum exempla utriuſque illius dignitatis ſimul junctae non altius aſſurgunt IX. ſaeculo, & cauſas habuere peculiares: de quo vide eumdem Cangium. Ceterum Panormitanum Kalendarium non admodum antiquum reor, quantum ſuſpicari licet ex illa inſcriptione, *Epiſcopi & Confeſſoris*: nam antiquitus ſatis erat dixiſſe *Epiſcopi*: nec periculum erat, ne *Martyr* quis crederetur, niſi diſerte id dictum fuiſſet: nec poſtremo *Confeſſor* ea notione accipiebatur, qua nunc ſumitur. Deinde cujuſcumque antiquitatis Panormitanum Kalendarium fuerit: ejus auctor legerat, credo, S. Agnelli Abb. Officium vetus a Neapolitanis uſurpatum (quod Matthaeus de Afflictis nobilis J. C. ſimul cum aliis Officiis Neapolitanis edidit, ut alibi dicam) quo in Officio rogatur Agnellus is, qui die 14. Decembr. colitur, ut *gregem* ſuum defendat; & plura dicuntur in eamdem ſententiam, quae dignitatem Epiſcopalem arguere videantur. Hinc fortaſſis illum *Epiſcopum* & *Confeſſorem* in Kalendario inſcripſit.

Ceterum dierum feſtorum diverſitas (ut cetera nunc taceam) ſatis Agnellos diverſos duos adſtruit: Epiſcopum unum, cujus *Depoſitio* ex Faſtis marmoreis incidit in IX. Januar; Abbatem alterum; de quo feſtum fiebat olim, hodieque fit die XIV. Decembris. Nec plura heic addam ad elevandam fidem Panormitani monumenti, nec ſatis antiqui, & ſcripti extra Neapolitanorum pomoeria.

XI N S THEODOSII MONACHI

NOn alius videbatur eſſe, quam ille clariſſimus Theodoſius, διακριτικῷ cognomento in Graecorum officiis dictus *κοινοβιάρχης coenobiarcha*; qui ortu Cappadox, in Palaeſtina multorum pater monachorum exſtitit, S. Sabae familiaritate nobilis, qui quum centum & quinque annos aetatis expleſſet, anno (ex Bollandi rationibus) 529. obiit; & quidem hoc(*6*) eod. die, quo is colitur in Caniſii & in Baſilii Menologio, itemq. in Menaeis, in Horologio, in Anthologio, Maximo Cytheraeo, Graeco Genebrardi Kalendario, atq. in Moſcor. effigiato Kalendario apud Boll. tom. I. Maii: itemque in Martyrologio Rom., & Molani auctario Vſuardino. At Galeſinius, ſecutus Graecorum Euchologium, pridie hunc retulit. Ejus vita ſatis copioſa & caſtigata, ſub Metaphraſtae nomine ambulans, ſed quae auctori aequali eſt tribuenda, exſtat apud Bollandum hoc die pag. 685.

At huic notiori & clariori Theodoſio ſubjicitur in Menaeis (non item in aliis Graecorum officiis) hoc eodem die (pro more ſcilicet (7) hagiographorum) alter paullo antiquior Theodoſius, dictus *διακριτικῶς Antiochenus*; cujus vitam Theodoretus adumbravit in Philotheo, & plura miracula Jo: Moſchus in Prato ſpirituali: Et is quoque Theodoſius inſtituto Monachus fuit.

Nunc uter duorum hoc die in Faſtis hiſce marmoreis colendus proponatur, age videamus. Videbatur, ut initio dicebam, prior intelligendus eſſe, utpote celebrior. At ſi illum Faſti noſtri hoc die proponerent, non tacuiſſent cognomen ejus COENOBIARCHAE, quo ab altero diſtingueretur. Deinde non notam *Natalis* (quae nota diem non ſuum deſignat) ſed *Depoſitionis* praepoſuiſſent. Nam quaeſitum eſt Eccleſiaſticorum Graeciae librorum, Coenobiarcham illum die XI. Jan. vitam cum morte commutaſſe, videtur oſtendere: id quod & conceptis verbis Graecorum metricae Ephemerides docent, hoc hexametro:

Ἐνδεκάτῃ ὅλον βίοτον λίπε Κοινοβιάρχης·

Vndecimâ vitam finivit Coenobiarcha.

Relinquitur ergo, ut alter Theodoſius (& is quoque profeſſione MONACHVS, ſed non κοινοβιάρχης) heic intelligendus videatur: qui quia die non ſuo colebatur, idcirco ei *Natalis* nota adpicta fuit. Nec cauſas quaero, cur hic potius, quam ille nobilior, a noſtris celebraretur; quum multae incidere potuerint, atq. in primis ſi hujus Sancti reliquiae Neapoli requieverint, aut Eccleſia in ejus honorem dedicata.

XII N S MARCINIANIE ET THEODORE

IN his faſtis ſic ferme fit, ut quoties aliquis Sanctus agmen poſt ſe ducit, is ſolus conſignetur; ceteri tacite intelligantur; at vero ubi duo ponuntur, tunc ferme nihil ii inter ſe commune habeant. Ergo rarae ſunt in hoc marmore Sanctorum affinium *ξυνορίαι* ſeu bigae, qualis illa SS. Coſmae & Damiani die XII. VIII-

(*6*) Dies obitus in vita quidem reticetur; ſed ex conſenſu Graecorum, apud quos omnes hoc die colitur, non inepte colligitur. Imo Ephemerides Graecorum metricae (a Papebrochio tom. I. Maii editae) diſerte tradunt, eum hoc die obiiſſe. At noſtrum marmor hanc paſſim vulgatam opinionem non juvat, in quo *Natale* (h. e. quaevis feſtivitas) non *Depoſitio* hoc die notatur; ſi quidem Theodoſius noſtri marmoris eſt ille dictus Coenobiarcha: de quo mox dicetur.

(7) Solent tum Graeci in ſuis Curſibus, tùm etiam Latinorum martyrologia, quoties Sancti alicujus dies emortualis ignoratur, eum conjicere in eum diem, in quem alicujus *ὁμωνύμου* (*cognominis*) clarioris feſtum incidit. Exemplis ſuperſedeo, quae ſunt innumerabilia.

VIIbris, SS. Chriſanthi & Dariae die XXV. ejuſdem menſis &c. Itaque non eſt exſpectandum, ut hoc die Theodora cum priore aliquid commune habeat; quum ſint *μοναδικαὶ* ac ſui juris ambae.

Ac primum noſtra haec MARCINIANIA non poteſt non eadem eſſe ac illa *Martiana*, quae hoc eodem die reperitur in quodam Vſuardi compendio, cui nomen (8) *Matricula Cartuſiae Vltrajectinae:* in quo hoc die legitur, *Martianae virginis & martyris*: vide Auctaria Vſuardi Solleriani hoc die. Nec te turbet diſcrimen nonnullum nominum. Nam in hoc nomine, ut & in ceteris ex gente Marcia derivatis, paſſim in MSS. C & T alternant, etſi rectius C *uſurpetur*. Deinde ad numerum ſyllabarum quod attinet; ex *Marciana* ſeu *Martiana*, eadem alicubi (uti mox dicam) aucto nomine evaſit *Martiniana*: at eadem porro in noſtro marmore ex errore ſcalptoris evaſit una ſyllabâ longior, nim. MARCINIANIE pro *Marcinianae*. Verum miſſis his tricis, non eſt dubium quin noſtra *Marciniania* eadem ſit ac quae eodem die in laudato Auctario Vſuardi dicitur *Martiana virgo & martyr*. Et *Martianas* quidem ſive *Marcianas* tantum martyres reperies haud paucas in Martyrologiis: at unam tantum reperire mihi licuit, quae *Virgo* ſimul & *martyr* eſſet, quae duo ſimul in hujus diei Sancta Auctarium Vſuardi conjungit. Ea vero eſt illa celeberrima *Marciana* (quae quidem in Vſuardo edito Pariſiis an. 1536. proxime ad noſtri marmoris ſcripturam augetur unâ ſyllaba, ac dicitur *Martiniana*, teſte Bollando ad IX. Januar. p.568.n.4.) *virgo & martyr* Caeſareae in Mauritania: cujus Acta (9) ſatis bona, antea evulgata a Mombritio, edidit ibid. Bollandus ex MS. Ducheſnii. Atque ea demum eſt, me judice, prior hujus diei Sancta. Hujus autem dies paſſionis, quantum video, haud certo tenetur. Nam quamvis in multis Martyrologiis die IX. Januar. de ea agatur: at in hoc marmore, & in laudata *Matricula Cartuſiae Vltraject.* ponitur die XII. ejuſdem menſis: ac poſtremo die XI. Julii de eadem agitur in duobus vetuſtiſſimis MSS. codicibus Vſuardi apud Bollandum ibid. num.6. itemque in Martyrologio S. Hieronymi Florentiniano, & in antiquiſſimis ejuſdem MSS. etſi pro *Marcianae* per errorem ibi legatur *Marciani* aut *Martiani*. Eam equidem dierum differentiam ex Actorum variantibus lectionibus ortam duco. Nam in laudatis Actis num. 5. paſſa dicitur, in editione quidem Bollandi, *V. Idus Januarii*, quae eſt nona dies: at in editione Mombritii, *Idibus Januarii*, h. e. XIII. die, poſtridie ſcil. ejus diei, quo in noſtro marmore (10) colitur. Poſtremo in MS. Ducheſnii ſic ſcriptum eſt: *V. Idus Julias*, h. e. XI. die Julii, ut in Martyrologio S. Hieronymi, & Vſuardo manu exarato reperitur. Atque haec de beatiſſima Marciana.

Venio ad Theodoram: quae nihil cum Marciana aliud commune habet; niſi quod (praeter martyrii palmam utrique communem) utriuſque virginitas divinitus ſervata narratur. Etſi autem plures ſunt hujus nominis martyres; haec tamen, quae hodie in marmore ſignatur, non eſſe alia poteſt, quam Theodora Alexandrina cum Didymo coronata: de qua Rom. Martyrologium, Beda vulgatus, Vſuar-

(8) De eo monumento vide Sollerium to. VI. Junii in Praefat. ad Vſuardum num. 244.

(9) Proba, aut ſaltem non inficiandae antiquitatis S. Marcianae hujus Acta exiſtimo, etſi a Ruinarto praeterita. Nec illud obeſt, quod prope finem legitur, *Manet uſque hodie* &c. nam & in Evangelio & in Actis Apoſt. illud *uſque in hodiernum diem* nihil de ſcriptorum antiquitate decerpit. Deinde etſi ſcriptor plane aequalis non fuerit, at ſuppar certe fuit, & ſine controverſia antiquiſſimus. Qui tritas horum monumentorum ſtylo aures habent, ſat ſcio, non ſecus, ac dixi, judicabunt.

(10) Nimirum quia quicunque S. Marcianam cum Neapolitanis die XII. Januarii coluerunt, ii videntur in Actis legiſſe, *prid. Id. Januar.* Aut ſi *Idibus* legerunt; quia hic dies S. Potiti feſto impediebatur, ideo occupaverunt eum pridie colere. Atque ob eam cauſam non *Paſſionis*, ſed *Natalis* γενικωτέρῳ vocabulo hoc die Faſti Neapolitani utuntur.

Vſuardus &c. ſed alio die. Cur, inquis, eadem atque Alexandrina? quia de hac Theodora hoc die in Menaeis agitur, teſte Bollando ad XII. Januar. pag. 719. in *praetermiſſis*. Nam ceteroqui eamdem cum Didymo Latini in laudatis Martyrologiis diei 28. Aprilis inſeruerunt.

XIII N S POTITI

MEminit quidem Martyrologium S. Hieronymi a Florentinio editum cujuſdam Potiti; ſed is quia Aquileiae ponitur, & quidem cum *Cantiano*, *Clemente*, *Cantiana*; omnino diverſus a noſtro eſt: de quo Martyrologium Rom. (credo, ex Baronii additamento) hoc die ſic habet: *In Sardinia S. Potiti mart. qui ſub Antonino imp. & Gelaſio* (11) *praeſide multa paſſus, demum gladio martyrium conſecutus eſt*. De eo nihil Beda genuinus, nihil Vſuardus, nihil ceteri Tranſalpini Martyrologi, praeter Florum, qui hujus Martyris elogium die III. Januarij Bedae adtexuit: quo eodem die reperitur etiam in Tornacenſi S. Martini Mrologio apud Caſtellanum. Et porro in Sollerianis Vſuardi Auctariis pluries reperitur, nim. hoc ipſo die, deinde & I. & XXII. Jan. & XX. Auguſti, & VI. Septemb. Adhaec in Sardinin & Piſis colitur die XIII. Novemb. (quam Baronius Translationem putat) Neapoli in S. Potiti virginum coenobio die XXX. Januar. Ferrarius die VIII. Aprilis cum generali Sanctor. catalogo inſeruit. In Kalendario virginum S. Joannis Capuae (apud Mich. Monachum in Sanctuar. Capuano) die XII. Jan. ponitur. Tanta haec dierum diverſitas cauſas, opinor, haſce habet. 1. Variantes Actorum lectiones circa martyrij diem; nam in Actis M. Velſeri (apud Boll. p. 757. num. 2.) legitur *Kalendas Januarias*; at in MS. S. Max. pro eo legitur, *XI. Kal. Febr.* quae eſt dies XXII. Januar. ac poſtremo in vita, quam ex MS. Monaſterii Neapolitani S. Potiti edidit Bollandus, pag. 764. dicuntur, *ejus exuvias Chriſticolae* collegiſſe & ſepeliſſe *ſub die Iduum Januariarum* i. e. hoc ipſo die. 2. Altera cauſa ſunt plures translationes. 3. Vltima cauſa ea afferri poteſt, quod quaedam Eccleſiae, proprio die impedito, feſtivitatem in ſuis Kalendariis alteri cuilibet diei affixerunt. Vt ecce Neapoli hodie (poſt nuper conceſſum S. Potiti officium toti Clero) quia die XIII. Jan. (quae dies impeditur octava Epiphaniae) fieri non poteſt, affigitur id feſtum diei ſequenti. Porro quid S. Potitus cum Neapoli commune habeat; ediſſeruit Ant. Caracciolus in Eccleſ. Neap. Monumentis cap. 12. Ex actis enim aliiſque MSS. monumentis conſtare ait, eum Neapoli aliquandiu Chriſti fidem diſſeminaſſe, ejuſq. brachium aſſervari hodie in Parthenone S. Potiti.

XIIII N S FELICI NOLANI

FElix Nolanus hoc ad cumulum ſuae beatitatis habuit, quod S. Paulinum plenis buccis ſui laudatorem habuit; cujus praeter edita pridem praeclara de hoc Felice poemata, habemus nuper alia tria ex MSS. per Cl. Muratorium eruta. Ejus res geſtas, praeter antiquos ſcriptores a Bollando hoc die ſimul editos, hoc & superiore

riore

(11) De Gelaſio praeſide mentio in Actis Velſerianis millies cap. 3. At idem in vita ex MS. Monaſt. Neapolitani nuſquam comparet. Sane Antoninorum aetate difficile fuiſset praeſidem invenire, cognomine non Romano, ſed Graecanico (quod indicium eſset libertini generis) praeditum. Quamquam nec Velſeriana Acta, nec vitam illam longiorem ex MS. Neapolitano erutam (utraque affert Bollandus hoc die) magni eſse facienda, quivis mediocris harum rerum aeſtimator, facile intelliget.

riore ſaeculo doctiſſimi plures Galli illuſtrarunt : quorum vigiliis fruſtra eſt ut quidquam addi poſſit . Hoc tantum heic notavero , fortaſſis videri illud NOLANI ſupervacanee additum . Quotus enim quiſq. Felicem hunc eſſe Nolanum ignoraret ? cujus fama etiam Africam pervaſerat , ut ex S. Auguſtini pluribus locis, & ex Carthaginenſi Mabillonii Kalendario oſtenditur . Verum non fruſtra addita eſt patria (ſicuti nec fruſtra eadem additur in laudato antiquiſſ. Mabillonìano Kalendario , in quo ſcriptum fuit hoc die : *XVIII. Kal. Feb. Sancti Felicis Nolenſis .*) quia diſtinguendus hic fuit a Rom. Martyre Felice ſepulto *in Pincis* ; de quo hoc eod. die in pluribus veteribus (12) monumentis agitur . Eodem pertinet & illa diſtinctionis nota , quod olim , ubi de Nolano agebatur ; is *Confeſſor* vocabatur , quippe qui , etſi aliquando tormenta pro Chriſto paſſus , poſtea tamen incruento fine quieverit : Sic in Gelaſiano Thomaſii ſacramentario pag. 142. ſcribitur : *In natale S. Felicis Confeſſoris XVIII. Kal. Febr.* Nec aliter quam *Confeſſor* in Kalendariis Frontonis & Allatii itemq. a Beda & Vſuardo vocatur : quo diſcrimine adhibito Nolanus deſignatur . At poſtea , ex eo quia tam Romanus quam Nolanus colebantur (13) eodem die, ex utroque unus conflatus fuit . Acceſſit & illud quod jam inde a Gregorii Magni aevo in S. Felicis Baſilica (quae *in* (14) *Pincis* erat , quaeque Felicis Mart. Romani condebat reliquias) tamen officium de Nolano Felice, utpote celebriore , fiebat . Ita paullatim aevo ſequiore *Martyris* titulus a Romano in Nolanum transfuſus fuit : imo , quod magis mirere , creditum vulgo fuit , illud *In Pincis* (15) ad aliquem Nolae locum pertinere , qui revera Vrbis Romae locus erat . Vides quam non temere in hoc marmore additum fuerit NOLANI .

XV

(12) *In Martyrologio MS.* (ait Mich. Monachus in Sanctuar. Cap. pag. 450.) *Felix in Pincis dicitur non qui Nolae , ſed qui Romae colitur .* In Kalendario ſecundo apud eumdem pag. 405. hoc die : *S. Felicis presbyteri & Felicis M.* quorum prior erit Nolanus , alter Romanus . Item apud eumdem in Kalendario quarto : *SS. M. Felicis in Pincis presbyteri & M. & Felicis Nolani Epiſcopi & Conf.* Erratum eſt in poſterioris Epiſcopatu ob eam cauſam , quod & Felix quidam Epiſcopus Nolanus fuit . Sed tamen Felix Nolanus hujus diei eſt ille a Paulino celebratus . At in Kalendario Breviarii Capuani apud eumdem Monachum pag. 449. tres uno die Felices coluntur , qui tres etſi non rite in lectionibus Breviarii Capuani diſtinguuntur , at revera unus erit Martyr Romanus , alter Confeſſor Nolanus notiſſimus , tertius Epiſcopus Nolanus .

(13) Ex Kalendariis quidem (in Adnot. 10.) ex Mich. Monacho recitatis apparet , eodem die XIV. Jan. utrumque Felicem fuiſſe cultum . Sed tamen Romae aliter olim fiebat ; quia in Sacramentario Gelaſiano Nolenſis Felicis natale conſignatur *XVIII. Kal. Febr.* i. e. die XV. Januarii , fortaſſis quia pridie ejus diei de Felice Romano fiebat officium . Ac ne forte putes codicem Gelaſianum nota numerica *μονάδος* fuiſſe mancum : etiam in Carthaginenſi Mabillonii Kalendario paris antiquitatis notatur ſic , *XVIII. Kal. Febr.* , uti modo monuimus .

(14) Conſtat ex Homilia XIII. in Evang. quam S. Gregorius in Natali S. Felicis habuit in Baſilica , quae in Pincis erat .

(15) Fuiſſe revera Romae Baſilicam *S. Felicis in Pincis* , ſive *Pineis* conſtat ex Anaſtaſio Bibliothecario in Adriano I. Et ex ſupra laudato Martyrologio MS. Apud Mich. Monachum . Et tamen poſtquam ex utroque Felice unus coaluit ; paſſim in Martyrologiis (ut in eo , quod ſub Bedae nomine ambulat, itemque Notkero , Adone &c.) ſcribitur , Nolanum Felicem Nolae *in Pincis* fuiſſe ſepultum . At id ignotum S. Paulino fuit ; ignotum Marcello Nolano preſbytero , cujus exſtant apud Bollandum vetera S. Felicis Acta ; ignotum Ambroſio eleganti rerum Nolanarum ſcriptori. Eoque demum deventum fuit , ut non erubuerit Jac. de Voragine illud *In pincis* interpretari *in ſubulis* , quaſi hoc is martyr inſtrumento confixus occubuerit : quod & alii deinde ſecuti ſunt ; vide Cangii Gloſſarium in *Pinca* .

XV N S ELPIDII EPI

EST Elpidius Epiſcopus Atellarum in Campania ſub Arcadio Imp. de quo Martyrologia die XXIV Maii ; quo die Papebrochius de eo agit una cum *Cyone* presbytero ejus germano fratre, & *Elpicio* Levita ac nepote ; quorum corpora Salerni requieſcunt : ex cujus Breviario Papebrochius Acta quae potuit affert. Quem vide pag. 282.

Cur autem in his Faſtis is hoc die inſcribatur, non aliam afferri poſſe cauſam arbitror, quam reliquias aliquas eo die translatas Neapolim fuiſſe. Eoque *Natalis* (quod de die non ſuo in hoc marmore uſurpatur) non autem *Depoſitionis* nota heic ſcalpitur.

XVI NT S GALATIANI

HIc neque in libris Eccleſiaſticis Graecor. nec in ullo Martyrologio comparet. Nomina Sanctorum, quae proxime ad Galatianum accedunt, haec ſunt. In Menologio die V. Novembr. occurrit Emeſae in Phoenice *S. Galaction* M. cum uxore *Epiſteme*. Eſt & *Galaction* quidam (idem ne ac ſuperior, an diverſus, ignoro) martyr in MSS. Synaxariis apud Henſchenium die XXII. Junii pag. 145. Ab hujus autem martyris nomine, maxime in obliquis caſibus, detorqueri GALATIANVS utcumq. potuiſſet. Adhaec apud Vſuardum die XXV. Julii *Gallicanus M.* occurrit : in cujus Auctariis Sollerianis die V. Novembr. *Gallicanus* Epiſc. legitur : & in eiſdem die XIV. Junii *Gallianus* M. Sed & apud Bollandum die XXVII. Febr. (pag. 676.) *Galanus* Mart. Theſſalonicenſis. Poſtremo in Hieronymiano Florentinii Mrologio die XXII. Febr. legitur : *In Nicomedia*, . . *Galaci*, pro *Galatii* ; nam antiquitus in ſaxis & libris patrius caſus in unum I exit, & C pro T ante I eleganter uſurpatur. Itaque merito in Antuerpienſi ejuſdem Mrologii exemplari ſcriptum eſt *Galatii*. Ex recenſitis autem omnibus GALATIVS Hieronymiani Martyrologii, quem Nicomedienſem martyrem facit, proxime ad noſtrum *Galatianum* accedit. Nam nomina propia derivativa cum ſuis primitivis permutabantur : itaque qui *Galatius*, idem & *Galatianus* vocabatur, ut Auguſtus modo *Octavius* modo *Octavianus* audit ; & *Antonius* idem & *Antoninus* dicitur : de quo toto negotio vide ad ſequentem diem. Ad ſummam *Galatianus* hodiernus niſi eſt *Galatius* Hieronymianus ; non aliud relinquitur, niſi ut ſit novus Sanctus huc uſque ignotus.

XVII NT S ANTONINI MON

IN omnibus Graecorum Orientalium, & Latinorum Eccleſiaſticis libris hoc die feſtum agitur S. Antonii Magni multorum Monachorum patris. Nec *Antoninus* noſtri marmorei Kalendarii alius a magno Antonio eſt. *Antonii* & *Antonini* (16) vocabula olim alternabant : ſicuti etiam *Conſtantini* & *Conſtantis* atque *Con-*

ſtan-

(16) Id animadvertere licet in Gordianis Caeſaribus, qui quum *Antonii* proprie vocarentur, tamen *Antonini* dici geſtiebant : idque eadem mente, qua ſuperiores principes *Antonini* nomen affectabant : quod nomen jam inde a Pio Caeſare gratiſſimum vulgo erat. Capitolinus in Gordianis Cap. IV. *Tantum autem Antoninos dilexit* (Gordianus I.) *ut ſibi quoque, ut multi dicunt, ANTONINI, ut plerique autem aſſerunt, Antonii nomen adſcripſerit. Jam illud ſatis conſtat, quod filium Gordianum nomine ANTONINI, & ſigno illuſtravit, quum apud praefectum aerarii, more Romano profeſſus filium, publicis actis ejus no-*

m a

ſtantii; itemque *Maximi*, *Maximini*, & *Maximiani*; ut & *Juſtini* ac *Juſtiniani* nomina permutata inter ſe paſſim occurrunt in ſequioris aevi monumentis: quae nominum derivativorum maxime ὑποκοριστικῶν (*diminutivorum*) cum ſuis primitivis permutatio atque confuſio miras hiſtoriae tenebras offudit. Taceo exempla ſimilia. Sed recens illud, huic loco proprium, non pigebit huc afferre, quod ille Florentinorum Archiepiſcopus qui nunc paſſim ab omnibus *S. Antoninus* audit, olim revera *Antonius* vocabatur; uti teſtatur vita a Franc. Caſtilionenſi, itemque altera a Leonardo de Ser-Vbertis (utroque aequali ſcriptore) compoſita, & alia monumenta apud Bollandiſtas die 2. Maii. Hodiedum apud nos vulgo *Antonii*, *Antonelli*, *Antonuccii*, *Joſephi*, *Jeſeppini*, *Franciſci*, *Franceſchini* &c. appellationes promiſcue uſurpantur. Niſi quod olim, qui abblandiri ſatagebant; diminutivis libentius utebantur: unde & diminutiva Graecis a *blandiendo* dicta ſunt ὑποκοριστικά.

Ne mireris autem, non alio heic *Antonium* quam *Monachi* elogio donari: nam ita in antiquiſſimis Martyrologiis ſcribitur. In Florentinii Martyrologio hac die. *In Aegypto Thebaida, depoſitio S. Antonii Monachi*. Sic etiam in Beda genuino: *In Aegypto depoſitio Antonii Monachi*. Sic in aliis. Serius omnino *Abbatis* agnomen illi additum fuit. At in Menologio Baſilii eodem die Μνήμη τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν Ἀντωνίου τοῦ μεγάλου. *Commemoratio S. Patris noſtri Antonii magni*. In Anthologio eſt uno verbo amplius, καὶ θεοφόρου *& Deiferi*.

XVIII NT S ATHANASII EPI

IN Baſilii Menologio hoc die primo loco ponitur Μνήμη τῶν ἁγίων πατέρων ἡμῶν Ἀθανασίου καὶ Κυρίλλου *Commemoratio Sanctor. Patrum noſtror. Athanaſii & Cyrilli*: ſicuti & in Anthologio eod. die ii duo Epiſcopi Alexandrini junguntur. Etiam in Moſcor. effigiato Kalendario apud Boll. tom. 1. Maii eadem Sanctor. biga hoc die proponitur. Ob eam cauſam videtur noſtri Kalendarii Athanaſius non alius ab Alexandrino eſſe; cujus Graeci hoc die una cum Cyrillo memoriam colunt: at iidem die II. Maii Κοίμησιν i. e. *dormitionem* ejuſdem celebrant. Sed in noſtro marmore utrique diei *Natalis* nota praefigitur, quippe die non ſuo.

At fuit, quum ſuſpicarer, hujus diei Athanaſium fuiſſe illum celebratiſſimum Neapolitanum ſaeculi noni Antiſtitem; quem quinquennio poſt obitum (quando e Caſinenſi Monaſterio Neapolim translatus fuit) jam cultum obtinuiſſe reperio. Nam ſi qui hoc die in marmore ſignatur, ſit Alexandrinus, cur non cum Cyrillo jungitur, quod Graeci faciunt? Cur non MEMORIA praenotatur (quae vox non eſt huic monumento inuſitata) h. e. Μνήμη, quam vocem Graeci hoc die praeſcribunt? Cur non PATRI (ut in his Faſtis de eodem Alexandrino Athanaſio die II. Maii) i. e. *Patriarchae* dignitas, ſed ſimpliciter EPIſcopi ei tribuitur? Ceterum fieri potuit, ut quum locus Neapolitano Athanaſio in hiſce Faſtis quaerendus eſſet; eum diem ſelegerint, quo Graeci cognominem Sanctum colerent. Eſt enim hoc perpetuum in Mrologiis, ut Sancti cognomines uno eodemq. die coacervati millies reperiantur. Sed

men insereret. Vide & Lampridium Heliogabalo cap. 34. ubi falſus, Gordianos priores duos affectaſſe id nomen, tamen inquit, *plerisque in libris* . . . *Antonii dicti ſunt, non Antonini*. Quae verba truncata apud Fabrettum (in *Inſcript*. pag. 681.) reperies, eoque contrarium ſignificantia. Porro autem & Gordianum III. ſaepius quidem *Antonium*, ſed non raro *Antoninum* appellatum reperio. Poſteriorem appellationem uſurpatam reperies apud Gruterum XXIX. 14. LVII. 5. & ter apud Reineſium Claſſe III. a num. 37. & apud Fabrettum pag. 681. num. 63. Nam prioris uſurpationis exempla ſunt longe plura.

Sed omnino verius eſt non alium heic intelligi, quam Alexandriuum. Nam quod de Cyrillo heic verbum nullum, id eo fit, quod pro more Kalendarii hujus, quoties plures Sancti uno communi feſto coluntur, primus tantum ſcribitur, ceteri vero ſubaudiendi veniunt: quod paſſim infra obſervabitur. Nec illud magni refert, quod is *Epiſcopus* non *Patriarcha* inſcribatur: nam utroque modo in hoc monumento CPolitani Antiſtites agnominati reperiuntur. Adhaec Sanctos cognomines in unum locum coactos, illos tantum reperio, quorum dies emortualis neſciretur: id quod in Athanaſio noſtro valere non poterat, cujus recens demortui dies depoſitionis ignorari nequibat. Imò hoc ipſum aperte declarat, heic Neapolitanum Athanaſium non intelligi. Etenim omnes, etſi remotiſſimae memoriae, Neapolitani Praeſules in his Faſtis die ipſo emortuali coluntur, nec ſine *Depoſitionis* nota: cur ſolus Athanaſius, recentis memoriae Praeſul, die non ſuo, ac praefixa *Natalis* nota, heic ſignaretur? Non eſt igitur dubitandum, quin hoc marmor antiquius ſit Athanaſii noſtri Translatione, poſt quam is coli inter Sanctos coepit. Eamque ob cauſam abeſt noſter Athanaſius ab hoc marmore. Ceterum de hujus Kalendarii aetate vide alibi fuſius diſputata.

XVIIII N S PAVLI HEREMITE

Eodem die colitur in Eccleſia Tornacenſi in Belgio cum officio duplici, teſte Bollando ad hunc diem, pag. 212. At alibi paſſim die XV. Januarii, etiam in Menologio Baſilii, ubi XV. Ianuarii legitur ἡ κοίμησις τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν Παύλου τοῦ θηβαίου· *Dormitio S. Patris noſtri Pauli Thebaei*. In Anthologio eodem die Paulus Thebaeus cum Jo: Calybita jungitur. Beda genuinus eodem die XV. ejus texit elogium, & poſt Bedam ceteri Martyrologi.

At Caſtellanus ad X. Januar. pag. 157 teſtatur, in magna occidentalium Eccleſiarum parte, quae adhuc utantur ſuis breviariis, ejus memoriam die X. Januarii recurrere.

Poſtremo in his Faſtis *Natalis* nota praeponitur, ad docendum, hunc die non ſuo coli.

XX S EVFIM SEVASTIANI

In priore nomine poſitum fuit F pro T, aberrante marmorarii manu. Nam recta hujus loci ſcriptura eſt EVTIM. pro EVTHYMii, qui hoc die colitur apud Graecos: nam de *Euphemia* nullum uſquam hoc die veſtigium. Hoc ergo die Neapolitani duos Sanctos coluerunt, priorem cum Graecis (imo & Moſcovitis, in quorum effigiato Kalendario apud Boll. tom.I. Maii hoc die *Euthymius* colitur) cum Latinis alterum. Et certe priore loco Sebaſtianus ponendus fuerat, quippe Martyr; niſi hoc fuit quod in Eccleſia Graecae originis altiores radices Euthymii cultus egerat, cui Sebaſtianus aevo poſteriore acceſſit. In Baſili Menologio hoc die: Μνήμη τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν Εὐθυμίου πρεσβυτέρου γενομένου καὶ καθηγητοῦ τῆς ἐρήμου, *Commemoratio S. Patris noſtri Euthymii Presbyteri & ducis Eremi*. At in Anthologio hoc eodem die: τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν Εὐθυμίου τοῦ μεγάλου, *Sancti patris noſtri Euthymii Magni*. In aliis Graecorum libris apud Bollandum pag. 299. etiam θεοφόρου *Deiferi* elogium huic noſtro additur.

Sebaſtianus autem cum ſibi praeeunte Fabiano paſſim in Sacramentariis & antiquiſſimis Martyrologiis legitur: de quibus vide Bollandum, tum & Florentinium

ad diem 19. (17) & 20. Januarii. Hujus conjunctionis antiquiſſimum exſtat veſtigium in Kalendario Romano IV. Saeculi per Bucherium edito, in quo ſcriptum eſt: *XIII. Kal. Febr. Fabiani in Calliſti, & Sebaſtiani in Catacumbas*. At in Kalendario pervetuſto Carthaginenſi per Mabillonium vulgato de Fabiano nihil; nam ſcribitur: *XIII. Kal. Febr. S. Mart. Sivaſtiani*. In Kalendario Ritualis Neap. MS. Sebaſtianus Fabiano praeit.

De S. Euthymio (qui prior hoc die inſcribitur) hoc etiam addendum eſt, merito priorem ſcalpi; quia ejus cultus Neapoli celeberrimus erat. Sane inter vetuſta Oratoria ex chartis antiquis eruta, quorum nomina ab interitu vindicavit Tutinus in MS. codice Brançatiano (Armar. 2. litt. D. num. 6.) pag. 81. legitur: *S. Euthimii in vico Solis & Lunae*.

XXI NT S AGNE

IN Menaeis die XIV. & XXI. Januarii memoratur ἁγία μάρτυς Αγνὴ, *Sancta martyr Hagne*; quae tamen a Baſilii Menologio abeſt. At eadem in Latinorum libris Eccleſiaſticis omnibus vetuſtiſſimis (18) juxta ac recentioribus nuſquam deſideratur; in quorum pluribus bis inſcribitur, ſemel hodie his aut ſimilibus verbis, *Natale S. Agn. de Paſſione*: iterum die 28. *Natale S. Agn. de Nativitate*: per quae ſignificare voluerunt, Agnam ſive Agnetem hoc die paſſam, die vero 28. in lucem editam fuiſſe, nequicquam reclamante Caſtellano (19) V. C.

C Jam

(17) Nam utroque die Sebaſtianus in Hieronymiano legitur, ſemel ſolus heſterno die in hunc modum, *Romae paſſio Sebaſtiani Martyris*: iterum die 20. cum Fabiano in hunc modum, *Romae in Coemeterio* (Calliſti, κατ' ἐξοχὴν) *Fabiani Epiſcopi & Sebaſtiani*. Ibi adnotat Florentinius, utrumque priore die coronatum, poſteriore ſepulturam conſecutum. Cetera apud virum doctiſſimum leges.

(18) Nam in Romano Kalendario (quod putant medio quarto ſaeculo ſcriptum) per Bucherium evulgato ſic reperitur: *XII. Kal. Febr. Agnetis in Nomentana*. In Carthaginenſi vero: *XII. Kal. Febr. Sanctæ Martyris Agnes*. Reperitur in Sacramentariis Gelaſiano & Gregoriano, in Hieronymiano Mrologio & in omnibus poſterioribus monumentis. In Kalendario MS. Ritualis Neap. hoc die ſcribitur, *S. Agnes* charactere rubro.

(19) *De Feſto S. Agnetis ſecundo, ſive de ejus Natali genuino.*

Cl. Caſtellano Canonico Pariſienſi (ad XXI. Januar. ubi de S. Agnete) illa Bedae locutio (qui die XXVIII. Januar. ſignavit hujus Virginis *Natale de Nativitate*) mirabilis viſa fuit; nec aliter intelligenda, quam ſi Rabanus & Notkerus auxilio veniſſent; apud quos illud Bedae obſcurius loquendi genus explicatur *Natalis genuinus*, h. e. (ut idem Caſtellanus interpretatur) *Verus Natalis*: quibus (inquit Caſtellanus) verbis illi ſignificant, diem 28. (non vero 21.) Januarii fuiſſe verum Paſſionis S. Agnetis diem. Nec vero aliter Rabani & Notkeri *Natalem genuinum* eſſe accipiendum, illud potiſſimum Caſtellano perſuaſit, quod non ſit veriſimile, Eccleſiam in Agnete colere voluiſſe *ſa naiſſance ſelon la chair, étant ſans exemple, qu' on ait feſté la naiſſance de ceux, qui étoient nez dans le peché*. Hactenus vir clariſſimus: cujus Martyrologium quum utiliſſimum cenſeam; non pigebit hac parte illud maculis leviculis abſtergere.

I. Jam primum omnium non primus Beda Agnetis *Natale de Nativitate* uſurpaverat; ſed diu ante id legebatur in Gelaſii & Gregorii Sacramentariis, Hieronymi Mrologio, & alibi.

II. In eiſdem monumentis *Natale de Nativitate* opponitur *Natali de Paſſione*; quorum hoc ſignatur die XXI., illud XXVIII. Jan: per quod manifeſte oſtenditur, in priorem diem incidiſſe Agnetis *Paſſionem*, in poſteriorem vero *Nativitatem* carnalem. In Gelaſiano Thomaſii ſcribitur: *In NATL. Sanctae Agnetis Virginis de Paſſione ſua XII. Kal. Febr.* mox: *Item in Natale ejuſdem de Nativitate V. Kal. Febr.* Sic etiam in antiquiore Sacramentario per Blanchinum V. C. evulgato. Nec aliter in Gregoriano. In Hieronymi Mrologio: *XII. Kal. Febr. Romae Paſſio Agnetis Virginis*. In eodem ad diem XXVIII. *Romae NATIVITAS S. Agnetis Virginis*. His adde Frontonis Kalen-

Jam vero dolendum eſt, quod hujus celebratiſſimae Virginis, praeconia quidem plurima habemus nobiliſſimorum ſcriptorum Ambroſii, Hieronymi, Auguſtini, Prudentii, aliorum plurium: at Acta ſincera aut ſatis antiqua plane nulla. Nam quae ſub Ambroſii nomine circumferuntur, ea ſunt longe poſterioris auctoris, nec ſatis fida. Itaque pauca admodum de nobiliſſima Heroina tenemus:

lendarium, in quo ad diem XXI. *Natale S. Agnae de Paſſione*: & ad XXVIII. *Natale S. Agnae de Nativitate*.

III. Verum quid his recitandis immoror, quum in Gelaſiano & Gregoriano palam explicetur quid in poſteriore feſto colere inſtituerint. Nam in Gelaſiano ſic orabatur: *Quam* (Agnetem) *hodiernae feſtivitatis PROLATAM EXORTU ineffabili munere ſublevaſti*. Idem in Secreta inculcatur. Et in Gregoriani Praefatione ad diem XXVIII. *B. Agnetis Natalitia geminantes. Vere enim hujus honorandus eſt DIES* (memini alibi legiſſe DIES abſolute pro die natali) *quae ſic TERRENA GENERATIONE PROCESSIT, ut ad Divinitatis conſortium perveniret*. Ex his vides quid Romana Eccleſia quinto & ſexto ſaeculo *Natale de Nativitate* appellaverit. Hinc in Gemma animae lib. 3. c. 25. legitur: *In octava S. Agnetis ſcribitur de Nativitate, quia illa die nata dicitur*.

IV. At hoc ipſum Rabanus *Genuinum* vocavit, qui ad 28. Januar. ſic poſuit: *V. KL. Febr. Romae S. Agnetis Virg. Genuinum* (ſupple *Natale*: ſicuti in lib. 3. Sacram. Eccl. Rom. cap. 53. plena locutione *Natale genuinum* dicitur, quod a Natali dignitatis initae diſtinguitur) *hoc eſt de Nativitate*. Poteratne Rabanus clarioribus verbis exponere, quid *Genuinum* vocaverit, quam interpretatione illa, *h. e. de Nativitate*? Quae interpretatio aevo illi neceſſaria videbatur: at antiquis ea locutio paſſim in uſu erat. Jampridem *Genuinus Natalis dies* in Cod. Theod. uſurpatum fuerat pro eo die, quo quis in lucem editus fuit, ſicuti & a Polemio Silvio in ſuo Kalendario apud Bollandum. Poſtremo S. Maximus Hom. 3. in Nativ. S. Jo: Bapt. *Feſtivitatem praeſentis diei .. Jo: Baptiſtae genuina Nativitas conſecravit*. Ne illud quidem praetermiſerim, quod Rabanus IX. ſaeculo *Agnetis genuinum* vocavit, id in Epternacenſi S. Hieronymi Mrologio (quod VIII. ſaeculo juſſu S. Villibrordi deſcriptum fuit) dictum fuiſſe *Ingenuinum*. Haec enim ex illo recitat Florentinius ad 28. Januar. *Natale Cenſoriani, Victoris, Feſti, Marinae, & Perpetuae, & Romae Agnae Ingenuinum*. Quod Martyris nomen eſſe arbitratus Florentinius, queritur, nuſquam alibi *Martyrem Ingenuinum* occurrere. Atqui ut *Natale genuinum* eſt *Natalis generis*; ſic placuit & *Ingenuinum* ab *Ingenuitate* nuncupare.

V. Nec enim temere addebatur *Genuinus*: nam eo ventum fuerat, ut feſta omnia anniverſaria *Natales* vocarentur: de quo plura in Praefatione, & alibi diximus. Hinc ut *Natalis* vocem ad primitivam ſignificationem revocarent, h. e. pro die, quo quis in lucem editus fuit, addebant *Genuinus*, aut abſolute *Genuinum*, a *Genere* ſcilicet uti diximus, aut vero (ſi recta eſt lectio codicis Epternacenſis) *Ingenuinum* ab *Ingenuitate*.

VI. At enim, inquit vir doctus, quid abſurdius, quam nativitatem carnalem coli, qua quis cum peccato naſcitur? At nonne ſcimus, antiquos non tantum Nativitatem Baptiſtae, verum etiam *Conceptionem* ejuſdem coluiſſe? de quo videatur infra ad XXIII. Septembr. Et tamen Divini Praecurſoris Conceptio peccati labe non caruit. Nec enim Eccleſia ſive in Baptiſtae conceptu, ſive in Agnetis exortu, id coluit, quod ii maculoſum ab origine trahebant, ſed quod in eiſdem Dei miſerantis gratia operata fuit; quod ſine conceptione aut nativitate non contigiſſet. Vel vide quae ſupra ex Gregoriani Praefatione recitavimus.

VII. Poſtremo praeter Mariam & Baptiſtam (quorum Nativitas immaculata fuit) unius Agnetis Natalis genuinus olim die feſto honoratus fuit, ac nullius praeterea, quod ſciam. Sed quam pridem Agnetis Genuinum coli coeperit, haud difficile eſt aeſtimare. Nam IV. ſaeculo nullum ejus Feſti veſtigium in Bucheriano Kalendario occurrit; in quo tantum prius feſtum ſic conſignatur: *XII. Kal. Febr. Agnetis in Nomentana*. Etſi, ingenue fateor, in Bucheriano tantum Depoſitionum dies proponantur, non aliarum feſtivitatum. Verum in Sacramentario omnium antiquiſſimo (quod edidit ante hos paucos annos Franciſcus Blanchinus Oratorii Rom. Presbyter; quod ipſe ſuſpicatur a Sancto Leone conditum, quum certe videatur Gelaſiano Sacramentario antiquius) jam duplex Agnetis feſtum occurrit, prius de *Paſſione*, poſterius de *Nativitate*. Quare ea credo ſaltem initia Feſti Nativitatis S. Agnetis fuiſſe. At aevo ſequiore in eo poſteriore feſto Eccleſia quamdam Agnetis apparitionem colere inſtituit, ut in Rom. Breviarii lectionibus hodie legitur.

mus: cujus ne nomen quidem ipſum, quo pacto olim ſcriberetur, aut inflecteretur, ſatis expeditum habemus. De quo nomine libuit Exercitationem (20) ſubnectere, in eorum gratiam, quos tricarum iſtiuſmodi voluptas capit: quae tamen quam non inutilis futura ſit, ii intelligent, qui naviter ſunt in antiquitate verſati.

(20) *De S. Agnetis nomine*

§. I.

Sit ne aſperandum, an ſecus.

GRaeci quidem in libris Eccleſiaſticis hujus nomen aſperant, ſiquidem ſi derivetur ab ἁγνός *Hagnos* i. e. *purus*, cujus femininum ἁγνή *Hagne* (h. e. *pura*) erit ipſum Virginis nomen. At contra Latini ſine aſpiratione idem nomen ſcribentes, videntur deduxiſſe a Latino *Agna*; quae quadrupes in Scripturis illuſtre eſt innocentiae & puritatis ſymbolum.

At equidem ajo, id nomen Graecanicum, non Latinum eſſe: proinde Graecos rectius cum denſo ſpiritu id ſcribere, quam Latinos cum leni.

I. Ac primum in Agnetis nomine nullum eſt Latini moris indicium: quod probe ii ſciunt, qui Romanam nominum rationem norunt, etiam ſub ultimis Caeſaribus. Itaque videtur haec Virgo peregrinae fuiſſe originis, & Graecum habuiſſe nomen.

II. Deinde ſi hujus eſſet Latinum nomen; Latine inflectendum erat, AGNA hujus AGNAE. Nunc vero haec inflectendi ratio (quae vix octavo aut nono ſaeculo uſurpata reperitur ob eas cauſas, quas infra depromam) non obſervabatur, ſed illa altera Graeco more, *Agne* hujus *Agnes*; aut *Agnes* hujus *Agnes*, aut *Agnes Agnetis*, ut infra oſtendetur.

III. Jam vero in Gruteriano Indice nominum propriorum nemo prorſus marium occurrit cum *Agni*, aut feminarum cum *Agnae* nomine (etſi reperiri alicubi poſſe, non diffiteor, qui ſciam, plures ab animantibus ſibi adſciviſſe cognomina) at cum *Hagni* aut *Hagnes* ἐπικλήσει longe plurimos, & eos libertini generis, & Graecanicae originis. Sic apud Gruterum pag. 754. 13. occurrit *Numitoria HAGNE*. Et 955. 13. *Turraniae HAGNE*... *libertae gratiſſimae*. Et 957. 8. *Vettiae HAGNE* .. *benemerenti*. Sic etiam pag. 620. 4. *Vlpiae HAGNE conjugi* monumentum ponit M. Vlpius Aug. lib. Euhemerus. Sed & mas cum *Hagni* ἐπικλήσει ille eſt, de quo pag. 581. 6. legitur: *T. Flavio Aug. liberto HAGNO medico*. Et hi omnes libertinae & Graecae originis erant.

IV. Poſtremo ſiquem hodierna inflectendi hujus nominis ratio magis delectat; apud eundem Gruterum reperiet pag. 1013. 6. elegantem titulum, quem quidam Flavius Auguſti libertus Iſidorus ponit FLaviae. HAGNETI. CONIVGI. In quibus omnibus aſperatur vocalis A.

Ex his pronum eſt ſuſpicari, hujus Virginis nomen, utpote peregrinae originis, aſperandum fuiſſe, nec ſine aſpiratione primitus fuiſſe conſcriptum. Verum aevo ſequiore ſibi in *Agnae* nomine placuerunt, id quod pluribus alluſionibus praeſetulerunt. Hinc in Antiphonis Officii & olim & nunc quoque illud legitur: *Stans a dextris ejus Agnus nive candidior* &c. Hinc quoque pictores agnum prope hanc Martyrem depingere aſſueverunt. Hinc poſtremo mos ille manavit, qui deſcribitur in Caeremoniali Romano lib. 1. ſect. 10. *Sanctimoniales Monaſterii S. Agnetis* .. *offerunt quotannis agnos duos albos* .. *in die feſtivitatis S. Agnetis, dum in Miſſa ſolemni cantatur AGNVS DEI* ... *Ex his agnis lana tondetur, quae mixta cum alia* .. *reducitur in filum, ex quo pallia hujuſmodi* (pro Archiepiſcopis) *contexuntur* &c. Ab eo factum, ut & in Frontonis Kalendario legatur patrio caſu S. AGNAE, idque utriuſque Natalis die: ſic etiam utroque die in Allatiano S. AGNE legitur (ut & in noſtro marmore, ſpreta diphthongo) pro *Agnae*. Sed & in Appendice operum ſpuriorum Ambroſio tributorum memini (pag. 479. edit. S. Maur.) legiſſe obliquum AGNAE: quod a veri Ambroſii more abhorret. Poſtremo in Epternacenſi Hieronymiani Mrologii apographo (quod non longe ab initio VIII. ſaeculi deſcriptum fuit) ad 28. Jan. ſcribitur: *Romae Agne ingenuinum*, ut in ſuperioribus dictum.

Poſtquam autem in eo ſibi placuerunt, ut hujus Virginis nomen a quadrupede deducerent; ab eo factum eſt, ut librarii poſtmodum aſpirationem ſuſtulerint, etiam in libris vetuſtioribus, in quibus id nomen Graeco more inflectebatur, ut *Hagne* hujus *Hagnes*, aut *Hagnetis*, pro quibus ſcriptum poſtea fuit *Agne*, *Agnes*, *Agnetis* &c. At interim in antiquis lapidibus (uti ſupra animadverſum fuit) in homonymis feminis aſpiratio manſit. Nec dubito quin, ſi aequales aut ſuppares huic tantae martyri ſcalptos titulos, aut libros haberemus, ejus nomen in illis non ſine aſpiratione legeretur.

§. II.

§. II.

Quo pacto id nomen ſit inflectendum.

JAm primum omnium illud flectendi genus, quod ad primam Latinorum declinationem pertinet (*Agna, Agnae* &c.) in paucis VIII. & IX. ſaeculi monumentis tantummodo reperitur, uti modo obſervavimus: id quod ad ejus aetatis monumenta dignoſcenda valebit. Sed in antiquioribus aut recentioribus ea aetate ſaeculis ita id nomen per caſus inclinabatur, ut aut ad ſecundam aut ad quintam Graecorum referretur. Itaque nihil frequentius illis obliquis *Agnes, Agne, Agnen, Agne* apud Ambroſium & alios ejus aevi ſcriptores, quae ſunt a recto *Agne*, ſive potius (cum aſpiratione) *Hagne*, niſi quod poſteriores librarii aſpirationem ſuſtulerunt.

Jam vero quod ad quintam Graecorum declinationem pertinet; illud eſt mirabile, unde orta ſint obliqua illa *Agnetis, Agneti* &c. quae obliqua in Kalendario Bucheriano IV. ſaeculi (ubi legitur: *XII. Kal. Februar. Agnetis in Nomentana*) & paſſim alibi apud ſaeculi quinti ſcriptores occurrunt. Veram afferam cauſam ex ſermonis ἰδιωτικῦ (h. e. plebeii) ingenio, qui maxime in ſervorum aut libertinorum titulis ſepulcralibus deprehenditur. Apud plebejos igitur invaluerat, ut in Graecanicis nominibus ſecundae Graecorum declinationis rectus caſus nonnumquam par genitivo fieret. Itaque in elegantiſſimo & caſtigatiſſimae ſcripturae monumento apud Grut. pag. 975. 3. occurrit recto caſu FLAVIA ACMES pro ACME, ἀκμή. Nec dubito, quin rimantibus talia plura ſeſe oblatura ſint. Ad eumdem modum in noſtra Virgine dici coepit recto caſu HAGNES pro *Hagne*. At ea, quae corrupte iſto modo in ES terminabantur, nihilo minus in obliquis ſecundam declinationem Graecam haud raro ſequebantur. Itaque Ambroſius in I. de Virg. 4. num. 19. recto caſu AGNES uſurpavit (*Aetate, inquit, utique Agnes minor, ſed virtute major*) at in obliquis AGNES (in I. de Virg. 2. *Natalis eſt S. Agnes*) AGNEN (epiſt. 37. ad Simplic. *Quid Theclam, quid Agnen* &c.) AGNE (in I. de Offic. *Quid de S. Agne*: in De lapſu Virg. c. 3. *Coram . . Agne*) Sic etiam Prudentius recto caſu ſemper AGNES uſurpavit in *De coronis* Hym. 14. etiam ſine verſus neceſſitate (ut v. 67. *Vt vidit Agnes ſtare trucem virum*) at idem patrio caſu AGNES uſurpavit verſu 1. *Agnes* (pro quo hodie corrupte editur *Agnae*: nam, teſte Ruinarto, in pleriſque MSS. eſt *Agnes*, & alicubi *Agnis*, nim. *Eta* ut I pronuntiato) *ſepulcrum eſt Romulea in domo*.

Et hactenus quidem duplicem flectendi hujus nominis rationem animadvertimus, quarum una recta erat, *Hagne* (ſive pro more librariorum *Agne*) hujus *Hagnes*: altera κατ' ἰδιωτικὴν διάλεκτον (*ſermone plebeio*) *Hagnes* (ſive *Agnes*) hujus *Hagnes*. At etiam tertia flectendi ratio inventa eſt *Agnes* (ſive potius *Hagnes*) hujus *Agnetis*: de qua jam dicendum.

Nam poſtquam ex recto caſu *Hagne* factum fuit *Hagnes* (ſicuti pro *Acme* nominativus *Acmes*) conſentaneum fuit, ut ex eo corrupto nominativo fierent caſus obliqui in ETIS, ETI &c. Sicuti ergo ex recto ἁγνής Graeci dixiſſent in obliquis ἁγνῆτος & porro: ſic etiam Latine ex *Hagnes* fiebat *Hagnetis* &c. Paria exempla plura proferre ex Fabretti (quem nunc ad manus habeo) inſcriptionum collectione poſſum. Apud quem pag. 609. num. 73. legitur CRESTETI FILIAE: nam etſi a recto χρηστή *Chreſte* fiebat dativus item *Chreſte*; at poſtquam rectus coepit in ΗΣ ſive ES finiri, inde ortus eſt tertius caſus *Chreſteti*. Eodem ſpectat illud apud eumdem pag. 633. num. 280. CONIVGI. AVREL. CHRISOGONETI. (pro *Chryſogone*) ex pravo nominativo *Chryſogones*. Nec aliam originem habet illud *Semeramiae LICINIANETI . . . quam loco filiae diligo* apud eumdem pag. 646. num. 389. & illud alterum, FABIANETI CONIVGI, quod idem Fabrettus ex Coemeterio S. Agnetis affert pag. 739. nu. 497. Nam principio iſtae, quum eſſent libertinae conditionis, dicebantur Graeco more in recto *Liciniane*, & *Fabiane*: mox prave eodem caſu recto *Licinianes*, & *Fabianes*; poſtremo, quod conſequens erat, in obliquis *Licinianetis*, & *Fabianetis*. Atque haec exempla ex uno Fabretto ad ſpecimen ſufficiant. Ceterum longe plura in Grutero, & aliis occurrent: quae ad nomina ſanctarum mulierum, in S. Hieronymi Mrologio & alibi obvia, expedienda permagno uſui futura, reor. Vt ecce illud S. IVLIANETIS, quod ſive in Hieronymiano Mrologio, ſive alibi legiſſe memini, geminum eſt exemplum illarum, quas modo dixi, feminarum *Licinianetis* & *Fabianetis*; quibus exemplis ſermo plebejus ſcatet; nec enim in illuſtrium feminarum titulis talia reperiuntur.

Eſt & illa flectendi ratio ἰδιωτική, in ſaxis obvia; quando feminarum nomina finita in E flectuntur in ENIS, tamquam a recto En. Vt apud Fabret. pag. 750. num. 572. dandi caſu *Pompeiae CALLISTENI*. Et pag. 191. n. 444. SCOPENI, quae poſtea recto caſu ſcribitur SCOPE: & alibi memini legiſſe NICENI a *Nice*, ſed tamquam ſi ſit a *Nicen*. Et hujus quoque flexionis exempla in Hieronymi Mrologio, & alibi ſuppetunt.

XXII N ANASTASII · ET VIN

S. Anaſtaſii nomen abeſt a Martyrol. Florentiniano S. Hieronymi. Nec mirum, quippe illud Martyrologium multo antiquius eſt an. 628. quo paſſus eſt S. Anaſtaſius. Atque ex Martyrologiorum ſcriptoribus Beda, quod ſciam, omnium primus hunc Sanctum ſuo Martyrologio hoc die intexuit; quod opus Beda ſcripſit ineunte octavo ſaeculo. Sed & vetuſtum Roſweidi Martyrologium ſic ponit: *Romae ad Aquas Silvias* (etiam in Actis S. Gordiani M. *Silvias* pro *Salvias* ſcribitur) *S. Anaſtaſii Mart.* Idem in poſterioribus Martyrologiis nuſquam deeſt. Reperitur quoque in Menaeis in Menologio, ceteriſque Graecorum libris Eccleſiaſticis: nec mirum, quippe in VII. Synodo (quae Nicaeae exeunte octavo ſaeculo coacta fuit) Actorum S. Anaſtaſii pars lecta fuit; ex quo credo ejus cultus magis increbuit. Obiter corrigendum eſt παρόραμα leviculum doctiſſ. Baronii, qui in Adnot. ad 22. Januar. S. Anaſtaſium non die 22. ſed 15. ejuſdem menſis a Graecis celebrari, poſuit. Imo Graeci hoc die celebrant, non die XV., quo die nec vola nec veſtigium S. Anaſtaſii apud Graecos reperitur: niſi forte in Sirleti Menologio iſtam dierum permutationem Baronius repererit. Nec illud eſt praetereundum, quod metricae Graecorum Ephemerides diei XXII. Jan. Anaſtaſii paſſionem diſerte aſſignant.

Sed apud Latinos aliquanto antiquior cultus illius erat, uti patet ex Bedae Martyrologio. Neque id mirum, quippe quum hujus S. Martyris caput paullo poſt ejus paſſionem Romam translatum fuerit in Eccleſiam, quae olim dicebatur S. Mariae ad Aquas Salvias, ac deinde poſt illatas reliquias, *Sanctor. Vincentii & Anaſtaſii* nomen praetulit.

Illud profecto mirandum, cur, quum in omnibus Latinorum libris Eccleſiaſticis S. Vincentius (21) S. Anaſtaſio praeponatur: contrarius ordo in hoc Kalendario marmoreo deprehendatur. At id maxime, ſiquid aliud, oſtendit, noſtrum hoc Kalendarium tum fuiſſe conſtructum, quando haec urbs Graeco imperatori ſuberat. Nam apud Graecos longe clarior eſt Anaſtaſius (quippe qui etiam Conſtantinopolim translatus dicatur) quam Vincentius. Imo etſi Vincentius a Menologio Baſilii non abeſt; abeſt tamen ab Anthologio, quod ad manus habeo. At Anaſtaſius, utpote in oriente celebrior, in Graecorum libris nuſquam deſideratur.

Poſtremo Neapoli S. Anaſtaſii cultus mirificus fuit. Exſtabat olim Monaſterium *SS. Anaſtaſii & Baſilii ad Meliam*, poſtea translatum ad *S. Mariae de Cappellis*: erat & Oratorium *S. Anaſtaſii ſuper porta maris*. Vtriuſque mentionem reperi in Tutini codice MS. Brancatiano (Armar. 2. lit. D. n. 6.) pag. 81. En cur hi Faſti Martyrem recentiorem antiquiore Vincentio priorem fecerint.

XXIII S AGATHANGELV

De patrio caſu in his Faſtis Graeco more in V finito dictum alibi fuit, ſicuti & de femininis Graeco ritu flexis. In Anthologio hoc ipſo die Agathangelus cum Clemente Ancyrae Epiſcopo (cujus & collega martyrii fuit) junctim pro-

(21) Et quidem in antiquioribus ſeorſum, ut in Allatiano in hunc modum reperio: *XI. Kal. Febr. Nat. S. Vincentii. Statio in Baſilica S. Euſebii juxta Morulana. Eadem die S. Anaſtaſii Monachi.* Recte ſeorſum: nam paſſi ſunt eodem die, non eodem anno ac loco. At in recentioribus monumentis junctim legitur *SS. Vincentii & Anaſtaſii*: id quod in SS. Cornelio & Cypriano & aliis uſu venit, ita conjunctis (certe compendio ſermonis) quaſi ſi commilitones fuerint.

proponitur: junctim quoque in aliis Graecorum libris, niſi quod in Baſilii Menologio utriuſque elogia ſeorſum pertexantur. Quae quum ita ſint; mirabitur aliquis, cur hoc die Agathangelus ſolitarius inſcribatur, omiſſo Clemente apud Graecos celeberrimo. Principio dubitabam, annon aliqua S. (22) Agathangeli Eccleſia Neapoli fuerit, quae illum unice celebrem apud noſtros effecerit. Verum mirari deſii, poſtquam hujus Kalendarii ingenium perſpectum habui: cui perpetuum hoc eſt, ut quoties duorum, pluriumve Sanctorum uno communi feſto cultorum collegium occurrit, primus tantum (pro omnibus tacite intelligendis) proponatur: ferme ut vulgo ſolemus *Feſtum S. Petri* quotidiano ſermone uſurpare pro *SS. Petri & Pauli*.

Verum cur non potius *Clemens* (qui & dignitate Epiſcopus, & celebrior eſſet, quum contra Agathangelus Clementis Diaconus fuerit) heic inſcribitur? Praeſertim quum in Anthologio Clemens Agathangelo, ut potior minori, praeponatur. Verum ut Laurentius Xyſto celebratior fuit, ſic Agathangelus ſuo Epiſcopo magis inclareſcere potuit: unde in metricis Ephemeridib. (tom.I, Maii) Clemens Agathangelo poſtponitur.

Εικάδι διετμήθητε τρίτῃ Αγαθάγγελε, Κλήμη.

Vicena enſe cadis ternaque Agathangele, Clemens.

Poſtremo Agathangelus in Baſilii Menologio agmen agit virorum, mulierum, ac puerorum cum ipſo conſummatorum. Quare heic, ſi non Clementis, at horum ſaltem ut anteſignanus, ſolus proponitur.

XXIIII NT S PHILONI

Deeſt in fine littera S. Nam intelligendum eſt PHILONIS a recto *Philon*, non *Philonii* a *Philonius*. Nec tamen ſcriptura marmoris heic mutila eſt: nam aevo ſequiore tertiae declinationis nomina caſu patrio paſſim in I finiebantur pro IS: de quo vide dicta in Praefatione, ubi de hujus marmoris Orthographia.

Ecquis autem Philo hodiernus ſit, quis expediet? Nullus hoc die hujus nominis in Latinorum hagiographorum libris comparet: nullus in utroque Menologio, & in Anthologio. Sed bene eſt, quod in Menaeis, & Maximo Cythereo hoc die ſic legitur apud Bollandum: *Eodem die memoria . . . S. Patris noſtri Philonis Epiſcopi Calpaſii facti*. Qui certe eſt ipſiſſimus Kalendarii noſtri Philo: quod Kalendarium ceteroqui cum Graecorum libris per omnia ferme congruit.

At de hujus Philonis ſede controverſiam movit Bollandus, expoſtulans, nec *Calpaſium* Epiſcopatum in Notitiis comparere, nec gentile CALPASIVS apud geographos occurrere. Verum facile error in Menaea irrepſerit, ut *Calpaſii* pro *Carpaſii* poſitum fuerit: aut vero idem nomen cum R & L aeque ſcribebatur; quas duas liquidas in propriis locorum nominibus alternare non ſemel deprehendi. Et quidem *Carpaſia* urbs erat in Cypro celebris; a qua urbe & inſulae *Carpaſiae* exiguo freto ab ea disjunctae nomen obtinuerunt.

At

(22) Dubitabam, inquam, annon, quae nunc *S. Archangeli ad Bajanum* Eccleſia vocatur (idque etiam in veteribus chartis) antiquiore nomine *S. Agathangeli* dicta fuerit; ex quo uſitatior vox *Archangeli* poſtmodum ſit detorta. In Tutini MS. codice, quem laudavi ad heſternum diem, non tantum Monaſterii *S. Archangeli de Bajano* mentionem reperi, ſed & Oratorii *S. Archangeli in Monterone Regionis Portus*. Sed utramque aut alterutram Eccleſiam *S. Agathangeli* nomen primitus praetuliſſe, quis praeſtare auſit? Imo quum plures hodie Neapoli Eccleſiae ſint ſub *S. Archangeli* nomine (nam praeter illam *Ad Bajanum*, habes tres alias apud Caeſarem de Engenio pag. 218. 447. 647.) videntur. Neapolitani eo nomine delectati, quo Principem caeleſtis militiae deſignarent.

At ab ea, inquies, urbe gentile fit (teſte Stephano Ethnicographo) Καρπασεώτης *Carpaſeotes*, aut Καρπασεὺς i. e. *Carpaſenſis* (ſive, ut in nummo apud Berkelium in Adnotatis ad Stephanum, Καρπασιεὺς, *Carpaſienſis*) nuſquam autem *Carpaſius* reperitur; quam formam Graeca gentilium nominum analogia reſpuit. Reſpondeo, in hoc Menaeorum loco, quem Latine tantum recitat Bollandus, Graece videri fuiſſe ἐπισκόπου τοῦ Καλπασίου γενομένου. Id vero Bollandus (ſive undecumque eam hujus loci interpretationem Bollandus habuit) peſſime eſt interpretatus, quaſi ſi illud Καλπασίου gentile nomen eſſet, quum ſit potius primitivum a nominativo Καλπάσιον, ſive rectius Καρπάσιον; quod uſurpat Plinius V. 31. ubi eam urbem non *Carpaſiam*, ſed οὐδετέρως CARPASIVM (23) appellat. Accedit quod etiam Polybius mox producendus (cui uni Philonis noſtri notitiam debeo) in Epiphanii vita hanc eamdem urbem Καρπάσιον, non Καρπασίαν vocat. Et veteris geographiae gnari mecum fatebuntur, miram in locorum nominibus reperiri, ut in litteris, ſic etiam in generibus, varietatem, praeſertim in nummis & lapidibus. Ergo Menaeorum locus (quem nondum Graece videre licuit) ſi ita, uti ſupra poſui, Graece conceptus fuit, nempe φίλωνος ἐπισκόπου τοῦ Καλπασίου γενομένου, non verti debuit, *Philonis Epiſcopi Calpaſii facti*, ſed *Philonis*, *qui Epiſcopus Calpaſii fuit*; ſive rectius *Carpaſii*.

Jam, ut opinor, evicimus, hujus diei PHILONEM non alterius ſedis, quam *Carpaſiae* ſive *Carpaſii* (aut cum L *Calpaſii*) in Cypro Epiſcopum fuiſſe: obſcurum ſane futurum (nam eccui de eo Philone quidquam auditum fuit?) niſi opportune *Polybius neſcio quis* ſuppetias tuliſſet.

Nam Polybius is, cui ſupplementum vitae Epiphanii tribuitur, quemdam Philonem Epiſcopum urbis Carpaſii in Cypro ab Epiphanio ordinatum memorat. Atqui *Carpaſium* & *Carpaſiam* duas eſſe ejuſdem urbis in Cypro variantes ſcripturas, jam ſupra evicimus. Verba Polybii num.49. haec ſunt. *Qui vero miſſi fuerant ab Imperatoribus, urgebant Epiphanium, ut navigaret Romam. Erat autem quidam ex oratoribus Clericus* (τοὔνομα φίλων, ἀνὴρ ὅσιος) *Philo nomine, vir ſanctus. Opus autem erat* (ἐπὶ τῆς πόλεως τοῦ Καρπασίου) *in Vrbis Carpaſii ſede Epiſcopum collocare. Eratque is* (Philo) *Diaconus. Hunc ergo* (ἀπὸ ἀποκαλύψεως Θεοῦ) *ex Dei revelatione Epiſcopum ordinat Epiphanius in ſede* (τῆς πόλεως καὶ τῆς ἐκκλησίας τοῦ Καρπασίου) *urbis & Eccleſiae Carpaſii. Quum ergo eſſet Romam profecturus Epiphanius, arceſſit prius dictum Philonem Epiſcopum, datque ei auctoritatem Eccleſiae Conſtantiae, ut ſi fuerit opus Clericis, ipſe ordinaret.* Rurſus ibidem num. 57. Epiphanius ab Imperatore ad Regiam urbem evocatus, *arceſſens* (τὸν θεοφιλέστατον ἐπίσκοπον φίλωνα) *religioſiſſimum Epiſcopum Philonem, juſſit hunc neceſſitatis Eccleſiaſticae curam gerere.* Scio equidem illud Polybii ſcriptum, ex quo haec adſcripſimus, nec ſatis antiquum eſſe, & ſcatere fabulis. At non continuo falſa ſunt omnia, quae ibi dicuntur. Nec illi ſunt audiendi, qui (apud Dupinum in Philone Carpathio) iſtum Polybii Philonem inſulae Carpathi Epiſcopum faciunt (id quod & in Papebrochio (24) reperio) quae ſatis refelluntur ex eo, quod Carpathus inſula longiſſime a Cypro aberat, nec ſub Epiphanii

(23) Plinius V. 31. (Sect. 35.) Cypri urbes recto caſu recenſens, inter eas ponit CARPASIVM. Vbi nominandi caſus mendae ſuſpicionem amolitur; nam ab accuſativo *Carpaſiam* fieri *Carpaſium* potuiſſet, non item rectum *Carpaſia* degenerare in *Carpaſium* facile poterat.

(24) Papebrochius ad XII. Maii pag. 48. ad finem num. 51. Polybianam Epiphanii vitam critico ſale aſperſurus, de Philone Carpaſii Epiſcopo ſic poſuit. *Carpaſii Civitas quam norim nulla eſt: Carpathus, inſula Cycladum extima inter Cretam & Rhodum, longo maris tractu diſtat a Cypro; ad cujus Metropolitam nequaquam ſpectabat ei* (inſulae) *providere.*

nii juriſdictione erat, a quo Philo hic ordinatus dicitur; & quod, uti ſupra oſtenſum fuit, Carpaſia urbs Cypri celebris, alia inflexione a Plinio *Carpaſium*, in Menaeis autem & Polybio (cujus verba modo recitavimus) Καρπάσιον vocatur.

Et hactenus dicta oſtendunt noſtri Kalendarii Philonem eumdem fuiſſe, ac illum de quo Menaea (quippe quum Kalendario noſtro per omnes ferme dies cum Graecorum libris conveniat) nec alium, quam Polybianum Philonem, quem Epiphanius Carpaſii Epiſcopum ordinaſſe, dicitur; de quo, tamquam eximiae ſanctitatis viro, loquitur in adſcripto loco Polybius. Numquid de hoc Philone, quo magis inclareſcat, quidquam aliud ſupereſt? Etiam. Ajo enim hunc, de quo agimus, non alium fuiſſe, quam Eccleſiae ſcriptorem illum, qui *Philo Carpathius* dicitur. Et vero omnes ad hunc diem hunc Eccleſiaſticum Scriptorem inſulae Carpathi Epiſcopum fecerunt: falſo: quia Carpathus urbeculas tres quatuorve (nam Straboni πετράπολις, Scylaci τρίπολις dicitur) habuit, & eas admodum obſcuras, ex quibus Straboni non alia quam *Niſyros* nominatur, Ptolemaeo vero *Poſidium*. Nunc ſi Philo iſte in hac inſula Epiſcopatum geſſiſſet, non ab inſula ſed ab ſua urbe nomen accepiſſet. Verum ne multis: ſciendum eſt, Carpaſiam Cypri urbem alio nomine *Carpathum* eſſe dictam. Teſtatur hoc Stephanus in *Carpaſia* his verbis: Ξεναγόρας δὲ Κάρπαθον αὐτήν φησι, *eam Xenagoras Carpathum vocat*. Ac vide an non Goltzii nummus, qui ΚΑΡΠΑΘΙΩΝ inſcribitur, ad hanc urbem ſit referendus, potius quam ad inſulam *Carpathon* univerſam, cui urbs cognominis nulla erat. Quia ergo Carpaſia ſeu Carpaſium etiam *Carpathus* dicebatur; hinc ſcriptor Philo, etſi in vita Epiphanii ſedem *Carpaſii* aſſecutus dicitur, idem tamen in ſui operis inſcriptione *Carpathius* eſt appellatus. Nec illud Dupini te moveat, negantis (ubi de Philone Carpathio) in urbe Cypri Carpaſia ſedem Epiſcopalem fuiſſe. Mihi ſane non vacat Notitias Epiſcopatuum evolvere. Sed tamen Harduinus (ad Plin. V. 31. ubi *de Carpaſio*) ex Notitia Eccleſ. Καρπασὶν (25) affert: quae nova eſt urbis hujus ſcriptio.

Ergo Kalendarii noſtri & Menaeorum, & vitae Epiphanii Philo non alius [illegible] erit a *Philone Carpathio* Eccleſiae ſcriptore: quem inter Sanctos eſſe adnumerandum, ex hoc Kalendario, & ex Menaeis diſcimus.

Atqui etiam Dupinus in Philonis Carpathii opuſculum invidiam creat. Exſtat ſub ejus nomine in Bibliotheca Patrum *Commentarius in Cantica Canticorum*. Hujus non pauca ex S. Gregorio Magno qui recentior multo fuit, deſcripta eſſe pronuntiat Dupinus: hinc continuo opus illud νοθείας damnat. Equidem heic mitto quod alii a Dupino laudati, illa ex Gregorio deſumpta, aevo poſteriore Philoni adſuta conjecerunt. Nam calumniam hanc verius pro me diluet Caſimirus Oudinus, qui genuinum Philonis in Cantica Commentarium exſtitiſſe teſtatur manu exaratum apud Cl. Bigotium, & quidem Graece & cum adjuncta vetere interpretatione Latina.

Poſtquam haec ſcripſeram; incidi tandem in Menaea (heic admodum rara) in quibus Graece ſic ſcribitur: τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ (24. Januar.) μνήμη ... τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν φίλωνος ἐπισκόπου γενομένου τοῦ Καλπάσιου. Ex quibus quomodo viri eruditi gentile nomen extuderint, valde miror:

(25) Ad hanc novam nomenclationem referri debet gentile Καρπασεύς apud Stephanum. Sic enim ſe res habet. A Καρπασία & Καρπάσιον naſcitur gentile ΚΑΡΠΑΣΙεύς in nummo, quem ex Goltzio citat Berkelius. Ex Καρπάσεια cum diphthongo (uti uſurpat Dionyſius apud Steph.) naſcitur Καρπασεώτης, ut Μαρεώτης, Ἡρακλεώτης &c. Ex Καρπασὶν fit Καρπασεύς. Poſtremo ex Κάρπαθος fit Καρπάθιος. Mitto quod Demetrius Salaminius apud eumdem Steph. pro *Carpaſia* Καρβασίαν uſurpabat: unde fieret gentile Καρβασιεύς.

miror: quum vel ordo verborum(Graece diverſus,ac Latine poſitum fuit) contrarium ſuadeat. Vide quae initio de ea re diſſeruimus. Quibus adde hoc etiam,non ſolere in Eccleſiaſticis Graecor. libris ſedes Epiſcoporum per derivativa nomina, ſed per primitiva (& quidem patrio caſu, praecedente articulo)- proponi.

Poſtremo Neapolitanos non tantum Epiphanii, ſed & diſcipulorum eximios cultores fuiſſe, apparet; ut qui non tantum Philonem, ſed & Polybium (de quo agitur die XIII. Maii: vide ibi dicta) celebraverint.

XXV DEP S GREGORII THEO

Est ex libris Graecorum. In Baſilii Menologio nullus alius Sanctus hoc die occurrit, niſi tantum *Μνήμη τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου*, i. e. *Memoria Sancti Patris noſtri Gregorii Theologi*. De eodem in Menaeis, & in Anthologio. Ex Latinis hoc die de eodem habent Beda genuinus, Rabanus, Notkerus, Maurolycus, Caniſius, Galeſinius, alii. At pro die IX. Maii (quo nunc colitur a Latinis) laudat Baronius ad eum diem Bedam (intellige non genuinum) Vſuardum, Adonem & alios. Fatendum eſt tamen, Nanzianzeni feſtum ſero admodum apud Latinos agitari coeptum die IX. Maii, nec (ſi (26) Bailleto credimus) ante saec. XVI., etſi eo die fieret de eo in ſupraſcriptis Mrologiis mentio. At Graeci uno eodemque menſe Januario ter hujus Doctoris feſtum agunt die XIX. XXV. & XXX. Ex his dies XXV. maxime ſollemnis eſt, quippe qui inter *τὰς πάντῃ ἀπράκτους* i. e. *in totum nefaſtos* recenſetur a Manuele Comneno in Conſtitutione *de Feriis*. Pone ſequitur dies XIX. ut qui ibidem refertur inter dies interciſos i. e. nefaſtos uſque ad Liturgiam expletam. Dies autem XXX. (qui dies Theologo cum Baſilio & Chryſoſtomo communis eſt apud Graecos in Anthologio) in eadem Novella inter nefaſtos minime recenſetur; id quod tamen Bailletus in vita Nanzianzeni perperam affirmaverat.

Jam vero illud majoris momenti eſt, quod ope noſtri marmoris diem Nanzianzeni *θανάσιμον* (*emortualem*) lucrati ſumus; qui antea ignorabilis habebatur, aut vero perperam diei IX. Maii (27) (quo die is Doctor nunc a Latinis colitur) affigebatur. Atqui habenda Graecis fides erat, apud quos hic dies maxime ſollemnis eſt, & in totum feriatus: ut facile intelligas, hunc Graecis habitum eſſe diem ſuum. Nec vero apud Graecos heri aut nudius tertius hujus diei ſollemnitas coepit, ſed a patribus accepta, per manus tranſmiſſa ad nepotes fuit. Adde quod in Graecorum metricis Ephemeridibus (quas dedit Papebrochius tom. I. Maii) Gregorium hoc ipſo die extinctum reperio.

Εἰκάδι Γρηγόριος θεορρήμων ἔκθανε πέμπτῃ.

Gregorium in ſe ducta dies quina exanimavit.

Poſtremo vel ſi Graecorum monumenta parum fida habeamus (quod tamen, ubi de uno ex Graecae Eccleſiae coryphaeis agitur, iniquum eſt ſuſpicari) at horum Faſtorum auctoritas auxilio veniet, quorum fidem & hactenus expertam habui, & in poſterum quotidie magis probatam experiemur. Quum ergo huic diei Faſti marmorei τὸ DEP, praefixerint; is omnino habendus eſt emortualis Theologi dies,

(26) Fides ſit penes Bailletum: nam ne apud Papebrochium quidem (ad IX. Maii pag. 370. ubi de hujus cultu apud Latinos agitur) quidquam tale reperio.

(27) Plurium ea perſuaſio fuit, ſed ſine ulla prorſus auctoritate aut fundamento: niſi id eos permovit, quod in Officio diei IX. Maii non jubetur mutari verſiculus *Meruit beatas* in *Meruit ſupremos*.

XXVI S XENOFON MŌN

CONgruit cum Graecorum libris. Nam & Anthologium, & Horologium, & Menaea, & Maximus Cythereus, & Baſilii Menologium hoc die Xenophontis & Sociorum mentionem faciunt. At noſtri Faſti pro ſuo more anteſignanum inſcripſiſſe contenti, ceteris ſuperſederunt. Ejus ſocii in Menologio ſunt *Maria* conjux, itemque *Arcadius* & *Joannes* ejus filii: qui omnes Monaſticam vitam amplexi ſunt. Vixere autem ſaeculo V. aequales magni Euthymii: quantum ex Nicephoro Calliſto lib. XIV. cap. 52. poteſt intelligi. Xenophon ipſe Senatoriae dignitatis in urbe Regia fuerat. Horum vitam Latine redditam habes hoc die apud Bollandum. In Moſcorum effigiato Kalendario (apud Boll. tom. I. Maii) poſt *Mariam*, *Arcadium*, *Joannem* ultimo loco ponitur *Xenophon* hoc eodem die.

XXVII N̄T S IOHANNIS CHR

CHryſoſtomi feſta in hoc Kalendario ſunt expeditu difficillima: quae tria numero ſunt; ex quibus dici X. Januar. & XIII. Novemb. *Depoſitionis* nota praeponitur, hodierno autem *Natalis* ſignum praeſcribitur. Quid autem ſibi hoc vult, quod bis Chryſoſtomi *Depoſitio* ſignatur? Poteſtne quiſquam duobus inter ſe remotiſſimis diebus vitam cum morte commutaſſe? Quid quod in neutrum eorum dierum Sanctiſſimi Doctoris mors incidit? quem die XIV. Septemb. ad Caelum evolaſſe, Neapolitani noſtri non ignorabant. An vero notam DEP. quam ſemper alias fidiſſimam ducem experti ſumus, poſthac infidam habebimus? Aut quid demum de Chryſoſtomi duplici DEP. ſtatuendum erit?

Jam inde ordiar. Apud Latinos plura olim erant in quibuſdam Eccleſiis Chryſoſtomi feſta minora, ut infra dicetur: ſed hodiernus dies maxime omnium ſollemnis habebatur, in quem diem incidit Translatio reliquiarum ejus ex Comanis in Vrbem Regiam. At apud Graecos praeter feſta minora, tres alii praeterea ſunt Chryſoſtomo ſacri dies. Apud quos hodierno die Translatio (28) corporis ejus, ut ante dictum, celebratur. Die autem XXX. hujus menſis feſtum celebrant huic Doctori cum Baſilio & Nazianzeno commune: cujus celebritatis cauſam Graeci ferunt (29) non injucundam afferunt. Ac poſtremo iidem Graeci in omnibus libris diem XIII. Novembr. maximae Chryſoſtomi ſollemnitati dicarunt: qui dies in celebri Manuelis Novella de Feriis totus nefaſtus eſt. Atque ea praecipua ſunt apud Graecos Doctoris diſertiſſimi feſta, miſſis minoribus; veluti quod alicubi dies electionis ejus ad Epiſcopatum colitur; itemque exſilium, & quae plura ei in Epiſcopatu adverſa acciderunt, ſuis quaeque diebus aſſignatas memorias habent: de quibus etiam in Latinis quibuſdam Mrologiis exſtant veſtigia. Vide de his Bollandum tom. 2. Januar. p. 760. Bailletum, & alios.

Ve-

(28) De ea, quam dixi, Translatione agitur in Menaeis, Baſilii Menologio, Anthologio, Moſcorum effigiato Kalendario, Metricis Graecorum Ephemeridibus.

(29) Sub Imp. Alexio Comneno orta eſt contentio, quiſne ex iis tribus Doctoribus ſanctitate & eruditione aliis praeſtitiſſet: quam contentionem ipſimet Sancti compeſcuerunt, dum Joannem Euchaitarum Epiſcopum καθ' ὄραμα monuerunt, ut a certando deſiſterent: ſeſe tres unum eſſe apud Deum, nec invicem diffidere. Inde ob rei memoriam agi coepta apud Graecos una trium horum celebritas die XXX. Januarii. Vide Bollandum ad 30. Januar. p. 1025.

Venio jam ad Faſtos hoſce marmoreos, qui duo feſta (hodiernum, & XIII. Novembr.) communia cum Graecis habent, tertium autem (X. Jan.) ſibi proprium ac peculiare. Ab hodierno incipiam. Quia igitur in hunc diem incurrit Translatio Reliquiarum Chryſoſtomi; merito ei feſto *NATalis* nota praefigitur: nam *Natale* aut *Natalis* in hoc Kalendario quodlibet feſtum anniverſarium deſignat, cujuſcumque generis fuerit, ſed ab emortuali diverſum, ut alibi ſaepe oſtenſum fuit.

At illic XIII. Novemb. ſic in marmore ſcalpitur: DEP. S. IOHAN. CHRIS. Quo pacto autem illud DEP. ſtare cum hiſtoria poteſt, docent, θανάσιμον noſtri Doctoris diem fuiſſe XIV. Septembris? quo die in Menaeis ſic legitur: *Obitus S. P. N. Jo: Chryſoſtomi in hoc enim die requievit in Domino; ſed propter celebritatem Exaltationis S. Crucis, illius dies feſtus translatus eſt in Novembrem*. Anne credibile eſt, id Neapolitanos ignoraſſe, quod omnes Graeci norant? Quid igitur marmor iſtud DEPoſitionem vocat? Dicam equidem quid olim conjecerim. *Depoſitio* quidem in hoc marmore diem emortualem proprie deſignat: & ubicumque *Depoſitionis* nota ſcalpitur, dici debet (niſi ſiquando aliud obſtet) eo die illum Sanctum emigraſſe. At vero ſiquando verum obitus diem majore aliquo feſto occupari contingeret; tum vero illud ipſum *Depoſitionis* feſtum diei alteri firmiter affigebatur. Id ubi accidit, illic non *Depoſitionis* diem, ſed *Depoſitionis* feſtum decet intelligere, ibi conſtanter aſſignatum. Et vero rem ita eſſe teſtantur Menaeorum verba ſupra recitata, quibus innuitur, *obitum* (ſive, uti Latini vocant, *Depoſitionem*) incidiſſe quidem in XIV. Septemb., ſed eo die impedito, fuiſſe loco motum, atque affixum diei XIII. Novembr. Ac revera Graeci in diei XIII. Novemb. Officio ſic loquuntur, tamquam ſi eo demum die S. Doctor in Caelum evolaverit. Neque id mirum: nam translato Depoſitionis feſto, ille alter dies, in quem feſtum immigrabat, jam tum pro θανασίμῳ (*emortuali*) habebatur.

Ac ſane quod *Depoſitionis* ſollemnitas nonnunquam differretur in alium diem, & nihilominus is dies alius *Depoſitio* diceretur, patet ex vita S. Severini Epiſcopi Septempedani apud Bolland. die VIII. Jan. pag. 501. Nam quum ibi num. 10. dictum eſſet, Severinum *ad caeleſtia meruiſſe regna migrare VI. Kal. Majas* (i. e. 26. April.) mox num. 11. ſic ſcribitur: *Nam cum Idibus Maiis ejus DEPOSITIO celebretur* (qui tamen menſe ſuperiore obierat) *licet & Kalendis Maiis, quibus eſt indeptus ſacerdotium* (is eſt Natalis Cathedrae) *turba conveniat: tamen ad ſupradictum diem* (emortualem ſcil. h. e. VI. Kal. Majas ſive 26. April.) *velut ex omni orbe devota convenit multitudo*. Idibus quidem Maiis feſtum DEPOSITIONIS (loco ſuo motum ſcil.) publica Eccleſiae Septempedanae auctoritate affixum fuerat: etſi in vero emortuali die ex privata pietate multitudo conveniebat. Nihil clarius afferri poteſt, ut oſtendatur, diem XIII. Novemb. apud Graecos ac Neapolitanos non fuiſſe quidem verum emortualem diem, ſed tamen fictione (ſi ſic loqui licet) Eccleſiaſtica pro emortuali habitum: proinde non immerito Neapolitanos diei XIII. Novembr. illud conſuetum DEP. inſcripſiſſe.

At enim, inquis, ſi res ita habet, jam notam DEP. quam hucuſque fidiſſimam ducem ſecuti ſumus, poſthac, ubi ſemel fefellerit, parum fidam habebimus. Fateor: meque ipſe recipio, aliamque viam ingredior: praeſertim quum, utcumque dicta in XIII. Novemb. quadrent, at non etiam in X. Januar. quadrare poterunt: de quo jam dicendum.

Nam in hoc marmore non tantum diei XIII. Novemb. ſed & X. Januar. inſcribitur DEP. Quid hac altera *Depoſitione* fiet? An hanc quoque imaginariam Depoſitionem nuncupabimus? Id ſi eſt, nae iſtud DEP. mirificos ludos facit. Nec

ei fidere amplius oportebit. Verum quid moror? Sciendum eſt, tantae venerationi apud Graecos juxta ac Latinos Chryſoſtomum fuiſſe, ut ſingulos pene vitae illius actus ſtatis per anni circulum diebus commemorandos ſibi duxerint. Itaque uti ſupra tetigimus, & Natalem Cathedrae colebant, & exſilia, & laetam ab exſilio revocationem, & quaecumque in Epiſcopatu adverſa acciderunt. Videantur de his collecta a Bollando (tom. 2. Januar. pag. 760.) Bailleto & aliis. Prae ceteris autem notabile eſt, quod in pluribus Eccleſiaſticis libris apud eoſd. die V. Maii ſignatur Chryſoſtomi (injuſta) *Depoſitio*: & die XIX. aut XX. Martii *Exſilium* prius, die XX. Januar. *Exſilium* alterum. Haec & quae plura afferri poſſent, nos plane certos efficiunt, eam quae die X. Januar. in his Faſtis, *Depoſitio* colitur, non aliud quam injuſtam ejus exauctorationem eſſe intelligendam.

Imo nec illud DEP. quod diei XIII. Novemb. praefigitur, aliud eſt, quam *Depoſitio*; quatenus poena canonica eſt. Bis enim, ut omnes norunt, in Epiſcoporum conciliabulo Chryſoſtomus eam ſententiam ſubiit, ac poſt ſententiam exſilium. Hinc Neapolitani priorem exauctorationem die X. Januarii recoluerunt, poſteriorem autem die XIII. Novembr.

Cur, inquis, poſteriorem in XIII. Novembr. contulerunt? Quia diſerte in Baſilii Menologio eo die proponitur ἡ ἀνάμνησις τῆς ἐξορίας ... *Commemoratio exſilii S. P. N. Jo: Chryſoſtomi*. In elogio autem non de priore relegatione, ſed de poſteriore agitur, qua Cucuſi exſulavit. At Neapolitani eodem die non *Exſilium* ei diei inſcripſerunt, ſed *Depoſitionis* (poſterioris utique) ſententiam. Ex quo ſequitur die X. Januar. non aliud Neapolitanos coluiſſe, quam *Exauctorationem* priorem. Eaque demum certiſſima eſt duplicis in his Faſtis Chryſoſtomi *DEPoſitionis* interpretatio.

His intellectis, jam ſua alibi marmori conſtabit fides in nota DEP. proponenda. Nec enim periculum eſt, ne in aliis Sanctis τὸ DEP. de *Depoſitionis* ſententia ſit capiendum, quum ea exauctorationis feſta Chryſoſtomo tantum peculiaria fuerint in hoc marmore.

Ceterum quum audis hanc aut illam Eccleſiam hoc aut illo die *exſilium*, *Depoſitionem*, aut quid aliud coluiſſe, noli putare eos hiſtorica diligentia veros dies collegiſſe, ſed, uti cuique commodum fuit, dies illos ſignaſſe non eſt dubium. Multus in Chryſoſtomo ſui, propterea quod quaecumque ad X. Januar. & XIII. Novembr. adnotanda erant, in hunc unum locum contuli.

XXVIII S EFREM

S. Ephraemum Syrum Edeſſenae Eccl. Diaconum hoc die Graeci colunt in Metricis Ephemeridibus, Menaeis, Anthologio, Menologio; itemque Moſcovitae in ſuo Kalendario effigiato: at Beda, Martyrologium Rom. aliique plures Latini die I. Febr.

XXVIIII N̄ S IGNATI

Sicuti ſupra die XXVII. hujus menſis vox *Natale* ponitur pro feſto Translationis Chryſoſtomi, ſic etiam heic. Nam Graecis hoc die in Anthologio colitur ἡ ἀνακομιδὴ τῶν λειψάνων τοῦ ἁγίου ἱερομάρτυρος Ἰγνατίου τοῦ Θεοφόρου, *Translatio reliquiarum S. Hieromartyris Ignatii Theophori*. De eadem hoc die Menaea & Menologium, & Ephemerides metricae. Intelligitur autem translatio reliquiarum Roma in Syriam. In Moſcovitico Kalendario effigiato colitur hoc die ἁπλῶς *Ignatius*: de Translatione nihil.

XXX DEP S PEREGRINI

D[illegible]ac tacent hac die Graecorum pariter ac Latinorum Eccleſiaſtici libri. Sed Calatabellottae in Sicilia hoc eodem die *S. Peregrinus Conf.* ſollemni feſto feriato & cum octiduo colitur: de quo et die 18. Auguſti fit commemoratio. De [illegible] videndus Octavius Cajetanus in SS. Siciliae, [illegible] Ferrarius, ac poſtremo Bollandus ad hunc diem. Nec alius ab hoc Peregrino Siculo eſt noſtri Kalendarii Peregrinus. Ac ſane ex feſto ſollemni, quo is Calatabellottae hoc die celebratur, intelligitur, optime ejus *Depoſitionem* in Noſtro marmore hac eadem die conſignari. Circumferebatur olim hujus Confeſſoris vita M.S. quam Bollandus acquiſci non potuit. Sed & in Encomio S. Marciani Syracuſani, quod Graece & Latine dedit Papebrochius ad XIV. Junii, reperi mentionem fieri pag. 790. num. *6.* cujuſdam S. Peregrini Mart. diſcipuli S. Marciani.

Hunc autem Papebrochius in Adnotatis (litt. K) eumdem facit ac illum Calatabellottae cultum. Verum major habenda eſt fides noſtro marmori longe antiquiori, quam Encomio illi haud bonae frugis. Itaque ab his Faſtis abeſt *Paſſionis* nota; cujus loco ſcalpitur τὸ DEP. quod Sanctis non Martyribus adpingitur.

Fuit autem Neapoli & hodiedum exſtat vetuſta Eccleſia cuidam S. Peregrino dicata, de qua Caeſar de Engenio pag. 80., ubi & hujus Sancti Acta refert, ex quorum fide putatur hic Peregrinus filius fuiſſe Malcolmi III. Scotiae Regis; qui quidem regnum circiter an. 1057. adeptus, exactis in regno annis 36. mortuus dicitur. Quare Peregrinus iſte ſaeculo XI ac XII floruerit oportet: proinde cum antiquiore Peregrino (de quo hodie Kalendarium Marmoreum) nihil commune habebit.

XXXI PAS S FIRI ET IOHIS

IN priore nomine F loco τὸ K ſcalptum eſt per errorem: nam quod in eodem nomine I loco Y poſitum fuerit, id aevi poſterioris & hujus marmoris familiare peccatum eſt. Habet autem hos Sanctos monumentum noſtrum, ex Graecis; in quorum Anthologio & Menologio hi duo Martyres θαυματουργοὶ vocantur: & in Anthologio etiam ἀνάργυροι propterea quia medicinam ſine mercede profiterentur: quae tamen gratuita artis profeſſio in Menologio uni Kyro tribuitur. In quo Menologio hiſce duobus ſocia Paſſionis adjungitur *Athanaſia* cum tribus filiabus, *Theodota*, *Theoctiſta* & *Eudoxia*. Iidem ſex, ſed ordine diverſo proponuntur hoc die in Moſcovitico Kalendario effigiato apud Papebr. tom. I. Maii. Atque hi ſine controverſia in Oriente paſſi ſunt, & quidem Alexandriae anno IX perſecutionis Diocletiani: id quod ex Actis Graecis Cyri & Joannis Baronius prodidit ad hunc diem, quo in Rom. Martyrologio legitur, *Romae via Portuenſi SS. MM. Cyri & Joannis*. Cur autem in Rom. Martyrologio Martyres Romani fiant, qui Alexandriae obtruncati fuerant, id eam habet cauſam, quod aliquando horum duorum corpora Romam translata reperiantur, quemadmodum ex vetere inſcriptione fidem facit ibidem Baronius.

Poſtremo Graecorum Latinorumque conſenſus in hunc diem hos Sanctos conjicientium, maxime autem τὸ PAS. praefixum in hoc marmore, oſtendit, vere hunc diem his Martyribus triumphalem fuiſſe: quod & diſerte ſcribitur in Actis a Sophronio compoſitis apud Bollandum, in quibus hi Martyres prid.

Kal.

Kal. Febr. conſummati dicuntur. Idem legitur & in Lectionibus veteris Breviarii Capuani, quod penes me eſt.

Sed notandum eſt, in eo Breviario ad 31. Jan. horum Martyrum priorem non *Cyrum*, ſed *Abbacirum* ſemper vocari; ſicuti & in Kalendario, quod ei Breviario praefigitur, & in aliis duobus Kalendariis Capuanis apud Mich. Monachum in Sanctuar. Capuan. pag. 456. Ibi Monachus ſuſpicatur, dictum *Abbacirum*, quaſi *Abbatem Cyrum*, quia is monaſticam vitam profeſſus fuerat. Verum eam appellationem, quippe Aegyptii Martyris, prodiiſſe ab Aegyptiis primum oportuit. Nam in Coptico Kalendario ad VI. diem menſis Mechir, qui eſt XXXI. Januar. Cyrus iſte (qui cum Joanne colitur) vocatur *Abbacher*: unde factum eſt *Abba Cyrus*, ſive junctim *Abbacyrus*. Quod nomen ei in plurimis monumentis antiquis juxta ac recentioribus tribuitur: de quibus vide Bailletum, ac potiſſimum Caſtellanum, qui de eo nomine (quod poſtremo Romae in *Appaſſera* degeneravit) copioſiſſime differit. Ac ne Neapolitanis quidem *Abbacyri* nomen inauditum fuit: nam in Kalendario M[illegible] quod in Tutini chartis Rituali Neapolitano praeponitur, diei XXXI. Januar. inſcribitur in hunc modum: *SS. Abbacyri & Joannis MM.* Ac praeterea inter cetera monumenta illud quoque Caſtellanus affert (pag. 469.) quod in Actis Dedicationis Eccleſiae Neapolitanae S. *Gregorii du Rionaire* nomen *S. Abbacyri* ſcriptum reperiatur. Porro ea Eccleſia alia non eſt, quam Monaſterium *S. Gregorii in Regionario*, cujus mentionem reperio in Tutini MSS. in Brancatiana Biblioth. Armario 2. litterae D. num. 6.

Et certe poſt horum Sanctorum Tranſlationem ex Aegypto Romam, & poſtquam Anaſtaſius Biblioth. Sophroniana eorum Acta Latinitate donavit, incredibile dictu eſt, quantopere in his locis eorum cultus increbuerit. Inter cetera Cathedralis Vici Equenſis Eccleſia in SS. Cyri & Joannis honorem extructa hodiedum cernitur.

M FEBRVARIVS D XXVIIII

I NT S TRIFONIS

CONſentit cum Graecorum libris, Anthologio, Menaeis, Menologio, Metricis Ephemerid., Moſcorum Kalendario figurato: in quibus hoc die Tryphon [illegible] ut in Noſtro. At Latini in Rom. Martyrologio & Breviario non hoc, ſed die X. Novembris Tryphoni Reſpicium & Nympham adjungunt; quorum poſterior nihil cum Tryphone commune habet, praeter hodiernam ſepulturae ſocietatem. Vide Baronium ad eam diem, Tillemontium, Bailletum.

Monitum autem hic lectorem volo, ne facile ſcriptoribus Hagiographis credat, putantibus hoc die Tryphonem decertaſſe. Nam etſi Graeci in libris omnibus hoc die de eo agunt, nihil inde ad diem Paſſionis firmandum elicitur. Nam Sanctorum plurimi a Graecis die non ſuo coluntur. Verum is error etiam Metricas Ephemeridas invaſit, non obſcure ſignificantes, Tryphonem hoc die coronatum. Apud me vero longe potior eſt hujus Kalendarii auctoritas, (in quo NATALIS nota non niſi Sanctis die non ſuo cultis praeponitur) quam Ephemeridum Graecarum nec ſatis antiquarum, ac ſaepe ex die Feſti diem θανάσιμον arguentium. Mitto quod *Tryphon* hic in Vſuardi apographo MS. Pariſienſi, & aliis monumentis non hoc, ſed die III. Febr. ſignatur: quo eodem die is in Dalmatia uti Patronus colitur, teſte Bollando ad I. Febr. in Praetermiſſis. Ergo hic dies Tryphoni emortualis non fuit, quum deſit nota PAS.

H PVRIF SCE MARIE SVMEO

GRaeci in ſuis Officiorum libris & in Homiliarum titulis hoc feſtum ὑπαπαντὴν i. e. occurſum vocant: quod & Latini poſt IX. ſaltem, uti credo, ſaeculum ſunt imitati, etſi corrupte (1) interdum id vocabulum efferunt. In Moſcorum figurato Kalendario hoc die ſic inſcribitur: *Delatio Jeſu Chriſti in Templum*. At Latini antiquiores *Purificationem* &c. vocabant, quomodo vocatur in Florentiniano Hieronymi Martyrologio, & alibi. Itaq. heic noſtrum marmor Latinam quam Graecam appellationem ſequi maluit. Ceterum de hujus feſti antiquitate videantur ad hunc diem Baronius, Bollandus, Bailletus: & Florentinius heic & ad V. Januar. Apud Graecos quidem haec ſollemnitas Juſtiniani imperio non eſt antiquior: at apud Latinos videtur aliquanto vetuſtior.

Ceterum illud SVMEO, quod in Noſtro additur, inde manavit, quod in Latinorum & Graecorum libris hoc feſtum *S. Simeonis* interdum vocetur; addito hoc, *quando Dominum in ulnas recepit*, aut ſimilibus verbis. Itaque *feſtum S. Simeonis* appellatur & in Codice Remenſi Sacramentarii Gregoriani, & Anaſtaſio in Sergio, & alibi paſſim apud Graecos & Latinos. In Florentiniano Martyrologio die V. Januar. *In Jeroſolyma Simeonis Prophetae, quum obtulit ei Dominum J. C. Maria & Joſeph.* Deinde hoc die: *Purificatio S. Mariae Matris D. N. J. C.* cujus diei feſtum neſcio cur Bailletus ei Martyrologio additum a recentiore manu

(1) Nam modo *Hypapanti* vocant, tamquam ſi ſit indeclinabile, modo contracte *Hypante* aut *Hypanti*; modo adhuc corruptius, veluti quod in Allatiano Kalendario (quod VIII. ſaeculi videtur) reperi: *IV. Non. Febr. Vppopana*.

manu dicat ; quum Florentinio nihil de additamento heic ſuboluerit. At in Anthologio praeter hujus diei feſtum, quod ὑπαπαντὴ dicitur, deinde die III fit *Memoria S. & juſti Simeonis* τοῦ Θεοδόχου ; quibus verbis in Menologio additur *Et Annae Prophetiſſae*. Etiam Moſcorum effigiatae Ephemerides (editae a Papebrochio tom. I. Maii) die craſtino *Symeonem* colunt.

III N S BLASSI

A Graecis non hoc, ſed XI. die Febr. celebratur in Menaeis, Anthologio, & Menologio, At Latini in Romano Martyrologio, Beda, Adone, Vſuardo, Notkero & pluribus aliis hoc die. Quis autem verus dies Paſſionis fuerit, juxta cum ignariſſimis ſcio. Hodiernus certe non fuit : idque ex hujus marmoris indicio ; in quo non *Paſſionis*, ſed *Natalis* nota praeponitur, diebus non ſuis praefigi ſolita in his Faſtis.

Cur porro Neapolis in hoc S. Martyre Latinos potius, quam ſuos Graecos in die Feſti aſſignando ſecuta ſit, ea videtur mihi cauſa, quod quum reliquias hujus Martyris habeat (quas ex aliqua Latina Eccleſia accepiſſe ſine controverſia videtur) ex eo factum, ut eo die feſtum celebrandum duxerit, quo die ibi colebatur, unde reliquias abſtulit. Nec dubium eſt, quin quas Blaſii reliquias Neapolitana Cathedralis in honore habet, eas ex aliquo Occidentis loco arceſſiverit ; quia in Oriente haud facile hujus Martyris oſſa oſtenduntur ; quin & ibi rarus ejuſdem cultus : quum contra nullus ſit ferme Italiae, Galliae, Hiſpaniae, Germaniae locus, ubi non plura hujus Sancti pignora oſtendantur : vera an pie ſuppoſita, non interpretor. De ſparſis ubique per Occidentem reliquiis vide Bollandum & Bailletum.

Cur vero tantopere Blaſii cultus increbuerit, ea cauſa fuit, quod faucibus opitulari omni aevo creditus fuerit. Documento eſt Aetius medicus celeberrimus (de quo [illegible], idemne fuerit ac ille Aetius haereticus Eunomii magiſter) in Tetrabiblo 2. lib. 4. cap. 50. (edit. H. St. pag. 404.) ad educendam e faucibus ſpinam, jubet apprehenſo aegri gutture dicere : *Blaſius Martyr & ſervus Chriſti dicit, Aut aſcende aut deſcende*.

Ad nominis ſcripturam quod attinet, ea in antiquis libris varia admodum eſt. In Roſweidano Martyrologio, Adone, Vſuardo, & quibuſdam aliis apud Caſtellanum heic, ſcribitur *Blavius* : quod certe venit ex Graeco infauſto nomine Βλάβιος i. e. *damnoſus* ; cujus contrarium eſt Ἀβλάβιος *Ablabius*, haud infrequens apud Graecos nomen. In Hieronymiano ad 16. Febr. vocatur *Bleſius* ; quod frequens olim erat : nam in Indice Gruteriano reperias *Bleſios*, *Blaeſios*, *Bleſſios*, & *Bleſidios*. Poſtremo idem in Graecorum libris & alibi *Blaſius* vocatur : quod non abnuerim fuiſſe verum Noſtri nomen. Apud Grut. pag. 1074. 15. occurrit M. PVPIVS. BLASIVS. Apud eumdem in Faſtis Capitolinis pag. 292. verſu 1. CENS. CN. CORNELIVS. L. F. CN. N. BLASIO. In eiſdem p. 296. col. 3. verſu 3. legitur ſolitarium BLASIO, recto ne an dandi caſu, incertum. At in noſtro marmore duplex eſt ſibilum ; ſicuti *Bleſii*, etiam *Bleſſii* dicebantur.

IIII N S CLAVDII MON̄

De Claudio Monacho tacent hoc die Latini in ſuis Martyrologiis : tacent & Graeci in ſuis Officiorum libris : niſi quod hoc eodem die in Baſilii Menologio primo loco ſic legitur : Ἄθλησις &c. *Certamen SS. MM. Papiae, Diodori & Claudiani* ; qui paſtores fuiſſe dicuntur ex Attalia Pamphyliae urbe & ſub Decio paſſi.

paſſi. Hunc autem Menologii Claudianum Martyrem eumdem fuiſſe, ac noſtrum Claudium Monachum, illud ſuadere poſſit, quod in hoc Kalendario, & in aliis monumentis propria nomina primitiva cum ſuis derivativis alternant ſaepiſſime: de quo vide dicta ad XVII. Januar. (ubi *Antoninus* vocatur, qui aliis Antonius dicitur) & alibi paſſim dicenda. Verum quominus ſic ſentiam, illud facit, quod noſter *Claudius* inter Monachos refertur, de martyrio tacetur. Ceteroqui nota NATalis dat intelligere, hunc Claudium die non ſuo coli. Itaque licebit de propinquo alium Claudium non Martyrem arceſſere.

Percommode autem accidit, quod in Menaeis heſterno die agitur de *S. Claudio Confeſſore*; de quo duo hi Senarii ibi leguntur, praeterea nihil,

> Ἔχαιρεν εὑρὼν Κλαύδιος βίου τέλος,
> Ὡς εἴ τις εὕροι ψαλμικῶς πολλὰ σκῦλα.
> *Reperiſſe geſtit Claudius finem ultimum,*
> *Invenit ut qui ſpolia multa Pſalmice* (2).

Atque is demum eſt hodiernus hujus marmoris *Claudius Monachus*. Nam τὸ *Confeſſor* in medii aevi ſcriptoribus tantumdem eſt, quod *Monachus*; de quo vide Cangium. Hinc apud Graecos ἐξαγόρευσιν ποιεῖν eſt in Monaſterio votum emittere. Atque is *Claudius* (quem heri colere Blaſii feſtum vetuit) in hodiernum diem translatus eſt, proinde cum NATalis nota.

V P̄ S AGATHE

Eodem hoc die Agatham tum Graecorum tum etiam Latinorum libri Eccleſiaſtici habent, inter quos antiquiſſimum Martyrologium Hieronymo tributum, & a Florentinio editum non ſub alio nomine hoc feſtum, quam *Paſſionis* conſignat (*in Sicilia*, inquit, *Cataniae Paſſio S. Agathae Virg.*) ut etiam in Noſtro hoc ſcribitur: ut non ſit dubitandum, quin tam illuſtris Virginis certamen vere in hunc diem inciderit. Quo die Agatham etiam Metricae Ephemerides Graecorum a Papebr. editae tom. I. Maii paſſam teſtantur.

> Πέμπτῃ ἐν φυλακῇ Ἀγαθὴ θάνεν εἶδος ἀρίστη.
> *Quinta Agathae formam de carcere miſit ad aſtra.*

Inter vetera Oratoria, quorum nomina Tutinus ab interitu vindicavit (in Brancatiano Cod. MS. Armar. 2. lit. D. num. 6.) refert pag. 81. Oratorium *S. Agathae Regionis Ercoriolae juxta murum publicum*. Qui & ibidem meminit antiqui Monaſterii, cui nomen *S. Agathae in vico Aburii*. De ejus cultu apud Capuanos videatur Mich. Monachus in Sanct. Capuano pag. 458. Nam ejus mammilla in Capuana Cathedrali magno in honore habetur, ibique illa cum S. Stephano uti praecipua patrona colitur.

VI N S FAVSTA

Et hanc Martyrem marmor noſtrum ex Graecis habet: qui hoc eodem die eam colunt. Niſi quod Fauſta in Menaeis & Menologio collegas certaminis & feſti habet *Evilaſium*, & *Maximum*. At vero in Anthologio (ut & in hoc Kalendario) *Fauſta* tantum hoc die colitur. Poſtremo Latini hoc quidem die de his Martyribus ſilent: verum die XX. Septembr. in Martyrologio Romano de *Fauſta* & *Evilaſio* agitur, itemque apud Bedam, Vſuardum, Adonem; ad quem diem vide Baronium. *Natalis* nota heic ſcalpta docet pro more hujus monumenti, hanc Martyrem die non ſuo coli: alioqui *Paſſionis* nota praefixa fuiſſet.

(2) Verſiculi neceſſitas juſſit illud adverbium ψαλμικῶς reddere novo adverbio *Pſalmice*, h. e. ſecundum Pſalmi CXVIII. phraſeologiam.

VII P S SATVRNNI

DEeſt in penultima I, ut ſit SATVRNINI. Is autem abeſt a Graecorum libris: ſed reperitur in Vetuſtiſſ. Martyrologio Florentiniano, ubi hoc die ſic legitur: *In Britannis civitate Auguſta Natalis Auguli Epiſcopi. Anatholi. Andreae. Ammonis. Statiani. Nepotiani. Saturnini. Luci. Saturnae.* Ex his autem tantum primus Britannorum Auguſtae eſt attribuendus, uti conſtat ex antiquiore apographo Epternacenſi S. Villobrordi, quod hoc die eoſdem Sanctos referens, poſt *Auguli*, ſic addit, *Et alibi Anatholi* &c. & ad finem *Saturnini & Saturni*. Et quidem hunc *Saturninum*, de quo hodie Kalendarium, ex praefixo P. (i.e. *Paſſio*) & Martyrem fuiſſe arguitur, & hoc ipſo die Martyrio conſummatum; proinde alium non eſſe, quam qui eodem die cum aliis collegis in ſupra ſcripto Hieronymi Martyrologio memoratur; non autem illum qui in eodem Hieronymia[illegible] cum *Revocato* commilitone recenſetur *in Achaia*. Ceteroqui innumeri alii martyres *Saturnini* fuerunt. Quatuordecim in menſe Januario Bollandus recenſuit, nonnullos alios in menſe Februario, & plures alii ejuſdem nominis aliis menſibus a Bollandianis ſcriptoribus inſeruntur.

VIII DP VICTORIS EPI

NVllus hoc die hujus nominis Sanctus a Bollando & Henſchenio refertur; nec enim Eccleſiae Neapolitanae monumentis ſatis tunc inſtructi fuiſſe Bollandiſtae videntur. Nam ceteroqui ex noſtro Chioccarello pag. 48. & Ant. Caracciolo pag. 343. facile fuiſſet animadvertere, die VIII. Februarii S. Victorem Neapolitanum Epiſcopum Neapoli cultum fuiſſe. Oſtendit id Chioccarellus ex Kalendario quod veteri Breviario M. S. praefigitur, ubi ſcriptum erat: *Neapoli S. Victoris Epiſcopi & Conf.* In altero Kalendario quod Rituali Neapolitano praevium, in Tutini chartis reperi, ſic legitur eodem die: *Sancti Victoris Neapolitani Confeſſoris*. Poſtremo in Kalendario, quod Breviario monaſtico Caſinenſi praeponebatur, eodem die ſic erat ſcriptum: *Neapoli S. Victoris Epiſcopi & Confeſſoris.* Victor hic Neapoli ſedit V. ſaeculo exeunte, cujus non tantum Jo: Diaconus in Chronico Epiſc. Neap. ſed & Eugypius Abbas aequalis cum elogio *Sancti* (quod erat tamen fateor, Epiſcopis tunc commune) meminit in Epiſtola ad Paſchaſium Diaconum de vita & miraculis S. Severini Abbatis, quam Surius diei VIII. Januarii inſeruit. Itaque Victor Epiſcopus, qui hoc die in noſtro marmore conſignatur, non alius eſt a S. Victore Epiſc. Neapolitano, qui eodem die in Neapolitanis Faſtis notabatur. Ac ſollemne habet hoc marmor, ut in noſtris SS. Epiſcopis nonnumquam addat *Epiſcopi noſtri*, alias illud *noſtri* penitus omittat, ut heic & alibi pluries. Nec dici poteſt, tunc tantum illud *Noſtri* appoſitum fuiſſe, quando periculum erat, ne cum aliis ὁμωνύμοις confunderetur, alias vero omiſſum: nam & hic Victor confundi cum S. Victore Capuenſi potuiſſet; & alibi additur *Noſtri*, etſi ὁμώνυμοι nulli eſſent. Ergo illud *Noſtri* non conſilio ſed ad libitum apponitur omittiturque in hoc noſtro monumento.

IX PS NICIFORI

DE illuſtri hoc martyre (quem μεγαλομάρτυρα i. e. *magnum Martyrem* Graeci appellant) qui in perſecutione Valeriani & Gallieni medio III. ſaecu-

ſaeculo depugnavit, agunt hoc die Menaea, Baſilii Menologium, Anthologium, ceterique Graecanicorum officiorum libri, & Moſcorum effigiatae Ephemerides. At erat olim de eo ſilentium in Latinis Martyrologiis: niſi quod Molanus illum Vſuardi Martyrologio addidit; qui & Romano tandem inſertus fuit. Illius Acta duplicia Bollandus dederat: at Ruinartus ex iis altera utpote antiquiora ſuis Martyrum Actis ſinceris intexuit, ſane fide (3) digniſſima. In noſtris Faſtis recte P. i. e. *Paſſio* ejus ſignatur hoc die: quod conſentit cum metricis Graecorum Ephemeridibus ubi legitur.

Φασγάνῳ ἀμφ' ἐνάτῃ, Νικηφόρε, δειροτομήθης.

Nona dies ſcidit enſe tibi, Nicephore, collum.

(3) Pro fide Actorum S. Nicephori Mart.

QVid de his Actis ſenſerit Ruinartus, vel ex eo ſolum poteſt intelligi, quod iis inter *Acta ſincera* locum dederit. Nec ſecus de iiſdem judicavit Tillemontius (tom. IV. Artic. 8.) niſi quod in Adnot. VIII. haec poſuit: *D'ailleurs je ne ſçai s'il faut dire que ces actes ſoient tout à fait originaux. Car ils ont quelque air d'une narration faite pour inſtruire des moines* (quo omnino ſpectant, quae leguntur apud Ruinartum ad finem num. VII. *Quamobrem o dilecti* [ἀγαπητοὶ ἀδελφοὶ] *nos quoque diligenter caveamus ab hac diabolica operatione, odii inquam & injuriae acceptae recordatione*: quae non eſt dubium, ad alios inſtruendos pertinere.) *quoique leur ſimplicité ne nous permette pas de douter qu'ils ne ſoient tres anciens.*

At Bailletus (in Tab. critica Actorum ad IX. Febr.) longius aliquanto progreſſus ſcripſit: *Mais la beauté edifiante de cette hiſtoire ſemble donner lieu de douter à ceux qui n'y trouvent pas le circonſtances des lieux & des tems qu'ils ſouhaiteroient, ſi ce ne ſeroit pas une* PARABOLE *de la charité fraternelle . . . c'eſt à dire, une inſtruction en forme d'hiſtoire.*

Poſtremo Cl. Caſtellanus Canonicus Pariſienſis omnem pudorem exuit, dum in ſuo Martyrologio ad IX. Febr. ſic invehitur in haec Acta. *L'Auteur ne dit point en quel lieu, ny en quel temps ſon Saint a ſouffert: & ce n'eſt que dans une des traductions, & non dans le texte Grec, que l'on a ajuté que c'étoit a Antioche: & dans le Menologe du Card. Sirlet . . ., on a mis que c'étoit ſous Valerien & Gallien; comme dans les Menées. Le tout paroiſt* PARABOLIQVE *. . . . Dom Thierry a donné ſes Actes grecs . . . Rien ne convenoit moins au titre de ſon Livre, qui eſt* ACTA MART. SINCERA.

Qui primum in eo fallitur, quod temporis notationem in his Actis deſiderari, cum ſuo anteſignano Bailleto, dixit. Vel Acta Ruinartiana legiſſent, in quibus diſerte num. 3. ſcribitur: οἱ Αὔγουστοι . . . Οὐαλεριανὸς καὶ Γάλλος . . . quae in antiqua interpretatione redduntur: *Dicit Praeſes: Auguſti noſtri & domini hujus regionis & finium Romanorum* VALERIANVS *&* GALLVS *juſſerunt, ut qui ſe dicunt eſſe Chriſtianos, ſacrificent diis immortalibus . . .* Ac nequem forte offendat, quod Gallus cum Valeriano componitur; adnotat Ruinartus in ſuo MS. pro *Gallus* ſcriptum fuiſſe *Gallienus*, quod rectum putat. Verum τὸ GALLVS erroris argui non debet: nam ex iis quae ad XVII. Januar. adnotavimus, & ex alibi dicendis conſtat, in antiquis & aevi ſequioris ſcriptis nomina propria primitiva cum ſuis derivativis alternare ſaepiſſime. Itaque idem imperator peraeque *Gallus*, & *Gallienus* dicebatur. Hinc *Maximi* & *Maximiani* aut *Maximini*, *Conſtantii* & *Conſtantini*, & alia ſexcenta in eumdem modum, nomina confundebantur.

Deinde demus hoc Caſtellano, deeſſe in his Actis locorum ac temporum circumſtantias: num continuo eam narrationem inter parabolas amandabimus? Si ita ſit; nihil erit cauſae, cur Baſnagium arguamus temeritatis, quod auſus ſit Clementis Alex. narrationem de latrone quodam per Apoſtolum Joannem ad bonam frugem revocato inter apologos referre. Nam certe ſi Caſtellani factum cum Baſnagii facto conferatur, hic alter multo innocentior prae illo reperietur; quum in Clementis narratione non tantum Latronis locique nomina deſint, ſed & quaedam locutiones inſint, quae Baſnagio fraudi fuerunt, ut pro apologo haberet.

At in hiſce Actis praeter Imperatorum, etiam Athletarum nomina adnotantur: &c., in quo caput eſt, *Sapricii* pſeudomartyris nomen ita ſignatur, quaſi ſi auctor id ſibi propoſitum habuiſſet, oriturae aliquando fictionis ſuſpicioni occurrere. Nam Graecus Actorum textus ſic incipit: Ἦν τις πρεσβύτερος, ὀνόματι Σαπρίκιος, οὕτω καλούμενος. Quae duo poſtrema verba neglexit vetus interpres: nec enim

X NT SCOLASTICE

ABeſt a Graecorum libris Eccleſiaſticis : abeſt & ab antiquioribus Latinorum Kalendariis , libriſque Liturgicis, ut & Roſveidano Martyrologio . Itaque Beda omnium primus hoc die Scholaſticam ſuo Mrologio inſeruit , non ante initia octavi ſaeculi ſcripto : cui mox Florus plura de ſuo addidit . Poſtea vero Ado , Vſuardus , alii eamdem ſuis Mrologiis intexuerunt . Eadem inſcribitur veteri Kalendario , quod praeponitur Rituali MS. Neapolitano , hoc eod. die in hunc modum : *Scholaſticae virginis* ; ut & Kalendariis , Mrologiis , & Breviario

Capuanae Eccleſiae apud Mich. Monachum pag.461. & Siculis pervetuſtis Breviariis & Miſſalibus apud Joannem de Joanne p. 346.

Sane vero Cenomani , qui Scholaſticae corpus adhuc habere gloriantur (cujus reductionem in Caſinenſe Monaſterium non adprobat Bollandus ; penes quem fides ſit) ejus Translationem in urbem ſuam celebrant die xi. Julii , at *obitum* (uti teſtatur Bollandus , quem vide pag. 401. num.46.) hoc eodem die. Sed cautius dixiſſet Bollandus, Feſtum majus hoc die ibi celebrari , non *obitum* aut

verbum verbo appendere ſatagit . Et tamen eae duae voculae , ſiquid video , omnem parabolae ſuſpicionem ab his Actis amoliuntur . Eſt enim hoc apologorum familiare , ut nomina imponantur qualitati perſonae , quam unuſquiſque gerit , convenientia . Itaque ſuſpicari aliquis potuiſſet , *Nicephorum* quidem ita placuiſſe appellari , quod victoriam ex certamine retuliſſet , ex qua alter exciderat : *Sapricium* contra infauſto iſto nomine conſulto donatum , eo quod vitioſi hominis perſonam gereret ; nam σαπρὸς eſt *vitioſus , putris* , unde fit derivativum *Sapricius* . Huic ſuſpicioni obviam iturus Auctor , ipſo ſtatim initio ſic orditur : *Erat quidem presbyter : nomine Sapricius , SIC* (vero ſcil. non ficto nomine) *APPELLATVS* . Hanc enim vim habet , illud ὄντω καλέμενος. Haec quum Auctor ipſo in limine poſuerit ; aperte profeſſus eſt , ſe non parabolam , in qua nomina ſive tacentur , ſive narrationi convenientia confinguntur , ſed veram hiſtoriam expoſiturum .

Ad hujus ſane argumenti vim declinandam non aliud Caſtellano effugium patere video , quam ſi dixerit , narrationis hujus auctorem fuiſſe impoſtorem aliquem , qui apologum ſcribere aggreſſus , hunc verae hiſtoriae characteribus ornaverit . At communi ſenſu careat oportet , qui horum Actorum ſcriptorem uti impoſtorem traducere ſuſtinuerit : quae Acta mira ſimplicitate , brevitate , ſtylique gravitate praedita , non tantum Tillemontio & Ruinarto , ſed & ceteris ſagaciſſimis criticis admirationi fuerunt . Fuerint ergo haec Acta , ſi minus originalia , uti vocant , at certe antiquiſſima & ex originalibus hauſta .

Antequam vero ex his Actis abeo , animadverſione dignum judico illud , quod ad finem num. V. ſic de Sapricio legitur : Ἔκλησεν γὰρ τὰ ὦτα αὐτῆς, ὡς ἀσπὶς κωφὴ καὶ βωβὴ, ἥτις οὐκ εἰσακούσεται φωνὴν ἐπᾳδόντος . Vetus interpres : *Vt aſpis ſurda & CLAVDA , quae non exaudivit vocem incantantium* . Quae de Pſ. LVII. 5. ita deſumpſit Graecus auctor , ut tamen majoris inculcationis gratia voculam βωβὴ de ſuo admenſus fuerit . Hanc tamen vocem non eſt aſſecutus interpres (ceteroqui non ineptus) dum reddidit *Clauda*, quaſi ſi in ſerpentes clauditas convenire poſſet. Sed video quid eum fefellerit. Vox βωβὸς nuſquam alibi, quam apud Heſychium occurrit . Apud hunc vero quum Latinus horum Actorum interpres legiſſet , βωβὰς exponi χωλὰς ; putavit *Claudos* intelligi : nam plerumque χωλὸς pro *Claudo* accipitur . At revera vox χωλὸς non tantum *Claudum* , ſed & ἀνάπηρον i. e. *mancum* (quacumque parte aut ſenſu) ſignificat (quod & ex vetere Onomaſtico poteſt intelligi , in quo χωλὸς tantumdem eſt, quod *mancus*, & ex uſu meliorum ſcriptorum) cujus ambitu vocis etiam *ſurdus* continetur, quem etiam *mancum* licebit appellare . Rem ita eſſe idem Heſychius declarat , qui proxime ſic poſuerat : Βωβὸς, πηρὸς i.e. Βωβὸς eſt *mancus* . Ergo & quum Βωβὰς reddidit χωλὰς , hoc poſterius non *claudos* , ſed *mancos* intellexit . At Actorum S. Nicephori Latino interpreti iſtud Heſychii χωλὰς fraudi fuit , arbitrato *claudos* deſignari . Quocirca vertendum fuit , *Vt aſpis ſurda & MANCA* , h. e. audiendi ſenſu capta . Atque haec in philologorum gratiam dicta ſunto , nequem inſolens dictio forte offendat .

aut *Depoſitionem*. Certe Neapolitani IX. ſaeculo in hoc marmore non *Depoſitionis* notam, ſed *Natalis* ſignarunt, tamquam die non ſuo. Nec in hoc negotio nos alibi marmoris hujus accuratio fefellit, ne die ſequenti quidem, ut equidem judico, quo die par aut major difficultas occurrit.

At etiam monaſtico Scholaſticae inſtituto is, quem ſaepe laudavimus, Caſtellanus litem intentat. Qui ſi id contenderet, hanc intra unius Clauſtri ſepta non ſe perpetuo continuiſſe (quod genus *Recluſas* vocabant) ultro id faterer, narrante Gregorio, quotannis ab ea fratrem ſuum inviſi conſuevisse: & ceteroqui S. Caeſarii Regula dabat Sanctimonialibus exeundi veniam urgente neceſſitate aut utilitate. Verum quod nihil Scholaſticae cum μοναςηρίοις commune fuiſſe ait, id vero nego. Mitto quod Bertarius Abbas Caſinenſis trecentis annis Scholaſtica recentior ſic de ea loquitur, tamquam ſi dux & inſtitutrix ad monaſticam vitam pluribus feminis ſuerit. Nam praeſtat ex Gregorio ipſo argumenta petere; qui & Scholaſticam vocat *Sanctimonialem feminam*, eamque in *Cella* degiſſe teſtatur. At illo aevo nec *Sanctimonialis* aliud erat quam Monacha, nec *Cella* aut *Cellula* aliud quam *Monaſterium* aut *Monaſterii* pars, praecipue apud Gregorium paſſim libro 2. Dial. Imo quam cap. 34. ejuſdem lib. Gregorius *cellam* Scholaſticae vocat, id Zacharias *Μοναςήριον* reddidit: & Albericus Card. apud Angelum de Nuce *Cellam Virginum*, non *virginis*, eamdem vocavit. Vide de utroque vocabulo Cangii Gloſſarium. Ac de Scholaſticae Monaſtico inſtituto ſatis haec: alia quaedam reperies apud Angelum de Nuce ad Gregorii lib. 1. Dial. qui Leoni Marſicano praemittitur, ac Mabillonium tom. I. Annal. Benedict. Apud quos & alios ex vetuſta traditione ſcribitur, S. Scholaſticae Monaſterium fuiſſe in loco qui Plumbariola vocabatur, in Aquinenſi territorio.

Nec aliunde, quam Scholaſticae exemplo, monaſteria muliebria in Campania primum, mox in reliqua Italia, paſſim (4) propagata crediderim. Capuae certe ſub exitum vitae S. Scholaſticae puellare Monaſterium fuiſſe fundatum a quadam Juſtina, didici ex inedita inſcriptione eruta apud Veterem Capuam, dum effoderentur fundamenta coenobii S. Marci, quod incolunt Franciſcani Diſcalceati. Ea inſcriptio talis eſt.

HIC REQVIESCIT IN
SOMNO PACIS IVS
TINA ABBATISSA
FVNDATRIX SANC
TI LOCI HVIVS QVAE
VIXIT PLVS MINVS
ANNOS LXXXV DEPO
SITA SVB DIE KALRVM
NOVEMBRIVM IMP
DN N IVSTINO PP AVG
ANN IIII PC EIVSDEM
INDICTIONE TERTIA

Infra uvae racemus ſcalpitur: quod in Chriſtianis titulis, maxime Campanis, frequens eſt. De hac inſcriptione, (quae ad

(4) Non id contendo, Parthenonum originem a Scholaſtica prodiiſſe, ſed ſolum, ſicuti poſt Benedictum Latina virorum Monaſteria frequentiora in occidente evaſerunt, ſic poſt Scholaſticam Virginum. Ceterum virginalium Monaſteriorum antiquitatem aequis paſſibus cum virorum coenobiis proceſſiſſe, oſtenditur ex Magni Antonii vita, qui teſte Athanaſio num. 3. ſororem ſuam in Parthenonem educandam tradidit circ. an. 271. At quarto mox ſaeculo ſanctimonialium aeque ac monachorum inſtituta quaqua verſum diffuſa fuiſſe, exinde intelligo, quod etiam in Perſidem jam tum pervaſerunt: id quod didici ex Actis SS. Sadoth Epiſcopi & ſociorum circiter annum 346. apud Ruinartum pag. 576. ubi ſcribitur: *Miſſis ergo rex* (Sapor) *ſatellitibus, ipſum una cum ejus Clero, aliiſq. finitimae regionis Clericis, necnon Monachis & Monialibus CXXVIII. comprehendit.*

ad an. 569. pertinet h. e. quintum & vigeſimum circiter a Scholaſticae obitu) plura qui cognoſcere avet, adeat inferne (5) adnotata.

XI N S. CASTRENSIS

VNus ex illis Epiſcopis Chriſtique Confeſſoribus fuit, qui ante medium V. ſaeculi in perſecutione Vandalica navibus carioſis impoſiti, Deo gubernante in Campaniae littora appulerunt: de qua re vide quae heic infra, necnon in S. Quodvultdeo ad XVIII. hujus menſis ex Victore Vitenſi afferimus. De hoc autem Caſtrenſe, plurium ſociorum duce, praeter ea quae Mich. Monachus in Sanctuar. Capuano, & Henſchenius hoc die docuerunt, quibus recoquendis ſuperſedeo; plu-

(5) *Ad Juſtinae Abbatiſſae inſcriptionem.*

JVSTINA) Non infrequens Sanctimonialibus nomen omni aevo id fuit; ab eo ſaltem tempore, quo, abiectis prioribus nominibus quae in ſaeculo gererent, nova poſt converſionem ſibi imponere ſatagebant. Fortaſſis enim in S. Juſtinae Virg. & M. memoriam in ea ſibi appellatione placebant: nam in *Converſione Juſtinae & Cypriani MM.* (quam Edm. Martene to. 3. Anecdotor. inſeruit) commiſſa Juſtinae illi monaſterii virginum praefectura legitur, jam tum ſcil. ſaeculo tertio. Quae virginum adminiſtratio illi Juſtinae tradita, ſive vera fuerit, ſive falſo credita; hinc certe manaſſe crediderim, ut crebro id ſibi nomen ſanctimoniales inderent.

ABBATISSA) Voſſius in Etym. in ABARE ſic in fine poſuit: *Qui* Abbatiſsae *vocem probant ex Hieronymiana regula monacharum, ſcire debent, eam non Hieronymi eſſe; ſed hominis indocti: quod & res clamat, & ... Eraſmus obſervavit.* Quod quum ita ſit; hoc primum monumentum reperio, in quo ea vox occurrat. Quae poſtea dictio reperitur & in Capitulari Aquisgran. an. 803. & in Concil. Pariſienſi an. 829. At *Abbatis* vox longe antiquior.

FVNDATRIX SANCTI LOCI HUJUS) *Sanctus locus* eſt periphraſis virginalis monaſterii: nam ex antiquis IV. & V. ſaeculi ſcriptoribus deprehendi (ut alibi obſervamus) *ſanctimoniam* peculiare vocabulum virginum Deo dicatarum fuiſse: unde eae virgines *Sanctimoniales* appellatae, & monaſterium *Sanctus locus* pulchre heic dicitur. Ceterum hae voces *Sancti loci hujus*, δεικτικῶς poſitae, oſtendunt, id Monaſterium ibi poſitum fuiſſe, ubi inſcriptio reperta fuit. Ea autem in eruendis fundamentis coenobii S. Marci, ut ante dictum, ante hos annos ferme 70. effoſſa fuit cum Juſtinae oſſibus: ſed qui fabricae praeerant, oſsa cuidam parieti infoderunt, titulum ſeorſum in hortis collocarunt: non optimo ſane conſilio. Sane ante porticum Eccleſiae S. Marci hodiedum viſuntur in ſolo fundamenta apſidis Eccleſiae veteris illius Parthenonis opere lateritio.

IMP. DN. N. JVSTINO) juniore.

PP. AVG.) i. e. *perpetuo Auguſto.* Jam inde a temporibus ſynodi Ariminenſis, Vrſacii, Valentis aliorumque Arianorum aſſentatione Conſtantius Imp. *αἰώνιος* dici coeperat: de quo conqueritur Athanaſius in fragmento epiſtolae, quod Socrates II. 37. inſeruit: *καὶ αἰώνιον δὲ αὐτὸν βασιλέα εἰρήκασιν, οἱ τὸν υἱὸν ἀΐδιον ἀρνούμενοι. Sed & illum Imperatorem perpetuum* (ſive *imperatorem aeternum*, quod Valeſius in interpretatione poſuit) *appellarunt ipſi, qui Dei filium ſempiternum eſſe negant.* Itaq. ut heic *perpetuus Auguſtus* dicitur, ſic in Ariminenſi Arianor. formula apud Athanaſ. Ep. de ſyn. Arimini & Seleuciae inſcribebatur: ἐπὶ παρουσίᾳ ... Κωνσταντίου .... τοῦ αἰωνίου σεβαστοῦ. Placuit ſibi in ea aſſentatione Conſtantius ſic, ut in edictis & epiſtolis aeternitatem ſibi uſurparet, teſte Ammiano lib. xv. Poſt Conſtantium ab eo titulo ſe Auguſti abſtinuerunt uſq. ad Leonem Aug. qui coepit nummis inſcribere DN. N. LEO. PERP. AVG. quod & Zeno & Phocas uſurparunt: poſtremo Anaſtaſius, uterq. Juſtinus, aliique τὸ PERP. per duplex P expreſſerunt, ut heic.

ANNO IIII. PC. EJUSDEM INDICTIONE TERTIA) i. e. *anno quarto poſt conſulatum ejuſdem* (Juſtini) *indictione tertia.* Indictio tertia CPolitana currere coepit a Septembri an. 569. in quem annum coit etiam quartus poſt conſulatum Juſtini Junioris annus, ſive, ut vulgo loquuntur, quartus *Poſtconſulatus* ejuſdem. Atque ex hoc quarto Juſtini poſtconſulatu, concurrente cum indictione tertia, maximum huic marmori pretium accedit. Hinc enim verus annus, quo Juſtinus junior Conſul ſolitarius proceſſit, colligitur: de quo anno Pagius Noriſio dicam impegit. Verum haec ultro praetereo; alibi uti ſpero eliquanda, ex quibus intermorientis jam conſulatus rationes illuſtriores evadent, quam antehac fuerunt.

plures diſtinctis capitibus neceſſarias animadverſiones in medium proponam.

I. Acta.

Hujus vitam primus in Sanctuar. Cap. edidit Mich. Monachus, quam ex Monachi editione & aliis duobus MSS. correctiorem recudit hoc die Henſchenius cum prævio commentario, ad quem lectorem rejicio. Ejus vitae auctor ſe ſupparem (6) illis qui Caſtrenſem viderunt profitetur: proinde quinto exeunte ſaeculo imo verius labente ſexto eam ſcriptam ab illo oportet. Nec ſtylus ab ea aetate abhorret (qui tamen paullo luxuriantior eſt, nec ſatis gravis) nec quidquam demum eſt, quod cum eo ſaeculo, aut cum hiſtoria pugnet. Niſi vero illud negotium faceſſat, quod videatur hujus vitae auctori parum cũ Victore Vitenſi probatiſſimae fidei hiſtorico convenire. Apud quem lib. I. c. 5. ſic legitur. *Tunc vero memoratae urbis Epiſcopum i. e. Carthaginis, Deo & hominibus manifeſtum, nomine Quodvultdeum & maximam turbam Clericorum navibus fractis impoſitos, nudos atque exſpoliatos expelli praecepit. Quos Deus miſeratione bonitatis ſuae, proſpera navigatione Neapolim Campaniae perducere dignatus eſt civitatem.* Heic quidem unius Epiſcopi Carthaginenſis fit mentio; ceteri vero fuiſſe ſignificantur Clerici, non Epiſcopi. Contra vero in Caſtrenſis vita de Quodvultdeo (& ſedis praerogativa & ſua virtute praecellentiſſimo) mentio nulla exſiſtit; & in ea tamen n. 8. uni eidemque navi duodecim Epiſcopi imponuntur, inter quos *ſignifer* ac *praeceptor* Caſtrenſis undecimus recenſetur, cui *puppis arx poſſidenda* traditur. Adhaec Quodvultdeus cum ſuis Neapolim, Caſtrenſis ad Sueſſanum littus appulit. Mitto cetera narrationum diſcrimina. Verum facilis eſt reſponſio. Victor Vitenſis *navibus fractis impoſitos* dicit: per quod ſatis ſignificatur, plures fuiſſe naves, quarum unam aut plures Quodvultdeus cum ſuo clero conſcenderit, ac Neapolim pervenerit; Caſtrenſis vero cum ſuis diverſo navigio impoſitus, Sueſſanum littus tetigerit. Poſſet & illud dici, diverſas diverſo ejuſdem perſecutionis tempore ac loco extorriũ Epiſcoporum Clericorumque colonias marinis fluctibus fuiſſe permiſſas: quocircą Quodvultdei navigationem cum Caſtrenſis nihil præter eamdem fidei cauſam habuiſſe commune. Sed quidquid ejus rei fuerit; ſingulare illud eſt, quod plura navigia, remis ac rectoribus deſtituta, Deo gubernante in eamdem Campaniae noſtrae provinciam pervenerint: in quo exaudita fuit Sanctorum illorum oratio, cujus meminit Caſtrenſis vita (7).

Cetera porro quae in Caſtrenſis Acta animadverti poſſent, in cupidorum gratiam in locum unum (8) ſepoſita contuli.

2. *No-*

(6) Vitae auctor num. 16. ſic ſcripſit: *Audivimus etiam relatu quorumdam Sacerdotum, qui digni huic revelationi interfuiſſe creduntur, quod quaſi ignis ab altari* (in quo Caſtrenſis jam moriturus ſacra myſteria peragebat) *progrediens inter ipſa ſacrificia ad caelum uſque tetendit.*

(7) Num. 7. Sic Sancti Epiſcopi in Carcere detenti precantur: *Hoc tantum nobis conferat Divina Majeſtas, ut quos ab uno ſolo pro ſui nominis gloria transferre dignatur, intra VNIVS PATRIAE terminos ſua pietate concedat, ut noſtra corpora ſepeliantur.* Quibus Angelus, ſe exauditum iri, reſpondit. Porro *Unius Patriae* nomine *una provincia* intelligitur: ſic enim tunc loquebantur, hauſta a LXX. Senioribus locutione; apud quos tamen πατριὰ *familiam* ſignificat. Auguſtinus in I. contra Epiſt. Parmen. 7. *Multae interjacent patriae gentium.* Arnobius Junior ſcriptor V. ſaec. ad Pſ. 104. *Non diverſar. linguar. ſed diverſar. patriarum . . . ſub una lingua* (Latina) *diverſae ſunt Patriae, Brutiorum, Lucanorum, Apulorum.* Greg. Turon. V. Hiſt. 1. *Patrias ſubjugavit* i. e. provincias.

(8) *Ad Acta S. Caſtrenſis editionis Henſchenianae animadverſiones quaedam.*

JAm primum omnium illud obſervatu dignum eſt, quod num. 5. Angelus haec Sanctis Epiſcopis praedicit: *Per me ſciatis quia Rex aeternus unicuique veſtrum praeparatum habet locum, in quo . . . multitudinem in illis commorantium populorum partibus ab OMNI ERRORE abſolvatis.* Quod revera impletum

eſse,

eſſe, innuitur num. 15. ubi dicitur *a diverſis erroribus* populos illos Caſtrenſis eripuiſſe. Quae quidem non tam de haereſum, quam gentilitatis erroribus intellexerim. De haereſi quominus id capiam non tantum illud facit, quod Campania tunc temporis nullis haereſibus infeſtabatur, verum etiam quod num. 11. populus, cujus fines Caſtrenſis adiit, *Cultor Trinitatis* vocatur i.e. ab Ariana impietate quae tunc graſſabatur abhorrens, ut infra oſtendam. At vero ethniciſmus V. ſaeculo utut ex majoribus urbibus eliminatus eſſet, adhuc tamen in ſuburbanis & pagis haerebat; unde & *Paganos* a *Pagis* dictos volunt: de quo vide praeter alios quae Cangii collegit diligentia in Gloſſario in PAGANI. Cui conſentaneum eſt, quod omnes hi Africani Epiſcopi, qui ex Caſtrenſis Actis innotuerunt, in urbeculis aut pagis conſederint: unde & poſtmodum oppidulis illis ruentibus, eorum cathedrae incertae adhuc manent. Caſtrenſem certe in SVBVRBANO quodam ſubſtitiſſe, diſerte in ejus vita docetur num. 11. Nec alibi quam κατὰ τὰ προάστεια h.e. *in ſuburbanis* gentiles ſuo tempore ſacris operatos S. Nilus I. Epiſt. 75. (auctor ſcilicet ejuſdem V. ſaec.) narrat. Haec eo pluribus notavi, ut appareat, hos Africanos Epiſcopos tamquam Campaniae noſtrae Apoſtolos eſſe habendos: quorum opera ex Campaniae urbeculis atque pagis paganiſmus maximam partem ejectus fuerit ſaeculo V. At exeunte ſaeculo IV. ne Neapolim quidem penitus Chriſtianam fuiſſe, quidam contendunt: de quo vide Petrum Jannonium lib. I. Hiſt. Civ. cap. ult. pag. 62. 63. Decepit nimirum illos Symmachi locus (VIII. ep. 27.) Neapolim *Urbem religioſam* vocantis. Qui quum ethniciſmi perditus propugnator fuerit, non aliam in partem Neapolim uti *Religioſam* laudaſſe videtur, quam quia adhuc gentilitatis errores conſectaretur. Verum ex Symmachi loco aliud non efficitur, quam aevo Theodoſii plures Neapoli gentiles adhuc fuiſſe; ſicuti ne Romae quidem tunc ethnici deerant, maxime inter ſenatores & honoratos viros. Id quod Symmacho ſatis fuit, ut Neapolim *Religioſam* diceret. Ceterum gentilibus iſtis Neapoli templa numinum patuiſſe, nego: niſi quod tantum in domorum ſuarum Larariis, aut vero κατὰ τὰ προάστεια (*in ſuburbanis*) liberam religionis ſuae exercendae poteſtatem habebant. Et has nihilominus intermorientis ſuperſtitionis reliquias non diu Neapoli perduraſſe, ex Quodvultdei, unius ex Africanis Epiſcopis, in hanc urbem appulſu conjici poteſt.

Sequitur illud num. 6. *Tunc S. Caſtrenſis circuminduit ſe ſtola ſua*. Apud profanos *Stola* totum ambiebat corpus: at apud Eccleſiae ſcriptores *Stola* tantumdem eſt quod *Orarium*, ſive lorum: eoque ſenſu heic accipi, patet ex ſequentibus: *Qui* (paganus) *coepit illum trahere per eam* (Stolam) *ac ſi per vilem funem*. Et quidem *Stolam* idem eſſe quod *orarium*, habes apud Honorium Auguſtod. & alios Officiorum ſcriptores non admodum antiquos. At apud vetuſtiores *Stolae* vocabulum pro orario heic primum, quod ſciam, occurrit. Porro ad Stolam heic a Caſtrenſe indutam pertinet illud, quod apud Hincmarum & Reginonem *de vita & Converſ. Preſb.* vetantur presbyteri *ſine Stola vel orario inſedere*. Poſtremo [illegible] etiam *Stolam* (quae ceteroqui vox eſt integri amiculi) antiqui appellaverint, dicam Deo dante alibi: nam nunc quidem properandum mihi eſſe video.

Verum ut *Stolae* vox compertae novitatis argui non poteſt, ſic vereor ut *Phyſici* nomen pro *Medici*, antiquius ſit XI. aut XII. ſaeculo; de qua voce vide Cangii Gloſſarium. Et tamen heic num. 12. legitur: *Morbo, quem haemorrhoidem vocant Phyſici*. Verum ut ſemel dicam, etſi hujus vitae auctor ſe ſuccreviſſe aetati illorum, qui Caſtrenſem viderunt, profiteatur, idemque ab impoſtoris ſuſpicione longiſſime abſit; tamen plura his Actis poſteriore manu adſuta fuiſſe certiſſimum eſt: idque exemplarium diſcrimen palam facit, quorum alia aliis uberiora ſunt. Ceterum PHYSICVM pro *Medico* nondum VI. ſaeculo uſurpatum fuiſſe, praeſtare non audeo.

Jam vero num. 8. duodecim epiſcopi navim ingreſſi recenſentur. In iis qui in Monachi editione *Auguſtus* dicitur, is in Henſchenio vocatur *Auguſtinus*. Verum ad XVII. Jan. & alibi paſſim obſervavimus, nomina primitiva cum ſuis derivativis alternaſſe. De hoc *Auguſto* vide Mich. Monachum in Sanct. Cap. pag. 69. Diverſus is plane eſt ab Auguſtino Ep. qui cũ matre Felicitate Capuae ſub Valeriano martyrium fecit: ad quem (ut alicubi ex Cod. Bodlejano oſtendam) ſcripſit S. Cyprianus. De his S. Caſtrenſis ſociis v. Mrologiũ Rom. 1. Sept. & Ruinartũ in ſua Hiſt. Vandalica, quam Victori ſubjecit: qui dum horum nonnullos ex vulgi traditionibus, remotis a Campania Eccleſiis praefecit, in eo fallitur. Nam omnes Campaniae fines inſediſſe, ſupra ex hac vita docuimus.

Adhaec quo illud pertinet, quod num. 11. populus urbis illius (Sueſſanae ſive potius Sinueſſanae, ut infra videbimus) quam primo Caſtrenſis adiit, *Cultor Trinitatis* vocatur? Id ex Mich. Monacho ſic accipit Henſchenius, quia Sueſſae Auruncae hodiedum Eccleſia quaedam

Tri-

2. *Nomen*.

Ruinartus in Hiſtoria perſec. Vandalicae, quam a ſe compoſitam ſuo Victori Vitenſi ſubjecit, cap. IX. num. 21. ſic poſuit. *Suſpicatus ſum non ſemel, Caſtrenſis vocabulo non viri alicujus, ſed urbis Epiſcopalis nomen deſignari, quod ad ipſum Epiſcopum, amiſſo proprio nomine, translatum fuiſſet. Id perſuadere videtur ipſius vocabuli forma, qua locum potius quam hominem indicari prima fronte nemo non exiſtimat. Deinde Caſtri nomen urbibus attributum frequenter in veteribus Africae monumentis legitur; & quidem inter Patres Byzacenae provinciae* Felix Epiſcopus Caſtrenſis *in Notitia Africana editionis Sirmondi occurrit*. Hanc tamen opinionem, quam mox vir doctus conjecturae tantum loco haberi vult, illud convellit, quod Caſtrenſis vita ab auctore pene ſuppare compoſita fuerit; quem miror, ſi ejus, cujus acta conſcriberet, nomen fugerit, dum interim undecim ejus ſocios proprio ſingulorum nomine appellaverit: nec enim ullius ex ſociis nomen ἐθνικὸν (*gentilitium*) eſſe poteſt. Deinde innumera ſunt geographica nomina, quae ſaepe ſingularium hominum fuerunt, uti *Romanus*, *Campanus* & ſimilia paſſim in marmoribus obvia. Ipſum denique *Caſtrenſis* nomen in Grutero (9) bis reperies, non ut patriae, ſed ut hominis nomen.

F 3. *Se-*

Trinitatis conſpicitur, quae jam tum ſcilicet ſub Caſtrenſe exſtiterit, ſi his credimus. Sed craſſiora iſta mittamus. Vera nomenclationis illius ratio ex hiſtoria Victoris Vitenſis eſt arceſſenda, ex qua diſcimus, Genſericum conantem Arianum virus Africanorum animis infundere, Sanctos ſuis niſibus obſiſtentes, qua tormentis, qua exſilio multaſſe. Tantumdem autem erat dogmati Ariano contraire, quod pro Trinitate decertare. Itaque vult vitae auctor, Divina providentia factum, ut quia Caſtrenſis pro fide Trinitatis pugnaverat, nanciſceretur in Campania populum *Cultorem Trinitatis*. Hanc veram eſſe hujus loci ſententiam, declarat ea periocha, quae a Monachi quidem editione (in qua plura ſane deſunt) abeſt, at in Henſcheniana num. 17. legitur. Ibi auctor redditurus rationem, cur Caſtrenſem jam moriturum populi frequentes convenerint, hanc ſolam aſſignat, quia *piiſſimus Pater pro amore individuae TRINITATIS, & pro amore catholicae fidei a propriis finibus expulſus, nil curavit, ac cum rebus proprias renuntiavit voluntates*: eamque ob cauſam tantos concurſus ad eum factos dicit, populi utique *Cultoris Trinitatis*.

Antequam ex his Actis pedem moveo; pulcherrimum illud eſt, quod num. 14. S. Caſtrenſis morti proximus *hereditariam pacem* reliquiſſe fidelibus eum ſtipantibus dicitur: quae ipſa locutio reperitur in Uranii Epiſtola de S. Paulini obitu, qua parte S. Joannis Neapolitani mors narratur. Quod loquendi genus fluxit ex illo Evangelii *Pacem relinquo vobis*, quaſi teſtamentariam hereditatem ſcil. At num. 16. morituri Caſtrenſis & ſacra Myſteria celebrantis facies irradiatur. Id vero contigiſſe dicitur *dum ſecretè incboaret principia*, ut apud Henſchen. legitur: quod & apud Monachum eiſdem verbis ſcribitur, niſi tantum ordine diverſo, *Dum inchoaret ſecretè principia*. Verum ne dubita, quin pro adverbiali voce legendum ſit *Secretae* caſu patrio. Et quidem in marmoribus & antiquis MSS. paſſim diphthongum AE cum E ſimplici permutatum, nemo ignorat. Eſt autem SECRETA in Gelaſiano Sacramentario non aliud quam quod hodiedum orationes *Secretas* dicimus. Eaque leviuſcula emendatio eo verior eſt, quod in his Actis *Secreta* cum *Oblatione* jungitur. *In qua* (inquit) *oblatione dum inchoaret ſecretae principia*. Id quod cum Amalario concinit in *Eclogis de offic. Miſſae* editis a Baluzio, in quibus ſcribitur: *SECRETA dicitur, eo quod SECRETAM orationem dat Epiſcopus ſuper OBLATIONEM, ut Deus velit reſpicere ſuper oblationem propoſitam, & deputare eam futurae conſecrationi*. Atque ea in Caſtrenſis vitam ſatis ſint: nam plura libens praetereo.

(9) Nam pag. 935. 2. occurrit *M. Caeſius Caſtrenſis*: & pag. 127. col. penult. L. *Helvius Caſtreſis*, pro *Caſtrenſis*: nam nomina in ENSIS finita terminabantur Graece in ησιος ſine N, quae littera in marmoribus additur demiturque ad libidinem, ut *vicenſimus*, *totiens*: *meſis* pro *menſis* &c. Poterat & huc referri inſcriptio Gruteriana (pag. 325. 12.) ſic incipiens, *Ti. Claudii Honoratiani Caſtrenſis Morini*. Verum ibi meo judicio *Honoratianus* dumtaxat cognomen eſt: cetera duo pertinent ad loci nomen: nam ſicuti ex *Alba Longa* fit derivativum frequens in marmoribus ALBANVS LONGANVS (ut alia ejuſdem modi taceam) ſic CASTRENSIS MORINI fiebat ex oppido, quod *Caſtrum Morinum* appellaverint ob Romana Caſtra ibi aliquando poſita.

3. *Sedes Epiſcopalis*.

Quam cathedram in Africa Noſter tenuerit, ex Ruinarti conjectura modo laudata, ſi vera eſſet, innoteſceret. Nunc videamus an ſaltem Sedem Epiſcopalem, quam in Campania nactus videtur, aucupari poſſimus. In Epternacenſi Hieronymiani Mrologii apographo (quod IX ineunte ſaeculo juſſu S. Villibrordi deſcriptum fuit) hoc eodem die ſic legitur: *Et in Vulturno, Caſtrenſis*. Atqui *Vulturnum* ſive *Volturnum* nomen oppidi apud Livium & alios non incelebris, ad amnis cognominis oſtia ſiti, fuit, Romanorum olim coloniae, poſtea ſedis Epiſcopalis, quae aevo Gregorii M. jam defecerat: cujus Epiſcopatus cum Capuano coaluit: quin & *Caſtrum maris Vulturni* (ſic enim oppidum, quod ex Vulturni jam olim diruti ruderibus crevit, vocatur) *demanium Eccleſiae Capuanae* fuiſſe ex antiquae tabulae inſcriptione, & veteribus memoriis colligitur. Ibi igitur Caſtrenſis ſedes Epiſcopalis fuiſſe videtur: quae ſedes medio quinto ſaeculo ſtetiſſe videtur, quae tandem, corruente oppido, ſaeculo VI. deſiit. Adde quod Caſtrenſis noſter Vulturni obiiſſe ex eo videtur, quod ibi primū ejus oſſa reperta fuiſſe ineunte IX. ſaeculo, ex Adiperti inſcriptione infra demonſtrabimus. Poſtremo *Caſtri maris Vulturni*, quod veteri Vulturnenſi oppido ſucceſſit, pervetuſta Parochialis Eccleſia hodiedum *S. Caſtrenſis* nomen gerit.

At huic opinioni plura opponi poſſunt. Ac primum illud, quod hoc totum de *S. Caſtrenſe* & *Vulturno* membrum in ceteris Hieronymianis apographis deeſt. Cujus rei cauſam, praeter Caſtellani (10) conjecturam, hanc puto fuiſſe. Omnium quidem Hieronymiani Mrologii exemplarium Epternacenſe antiquiſſimum habetur. In eo *Caſtrenſis* cum aſſignata ſibi ſede locum tuebatur ſuum, quippe eo aevo is uti martyr colebatur: nec facile niſi martyres in Hieronymianum Mrologium admitti (excepto *Martino*, *Antonio* & ſiqui ſunt forte alii pauciſſimi, iidemque clariſſimi) fas fuit. At quo tempore alia ejuſdem Mrologii exempla deſcripta fuerunt, jam coeperat Caſtrenſis non *Martyr*, ſed *Confeſſor* inſcribi. Qui titulus quia aevo ſequiore opponebatur martyrio; idcirco poſteriores amanuenſes *Caſtrenſem* ex Hieronymiani poſſeſſione dejecerunt.

Jam illud, quod ex Rom. Mrologio poteſt obiici (in quo Caſtrenſis hoc die *Capuae* ponitur) paratam reſponſionem habet: nam quia Vulturnenſis cathedra cum Capuana coaluit, & Capuana Dioeceſis olim & nunc *Caſtrum maris Vulturni*, quod antiquo Vulturno ſucceſſit, complectitur; idcirco is Sanctus Capuae tributus fuit, ubi & praecipuum cultum omni tempore obtinuit. Poteſt & illud addi, quod videatur Radipertus Capuanus IX. ſaeculo Caſtrenſis reliquias Vulturni inventas in ſua Cathedrali collocaſſe: quod ſi verum fuit (de quo infra cap. 6. diſceptabimus) merito Martyrologi poſterioris aevi Caſtrenſem Capuae poſuerunt.

Venio jam ad objectionem longe graviſſimam, quae ex S. Caſtrenſis vita petitur. In qua altum quidem de Vulturno oppido ſilentium: contra vero S. Caſtrenſis Sueſſam adiiſſe non obſcure (11) ſignificatur. Hic equidem reſpondere poſſem, in his Actis *Sueſſam* ſive errore ſive conſilio poſitam fuiſſe pro *Sinueſſa*; idque exemplo non carere, ex heic

(10) Caſtellanus ad hunc diem (ſi recte ejus mentem interpretor) conjicit, Caſtrenſem in Hieronymiano Mrologio non adſcititium eſſe, ſed e prima manu: at poſtea quum animadvertiſſent, hunc Athletam in Vandalica perſecutione (quae Hieronymo poſterior fuit) decertaſſe, poſteriores tranſcriptores eum ſuſtuliſſe, nimirum ut anachroniſmo mederentur; qui immanis futurus fuiſſet, ſi umquam Caſtrenſis in eo Mrologio locum haberet, quod ipſi ab Hieronymo compoſitum crederent.

(11) Num. 11. legitur: *Tunc Pater Caſtrenſis moenia Sueſſanae urbis adiit*. Qui mox dicitur *breve habitaculum in ſuburbanis ejuſdem urbis* ſibi delegiſſe.

heic (12) adnotatis perſpicies: ex Sinueſſae vero ſuburbanis mox S. Confeſſorem ſe contuliſſe Vulturnum. Verum hac reſponſione non indigeo: nec Caſtrenſis incolatum Sueſſanis invidere volo, modo ne iidem Caſtrenſem Epiſcopum ſuū faciant, quod L. Sacco rerum Sueſſanarum ſcriptori placuit. Sueſſam ergo adierit primo Caſtrenſis. At ubi mox dicitur *in ſuburbanis ejuſdem urbis* habitaſſe, poteſt ſuburbani illius nomine Vulturnum jam ruinoſum oppidum venire, quod non multum Sueſſa abeſſet. Aut ſaltem ubi in ſuburbano prope Sueſſam is aliquamdiu ſubſtitiſſet, videtur idem poſtremo Vulturnum fuiſſe invitatus. Ex his jam intelligi poteſt, Caſtrenſem, qui in Sueſſano ſuburbano primum reſtitit, Vulturnenſem deinde Epiſcopum electum videri. Vulturni certe Caſtrenſem diem obiiſſe ſuū, ex eo poteſt exiſtimari, quod ejus corpus a Radiperto inter Vulturni rudera repertum omnino videatur, uti mox oſtendetur; & ex eo etiam, quod ex Actis intelligitur, eum non in mediterraneis, ſed in maritimo (13) loco habitaſſe. Hinc merito, ut initio dicebam, in Hieronymiano Mrologio S. Caſtrenſis in Vulturno ponitur, ſive ut ejus loci Epiſcopus, ſive ſaltem ut ibi mortuus ſepultuſque.

At cur, inquis, vitae auctor, qui a Caſtrenſis aetate parum abſuit, de ejus Cathedra, quam in Campania obtinuit, ſiluiſſet? Annon, inquis, ſatius erit dicere, jam tum cū Sinueſſam etiam Vulturnum ruinoſum fuiſſe oppidum, ejuſque incolas S. Caſtrenſi non ut Epiſcopo *Cardinali*, (uti S. Gregorius vocat, quem nos *incardinatum* dicimus) ſed pro temporis neceſſitate fuiſſe commendatos? Equidem do

(12) Sinueſſam olim etiam SOESSAM fuiſſe vocatam videtur ex Ptolemaei Geographia confici, in qua Campanie ora a Liri ad Vulturnum ſic deſcribitur: Καμπανῶν μετὰ τὸ Τυῤῥηνικὸν πέλαγος, Λείριος ποταμοῦ ἐκβολαί, Σοέσσα, Οὐόλτουρνον. *Campanorum ad mare Tyrrhenum ſunt Liris fluminis oſtia, SOESSA, Volturnum*. Ac nequis *Soeſſae* nomine a Geographo *Sueſſam Auruncam* intelligi dicat, ſciat primum hanc in mediterraneis eſſe ſitam, non in ora maritima, nec praeterea ab eodem geographo eam fuiſſe praetermiſſam, quam cum Graeca diphthongo, Σουέσσαν, *Sueſſam* vocavit: ex quo relinquitur, illam alteram maritimam, quam *Soeſſam* appellat, non aliam fuiſſe quam *Sinueſſam*, quae inter Liris & Vulturni oſtia ad mare interjacebat. His accedit, quod Agathodaemon Alexandrinus (quem S. Iſidori Peluſiotae aequalem fuiſſe putant) in Tabulis geographicis, quas ad Ptolemaei mentem confecit, non ſecus ac Ptolemaeus, inter utriuſque amnis oſtia *Soeſſam* ad mare poſuit, at vero in mediterraneis *Sueſſam* depinxit. Quae quum ita ſint; cur non quae in his Actis *Sueſſa* ſcribitur, revera *Sinueſſa* fuerit? quae utpote maritima facile ſe prima Caſtrenſi obtulit.

Verum *Sinueſſam* aliquando *Soeſſam* fuiſſe appellatam, nemo Latinorum dixit (quibus magis credendum eſt, quam Alexandrino geographo) nemo Graecorum. Ceterum non difficile eſt, ſive in eo perſcribendo nomine Ptolemaeum erraſſe, duabus omiſſis litterulis, nim. Σόεσσα pro Σινόεσσα, ſive primos Ptolemaei tranſcriptores lapſos: nam tempore Agathodaemonis jam is error exemplaria invaſerat.

At vero Vitae hujus auctorem, cui Campaniam notam fuiſſe oportuit, *Sueſſam* pro *Sinueſſa* ſcripſiſſe; id vero nunquam adducar ut credam. Accedit, quod *In territorio Sueſſano* (ait Monachus pag. 18.) *eſt pagus cum Eccleſia ſub invocatione S. Caſtrenſis*, antiquum ſcilicet adventus Caſtrenſis veſtigium: ut non ſit opus pro *Sueſſa Sinueſſam* intelligere.

(13) Jam pridem id obſervaverat Mich. Monachus extrema pag. 16. & pag. 17. Ac paſſim in Actis, ubi de loco habitationis ejus agitur, loci maritimi characteres ſeſe offerunt; praeſertim num. 13. ubi praeter cetera haec leguntur ex Monachi editione: *Divino ſiquidem nutu feſtine navis littus contingit. Atque ut B. Caſtrenſis cognoverunt vultum perſpicuum, ſponte devoverunt, quo ſtatuto tempore dona deferrent ejus Eccleſiae. Quorum exemplo OMNIS NAVTA AD ID LITTVS PERVENIENS pio cum amore gratanter eorum PROMISSA IMPLERE deſiderat.* Quem locum eo recitavi, ut appareat, jam tum ſcriptoris hujus aetate Vulturnenſem Eccleſiam *S. Caſtrenſis* (quippe in ea conditi) nomen praetuliſſe, & a praetereuntibus nautis dona, ad quae ſe majores voto obligaverant, eidem Eccleſiae perſoluta. Sed præſtabit totum id vitae caput perlegere.

manus, modo id fateamur, Caſtrenſem in Vulturnenſi territorio ſubſtitiſſe, ibique vitam cum morte commutaſſe.

4. *Dies emortualis*.

S. Caſtrenſis vitae extrema haec verba ſunt: *Migravit autem B. Caſtrenſis ex hoc ſaeculo undecimo die menſis Febr. plenus virtutibus bonorum operum & conſertus. Amen*. Conſonant Kalendaria & Mrologia apud Mich. Monachum in Sanctuar. Capuan. pag. 462. & apud Henſchenium, adhaec Hieronymianum Epternacenſe, & quae alia mox allegabimus, ubi de ejus cultu agemus. Quum igitur hoc ipſo die Caſtrenſis ad caelum evolaverit; cur non conſueta *DEPoſitionis* nota in hiſce marmoreis faſtis ſignatur, cujus loco *Natalis* ſignum adpingitur, diebus non ſuis ſcalpi ſolitum? Credibile ne eſt, marmoris noſtri auctorem, harum notarum ſervantiſſimum, heic tantum aut falſum, aut feſelliſſe? Id equidem non credo: qui ſi reſponſionem nullam in promptu haberem, hoc potius dicerem, totam ejus rei culpam in ſcalptore reſidere, qui ut alibi non raro errorum orthographicorum manifeſtus deprehenditur, ſic potuit & heic N ſcalpere loco τῶ DP. quod revera in auctoris autographo fortaſſis fuerat.

Verum quid ſi hic dies revera emortualis non fuit? Acta quidem Caſtrenſis a pene ſuppare ſcriptore (qualem ſe auctor profitetur) per me licet, ſcripta fuerint: at eiſdem tamen additamenta plura adſuta fuiſſe, vel ex eo liquidum eſt, quod Henſcheniana Acta pluribus locis uberiora ſunt, quam quae dederat Monachus. Itaque aevo poſteriore ſicuti huic vitae principium abſurdiſſimum (14) adſcitum fuit; ſic credo & finem fuiſſe adſutum (15) quo dies obitus conſignaretur. Hanc autem diei emortualis notationem IX. Saeculo abfuiſſe ab hac vita, ex eo clarum fit, quod Faſtorum noſtrorum auctor (cui incredibile eſt, haec Acta non viſa fuiſſe, quippe in Campania diffuſis quaquaverſum exemplis) in eis Actis diem obitus non legerit: quem ſi legiſſet, certe hoc die τῶ DEP. ſignandum ſibi putaſſet, non vero *Natalis* notam.

Ceterum olim feſtum S. Caſtrenſis diei XI. Februarii non aliam, opinor, ob cauſam affixum fuit, quam quia in eum diem celebris aliqua Tranſlatio aut Eccleſiae Dedicatio aut quid ſimile incideret. At ubi ſemel in Kalendariis & Mrologiis Caſtrenſis feſtivitas diei illi firmiter alligata fuit; jam tum vero dies ille pro emortuali, uti fieri conſuevit, haberi coepit. Hinc poſtremo qui Caſtrenſis Acta tranſcribenda ſumpſerunt, ea reſarcire cupientes, qua parte manca putarent, diem emortualem addiderunt, nõ qui revera fuerat, ſed quem crediderunt: proclivi ſane illorum temporum errore (in Graecorum metricis Ephemeridibus & alibi ſaepe obvio) ut dies feſtivitatis idem qui mortis exiſtimatus fuerit. Memini me paſſim paria exempla notaſſe veterum Actorum, in quibus ad finem dies *θανάσιμος* poſteriore manu acceſſerit, & quidem die feſti pro die

(14) In quibuſdam vitae Caſtrenſis apographis, apud Monachum & Henſchenium, principium tale erat, quo ſignificabatur, perſecutionem illam in Africa ſub Valentiniano & Valente motam. In antiquo Breviario Capuano, quod penes me eſt, Lectiones S. Caſtrenſis ſic ordiuntur: *Temporibus Valentiniani & Valentini* (pro *Valentis*, ut *Antonini* pro *Antonii* &c.) *comprehenſi ſunt multi Chriſtiani in Libya*... Ex his fontibus Ferrarius hauriens, ait, Caſtrenſem *unum ex in exſilium miſſis in perſecutione adverſus Catholicos ſub Valente & Valentiniano*. Quae ſunt pluribus de cauſis ἄτοπα, & a poſterioribus adſuta. Hinc Baronius ad hunc diem, quaedam in his Actis caſtigatione egere, pronuntiavit, illa certe quae a poſteriore manu acceſſerunt.

(15) Nec illud temere eſt, quod finis, quem ſupra ex Actis recitavimus, non eſt integer: nam integrum ſervarunt Lectiones Breviarii Capuani, quae etſi ſunt breviſſimae, ad finem plura habent in hunc modum: *plenus virtutibus bonorum operum; & conſertus gratia Divinae pietatis; & fidei Catholicae munimine roboratus*: Quae eo notanda cenſui, ut appareat, amanuenſes nihil ſibi non licere in haec Acta exiſtimaſſe: ut qui, cultu late pervagato, pluribus in locis ea deſcriberent.

die depoſitionis accepto. Poſtremo etiam in Hieronymiano Mrologio Sancti ſaepe diebus non ſuis conſignantur: ne te forte Epternacenſis apographi auctoritas turbet.

5. *Cultus*.

De cultu S. Caſtrenſis per Capuanam dioecesim atque provinciam longe lateque propagato videantur quae variis Sanctuarii locis affert Mich. Monachus, itemque Henſchenius. Quibus addi & hoc poteſt, quod olim in Capuano territorio pagus erat dictus *S. Caſtrenſis* cū cognomine Eccleſia inter Marcianiſium & Magdalonum, quod didici ex Inſtrum. Theſauri Capuani an. 1323. notato ad oram Mich. Monachi apud me. Sed & Neapoli ejuſdem celebritas mire increbuit, uti et ex hoc Kalendario conſtat, & ex manu exarato altero, quod in Tutini chartis Rituali Neapolitano praeit. Exſtat in dioecesis Neapolitanae oppido, cui *Marano* nomen, Eccleſia Parochialis in honorem S. Caſtrenſis antiquitus dicata, quae & S. Epiſcopi os (16) tibiae majoris poſſidet: unde & oppidanis hic dies totus ἄπραχτος (*feriatus*) decurrit. Et quidem hoc etiam S. Caſtrenſis merito tribuendum eſt, quod inter illos XII. extorres Epiſcopos, quorum nomina in Caſtrenſis vita leguntur, is ſolus in his Faſtis colatur: nam Elpidius, de quo ſup. ad XV. Jan. alius eſt ab Elpidio Caſtrenſis ſocio, uti vel ex eo conſtat, quod apud Mich. Monachum (in adnotatis ad Acta S. Priſci Junioris pag. 70.) utriuſque tempora non conveniunt.

Sed Caſtrenſis cultus antiquitatem nihil magis oſtendit, quam quod, ut antedictum fuit, is antiquiſſimo Hieronymiano Mrologio inſcribatur. In quo quia martyres tantum notabantur, hinc patet *Caſtrenſem* primitus martyris cultum obtinuiſſe. Revera affert Henſchenius antiquum Kalendarium exaratum ante annū 741. itemque Mrologium S. Martini Trevirenſis, in quibus *S. Caſtrenſis Martyr* hoc die inſcribitur. Item in Mrologio MS. Capuani Monaſterii S. Joannis, itemque in Caſinenſi (utroque apud Monachum pag. 18.) ſcriptum fuit: *Campaniae* (17) *S. Caſtrenſis Epiſcopi & Mart.* Eodem & illud pertinet, quod Petrus Diac. in lib. de viris illuſtr. Caſinenſib. de Laurentio Caſinenſi, qui circiter ſaec. X. floruit, habet: *Caſtrenſis Epiſcopi PASSIONEM verſibus adornavit*. Re enim vera Africani XII viri pro fidei cauſa varie torti fuerunt, etſi tormentis non immortui: quod genus *Confeſſores* vocabat antiquitas. At *Epiſcopi & Confeſſoris* titulus in poſterioribus monumentis junctim legitur.

6. *S. Caſtrenſis inventio, ac prior translatio ex Radiperti tumulo illuſtratur*.

In Cathedrali Calinulenſi (vulgo *Carinolenſi*) reperitur Epitaphium marmori inſcriptum, quod (apud Mich. Monachum pag. 79.) tale eſt.

R eſplendens nitida germen de prole parentum, Hac clauſum nivea mole nitendo micat.
A ltipotens cujus judex cum venerit orbis, Flos hinc perpetuus ſurget ad aſtra volans.
D ignanter dignis rutilans qui moribus olim Obtinuit dignum pontificale decus.
I ſtius hic ſedis retinens & jura potenter, Eccleſiam hanc compſit cultibus ipſe novis.
P erſpicuo argenti nam ſacrum Altare metallo Rufini eximii ſtruxit in omne decus.
E xtulit altifluam praecelſo culmine turrim, Qua reſonent horis ſigna ſonora ſacris.
R eddidit & pulchram templis ac moenibus arcem, Quae ſita Vulturni amnis ad ora manet.
T empli hujus pariter ſacro ſub culmine Sancti Caſtrenſis ſtuduit condere membra ſacra.

E rexit

(16) Hoc non monerem, niſi & apud Mich. Monachum, & ex eo apud Henſchenium, alioſque plures ſcriptum fuiſſet, Maranenſem Eccleſiam brachii partem poſſidere. Atqui ex authenticis monumentis demonſtravit mihi vir eruditus Ant. Antinorus litteris ad me datis, dum ille apud Maranum ruſticaretur, os illud partem eſſe non brachii majoris ſed tibiae, ex Eccleſia Montis Regalis illuc delatae; idemque a me petiit, ut de eo mentio heic exſiſteret: quod amico petenti, praeſertim in Maranenſium gratiam, non erat cur denegarem.

(17) Satis apparet, horum Mrologiorum auctoribus tunc temporis non innotuiſſe locum ſive epiſcopatus, ſive incolatus aut depoſitionis S. Caſtrenſis, eoque poſuiſſe locum provinciae pro loci nomine, quem ignorabant: qui olim Hieronymiano Martyrologio innotuit.

E rexit necnon praeſens quod cernitur Altar Illius ad nomen atque dicavit ovans.
P ercipere ex hujus meritis precibuſque per aevum Vt gaudens poſſit praemia celſa poli.
I nde etiam ſupplex ejus ſociavit ad aram Quem cernis tumulum lector amande ſuum.
S i noſſe ſtatagis cujus hic membra quieſcant, Grammatis indicio ſigna priora lege.

Ex cujus ultimo diſticho vides, eſſe id epigramma ex acroſtichorum genere, cujus initiales litterae ſimul collectae oſtendunt, fuiſſe RADIPERT EPIScopi tumulum. Ex eo vero titulo intelligitur, Radipertum quamdam Eccleſiam novis ornamentis ditaſſe, atque in primis S. Rufini Epiſcopi Capuani Altare argento exornaſſe, turrim campanariam conſtruxiſſe, arcem Caſtri Vulturni reſtituiſſe, S.Caſtrenſis oſſa in S. Rufini Eccleſia ſub apſide h.e.ſub Ara maxima a ſe facta collocaſſe, eique Arae ſuum tumulum admoviſſe. Et ex nominis quidem indole, fuiſſe hunc *Radipert* generis Langobardici proditur: verum cujus urbis Epiſcopus fuerit, quando vixerit, quamve Eccleſiam tantopere exornaverit, incertum volunt. In cujus intellectu epigrammatis inter Mich. Monachum (qui primus id evulgavit in Sanctuar. Cap. p. 79.) & Camillum Peregrinium in Campan.Fel.pag.179 & ſequ. minime convenit.

Nam exiſtimavit Monachus, Radipertum non Calinulenſem (h. e. ejus loci, in quo lapis proſtat) fuiſſe Epiſcopum, (quippe Calinulenſibus nihil commune eſſe poterat cum *Arce Vulturni*, ſive Caſtro Maris Vulturni,quod ut ante dictum, pertinebat ad *demanium Eccleſiae Capuanae*) verum fuiſſe Epiſcopum Capuanum, cui Vulturnenſe oppidum ſuberat: imo eumdem plane ac *Radelbertum* illum ſive Radelpertum *S.* Paulini Epiſcopi Capuani, qui medio IX. ſaeculo obiit, deceſſorem, cujus Radelperti in Actis S. Paulini fit mentio. Ex Monachi igitur interpretatione Eccleſia a Radiperto exornata apud Capuam veterem (cujus S.Paulinus ultimus antiſtes exſtitit) erat, in eaque & S. Rufini Altare, & S.Caſtrenſis oſſa, & ipſius Radiperti ſepulcrum poſita fuerunt. Verum qua occaſione poſtea lapis ille in Calinulenſem Cathedralem, quae 20.milliaribus ab vetere Capua diſtat, immigraverit, ignorare ſe fatetur. Monachi ſententiam poſtea Vghellus atque Henſchenius ſecuti fuerunt.

At vero Peregrinius ridiculum putat, potuiſſe hunc lapidem ex urbe Capua Calinulum uſque abduci: cui bono? Itaque jam ab initio oportuit, eum tumulum ibi jacuiſſe, ubi nunc viſitur, aut certe in vicinia: proinde illud *Iſtius hic ſedis* pertinere ad Calinulenſem Cathedram, aut vero potius ad Sinueſſanam (nam Sinueſſa, hodie *La Rocca di Mondragone*, in Calinulenſi territorio eſt; nec multum a Calinulo abeſt; eademque *Rocca di Mondragone* hodienum Eccleſiam habet S.Rufino Capuano dicatam, h. e. illam quam Radipertus ornaverat) proinde Radipertum iſtum diverſum omnino fuiſſe a Radelberto Capuano S. Paulini deceſſore.

Mihi ſane ſi litis hujus arbitrium permittatur, lapis iſte videtur ibi ab initio ſtetiſſe, aut in vicinia, ubi nunc exſtat: & nihilominus Epiſcopus ille nec Calinulenſis,nec Sinueſſanus,ſed Capuanus fuiſſe, S.Paulini deceſſor. Quam univerſam tractationem, itemque illud, cur quarto diſticho illam Eccleſiam ſedem ſuam Epiſcopalem vocet,nequem forte morer,ſubjeci in ſubjectum (18) commentariorum. Is

(18) *In Radiperti titulum Commentarius.* Hujus epigrammatis auctor, ceteroqui ut illis temporibus minime ineptus, miram ubique κυριολογίαν, qua poteſt tamen & pro ſuo captu, affectat: id quod ex dicendis conſtabit.

Reſplendens nitida germen de prole parentum) Eſt hoc initium ex Langobardorum ingenio, in ſuis tumulis a nobilitate plerumque ordientium.

Dignanter dignis rutilans qui moribus olim Obtinuit dignum pontificale decus) Conjugatorum uſus heic non vacat, ac ſimillimum hoc prorſus eſt illi Baronii elogio, quo Bellarminum Capuana cathedra donatum ornaſse dicitur:

tur: DIGNVS DIGNAE, ſupple *Eccleſiae datus*. Ergo *dignum pontificale decus* non temere heic ponitur, ſed ea locutione notatur, Radipertum non quemvis pontificatum, ſed *digniſſimum dignis moribus dignanter* fuiſſe nactum, Capuanum ſcilicet qui tunc maximus habebatur: ut prorſus Baronii apophthegma non tantum verbo tenus, verum etiam in eadem re atque epiſcopatu heic tanto ante expreſſum videatur. Mirum ni poeta iſte, ut illa infelici aetate haud plane infeliciſſimus, Plautum lectitaverit, qui per conjugata perpetuos ludos facit.

Iſtius hic ſedis retinens & jura potenter.) Hujus vero verſiculi ſententiam viri docti non ſunt aſſecuti, quos fugit vis Monoſyllabi ET, quod heic minime redundat (quod illos ſuſpicatos puto) ſed pro *etiam* ponitur. Ordo & ſenſus eſt. Non tantum ille *dignum pontificale decus*, h. e. Capuanam cathedram digniſſimam eſt conſecutus, ſed ET (i. e. etiam) *iſtius ſedis* (Sinueſſanae ſcilicet ubi tumulus poſitus erat) *retinens jura* &c. Nihil verius. Et ex hoc diſcimus, Capuanos epiſcopos, illa ſaltem aetate, etiam Sinueſſanam Eccleſiam, tamquam alteram ſecundariam ſedem, rexiſſe. Non errat ergo Peregrinius in eo, quod Radiperto Sinueſſanam cathedram aſſignaverit, ſed in eo quod hanc unice in eo agnoverit, quem de Capuana primaria dejecit. Nec novum eſt olim uni epiſcopo plures urbes paruiſſe, quod ne nunc quidem exemplis caret, imo ita interdum ut ſub uno epiſcopo plures ſint *concathedrales eccleſiae*, uti vulgo loquuntur. Exemplis quae ſunt paſſim obvia, ſuperſedeo. Sed illud non eſt omittendum, quod ante hominum memoriam Capuanus Archiepiſcopus praeter primariam cathedram, quam in Nova Capua habet, etiam apud S. Mariam i. e. in Vetere Capua Cathedram non temporariam, ſed perpetuo erectam habet: id quod ex eo manaſſe credo, quod in veteris Capuae reliquiis aliquando epiſcopus peculiaris ſederit, diſtinctus ab eo cui Nova Capua ſuberat (nota ſunt Landulfi & Landenulfi exempla vergente IX. ſaeculo) ex quo factum puto, ut poſtea Capuanus Praeſul, quaſi qui duos epiſcopatus gereret, utrobique cathedram fixam habuerit. Illud IVRA POTENTER, quo hexameter clauditur, notare videtur, Radipertum in Sinueſſano oppido ſive *Rocca di Mondragone* non tantum ſpiritualia ſed & ſaecularia *jura retinuiſſe*.

Eccleſiam hanc compſit cultibus ipſe novis) Quam *Eccleſiam HANC* vocet, patet ex ſequente diſticho, ubi *S. Rufini* altare argento exornaſſe dicitur. Ac valde notandum eſt, ibi non otioſe S. Rufinum EXIMII epitheto donari: ſane κατὰ κυριολογίαν, nam Latinis *Eximius* dicitur ab *Eximo*, quaſi extra ceteros poſitus (Graecis eodem ſignificatu ac derivatione ἐξαίρετος) atque omnino idem eſt ac *praecipuus*: quo ſignificatur, eam Eccleſiam, de qua ibi ſermo eſt, S. Rufinum habuiſſe titularem ſuum, ac de hujus nomine appellatam fuiſſe *S. Rufini eccleſiam*. Ergo ſecundaria illa Cathedralis per Radipertum novo cultu aucta, erat S. Rufini epiſcopi Capuani Eccleſia; quae hodiedum Sinueſſae, ſive *nella Rocca di Mondragone* exiſtit: in cujus die feſto, quod agitur die XXV. Augusti, oppidani ab antiquiſſimo tempore nundinas celebrant. Atque hinc poteſt vera detegi cauſa, cur ante dicta S. Rufini Eccleſia ſit ante hominum memoriam hodiedum Metropolitani Capituli Capuani patronatus, cujus Eccleſiae Parochus ab eodem Capitulo eligitur: id quod probe ſcio, ut qui olim illius Illuſtriſſimi Capituli Decanus fuerim. Veram inquam ejus patronatus cauſam hanc puto fuiſſe, quod illa olim Cathedralis ſecundaria Epiſcopi Capuani fuiſſet. Cujus rei plane germanum exemplum Neapoli ſuppetit, ubi poſtquam nova Cathedralis ante hos quadringentos annos exſtitit, vetus (quae nunc *S. Reſtituta* vocatur) Metropolitani Capituli patronatus evaſit. Sed antequam a S. Rufini Eccleſia abeo: ſciendum eſt, illam antiquam a Radiperto exornatam interiiſſe, cujus loco parva nunc aedicula ſupereſt: quam optandum eſſet in antiquitatis memoriam a Metropolitanis Canonicis, olim collegis meis, mihique dum vivam multo reverendiſſimis, reſtitui ac decorari.

Mox ſexto diſticho turrim campanariam vocat *altiſluam*, quod epitheton ab *alte fluentibus* funibus, quibus campanae impelluntur, ad ipſam turrim poetica licentia tranſtulit. Ibidem *Qua reſonent horis ſigna ſonora ſacris*. Nimirum enim ad ſingulas curſus Eccleſiaſtici horas ſuis diſtinctis temporibus ſigna perſonabant.

Reddidit & pulchram templis ac moenibus arcem, quae ſita Vulturni amnis ad ora manet. Ubi Vulturnum oppidum Punico bello celebre ad ſiniſtram amnis ſeſe exonerantis ripam antea ſteterat, ibidem ac proxime ejus urbis ruinas (quas hodie *Civita* vocant) Arcem *Caſtri Maris Vulturni* aut primus aedificavit, aut frequentari a veteris Vulturni incolis coeptam, *templis ac moenibus*, ita ut hodie viſitur, ad juſtae urbeculae modum Radipertus συνῴκισε. *Jam tum* (ait Sirmondus ad Ennodii Epigr. 110.) *ob militum praedonumque infeſtationes Caſtella aedificare cogebantur epiſcopi*: quum praeſertim tum temporis Campania principum Langobardorum, Graecorum, Saracenorum cruentis incurſionibus conflictaretur; unde & vetus

Capua

Is ergo Epiſcopus quum *Arcem Vulturni*, ſive ut hodie dicitur, *Caſtrum maris Vulturni* aedificaret, in veteris Vulturni ruderibus S. Caſtrenſis (qui Vulturni Epiſcopus aut ſaltem incola exſtiterat, ibique ſepultus fuerat, ut ante dictum) ſacras Reliquias reperit; quas ille tranſtulit in Eccleſiam Cathedralem ſuam, non quidem primariam Capuae poſitam, ſed alteram ſecundariam apud Sinueſſam, S. Rufino ſacram; eaſque ſub Ara maxima collocavit, prope quam & ſe ſepeliri juſſit. Hinc ergo diſcis & tempus (nim. VIII. exeuntis, aut potius IX. ineuntis ſaeculi) & ſimul auctorem tum Inventionis S. Caſtrenſis, tum etiam prioris Tranſlationis in Eccleſiam Sinueſſanam S. Rufini.

At poſtea Guilielmus Bonus Rex Siciliae

Capua jamdiu fatiſcens, tandem foederatis Langobardorum Beneventani Ducatus ac Saracenorum armis conflagravit; ex quo factum, ut medio IX. ſaeculo Landulfus Capuanus epiſcopus a Radiperto tertius novam Capuam in veteris Caſilini ruinis ad ſiniſtram amnis ripam communiverit. Sed quam arcem Radipertus ad Vulturni oſtia impoſuit, ea ob eamdem cauſam uſque ad citimam aetatem ſub epiſcopi Capuani dominio perduravit, uti conſtat ex inſcriptione, quae me puero ſupra Cathedralis Capuanae portam legebatur in hunc modum: CASTRVM MARIS DE VVLTVRNO QVOD EST DEMANIVM ECCLESIAE CAPVANAE: de qua vide quae Peregrinius adnotavit pag. 178. Caſtrum vero illud a Radiperto non aliunde quam ex veteris urbis ruderibus fuiſſe aedificatum, nemo inficiabitur: quod & incolae norunt, qui propter ſtructilis materiae inopiam caro coguntur aedificare: & vis ingens veterum ſaxorum idem demonſtrat. Ergo dum Radipertus vetus Vulturnum eruderaret ad condendum novum, tunc certe incidit in S. Caſtrenſis arcam antea ignotam; quam & in S. Rufini Sinueſſanam Eccleſiam tranſtulit; quocirca ſtatim ſequitur:

Templi hujus pariter ſacro ſub culmine (i. e. ſub apſide) *Sancti CASTRENSIS ſtuduit condere membra ſacra* (quae proxime detexerat) *Erexit necnon praeſens quod cernitur Altar* [Aram maximam intelligit, quippe ſub apſide poſitam] *Illius ad nomen atque dicavit ovans*. Cui Arae etiam tumulum ſuum idem Radipertus ſe admoviſſe dicit.

Extrema carminis illa ſunt. *Si noſſe ſatagis, cujus hic membra quieſcant, GRAMMATIS indicio ſigna priora lege*. Quid *Gramma* vocaverit, non cuique expeditum eſt. Non enim heic *litteram* ſignificat (ſicuti Graecis τὸ γράμμα plerumque id notat) quia ſequitur SIGNA PRIORA, per quod primores litteras deſignat. At apud Graecos aevi ſequioris ſcriptores γράμμα extremum veſtis limbum notat, qua notione apud Vghellum in charta an. 1197. *Gramata* num. plurativo reperitur: de quibus vide utrumque Cangii Gloſſarium. Si quaeris cauſam, cur γράμμα limbum veſtis notaverit, eam tradet Suidas in Τριβώνιον, ubi ſcribit: Τριβωνοφόρος, ὁ φορῶν στολὴν ἔχουσαν σημεῖα, ὡς γραμμάτια. i. e. *Tribonophoros* eſt *qui geſtat veſtem habentem ſigna* (*clavos* Latini vocant, quae Graeci σημεῖα) *tamquam litterulas*. Clavi illi ad oram praetexebantur, qui quum litterarum ſpeciem praeſeferrent, hinc & ipſe limbus γράμμα *Gramma* vocabatur. Ergo heic GRAMMATIS tantumdem eſt quod *limitis extremi*. Solebant autem in acroſtichis initiales litteras aut tranſverſim notare, ne quem nomen ibi latens effugeret, aut certe eaſdem ſtantes quidem, ſed paullulum a ſequentibus abſitas ſcalpebant, ita ut limbus quidam ſpectantibus videretur. Vtro ex his modo hoc epigramma inciſum fuerit, ignoro, quippe nondum illud conſpicatus. Verum hoc certo ſcio, non aliud *Grammatis* nomine, quam quod dixi, heic venire. Et *ſigna* quidem *priora grammatis indicio lecta* reddunt nomen RADIPERT EPIScopi. Hunc vero quando eumdem ac *Radelpertum* S. Paulini deceſſorem, cujus exſtat in Breviario Capuano mentio, fuiſſe docuimus; octavo exeunte ſaeculo & nono ineunte is floruerit oportet. Atqui eodem plane tempore fuit Sangallenſis Monachus RATPERTUS Turegienſis, noſtro Praeſuli ὁμώνυμος [nam T & D in his nominibus alternant, & vocales facile abſorbentur aut mutantur] & aequalis, quippe qui Sangallenſe Chronicon ad an. 783. perduxiſſe reperiatur. Quod eo notavi, nequem forte cum Peregrinio offendat tantulum id diſcriminis, quod inter *Radipertum* [verum nomen in marmore conſignatum] & Radelpertum [quomodo id nomen a Breviarii amanuenſibus poſt plura ſaecula interpolatum fuit] intercedit. Verum de praeclaro hoc monumento ſatis: cui non piguit pluſculum immorari, quod ei S. Caſtrenſis Inventio in veteris Vulturni ruderibus, & Tranſlatio prior in Sinueſſanam S. Rufini Eccleſiam, accepta ſit referenda: quorum utrumque octavo deſinente aut ineunte nono ſaeculo accidit.

liae Metropolitanam Eccleſiam Montis Regalis decoraturus, ante finem ſaeculi XII. eas Reliquias in eam Baſilicam tranſtulit. De qua Tranſlatione quia jam alii plura ſcripſerunt, dicere ſuperſedeo. Ac me quidem plura jam quam putaram de Beatiſſimo Africanorum Confeſſorum anteſignano commentatum eſſe non poenitet: necdum enim pleraeque illius res, eae maxime, quas heic expendimus, ſatis elucidatae fuerant.

Vnum heic addo iis quae de die emortuali cap.4. pag. 44. dicta ſunt. Etenim illa diei θανασίμου in fine Actorum notatio non more V. & VI. ſaeculi ſcripta eſt: quo tempore uſus Nonarum, Iduum, Kalendarum nondum exoleverat. Ergo ſcribi debuiſſet *III. Id. Febr.* non autem, *Vndecimo die menſis Febr.* quod eſt longe poſterioris aevi indicium. Dici non poteſt autem quantopere aevo ſequiore peccatum ſit in hac parte; quando dies feſtus in aliquibus Kalendariis notatus pro emortuali eſt habitus: idque ſatis fuit, ut ea notatio ex Kalendariis in Mrologia transfunderetur, ac poſtremo ex utriſque deſumpta, ad calcem vitarum in ſupplementum, uti falſo putabant, adſueretur.

Quamquam vel ſi verum fuerit, Caſtrenſem die XI. Febr. ad caelum emigraſſe, non continuo ſequitur, male in hoc marmore *Natalis* notam fuiſſe inſcriptam. Nam *Natale* vox eſt generalis, quae feſtum quodcumque anniverſarium notat, ſive Translationis, ſive Paſſionis, ſive Depoſitionis. Verum hujus Kalendarii conſuetudo eſt ut in diebus emortualibus peculiaris nota adponatur DP. aut P. illud vero γενιμώτερον N. diebus non ſuis reſervetur. Ceterum ſiquando die ſuo praefixum reperiatur, tunc intelligendum eſt *Natale Depoſitionis*, aut *Natale Paſſionis*: quemadmodum hoc alterum diſerte notatur die X. & XIII. Auguſti, quibus praeſcribitur N. PAS. i.e. *Natale Paſſionis*. Vide ad XXI. Jan. illud *Nat. Agnae de Paſſione* & *Natale de Nativitate*; & quae plura de hoc genere in Praefatione Deo opitulante addentur. Atque hoc mihi ſemel monuiſſe ſatis ſit.

XII D QVO ELECTVS EST S PETRVS PAP

Salebroſa admodum feſtivitatis Cathedrae Petri tractatio eſt, quamvis doctiſſimorum (19) virorum ſcriptis illuſtrata. Jam heic breviter quid mihi probabilius videatur, aperiam.

Ac primum omnium in Bucheriano laterculo, quod medio IV. ſaeculo conditum fuit, id feſtum ſic notatur: *VIII.Kal. Mart.* (h.e. XXII. Febr.) *Natale Petri de Cathedra*: i. e. Cathedrae Petri feſtum, nam ſic etiam ceteri Epiſcopi *Natalem* h.e. feſtum *Cathedrae* ſuae quotannis celebrabant. In hoc Petri feſto S.Leo ſermonem *96.* habuit, quem primus edidit Queſnelius. Eodem die id & in Gregoriano Sacramentario celebratur. Haec ſunt Cathedrae Petri initia: quae tamen ita tunc colebatur, ut de Antiochena aut Romana ſede nihil peculiare celebraretur, ſed γενικῶς Petri Epiſcopatus honoraretur.

At eodem tempore in Galliis, quamdiu certe ibi ante Carolum M. Ritus Gallicanus viguit, feſtum Cathedrae (nec Antiochenae nec Romanae, ſed communiter acceptae) non die XXII. Febr. ſed XVIII. Jan. agitabatur; id quod ex Gallicanis Ritualibus libris eo tempore conditis intelligitur. Et hactenus Cathedrae feſtum generale fuit: niſi quod quam celebritatem Romani die XXII. Febr. agebant, eam Galli antevertebant die XVIII. Jan.

Atqui haec cum Hieronymiano Mrologio (quod volunt ſub Gregorio M. jam Romae uſurpatum fuiſſe, uti conſtat ex

(19) De ea conſuli poſſunt Baronius, Contius, Tillemontius, Queſnelius ad S. Leon. Hom. 96. ac poſtremo ad utriuſque Cathedrae diem Bollandiſtae, Bailletus, Caſtellanus.

ejus epiſtola ad Eulogium) minime ſtare poſſe videntur; quippe in eo Mrologio jam diſtincta duo Cathedrae feſta enuntiantur, *Romanae* die XVIII. Jan. & *Antiochenae* die XXII. Febr. Verum hanc diſtinctionem Cathedrarum dierumque non e prima manu in illud Mrologium invectam, vel ex eo patet, quod Romae ante Paulum IV. altum de feſto Cathedrae Romanae ſilentium fuit, & quod feſtum illud, quod Romae die XXII. Febr. agebatur, olim indiſtinctum erat, nec Antiochenae nec Romanae Cathedrae peculiare; idq. ſaltem uſque ad Roſveidanum Mrologium, quod parvum Romanum vocare ſolent, quod Ado Viennenſis Aquileiae reperit. In hoc enim feſtum diei XXII. Februar. primum cernitur Antiochenae Cathedrae attributum. Sed vereor ut ibi quod ad Antiochiam pertinet, e prima manu ſit, ac non potius pro ingenio IX. ſaeculi, quo ea diſtinctio invecta videtur, additum.

Nam eo inclinat animus, non ante IX. ſaeculum inter feſta Romanae & Antiochenae Cathedrae diſtinctionem fuiſſe factam: nam antea tantum quod Romani die XXII. Febr. colebant, hoc Galli die XVIII. Jan. Itaque nec Beda nec Florus id diſcrimen agnoſcunt: quod tamen in poſterioribus Adonis, Vſuardique Mrologiis palam viſitur.

Nec aegre admiſerim, quod viri docti ſunt ſuſpicati, ſub Carolo M. ea primum feſta diſcriminata fuiſſe. Nam ſub eo Rege Romanorum libri Liturgici abolitis Gallicanis uſurpari a Francis coepere. Itaque quum in iis libris dies XXII. Febr. Petri Cathedrae aſſignaretur, apud Gallos vero jam antea ea ſollemnitas die XVIII. Jan. occupaſſet; placuit utrumque diem retinere, ſed cum hoc temperamento, ut prior Romanae Cathedrae, poſterior verò Antiochenae addiceretur. Nec id vero ſtatim & ubique obtinuit (quantum equidem ex codicibus a Thomaſio (20) editis perſpicio) ſed ſenſim ſine ſenſu, ut fieri aſſolet. Verum ubi id receptum fuit, jam tum vero in Mrologia ea diſcriminatio invecta fuit, nec in ea ſolum quae ab integro compilabantur, ſed & in antiquiora, ubi ea tranſcribi opus eſſet. Itaque jam tum in Mrologio, quod ſub Hieronymi nomine circumfertur, ea duplicis feſti diſtinctio locum invenit. Nam revera eam feſtorum Cathedrae duplicationem in Hieronymiano non e prima manu fuiſſe, ex eo exiſtimari poteſt, quod immanis ſit verborum varietas in Hieronymianis (21) apographis. Atque haec de Cathedrae Petri feſto apud Latinos.

At interim apud Graecos mirantur non injuria viri doctiſſimi, quid ſit, cur qui Chryſoſtomi, Baſilii, aliorumque natalem cathedrae colerent, in Epiſcoporum principe id neglexerint. Nec enim uſquam eſt hujus feſti veſtigium in Graecorum libris Liturgicis. Verum equidem id non miror. Nam quantum eſt hodie ſacrorum Graeciae librorum, id omne haud magnam antiquitatem praeſefert, quo-

(20) In Gregorianis inquam codicibus a Thomaſio editis nonnumquam *Cathedrae* feſtum indiſtinctum in provinciis Francicae ditionis reperio. Sic in eo libro, qui inſcribitur *Antiphonarius S. Gregorii Papae* pag. 166. notatur ex *Sangallenſi* Cod. *XV. Kal Febr.* [i. e. 18. Jan.] *Cathedra S. Petri* ſine ulla diſcretione *Romanae* aut Antiochenae. Sic etiam indiſtincte idem feſtum notatur in Lectionario Miſsae pag. 100. num. CCCVIII. ex *Sangallenſi* MS. Idque ad XVIII. Jan. pertinere ex eo oſtendi poteſt, quod mox iterum pag. 101. *Cathedra S. Petri*, etiam indiſcriminatim colenda proponitur. Vide etiam in Capitulari Evangeliorum pag. 151. utrumque feſtum ſine ſedis diſcrimine.

(21) Eam apographorum variationem heic exhibere non pigebit. Etenim ad XVIII. Jan. in Epternacenſi tantum legitur, *Cathedrae Petri in Roma*: at in Lucenſi, *Dedicatio S. Petri Apoſtoli, qua primo Romae Petrus Apoſtolus ſedit*: & in Corbejenſi, *Dedicatio Cathedrae S. Petri Apoſtoli, qua primo Romae ſedit*. Ad XXII. vero Febr. in Epternacenſi, *Cathedra Petri in Antiochia*: in Lucenſi, *Natalis S. Petri Apoſtoli Cathedra* (corr. *Cathedrae*) *quam reſedit apud Antiochiam*: & in Corbejenſi, *Natalis Cathedrae S. Petri Apoſtoli, qua ſedit apud Antiochiam*.

quorum qui ſunt paullo antiquiores, Baſilio Porphyrogennetae aequales ſunt; ceteri multo recentiores: omnino autem omnes ſunt ſchiſmate poſteriores. Atqui praecipuum inter utramque Eccleſiam diſcidii caput in Papae Romani primatu verſabatur. Pro hoc quidem quum occidentales acriter decertarent, eorum intererat Petri Cathedram impenſe colere. Contra vero id Graecis curae non erat, quippe CPolitanam ſedem extollere, Romanam deprimere, qua poſſent, adnitentibus. At ante ſchiſma feſtivitatem illam a Graecis omiſſam non fuiſſe, imo eam hodierno potiſſimum die fuiſſe celebratam, hi Faſti marmorei teſtificari poſſunt; qui quum pleraque feſtorum ſuorum de Graeco ritu in ſuum Kalendarium transfuderint; hanc etiam celebritatem illinc arripuiſſe videntur. Quam quidem ſi ab Romana Eccleſia adſciviſſent, eam cum Romanis in XXII (22) Febr. conjeciſſent. Nunc quia diverſo prorſus diei illam adfixerunt; permagno id argumento eſt, Neapolitanos & feſtum & feſti diem ex Eccleſia CPolitana illa antiquiore & Romanae ſedi obſequentiore arceſſiviſſe.

Nunc ad inſcriptionem hujus diei propero, quae talis eſt: D.QVO ELECTVS EST S. PETRVS PAP. Quod videbatur legi poſſe: *Dedicatio*, *quando electus* &c. Cur primam ſingularem litteram interpreter *Dedicatio*, facit Mrologii Hieronymiani inſcriptio, quae die XVIII. Jan. in apographo Lucenſi, quod edidit Florentinius, talis eſt: *Dedicatio S. Petri Apoſtoli, qua primo Romae Petrus Apoſtolus ſedit*. In Corbejenſi vero haud multo aliter: *Dedicatio Cathedrae S. Petri Apoſtoli, qua primo Romae ſedit*. Qua in inſcriptione *Dedicatio* non id eſt, quod ibi ſomniat (23) Florentinius, cui & alios haeſiſſe video, ſed eſt ἐγκαινισμὸς Cathedrae; ſeu ut cum Auguſtino loquar, *Encaeniatio*. Sane ſi pro QVO ſcalptum eſſet QVA, aut ſi certe ſupra illud QVO transverſa lineola (index nota τῷ QVANDO) immineret, de tradita interpretatione nullus dubitarem. Nunc ſatius eſt aliter illud D ſolitarium exponere, quam fallentem ſcalptoris manum culpare.

Ergo illud D μοναδικὸν non eſt aliud, quam *Dies*. At cur, inquis, duodecimum Februarii vocat *Diem quo Petrus electus eſt Papa?* Vbi quaeſo id Noſter ſcriptum invenit? Equidem ſuſpicor, hoc totum ex Graecorum libris ſchiſmate antiquioribus eſſe; in quibus & duodecimo Februarii id feſtum adnectebatur, & idem vocabatur *DIES quo Petrus Epiſcopatum iniit*. Id vero quum Graeci dicerent, non id volebant, pro comperto ſe habere, Petrum prid. Idus Febr. primo Epiſcopum proceſſiſſe; verum, quicumque is fuiſſet dies, ejus diei commemorationem pridie Id. Febr. ſibi agendam putarunt. Sic Dedicationes anniverſarias tum profanas, tum etiam Eccleſiaſticas interdum diei non ſuo adfixas fuiſſe, alibi a me obſervatum fuit.

Poſtremo quocumque modo inſcriptio-

 nis

(22) Nec enim illud excipi poteſt, diem XXII. Febr. Neapolitanis alio potiore feſto occupatum fuiſſe, eoque coactos Cathedram antevertere: nam in his Faſtis dies XXII. Febr. *Natali* (quae vox diem non ſuum arguit) S. Theclae aſſignatur; de qua iterum fit die XXIV. Septemb. & quidem praefixa *Paſſionis* nota. Ex quo vides Theclae *Natalem* i. e. diem non ſuum Cathedrae Petri cedere debuiſſe, ſi Romanos ac non potius Graecos imitari Neapolitanis propoſitum fuiſſet.

(23) Florentinius ad XVIII. Jan. *Duo*, inquit, *in Mrologio noſtro videntur recoli, Dedicatio templi S. Petri Apoſtoli, & memoria ejus Cathedrae, qua primum Romae ſedit*. Mox multum in eo aeſtuat, ut definiat, cujuſnam Eccleſiae dedicatio ſit intelligenda. Sed fruſtra laborat tum is, tum alii poſt eum. Vide quae ad *Titulum Amphith. Campani* necnon in *De Dedicatione ſub Aſcia* de vera *Dedicationis* notione fuſe diſputavimus: ex quibus intelliges, *Dedicare* tantumdem eſse quod ἐγκαινίζειν, ſive *encaeniare*; idque non tantum de Templis aliiſque fabricis uſurpari, verum etiam de quacumque re alia. Itaque *dedicare magiſtratum* eſt eum inire. Apud Cyprianum Lector neſcio quis *dedicare lectionem* dicitur i. e. tum primum ſuo muneri admoveri. Ita etiam Petrus *dedicare epiſcopatum* ſive *Cathedram* tunc dictus eſt, quum primum auſpicatus epiſcopale munus fuit.

nis hujus initium ſe habeat; certum eſt heic Cathedrae Petri feſtum agi, & quidem nec Antiochenae, nec Romanae; nam olim PAPA vox erat non Romanae ſedis peculiaris, ſed Epiſcoporum communis: id quod in hoc ipſo Kalendario obſervari poteſt, ubi quis PAPA ROM. inſcribitur, quod additamentum redundaret, niſi *Papa* nomen generale eſſet.

XIII N S TIMOTHEI PATR

TImotheus diei hujus fuiſſe dicitur PATRiarcha, ſed cujus ſedis, non adnotatur. Quocirca praeſtabit ſedes omnes patriarchales percurrere, ut tandem quiſnam is fuerit, certo eliciatur. Ac magna habenda eſt viris doctiſſimis gratia, quorum labore ſeries patriarchales deſcriptas habemus.

Jam primum omnium Timotheus noſter nec Antiochenus, nec Hieroſolymitanus eſſe potuit, quippe in neutra ſerie Timotheus ullus occurrit. Ac ne CPolitanus quidem: in quorum catalogo duo quidem Timothei recenſentur; at poſterior ultimae aetatis eſt, quippe an. 1617. ſedem illam adeptus; de priore vero nullo modo eſt cogitandum, ut qui haereſis manifeſtus fuit & Synodi Chalcedonenſis hoſtis, qui anno 511. S. Macedonio exſuli ſubrogatus fuit, cognomento *Litrobules*.

Refero me igitur ad Alexandrinos Patriarchas, in quorum catalogo omnino quatuor hoc nomine epiſcopatum geſſerunt. Ex his vero eximendus eſt Timotheus Aelurus, qui aſtu & praeſtigiis illam ſedem invaſit, vir exſecrandae memoriae. (etſi a ſuis pro ſancto habitus) unde nec ejus in catalogis ratio ulla habetur. Eximendus eſt Timotheus III. haereticus, qui an. 537. obiit. Reſtant duo alii Alexandrini *Timothei*; quorum qui an. 460. in locum impii Aeluri ſuffectus fuit, nomine *Timotheus Salophaciolus*, magnas laudes non tantum a Catholicis antiquae aetatis ſcriptoribus, ſed etiam ab haereticis meruit, eo quod mitiſſimus in omnes eſſet. Sed iſta ſemper lenitas ei frandi fuit. Itaque *tamquam nimis remiſſus* (uti loquitur Liberatus Diac.) accuſatus fuit apud Imperatorem: deque inſigni ejus ſocordia, qua ſivit, ut Dioſcori nomen ad altare inter Catholicos antiſtites recitaretur, a Simplicio Pont. perſtrictus, errorem correxit, ac veniam petiit: vir plane abſque hac una labe ſanctiſſimus, eoque nullum cultum in Eccleſia obtinuit. Proinde de hoc *Salophaciolo Timotheo* Faſti noſtri hodie non ſunt interpretandi.

Reſtat ad ultimum Timotheus Alexandrinus hujus nominis primus; qui procul dubio is eſt, qui hodie in hoc Kalendario colitur. Is fratri ſuo Petro in ſede Alexandrina ſucceſſit, ac CPolitano I. Concilio ſubſcripſit, geſtoque per quinquenniũ patriarchatu, an. 385. die xx. Julii vivere deſiit. De quo praeter Baronium Pagiumque conſulendus eſt clariſſ. Jeſuita Sollerius olim amicus meus, dum viveret, in ſerie Patriarcharum Alex. pag. 50. Qui num. 265. queritur, *apud Graecos aut Latinos Hagiologos* nihil reperiri de hoc Timotheo, quem tamen Copti & Habeſſini maximo in pretio habuerint. In quorum Hagiologio is ita invocatur apud Sollerium: *Salutem Timotheo fratri Petri ejus, qui ante ipſum fuerat Vrbis Alexandrinae Archiepiſcopus, qui Conc. CPolitano praeſedit*(ſaltem ante alios ſubſcripſit)*una cum aliis tribus SS. Patriarchis* &c. Sed & erectae in ejus honorem Eccleſiae idem Hagiologium apud Sollerium meminit in haec verba: *Veneror dedicationem pretioſae tuae aedis, Pater Timothee...quae tibi exſtructa fuit...* (24). Quum hunc igitur tan-

(24) *Quae tibi*, inquit, *exſtructa fuit*, *poſtquam tempus afflictionis praeteriit*. Ibi Sollerius neſcire ſe ait, utrum illud *tempus afflictionis exactum*, deſignet Arianorum perie-

cutio-

tantopere Habeſſini coluerint, recte mirandum Bollandianis videtur, cur non eumdem, ſi minus Latini, at Graeci ſaltem in ſuis Officiis, celebrarint. At mirari deſinerent, ſi in hoſce Faſtos incidiſſent, in quibus is colitur: etſi die non ſuo (25) eoque huic diei non *DEPoſitionis* ſed *Natalis* nota praeſcripta fuit, pro noſtri Kalendarii more. Ex horum autem Faſtorum indicio, facile ſuſpicor IX. ſaeculo, quando *Timotheus* huic marmori inſcribebatur, eumdem ne a CPolitanae quidem Eccleſiae (a qua ſuos pleroſque Sanctos noſtri adſciſcebant) hagiologiis abfuiſſe, ſed eumdem gliſcente (26) ſchiſmate mox forſan fuiſſe detractum.

Quamquam, ſi verum fateri volumus, ne nunc quidem Alexandrinus Timotheus a Graecorum libris, ſaltem manu exaratis exſulat: idque miror Sollerio non veniſſe in mentem; cui ſeriem Patriarchar. Alex. ſcribenti jam antea Maius Bollandianus praeceſſerat, ad cujus diem IX. in *Praetermiſſis* pag. 359. ſic ſcriptum reperio: *S. TIMOTHEI PATRIARCHAE* ΡΟΔΙΣΜΟΣ *notatur hodie in MSS. Synaxariis Mediolanenſibus, Taurinenſibus & Claromontano*. Ibidem Bollandiſta poſt ſuam de (27) ῥοδισμῷ conjecturam; faſſus, hunc *Timotheum* non alium poſſe intelligi quam Alexandrinum illum, de quo tamdiu loquimur, ad haec addit,

cutionem deſitam, an finem perſecutionis Catholicorum adverſus Chalcedonenſis Synodi adverſarios: nam certe iſtud Hagiologium Jacobitam aliquem auctorem habuit, quod ex cultu Timothei Aeluri, & aliunde oſtenditur. Verum parcat ſiniſterioribus iſtis conjecturis Sollerius. Quid enim Timotheo illi cum Monophyſitis longo intervallo recentioribus commune eſſe potuit? aut quae ratio fuiſſet, cur ſedata adverſus Eutychianos procella, S. Timotheo Eccleſia dedicaretur? At prius illud veriſſimum eſt. Nam quum Timotheus ab S. Athanaſio in ſede Alexandrina tertius, Arianorum hoſtis infenſiſſimus fuiſſet; hinc ubi dira Arianorum adverſus Catholicos tempeſtas reſedit, S. Timotheo, utpote acerrimo ὁμουσίᾳ defenſori, Eccleſia publice exſtructa fuit. Quae eo heic notavi, ut appareat, S. Timotheum apud Habeſſinos Koptoſque jam tum tempore ſuae ὀρθοδοξίας cultum obtinuiſſe, proinde Jacobitarum de eo teſtimonium minime ſuſpectum eſſe debere.

(25) Nam S. Timotheus menſe Julio occubuit; & quidem die XX. ejus menſis potius, quam alio die, uti ex Orientalibus monumentis colligit ibidem Sollerius.

(26) Fortaſſis enim CPolitani praeſules ſchiſmate poſteriores, quum ne Romano quidem epiſcopo concederent, aegre ferebant, Alexandrinum Timotheum CPolitanae Synodo ante Nectarium ſubſcripſiſſe. Sed conjecturis parcendum.

(27) *De Rhodiſmo ſeu Roſalibus S. Timothei, deque S. Januarii* Inghirlandata.

Bollandiſta is, qui *Praetermiſſos* diei IX. Maii recenſuit, ubi in pluribus Synaxariis inſcribi dixiſſet illud, (*S. Timothei Patriarchae* Ροδισμός) adnotaſſetque, verbum ῥοδίζω odore aut colore (quam ipſam notionem firmaverat H. St. in Theſ.) poſtremo S. Timothei *Rhodiſmum* inde appellatum conjicit, quod eo die in aliqua Eccleſia mos fuerit *conſecrari & diſtribui roſas... idque fieri vel ex inſtitutione vel ad memoriam S. Timothei Patr.* Haud plane feliciſſima conjectura, futura aliquanto felicior, ſi conjector Gloſſas antiquas conſuluiſſet.

Nam ab antiquo Cyrilli Gloſſario petenda erat ejus vocis notio, in quo ſic legitur: Ροδισμός, *Roſ alia*. Sed junctim eſt legendum *Roſalia*. Et quidem ex vocabuli Latini terminatione licet intelligere, id feſti nomen fuiſſe, nam *Roſalia* ſic dicitur, quemadmodum *Floralia*, *Terminalia* &c. Quocirca Gloſſographus ille hoc ſibi vult: Ροδισμός (*Rhodiſmus*) *eſt feſtum illud, quod Latini ROSALIA nuncupant*. Ceterum illud *Roſalia* in his Gloſſis non eſt dubium quin neutrum plurale ſit. Id enim ex eo conſtat, quod in alio vetere Onomaſtico *Roſalia* tantumdem eſt, quod Ροδιακά: & quod locus, quem ex Cyrilli Gloſſis adſcripſimus, in Cod. Sangermanenſi ſic habet: Ροδισμάς, *Roſalia*, *hoc Roſalium*. Nimirum enim ſicuti aevo ſequiore plurale *Altaria* arceſſebatur ex recto ſingulari *Altarium*, ſic ſciolus ille qui Cod. Sangermanenſem deſcripſit putavit τὰ *Roſalia* venire ex ſing. *hoc Roſalium*. Atqui id erat ex eo nominum genere, quae partim ad ſecundae, partim ad tertiae declinationis normam pluraliter inclinantur, ut *Bacchanalia*, *Bacchanaliorum*, *Bacchanalibus*, & ſexcenta in eumdem modum. Et hactenus tradita Latini nominis conſtitutio plane clamat, *Roſalia* ſic feſti aut ritus ethnici nomen fuiſſe, ſicuti *Vinalia*, *Cerealia*, & quae plurima

ſunt

addit, ejus feſtum notari in Kalendario Kopto (quod Seldenus in de Synedriis evulgavit) die xxx. Abibi i. e. xxiv. Julii; ad quem diem lectorem ablegat; Verum ad xxiv. Julii Bollandiſtae in *Praetermiſſis* ſcribunt, *non conſtare de cul-*

tu

ſunt alia ejuſdem modi. Accedit, quod in Gloſſis illis veteribus vix umquam nomina alia praeter profana occurrunt. Fuerit ergo *Rhodiſmus* celebritatis paganicae nomen, quam ROSALIA Latini, imo & Graeci poſteriores vocabant, ut ex illuſtri Theod. Balſamonis loco oſtenditur.

Quem Balſamonis locum non pigebit heic adſcribere, quum ex eo ſimul intelligatur *Roſaliorum* caeremoniam ex ethniciſmo olim fuiſſe in Eccleſias ſuburbanas diffuſam. Exſtat autem is locus ad Concilii VI. in Trullo habiti Can. LXII. quo canone ethnica quaedam feſta vetantur. Ad quem ſic inter cetera optimus is Scholiaſtes commentatur. Τοιαύτη πανήγυρις ΑΛΛΟΚΟΤΟΣ (iſtud *ἀλλόκοτος* quod ex Beveregiana editione heic neceſſario ſupplevi, omiſerat Cl. Cangius in Gr. Gloſſario in Ρυσάλια, credo quod in aliis codicibus deſit) ἐστὶ καὶ τὰ λεγόμενα Ρυσάλια, τὰ μετὰ τὸ ἅγιον Πάσχα ἀπὸ κακῆς συνηθείας ἐν ταῖς ἔξω χώραις γινόμενα. *Ex iſtarum*, inquit, *monſtroſarum* (ſeu *hibridarum*) *celebritatum genere ſunt & ea quae ROSALIA vocantur, quae poſt Sanctum Paſcha ex prava conſuetudine in ſuburbanis locis aguntur*. Ad quem locum notari velim, eam celebritatem dici *ἀλλόκοτον*, quaſi *ἀλλότοκον* (uti grammatici interpretantur) i. e. alieno partu editam, ſive *hibridam*; ſic enim ii ritus dici debent, in quibus ethnicae caeremoniae cum Chriſtianis coeunt. Deinde in ſuburbanis locis *Roſalia* celebrari dicit; quia in pagis paganicae reliquiae diu ſubſtiterunt, unde & a *pagis*, *paganiſmus* nomen invenit, ut ad S. Caſtrenſis Acta ſup. ad XI. Febr. notabamus.

Verum ne ſic quidem, ecquid apud gentiles, & horum imitatione apud Chriſtianos *Rhodiſmus* & *Roſalia* fuerint, plane liquet. Scio apud gentiles plurimum roſae aliorumque florum uſum fuiſſe in coronis & ſparſione: cujus moris ſupervacaneum eſt exempla proferre in amantibus, in conviviis, inque honore deferendo tum vivis tum etiam mortuis. Ad vivos illa pertinent, Florus II. 7. 14. *Quid florum in conſulem profuderunt?* Ovidius IV. 2.

Quaque ibis manibus circumplaudere tuorum,
Vndique jactato flore tegente vias.

Apud Herodianum lib. IV. Alexandrini *florum ſparſionibus* (ἀνθέων βολαῖς) *imperatorem* (Caracallam) *honorabant*. At in mortuos multo id uſitatius fuit, tum dum efferebantur, (quod paſſim legitur) tum etiam in ſepultos. In Ravennate inſcriptione ſic ſcribitur: *Vt quotannis ROSAS ad monimentum ejus deferant*. Et alibi paſſim in lapidibus ac libris. Atque haec apud profanos.

At etiam apud Chriſtianos plurimum florum ac praeſertim roſae uſum fuiſſe, vel ex eo poteſt colligi, quod feſtum Pentecoſtes apud Italos *Paſcha Roſata* dicitur. Ac memini, me puero, in Capuana dioeceſi in Dominica Pentecoſtes inter Miſſae ſollemnia conſueviſſe Presbyteros Eccleſiae pavimentum roſis conſpergere; qui mos poſtea exoluit. Sed eam ſparſionem aeque antiquam fuiſſe atque ipſum *Paſchae Roſatae* vocabulum, minime dubito. Appellatio vero illa etiam in Hiſtoria S. Leonis Papae IX. num. 21. occurrit: *Dominica quae dicitur Paſcha Roſata*.

Jam vero ſicuti apud profanos in clarorum mortuorum elationibus ſparſiones hujuſmodi copioſae fiebant; idem & in Sanctorum Tranſlationibus apud Chriſtianos factitabatur. Quo ſpectat quod apud Neapolitanos S. Januarii, itemque apud Capuanos S. Stephani Protom. Translatio (utraque nunc colitur ineunte Majo, quum maxime roſae vigent: at de S. Januario olim XIII. Apr.) dicitur *l'Inghirlandata*. Cujus vocabuli originem inde repetunt, quod tum in eorum Tranſlatione prima, tum in anniverſaria memoria, clerici ſertis floreis redimiti occurrerent, ac paſſim roſae ac flores ſpargerentur. Ac vide ut mutuam ſibi lucem affundant S. Januarii *l'Inghirlandata* a noſtris Graecis celebrata, & S. Timothei Rhodiſmus.

Nec enim aliud, niſi vehementer fallor, eſt *Rhodiſmus* ſive *Roſalia S. Timothei Patriarchae Alex.* quam feſtum Tranſlationis ejuſdem: quod quia die IX. Maii celebrabatur, quando maxima eſt roſae ubertas, credibile eſt, multum jaciendis roſis, ſertiſque nectendis tunc fideles indulſiſſe, in laetitiae argumentum, ſanctique Antiſtitis honorem. Sicuti ergo apud noſtros homines *l'Inghirlandata* tantumdem valet ac feſtum Tranſlationis; non abnuerim & apud Graecos *Rhodiſmum* ejuſdem feſti fuiſſe vocabulum, a roſarum uſu quaeſitum. Et hic quidem *Rhodiſmus* legitimus ac laudabilis erat: at *Roſalia* illa, quae Balſamon criminatur, ſuperſtitione aliqua paganica non caruiſſe crediderim: alioqui a mero roſarum jactu, aut roſeis coronis quid fuiſſet periculi?

tu catholice illi umquam exhibito ; quippe Koptos & Habeſſinos pro Catholicis non habent. At cur non ſaltem Synaxariis modo laudatis adhibetur fides ? Verum non dubito, quin Bollandiani ſocii ſaltem poſtquam eumdem Patriarcham in Faſtis hiſce marmoreis ſignatum animadverterint, abſtenturi ſint a ſeveritate formulae, NON LIQVERE : etſi paſſim alibi iidem viri doctiſſimi longe ſe faciliores praebent in Sanctorum cultu aſſerendo.

Ex dictis autem intelligitur, hunc Timotheum & apud Koptos & Habeſſinos (& quidem tempore ſuae ὀρθοδοξίας) inveniſſe cultum, & apud Graecos in Synaxariis ſuis (ut omittam quod hujus Timothei epiſtolam Canonicam Graeci nobis adſervarunt ; quod etiam ad maximam de eo exiſtimationem facit : de qua Epiſtola vide *Sollerium* loc. cit.) ac poſtremo hoc die apud Neapolitanos noſtros, quos Myxo-Graecos licebit appellare.

XIIII N S BALENTINI

HVic marmori concinit Neapolitanum manu exaratum Kalendarium, quod Ms. Rituali Neap. praeit inter Tutini chartas, ubi hoc die ſcribitur: *S. Valentini M.*

Etſi autem plures numero Valentinos, & pleroſque eorum martyres, Bollandus & Henſchenius huic diei inſeruerint: non eſt tamen dubitandum, quin noſtri Kalendarii *Valentinus* aut ille ſit Interamnenſis Epiſc. & Mart. (cujus hoc die meminit Hieronymi Mrologium) aut ille alter presbyter ac Martyr Romanus, de quo Breviarium ac Martyrologium Romanum hoc ipſo die. De utroque Martyrologia Roſweidi, Vſuardi, Adonis, aliorumque paſſim loquuntur. At praeceteris genuinus Beda poſt Romanum Valentinum illius alterius Interamnenſis Ep. & Mart. ſane quam copioſum elogium pertexuit.

Et vero nominum, item loci (uterque enim *Via Flaminia* paſſus dicitur, ſed unus prope Romam, ad Interamnam alter) diei feſti, ac nonnulla etiam temporis convenientia quoſdam in eam ſuſpicionem impulerat, fueritne unus idemq. Valentinus in duos poſtea diſtractus. Sed conjecturarum tenus res ſteterat. Verum Cl. Caſtellanus (cujus peculiarie eſt, ut ille ait, ex ſemita viam facere) non eſſe dubitandum ſtatuit, quin unus idemque Valentinus (ille Interamnenſis ſcilicet cujus meminit hoc die Hieronymianum Mrologium) in duos poſtmodum pullulaverit. Atqui quam vellem, vir clariſſ. & de hoc ſtudio optime meritus aut minus proclivem ſe ad antiquitatem evertendam praeberet, aut ſaltem idoneas rationes ſuae ſeverioris cenſurae afferret : qui heic certe nullam affert.

At equidem, ut cetera praetermittam, ſcio diverſas duorum Valentinorum Inventiones fuiſſe factas : & Interamnenſem quidem Valentinum an. 1605. repertum Interamnae fuiſſe (de quo vide quae *hoc die Henſchenius p. 756. n. 9.* ex *Ferrario & Vghello* profert) : Romani vero Valentini corpus ex *ejus Eccleſia*, quae extra *Vrbem in Via Flaminia* nobilis quondam erat, in S. Praxedis, caput in S. Sebaſtiani fuiſſe translatum. Ita, niſi Valentinum bicorporem fuiſſe dixerimus, duos diverſos Valentinos fuiſſe oportebit, Romanum unum, Interamnenſem alterum. Nec quidquam utrique commune video praeter nomen, Viam Flaminiam (ſed *remotiſſimis ejuſdem viae locis*; nam LXIV. ab urbe Roma milliario Martyr Interamnenſis ponitur in Hieronymi Mrologio) diemque feſtivum. Verum id paſſim factitabatur, ut cujus Sancti dies emortualis ignoraretur, is in eum diem conjiceretur, quo cognominem alium coli contigiſſet : cujus rei documentum vel hic ipſe dies ſuppeditat, quo die praeter hos duos, alii plures cognomines apud Bollandiſtas occurrunt.

At

At uter hoc die in hiſce Faſtis colitur? Romanum dices, quippe viciniorem, & aevo hujus marmoris ſatis celebrem; praeſertim quum hinc abſit *Epiſcopi* dignitas, qua pollebat alter. At equidem in Interamnenſem ſum longe inclinatior. Ac primum hic multo quam Romanus celebrior extra Romam erat: quippe unius Interamnenſis Hieronymianum(28) Mrologium meminit; Beda vero quum utrumque admiſerit, in Romano jejunus, in altero multus eſt. Deinde ſi de Romano agerent hoc die Faſti marmorei, non *Natalis* notam (quam diebus non ſuis apponunt) heic praeſcripſiſſent, ſed *Paſſionis*: etenim Athletae Romani Acta (non σύγχρονα illa quidem, ſed tamen venerandae antiquitatis) XVI. Kal. Mart. (i.e. XIV. Febr.) eum *decollatum* diſerte praedicant; quum interim alterius dies Paſſionis ignoretur, nec aliunde is videatur in hunc diem conjectus, quam alterius ὁμωνύμου gratia. Ceterum quod pontificalis dignitas hinc abſit, id nihil eſt; quae in Martyribus vix uſquam in hoc marmore ſcalpitur, & hic idem Interamnenſis in Hieronymiano mentionem epiſcopatus nullam habet.

XV N S PANTALEONIS

IDemne eſt, an diverſus ab illo *Pantaleone* Medico Nicomedienſi qui apud Græcos Latinoſque, imo & in hoc ipſo marmore conſignatur die XXVII. Julii? Prorſus idem. Nec enim illuſtris alius Pantaleon agnoſcitur. Qui quidem in Vſuardi Auctariis Sollerianis etiam heſterno die ponitur, & diverſis Februarii diebus in nonnullis veteribus ſcriptis conſignatur. De hoc redibit ſermo ad XXVII. Julii, quo die is iterum, uti diximus, in his Faſtis ſignatur. Celebris ejus cultus in hoc Regno fuiſſe cernitur, cujus & ſanguis alicubi, ut dicemus, magnae venerationi eſt. Sed & Neapoli erat olim oratorium *S. Pantaleonis R.* (i.e. *regionis*) *Termontis*, quod ex Tutini chartis deprehendi. Cetera ad 27. Julii videantur; ubi & illud quaeretur, cur utroque Kalendarii loco τὸ N. i.e. *Natalis* nota praefigatur.

XVI N S IVLIANES

SCribitur heic ejus nomen Graeco modo (utpote apud Neapolitanos, quos *bilingues* licebit appellare) nam ſicuti rectum *Agne* obliquum *Agnes* gignebat (uti ſupra ad XXI. Jan. monuimus) ſic patrius caſus *Julianes* fiebat ex recto Ιελιανὴ *Juliane*, Nec aliter locutum reperio Petrum Subdiaconum Neap. in Actor. Prologo apud Bollandum: *Quia beatae & glorioſae Mart. IVLIANES Sacratiſſimum corpus* . . .

Haec eſt autem celeberrima (29) illa Virgo & Martyr Nicomedienſis paſſa ſub Gal. Maximiano an. 294. aut non diu poſt;

(28) In Epternacenſi apographo omnium antiquiſſimo ſic legitur: *Interamne via Flaminia Natalis Valentini*. Quod *Valentini* nomen in Corbejenſi & Lucenſi ita in *Vincentii* tranſiit, ut tamen depravationis origo ſit manifeſta, praeſertim in Lucenſi exemplari, in quo *Valentini* nomen loci nomini praeit, & luxaturae indicia ſunt manifeſta.

(29) Sanctam Julianam fuiſſe in Eccleſiis omnibus celebratiſſimam, illud declarat, quod in libris omnibus Eccleſiaſticis tum Graecorum tum etiam Latinorum reperitur; & quod pluribus in locis ejus reliquiae oſtenduntur; poſtremo, quod Actor. illorum, quae Bollandus affert, exempla innumerabilia manu exarata longe lateque proſeminata Bollandiſtae repererint.

poſt; quam Graeci (30) die XXI. Decemb. at Latini (31) hoc die colunt: utri rectius ac die ſuo, id vero ſedulo inquirendum arbitror. Equidem univerſe ſic ſtatuo, in Sanctis natu Graecis plus eſſe Graecorum quam Latinorum monumentis tribuendum. Atqui ex Graecorum liturgicis libris nullus eſt, in quo Julianae feſtum alio die quam XXI. Decemb. ſignetur: quo die in eorum libris praeſcribitur Αθλησις, quod tantumdem eſt, quod Latinis *Paſſio*. Accedit marmoris noſtri auctoritas, in quo hoc die non P. h. e. Paſſio, ſed N. h. e. *Natalis* nota praefigitur, quae diebus non ſuis in hoc monumento adpingitur. Quominus autem hanc Neapolitani die ſuo celebraverint, id impedimento eſſe potuit, quod dies XXI. Decemb. potiore feſto S. Thomae Ap. plenus erat. Ceteroqui apud noſtros Translationis dies, quippe rei apud nos geſtae, quam Paſſionis, quae Nicomediae contigit, celebrior eſſe debuit.

Contra hanc vero ſententiam quid afferri poſſit, videamus. Ac primum in calce Actorum, quae primo loco affert Bollandus, diſerte ſcriptum eſt: *Paſſa eſt autem B. Juliana die XIV. Kalendar. Martias a praefecto Eleuſio*... Is autem eſt XVI. Febr. Verum jampridem iſtorum Actorum fidem viri docti (32) ſuſpectam habent: & ut inculpata eſſe, Bollando dem, at dies certe Paſſionis non uno modo in manu exaratis (33) ſcribitur: ac poſtremo certum eſt, Faſtorum noſtrorum auctorem hanc dici θανασίμου conſignationem in hiſce Actis, (in Campania, opinor, tunc longe lateque diffuſis) non legiſſe; alioqui τὸ P non autem N. hoc die ſcalpi juſſiſſet. Ac vereor ut ea Paſſionis conſignatio antiquior ſit ſaeculo (34) XI. exeunte.

At gravius fortaſſis illud videbitur, quod in Hieronymiani Mrologii apographo Corbejenſi hoc die ſic ſcribitur: *Nicomediae PASSIO S. Julianae Virg. & Martyris*. Verum a poſteriore manu id acceſſiſſe, recte oſtendit hoc die Caſtellanus, idq. ex additamento MARTYRIS. Nam primitus in Hieronymianum non niſi martyribus patebat aditus, nec proinde *martyrii* titulus addebatur. Accedit, quod a Lucenſi apographo abeſt hoc die Juliana; & quod in Epternacenſi ſive Antuerpienſi ita ſignatur, ut mihi prorſus videatur ejus Translationem intelligere: de quo mox. Haec de die Paſſionis eo pluribus firmavi, ut marmori huic ſua conſtet fides, in quo hoc die N. praefigitur, diebus non θανασίμοις in his Fa-

H ſtis

(30) De ea die XXI. Decemb. agit utrumque Menologium: niſi quod in Sirletiano ſcribitur *Commemoratio S. Matris Julianae* &c. Sed in Baſiliano rectius Αθλησις i. e. *certamen* ſeu *paſſio*. De eadem eodem die Anthologium, Maximus Cyther. ac fuſe Menaea magna, in quibus ſcribitur, *Sollemnitatem ejus celebrari in aede ipſi dicata, quae eſt juxta Templum S. Euphemiae in Petrio, ἐν Πετρίῳ*. De aede S. Euphemiae in Petrio videatur Cangius in CPoli Chriſtiana lib. IV. pag. 146. ubi unum fuiſſe dicit ex Sanctimonialium Monaſteriis *βασιλικοῖς* i. e. imperialibus.

(31) Pro Latinorum conſenſu in hunc diem plura inferius monumenta adſcribemus.

(32) Everterat iſtorum Actorum fidem Jo: Heſſelius Lovanienſis: cujus objectis reſpondit poſtea Bollandus: ſed quam recte, alii viderint. Atqui negari non poteſt, quin plurima in his Actis ſint, quae concoqui vix poſſint, in primis autem narratio de daemone ab Juliana victo, & longa illa Martyris cum diabolo colloquia plena περιεργίας, ac multa epiſodia ad ornandam narrationem per otium adpicta. Quae tamen non efficiunt, quin fundus hiſtoriae verus ſit, & Acta ipſa ſint Martyrologiorum (excepto Hieronymiano, cujus auctori ea ignota fuerunt) aetate antiquiora: quod & ſtylus oſtendit.

(33) Nam ad eum Actorum locum Bollandus adnotat, in quibuſdam MSS. notari *VII. Id. Febr.* & in MS. Cuſano, *V. Id.*

(34) Nam quum Petrus Subdiaconus vitam S. Julianae ſcripſiſſet [quam Petro Archiepiſc. Neap. dicavit, qui deſinente ſaec. XI. ſedit] & ad ejus vitae finem poſuiſſet: *Paſſa eſt autem B. Martyr Juliana quartodecimo Kal. Martias* (proclivi ſane errore, quo dies feſti pro die emortuali ſumitur) veriſimile eſt, tunc primum eam diei emortualis notationem ex Petri illius vita in Acta antiquiora tranſfuſam fuiſſe.

ſtis praeponi ſolitum; ſimul ne quid de Rom. Mrologii auctoritate quidquam decedat.

Nam in Romano hoc die ſcribitur: *Cumis in Campania Translatio S. Julianae Virg. & Martyris*. . Idque verum eſt. Nam eo ſpectat non tantum *Natalis* nota quae in hoc marmore noſtro ſcalpitur, ſed & quod in Epternacenſi Hieronymiano notatur in hunc modum: *In Campania Cumbas* (i.e. Cumas) *NATALIS* (35) *Julianae*: & id genus (36) alia quae huc afferri poſſent, quae ſunt Translationis Cumanae, non vero diei Paſſionis indicia.

Res enim ſic ſe habuit. Auctor Actorum priorum apud Bollandum num. 21. S. Julianae reliquias *poſt paucum tempus* (eadem haec verba in pluribus Mrologiis in proxima Adnotatione obſervavimus, quorum auctoribus haec Acta viſa fuiſſe, hinc intelligitur) *poſt paucum tempus* translatas narrat *ad fines Campaniae. Poſita eſt autem* (ut ibidem in fine legitur) *B. Juliana prope territorium Puteolanum, ubi habet mauſoleum uno miliario a mari*. Haec eſt prima Translatio, cujus etiam Petrus Subdiaconus in Vita hujus Sanctae meminit; qui tamen & ſecundam Translationem in calce vitae his verbis deſcribit. *Poſtea vero imminente ethnica feritate* (Langobardorum incurſionem heic deſignari putant Bollandus & Henſchenius, quae gens anno 568. primum in Italiam inundavit) *ne talis tantuſque theſaurus* (quippe in agro & extra moenia poſitus) *dehoneſtaretur; translatum eſt corpus ejus in civitatem Cumanam, ibique in ipſius & in B. Maximi baſilica cum gloria collocatur*. Hujus alterius Translationis occaſione ſuſpicatur Bollandus, reliquias nonnullas Neapolim ablatas fuiſſe, de quibus Gregorius M. in epiſtola ad Fortunatum Epiſc. Neap. Poſtremo exſtant apud eumdem Bollandum Acta tertiae Translationis S. Julianae, quae an. 1207. facta dicitur, quando Sancta haec Martyr cum S. Maximo Neapolim abducta fuit, & illa quidem in Aſceterium Domnae Romitae, hic vero in Cathedrale Templum.

Sed illud ſcire intereſt, ecquam Translationem ex illis tribus Faſti marmorei colant. De tertia nefas eſt cogitare, quae prope quadrigentis annis recentior hoc marmore fuit. Ac ne prima quidem eſt intelligenda, quum primum S. Julianae Reliquiae ad Puteolanum littus appulſae fuerunt. Sed ſecunda Translatio colitur, qua *translatum eſt corpus ejus in civitatem Cumanam*, quando & partem aliquam ſacri pignoris Neapolim abductam fuiſſe, praediximus. Hanc ſecundam Translationem intelligi inde colligo, quod non tantum in Romano diſerte ſcribitur, *Cumis Translatio S. Julianae*, ſed quod in Hieronymi Epternacenſi Mrologio, ceteriſque (quae in Adnot. 36. citavimus) S. Juliana Cumis celebratur.

Atque ea ſunt quae de hac apud noſtros celebratiſſima Martyre mihi neceſſario

(35) Vox NATALIS heic eadem notione accipitur, qua in hoc marmore, pro *Feſto* ſcilicet ſive Translationis ſive alterius generis: quo tamen ſignificatu haud paſſim eam vocem in Hagiologis reperies.

(36) Roſvveidanum, Centulenſe, aliaque Mrologia: *Et in Cumis S. Julianae Virg.* Vſuardus: *Civitate Cumis S. Julianae Virg.*.. In quibus Mrologiis *Cumanae* civitatis mentio manifeſto eſt argumento, de Translatione Cumis facta, non vero de Paſſione, quae Nicomediae contigit, id feſtum eſſe intelligendum: quomodo in hodierno Romano recte diſtinguitur. Nec aliud ſibi volunt Ado, Beda Vulgatus, Rabanus, Notkerus, MS. Lactienſe, & S. Martini Tornacenſis, in quibus ſcribitur in hunc modum: *Et in Cumis S. Julianae Virg. quae tempore Maximiani imp. &c. ... Quae paſſa eſt quidem in Nicomedia, ſed poſt paucum tempus Deo diſponente in Campaniam translata*. Quae plane clamant, hodiernum feſtum Translationis eſſe, non Paſſionis, uti recte in Romano monetur.

At Felicius, qui priora illa monumenta, in quibus Juliana Cumis ponitur, non autem haec poſteriora, in quibus ejus Translatio ex Nicomedia in Campaniam detegitur, viderat, ſuſpicabatur aut fuiſſe domo Cumanam, deinde Nicomediae paſſam, aut duas fuiſſe Julianas, Cumanam unam, Nicomedienſem alteram.

ſario animadvertenda duxi: ceteris ſuperſedeo, quae, ne actum agam, legi poſſunt apud Engenium, Ant. Caracciolum, alioſque, ſed praecipue apud Bollandum hoc die. Niſi quod illud mihi nolenti exciderat, quod in manu exarato Kalendario Ritualis Neap. inter Tutini chartas hoc die legitur: *Julianes* (Graeco caſu ut in hoc marmore) *Virg. & Mart.* E regione vero in margine notatur, id in autographo notatum fuiſſe *littera rubra*, quo modo dies ἀπραχτοι *feriati* olim ſignabantur.

XVII DP PAVLI EPI IVNIORIS

EPiſcopus hic noſter fuit, etſi deſit τὸ NOSTRI. Sic enim habeto. In eodem marmore die III. Martii legitur DP. S. PAVLI EPI NRI MAIORIS. Ex quo intelligitur, hujus diei *Paulum*, qui *Junior* dicitur, ſic fuiſſe appellatum comparate ad alterum Paulum qui *Major* h.e. ſenior vocatur. Quandoquidem igitur Paulus major diſerte *noſter* dicitur, etiam hic alter *Junior* inter noſtros SS. Epiſcopos eſt numerandus. Nam illud NOSTER hujus monumenti auctor pro ſua maxima voluntate modo adpoſuit, modo omiſit, ut ex pluribus epiſcopis certo noſtris, in quibus illud *Noſtri* abeſt, infra conſtabit. Tres autem omnino in Epiſcoporum noſtrorum ſerie Paulos novimus, unum qui Joanni Diacono quintus ab Aſpreno ponitur; alterum qui medio VIII. ſaeculo floruit, tertium qui exeunte eodem ſaeculo. Et quidem ſi ejuſdem Jo: Diaconi auctoritate ſtamus, nemo eſt eorum trium, qui non virtutum ſuarum (37) merito cultum adipiſci jure potuerit. Sed quando Kalendarium duos tantum in albū retulit, exiſtimari poſſet, non eſſe alios capiendos, quam priores duos, tertium autem idcirco non fuiſſe adnumeratum, ſive quod is recentior hoc monumento fuerit, ſive quod tum, quum hoc conſtruebatur, nondum is coli coepiſſet. Et ſic quidem olim conjiciebam.

[37] De Paullo, qui ab Aſprenate quintus numeratur, haec habet Jo: Diaconus: *Mirabilis in opere, mirabilis in factis, mitis in proſperis, prudens in adverſis; poſt diuturna tempora gaudens & ipſe migravit ad Dominum.*

De Paullo ſecundo, qui circ. an. 756. ſedit, longum elogium idem chronographus pertexuit. Omnia ejus geſta ſanctitatem redolent; atq. illud in primis, quod ipſa *die ſancti Paſchae, Miſſarum ſollemniis pene completis cunctos oſculatus eſt clericos, & omni populo exhortato, ſpiritu migravit ad caelos.*

Huic Paulo II. Stephanus ſucceſſit, Stephano Paulus III. vergente VIII. ſaeculo. Cujus electio mira prorſus fuiſſe videtur. Defuncto enim Stephano epiſcopo, Eupraxia Theophylacti Ducis Neapolitani uxor diu obſtitit, quominus quiſquam ex Clero eligeretur Epiſcopus. Poſtremo tumultuanti populo, ac paſtorem ſibi dari petenti, Eupraxia Paulum hunc laicum *comprehendens* [quo verbo utens Chronographus, ſatis innuit, vim illi illatam fuiſſe, nec cum ullo modo promotioni ſuae velificatum] tradidit eligendum. Quumque Neapolitani laicum (*illico tonſum*) eligere renuerent; Adrianus Papa [nimirum non ſine Numine id factum interpretatus] illud ratum habuit, ac Paulum Neapolitanum epiſcopum conſecravit. Neque is vero exſpectationem de ſe conceptam fefellit; nam & in ſacra aedificia, & eccleſiaſticam ſupellectilem plures quam quivis alius ſumptus fecit, & Eupraxiam ad bonam frugem converſam, Abbatiſſam Aſceterii cujusdam ab illa exſtructi ordinavit. Haec ferme de illo Jo: Diaconus habet, qui ceteroqui non ſolet epiſcoporum virtutes deſcribere, contentus fabricas enarraſſe, quaeque ſunt his ſimilia. Sed tamen illud animadverſione dignum videtur, quod Jo: Diaconus hujus electionem narraturus, tali procemio utitur, quo minime uſus fuiſſet, niſi Paulus hic III. compertae ſanctitatis fuiſſet. Sic enim incipit: *Scribere autem incipientes, qualiter iſte pontificali culmine ſit ſublimatus, ſtudioſos precamur lectores, ut non aegre accipiant, & nobis imputent aliquid narraſſe inepium: quia utilius eſt veritatem proferre, quam vitantes quicquam, ire per anfractum locutionem.* Re enim vera vitioſa habebatur electio, ſi laicus aſſumptus fuiſſet. Verum haec Divino judicio eveniſſe, Adriani Papae ratihabitio declaravit, ut ante dictum fuit.

Verum ubi poſtea in manu exaratam (38) Homiliam incidi, quae eſt de miraculis S. Agrippini; ejus me auctoritas compulit, ut noſtri Kalendarii *Paulum Majorem* eum eſſe, non qui primo aut altero CHRISTI ſaeculo, ſed qui medio octavo ſedit hujus nominis ſecundus, certo pronuntiarem; quandoquidem id digito intento ea Homilia demonſtrat. Nam inter cetera S. Agrippini miracula hoc ibi narratur de quodam, cui *Mauro* nomen, quem aegrotantem & ad S. Januarii tumulum orantem S. Martyr ſecundum quietem apparens juſſerit, S. Agrippini in eadem Eccleſia conditi ambire tumbam, ab eo ſanitatem conſecuturum: id quod evenit. Id vero accidiſſe dicitur *temporibus beatae recordationis domini Pauli PRIMI ſanctiſſimi & SENIORIS noſtri epiſcopi*. Recitat quidem haec verba Chioccarellus pag. 78. & tamen, cur Paulum in hac Homilia nominatum is interpretetur Paulum tertium, qui circ. an. 795. epiſcopatum iniit, non intelligo: niſi hoc eſt, quod haud raro in luce clara caecutimus. Quo enim pacto voculae illae PRIMI & SENIORIS in eum convenire poſſunt, qui tertius & ultimus inter Paulos numeratur? At ne primus quidem Paulus is, qui aevo Apoſtolico ſuppar fuit, ibi intelligi poteſt; quia illic agitur de S. Agrippini jamdiu tumulati miraculo, qui Agrippinus Pauli illius antiquiſſimi ſucceſſor fuit. Non aliud igitur relinquitur, niſi ut is Paulus qui in laudata Homilia PRIMVS & SENIOR vocatur, is plane ſit qui circiter an. 757. ſedit, qui tamen revera ejus nominis *Secundus* erat. Atque is idem eſt noſtri Kalendarii *Paulus Major*.

At enim, inquies, quo pacto is *primus* & *ſenior* in Homilia, in marmore vero noſtro *Major* vocatur, cui ante ſeptingentos ferme annos Paulus ille antiquior anteceſſerat? Reſpondeo, nomenclationes iſtas plerumque ex vulgi ore prodire. Apud vulgus autem Pauli illius antiquiſſimi memoria plane oblitterata fuerat, qui vix ab eruditis & antiquitatis ſtudioſis tenebatur. Hinc nihil proclivius fuit, quamut, quum duo Pauli, brevi inter ſe intervallo disjuncti (quorum unus medio VIII. ſaeculo, alter eodem exeunte vixerunt) in hominum memoria vigerent; alter eorum & *primus* & *ſenior* & *major*, alter *junior* nuncuparetur. Maneat igitur, *Paulum Majorem* (qui die III. Martii in hoc marmore conſignatur) eſſe illum Paulum, qui anno circiter 757. ſedit; *Juniorem* vero diei hujus eſſe illum qui an. 795. epiſcopus creatus fuit. Vtrumque ſane ſuis laudibus non fraudat Jo: Diaconus, ut plane videantur coli pro caelicolis potuiſſe. At revera eos cultus poſſeſſionem apud Neapolitanos adeptos fuiſſe, antehac ignorabamus: ac nunc primum id ex integerrimi hujus marmoris auctoritate diſcimus, collati cum manu exarata Homilia de miraculis S. Agrippini.

Quae hactenus de duplici Paulo commentati ſumus, ea mire confirmantur inſcriptione quadam, quae corporibus SS. Maximi & Fortunati ſuperpoſita erat. Verum & hanc inſcriptionem, & plura alia quae huc pertinent, copioſe expoſuimus in Diſſertatione Italica, quae in Academia Hiſtoriae Eccleſiaſticae apud Oratorianos S. Philippi Nerii Patres ab hoc Eminentiſſ. Archiep. JOSEPHO SPINELLO inſtituta, nuper a me recitata fuit: quam ad calcem dabimus. Vide quoq. infra ad XIV. Junii, ubi de S. Fortunato: nec enim actum agere in more habeo.

Ex

[38] Eam Homiliam ſervabat apud ſe Chioccarellus. Eamdem aut ejus exemplum habuit etiam Bibliotheca SS. Apoſtolorum [teſte Ant. Caracciolo pag. 137.] ubi & hodiedum exſtat. Et Caracciolus quidem ab Jo: Diacono auctore Chronici Epiſcoporum Neap. Homiliam illam ſcriptam putavit nullo tamen argumento producto. Vtut eſt, non ante tempora Athanaſii III. qui ibi memoratur, ſcripta fuit, nec ante an. 961. Eam in feſto S. Agrippini publice in coetu fidelium lectam fuiſſe, intelligitur ex illis verbis, *Qui devote ad ejus* [Agrippini] *ſollemnia conveniſtis*.

Ex hactenus dictis etiam marmoris hujus aevum deprehendi poteſt. Nam quandoquidem in eo S. Paulus Junior conſignatur, qui ab an. 795. ad uſque initia noni ſaeculi Neapolitanis praefuit, neceſſe eſt, hoc Kalendarium novo ineunte ſaeculo haud fore antiquius. At ne recentius quidem nono ſaeculo fuerit: nam in eo tacetur B. Tiberius, qui an. circiter 818. noſter epiſcopus eſt conſecratus: tacetur hujus ſucceſſor S. Joannes Aquarius: tacetur poſtremo Aquarii ſucceſſor S. Athanaſius, qui medio nono ſaeculo Neapolitanum pontificatum iniit. Et quidem hi duo ultimi inter illuſtres hujus ſedis ſanctos Antiſtites adnumerati fuerunt: ac certum habeo, S. Athanaſium paullo poſt mortem coli coepiſſe, ſaltem poſt ejus Translationem e Monaſterio Caſinenſi, quae quinquennio (39) poſt mortem contigit. Ergo videtur hoc Kalendarium inter annum 818. (quo Vrſus Paulo Juniori ſucceſſit) & annum circiter 880. (quo S.Athanaſii cultus ſatis increbuerat) fuiſſe conſtructum.

At enim ſcrupulus heic eſt avellendus oppido quam moleſtus. Quid enim? ſi res ſic ſe habet; Paulus ille ab Aſprenate quintus, de quo mira praedicat Jo: Diaconus, cultu ſpoliabitur. Verum ne is quidem ab aris removebitur. Eſt enim ille ipſe, cujus Depoſitio in his Faſtis notatur die XXIII. Auguſti. Vide ibi dicenda. Quibus ſi addas Paulum de Arretio; jam quatuor Paulos habebimus viros ſanctiſſimos. Nec plures quam hi quatuor eo nomine Neapolitanam Cathedram tenuerunt. Cetera plura quae huc ſpectant, in ante dicta Diſſertatione Italica videantur.

XVIII N S PIMEÑI

HVjus Sancti nomen in marmore ſic ſcalptum cernitur, ut tranſverſa lineola ſiniſtro litterae N haſtili non tantum inſiſtat, ſed plane artiſſime adhaereat, ita ut videatur monogramma compoſitum ex T & N. Sed tamen vox PIMETNI nihil eſt. Quocirca lineola prorſus redundat: nec eſt dubitandum, quin hujus Sancti rectus caſus ſit PIMENIVS (nam quae in IVS exeunt, olim in caſu patrio cum uno I ſcribebantur) & quin is idem ſit ac *Epimeneus* Martyr, cujus corpus Brixiae quieſcit in ſacrarum Virginum coenobio S.Juliae dicato, quemque Brixienſes eodem hoc die colunt. Ac nequem forte diverſitas nominum *Epimenei* & *Pimenii* turbet; ſciendum eſt hujus martyris nomen tribus ſaltem modis ſcribi conſueviſſe, EPIMENEVS, PIGMENIVS, PIMENIVS, quarum ſcriptionum primam rectiſſimam judico, quippe ἀναλογικήν, & Graecis uſitatam, & ſuo ſignificatu praeditam; itemque ſecundam, ſi cũ Y ſcribatur. Nam tertia ab alterutra videtur detorta. Nunc ſingularum nomenclationum teſtes advoco Kalendariorum & martyrologiorum libros, & quidem omnes hoc eodem die XVIII. Februarii.

Epimeneum hocdie exhibent Tabulae & Martyrologium Brixienſe, Galeſinius, Ferrarius; apud quem in Catalogo generali ſic reperio: *Brixiae S. Epimenei preſbyteri & martyris*: qui & in Adnotationibus conqueritur, Maurolycum perverſe pro *Epimeneo* ſcripſiſſe *Pigmenium*: quae eſt hujus nominis ſcriptura altera.

Atqui non tantum Maurolycus ſed & Felicius iſto modo ſcripſerunt, apud quos ſic legitur hoc die: *Item Pigmenii presbyt. & martyris*. Qui videntur exiſtimaſſe hujus diei martyrem non alium eſſe ſive a *Pigmenio* qui ſub Juliano, ſive ab *Epigmenio* qui ſub Diocletiano, decertarunt,

uti

(39) S. Athanaſius an. 872. demortuus, an. 877. ſollemni pompa, cujuſmodi ſolis Sanctis tribuitur, ex Caſinenſi Monaſterio tranſlatus Neapolim fuit. Cujus Translationis exſtant Acta ab aequali aut ſuppare ſcriptore compoſita. Sed de his videatur ſaepe memorata Italica Diſſertatio.

uti infra ex Martyrologio Romano demonſtrabimus.

Poſtremo PIMENIVS teſtium multitudine ceteras duas appellationes ſuperat. Sic enim ſcribitur in noſtro marmore hoc eodem die, quo Brixiae *Epimeneus* colitur. Adhaec duo antiquitus ſcripta martyrologia apud Bollandum heic, unum Vltrajectinum S. Mariae, alterum Trevirenſe S.Martini, hoc die XVIII. Febr. ſic habent: *Item Pimenii Martyris*. Item M. S. Richenovienſe: *Alibi S. Pimenii Martyris.* MS. Aquiſgranenſe hunc eumdem primo loco ponit his verbis: *XII. Kal. Martii: Natalis S.Pimeni Presbyteri ad ſanctos duos ſenes*. Poſtremo Greven in Auctario Vſuardi *Pimenio* Fauſtum hoc die adjungit: *Romae*, inquit, *Pimenii presbyteri & Fauſti martyrum*.

Hactenus de ſcribendi modis: ex quibus primum necnon & (40) alterum, modo cum Y ſcribatur, ſincera eſſe, originatio & analogia ſuadet: niſi quod haud raro in marmoribus optime ſcriptis corrupta nomina reperiuntur; utique quia ſic etiam vulgo ea nomina uſurpabantur. Vbi quaeſo non *Philuminam* pro *Philumena* reperias in marmorib. & libris, ut & alia plura nomina depravata? Sicuti autem infra die VI. Martii BASILIVS pro BASILEVS ſcriptum fuit; ſic etiam heic pro *Epimeneus* primo dici coepit *Epimenius*, mox abolita primore vocali, *Pimenius*. Niſi vero placeat hunc *Pimenium* depravatum ac detortum fuiſſe a *Pygmenius*: de quo nomine vide ſubſtratas Adnotationes 40. & 41.

Venio nunc ad cetera martyris hujus, quae obſcura eſſe omnia expoſtulant viri docti: inter quos Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italiae ſic ſcripſit: *Epimeneus Presbyter Brixianus, quo tempore martyrium paſſus ſit, nondum legi*. Sed equidem non dubito, quin Brixienſis hic martyr cum alterutro eorum ſit confundendus, qui in Romano Martyrologio die XXIV. Martii inſeruntur, in quo ſic ſcribitur: *Ibidem* (i. e. Romae) *S. Epigmenii presbyteri, qui in perſecutione Diocletiani ſub Turpio judice gladio caeſus, martyrium conſummavit. Item Romae paſſio beati Pigmenii* (41) *presbyteri, qui ſub Juliano Apoſtata pro fide Chriſti praecipitatus in Tiberim, necatus eſt*. Vbi Baron[illegible] adnotatis teſtatur [illegible] de Epigmenio (h.e. Epimeneo) fieri in Actis S. Creſcentii Martyris, quem Epigme[illegible] baptizavit (de quo Creſcentio vide eumdem Baronium die XIV. Sept.) Pigmenium vero agnoſci ab Vſuardo, Adone & aliis, cujus res geſtae in Actis S. Bibianae etſi depravatis legantur. De hoc Pigmenio videantur Bollandiſtae ad XXIV. Mart. pag. 481. Ergo, ſi me audis, Brixienſis martyr idem plane fuerit, ac alteruter eorum qui Romae paſſi dicuntur in Rom. Martyrologio, ſive ſub Diocletiano, ſive ſub Juliano. Vterque presbyter & martyr fuit haud ſecus ac Brixienſis. Ceterum in Rom[illegible] Martyrologio eorum dies paſſionis colitur; at Brixiae dies Tranſlationis: nam veriſimile eſt, illum non alio die Brixiae celebratum fuiſſe, quam quo ejus Reliquias adepti fuerunt, quod & paſſim uſuvenit. Adde quod & *Pimenius* ille, quem Greven ſupra laudatus Auctario Vſuardi die XVIII. Febr. inſeruit, *Romae* itidem ponatur; quia ibi ſcilicet paſſus, deinde Brixiam advectus fuerit die XVIII. Febr. quo die poſtmodum a Brixienſibus coli coepit. Quae non temere a me dici locus hic Faſtorum noſtrorum oſtendit, ubi hoc

(40) Nam *Pygmenius* cum Y ſignificabit, *pugilem*, a πυγμὴ *pugilatus*.

(41) An eſt Presbyter ille *Pygmenius* [ea enim recta ſcriptura eſt, ut ſit a πυγμὴ] cujus mentionem reperio in Epiſtola Eugippii ad Paſcaſium Diac. [praefixâ vitae S. Severini apud Bolland. pag. 485. num. 4.] ubi ſcriptum eſt: *Tandem Pirmenius* [pro quo in optimae notae MS. Belfortii legitur PYGMENIVS] *quidam Presbyter Italiae, nobilis & totius auctoritatis vir, qui ad eum* [Severinum] *confugerat tempore, quo Patricius Oreſtes inique peremptus eſt, interfectores ejus metuens, eo quod interfecti velut pater fuiſſe diceretur* &c. Verum hic ſub Juliano pati non potuit; quia Oreſtes occiſus fuit an. 476. Baſiliſco II. & Armato coſs. h. e. diutiſſime poſt Juliani Apoſtatae tempora.

hoc die non *Paſſionis* nota praeponitur, ſed *Natalis*, quae diebus ferme non ſuis in hoc marmore praeſcribi ſolet.

XVIIII DP QVODVVLTDEI EPI

Est ille celebris Quodvultdeus Carthaginenſis Epiſcopus, dux eorum ſacerdotum & Clericorum, qui perſecutione Vandalica navibus rimoſis impoſiti, ad Campaniae littora ejecti leguntur. Ea res ſic ſe habet. Genſericus Vandalor. rex, ubi ſenſim Africam ſibi omnem ſubjeciſſet, tandem *Theodoſio XVII. & Feſto coſſ.* (is eſt annus 439.) *Carthaginem dolo pacis invaſit*, uti teſtantur Proſper & Marcellinus. Quae tunc perſecutionis procella in Catholicos deſaevierit, exſecutus eſt tribus libris Victor Vitenſis (qui male antea *Vticenſis* vocabatur) apud quem inter cetera ſic legitur lib. I. n. V. *Tunc vero* (rex) *memoratae urbis Epiſcopum, ideſt Carthaginis, Deo & hominibus manifeſtum, nomine Quodvultdeum, & maximam turbam clericorum navibus fractis impoſitos, nudos atque exſpoliatos expelli praecepit. Quos Deus miſeratione bonitatis ſuae, proſpera navigatione Neapolim Campaniae perducere dignatus eſt civitatem*. Agit de his etiam Romanum Martyrologium die XXVI. Octobris, ubi etiam Quodvultdeum cum ſuo Clero Neapolim appuliſſe dicit. Et quidem quum alii in alia Campaniae loca ſe diffudiſſent; Quodvultdeus & Gaudioſus cum aliis Neapoli ſubſtiterunt. De Gaudioſo agit noſtrum hoc marmor die XII. Julii (ubi ſic legitur N.S.GAVDIOSI ET RELI i.e. *reliquorum*, quaſi ſi Gaudioſus dux plurium fuerit, uti ſuo loco dicetur) atque iterum die XXVII. Octob. ubi ejus *Depoſitio* conſignatur. At Quodvultdei depoſitio non tantum in hoc noſtro marmoreo Kalendario huic diei XVIIII. Febr. affigitur, ſed & olim Ant. Caracciolus pag. 319. in vetuſto Neap. Eccleſiae Kalendario ſic ſe legiſſe hoc die XIX. Februar. teſtatur: *S. Quodvultdei Patroni Neapolitani Epiſcopi*. Ex quibus diverſis ac diverſo tempore repertis monumentis intelligitur, Neapolitanis hanc a patribus acceptam traditionem inſediſſe, Quodvultdeum non alio die ad caelum commigraſſe, quam die XIX. Februarii. Nec ſum neſcius in Kalendario Carthaginenſi, quod Mabillonius edidit, eamdem depoſitionem diei VIII. Januarii aſſignari his verbis; *VI. idus Januarii depoſitio Quodvultdeus Epiſcopi*. Atqui equidem de Sancti Antiſtitis hujus die emortuali non alii teſti magis, quam Neapolitanae Eccleſiae (*in cujus ſinu is beato fine quievit*, ſacrumque corpus honoratur) marmoreo monumento credendum arbitror; magis certe quam Carthaginenſibus (42) hinc remotioribus. Quare habenda eſt huic marmori gratia, cujus ope verus Depoſitionis dies S. Quodvultdei cum aliis veteribus Kalendariis Neap. conſentiens jam tandem pro comperto habetur. Cum veteribus, inquam, Kalendariis conſentiens: nam in poſterioribus id feſtum aut die uno antevertitur (ſicuti in quibuſdam Otterii membranis a Tutino excerptis, in quibus pridie id feſtum ſignatur) aut uno die poſtponitur, ſicuti legitur in Kalendario Ms. Ritualis Neap. inter Tutini ſchedas; ubi hoc quidem die notatur *littera rubra*: *Barbati Epiſcopi*; vigeſimo autem ſic ſcribitur: *Quodvult Dei Epiſcopi*. Ex

(42) His accedit, quod mihi videantur Epiſcoporum Carthaginenſium depoſitiones e poſteriore manu Kalendario illi acceſſiſſe. Neque enim credibile eſt, uſque ad V. ſaeculum tam paucos Carthaginis Epiſcopos a Carthaginenſibus inter caelicolas cultos fuiſſe. Verum illud Kalendarium initio Martyrum tantum feſta continebat, cui poſtea placuit Epiſcopos aliquot adnectere. Quorum *depoſitiones* utrum accurate diebus ſuis ubiq. reſpondeant, valde dubito. Illa certe copulatio *IV. Kal. Sept.* Depoſitionis *Reſtituti & Auguſtini* Epiſcoporum & *Non. Jan.* Depoſitionis *S. Deogratias & Eugeni Epiſcoporum*, haud videtur veros emortuales dies indicare.

Ex quo vides, *Barbati* feſtum ejeciſſe loco ſuo Quodvultdeum in recentioribus Kalendariis.

Agit de S.Quodvultdeo Ant. Caracciolus pag. 315. & ſeq. Verum plura in eo corrigenda arbitror, eaque poteris, ſi lubet, ex ſupra adnotatis ad XI. Febr. de S.Caſtrenſe, commode refingere.

XX S CINDINV

SIc Graeco more caſu patrio pro *Cindini* ſcribitur pro conſuetudine hujus marmoris. Ceterum ſi ſcriptio recte habet, videtur idem fuiſſe ac *Cendinus* ille, cujus mentio eſt in Hieronymiano Epternacenſi apographo ad XVI. Jun. his verbis: *In Sicilia civitate Miſana* (i.e. Meſſana) *Saturnini*, *Cendini*. Et Epternacenſi quidem apographo, utpote antiquiori, magis credo, quam Lucenſi, Blumiano, & Richenovienſi (apud Henſchen. ad 16. Jun.) ſcribentibus CENDENI, quod & longiuſcule recedit a noſtro marmore. Et dies quidem Martyrii in Hieronym. Mrologio ſignatur XVI. Junii. At interim de eo Neapoli hoc die ſine commilitone Saturnino memoria fiebat, propter aliquam antiquam Translationem nobis incompertam.

Ceterum CINDINVS aut CENDINVS nihil Graece aut Latine ſignificat: quo fit, verum nomen eſſe potuiſſe CINDYNVS a κίνδυνος, i. e. *periculum*. Verum inauſpicata nomina imponi perraro ſolebant: quocirca, ſi refingendum hujus Meſſanenſis Martyris nomen ſit, dictus videtur ACINDYNVS, ἀκίνδυνος i. e. *expers periculi*: familiare admodum apud Graecos nomen, quod & in marmoribus ſaepiſſime occurrit: & in Baſiliano Menologio tres Sanctos nomine *Acindynos* reperio. At ſaeculi barbaries fortaſſis effecerit, ut Meſſanenſis *Acindynus*, paſſus apocopam, heic quidem *Cindinus*, in Hieronymianis vero Mrologiis *Cendinus*, *Cendenus*, & *Cendeus* (tot enim modis reperitur ſcriptum) evaſerit.

Quum autem hic Pugil domo Meſſanenſis fuerit, miror, nullam ejus memoriam apud populares manſiſſe nec hoc die nec XVI. Junii aliove tempore. Certe apud Canonicum Joannem de Joanne, qui in *De Divinis Siculorum officiis* libros [illegible] ſuae gentis Liturgicos excuſſit, nullum ejus veſtigium reperio.

XXI DEP VRSI EPI NRI

DVas mihi difficultates objicit hodiernus dies, in majores conjiciendo, niſi opportune additum fuiſſet EPIſcopi NRI. Quos nodos duos heic breviter expedire eſt animus.

1. *Fuerit ne hic Vrſus quinti, an noni ſaeculi epiſcopus.*

In ſerie Epiſcoporum Neap. quam ſcripſit Jo: Diaconus unus Vrſus comparet, qui ſub Damaſo Papa ſedit initio V. ſaeculi. At in ea ſerie quam concinnavit Chioccarellus agnoſcitur & ineunte IX. ſaeculo alter Vrſus Pauli Junioris ſucceſſor, deceſſor autem Tiberii. De neutro autem Sanctitatis indicia a noſtris ſcriptoribus afferuntur, uti infra dicetur. At nunc demum Kalendarium iſtud nos minime dubitare ſinit, quin aliquis *Vrſus epiſcopus noſter* pro Sancto agnitus fuerit. De utro ſit intelligendum, id vero ſedulo eſt inquirendum.

Ajo, Vrſum poſteriorem (quem IX. ineunte ſaeculo vixiſſe volunt) aut omnino nullum fuiſſe, aut ſi fuit, tantum *Electum*, non item ſacratum fuiſſe, proinde non potuiſſe in hoc marmore *epiſcopum* appellari. Et quidem veriſimile eſt, Vrſum juniorem nullum omnino fuiſſe; qui ſi exſtitiſſet, nae is ab Joanne Diac. (qui ſcriptor eodem aut ſeq. ſaeculo poſt alterum iſtum Vrſum Chronico ſcribendo

do

do operam dabat) minime ignoratus aut praeteritus fuiſſet.

Atqui Chioccarellus nonniſi ex Heremperto (cui eam narrationem(43) imputat) Vrſum juniorem in epiſcoporum Collegiũ cooptavit. Ea narratio ſic habet: *Tunc VRSVS ELECTVS praedictum Siconem jam ſatum principem* (Beneventanum, qui tunc Neapolim obſidebat) *deprecatus eſt, ut etiam amplius malum non perveniret, neque ſanguis effunderetur Chriſtianorum. Sed Sico Longobardorum princeps admonitionem praedicti ELECTI audiens, deſtitit, & pacem inientes &c.* Ex his vides, fuiſſe *Vrſum* quemdam *Electum*, qui certe inter Neapolis epiſcopos eſt adnumerandus.

Verum quiſquis Auctor narrationis illius fuerit; *Vrſi Electi* nomine Ant. Caracciolus (in *Sac. Eccl. Neap. monumentis* pag. 195.) Ducem Neapolitanum intelligit: cui opinioni favent quae in illo Anonymo ſequuntur: *Et pacem inientes* &c. *Spopondit ipſe* (Caracciolus pag. 194. pro *Ipſe* edidit *Idem* in hunc modum: *Spopondit vero idem Neapolitanorum Dux &c.* quod ad Vrſum referri neceſſario deberet) *cum univerſis ſuis hominibus ... ſe daturos illico omni anno tributum &c.* Quamquam vel ſi legatur *ipſe dux* (non autem *idem dux*) tamen videntur haec non ad alium referri poſſe quam ad Vrſum paullo ante nominatum; nec enim in illa narratione fit ducis alterius mentio. Verum, fateor, etſi Vrſus dux fuerit, non continuo fit, eumdem eligi epiſcopum nequiviſſe. Nam fuere & alii, qui ſimul ducatum & epiſcopatum Neapoli geſſerint. Quamquam ſi Chioccarellum (in Vrſo Juniore pag. 79.) audimus, videtur per haec tempora non alius quam *Bonus* Conſul & dux Neapolitanus fuiſſe.

Jam vero miſſis ſpinoſioribus; Vrſus quidem ille de quo Pſeudo-Herempertus, ſive verius Anonymus Salernitanus loquitur, quum *Electus* dicitur, non poteſt intelligi aliud quam *electus Epiſcopus*. Verum quia idem numquam ſacratus fuit; idcirco ab Jo: Diacono omitti debuit; qui auctor nullum ex his qui dumtaxat *Electi* fuerint, ſuo Chronico adtexuit. Atque eadem ratio facit, ut *Vrſus* noſtri Kalendarii (quippe qui *Epiſcopus noſter* diſerte appellatur) longe ſit alius ab Anonymi Salernitani *Vrſo Electo*. Qui quidem poſterior Vrſus (ut id obiter moneam) anno 818. vivebat, nam eo anno S. Januarii corpus Sico Neapoli Beneventum tranſtulit; de qua Tranſlatione agit in recitata narratione Anonymus ille Salernitanus, & Leo Oſtienſis I. 20.

Ex dictis omnino ſequitur, Vrſum Kalendarii marmorei alium eſſe non poſſe quam priorem alterum, qui ineunte V. ſaeculo ſucceſſit Severo: de quo Vrſo haec habet Jo: Diaconus. *Vrſus Epiſcopus ſedit annos IV. Fuit autem temporibus Damaſi Papae et Valentiniani Aug. .. Ipſe vero Vrſus Epiſc. ſepultus eſt in Cymiterio foris ab urbe, ubi & B. requieſcit Epherus.* Corrige *Ephebus*.

2 *An Vrſus Kalendarii idem ſit ac Antipapa Vrſicinus*.

At heic negotium faceſſit, quod Anaſtaſius in vita Damaſi, narrato Vrſicini ſchiſma-

I

(43) Quae Chioccarellus ex Heremperto recitat, ea quidem in Ant. Caraccioli *Quatuor Chronologis* exhibentur ad calcem Heremperti, & quidem tamquam fragmentum fuſioris Heremperti hiſtoriae. At Camillus Peregrinius ea non eſſe ex Heremperto ſive Erchemperto ſtatuit, ſed ex hiſtoria fuſiore cujuſdam Anonymi Salernitani Erchemperto recentioris; cujus Hiſtoriae ſeptem inſignes partes edidit Peregrinius in *Hiſtoria Princ. Langob.* in quarum ſecunda leguntur ea quae ſupra ex Chioccarello adſcripſimus. Et quidem Chioccarello (qui totam eam narrationem de Sicone Neapolim obſidente, ac S. Januarii corpus auferente ex Erchemperto citat) impoſuerat Leo Oſtienſis qui I. 20. eamdem hiſtoriam Erchemperto auctori tribuit. Verum quo ſenſu Erchempertum auctorem laudarit Oſtienſis, jampridem notavit ibi Abbas de Nuce; nim. quia is codex (in quo Erchempertus agmen ducebat) ejuſdem nomine circumferebatur, etſi alia plura opuſcula ibi eſſent, inter quae Anonymus Salernitanus, a quo eſt iſta de Sicone narratio.

ſchiſmate, haec ſubjiciat: *Et ſacto Concilio ſacerdotum, conſtituerunt Damaſum, quia fortior & plurima multitudo erat, & ſic conſtitutus eſt Damaſus: & Vrſicinum ejecerunt ab urbe, & conſtituerunt eum Neapoli epiſcopum*. Eadem reperiuntur in Liutprando Ticinenſi, Abbone Floriacenſi, & aliis (apud Chioccarellum pag. 38.) qui ex Anaſtaſio ſua hauſerunt. Incidunt autem haec in Vrſi Neapolitani (quem Jo: Diaconus ſub Damaſo ponit) tempora. Quare quem Joannes Diac. Vrſum vocat, is paullo aliter *Vrſicinus* ſive *Vrſinus* ab Anaſtaſio vocatus videtur. Quo poſito, abſonum videbitur, a Neapolitanis inter Sanctos relatum fuiſſe eum, qui aliquando Antipapa fuiſſet.

Reſpondeo, non eſſe prorſus abſurdum, Vrſicino iſti (ſi modo ſit idem ac Vrſus noſter) poſt dilutam poenitentia ſalutari ſchiſmatis culpam, & actam ſancte vitam, aliquando etiam, poſcente id ejus merito, inter Sanctos fuiſſe apud Neapolitanos locum.

Sed valde laetor, hac me reſponſione non indigere. Nam nego, umquam Vrſicinum illum Damaſi aemulum Neapoli conſediſſe: id quod & ante me negarunt Baronius, Chioccarellus, Ant. Caracciolus, Vghellus, alii. Scimus Vrſicinum in Galliis exſulare coactum. Quo igitur pacto idem Neapoli ſederit? Reſpondet Muratorius (in Adnot. ad Chron. Jo: Diaconi in Vrſo hoc, de quo agitur) Vrſicinum ſero admodum in Galliis exſulaſſe, proinde potuiſſe ante id exſilium Neapoli epiſcopatum gerere. Atqui ſi ita ſe res habet, jam Vrſicini Epiſcopatus incidet in S. Severi tempora; quem tamen Severum neceſſe eſt ſaltem uſque ad ann. circiter 387. vitam produxiſſe, quo anno Ambroſii ad eum Severum exſtat epiſtola. Multo id eſt incredibilius (44) quod ibidem Muratorius conjicit, nim. Vrſicini epiſcopatum praeceſſiſſe epiſcopatui Severi. Ergo ſi me audis, nec ante nec poſt Severum eſt huic Vrſicino locus. Adde quod Fauſtinus & Marcellinus in *Libello precum*, etſi Vrſicino impenſe faveant, tamen de hujus epiſcopatu Neapolitano taceant. Adde hoc [illegible] quod in vita S. Se[illegible] Bollandiani die XXX. Aprilis) Vrſus qui apud Joannem diac. Severo [illegible]it, S. Severi *Nepos* (45) & *Succeſſor* dicitur: quae in Vrſicinum convenire non poſſunt. Ergo numquam Vrſicinus Neapoli geſſit epiſcopatum: ac facilius eſt Anaſtaſium (nec enim Damaſi vita Anaſtaſio eſt antiquior, quantum ex ſtylo conjicere poſſum) Vrſicinum cum Vrſo noſtro perperam confudiſſe, quam noſtratem Joannem Diaconum aut ignoraſſe Vrſicini antipapae Neapolitanum epiſcopatum, aut Vrſum Severi nepotem pro Vrſicino lectoribus propinaſſe.

Poſtremo vel ſi hoc demus (quod tamen eſſe falſiſſimum demonſtravi) Vrſicinum ante S. Severum Neapoli conſediſſe; jam ejus epiſcopatus diverſus ab Vrſi Epiſcopatu foret; ſicuti & diverſa eſſent amborum nomina, cognatio, ac tempora. Proinde S. Vrſus, de quo hoc die in noſtro Kalendario agitur, *ſucceſſor ac nepos* S. Severi erit, & ab Vrſicino Antipapa diverſus.

XXII

(44) Ejus conjecturae anſā Muratorio praebuit Vghellus, qui in ſerie Epiſcop. Neap. Chioccarellum imitatus, ante Severi epiſcopatum, Vrſicino Antipapae locum dedit: ſed uterque magis, ut eum rejicerent quam ut adſtruerent. Verum quidquid hujus rei fuerit; manifeſta res eſt, ante Severum Vrſicino locum eſſe non poſſe. Qua de cauſa? Quia Severo Jo: Diaconus ann. XLVI. imputat: quae annorum periodus ſi circiter anno Chriſti 387. [quando Ambroſius ad Severum ſcripſit] terminari fingatur, eadem auſpicabitur ab anno circiter 341. h. e. 25. ante Damaſum electum annis. Ex quo ſequitur, Vrſicini epiſcopatum Neapolitanum non in ſchiſmatis remedium potuiſſe adhiberi, quippe longe antiquiorem ſchiſmate. Vt cetera interim ἄτοπα multa omittam.

[45] In vita S. Severi apud Bollandianos die XXX. Aprilis num. 7. *Tunc unus ex circumſtantibus, Vrſus diaconus nepos ejus* (Severi) *qui poſt ejus tranſitum ipſe epiſcopus ordinatus eſt* &c.

XXII N S THECLE

De illa celeberrima Apoſtoli Pauli diſcipula agitur in his faſtis die XXIV.Septembris.Quocirca videri poterat longe alia eſſe hujus diei *Thecla*.Eſtne ergo illa *S. Thecla* Sanctimonialis Benedictina, quae huic diei affigitur apud Bollandum in hujus diei *Praetermiſſis* pag. 281. col.1? Verum quum de ea taceat hoc die Mrologium quoddam Caſinenſe, quod penes me habeo, quanto minus inſcribi huic marmori debuit? Adde quod haec μονάστρια ſaec. X. labente floruit, noſtrum autem monumentum eſt centum annis antiquius.

Verum quid operam ludimus? Non eſt ambigendum, quin hodierna Thecla ſit illa eadem πολυθρύλητος aevi Apoſtolici Martyr. Quae quidem in Rom. Mrologio diei XXIII. Septemb. inſeritur, ut & in Beda, Uſuardo, Adone: in Baſilii vero Menologio poſtridie, ut & in his Faſtis: at eadem in omnibus Hieronymianis apographis huic diei (XXII. Febr.) inſcribitur, ut & in Greveni & Maurolyci Mrologiis, & in Mss. Richenovienſi, Laetienſi, Tornacenſi, Aquiſgranenſi.

Itaq.de hac celebratiſſima Martyre bis Neapoli *Synaxis*,ſeu *Panegyris* (utroque modo Graeci id vocabant) cogebatur: ſemel die XXIV. Septemb. in Graecorum Eccleſiis: rurſus autem hoc die in Latinis. Sed illa die *Paſſio* recte in his Faſtis praeſcribitur, quippe eo die Thecla conſummata creditur: hodie vero *Natale*, quippe die non ſuo. Etiam in Hieronymianis hoc die vox *Natalis* de Thecla uſurpatur. Cetera, quae ad hanc Heroinam pertinent,expedientur σὺν Θεῷ ad 24. Septemb.

XXIII P S POLICARPI EPI

Sic ex Graecis, qui in Baſilii Menologio,in Menaeis, Kalendariis, & Anthologio hoc die ponunt Polycarpum Smyrnae Epiſcopum. Cum Graecis conſentiunt Moſcovitae in ſuo effigiato Kalendario: ex Latinis autem Martyrologia Hieronymi, Rabani, Galeſinii &c. Adde & cetera Mss. Martyrologia apud Florentinium, in quibus conſtanter Polycarpus huic diei inſcribitur: etſi in MS. Centulenſi apud Bollandum pag.428.ejus feſtum die 24.Febr. conſignatur. At Beda genuinus,& Romanum Martyrologium cum aliis pluribus diei XXVI. Januarii hunc tantum Apoſtolorum diſcipulum affixit. Et tamen hoc ipſo die XXIII. Februarii illum revera fuiſſe coronatum, plures viri doctiſſimi tum ex Epiſtola Smyrnenſis Eccleſiae (juxta Valeſii emendationem & calculos) tum ex antiquiſſima Eccleſiae Graecae traditione, liquere exiſtimant: de quo argumento vide Valeſium (46) ad Euſebium & Florentinii exercitatio-

(46) *Valeſii locus de die Paſſionis Polycarpi. Quid in Smyrnaeorum Epiſtola ſit Magnum Sabbatum.*

Doctiſſimus Valeſius ad Euſebii IV. 15. fine Epiſtolae Smyrnenſis Eccleſiae recitato, immoratur plurimum verbis illis, Μαρτυρεῖ δὲ ὁ μακάριος Πολύκαρπος μηνὸς Ξανθικοῦ δευτέρᾳ ἱσταμένου, πρὸ ἑπτὰ καλανδῶν Μαίων, σαββάτῳ μεγάλῳ; in quibus pro Μαίων ſcribendum eſſe Μαρτίων contendit, atque ea verba interpretatur: *Paſſus eſt autem beatus Polycarpus die ſecundo menſis Xanthici, ante diem VII. Kal. Martias, magno Sabbato.* Praeſtabit autem virum ipſum eruditiſſimum loquentem facere.

Poſtremo notandum eſt,quod Polycarpus paſſus eſſe dicitur die II. menſis Xanthici, i.e. ante diem VII. Kal. Martias. Vſſerius quidem tum in not. ad Epiſt. Smyrneor. tum in lib. de anno ſolari Macedonum & Aſianorum cap.1. aſſirmat, Smyrnaeos praeter morem reliquarum Aſiae civitatum menſem Xanthicum exorſos fuiſſe a die XXV. menſis Martii. Sed quum ad id probandum nullam rationem afferas; in

eo non poſſum illi aſſentiri. *Quis enim credat, Smyrnaeos in menſium Macedonicorum diſpoſitione a reliquis Aſiae civitatibus diſſenſiſſe? Certe ſi ita fuiſſet, Smyrnaei... ad vitandam ambiguitatem adjeciſſent, καθ' ἡμᾶς τοὺς Σμυρναίους... Quum igitur Smyrnaei non aliter menſes ſuos ordinaverint, quam ceteri Aſiani; apud Aſianos vero menſis Xanthici initium in XXII. Februarii diem inciderit; idem quoque Smirnaeis obſervatum ſit, neceſſe eſt.* At heic conqueritur Florentinius (in Diſſertat. quam de hoc ipſo argumento diei XXIII. Febr. ſubjecit, pag. 343. ſtatim poſt medium) nullam a Valeſio rationem fuiſſe productam, qua conficeret, Aſianorum Xanthicum incepiſſe die XXII. Febr. Quare conatur ibidem vir doctus id ex Galeno demonſtrare; apud quem Artemiſius menſis cum aequinoctio incipit, h. e. (ſecundum antiquos) die XXIV. aut XXV. Martii. Ex quo ſequitur Xanthicum, qui proxime praeit Artemiſio, inire debuiſſe die XXII. Febr. Quae quidem pluribus ibi a Florentinio deducta lectores reperient, ſi tanti videbitur.

Pergit autem Valeſius. *Quare in epiſtola Smyrnaeorum de martyrio Polycarpi ſcribendum eſt* πρὸ ἑπτὰ Καλανδῶν Μαρτίων, *ut legit vetus interpres* (ita quidem legitur in quibuſdam codicibus veteris illius interpretationis, ut & apud Bollandum: ſed in Ruinarti editione aliter exhibetur) *nam ſecundus dies menſis Xanthici apud Smyrnaeos & Aſianos cadebat in VII. Kal. Martias. Certe eo die* (*XXIII. ſcilicet Febr.*) *& Smyrnaei & omnes Graeci memoriam S. Polycarpi ſemper celebrarunt, ut conſtat, tum ex Actis Pionii Mart.* (at in Pionii Actis de *natali genuino* Polycarpi ſermo eſt, idque feſtum in melioribus codicibus apud Ruinartum ſignatur *IV. Id. Mart.*) *tum ex Menaeis Graecorum. Quod ſiquis cum Vſſerio nobis objiciat, diem magni Sabbati, quo paſſus eſt B. Polycarpus, numquam poſſe cadere in VII. Kal. Martias; reſpondebimus, obſcurum nobis eſſe, quodnam fuerit illud Sabbatum magnum, cujus a Smyrnaeis facta eſt mentio, tum in Epiſt. de Martyrio Polycarpi, tum in Actis Pionii.* Ingens eſt certe virorum doctorum de hoc Sabbato Magno diſcidium: de quo vide plura apud Florentinium in modo laudata Diſſertat. Deque eo equidem quid ſentiam, dicam mox pauca.

Sequitur. *Sed quum diem quo paſſus eſt B. Polycarpus tot tantiſque teſtimoniis deſignatum habeamus* (*VII. ſcilicet Kal. Mart.*) *praeſtat meo judicio eam ſententiam tueri, quae tum Smyrnenſis Eccleſiae, tum omnium orientalium tabulis confirmatur, quam incertis de Magno Sabbato conjecturis, & Judaeorum traditionibus inniti.* Hactenus Valeſius; apud quem plura videri poſſunt. Adeatur & Tillemontius Not. 5. ad S. Polyc. qui more ſuo copioſe diſcuſſa hac de Polycarpi die θανασίμῳ in omnes partes quaeſtione, tandem in Valeſii ſententiam non invitus labitur.

Nunc ad *Sabbatum magnum* redeo, quod viris doctiſſ. fraudi fuit; qui quod pro Paſchali Sabbato id acciperent ex Jo. XIX. 31. (cui addi poteſt Trullani Canonis 89. μέγα σάββατον pro Paſchatis pervigilio ſumptum) hinc Polycarpi Paſſionem de die XXIII. Febr. machinis omnibus deturbare adniſi ſunt. Verum quid apud Joannem illud ſibi velit, *Erat enim magnus dies ille Sabbati*, dicam ad eum Evangeliſtae locum, Deo [illegible] vero heic *Sabbatum magnum* nihil minus eſt, quam Paſchale Sabbatum. Nam mirandum profecto fuerit, in nullis hujus diei factis dictiſque Polycarpi ad Paſchale Sacramentum minimam alluſionem fieri, aut ad jejunium ſacerrimi bidui, ut infra ad calcem explicabitur. Imo vehementer dubito, utrum omnino Sabbatum h. e. ſeptimus hebdomadae dies tunc decurrerit, quum Polycarpus combuſtus eſt. Quid ita? quia quidvis potius credam, quam Judaeos (quorum in Sabbatis ἀπραξία ad ſuperſtitionem uſque ridiculam degeneraverat) licere ſibi arbitratos ligna & ſarmenta ad pyram ſimul cum gentilibus convehere, uti narratur in ea Epiſtola apud Ruinart. num. 13. Quid ergo *Sabbatum magnum* vocarunt? profecto non aliud quam diem Dominicum: quem diem ut Judaico Sabbato Chriſtiani Smyrnenſes opponerent, *Sabbatum* non qualecumque ſed *magnum* nuncupabant; *Sabbati* vocabulum non pro die ſeptimo, ſed pro quolibet feſto accipientes, more Judaeorum, qui teſte Suida, Σάββατον πᾶσαν ἑορτὴν ἐκάλουν, *omne feſtum Sabbati nomine donabant.* Jam autem ab initio Chriſtianis intellectum fuit, Judaici Sabbati ſollemnitati diem Dominicum ſubrogatum fuiſſe, h. e. parvo Sabbato *Magnum*. Omnino autem neceſſe eſt huic *Sabbato magno* Chriſtianam, uti fecimus, non autem Judaicam ſignificationem tribuere. Nec enim veriſimile eſt, Smyrnaeos Chriſtianos Polycarpi martyrium feſti mere Judaici nota fuiſſe conſignaturos. At Evangelicus ille *magnus dies Sabbati* longe eſt aliud (ut in loco dicetur) ſed tamen ſignificatu conſentaneo.

Hactenus dictis ſi forte illud objiciatur, quod dies huic Sabbato magno praecedens num. 7. vocatur παρασκευὴ *paraſceve*; facile reſpondebimus, proprie *Paraſceves* Graeco nomine non diem Veneris venire, ſed *praeparationem*, feſtivitatis ſcil. Quare ſi Smyrnaei diem Dominicum *Sabbati magni* nomine donarunt; non eſt abſonum,

nem hac die pag. 340. Quibus nihil addere volo, niſi tantum metricarum Ephemeridum (apud Papebroch. to. 1. Maii) hunc verſiculum:

Εἰκάδι ἐν τριτάτῃ κατὰ φλὸξ Πολύκαρπον ἔκαυσεν.

Te, Polycarpe, dedit vigeſima tertia flammis.

Proinde rectiſſime in noſtro marmore non *Natale* (i. e. *quodvis feſtum*; id enim paſſim *Natale* ſignificat, quod ſaepe diximus) ſed *Paſſio* ipſa S. Polycarpi huic diei addicitur.

Heic autem notaſſe proderit, Smyrnenſes tanti Polycarpum feciſſe, ut etiam diem anniverſarium, quo in lucem editus fuit, quotannis celebrarent. Id quia non video ab aliis animadverſum; afferam ex Actis S. Pionii Mart. verba quae huc attinent; ſic enim prope initium ſcribit. *Secundo itaque die ſexti menſis* (illud *ſexti* in aliquibus ſcriptis deeſt, & recte, quia non bene *ſecundus ſexti* componitur cũ *IV. Id. Mart.*) *die Sabbati majore* (47) *NATALE Polycarpi Martyris celebrantes* (48) *GENVINVM, Pionium, Sabinam, Aſclepiadem*

ſonum, ab eiſdem diem praecedentem fuiſſe *Paraſceven* vocatum: in utroque enim nomine ſeſe Judaeis ἀντιστοίχως gerere debuiſſe videntur.

Atque hanc quidem qualemcumque de Magno Sabbato & Paraſceve conjecturam videbar mihi aliquo ex antiquitate teſtimonio poſſe utcumque firmare: nam aliquid certe, quod eo ſpectet, legiſſe memini. Interim caſu incidi in Vſſerii de Epiſt. S. Ignatii Diſſertationem; in qua initio cap. XI. aperte, quod res eſt, fatetur Orientales tum ſacris Synaxibus publiciſque Scripturae explanationibus, tum etiam excluſione jejunii, *non ſolum Dominicam, ſed etiam Sabbati diem* honoraſſe: *non quidem* (addit) *ut Sabbatum Judaicum, ſed ut Chriſtiani Sabbati παρασκευήν*. Quibus verbis (niſi *Chriſtiani Sabbati* nomine μυστικώτερον aliquid intellexit) quid aliud vult dicere: niſi Chriſtianum Sabbatum eſſe Dominicam, prae qua dies ipſe Sabbati dicendus ſit *Paraſceve*?

Jam vero quod ſupra tetigi, in his Actis, nullam jejunii biduani (quod per ὑπέρθεσιν *ſuprapoſitionem* h. e. continuatam inediam primi Chriſtiani celebrabant) fieri mentionem: addo etiam conſtitutum eſſe contrarium, ſi recta ſit Cotelerii interpretatio num. VII. Nam ibi *diogmitae* Polycarpum invenerunt ἔν τινι δωματίῳ κατακείμενον ὑπερῴῳ: quod Cotelerius vertit *in quodam ſuperiore cubiculo DISCUMBENTEM*, idque non tantum die ſanctae Paraſceves, verum etiam ante ſolis occaſum, quantum quidem ex poſtea geſtis intelligitur. Verum fatendum eſt, illud κατακείμενον non eſſe heic *diſcumbentem* (ſi hoc pro *cenantem* ponitur) ſed, quod recte vetus Interpres reddidit, *ſe prementem* i. e. clam jacentem, Italice *appiattato*: quod cum *Evangelico* Polycarpi *martyrio*, in his Actis laudato, conſentit. Locus antiqui interpretis ſic habet: *Invenerunt eum nocte* (illud *Nocte* male ſe habet pro ὀψὲ τῆς ὥρας, quod eſt *poſt cenae horam*, de qua proxime praeceſſit) *in tegulis ſe prementem*. Δωμάτιον ὑπερῷον eſt quiddam ſub tegulis & contignatione cenaculum, quod noſtri vocant *Soppigno*. Ibi ſe Martyr premebat. Confer geminum locum ad 26. Febr. in Adnot. ad Vit. S. Porphyr. num. 97.

(47) Vox iſta *Majore* ab ſciolis eſt; ſicuti et quod ejus loco apud Bollandum legitur, *Quum Sabbatum magnum intraret*; nam ad XI. Martii in S. Pionio oſtendetur, hunc paſſum fuiſse die Sabbati vulgaris Judaici, non Sabbati magni.

(48) Ita quidem in melioribus MSS. codicibus legitur, & in Ruinarti editione: at interim eſt nonnulla in aliis varietas, inde orta, quod non intelligentes quid ſit *Natale genuinum*, putarint de Natali Paſſionis agi. Hic autem quum in XXIII. Febr. incideret; hinc in aliquibus editis hic locus longe aliter legitur in hunc modum: *Vigeſima tertia menſis Febr. die* (qui modus putandorum dierum, nulla habita Kalendar. Nonar. Iduum ratione, eſt ultimorum temporum, & ab iis profectus, qui in Natali Paſſionis S. Polycarpi captum Pionium crediderunt, non intelligentes quid eſſet *Natale genuinum*) *Vigeſima*, inquit, *tertia menſis Febr. die, quum Sabbatum magnum intraret, Natali ſcilicet B. Martyris Polycarpi vigente Decii Imp. perſecutione, Pionius presbyter* &c. Quis autem ſibi perſuaſerit, in eumdem diem, quo captus eſt Pionius, concurriſſe non tantum diem anniverſarium Paſſionis Polycarpi, verum etiam mobile illud Sabbati magni feſtum; quae duo itidem illo anno concurrerant quo paſſus eſt Polycarpus? Itaque nemo non videt, cur in hunc locum debacchati ſint ſcioli. Cauſam jam proxime attulimus, quod exiſtimarent, non aliud fuiſſe Natale quam Paſſionis, idque incidere debuiſſe in XXIII. Febr. Non eſt ergo aliter legendum, quam quo modo ſupra ex Ruinarto recitavimus.

piadem &c. vis perſecutionis invenit. At Polycarpi *Natale paſſionis* non *IV. Idus Mart.* ſed VII. Kal.Martias h.e.hodierno die colebatur; quo die virū illum admirabilem eſſe paſſum,teſtatur Epiſtola Smyrnenſis Eccleſiae Valeſio judice. At in IV. Id.Mart. (i.e. XII. ejuſd.menſ.) S. Polycarpi *Natale genuinum* incidebat. Egimus de *Genuini* vocabulo ſupra copioſe ad XXI. Jan. in Adnot. 19. ubi de Agnetis genuino agebatur : quo loco piget non veniſſe in mentem S. Polycarpum adnumerare iis, quorum duo Natalia celebrarentur, unum de Paſſione, alterum de nativitate carnali.

XXIIII INVENTIO CAPITIS S IO BA

EST ex Graecorum libris, puta Menaeis, Anthologio, & Baſilii Menologio, in quo plura de prima Inventione & variis Translationibus dicuntur, hoc eodem die. At iidem Graeci die XXV. Maii de Inventione ſacri capitis agunt, qua Comanis repertum, CPolim translatum fuit. Hoc autem die non tantum Graeci, & Moſcovitae, ſed & Latini (uti Beda, Vſuardus, Ado) de eadem Inventione agunt. Verum nihil neceſſe eſt de Inventionibus ac Translationibus capitis S. Jo. Baptiſtae diverſo tempore factis hic plura dicere ; quando hoc totum argumentum exhauſtum fuit a Cl.Du Cangio in Gallico opuſculo, quod de eo argumento conſcripſit, ex quo ſua decerpſit Papebrochius ad 24.Junii pag.711. & ſeq.

XXV S THEODOSII EPI

TAcent de hoc libri omnes Graecorum ac Latinorum hoc die. Nec vero in toto Menologio Baſilii ullus mihi occurrit Theodoſius Epiſcopus. Nec omnino aliunde ullus mihi innoteſcit Theodoſius Epiſcopus praeter Autiſſiodorenſem, qui ſub Clodoveo interfuit Concilio Aurelian. 1. de quo Martyrologium Rom.die XVII.Julii & eodem die Notkerus, Additamentum Adonis, Galeſinius, & ipſum Hieronymi Martyrologium, verum ex additamento, uti certo judicat Florentinius, quem vide ad XVII. Julii. Autiſſiodorenſis igitur Theodoſii claritas efficit, ut de alio ullo, quam de eo hodierno die cogitare non liceat. Non puto autem hunc diem Theodoſio emortualem fuiſſe (qui in Mrologiis ſignatur die XVII. Julii) ſed Translationis, Dedicationis, aut omnino alterius feſtivitatis.

XXVI N S PORPHIRII

S. Porphyrius Gazae Epiſcopus qui circ. anno 421. ex hac vita migravit,non tantum apud Graecos & Moſcos in ſuo figurato Kalendario Papebrochiano, ſed & in Rom. Martyrologio hac die colitur : qui dies ei re vera emortualis fuit ; quippe quum menſis Dyſtri ſecundus dies, quo migraſſe dicitur, incidat in Februarii XXVI. Ac poterat ſane in hoc Kalendario pro *Natale* (quod eſt γενικώτερον, & univerſe quodlibet feſtum anniverſarium ſive depoſitionis, ſive Tranſlationis, alteriuſve generis notat) ſcribi *Depoſitio*. Niſi vero biſſextilis anni (49) intercalatio uno die Porphyrii mortem remorata fuit ; aut niſi illud interceſſit, quod

(49) In ceteris quidem annis primus menſis Dyſtri dies in 25.Feb.incidebat:at anno biſſexto (cujuſmodi is erat, quo Porphyrius occubuit: qui meo judicio an. 420. hinc emigravit, ut in ſeq. Adnot. dicimus) videtur primus Dyſtri in 26. Febr. incurriſſe, ac ſecundus in 27.

quod fortaſſis menſem Dyſtrum pari paſſu cum Martio progredi ſunt olim ſuſpicati, unde reperitur ejus memoria in Caniſii Menologio die II. Martii. At metricae Ephemerides (apud Papebr.to.1. Maii) hunc ſepultum hoc die volunt.

Πορφυρίοιο νέκυν χθὼν ἔκρυψ᾽ εἰκάδι ἕκτῃ.
Porphyrii exuvias vigeſima ſexta inhumavit.

Hujus celeberrimi Antiſtitis exſtat hoc die apud Henſchenium Vita fide digniſſima, a Marco Porphyrii diſcipulo conſcripta, non ſine maximo fructu legenda, quam Gentianus Hervetus Latinitate donavit. Sed dolent interim antiquitatis amatores, Graecum ejus vitae textum intercidiſſe, aut certe quid eo factum ſit, ignorari; praeſertim quum interpretatio ipſa valde inconcinna ſit. Verum quo aequiore animo jacturam Graeci textus feramus, ea ipſa interpretis rudis ſimplicitas efficit: qui quum fidiſſime verbum verbo appendat; ubicumque Graecum adire fontem uſus popoſcerit, haud difficile fore auguror ex Latinis Hervetianis Graeca Marci ſcriptoris reſtituere. Illud magis moleſtum eſt, quod hoc quantivis pretii monumentum multis difficultatibus ex hiſtoria petitis intricatur. Verum ne ſic quidem quiſquam unus (excepto fortaſſis Caſtellano) repertus eſt, qui de hujus monumenti ſinceritate dubitare animum induxerit: tanta eſt ejus hiſtoriae bonitas, gravitas, ſimplicitas, atque in oculos incurrens εἰλικρίνεια. Ex iis autem difficultatibus eam, quae maxima planeque inſuperabilis habetur, expoſitam atque ita, ut ego judico, expeditam heic haberi volui: nam ceteras copioſe complexus eſt Tillemontius not.1.

Παρέκβασις. *Quo pacto Praylii, qui S. Porphyrium presbyterum ordinavit, epiſcopatus Hieroſolymitanus cum Joannis item Hieroſolymitani temporibus componatur.*

Quum Porphyrius in ſanctis Hieroſolymorum locis degeret, ab ejus loci epiſcopo invitus presbyter ordinatur. Ea promotio ſi recte annorum Porphyrii calculi ineantur, incidit non in annum 392. (quod plerique cenſent) ſed in annum potius (50) 393. Quo anno non eſt dubium fuiſſe Hieroſolymorum Patriarcham Joannem illum, qui Cyrillo ſucceſſerat. Et tamen Marcus in ejus vita num. 10. narrat, eum a Praylio ſacratum fuiſſe: qui Praylius haud citius an. 416. Joanni ſuccedere potuit.

Heic ego, miſſis futilibus hujus nodi (51) ſolutionibus, Henſchenianam in medium afferam; cui mox & meam comitem

(50) Quod ſic oſtenditur. Mortuus eſt B. Porphyrius die 26. Febr. an. 420. de quo anno v. Tillem. Not. 2. Jam ſi ab eo anno retro numeres annos 23. ac menſes prope 11. (etenim a Marco ſcriptore mortuus dicitur *anno epiſcopatus ab eo geſti vigeſimo quarto, menſe undecimo*, h. e. anni vigeſimi quarti menſe undecimo, quum is ſcil. in epiſcopatu degiſset annos 23. menſ. 10. ac dies aliquot) jam is ordinatus reperietur Epiſcopus menſe Aprili aut extremo Martio anni 396. Atque huic ſupputationi non parum favet, quod Tillemontius ad calcem Not. 2. affert de Hunnis exeunte anno 395. Orientem infeſtantibus: vide locum. At idem Porphyrius triennio ante epiſcopatum ſacratus presbyter fuerat: quod neceſsario incurrit in annum 393.

(51) Inter quas primum refer priorem Henſchenii conjecturam: videri ſcil. Praylium Joannis Patriarchae Syncellum fuiſse, ſicque Porphyrium Joanni ordinandum propoſuiſſe, atque hinc a ſcriptore eam ordinationem Praylio tribui. Verum bis mox injecta *Praylii Epiſcopi* mentio aliud longe ſuadet. Verum Henſchenius ipſe huic ſolutioni parum opinor fidens, alteram meliorem, uti jam expoſuimus, attulit de chorepiſcopatu Praylii.

Adhaec Bailletus ſic ſcripſit in Tab. Critica ad 26. Febr. *On croit, qu'une main poſterieure y a ajoûtè le nom de l'èvèque de Jeruſalem; mais qu'il a pris Prayle pour Jean.* Sed non eſt veriſimile, id tribus locis, iiſque inter ſe conſpirantibus, a manu poſteriore tentatum. Deinde ea eſt Marci ſcriptoris in hoc opuſculo diligentia, nullos ut paullo clariores viros niſi de nomine appellet: qui praecipuus eſt veritatis character.

Verum perbelle accidit, quod quiſnam tam audax

mitem adjungam. Henſchenius igitur ad Porphyrii Vit. n. 10. conjicit, Praylium ſub Joanne Patriarcha Chorepiſcopi jure ac poteſtate uſum, Porphyrio manus impoſuiſſe. Hanc ſuſpicionem uſque adeo probavit Papebrochius (in Hiſt.Chronolog. Patriarch. Hieroſ.) ut pro certo ſtatuat, Praylium ex Chorepiſcopo ſui Patriarchae, poſtea ad ipſum Patriarchatum fuiſſe promotum. Hanc eamdem conjecturam Bailletus Petavio ad Epiph. haer. 79. auctori tribuit in margine vitae Porphyrii: ſed Papebrochii verbis (52) aliorſum acceptis falſus.

Illud interim doleo, quod haud infelix Henſchenii & Papebrochii de Porphyrii chorepiſcopatu conjectura Tillemontio diſplicuerit, excipienti, Chorepiſcopos non fuiſſe, *que pour la campagne, comme leur nom meſme le porte, & non pour les villes, bien moins encore pour une Cathedrale... telle qu' eſtoit l' egliſe de la Reſurrection de Jeruſalem, dont il eſt parlè ici*. Verum nuſquam hoc a Marco dicitur, Praylio quidquam fuiſſe juris in Eccleſiam Reſurrectionis: hoc ſolum narratur, eum *Sanctorum locorum ſacerdotem* fuiſſe. Atqui pleraque ſanctorum locorum extra urbem Hieroſol. erant, quorum tutela atque adminiſtratio procul dubio ſacerdotem optima lege praepoſitum h.e.Chorepiſcopum requirebat. Quid enim aliud quaeſo hoc ſibi vult quod a Marco auctore vitae num. 10. ſcribitur: *Quum ... audiſſet autem S. Porphyrii nomen & vitam, qui erat SANCTORVM LOCORVM SACERDOS Praylius, eum arceſſivit, & invitum ordinavit presbyterum; quin etiam ei credidit cuſtodiam venerandi ligni Crucis*. In his inquam verbis, ordinandi presbyteros in Praylio poteſtas, eum presbytero majorem fuiſſe arguit: at eundem Patriarcham nondum fuiſſe, id argumento eſt, quod vox *Sacerdos* (quod ceteroqui etiam de epiſcopis uſurpatur) reſtringitur additamento *locorum ſancto-*

audax fuerit, ut in hanc vitam violentas manus intulerit, non effugit Canonici Caſtellani ſagacitatem; qui hoc die pag.777. ſic ſcriptum reliquit. *Mais celle* (vite) *que nous avons aujourd' huy ajant paſsé par les mains de METAPHRASTE, & n'étant point vénue a nous comme elle ètoit ſortie de celles de l'Auteur, on y trouve certaines additions abſurdes ... car* (Marc) *ce temoin oculaire ne peut avoir avancè que Prayle Eveque de Jeruſalem (qui ne fut fait evéque que l' an. 417) ordonna Porphyre prétre, qui l' etoit dez l' an 392*. Id ipſum Caſtellanus & pag.ſeq.inculcat, Metaphraſtem quaſi hujus criminis manifeſtum accuſans; idque non modo ſine ullo teſte, ſed omnino ſine ulla veri ſpecie: quid enim obſecro, in tota hac vita uſquam Metaphraſtici occurrit? cujus ſtylum potius *anti-Metaphraſticum* vere licebit appellare. Quocirca ad alias ſolutiones me refero.

Tillemontius Not.1.9.5. ſic cenſuit. *J'aimerois mieux avouer que la memoire de l' auteur s' eſt troblée en cette rencontre... Le nom de Prayle qui vivoit encore lorſqu' il ècrivoit* (at Porphyrius Praylio ſuperſtes fuit; nec niſi poſt Porphyrii mortem videtur haec vita conſcripta) *ou qui n' eſtoit mort que depuis peu, eſtant plus preſent a ſa memoire, s' eſt gliſsè inſenſiblement dans ſon ècrit*. Miror ſane, in eas anguſtias heic ſe Tillemontium conjeciſſe, in quas vix quiſquam, ubi conclamatum ſit, ſe conjiceret. Miror etiam, ſi tribus hujus vitae locis Marcus auctor, qui rebus omnibus interfuerat, memoria lapſus fuerit. At illud in primis miror, ſi Marcus memoria lapſus impune id tulerit, nec a quoquam aequalium craſſiſſimus is error correctus fuerit. Nemo vero non videt, ecquam viam vir ſummus patefaciat ad eludendam gravium ſcriptorum auctoritatem, ubi forte aliquid ſe dabit *ἐγαν-νοφανές*. Nam quid facilius, quam memoriae lapſum cauſari?

(52) Sane quidem Bailleto (aut quiſquis ea margini Bailleti illevit) errandi anſam praebuit, quod in Papebrochio loc. cit. legiſſet haec verba: *Pridem tamen Chorepiſcopum eum* (Porphyrium) *oportet fuiſſe ordinatum cum ea poteſtate, quam Petavius noſter explicat in Adnot.ad Epiph.haer.79.* Quibus verbis nihil aliud ſibi Bollandiſta voluit, niſi ibi a Petavio demonſtratum fuiſſe, Chorepiſcopis nonnumquam Epiſcoporum permiſſu licuiſſe non tantum inferiores miniſtros, ſed etiam Diaconos & Presbyteros ordinare: nec enim ibi apud Petavium de Porphyrio vola aut veſtigium. At Bailletus ex non adito Petavio (quem etiam cum Papebrochio falſo citavit; nec enim ad Haer.79. ſed 69. Peta-

ſanctorum. Graece ſane heic ſcriptum oportuit (quantum quidem fidiſſimae interpretationis veſtigia indicant) ὁ τῶν ἁγίων τόπων ἱερεὺς γενόμενος Πραΰλιος: qui locus ſi de epiſcopo primario intelligendus eſſet; concipiendus erat, ὁ τῶν Ἱεροσολύμων ἱερεὺς, *Hieroſolymorum Sacerdos*. Deinde quod additur, ei a Praylio Sanctiſſimi Ligni cuſtodiam fuiſſe concreditam, id primum palam oſtendit, in hoc Porphyrium fuiſſe ordinatum, ut ei cuſtodiae praeeſſet; deinde non de Cathedrali Reſurrectionis ibi agi, ſed de Eccleſia quae in Golgotha erat, ubi & ſacroſanctum illud Lignum fuiſſe adſervatum, in antiquis quibuſdam Hieroſolymorum deſcriptionibus legi. Itaque paullo poſt in Calvariae monte (ubi ea Eccleſia erat) dormienti Porphyrio viſio oblata fuit, ac ſanitas reſtituta. Nec omnino aliam Chorepiſcopalem Praylii Eccleſiam fuiſſe reor, quam Golgothae Baſilicam.

Atque hactenus expoſita Praylii chorepiſcopatum prope certum efficerent, niſi illud intercederet quod in eadem vita num. 12. ſcribitur. Nam Joannes Caeſareae Metropolita quum triennio poſt quam Porphyrius presbyter factus eſt, Deo revelante didiciſſet, hunc nutu Divino Gazae Epiſcopum a ſe ordinari oportere; *Scribit epiſtolam ad ſanctum Praylium* EPISCOPUM HIEROSOLYMORUM, *cujus fecimus antea mentionem, ut ad ipſum mitteret B. Porphyrium*. Ecce quem antea *ſanctorum locorum Sacerdotem* dixerat, nunc ſine ambagibus *Epiſcopum Hieroſolymorum* vocat; ac ne forte diverſum ab illo ſuſpicareris, addit, *cujus fecimus antea mentionem*: imo & quod additur, ei Porphyrium ligni S. Crucis claves reſtituiſſe, non alium oſtendit ab eo qui ante triennium eas concrediderat.

Heic omiſſa Henſchenii (quem ſemper (53) *Bollandum* vocat heic Tillemontius) reſponſione, ſive id prolepſi tribuentis, quia ſcribente Marco jam Praylius patriarchatum fuerat conſecutus, ſive in textu male ſcriptum fuiſſe *Hieroſolymorum* pro *ſanctorum locorum*: his inquam haud peſſimis reſponſionibus ſuperſeſſis, alia mihi tentanda eſt via. Ajo igitur, Praylium tum quidem quum Porphyrio manus impoſuit, tantum Chorepiſcopum ſanctorum locorum fuiſſe: at eumdem triennio poſt (i.e. anno 396.) ipſam Hieroſolymitanam cathedram adeptum, eoque *Hieroſolymorum Epiſcopum* diſerte appellari. Quem ne diverſum a *chorepiſcopo* crederes, addidit, *cujus fecimus antea mentionem*. Etenim ſic ſe res habet. Joannis Patriarchae epiſcopatui ſex annos Nicephori chronographia attribuit; quod ſexennium ab anno 389. aut 390. incipiens, anno 395. aut 396. terminatur, quando jam Praylius eam ſedem adeptus in hac Vita deprehenditur. Rurſus Praylii epiſcopatui ejuſdem Nicephori chronologia annos XX. (omiſſo, opinor, eo quod excurrit) imputat: quod ſpatium ſi anno 417. (quo Praylii mentio alicubi facta occurrit) terminetur, ab an. 397. ordietur; ſed additis praeterea fractionibus numerorum, quas chronologus neglexerat, in annum 396. incurret, quo ab Joanne Caeſarienſi ſcripta ad Praylium Hieroſolymorum Epiſcopum epiſtola fuit, teſte Marco in hac vita.

Et haec quidem pulchre procederent, niſi aliunde Joannis Hieroſolymitani vitam longius eſſe producendam, illius cum Hieronymo notae contentiones oſtenderent, & id maxime quod idem Joannes an. 315. *Hieroſolymis & Dioſpoli Pelagio impenſe favit*. Imo ſub ejuſdem anni exitum idem Joannes adhuc in vivis erat, quippe ipſo die natali S. Stephani Protom. Tranſlationem ejus reliquiarum

K (Lu-

Petavius de Chorepiſcopis diſſerit) haud paucis poſthac ſimiliter errandi occaſionem offeret, quaſi eruditiſſimus ille Epiphanii enarrator, primus auctor Chorepiſcopatus Praylii fuerit. Haec obiter.

(53) Fortaſſis enim ut Caſtor pro Polluce, Caeſar pro Bibulo audiebat; & nunc quoque, ut Calepinus pro omnibus eum ſecutis Lexicographis; ſic Bollandus inſtar eſt omnium collegarum ſuorum.

(Luciano presb. de ea re per viſum admonito) celebravit.. Ex quo ſequitur, non ante initium an.416. Praylium Joanni ſuffici potuiſſe.

Hic ſane eo loci rem deductam vides, ut Joannis epiſcopatus ex certis monumentis omnino uſque ad totum annum 415. ſit prorogandus; itemque in eadem ſede Praylius ab anno uſque 396. (teſte Marco aequali ſcriptore, & Nicephori calculis) ſit agnoſcendus. Quid ergo eſt, niſi quod anni XX. (qui a 396. ad totum 415. fluxerunt) utrique Antiſtiti quavis commoda ratione ſunt imputandi? Nec alia ad hoc via patet, quam ſi dixerimus Joannem, ſive ob devexam aetatem ſive propter neceſſitatem aliam, ſibi vivo ac videnti Praylium (ſatis antea in chorepiſcopatu probatum) collegam & *coadjutorem* ſociaſſe. Id quidem eodem plane tempore & Aurelius Hipponenſis fecit, qui ſibi urgente neceſſitate Auguſtinum in coepiſcopum adſcivit. Nec uſquam dicitur id tum primum fuiſſe factum: imo a Poſſidio, & ipſo Auguſtino praeceſſiſſe plura & Africana & TRANSMARINA (54) exempla narrantur.

Praylii autem an Auguſtini coepiſcopatus praeceſſerit, haud habeo dicere. Sed temporum diſcrimen ſi interceſſit, permodicum (55) ſane id fuit.

Hactenus difficultatem maximam earum, quae S. Porphyrii vitam obſident, pro viribus profligaſſe ſufficiat. Nec quemquam impenſae qualiſcumque operae poeniteat; nam incredibile dictu eſt, quanta antiqui moris penus ex hac vita depromatur: in quam paucas admodum (56) animadverſiones (miſſis aliorum obſervationibus) heic raptim adſpergi non piguerit.

XXVII

(54) Poſſidius quidem cap. 8. ſic ait. *Epiſcopatum ſuſcipere contra morem Eccleſiae* (tritum ſcilicet & communem) *ſuo vivente epiſcopo presbyter recuſabat; dumque illi fieri ſolere ab omnibus ſuaderetur, atque id ignaro* (eidem Auguſtino) *TRANSMARINIS & AFRICANIS Eccleſiae exemplis probaretur, compulſus atque coactus ſuccubuit ... Quod in ſeipſo poſtea fieri non debuiſſe, ut vivo ſuo Epiſcopo ordinaretur, & dixit & ſcripſit; propter Concilii univerſalis* (Niceni) *vetitum*: ne duo simul Epiſcopi una in urbe ordinarentur. Ad haec ipſe Auguſtinus Epiſt. 31. ad Paulinum & Theraſiam: *Quod quidem quia tanta ejus* (Aurelii) *caritate tantoque populi ſtudio Dominum id velle credidi, nonnullis jam EXEMPLIS praecedentibus, quibus mihi omnis excuſatio claudebatur; vehementer timui excuſare.* Ac miris laudibus extollit id factum Epiſt. ſeq. Nolanus Paulinus. Qui in eo, ubi ait, *NOVO MORE* provectum, *ut non ſuccederet in cathedra epiſcopo, ſed accederet*: ibi *novus mos* eſt is qui a trito recedit, etſi alias inductus alicubi fuerit.

(55) Incidit is Auguſtini *Coepiſcopatus* in annum 395. ex Proſperi Chron. & quidem exeuntem, quum Chriſti Natalis immineret ex Auguſt. Hom. 26. inter 50. At Praylius anno 396. (i. e. triennio poſt Porphyrii presbyteratum) jam Hieroſolymorum Epiſcopus Marco in vita Porphyrii nuncupatur. Quem eo ipſo anno Joanni collegam acceſſiſſe, chronographia Nicephori ſuadet, XX. annos Praylio aſſignantis. Sed a Nicephoro annum unum, & quod excurrit, omiſſum oportuit; quippe Praylius an. 417. in vivis erat, ut oſtendit Papebrochius in ſerie Patriarch. Hieroſol.

(56) *In S. Porphyrii Vitam Animadverſiones aliquot.*

NVm. 16. *Rapientes* (Gazaei) *B. Porphyrium ordinaverunt eum epiſcopum Gazae. Ordinandi* verbum apud priſci aevi ſcriptores eſt eligere, creare, & de dignitatibus uſurpatur. Id Graecis eſt *χειροτονεῖν*: quod verbum heic Graece erat. Tam *χειροτονεῖν* vero, quam *ordinare* miniſtros ſacros olim populo & clero tribuebatur: at *manus imponere* & *χειροθετεῖν* Epiſcopi conſecrantis erat. De his plura accurate, & praeter vulgi opinionem, adnotavimus in noſtris Biblicis obſervationibus ad N. T. Deo dante evulgandis.

Num. 19. *Congregati autem idololatrae* (Gazaei) *in Marnio, multa ſacrificia & multas preces faciebant ea de cauſa* (ad impetrandas pluvias ſcilicet) *Dicebant enim MARNAM eſſe DOMINVM IMBRIVM: Marnam vero dicunt eſſe Jovem.* De *Marna* Gazaeorum peculiari numine videatur Joſephus, Hiſtoriae Eccleſ. ſcriptores, Stephanus ethnicographus

im

in Gaza, Hieronymus, alii. Omnes autem conſentiunt eumdem fuiſſe ac Jovem. Sed de etymologia non una eſt opinio. Stephanus loco cit. putat Marnam Graece ſignificare Κρηταγενῆ i.e. Jovem cognomento *Cretagenem* ſive in Creta genitum. Etſi autem ex nomine *Marnas* ea ſignificatio nullo modo exſculpi poteſt; ſatendum eſt tamen, Gazaeos *Marnam* cum Jove *Cretagene* confudiſſe: quod teſtatur Vita haec num. 64. *Marnion, quod dicebant eſſe Critae generis Jovis*: ubi Graece certe erat Κρηταγενοῦς Διὸς i.e. *Cretagenis Jovis*; quod & Henſchenius vidit. Altera nominis hujus interpretatio ab auctore Bocharto profecta ea eſt, ut ſicuti ברנש *barnas* eſt *filius hominis*, ſic מרנש *Marnas dominus hominum*: notum eſt enim τὸ *Mar* apud Syros *dominum* notare. Tertiam demum interpretationem hic Vitae Porphyrii locus ſuppeditat, ubi ad eliciendas pluvias Gazaei ſuo *Marnae* ſupplicant; cujus facti haec ratio traditur, *Dicebant enim Marnam eſſe dominum imbrium*: eſſe ſcilicet Jovem ὑέτιον *pluvium*. Et ea quidem verba (fateor) minime cogunt, Gazaeos Syros in *Marna* agnoviſſe *pluviarum* ſignificantiam, ſed tantum Marnam eumdem ac Jovem fuiſſe, quem tamen Deum aliunde ſcimus habitum eſſe *Dominum imbrium*. Verum quid ſi populares ſic exiſtimarint, *Marnam* ſignificare non tantum *Dominum*, ſed etiam *pluvium*? Ac *Marnas* quidem Syris Gazaeis non מרנש *Marnas*, ſed מרנא *Marna* opinor dicebatur (ſine ſibilo, quod videtur ad Graecam terminationem pertinere) quae vox proxime quidem venit a מרן *maran*, *dominus*: at ipſum *Maran* mihi videtur ab Heb. מורה *moreh* (i. e. *doctor*) factum, verſo ex Chaldaica dialecto O in A, & adſcito N terminali. Quod vero *Maran* a *Moreh* veniat, inde intelligitur, quod τὸ *Mar* (quod eſt *Maran* decurtatum) Babylonii, teſte Elia, pronuntiabant *Mor*, quaſi cum vocali *Cholem*: de quo vide Buxtorf. Lex. Chald. in מר *Mar*. Ac plura equidem afferre poſſim, quare *Maran* (ex quo fit *Marna*) ex Heb. *Moreh* ſit arceſſendum: maxime quum ſignificatio conveniat, quia *Moreh* Hebraeis eſt *Doctor*, & *Maran* apud Judaeos eſt doctorum illuſtrium titulus. At vero Hebraeum מורה *Moreh* non tantum *doctorem* ſignificat, verum etiam *pluviam* ex Joel. II. 23. Quare hinc factum puto, ut τὸ *Marna* (ſive etiam *Marnas* cum *Samech* non radicali, ſed terminali) putarint Syri notare deum *pluvium*, ſeu *dominum imbrium*, ut eum haec vita nuncupat.

Ibidem paucis interjectis narrantur iidem Gazaei in eadem calamitate *egredientes extra civitatem in locum, qui vocatur Orationis*. Id Graece procul dubio erat εἰς τὸν λεγόμενον τῆς ΠΡΟΣΕΥΧΗΣ τόπον. Quod debuiſſet Hervetus (qui in hac interpretatione amat τεχνικὰ vocabula potius intacta relinquere, quam Latina veſte donare) reddere *In eum qui dicitur PROSEVCHAE locum*. Nam & Juvenalis de Judaeorum *proſeuchis* loquens, id vocabulum non immutavit: etſi Vulgatus N. T. interpres *Orationem* vocaverit. De Judaeorum proſeuchis quaedam haud protrita ſcripſimus in noſtris ad N. T. adnotatis, atque inter cetera proſeuchas extra urbium moenia conſtitui conſueviſſe, quod & ex Act. XVI. 13. conſtat. Id vero heic ſalivam movet, cur idololatrae (nam de his ſermo eſt) in Judaicam proſeucham convenerint, quibus ceteroqui ſcimus Judaeorum genus ludibrio fuiſſe. Et tamen haud ſemel in meis ad N. T. obſervatis ex variis poetarum locis oſtenſum fuit, gentiles valde ſe pronos ad Judaicas caeremonias praebuiſſe. In Judaeorum conventus ethnici religioſiores perreptare ſatagebant apud Hor. extrema Sat. lib. 1. Et Juvenalis:

Ede ubi conſiſtas? in qua te quaero proſeucha?

Verum quid ſi proſeucha iſta, in quam Gazaei gentiles coibant, non Judaica (nec enim Marcus diligentiſſimus ſcriptor id diſſimulaſſet) ſed paganica fuerit? Id videtur veriſimilius. Scio Julianum Apoſtatam plurima Chriſtianorum & Judaeorum inſtituta (ac praeſertim quae ad precationes & ἄσκησιν ſpectant) ad gentiles transfudiſſe, quo moratiores viderentur. Itaque Gazaei ſive jam antea proſeucharum uſum ab Judaeis vicinis edidicerant, ſive ſaltem ſub Juliano. Vtut eſt: illud pro certo habuerim, iſtam Gazaeorum proſeucham fuiſſe non Judaicam ſed idololatricam, verum ex Judaeorum imitatione conſtitutam: quae ſi Judaica fuiſſet, id Marcus pro ſua conſueta λεπτολογίᾳ (cujus illuſtre ſpecimen infra ad num. 61. edam) minime ſiluiſſet. Quid ſi vero & poetae Juvenalis *proſeucha* ethnica fuerit? Vetus quidem ejus Scholiaſtes dubitat, an non fuerit locus, ubi mendici ſtipem efflagitabant, potius quam Judaeorum proſeucha. At hic Marci biographi locus (in quo proſeucha gentilium ſacris precationibus inſerviebat) & Juvenalis verſiculus mutuam ſibi lucem affundunt.

Num. 22. narratur Barochas Porphyrii diſcipulus (de quo multus in hac vita ſermo eſt) *iviſſe aliquando in vicum propter canonem Eccleſiaſticum*. *Canon* eſt praeſtatio, quam qui exigebant, vocantur in legibus *Canonicarii*. At hinc diſcimus, quarto ſaeculo Palaeſtinae Eccleſias praediis fuiſse dotatas, pro qui-

bus *canonem* dictum *Eccleſiaſticum* [quae vox ſedulo eſt notanda] a conductoribus aut potius emphyteutis exigebant . Quas non Eccleſias Conſtantinus dotavit ? Vides praeterea , agricolam illum , a quo exigebatur canon , fuiſse idololatram ; qui & Barocham verberibus uſque adeo contuſum reliquit , ut mortuus haberetur.

Num.54.*Egimus autem* [loquitur autem Marcus de ſe ac B. Porphyrio,& Jo: Caeſarienſi] *in civitate* [CPoli] *tres dies , donec accepimus legationem quadraginta librarum ,* ex imperiali largitione ſcilicet in uſus Eccleſiaſticos , uti conſtat ex praecedentibus liberalitatibus . At quid proprie heic ſit *legatio* , obſcurum quum ſit ; tamen tum Henſchenius in adnotatis ad vitam , tum Tillemontius ſecuri praetervehuntur hunc locum . At Caſtellanus id ita vertit : *une Ordonnance pour quarante livres* : quod nimis vagum eſt . Verum quid moror ? In Graeco Hervetus repererat Λιγχαπῶνα , aut Λεγχαπόνα : ſed fidus interpres pro ſuo more vocem τεχνικὴν immutare ſuperſedit ; quam Latine non *legationem* [id enim heic nihil eſt] ſed *delegationem* reddere debuiſset . Nam millies in libris juris *Delegare* aut *delegare debitorem* eſt vice ſua alium reum creditori dare. Notum eſt illud juris effatum : *Delegatio vicem ſolutionis continet* , l. 37. §. 4. D. de op. libert. Et *delegatio nominum* ubi non in jure noſtro legitur ? Itaque vult dicere Marcus , principali reſcripto delegatum fuiſse debitorem , qui in Palaeſtina Porphyrio libras XL. perſolveret . Hinc , credo , aliquis collegerit , in Graeco textu defuiſse primam hujus vocabuli ſyllabam. Verũ nihil prorſus in Graeco deeſt. Nam Graecos juris Romani ſcriptores primam ejus nominis ſyllabam omiſiſse ex Gloſſis Nomicis colligo , quas Car. Labbaeus ad calcem vet. Gloſsar. edidit , in quibus ſcribitur : Λεγαπόν , ἡ ἐκ προσώπου μεταπηθεῖσα τὸ χρέος εἰς πρόσωπον i.e. *Legatio* [quae Latinis eſt *Delegatio*] *eſt quae transfert debitum de perſona in perſonam.* Porro *libras non argenti ſed auri* heic intelligere par eſt , quarum ſingulae olim aevo Conſtantiniano quatuor & octoginta ſolidorũ ſive aureorũ erant: at eadem libra poſteá ad duos & ſeptuaginta ſolidos redacta a Valentiniano Seniore fuit ; unde & *Librae occiduae* (nam *Occiduum* apud ſequioris aevi ſcriptores idem eſt quod imminutum) nomen invenit in Actis S. Marcellini Papae , & in Synodo Sinueſſana , uti copioſe docuit Jac. Gothofredus ad l. un. *de Oblat. vot.*

Num.61. ad finem . *Et corruens Veneris ſtatua unius quidem caput fregit in duas partes , alterius autem humerum & brachiale* . Repererat enim in Graeco interpres βραχυάλιον . In Gloſſis Cyrilli βραχιάλιον eſt *Veriola* , quod Itali vocant *braccialetto* . Ac vide de hoc vocabulo utrumque Cangii Gloſſarium . Illud autem ſcire refert, cur iſtam brachialis comminutionem dignam exiſtimarit Scriptor, cujus mentionem commentario ſuo intexeret . An ut effeminati iſtius mollitiem oſtenderet,qui ad Veneris adorationem cum cultu muliebri acceſſerit : quam diſſolutionem Deus diſcerpto eo ipſo ornatu aperte improbaverit ? Niſi tale quiddam Marco ſcribenti obverſatum fuit,videbatur minutioribus iſtis notandis ſuperſedere debuiſſe . Sed ſitut eſt : hinc certe & ex aliis ſexcentis hujus Vitae locis Auctoris hujus λεπτολογία [*rerum minutiſſimarum narratio*] cognoſcitur: quae tamen non minimus veracitatis ac ſimplicitatis character eſt.

Num.64. in urbe religionibus ſupra quam dici poteſt deditiſſima , octo non amplius numerantur *Simulacrorum templa publica* : quibus numeratis additur, *Erant autem alia quoque plurima ſimulacra in aedibus* [privatorum ſcilicet quibus opponuntur illa *publica templa*] *& pagis* *quae nemo poſſet numero ſubjicere* . At octo illa *ſimulacrorum publica templa* ſic numerantur , *Solis & Veneris & Apollinis & Proſerpinae & Hecates , & quod dicebant Hierion ſeu ſacerdotum* [videtur Marcus tantum τὸ καλούμενον Ἱερεῖον ſcripſiſſe deinde fort. ab ſciolo additum ſ. τῶν ἱερέων : putavit enim ſicuti *Thychion* fit a Τύχη, ſic *Hierion* dictum fuiſſe ab ἱερεύς : quod ſi e Marci manu illud *ſive Sacerdotum* prodiit , aliquid ibi certe retruſioris antiquitatis latet] *& Fortunae civitatis* [quod Latine dicendum erat *Genii civitatis* ; nam qui Latinis *Genius* , is Grecis Τύχη *Fortuna* nuncupabatur] *quod vocabant Tychion ; & Marnion , quod dicebant eſſe Critae generis Jovis* [ſive potius *Cretagenis Jovis* , ut ſupra innuimus] *quod exiſtimabant eſſe glorioſius omnibus templis quae ſunt ubique.* Jam vero ſicuti haec tantum *publica* templa erant , ſic eorum numina *publica* dicebantur , quia publico civitatis decreto publicum cultum conſecuta erant : quum contra in Larariis plura alia privata religione colerentur . Inſcriptio Capuae in foro dimidiata viſitur,in qua quaedam [ſive *Laberia* ſive *Faberia* : nam tantum ABERIA ſupereſt] fuiſſe dicitur *SACERDOS PVBLici NVMINIS CAPuae* [niſi mavis τὸ PVBL. interpretari *Sacerdos publica* ut alibi *Sacerdos publicus*] *electa a ſplendidiſſimo ordine Decurionum* . Dianae Tifatinae templum omni aevo Capuae celebratiſſimum fuit ; cujus iſta ſacerdotio fungebatur.

Num. 66. Deliberantibus , quid Marnio fieret , puer CHRISTI ſpiritu afflatus edicit ,

cre-

cremandum eſſe ſolo tenus, illitis prius foribus pice, ſulphure, & ſevo porcino in unum commixtis. *Afferte* inquit *PICEM HUMIDAM, ſulphur, & ſevum porcinum...* In Graeco erat πίσσαν τὴν ὑγρὰν: quod reddere debuiſſet *picem liquidam*, ut eam Plinius appellat; nam in ea nomenclatione ὑγρὸς non pro *humidus*, ſed pro χυτὸς *fluidus* ſumitur, teſte Nicandri Scholiaſte, ubi ait cantharidum odorem ſimilem eſſe πίσσῃ ΧΥΤΗι, ὅ ἐστι τῷ ὑγροπίσσῳ, *pici fluidae, ſive hygropiſſo*. Apud Dioſcoridem lib. I. c. 95. πίσσα ὑγρὰ (*pix liquida*) ex picea & pinu colligitur: cui cap. 98. opponitur *pix arida* (ξηρὰ πίσσα) quae quia coquendo ſpiſſatur, *palimpiſſam* (παλίμπισσαν) vocari ait. Plinius XXIV. 7. picem duum generum eſſe vult *ſpiſſam* & *liquidam*.

Num. 79. Lapides ad aedificandam Eccleſiam convehuntur, *ex tumulo* (*tumulum* Caſtellanus reddidit *tombeau*; quum tamen heic collem modice aſſurgentem notet) *qui dicitur ALDIOMA*. Vox *Aldioma* formam habet Graecanicam, tamquam ſi ſit ab ἀλδιόω, quod verbum nuſquam exſtat: nec tamen ea vox ex alia radice hodie nota deduci ἀναλογικῶς poteſt: nam ex ἀλδαίνω oriri analogia vetat. Hinc de origine Syriaca merito mihi ſuſpicio ſubiit. Cujus opinionis certum me tandem reddidit Magni Etymologici auctor (etſi ipſe in etymologia falſus) in Αλδήμιος, ubi ſic ſcripſit. Αλδήμιος, ἢ Ἄλδος ὁ ζεὺς ὃς ἐν Γάζῃ τῆς Συρίας τιμᾶται, παρὰ τὸ ἀλδαίνω, τὸ αὐξάνω· ὁ ἐπὶ τῆς αὐξήσεως τῶν καρπῶν. Μεθόδιος. h. e. *ALDEMIOS, ſive ALDOS eſt Jupiter, qui Gazae, (ea eſt urbs Syriae) colitur: a verbo* ἀλδαίνω, *quod eſt Creſcendi verbum, deque fructibus uſurpatur. Auctor Methodius*. Haec Etymologus. Nunc illud dubitari poteſt, utrum ab Jove *Aldo* tumulus ille diceretur *Aldioma*, quod in eo deus *Aldus* coleretur, an contra ab *Aldiomate* colle deus *Aldus* nomen ſibi pepererit. Prius ſi ſequimur, Jupiter *Aldus* ab הולד *holad* i. e. *genitus* aut *in lucem editus* proficiſcetur; itaut ſub hoc nomine Jovis nativitas, de qua Cretenſes gloriabantur, colatur, ſitque *Aldus* idem plane qui Κρηταγενὴς (i. e. *in Creta natus*) ſub qua appellatione intelligebatur Gazaeorum *Marnas*, ſive Jupiter, uti diximus ad num. 19. Eſt & apud Iſaiam LX. 6. *Holad* loci nomen iiſdem litteris ſcriptum. Ex *Holad* autem (mutato O in A pro more Chald.) fiebat הלדא *Halda*, unde cum Graeca terminatione *Aldos*. Verum quid ſi potius id nomen, uti ſupra attigimus, primario tumuli fuerit, & ab eo ad Numen, quod ibi honorabatur, transfuſum? Certe enim ex hoc diaconi Marci loco diſcimus, in eo tumulo latomias fuiſſe, ex quibus Porphyrius lapides ad Eccleſiae conſtructionem convectari fecit. Erit igitur ea vox a Syriaco & Chaldaeo verbo חלד *halad* quod eſt *perfodere, ſuffodere, perforare*; quod de fodinarum cuniculis uſurpatur; ut & vox *hulda*, quae *talpam, muſtellam*, & ceteras animantes, quae cuniculos ſuffodiunt, ſignificat. Ab his igitur lapicidinar. cuniculis *Aldioma* ſibi nomen quaeſivit; unde & Jupiter ibi cultus *Aldus* & *Aldemius* vocatus fuit. At Graeculorum ingenium eſt ejuſmodi, ut peregrina omnia vocabula ad ſuas origines qua jure quaque injuria referre adnitantur. In *Aldi* autem & *Aldiomatis* vocabulis diutius me verſatum, nondum ſane poenitet: quippe quae monumenti hujus cũ Etymologico M. conſentientis ſinceritatem mire demonſtrent. Confer & quae nomina propria infra exponentur ad num. 102.

Num. 80. quum pueri tres in puteum decidiſſent, Porphyrius *juſſit aliquem deſcendere per funes cadorum & ſcrutari pueros*. Recte. Nam in tympano ſeu machina ad hauriendas aquas comparata funes, quibus *modioli* (uti vocat Vitruvius: at Hervetus appellavit *cados*, ſecutus Marcum qui τῶν κάδων ſcripſerit oportet) ex intervallo inſeruntur, ita ſunt diſpoſiti, ut non male ſcalarum vicem praebere poſſint.

Num. 84. inter columnas ab Eudoxia Aug. in Eccleſiae ornatum miſſas, *duae* inquit *vocantur CARYSTIAE: quae quidem ſunt in ſancta Eccleſia lucentes tamquam ſmaragdi*. Caryſtium marmor tum in cruſtis commendabatur, tum maxime in columnis. *Caryſtiarum* columnarum meminit Strabo lib. X. ſcribens, apud Caryſtum in loco qui Μαρμάριον dicitur, eſſe λατόμιον τῶν Καρυστίων κιόνων, *Caryſtiarum columnarum lapicidinam*. Eiſdem verbis utitur Stephanus. Meminit & Caryſtiarum Plinius XXXVI. 6. & alter Plinius X. 6. Tibullus III. 3 & alii plures. Atque equidem jam olim alicubi ex non obſcuris indiciis deprehendiſſe memineram, non aliud fuiſſe hoc genus marmoris quam viride illud lucidiſſimum marmor, quod Itali appellant *Verde antico*. Verum hic Marci locus id jam diſerte docet: eo enim ſpectat illa *ſmaragdi* comparatio, ad cujus colorem lucemque marmor Caryſtium, ſi ſit optimae notae, proxime accedit. Cujus marmoris fodinas hodie ignorari vulgo expoſtulant. Sed eae in Euboea, uti dixi, qua parte urbs Caryſtus erat, quaerendae erunt. Eas latomias quanti olim Romani imperatores fecerint, oſtendit Romanus lapis apud Aldum in Orth. p. 479. ſic inſcriptus. *Hymeneus Caeſa-*

ris

ris ſer. Thamyrianus a lapicidinis CARISTIIS ſec. ſibi & Thamyro nutricio.

Num. 88. loquitur Marcus de Porphyrii diſputatione cum Julia Manichaea, quam Cornelius quidam Diaconus notis exceperit: quam diſputationem ſe ſeorſum evulgaſſe, idem Marcus affirmat. Vtinam aetatem ferret ea diſputatio: jungi enim poſſet cum ejuſdem argumenti Diſputatione altera auctore Archelao tertii vergentis ſaeculi Caſcarorum in Meſopotamia epiſcopo, quae ad calcem Socratis & Sozomeni, ex Latina vetere interpretatione prius edita, deinde auctior a Zacagnio prodiit. Quam ipſam quoque primitus notis exceptam fuiſſe oportet: quamque demum *Hegemonius* quidam, teſte Photio, *perſcripſit* h. e. ut ego interpretor, in eam formam, qua nunc cernitur, a ſe redactam ſub Archelai nomine publici juris fecit: id quod & Marcus in Porphyrii diſputatione praeſtitit. Archelai diſputationem Syriace extare docet doctiſs. Biblioth. Vaticanae praefectus Joſeph Aſſemanus to. I. Biblioth. Orientalis pag. 515. Jam vero ad *notas* quod attinet, de iis ſic loquitur Marcus: *Frater autem Cornelius diaconus ſciens notis ſcribere, QVIBVS VIVNTVR IN IVRE, juſſus a beato epiſcopo notabat omnia.* De notis ταχυγραφικαῖς occuparunt jam viri eruditi optima quaeque decerpere. Verum heic illud tantum adnotaſſe ſufficiat, ab Iſidoro I. Orig. 21. 22. 23. tria notarum genera deſcribi, *Vulgares, Juridicas, militares.* Sed idem quum de juridicis accuratius agat, hoc ipſo opinor praeſetuliſſe videtur, has aevo ſuo uſitatiores fuiſſe; quod & ex hoc Marci loco colligitur. Plura harum exempla Iſidorus affert (utinam omnes prodidiſſet) ad extremum addens. *Has juris notas novitii imperatores* (Juſtinianus & eum ſecuti) *a codicibus legum abolendas ſanxerunt, quia multos per has callidi ingenio ignorantes decipiebant.* Hinc etſi extra leges in ceteris excipiendis nihilo minus juridicae uſurpari poſſent, paullatim tamen (maxime inundantibus barbaris) obſoleverunt tam Latinae juridicae Iſidori, quam quibus Graeci utebantur.

Num. 92. *Et licebat* (in nova Eccleſia a Porphyrio dedicata) *videre choros angelicos, non ſolum in Eccleſiaſtica Conſequentia, ſed etiam in Horis, quando fiebant.* Pro *Conſequentia* in Graeco erat Ἀκολουθία, *Acoluthia.* Ex his vides ſummam totius Officii Eccleſiaſtici partitionem in *Acoluthiam* & *Horas.* Et *Horarum* nomine non hodie ſolum, ſed & olim veniebant *Prima* (pro qua in aliquibus monumentis numeratur ὄρθρος *diluculum*) *Tertia, Sexta, Nona,* quas hodiernum *Horologium* complectitur cum ſuis *Meſoriis.* Meminit earumdem Horarum Pſeudo-Clemens VIII. 34. qui & illarum myſteria vulgo nota exponit; Hieronymus locis pluribus, & alii veterum complures. Horarum diſtributionem ad Seniorem Theodoſium auctorem eſſe referendam, VValafrido Straboni (de reb. Eccleſ. c. 25.) docenti haud aegre crediderim: unde non eſt mirandum, in hac Vita *Horarum* mentionem injici. Atque haec de Horis. At illud haud ſatis concoquo, cur heic *Acoluthia* ab *Horis* diſtinguatur. Nam jamdiu apud Graecos Acoluthia pro toto Officii curſu accipitur (quantum quidem ex nominis interpretatione licet colligere, quia, inquiunt, Officii partes una alteram ſeſe invicem conſequuntur) itaut & Μεσονύκτιον & Ὄρθρον & Veſperam, adhaec autem & Horas & μεσώδιπνον complectatur. An igitur aetate Porphyrii id conſuetudo ferebat, ut quidquid praeter Horas i. e. Tertiam, Sextam, Nonam (nam Prima utrum initio Horis adcenſeretur, dubitatur) eſſet, id totum *Acoluthia* appellaretur? Id quidem a vero non multum abludit. An vero potius *Horarum* vocabulum totam Officii nocturni pariter diurnique diſtributionem complectitur (id enim videtur ex Pſeudo-Clemente, Hieronymo, & aliis, ad haec ex VValafrido & recentioribus colligi, ac nominatim ex Zonara apud Meurſium, qui in novenario, uti vult, Horarum numero myſterium aucupatur) an inquam *Horarum* nomine totus Officii curſus venit; *Acoluthia* vero in hac Vita non aliud quam Hymnodiam & modulabiles quaſdam partes deſignat? Modulabiles partes intelligo *Stichera, Hirmos, Troparia, Canonem, Odas* & quae plura ſunt harum rerum vocabula in Ritualibus Graecorum libris. Cur autem *Acoluthiam* in hac Vita pro *Hymnodia* & modulatis cantionibus ſumam, primum facit cujuſdam Geraſimi Vlachi Theſaurus quadrilinguis in quo (apud Suicerum) Ἀκολουθία eſt... Ὑμνῳδία, Ὕμνος, Κανών. *Acoluthia* eſt... *Hymnodia, Hymnus, Canon.* Deinde quod *Sequentiae* (quae vox τῇ Ἀκολουθίᾳ reſpondet) vocabulum apud Latinos partes modulabiles tantum complectitur: unde & *Sequentiarius* is liber dicebatur, qui *Sequentias* contineret. Adhaec Typicum Sabae c. 12. Ἀναστάσιμος ἀκολουθία οὐ ψάλλεται: ubi diſerte *Acoluthia* eſt Hymnodia: nam ibi de *Canone* ἀναστασίμῳ ſermo eſt. *Canon* autem eſt illuſtris Hymnodiae pars, ex pluribus Odis conſtans. Quid multa? verba ipſa Vitae, quae ſupra recitavimus, id voce diſerta clamant; ubi Angelicis choris ſimilem fuiſſe dicit non tantum *Conſequen-*

quen-

quentiam, Graece *Acoluthiam* (quae per ſe nata ſit choros Angelicos referre, eoque minus mirandum) verum etiam *Horas* ipſas, nim. ab Hymnodia ſecretas.

Num. 97. Porphyrius ut tumultui propter ſe concito ſe ſubduceret, per tecta fugiens, Salaphthae puellae dixit: *Affer ad nos huc ſtoream in hoc tectum, ut hic maneamus, donec ſedetur tumultus civitatis: & ne renunties nos hic eſſe.* Quod *tectum* interpres reddidit, id credo Graece erat δωμάτιον. Omnino autem hic locus ſimili eſt illi in Actis S. Polycarpi num. 7. ubi *diogmitae* repererunt Sanctum Martyrem ἔν τινι δωματίῳ κατακείμενον ὑπερῴῳ, i. e. *in quodam contignationis cenaculo ſe prementem*, aut *clam jacentem*. Confer dicta ad hunc Actorum Polycarpi locum ſup. ad XXIII. Febr. pag. 69. ad finem not. 46.

Num. 101. illud, *Poſtquam autem* (Porphyrius) *Sanctum depoſuiſſet habitum*, aperte oſtendit (id quod & aliunde ex antiquioribus monumentis conſtat) ſacras veſtes ſecretas a communibus tunc habuiſſe Eccleſiae miniſtros; & illis quidem tamdiu uſos, dum ſacris operarentur aliudve quid ſacri peragerent, poſtea remotis illis induiſſe civiles, ſed tamen clero conſentaneas. Nam civilia clericorum indumenta diverſa tunc fuiſſe a laicorum veſtibus, oſtenderem, ſi id agerem. Interim huc facit, quod in hac vita etiam piae illae feminae quae in domibus monaſticam vitam degerent, di verſo a ſaeculi puellis amictu contegerentur: id enim mox oſtenditur num. 102. ubi Porphyrius virginem *Salaphtham* donaſſe dicitur *habitu regulari*, eamque diaconiſſae Manaridi commendaſſe, ut ſub hujus ductu vitam ſanctiorem capeſſeret. Sed jam de *Manaridis* & *Salaphthae* nominibus aliquid eſt dicendum.

Num. 102. Dicitur Porphyrius arceſſiſſe *piam Manaridem diaconiſſam, quae interpretatur ipſa quoque Graeca lingua* φωτεινὴ i. e. *lucida*. Illud *ipſa quoque* refertur *ad Salaphthae* interpretationem proxime traditam nu. 98. ubi *Salaphthae vox pacem* ſignificare dicitur. Et MANARIS quidem cur *lucida* vertatur, facile dictu eſt: nam a verbo נור *nur* (quod apud Hebraeos, Chaldaeos, Arabes, & Syros Gazacis ὁμοφώνως, *lucere* deſignat) fit Hebraicum מנור *manor* i. e. *lucerna*: ex quo fit Chaldaeorum (O in A mutantium) *Manar* aut *Menara*; unde cum Graeca terminatione *Manaris* oritur i. e. *lucida*. At *Salaphtha* quo pacto Syriace ſive Chaldaice *pacem* deſignet, non video. Itaque ſuſpicabar, a Marco ſcriptum fuiſſe *Salamtha*. Idque verum nomen ei fuiſſe, poſtea ex Caſtellano pag. 790. didici, teſtante in compendio Graeco hujus Vitae, quod in Regia Bibliotheca aſſervatur, ejus nomen ſcribi SALANTHA cum N loco labialis P, eamque poſtea εἰρήνην *Irenen* (quod *pacem* ſignificat) fuiſſe vocatam. At, ſi me audis, ne haec quidem recta eſt nominis illius ſcriptio: quae SALAMTHA cum M appellanda fuit, ſi quidem ejus nomen *pacem* deſignabat. Proniſſimum autem fuit M in N a librariis mutari. Jam vero vox *Salom* (quae Hebraeis *pacem* notat) Syris dicitur שלמתא *ſelamtho* ſive (Chaldaica pronuntiatione) *Selamtha*: ipſum ſcilicet hujus puellae nomen. Sed & *Barochas* (de quo multus eſt in hac vita ſermo) eſt ברוך *baruch* i. e. *benedictus*, addita terminatione Graecanica. Quid *Marnas*, quidve *Aldioma* Syriace ſignificarit, jam ſupra oſtendimus. Nec alium certe, quam Syrum ſermonem Gazaeis vernaculum fuiſſe, ex eo intelligitur, quod num. 66. quamdiu puer ille fatidicus Syriace vaticinabatur, minus mirandum id accidit. At poſtquam eadem illa (num. ſeq.) Graece eſt elocutus puer, id vero apud S. Porphyrium ceteroſque miraculo fuit.

Atque haec in S. Porphyrii Vitam animadvertiſſe ſuffecerit. Illud tantum heic addendum eſt. Nam quod ſupra pag. 72. in Adnot. 51. innuebam, a Caſtellano ſine ullo prorſus fundamento fuiſſe dictum, hanc Vitam a Metaphraſte interpolatam fuiſſe, id mihi aliqua ex parte eſt retractandum. Nam incidit Caſtellanus in Vitae Porphyrii Graecum compendium manu exaratum in Regia Bibliotheca num. 2010. Id vero volumen non intus, ſed in dorſo Metaphraſtis nomen inſcriptum habebat: de quo vide eumdem Caſtellanum ſtatim initio pag. 790. Eſtne vero id ſatis, ut fuſiori alteri Vitae ab Herveto Latine redditae, in quam commentati hactenus ſumus, (quae veritatis caracteres ad miraculum omnes ſignatos habet, quaeque a ſtylo Metaphraſtico abeſt quamlongiſſime) ex Metaphraſtica manu luci aliquid aut alienae incruſtationis acceſſerit? Mitto, quod externae dumtaxat librorum inſcriptiones (quas non ipſi librarii, ſed ineptiſſimus quiſque glutinator, aut quivis alius e trivio ſolebat dorſo illinere) plerumque fallunt, nec quidquam fidei merentur.

Poſtremo S. Porphyrii hortatu Theodorus, Mopſueſtenus ſcripſit commentarios in Eccleſiaſten. Commodum dum in his eram, id didici ex Catalogo librorum Syrorum *Ebedjeſu* apud eruditiſſ. mihiq. amiciſſ. Joſephum Aſſemanum Bibliothecae Vaticanae praefectum to. 3. *Biblioth. Orient.* pag. 32. ubi is Syrus Theodori opera recenſens, ait: *Eccleſiaſten uno libro expoſuit, deprecante* [*Phorphurios*] *Porphyrio*. Nec alium tum temporis Porphyrium novi: & Theodorus quia an. 403. commentari in Biblia adortus, Noſtro aequalis fuerit oportet.

XXVII N S HIERONTII

De Hierontio nihil nec hoc nec aliis diebus apud Graecos ac Latinos uſquam reperias. Imo nec omnino quiſquã hoc nomine eſſe potuit (quippe quod nullam praeſefert Graecanicam (57) analogiam) niſi forte ex ſaeculi barbarie id heic accidit. Nam is qui hoc die colitur eſt *Gerontius* aliquis, qui tamen ex IX. ſaeculi & ſequentium dialecto, (quam infra in menſe Martio explicabimus) *Hierontius* vocabatur. Et quidem *Gerontii* nomen inter Caelicolas geſſerunt ſane quamplurimi. In Vſuardo die XXV. Aug. *Gerontius Ep. & Mart.* inſcribitur. In Vſuardi Auctariis Sollerianis Die XXI. Sept. itemque XXX. Oct. agitur de *Geronte* Mart. ac IX. Dec. de *Gerontio* cum ſociis.

Jam vero ut certiora perſequamur: in Africa die XIV. Jan. *Gerontius M.* cum aliis inſeritur Hieronymiano Mrologio, qui idem ne ſit an diverſus a *Gerontio*, item Afro Martyre qui cum pluribus aliis die XIX. ejuſdem Menſ. eidem Hieronymiano & pluribus aliis Mrologiis inſcribitur, haud facile dixerim. Hoc tantum ſcio, poſteriorem ex Mrologiorum conſenſu etiam Romani, valde illuſtrem videri: de quo vide Bollandum die 19. & 14. Jan.

In Aquicinctienſi & Marchianenſi Mrologiis (apud Bollandianos die XXIII. Febr. p. 363.) agitur de Smyrnenſi Mart. *Gerontio*, uno fort. ex Polycarpi ſociis, ſed perquam obſcuro.

Sed clarior haud paullo videtur *Gerontius* Mart. ſocius Baſilidis, quem Henſchenius Kal. Aprilis p. 10. ex Menaeis editis, aliiſque manu exaratis Graecorum libris eruit: qui *Gerontius* in aliis Mſſ. Graecanicis die XIII. aut XIV. ejuſdem menſis refertur.

Poſtremo die IX. Maii in Italia quidam *Gerontius* Epiſc. *Ficoclenſis* & Martyr colitur, qui ineunte VI. ſaec. vixerit. De quo videatur Papebrochius ad IX. Maii p. 461.

Ex his paullo clariores ſunt Afer (19. Jan.) Graecus (Kal. Apr.) & Italus (9. Maii): quis verò eorum hoc die a noſtris colatur, incertum. Sed quando is die non ſuo colitur (quod etiam *Natalis* nota oſtendit) facile adducor, ut credam, hunc diem Tranſlationis reliquiarum huc advectarum fuiſſe. Ac fortaſſe ſive Graeci *Gerontii*, ſive, quod facile fuit, *Ficoclenſis* vicinioris Reliquias Neapolitani poſſidebant: qui Ficoclenſis Gerontius etiam Rom. Mrologio inſeritur.

XXVIII N S MARCELLI EPI DE SVRIA

In voce SVRIA ferme corrupta vocalis primae ſyllabae in marmore cernitur. Sed V potius, quam Y heic exhibui; quia paſſim alibi in hoc monumento V pro Y ſcalpitur.

Illud magis me angit, quod hoc die altum de hoc Syro ſilentium apud Latinos Graecoſque. Ceteroqui quum ſcalpta heic *Natalis* nota diem non ſuum arguat; licebit undecumque illum arceſſere. Et quidem in Baſilii Menologio die 29. Dec. agitur de quodam Marcello Syro, h. e. Apameae in Syria nato. Verum huic nihil praeter nomen & patriam ſuffragatur. Nam noſter epiſcopus fuit: at hic alter in Monaſterio Acoemetarum monachus, mox

[57] Nulla inquam analogia: nam Λέων *Leon*, Δράκων *Dracon* &c. quia apud Graecos in obliquis interſerunt T, ut Λέοντος *Leontos* &c. idcirco inde flectuntur derivativa *Leontius*, *Dracontius* &c. At vero ex Ἱέρων *Hieron* quia naſcitur patrius caſus *Hieronis* [quo nomine eſt ille in Baſilii Menologio die VII. Nov. Martyr & duor. & triginta Sociorum dux, Melitinae in Armenia] idcirco derivativum inde fieret *Hieronius*, non *Hierontius*.

mox Abbas fuit: Sunt autem in hagiologis libris Marcelli martyres plane innumerabiles: & die XVIII. hujuſmet menſis in Hieronymiani Mrologii apographis quidam Marcellus Mart. inſcribitur, agmen poſt ſe ducens. Verum neminem ex tot Marcellis reperire potui, qui ſimul epiſcopus & Syrus fuerit, praeter *Marcellum Apameae in Syria* Antiſtitem; qui quod Jovis templum diruiſſet, furore gentilium occiſus fuit ſub exitum quarti ſaeculi. Praeter ea quae de hoc affert Baſilii Menologium, ac Menaea die XIV. Auguſti, videantur Sozomenus, Theodoretus, Nicephorus & alii, necnon Baronius ad eumdem diem. In noſtro autem Kalendario cur die ultimo Febr. feſtum celebretur, fortaſſis aliqua Translatio, aut aliud in cauſa fuit. Nam *Natalis* nota, uti diximus, diem non emortualem indicat.

At etiam de vicino arceſſi poterat alter *Marcellus Apameae* epiſcopus & Mart. cujus Menaea memoriam nudius quartus (h. e. die XXV. Febr.) inſerunt, ſubjecto hoc diſticho:

Σπένδεις Θεῷ Μάρκελλε θερμῷ τῷ πόθῳ
Θερμοὺς σταλαγμοὺς αἱμάτων ἐξ αὐχένος.
Marcelle, votis fervidis libas Deo
Stillas cruoris fervidas ex gutture.

Hic, inquam, videbatur noſter Marcellus eſſe, niſi illud intercederet, quod hic tum in Menaeis tum in Maximo Cytheraeo non Apameae Syriae, ſed Apameae Cypri Epiſcopus fuiſſe dicatur. Sed tamen quia in inſula Cypro Apamea nulla fuit; praeſtabit cum Bollando (in Praetermiſſis die XXV. Febr.) pro *Cypri* reponere *Syriae*. Quamquam praeter Syriacam novem, adhaec aliae cognomines Apameae fuerunt: ſed Syriaca nobilior, ceterae ferme obſcuriores.

Illa interim ſuboritur controverſia, duo ne Marcelli (unus 25. Febr. alter 14. Aug.) an unus idemque ſit habendus. Bollandus loco cit. *ταυτότητα* (*eumdem eſſe*) tuebatur. At diverſos fuiſſe cenſuit Bollandiſta Pinius ad XIV. Aug. in *Marcello*; idque tribus de cauſis, 1. quod diverſis diebus affixi fuerint; 2. quod diverſo martyrii genere excruciati; 3. quod diverſarum urbium Epiſcopi fuerint. Jam ſingula expendere operae fuerit, ac ſimul meum qualecumque judicium interponere.

Ac primum feſtorum diverſitas Sanctorum diverſitatem non infert. Sexcenties id in Graecorum Officiorum libris occurrit: ſive quia de eodem fit pluries, ſive quod unum eumdemque per errorem in plures diſtraxerunt, aut ex Actorum diverſitate falſi, aut qua re alia. Quod & in Latinorum libris Eccleſiaſticis haud raro accidit.

Ac ne martyrii quidem diverſitas tanta eſt, quae diverſos adſtruere caelicolas cogat. Nam qui XIV. Aug. colitur de eo ſic Sozomenus VII. cap. 15. *καὶ πυρᾷ ἐμβαλόντες ἀνεῖλον*; h. e. *rogo impoſitum interfecerunt*: quod dupliciter capi poteſt, ſive uſtulatione vitam finiviſſe, ſive rogo impoſitum, occiſum prius fuiſſe, mox igne conſumptum. Hoc poſterius alicubi legitur apud Pinium (ad XIV. Aug. p. 156. lit. F. *καὶ πυρὶ κατακοντίσαντες ἔκαυσαν*, h. e. *jaculis confoſſum concremarunt*. Quod cum Sozomeno collatum ſic accipi debet, ut pyrae impoſitus & ad paſum alligatus initio fuerit, tum jaculis confectus, poſtremo ſubjectis rogo facibus arſerit. At, inquis, ille alter obtruncatus occubuit. Verum de jugulatione in diſticho illo nihil: tantum dicitur guttas cruoris ſtillaſſe collum: quod de jugulo jaculis petito magis eſt ut intelligam. Nec enim de exſecta cervice ſtillae, ſed fluenta manant.

Poſtremo urbium diverſitas ex errore profluxit. Fortaſſis enim in codice, quo utebatur Menaeorum compilator, aut deſcriptor, Marcellus ille, qui XXV. Febr. inſcribitur, *Apameae Syriae* tribuebatur: ſed *Syriae* vox corrupta, divinandi anſam ſciolo praebuit. At ſciolus *Cyprum*, quam alias regiones maluit; quia in Baſilii Menologio ad XIV. Aug. Marcellus ille (qui poſtea Apameae pontifex fuit) *ἐκ τῆς Κυπρίων ὁρμώμενος νήσου*, h. e.

ex Cypro prodiiſſe dicitur. Id inquam ſatis ſciolo fuit, ut ex evanidis litteris Cyprum potius, quam quidvis aliud extunderet: ignarus ſcilicet Apameam ubivis potius quam in ea inſula quaeri poſſe.

Hactenus expoſitae opinioni meae maximum pondus additur hujus marmoris auctoritate. Nam hujus diei Marcellus facilius ex XXV. Febr. quam ex XIV. Aug. huc trajici potuit. Quod ſi Noſter idem, qui in Menaeis nudius quartus colitur; ex eo efficitur, hunc non alii Apameae tribuendum, quam quae Syriae Secundae metropolis erat: quandoquidem in his Faſtis aperte ſcalpitur DE SVRIA. Vnus igitur Marcellus fuit, tum qui in Menaeis bis (XXV. Febr. & XIV. Aug.) inſcribitur, tum qui in hoc marmore colitur extremo Februario.

Jam vero illud non eſt praeter hujus Kalendarii morem, quod enuntiato epiſcopatu de Martyrio tacetur: quod alibi non raro animadvertitur. Nec vero utrumque verſus hic capiebat, quum & τὸ SVRIA ſubſcribi neceſſe fuerit.

M MARTIVS D XXXI

I N S SOFRONII MON

VAlde obſcurum eſt, ecquiſnam hic *Sophronius Monachus* fuerit. Die XI. Martii apud Graecos quidem & Latinos colitur S. Sophronius, qui prius Monachus, deinde & Patriarcha Hieroſolymitanus fuit, qui ubi contra Monothelitas ſtrenue decertaſſet, ante medium VII. ſaeculum ex hac vita migravit. At hoc ipſo die i. e. Kalendis Martii in Menaeis, & in Maximo Citherorum epiſcopo junguntur *Silveſter & Sophronius Martyres*: qui (ξίφει τελειωθέντες *gladio conſummati* dicuntur: quibus comites alios duos *Marcellum* & *Antoninum* praemittit Synaxarium quoddam apud Bollandianos hoc die pag. 22. Nec alios praeterea Sophronios novi, niſi Sophronium Conſtantiae in Cypro Epiſcopum, de quo tum Sirleti Menologium, tum etiam Romanum Mrologium die VIII. Dec. agunt, at Baſilii Menologium poſtridie: quem huc pertinere non arbitor: ſicuti nec huc pertinet neſcio cujus ſedis Epiſcopus *Sophronius*, cujus Μνήμη, *Memoria* tantum, ſine elogio exſtat in eodem Baſilii Menologio die XX. Febr.

Dubium eſt igitur, utrum *Sophronius* noſtri Kalendarii ſit martyr ille hujuſmet diei, ac Sylveſtri commilito (quem nihil impedit quin & *Monachus* fuerit: quod unum in marmore huic Sophronio tribuitur) an vero potius ſit ille celeberrimus Hieroſolymorum Antiſtes, qui & *Monachus* antea fuit, & celebris Jo: Moſchi diſcipulus. Poſterius ſi ſequimur; dicemus eum a die XI. Martii (quo hunc Sophronium Graeci & Latini colunt) merito dimotum fuiſſe propter concurſum Pionii Martyris longe clarioris: ſitum vero fuiſſe hoc die, in quem alter Sophronius martyr incideret. Nam id familiare Martyrologiis & Kalendariis fuit, ut quoties Sancto alicui ſedes quaerenda eſſet, in eum diem conferretur, in quem & homonymus alter incideret.

Verum ne ſic quidem animus conquieſcit meus. Quid ſi enim neuter eorũ, quos modo deſignavi, verus eſt Kalendarii hujus *Sophronius*? Non prior; quem Monachum fuiſſe non conſtat; etiamſi vero fuiſſet, tamen eum *Martyrem* inſcribi (qui multo potior eſt titulus) quam *Monachum* convenientius erat. At ne alter quidem huc pertinere videtur. Qui etſi Monachus in Theodoſii Mandra prius fuit; ridiculum eſt tamen de ſtatu monaſtico, quem antea profeſſus fuerat, fieri mentionem, de clariſſimae vero ſedis epiſcopatu, quem ad obitum uſque tenuit, taceri. An igitur illud MON. quod

alibi

alibi *Monachum* in hoc Marmore deſignare ſolet,heic longe eſt aliud? Quid ſi enim ſit Graecum hujus Patriarchae agnomen? In confingendis iſtiuſmodi agnomentis mire in Liturgicis libris luxuriant Graecorum ingenia: ut vix ullus ſit Sanctus, quin διακριτικῷ aliquo agnomine ab aliis homonymis dignoſcatur. Itaque quum hic Magnus Sophronius adverſus *Monothelitas* acerrime depugnaſſet, fortaſſis Μονοθελητομάστιξ (ut eſt illud *Homeromaſtix*, Ariſtarchi agnomen) i.e. *Monotheletarum flagellum* agnominatus fuerit. Aut verius dicebatur (uſitatiore ſcilicet Graecanicae compoſitionis genere) Μονοθελητομάχος, *Monotheletomachus*; ſicuti ille alter impiiſſimus dictus eſt *Iconomachus*, & plura in eumdem modum. Hoc quidem genus fingendorum agnominum eſt ex Graecorum ingenio, in eorum vero libris liturgicis uſitatiſſimum. Cujus noti agnominis ſatis heic fuit primorem ſyllabam ſcalpi; quia credo Sophronius ſub *Monotheletomachi* agnomento notiſſimus fuiſſet.

Age vero, ſicui forte delicatiori, ut ſunt hominum ingenia, id argutius quam verius videatur: illud MON. (eſto) *Monachum* ſignificet. At ne id quidem impediet, quo minus Patriarcha Sophronius longe clariſſimus heic intelligi debeat. Nam marmoris hujus auctor in titulis ſubnectendis ſecuriorem ſe praebere ſolet, quam pro moroſa noſtri ſaeculi diligentia.Etenim pluries in his Faſtis *Epiſcopum* inſcribi cernes, qui etiam *Martyr* fuerit; nec dubium eſt, quin longe praeſtabilius ſit *Martyris*, quam Epiſcopi decus: ac memini alicubi MONachum neſcio quem inſcribi, potiore interim titulo diſſimulato.

Sed ne cauſam quidem defuiſſe, reor, cur Sophronius MONachus potius quam Epiſcopus heic vocaretur. Cauſam vero auguror fuiſſe talem. S. Mariae Aegyptiacae cultus in urbe noſtra mirum in modum increbuerat, uti oſtendetur infra ad IX. Aprilis. Ejus vero cultus celebritas accepta eſt referenda vitae, quam de ea Aſcetria *Sophronius* Hieroſolymitanus compoſuit. Papebrochius quidem (ubi de Maria Aegyptia) machinis omnibus eam vitam huic Patriarchae abjudicare nititur: ſed fruſtra; ut in loco oſtendetur. Eam vitam Neapoli manibus omnium tritam fuiſſe, vel id teſtatur, quod eam Paulus Neapolitanus Latinitate donavit haud diu poſt hujus marmoris ſtructuram. Sed & idem Sophronius *SS. Cyri & Joannis* (qui in hoc Kalendario pridie Kal. Febr. coluntur) *Encomium* ſcripſerat. Ob has vitas a Sophronio ſcriptas factum eſt,ut & de iis Sanctis officium fieret, & ſimul de vitarum auctore. Quemadmodum non puto ob aliud meritum in his Faſtis S. Polybium die XIII. Maii ſignari, quam quia Neapoli vita Epiphanii quaedam ſub ejus *S. Polybii* nomine (ſive vero, ſive falſo) circumferretur. Jam vero in epigraphe vitae Mariae Aegyptiae non aliud Sophronio agnomentum,quam *Monachi* tribuebatur; quia adhuc monachus eam ſcripſerat edideratque. Hinc puto factum, ut in hoc marmore *Sophronius* non alio,quam MONachi titulo donaretur. Sed & *Limonarium*, ſive *Pratum ſpirituale* aliquando ſub Sophronii Monachi nomine ambulaſſe, certum eſt: nec enim aliter illud citat Damaſcenus Or. I. de Imag. & Conc. Nicen. II. Act. IV. Itaque Neapolitanos, quibus *Sophronii* opera (in quibus is *Monachus* inſcriberetur) aſſidue ad manus eſſent, arbitror in ſermone familiari non alio illum, quam *Monachi* titulo,ab aliis Sophroniis diſtinxiſſe. Eoque factum, ut is hoc die MONachus inſcriberetur.

Quae hactenus dixi, etiam ſi Papebrochio demus Aegyptiacae vitam huic Sophronio abjudicandam, nihilo minus valebunt. Nam ſatis eſt, ſi ea vita ſub ejus nomine vagaretur, ſub quo illam & Paulus Neapolitanus Latine edidit.

II NT S ADRIANI ET NATALEE

NIhil de his hoc die nec apud Graecos nec apud Latinos. Quum plurimi autem ſint Adriani martyres; heic ſine controverſia Nicomedienſis ille Martyr *Adrianus* eſt intelligendus, de quo Latini ferme die VIII. Septembris (qui dies in noſtro Kalendario Nativitate B. Mariae Deiparae impeditur) quippe non alius quam ille Adrianus conjugem habuit *Nataliam*, quae heic S. Adriano comes adjungitur. Et vero idem Adrianus in pluribus Martyrologiis non tantum diei VIII. Septembris, ſed & IV. Martii affigitur:in quem diem quoniam in hoc marmore S.Marcus Ab. incidit, hinc Adrianus loco motus, in hunc diem translatus fuit. Sane quod ad *Nataliam* attinet, ea ab Vſuardo Kalendis Decembribus inſeritur: fort. ob eam cauſam, quod Ado (ad diem 1. Decembris) illam *ſepultam Kalendis Decembris* dixerit. At in Romano parvo Martyrologio Roſweidano *Natalia* eodem die VIII. Septembris, quo & maritus, ponitur: de quo Vide Jeſuitam Sollerium ad Vſuardi VIII. Septemb.

Antequam hinc abeo, notandum eſt, cenſuiſſe Baronium (quem vide ad diem IV. Martii & VIII. Septemb.) verum Paſſionis diem S.Adriani fuiſſe IV. Martii (in quem diem haud pauca Martyrologia edita & manu exarata *Adrianum* conjiciunt) die vero VIII. Septemb. ejuſdem Translationem coli: a quo non abhorret Florentinius ad VIII.Septemb. At vero Bollandiſtae ad diem IV. Martii pag. 300. multo plura Martyrologia enumerant, in quibus NATALIS Adriani notatur die VIII. Septemb. Ex quo contendunt, eum diem triumphi fuiſſe. At meminiſſe oportet, *Natalis* vocabulo non aliam notionem ſubjectam eſſe, quam feſti anniverſarii, ſive id feſtum ſit obitûs, ſive Translationis: uti in Praefatione dicemus, ac alibi ſaepe admonuimus. Ergo ubi feſtum alicui diei in aliqua Eccleſia affixum fuit, etſi is dies neque depoſitione nec translatione, aliave memoria inſignis fuerit; tamen *Natale* dicitur, h. e. feſtum anniverſarium: id quod tum alibi animadvertere licuit, tum in hoc noſtri Kalendarii loco, in quo die II. Martii *Natale* Adriani ponitur, quippe die non ſuo. Concidit ergo Bollandiſtarum argumentum a voce NATALIS petitum.

III D̄P S PAVLI ĒPI N̄RI MAIORIS

QVae huc pertinent, abunde explicuimus ad diem XVII. Februarii. Ibi vide: ne crambe repetitâ, lectorem enecem.

IIII NT MARCI ABB

NE dubita, quin ſit ille Marcus, de quo Baſilii Menologium hoc eodem die. Is patrator miraculorum fuiſſe dicitur; cujus duo prae ceteris prodigia ibi narrantur, quod catulo hyaenae viſum reſtituerit, quodque ſacram communionem de manu Angeli accipere conſueverit. At is in Menaeis die ſequenti colitur; ubi eadem ac plura traduntur. Porro is quum quadragenarius vitam eremiticam ſuſcepiſſet, centenarius obiit. Quod de Sacra Euchariſtia illi ab Angelo porrecta innuimus, id etiam a Sozomeno narratur; qui auctor in Sceti illum degiſſe cum Apollonio Juniore, Moſe Aethiope, & Macario, tradit, ac Sacras Litteras memoria tenuiſſe. Plura apud Bollandianos die V. Martii de hoc S. Marco legi poſſunt tum ex Paradiſo Heraclidis, tum ex Palladii Hiſtoria Lauſiaca,

ſiaca, Petro de Natalibus & aliis. Et hunc quidem Marcum monachum fuiſſe Aegyptium, ex hactenus dictis intelligitur. At fuiſſe etiam Abbatem, id vero nunc primum ex hoc monumento addiſcimus. Hunc autem diem Marco θανάσιμον ἐ-*mortualem* non fuiſſe, ex praepoſito NT (non autem DEP) pronum eſt ſuſpicari.

V N S IERASIMI

HIc eſt S. Geraſimus Abbas celeberrimus in Palaeſtina prope Jordanem. At auctor noſtri Kalendarii G ita eliquavit, ut I conſonum evaderet. Animadvertes geminum dialecti hujus exemplum tum ſupra XXVII. Febr. tum infra ad XXXI. Martii: ac de ea dialecto vide inferne (1) adnotata.

Ad Geraſimum vero quod attinet; ejus res geſtas collegerunt hoc die Bollandiſtæ partim ex S. Euthymii, partim ex S. Quiriaci vitis; at ex Jo: Moſcho, id quod ad admirandam leonis cum S. Geraſimo familiaritatem pertinet, diſcere licet.

In utraque autem vita (tum S. Eutymii, tum S. Quiriaci) Geraſimus hoc ipſo die V. Martii mortuus dicitur. Et in Euthymii vita additur hoc amplius: *Indictione XIII. in conſulatu Zenonis Aug. ſecundo*; qui fuit annus 475. Ex quo vides rectiſſime in hoc monumento S. Geraſimi feſtum huic diei affigi: quo eod. die de eo agit Rom. Martyrologium, ac Felicius. At Graeci minus recte, qui non die V. ſed IV. Martii de Geraſimo agunt in Menaeis, in Baſilii Menologio, Anthologio & apud Maximum Cytheraeum, ut & in Moſcorum Kalendario figurato apud Papebr. to. 1. Maii: forſan quia hoc die illi S. Cononem Jſauricum colunt. Ad haec in Menaeis die XX. Martii rurſus eſt de hoc Geraſimo memoria.

Ex hoc autem & aliis pluribus exemplis cerni poteſt, Kalendarium noſtrum non κατὰ πόδα ac per omnia Graecos ſequi, imo rectius nonnunquam Sanctos ſuis diebus, quam Graecos recentiores affigere. *Sed tamen etſi Geraſimi feſtum* die emortuali in his Faſtis conſignatur; illud doleo, quod non *Depoſitionis*, ſed γενικωτέραν illam *Natalis* notam (quae diebus non ſuis, aut non exploratae depoſitionis, praefigi a *Noſtris* ſolet) heic adpinxerunt. Id vero totum hanc opinor cauſam habet. Nam Neapolitanos arbitror jam tum a prioribus illis ſaeculis Geraſimi feſtum diei V. Martii, tamquam vere emortuali addixiſſe: idque in hoc marmore non putarunt mutandum. At vero Graeci poſteriores de S. Geraſimo pridie agere occuparunt: reſque eo paullatim evaſit, ut etiam Metricae Ephemerides (etſi noſtro Kalendario recentiores)

(1) Aevo ſequiore eadem dialectus apud Latinos ſcriptores obtinebat, quae nunc Neapoli apud vulgus eſt uſitatiſſima, ut J conſonum loco litterae G uſurpetur. Nam ſicuti nunc pro *Gennaro* vulgus effert *Jennaro*, pro *Giano*, *Jano* & cetera in eumdem modum; ſic IX. ſaeculo (quo ſcalptum hoc marmor fuit) pro *Geraſimus*, ſcribebatur *Jeraſimus*: pro *Gerontius* (die 27. Febr.) *Hierontius*: pro *Glycerius* (die 31. Mart.) *Ilucerius*. Sed & ſequentibus ſaeculis eadem conſuetudo obtinuit. In Vſuardi Auctariis Sollerianis die I. & X. Jan. legitur *Jaſpar* pro *Gaſpar*, qui vulgo habetur unus ex tribus Magis.

At Papebrochius ad Metricas Ephemeridas, quas praepoſuit tom. 1. Maii, ad diem IV. Martii, de *Geraſimo* ſic adnotat: *Huic Anachoretae ad Jordanem miniſtravit leo; qui errore vicini nominis ad S. Hieronymum (Italis S. Girolamus] tranſiit*. Verum ſi noſtrum hoc marmor (ubi *Jeraſimi* pro *Geraſimi* ſcribitur) inſpexiſſet vir doctus, minime ille ad Italorum *Girolamum* recurriſſet, ſed potius ad medii aevi *Jeronymum* [cum I conſono: ſicuti & infra is 30. Sept. ſine H ſcribitur] in quo prima ſyllaba eadem eſt ac in *Jeraſimo*. Vel ſic tamen ſatis inter utrumque nomen eſt diſcriminis: ut minime neceſſe ſit ex Geraſimo ad Hieronymum inſigne leonis fuiſſe traductum. Nam illud verius eſt, conſueviſſe antiquos ſylvicolis Sanctis Leonem juxta adnectere ad genus vitae ab iis actum commonſtrandum.

res.) diem Martii quartum ut Geraſimi θανάσιμον (2) venditarint. Hinc opinor IX. ſaeculo, quando hoc marmor ſcalptum fuit, incertum habebatur, utrum Geraſimus die IV. an poſtridie obierit. Inter ea opinionum incerta non eſt mirandum, ſi decreverit Kalendarii auctor viam tutam inſiſtere, eamque notam inſcribere, quae diebus ſive ſuis ſive non ſuis communis ſit, cujuſmodi eſt illud N.

VI P̄ S BASILI EP̄I CERSON

BAſilius, de quo hoc die agitur, ne dubita quin ſit BASILEVS Cherſonenſis Epiſcopus & Martyr cui ſex commilitones adjunguntur; de quibus in Graecorum libris die ſequenti agitur.

Atqui ſi ita ſe res habet; duplex in orthographia heic error deprehendetur. Primus quod BASILI ſcriptum ſit pro BASILEI. Verum hanc pravam nominis ſcripturam ex ſaeculi more manaſſe, certum (3) habeo. Alter error in urbis nomine commiſſus fuit, in quo deeſt aſpiratio; non enim CERSON. ſed CHERSON. i.e. *Cherſonis* ſcribi oportuerat. Nam hoc pertinet ad eam Tauricae Cherſoneſi urbem, quae urbs antea quidem toti peninſulae cognominis erat, & ipſa quoque (4) *Cherſoneſus* nuncupabatur, poſtea vero

(2) Metricae Ephemerides, quas Papebrochius tom. I. Maii praepoſuit ad IV. Martii ſic habent:

Τῇ ϡ τετάρτῃ Γεράσιμος βιότοιο ἀπέπτη·
Geraſimo ſed quarta dies fuit ultima vitae.

(3) *Baſileus* quidem [Gr. Βασιλεύς] recta ſcriptura eſt. Quamquam quo tempore noſtrum Kalendarium conſtructum fuit, eum mihi perſuadeo paſſim apud Latinos *Baſilium* fuiſſe dictum: nam in Martyrologio Rom. die IV. Martii ſic legitur: *Apud Cherſoneſum paſſio SS. Epiſcoporum BASILII, Eugenii* &c. Quae videtur Baronius ex Menologio Sirleti quod edidit Caniſius, hauſiſſe: in quo is etiam *Baſilius* vocatur, & diei IV. Martii item affigitur. Nec aliter in Pſeudo-Dextro, ubi ex his collegis *Baſilius* Carthaginis Spartariae factus Epiſcopus dicitur. Ex quibus omnibus cum noſtro marmore collatis mihi credibile fit, olim aevo ſequiore a Latinis hunc Martyrem *Baſilium* pro *Baſileo* appellari conſueviſſe. Accedit, quod ſicuti ſupra die XVIII. Febr. *Pimenius* dicitur is, qui revera Epimeneus (Ἐπιμενεύς) eſſet; conſimili heic errore (qui videtur ei ſaeculo familiaris fuiſſe) *Baſileus* in *Baſilium* degeneravit. In his dum eſſem, ſubiit animum meum ſuſpicio nonnulla. Menologium illud quod Caniſius edidit tamquam ex Sirleti Card. interpretatione, revera ab antiquo alio interprete translatum fuiſſe: alioqui Card. doctiſſimus hunc Mart. *Baſileum* non *Baſilium* appellaſſet. Et ſane hoc Menologium inter demortui Card. ſchedas repertum fuit ſine ullo titulo, quo doceamur, id a Sirleto Latine traductum fuiſse. Videtur ergo antiquior ea interpretatio fuiſse. Deinde ſi illa a Sirleto elaborata eſset; nae doctiſs. Cardinalis Graecum menſium ordinem, a Septembri incipientem non immutaſset: nec enim eo ſaeculo tantum ſibi licentiae in interpretando ſumebant, ut ab ordine autographi recederent. Nunc antiquior interpres non tantum ab Januario exorſus fuit; ſed & pleraque in textu ipſo immutaſse videtur (teſte Bollando to. I. Mart. p. 862. col. 1. qui tamen a Sirleto eam traductionem profectam putavit) quippe alibi juſto longior, alibi nimio contractior, nullam aequabilitatem ſervat. Fiebat hoc pro antiquorum more & ingenio, quorum interpretationes auctorum ſuorum veſtigia non fideliter premunt, ſed pro ſuo arbitratu plura addunt detrahuntque. Itaque translatio illa utrum ex ingenio Sirleti prodierit, aliquando dubitavi. At vero Baronius in adnotatis ad 3. Jan. (ubi de S. Gordio Mart.) Menologii illius Latinam interpretationem a Sirleto elaboratam illiuſque manu majori ex parte deſcriptam, ex ejuſdem liberalitate ad manus habuiſse ſe gloriatur: de qua uſurpat quae Hieronymus de codice Pamphili dixerat: *Tanto amplector & ſervo gaudio, ut Croeſi opes habere me credam.* Itaq. curioſi rerum harum, quibus ſatis eſt otii, viderint, utrum Caniſiana Menologii editio iis, quae membratim affert Baronius, per omnia conveniat. In *Baſilio* certe hodierno convenitur.

(4) Vrbs illa, in latere occidentali Cherſoneſi ſita, Plinio dicta fuit conjunctis nominibus *Heraclea Cherſoneſus*, quorum prius nomen co pertinet, quod Heracleotarum Ponticorum colonia fuiſſet, alterum vero, quod eſſet Cherſoneſi Cherſoneſus, h. e. totius *peninſulae*

vero ſubſecutis temporibus contracto nomine (5) χερσὼν *Cherſon* eſt appellata. Ergo, uti dixi, in marmore CHERSON (i.e. *Cherſonis* patrio caſu) & quidem cum aſpiratione ſcribendum fuiſſe videtur. At vero defectus aſpirationis ſinceritatem noſtri marmoris maxime oſtendit: etenim IX ſaeculo ac ſequentibus ea urbs Latinis ſine aſpiratione, & ut primae declinationis eſſet, ſcribebatur. Anaſtaſius in vita S. Martini Papae: *Deinde directus eſt praedictus Sanctiſſimus vir in exſilium, in locum qui dicitur Cerſona*. Sed & S. Clemens Papa *trans Pontum in eremo, quod adjacet civitati Cerſonae; ſubire exſilium* in ejus Actis dicitur. Nec alio modo eamdem urbem vocat Abbo Floriacenſis in Vitis Pontificum. Poterat his addi & tertius error multo graviſſimus, quod quum in libris omnibus Graecorum ac Latinorum hic ſanctus cum ſociis ſeptimo die Martii colatur; contra in noſtro Kalendario diei VI. affigatur. Verum mox oſtendetur, diem verum Paſſionis ejus fuiſſe hunc, quem ei hoc marmor aſſignat, non vero ſequentem.

Cetera vero quae ad Baſileum ac ſocios attinent, videri poſſunt apud Bollandianos ad diem VII. Martii pag. 639. & ſeq. Et quidem Baſilei ſocii modo plures, modo pauciores numerantur; & ita quidem, ut in Graecorum libris modo Ephraem, modo Baſileus agmen ſociorum ducat: at apud Galeſinium, Molanum, Ferrarium Baſileus tamquam dux praeponitur ceteris. Nec aliter ſe res habet in Rom. Mrologio die IV. Martii. Id quod & in noſtro Kalendario fit; in quo moris eſt, ut quoties plures commilitones uno die coluntur, eorum primus dumtaxat conſignetur pro ceteris omnibus. Itaque hoc loco ſolus Baſileus nominatur quaſi anteſignanus ſcilicet. Ejus autem dignitas tantum epiſcopalis nominatur, omiſſa martyrii laurea, non praeter hujus Kalendarii morem.

Reſtat id unum, ut de die feſti loquar: quod feſtum in omnibus ferme Graecorum libris (Menaeis, Maximo Cytheraeo, Horologio, Anthologio) ut & in Galeſinio, Molano, Ferrario diei VII. Martii affigitur: niſi quod in Baſilii Menologio Vrbini ante paucos annos edito id feſtum diei VIII. Martii adnectitur, ut contra in Sirleti Menologio apud Caniſium & Rom. Martyrologio diei IV. Martii. Poſtremo in noſtro Kalendario hujus martyris *Paſſio* diei VI. Martii adpingitur. Quaerat heic aliquis quiſnam ex his diebus Baſileo emortualis ſeu potius triumphalis fuerit. Ajo, tantum in noſtro Kalendario eum diem recte conſignari; nam die VI. Martii Baſileus & Ephraem coronam acceperunt, quo eodem die poſt annum recurrente etiam Eugenius, Agathodorus, Elpidius martyrium conſummarunt. Teſtes hujus rei Menaeorum auctorem & Maximum Cytheraeum advoco, apud quos (in Bollandiſtis hoc die pag. 642. num. 3.) legitur: *In hos quoque* (Eugenium, Agathodorum, Elpidium) *impii inſurrexerunt, ac vinctos, crudeliſſimeque verberibus laceratos mactarunt, anno uno poſt caedem SS. Baſilei & Ephraem, ſexto die Martii menſis*.

Quandoquidem autem horum pugilum

ſulae (nam id χερσόνησος ſignificat) Tauricae parva peninſula. Atque hinc puto intelligi poſſe, cur Strabo lib. VII. Tauricam Cherroneſum appellet *magnam*: non enim id ab eo factum comparate ad Cherſoneſos h. e. peninſulas orbis ceteras, ſed comparate ad illam ipſiuſmet Tauricae Cherſoneſi parvam peninſulam, in qua urbs nomine *Heraclea-Cherſoneſus* erat. Locus Strabonis ſic habet: ἡ δὲ μεγάλη χερρόνησος &c. *Magna autem Cherronſus* (nam cum duplici R uſurpat Geographus loco R & S) *ad Peloponneſi imaginem tum forma, tum magnitudine prope accedit*.

[5] Vrbs Cherſoneſus apud poſteriores Graecos χερσὼν *Cherſon* mutilato vocabulo dicebatur. Patet id non tantum ex Notitiis Epiſcopatuum apud Carolum a S. Paulo, & ex Stephano Epiſcopo *Cherſonis*, qui Synodi V. Collationi VIII. ſubſcripſit, verum etiam ex Procopio IV. Gothicor. 5. & I. Perſ. 12. ex Zonara in Rhinotmeto, ex Euſtathio ad Dionyſii Verſum 147. ac poſtremo ex Menaeis, Menologio, Anthologio, ceteriſque Graecorum libris, in quibus Baſileus & Socii, *Cherſonis* (χερσῶνος) epiſcopi fuiſſe dicuntur.

lum Acta Bollandiſtae ex Menaeis deſumpta dederunt; potuiſſem & eadem ex Baſilii Menologio & Latina Clementis XI. Pont. Max. interpretatione heic ponere: niſi animadvertiſſem, ea iiſdem plane verbis Graece conſtare, ac quae in Anthologio Antonii Arcudii apud Bollandiſtas pag. 640. num. 5. leguntur. At ab ultima Anthologii editione (Romae an. 1738) qua utor, ea abſunt: in quo praeter aliquot ſenarios horum athletarum martyrium complexos nihil aliud de iis legitur.

VII N̄ ARCADII EPI

COlitur a Graecis hoc die cum *Neſtore*, quorum uterque Trimethuntis in Cypro Epiſcopus fuiſſe dicitur. Et quidem in Menaeis & Maximo Cytheraeo Neſtor Arcadio praeponitur: at in Synaxario Claromontani Collegii apud Bollandiſtas ad hunc diem pag. 643. num. 3. Arcadius Neſtori praeit; nec aliter in Menologio *Baſilii*, in quo ad finem diei VII. ſic reperio: ***Et memoria SS. Arcadii & Neſtoris Epiſcoporum Trimethuntis Cypri, & certamen SS. Eubuli & Juliani medici*** &c. Poſteriorem hunc ordinem videntur Faſti noſtri marmorei ſecuti; in quibus moris eſt, ubi plures ſunt collegae, primum dumtaxat adnotari, ceteros ſiqui ſunt ſubaudiri. Itaque heic ſubaudire decet *Neſtorem* ejuſdem ſedis Epiſcopum, nec non ***Eubulum*** & *Julianum* Martyres.

At fortaſſis de ***Eubulo*** & ***Juliano*** erunt qui diſſentient; quos videtur idem Baſilii Menologium non Arcadio Trimethuntis Epiſcopo (qui certe hoc die in noſtro marmore colitur, quia additur EPISCOPI) ſed Arcadio Monacho dediſſe comites. Nam die ſequenti in eodem Menologio exponuntur Acta Arcadii monachi & ejus diſcipulorum Eubuli & Juliani, qui ſub Juliano Apoſtata obtruncati fuerunt. Ex quo vides Arcadium Monachum (de quo die VIII. in Menologio) diſtinguendum eſſe ab Arcadio Epiſcopo; illi vero, non huic, ſocios eſſe aſſignandos Eubulum & Julianum. Idque ſecuti ſunt Bollandiſtae die VI. Martii pag. 426. ubi agunt ***de SS. Juliano Medico & Eubulo martyribus & S. Arcadio Cyprio eorum Magiſtro.*** Nec mirum, ſi Bollandiani ſocii in diem VI. (non VIII. ut in Menologio) hos Sanctos conjecerint; quia die VI. de iis omnibus Sanctis agitur in Menaeis.

Verum equidem ſuſpicor, unum eumdemque Arcadium fuiſſe: nam uterque Cyprius fuit, & utrique Eubulus & Julianus comites aſſignantur in Baſilii Menologio, & ceteris Graecorum libris. Ceterum horum librorum auctores quum duas diſtinctas memorias de Arcadio reperiſſent, in quarum altera de Epiſcopatu tacebatur; ſic negotium tranſegerunt, tamquam ſi duo Arcadii diverſi eſſent, eoſque diverſis etſi contiguis diebus aſſignarunt; utrumque non praeter morem.

VIII

VAcant hoc die Faſti Marmorei noſtri.

VIIII P̄A S QVADRAGINTA

MErito in hoc Marmore PASSIO SS. Quadraginta hoc die conſignatur, quia hoc ipſo die IX. Martii martyrium illi conſummarunt. Praeter librorum omnium Liturgicorum Latinae Graecaeque Eccleſiae conſenſum in hunc diem, diſerte hoc teſtantur eorum Acta apud Bollandiſtas ad X. Martii

pag.

pag. 18. ex Armeno ſermone traducta, brevitatis & gravitatis ſuae merito ſe plurimum commendantia, in quibus ſcriptum eſt, *Omnes ſimul animas ſuas ad Deum emiſerunt die nona Martii*. Hoc ipſum, niſi vehementer fallor, legebatur olim in alteris Actis Latinis, in quibus nunc (apud Bolland. eodem die pag. 21. num. 13. in fine) legitur: *Compleverunt autem martyrium ſuum II. Idus Martii*. Mendoſe (6) ut arbitror. Ac facile reſtituenda ibi eſt nota quinarii quae exciderat, ac reſcribendum *VII. Idus Martii*. Poſtremo eamdem paſſionis diem confirmant metricae Graecorum Ephemerides (apud Papebr. tom. 1. Maii) in quibus die IX. Martii ſcribitur:

Α'μφ' ἐνάτῃ ἐάγη σκέλη ἀνδρῶν τεσσαράκοντα·

Crura quaterdenum contrivit nona virorum.

Nec aliter quam VII. Id. Martii de his agitur in Hieronymi Martyrologio, in Beda genuino a Bollandianis edito, ceteriſque Mrologiis, & plurimis in Kalendariis (etiam in illo, quod praeponitur Rituali Neapolitano apud Tutinum, in quo horũ feſtum littera rubra notatur) itemq. in Baſilii Menologio, Menaeis, Anthologio, &c. ſed & in Romano Martyrologio etiam poſtquam a Baronio refictum fuit, eodem die hi pugiles inſeruntur. Poſtremo in Romano Breviario olim eodem die de his Athletis fiebat Officiũ ante Innoc. X. At hujus tandem juſſu iidem Quadraginta in gratiam S. Franciſcae Rom. ritu duplici celebrandae, ſuo loco moti, in diem ſequentem perpetuo tranſlati fuerunt. Praeter autem bina modo a me laudata horum Acta, exſtant & tertia ab Jo: Diacono Neapolitano (eodem, qui Chronicon Epiſcopor. Neap. condidit) de Graeco (7) tranſlata, quae ex MS. Capuano ibidem pag. 22. edidere Bollandiani: ut eorumdem martyrum laudationes a SS. Baſilio, Greg. Nyſſeno, Gaudentio Brixienſi &c. pertextas taceam.

X N S POPLII EPI MAR

PEr omnia hi faſti graeciſſant. Itaque heic *Poplium* (8) Graeco more dixerunt pro eo, quem Latini *Publium* vocant.

Atque hoc quidem die nullus Publius viſitur nec in Latinorum Martyrologiis nec in Graecorum libris. Et ex eo, quod in hoc marmore *Natale*, non *Paſſio* heic M ſcri-

[6] Mendoſe inquam; quia ex omnibus Graecorum Latinorumque libris apparet, eos non die XIV. ſed IX. victoriam conſecutos. Deinde facile fuit, una in autographo deleta numerica nota, ex VII. factum fuiſſe II. Poſtremo iſtud *II. Idus*, *II. Non. II. Kal.* haud paſſim reperitur alibi, quam in ultimae aetatis monumentis (nam antea ſcribebatur *prid. Id. prid. Non.* &c.) idque a Kalendariis ortum habuit, in quibus numerorum notae ſuo ordine adſcribuntur, gradatim decreſcentes uſque ad II. e. g. *V. Id.* & deinceps *IIII. III. II. Idus*: ac demum *Idibus*.

[7] Haec Acta de Graeco fuiſſe tranſfuſa, teſtatur Joannes ipſe in Prologo [in quo & *ſervum S. Januarii Martyris* ſe vocat, h. e. ejus *diaconum* ſive miniſtrum, ac facile in Diaconia S. Januarii, nunc *S. Gennaro all'Olmo*: ſicuti quidam profanus ſacrorum miniſter vocatur in ſaxo Neapolitano SERVITOR DEORVM] teſtatur; & quidem, ut ibi ait, *accito Graeco peritiſſimo*; quibus verbis ſe Graeci ſermonis non peritiſſimum arguit. Idem plura paſſim in medio & in fine pro ingenio illius aetatis de ſuo praeter fidem Graeci monumenti, quantum video, adtexuit. Hortatu Jo: Abbatis S. Severini hanc ſcriptionem ille ſuſcepit. Poſtquam autem Acta illa Jo: Diaconus Latine reddita evulgavit, horũ XL. cultus Neapoli celebrior evaſit. Hinc in Kalendario manu exarato, quod Rituali Neap. praeit hoc feſtum rubro charactere perſcribitur, ut ſupra admonui.

(8) *Publium* Graeci Πόπλιον plerumque appellant. Plerumque inquam; nam etiam Πούβλιον dicunt in inſcriptionibus ſexcentis atque in libris: ut ſatis mirari non queam Harduini praeceps judiciũ, quem memini alicubi [nam ubi id dixerit, promptum non habeo] damnaſſe vo-

ſcribitur, ſatis elicitur, non hunc diem paſſiōnis fuiſſe, ſed feſti. Ac Publii quidem, ſed tantum Martyres, ſunt ſane quamplures. Vnus tantum Epiſcopus ſimul & Martyr celebratur. Is eſt ille Athenienſis Epiſcopus & martyr Publius, qui in ea ſede Dionyſio Areopagitae ſucceſſit: de quo die XXI. Jan. Vſuardus, & Ado, quin & Hieronymi Martyrologium, ſed omiſſa ejus Cathedra. Sunt qui hunc illum eſſe Publium (Πόπλιον) dicunt, cujus pater dyſenteria laborans in inſ. Melita a Paulo ſanatus fuit: quod etiam in Adone reperitur. Miror apud Graecos nihil de hoc Athenienſi epiſcopo reperiri in Menologio. De Menaeis neſcio. In noſtris autem Faſtis, quia dies XXI. Januarii feſto S. Agnes occupatur, iccirco ejus *Natale*, h.e. feſtum quodlibet anniverſarium, in hunc diem perpetuo translatum fuit.

Quod modo innuebam, hunc Publium eumdem ac Melitenſem pluribus fuiſſe viſum; id jam accuratius eſt tractandum. In libello de feſtivitatibus Apoſtolorum, ſic legitur. *XII. Kal. Febr. Natalis S. Publii Athenar. Epiſcopi: qui princeps inſulae Melitae vel Militenae, quum navigantem B. Apoſt. Paulum Romam, ſub cuſtodia detentum, per triduum hoſpitio receptum humane tractaſſet, ut B. Lucas* (Act. XXVIII. 7.) *refert; patrem ipſius Publii contigit febribus, & dyſenteria vexatum jacere. Ad quem quum intraſſet B. Apoſtolus, & impoſuiſſet illi manus, & oraſſet, ſanavit eum. Quem Publium adhaerentem ſibi B. Apoſtolus poſtea ordinatum epiſcopum ad praedicandum direxit: qui poſtmodum Athenienſium Eccleſiam nobiliter rexit, & praeclarus virtutibus & doctrina praefulgens, ob Chriſti martyrium glorioſe coronatur. Nam primus Dionyſius, inde Publius iſte Athenis praefuit.* Eadem apud Notkerum, Maurolycum, Caniſium, Vſuardi diverſa auctaria, Bedam vulgatum (non illum ſincerum) ad XVIII. Jan., apud Petrum de Natalibus, Galeſinium, Felicium & alibi reperies. Niſi quod vetus Romanum Mrologium a Roſveido editum non Athenarum, ſed ipſius Melitae inſulae eum Epiſcopum facit, etſi eumdem Athenis ponit, fort: quod ibi Martyr occubuerit. *Athenis* inquit *S. Publii Epiſcopi, qui MILITENUS a Paulo Epiſcopus ordinatus*. Atque haec de hodierno *Poplio* dicta ſufficerent; niſi & illud mihi adnotandum eſſe judicarem, nim. *Publium* illum, qui a Latinis die XXI. Jan. colitur, de quo hactenus locuti ſumus, in Hieronymiano Epternacenſi (quod inter apographa ejus Mrologii antiquiſſimum habetur) hunc Martyrem cum P non cum B ſcribi juxta cum noſtro marmore, etſi cum vocali ultima, in hunc modum, PVPLI.

XI NT S PIONI MAR

Eſt Pionius ille celeberrimus Smyrnae Presbyter ac Martyr, de quo Graeci in Menologio Baſilii, & Menaeis hoc ipſo die: at Latini die I. Febr. Hujus Acta Paſſionis ſincera apud Ruinartum legiſſe non poenitebit. Recte autem in hiſce marmoreis Faſtis *Natale* i.e. feſtum, non autem *Paſſio* Pionii hoc die conſignatur. Etenim vir ſanctiſſimus revera die ſequenti triumphum peregit, uti conſtat ex Actorum fine, ubi ſcriptum eſt: *Acta ſunt haec .... Conſule imperatore*

Gajo

νολίτας antiquiſſimam ac ſinceriſſimam quandam Graecam Epigraphen Harundellianam, eo ſolo argumento fretum, quod in ea Πόβλιος pro Πόπλιος legeretur. Sed mirus in his eſt homo ſuaviſſimus. Quaerat heic aliquis, cur Πόπλιον plerumque Graeci uſurparint. *Quia*, inquam, vetus Latium *Poplicum* non *publicum* dicebat; & ex eadem analogia *Poplium* [a *Poplus* pro *populus*] non *Publium* omnino uſurpaverit. At obſervatum millies a me fuit, apud Graecos antiquas Latiales nominum propriorum tam hominum quam locorum ſcriptiones ſaepenumero perennaſſe, quae poſtmodum apud Latinos immutatae fuerunt.

Gajo Meſſio Quinto Trajano Decio, & *Vitrio* (corr. *Virio*) *Grato* (is eſt an. Chriſti CCL.) . . . *IIII. Idus Martii* h. e. die XII. Martii . Verum quia hic dies apud Latinos Graecoſque feſto S. Gregorii impeditur ; idcirco Graeci , & juxta cum Graecis Neapolitani pridie occuparunt de S. Pionio agere : Ac ſane poſſem in Acta illa ſincera a Ruinarto edita afferre aliquid ſymbolae , verum nequem morer ; praeſtabit id quidquid eſt in (9) *Adnotata* rejicere in cupidorum gratiam .

[9] *De Actorum S. Pionii ſinceritate . & in eadem Adnotationes aliquot.*

Horum Actorum , quae ad manus habemus , ſinceritatem oſtendit prae ceteris Euſebii IV. Hiſt. 15. auctoritas , ubi ea omnia quae heic uberius exponuntur in breve compendium redigit , in eo tantum lapſus , quod Pionium inter Polycarpo ſuppares athletas numerat, quum tamen Polycarpum ſub Marco principe paſſum hic alter longo poſt intervallo ſit ſecutus, quippe in Deciana perſecutione combuſtus. Sed & Actorum ſinceritatem demonſtrat Latinae interpretationis antiquitas tanta , ut non dubitem eam tertio exeunti aut quarto Chriſti ſaeculo adſcribere : tanta ibi paſſim ſermonis nativa proprietas inter innumerabiles mendas [pleraſque a librariis profectas, nonnullas etiam ab ipſo interprete non ſatis exercitato , & tamen grandiloquo ; ut facile juventutis in eo vitium & ingenium minime ſubactum agnoſcas] intermicat . Atque haec privatim ad interpretem pertinent . Ne quem vero forte longiſſimae conciones oſtendant , quaſi quae exercitationis gratia ab otioſo aliquo confictae fuerint ; ſciat has ipſas allocutiones copioſiſſimas non tantum ab Euſebii teſtimonio praeſidium ſibi adſciſcere, verum etiam dolendum eſſe , ni fallor , quod non integrae ad nos uſque pervenerint , quod certe iis conſtabit , qui Euſebii epitomen cum Ruinartianis Actis conferet , in quibus , ut cetera non deſint , illas certe *Allocutiones & conſolationes* [inquit Euſebius] *quas in carcere poſitus adeuntibus ipſum fratribus adhibuit* , fruſtra requires : quibus tamen cap. XI. locus eſſe debuit. Has autem conciones , & quidquid Martyres mutiebant , omnia a notariis fideliter excepta fuiſſe , & aliunde ſcimus , & ex his Actis intelligitur cap. IX. *Quum cerae notarius quae reſpondebantur imprimeret* . Ac volupe ſane eſt , eas ipſas voces cognoſcere , quas fervor ſpiritus in conflictu expreſſerit Sancto Martyri ac Doctori Pionio . Quem ne dubites inter Eccleſiae Doctores numerare , illud facit , quod in his Actis haud ſemel eo elogio donatur , & quod ejus conciones juſtum Fidei noſtrae apologeticum & inſtitutionem complectuntur .

Paſſus eſt autem *die Sabbati* , quod non ſemel Acta teſtantur , praeſertim cap. 3. *Innumerae quoque aderant feminarum catervae , quia erat dies Sabbati , & Judaeorum feminas ab opere diei feſtivitas relaxabat* . At illud cap. 2. *quum Sabbatum magnum intraret* [quod ex Metaphraſte affert Bollandus] vereor ne ab iis ortum ſit , qui Pionio ac Polycarpo eumdem emortualem diem (tametſi non eodem anno) tribuendum eſſe crediderunt , inducti ſcilicet ab injecta *Natalis Polycarpi* mentione . Atqui in Actis ſinceris quae a Ruinarto habemus , Natale illud *genuinum* Polycarpi erat , non Natale Paſſionis . Verum de his vide dicta tum ad XXIII. Febr. in Polycarpo , tum ad XXI. Jan. in S. Agne , ubi de *genuino* plura . Atque ut eo redeam: dies emortualis Pionii Sabbatum vulgare Judaicum erat : quod pluries in his Actis dicitur , ac praecipue ad calcem : itemque id in Chronico Alexandrino diſerte legitur . At quia Polycarpus *Sabbato magno* [qui ut ad Polycarpum diximus, eſt dies Dominicus] occubuerat ; hinc ſcioli etiam Pionium Sabbato *magno* ſive *majore* combuſtum videri voluerunt : irrito ſane conatu ; nam Sabbati mobilitas nihil cum fixis diebus commune habet : ut omittam quod iidem illi ſcioli nihil interim fixum diem ſollicitare ſunt auſi ; quippe Polycarpus VII. Kal. Mart., Pionius IV. Id. Mart. martyrium conſummaſſe in ſuis quiſque Actis narratur .

Illud errori non eſt adſcribendum , quod cap. V. legitur , *PION obtempera nobis* : nam quia primitiva cum ſuis derivativis permutabantur [uti ad XVII. Jan. notavimus] hinc Πίων *PION* [quod *pinguem* ſignificat] & Πιόνιος *Pionius* alternabant . Verum hoc levius .

Illud profecto gravius , quod cap. XIX. legitur : Tum Proconſul : *Quid autem aera aſpicis ? Sacrifica . Ille* [Pionius] *reſpondit : Non aſpicio aera , ſed Deum qui aera fecit . Rurſus Proconſul : Dic quis fecit ? Ille reſpondit : Non licet , prodi* . Sed removenda eſt meo periculo diſtinctio ante iſtud *Prodi* [ne videatur eſſe imperativus a *Prodeo* : quod ineptiſſimum fuerit] ac junctim uno ſpiritu pronuntiandum *Non licet prodi*, a *Prodo* ſcilicet. Alluditur enim ad arcani diſciplinam , qua doctores Chriſtiani quaedam ſacro ſilentio premenda eſſe putabant . Dixerat Pionius , hunc aera a Deo factum .

XII DE S GREGORII PAPE

Optime *Depoſitio* S.Doctoris huic diei affigitur tum heic, tum etiam in vero Bedae Martyrologio Bollandiano his verbis: *Depoſitio S. Gregorii Papae beatae memoriae:* ex quo eadem verba etiam in antiquiora Martyrologia ſub S. Hieronymi nomine deinde manarunt.Sed & in uno prae ceteris ex Hieronymianis Martyrologiis an.circ. DCC. (h.e. ante illud Bedae) exarato ſic Bollandiſtae ſcriptum invenerunt, *S. Gregorii Papae Romenſis*. Deinde porro in omnibus Kalendariis,ac Martyrologiis libriſque omnibus Graecorum, & Moſcorum Kalendario figurato tom. 1. Maii, hic Pontifex adſcriptus fuit, & quidem non aliter quam hoc die: Ac miror, Bollandianos heic pag. 121. num.3. ſcripſiſſe in Baſilii Menologio, hunc Papam pridie h. e. die XI. Martii celebrari. Fortaſſis ea luxatura fuerit exemplari ad Bollandiſtas ſubmiſſo peculiaris. Ceterum in Menologio Vrbini an. 1727. Graece & Latine ſumma cum accuratione edito id feſtum die XII. inſeritur.

Poſtremo hic unus ex illis Caelicolis eſt, qui Neapoli majore ritu colebantur: quantum ex manu exarato Kalendario, quod Rituali Neapolitano praeponitur, exiſtimare licet, in quo hodiernum feſtum rubricato charactere perſcribitur.

XIII P S CRISTINE

Haec martyr ignota Latinorum faſtis (niſi quod eam hoc die Baronius Rom. Martyrologio addidit ex Caniſii Menologio) celebratur in Graecorum Menaeis in haec verba: *Eodem die Sancta martyr Chriſtina* (ἡ ἐκ Περσίδος) *ex Perſide orta*, *flagris caeſa* (μαστιζομένη) *conſummatur*. De ea meminit & Caniſii Menologium his verbis: *Eodem die Chriſtina pro Chriſti Confeſſione apud Perſidem martyr effecta migravit ad Dominum*. Eadem tamen a Baſilii Menologio nuper edito,

ctum. *Inſtat Proconſul*, ut nomen Dei qui fecit, expromat, Nam ſicuti diis ſingulis apud profanos ſua erant nomina, ſic & Deo illi, cui Pionius aeris factionem tribuerat. Nec a vero aberrabat ille,quia revera Deo uni ac vero ſuũ eſſe in Scripturis nomen inaudierat,illud ſcilicet ἀνεκφώνητον & τετραγράμματον [*ineffabile, & quadrilitterum*] quod Divinam naturam exprimit. At Martyr, *prodi* id *non licere* reſpondit. Ex quo intelligimus, nomen illud non minus apud Chriſtianos quam apud Judaeos ſilentio involutum fuiſſe.

Id tamen impedimento non fuit, quin ad curioſos rerum noſtrarum rimatores nomen illud manarit: nec enim credo inter Judaeos defuerant, qui illud gentibus proderent; quandoquidem Porphyrius hoſtis Chriſtiani nominis infenſiſſimus palam ſcripſit, Judaeorum Deum *Jevo* appellari, qui aliis *Javo* aut *Jova* dicebatur. Id fortaſſis proconſulem non fugiebat, eoque importunis percontationibus elicere nomen conatur, eo conſilio, ut Chriſtianorum *Jovam* cum gentilium *Jove* re & nomine conſentire demonſtraret, ac proinde ei Deo merito eſſe ſacrificandum.Sic enim ſpe ſua dejectus proconſul demum inſtitit: *Neceſſe eſt te IOVEM dicere, qui in caelo eſt ... Ergo ſacrifica illi, qui eſt deorum omnium caelique regnator*. Vbi illud *Neceſſe eſt* Latina proprietate tantumdem eſt, quod *certum eſt, certum habeo*. Ac fortaſſis Pionius, qui has ſibi notas gentilium inſidias praevidiſſet, per veram exceptionem illam [*Non licet prodi*] calumniandi anſam praecidit. Vides profecto, ut unius importunae diſtinctionis eraſione locus longe pulcherrimus ac ſingularis ſanitatem ac lucem eſt conſecutus.

Ceterum veram nominis ineffabilis pronuntiationem non eam fuiſſe, quam nunc puncta vocalia Maſorethica praeſeferunt, ſed eam, quae proxime ad *Jovis* nomen accederet, in noſtris Biblicis,atque in Tyrrhenicis oſtendimus:proinde Tyrrhenos ex oriente profectos veri Dei nomen detuliſse in Italiam, quod poſtea in Jovis falſi numinis nomen degeneravit. Id quidem iis in locis liquido demonſtratum fuit. Et ibi dictis favet mirifice hic Actorum Pionii locus. Atque in ea quidem Acta, his paucis contentus, pluribus adnotandis ſuperſedeo.

to , & Anthologio abeſt . At Chriſtina , Virgo & martyr , de qua Latini paſſim in illis Martyrolog. die 24. Julii , longe eſt aliud . Hanc alteram porro Latinorum Chriſtinam Virg. ac Mart. martyrologia omnia *Tyri* in Etruria ponunt . De qua *Tyro* (uſque ad hoc tempus pro commentitia habita) alicubi plura a me dicta ſunt, & ita ut poſthac de ea dubitari non poſſit : pro quo initurum me a doctiſſ. Tuſcis gratiam confido. Vide & tertiam Chriſtinam die XXXI. Maii .

XIIII

VAcant hoc die Faſti marmorei Neapolitani .

XV N S° NICODEMV

NOn alius eſſe debuit , quam ille celeberrimus Chriſti diſcipulus , cujus tantùm Inventio (una cum Stephano, Gamaliele, & Abibone) die III. Auguſti celebratur ; feſtum autem ab omnibus Martyrologiis libriſque Graecorum abeſt. Ne Ferrarius quidem hunc catalogo Sanctorum extra Martyrologium inſeruit : credo quod ejus nomen in S.Stephani Inventione legeretur . Itaque habenda eſt Neapolitanis antiquis gratia , apud quos unos hujus tanti viri Apoſtolici , quem Chriſtus ſuo alloquio & diſcipulatu dignatus fuit , cultus hoc die viguit .

Fuit ceteroqui & alter obſcurior *Nicodemus* , de quo inter Vſuardi Auctaria a Sollerio collecta, die XXI. Decembris ſic legitur . *Romae Nicodemi, qui SS. Martyrum corpora , ſcilicet Claudii , Nicoſtrati , Caſtoris , & Simplicii de fluvio extracta domi ſuae ſepelivit , ut in geſtis eorum legitur* . Eadem ferme reperies in Adone die VIII. Novembris .

XVI N S MONTANI MAR

IN toto Baſilii Menologio nullius uſpiam eſt Montani mentio . At in Latinorum Martyrologiis tot ſunt *Montani Martyres* , ut incertum ſit , quis potiſſimum is ſit , quem hoc die Faſti noſtri memorant . Itaque curabo Montanorum martyrum , quoſcumque reperire licuit , catalogum heic adtexere, ut deinde , ecquis ille ſit , de quo hoc die in marmore noſtro feſtum agitur , facilius decerni poſſit .

Die 24. Feb. Montanus M. in Africa ex Martyrol. Rom.

Die 26. Martii Montanus presb. & Mart. cum ſociis Sirmii ex Martyrolog. Hieronymiano,Beda,Vſuardo,Adone,Notkero,Martyrol. Romano,& aliis paſſim . Vide & Martyrolog. Hier. die 11. Maii .

Die 23. Maii Montanus Martyr in Africa ex Martyrolog. S.Hieronymi . Is tamen obſcuri eſt nominis , nec ducit agmen , ſed miles gregarius eſt .

Die 17.Junii Montanus miles ſub Hadriano & Martyr Tarracinae , ex Rom. Martyrologio tantum , & quidem ex additamento Baronii .

Die 3. Julii Montanus M. Tarſi , ex Martyrologio S. Hieronymi .

Die 21. Julii Montanus M. in Africa ex Martyrologio Hieronymiano .

Die 17. Nov. Montanus M. in Africa in Martyrol.Hier.ex fide MS.Corbejenſis.

Heic mihi ſi detur optio, ſane non dubitaverim (niſi ſiqua ratio occultior , ac Neapolitanae (10) Eccleſiae peculiaris , ſubeſt) quin ex Omnibus Montanis (magnam

gnam

[10] Veluti ſi Neapoli reliquiae alicujus ex illis obſcurioribus Montanis fuerint , quarum gratia officium de eo fieret . Verum donec documenta earum reliquiarum in lucem proferantur , interim quid aliud relinquitur , niſi ut Montanus diei hujus ſit ille Sirmienſis longe clariſſimus ?

gnam partem obſcuris) ſeligendus ſit ille Sirmienſis Montanus presb. & M. quippe omnium celebratiſſimus, idemque omnibus Martyrologiis (& quidem ut agmen poſt ſe ducens, aut ſaltem cum *Maxima uxore*) adſcriptus. De eo Hieronymianum Martyrol. ex fide MS. Lucenſis, & Blumiani die 26. Martii haec habet: *In Syrmia Munati & Maximae uxoris ejus*. Verum pro *Munati* legendum eſſe *Montani*, elicitur ex ſocia *Maxima uxore*, quam omnia Martyrologia eodem die cum Montano jungunt: & ex MS. Corbeienſi apud Florentinium, & ex codice Britanno-Saxonico apud Bollandiſtas ad 26. Mart. in quorum utroque martyr hic Sirmienſis non *Munatius* vocatur, ſed *Montanus*, eique *Maxima* uxor, & XL. alii commilitones adjunguntur.

Taceo quod in eodem Hieronymiano Martyrol. die XI. Maii ſcribitur: *In Syrmi natalis S. Montani*: quippe addubitante (11) Florentinio an ſit ille Maximae maritus. Adhaec Beda Genuinus (quem Bollandiſtae to. ſecundo Martii praefixerunt) eodem die 26. Martii ſic poſuit: *In Sirmio Montani presb. Maximae uxoris ejus & aliorum XL.* VVandelbertus eodem die duobus his verſibus ejus meminit; *Septima* (ſupple *Kalendar. April.*) *Montanum memorat cum conjuge ſancta, Atque ſimul quadrageno cum martyre paſſum*. Vſuardus eodem die: *In Sirmio SS. Montani presb. & Maximae in mare merſorum*: quibus verbis editio Coloniae & Lubecae an. 1490. addit: *Corpora eorum non longe ab urbe inventa ſunt*. In aliis Vſuardi MSS. dicuntur *in fluvium*, non in mare projecti. Ado in hunc modum eodem die: *Et apud Sirmium natale S. Montani presb. qui cum Maxima uxore ſua tentus, & in fluvium praecipitatus eſt; corpora eorum nono ab urbe* (*Sirmio* ſcilicet non *Roma*; quia ſequitur, *ſepulta ſunt*, quippe adhuc inſepulta, ubi ex vicino amne enataſſent) *lapide invecta & ſepulta ſunt*. Eadem in Notkero reperies. His concinit hodiernum Martyrol. Rom. in quo etiam *in flumen demerſi* dicuntur. Atque Vſuardus ipſe (ſi Bollandiſtis ad 26. Mart. pag. 616. credimus) *maris* nomine non aliud quam lacum Sirmienſem Savo amni adjectum intellexerit; quippe quum ſermone ἰδιωτικῷ *lacus* & *mare* pro ſynonymis habeantur. Atque haec de martyrii genere. Ceterum hos Maurolycus & Felicius ſub Maximiano Imp. & Probo praeſide, Galeſinius ſub Diocletiano ponunt, & *in Savum* (nominatim) projectos narrant: ex quibus ſuſpicor his Acta illorum MM. innotuiſſe, quae nuſquam hodie viſuntur. Apud hos eoſdem tres ultimos Martyrologos etiam *Demetrius Diac.* illis commilito adjicitur.

Cur tam multa, inquies, de his martyribus heic cumulata fuere? Nimirum ut ex eorum celebritate tanta, quantam vix in aliis uſquam reperias, intelligatur, Montanum, de quo Faſti noſtri marmorei, non alium eſſe poſſe, quam qui die XXVI. hujus ipſius menſis, in omnibus Mrlogiis agmen poſt ſe ducit: quum contra alii Montani longe obſcuriores ſint. Ceterum ſicuti alibi paſſim in hoc marmore choragus tantum adſcribitur, ceteri de choro tacitis nominibus ſubaudiuntur, idem prorſus & heic factum vides, omiſſis *Maxima & XL.*

Reſtat unus tantum ſcrupulus evellendus, cur, quum in omnibus omnino Martyrologiis die XXVI. Martii de his MM. fiat, in noſtro marmore die XVI. conſignentur. Poſſem equidem conſuetam illam exceptionem obtendere; nempe quia dies XXVI. apud Neapolitanos feſto S. Sabini, de quo infra, impediretur. At potuit etiam luxaturae hujus culpa in auctore hujus Kalendarii fortaſſis reſidere, aut potius in codicibus quibus ille ute-

[11] Atqui ἀνυπόπτως eſt: nam is etſi die 26. Martii apud omnes colebatur; poterat tamen etiam die XI. Maii propter aliquam Translationem aut Inventionem &c. celebrari. Imo nomen ipſum *Natalis*, in eo Martyrologio rarum, forſan feſta a die paſſionis diverſa deſignat. Vide alibi pluries dicta de ſignificatione vocabuli NATALIS.

nitebatur . Nempe ex illo Sanctorum ſyntagmate, quod noſter hagiographus habebat ad manus, videtur nota denarii excidiſſe (ſive illud librarii peccatum fuit, ſive codicis ſenium) ac pro XXVI. lectum XVI; unde idem error & in Kalendarium Neapolitanum redundavit. Verum quid pluribus opus eſt; quum *Natalis* nota heic appoſita diem non ſuum arguat?

XVII PONISIMI EPI

NOn dubium eſt, quin PONESIMUS (pro quo in marmore ſcribitur *Poniſimus*; quia id aetatis jampridem vocalis *Eta* pronuntiabatur ut I, ut alibi ſaepe in hoc marmore) ſit ἀναλογικὸν ὄνομα vox regulariter formata. Nam quemadmodum a verbo ὄνημι fit ὄνησις & deinde ὀνήσιμος *oneſimos* i. e. *utilis*; ſic a πονέω fit πόνησις, & indidem porro effici poterat & πονήσιμος, *poneſimos* i.e. *laborioſus*: etſi poſterius hoc vocabulum non reperitur in lexicis. Proinde potuit revera aliquis Epiſcopus hujus nominis eſſe: tamen quia nec in Latinis nec Graecis Faſtis ullus uſquam *Poneſimus* occurrit; idcirco ſine ulla titubatione affirmo, legendum heic eſſe, *Paſſio Oneſimi Epiſcopi*. Nec novum eſt in hoc Kalendario voces inter ſe confertas, ac nullis ſpatiis aut punctis diſtinctas legi. Ergo ne dubita, quin PONISIMI ſcriptum ſit pro P. ONISIMI i. e. *Paſſio Oneſimi*; & quin hodie agatur de *S. Oneſimo Epiſcopo* eodemque (propter illud P. praefixum) etiam martyre.

Nunc illa inquiſitio ſupereſt, ex pluribus Oneſimis, qui in Faſtis Eccleſiaſticis leguntur, ecquiſnam huc potiſſimum pertineat. *Oneſimus* Sueſſionenſis epiſcopus quarti ſaeculi (de quo Bollandiſtae die XIII. Maii) huc non attinet, quia martyr non fuit. Adhaec ne *Oneſimus* quidem ille monachus, de quo Baſilii Menologium die XIV. Julii, quidquam commune cum noſtro habet, quippe epiſcopatu & martyrio carens; nec *Oneſimus* ille Martyr quidem ſed non epiſcopus, natione Italus, ſub Licinio martyrium Puteolis paſſus, de quo idem Menologium die X. Maii. Poſtremo poterat forte huc referri Oneſimus Epiſcopus Byzantinus, tertius ordine, de quo Nicephorus epiſcopus in Chronico, & Nicephorus Calliſtus in VIII. Hiſt. 6. Verum nec de Martyrio, nec de (12) ſanctitate hujus quidquam litteris proditum reperio.

His jam quatuor Oneſimis remotis, reſtant adhuc duo alii aevi Apoſtolici cognomines viri. Quorum unus Epheſi epiſcopus fuit, in Ignatii ad Epheſios epiſtola ſummis laudibus exornatus: de cujus martyrio etſi nihil ſcriptum reperiatur; non eſt tamen difficile, illum hac aliquando laurea, ut illis temporibus, fuiſſe potitum. Alter eſt nobiliſſimus ille Philemonis ſervus, Paulique diſcipulus, idemque epiſcopus & Martyr. Nunc id danda eſt opera, ut ſtatuatur, uter eorum ſit hodiernus marmoris noſtri Oneſimus: quo labore nos quaedam Mrologia levarent, ſi eorum (13) valeret auctoritas, unum ex utroque conflantium.

Equi-

(12) Niſi quod apud Caſtellanum in S. Oneſimo ad XVI. Febr. quidam Philippus Cyprius [qui an. 1645. catalogum Epiſcoporum CPolit. edidit] Stachyis in ea ſede ſucceſſorem facit *S. Oneſimum*, illum credo intelligens Philemonis ſervum, de quo mox dicemus. Verum Philemonis Oneſimus ubivis potius quam Byzantii ſederit oportet.

[13] *Epheſinus Oneſimus idem ne ſit; an diverſus a ſervo Philemonis.*

De Philemonis Oneſimo Graeci die XV. Febr. at Latini poſtridie agunt. Sed de ejus Epheſino Epiſcopatu Baſilii Menologium ceterique eorum libri tacent: tacent & antiquiores Martyrologi. Nam Beda genuinus ſic orditur diem XVI. Febr. *S. Oneſimi Apoſtoli*. Nec aliud, quam

Equidem in Philemonis Oneſimum ſum multis partibus inclinatior, quippe multo nobiliorem, antiquioremque, & in omnibus Latinorum (excepto Hieronymiano) Mrologiis, Graecorumque libris decantatum, & *Apoſtoli* elogio donatum: eumdemque non tantum (14) Epiſcopum, ſed & certo Martyrem: quum contra de Epheſini martyrio nihil proditum reperiatur. Poſtremo ſi Graecis (15) credimus, idem Philemonis ſervus Puteolis palmam eſt conſecutus. Is quidem martyrii locus verus necne fuerit, (16) non interpretor. At certe quum IX.

quam unicum *Apoſtoli* titulum Roſveidanum Mrologium ei tribuit. Vandelbertus etiam & Rabanus de ejus epiſcopatu ſilent. Ac primi omnium Ado & Vſuardus ita ejus elogium pertexuerunt, ut videatur Philemonis Oneſimus a Paulo & Epiſcopus ordinatus, & Epheſi [circ. an. LXIV.] ab eodem Paulo relictus, quando ſcilicet Romam martyrium conſummaturus perrexit. Id vero clarius ab aliis ſecutis Martyrologis affirmatum fuit. Ac poſtremo Romanum Mrologium diſertiſſime id teſtatur, ſic ordiens diem XVI. Februarii. *Natalis B. Oneſimi, de quo S. Paulus Apoſtolus ad Philemonem ſcribit: quem etiam poſt S. Timotheum Epheſiorum Epiſcopum ordinavit, praedicationiſque verbum illi commiſit. Hic vinctus Romam perductus, ac pro fide Chriſti lapidatus, primo ibidem ſepultus fuit; inde ad locum ubi fuerat Epiſcopus ordinatus, corpus ejus delatum eſt.* Habes heic *martyrem* & *Epheſi Epiſcopum*. Atqui Epheſino Oneſimi illius, qui Philemonis ſervus fuit, epiſcopatui non aliud anſam praebuit, quam Ignatii in Epiſt. ad Epheſios *Oneſimi* cujuſdam Epheſini Epiſcopi mentio. Ceterum [ait Tillemontius ad S. Pauli vitam Not. 70.] temporum ratio vetat, Philemonis Oneſimum eumdem fuiſſe ac Epheſinum ab Ignatio laudatum; quum Philemonis ſervus circ. an. LXI. Paulo ſe adjunxerit, Epheſini autem Oneſimi meminerit Ignatius an. CVII. Verum non video, quid impediat, quominus quis, etiamſi fuerit tricenario major, ab an. LXI. ad CVII. vitam prorogare potuerit. Adhaec [pergit Tillemontius] Cedrenus & Nicephorus Philemonis Oneſimum ſub Domitiano martyrium conſecutum teſtantur, h. e. facile decem ante Epheſinum annis. Atqui nec Cedrenus nec Nicephorus rei tam antiquae teſtes ſatis idonei eſſe poſſunt. His igitur argumentis non ſatis permoveor, ut duos fuiſſe credam: at illud dumtaxat unum ſuadere id plane videtur, quod auctor Conſtitutionum VII. 46. ſine ullis ambagibus Philemonis ſervum *Beroeae in Macedonia Epiſcopum* factum prodidit: Βερoίας δὲ τῆς κατὰ Μακεδονίαν Ονήσιμος ὁ Φιλήμονος. Ergo quarto ſaeculo [nec enim ſerius illae Conſtitutiones prodierunt] Oneſimus Philemonis Beroeae ſediſſe putabatur, diverſus adeo ab Epheſino Oneſimo. Hinc merito jam ante Tillemontium Vſerius itemque Cotelerius duos fuiſſe Oneſimos contenderunt; quos male antea Grotius ad Epiſt. ad Philem. in unum coegerat.

[14] Beroeae inquam in Macedonia epiſcopum; uti modo ex verbis Pſeudo-Clementis VII. Conſt. 46. oſtendimus.

[15] Baſilii Menologium ad XV. Febr. haec prae ceteris habet. *Poſt mortem vero S. Pauli a Tertullo Romae praefecto comprehenſus, ductuſque Puteolos, flagris ſaeviſſime caeditur: quumque a Chriſto ad idolorum cultum deſciſcere nollet... ad iram Tertullum concitans, confuſis minutim cruribus* [crurifragio Oneſimum vitam finiſſe, etiam apud antiquiores reperio, uti mox dicetur] *ad Dominum quem dilexerat, migravit.* Eadem ferme in Menaeis ceteriſque Graecorum libris occurrunt.

[16] *De Puteolano S. Oneſimi Pauli diſcipuli martyrio: deque ejuſdem crurifragio.*

Hoc quidem decus, quod ad Puteolanos ex Oneſimi ſanguine apud ſe fuſo redundat, nullo modo ornatiſſimis vicinis ſurreptum eo. Sed quam vellem, validiore tibicine ea opinio fulciretur. Nam quod ad Puteolanum hujus Oneſimi martyrium attinet, quis ſcit, an non ex altero Oneſimo Mart. Italico [quem idem Baſilii Menologium die X. Maii Puteolis cum aliis ſociis coronatum ſtatuit] id Graeci in Pauli diſcipulum transfuderint? Accedit quod aliorum opinio, Romae Oneſimi paſſionem conſtituentium, haud paullo eſt antiquior. Ado in lib. de feſtivit. Apoſtolor. eum Romae lapidatum narrat. Id tamen totum Ado ex veteribus [non tamen illis ſinceris] S. Ignatii Actis deſcripſit, in quorum antiqua interpretatione legitur, Ignatii reliquias Romanorum urbis tutelam futuras, *in qua*, inquit, *Petrus crucifixus, & Paulus decollatus, & Oneſimus lapidatus*.

Etſi, fateor, in Oneſimi lapidatione falſus eſt vetus illorum Actorum interpres, in quibus Graece legitur καὶ Ονήσιμος τῇ τῶν σκελῶν κλάσει τέλος ἐδέξατο i. e. *Et Oneſimus crurium confractione eſt conſummatus*. Idem cruri-

IX. ſaeculo Graecorum mentibus ea perſuaſio de Puteolano Oneſimi martyrio inſediſſet; non eſt veriſimile, Neapolitanos tanti viri (in quem & Pauli diſcipulatus, & ſimul ſanguinis in vicina urbe fuſi fama, ſive vera ſive falſa, convenirent) feſtum fuiſſe omiſſuros.

Hunc autem Oneſimum non alio quam hodierno die tuliſſe triumphum, ex ſuis, & Puteolanorum memoriis adducti, (ut equidem conjicio) perſuaſum Neapolitani habebant: eoque huic Sancto litteram P (tamquam *Paſſionis* huic diei affixae notam) praeſcripſerunt. Quod videndum an non Puteolano Oneſimi martyrio fidem ſit majorem conciliaturum. Nam inde poteſt intelligi, non vagam & incertam ſanguinis apud ſe eſfuſi famam ſervaſſe Puteolanos ac vicinos Neapolitanos IX. ſaeculo, ſed uſque adeo ſtabilem, ut etiam Paſſionis diem conſignatum in ſuis tabulis ii praeſeferrent. Saltem hoc jure tunc noſtri homines utebantur: qua illos poſſeſſione non temere deturbaverim, tuituros ſe Interdicto, *Vti poſſidetis*.

Illud ſupervacaneum eſt monere, hunc, de quo tamdiu loquimur, Philemonis famulum miris a Paulo laudibus cumulari, de quo tota eſt Epiſtola ad Philemonem (quam alibi Deo dante illuſtrabimus) tota Pauli manu perſcripta (vide verſ. 19.) uti moris eſt, ubi ad intimos familiares deque intimo familiari ſcribitur: in qua etiam in *Oneſimi* nomine pulchre (17) ludit Apoſtolus.

XVIII N S CVRILLI EPI HIERV

A Graecis procul dubio hunc Sanctum ſane quam illuſtrem habuit Neapolitanum Kalendarium; in quorum libris Eccleſiaſticis omnibus hoc die de Cyrillo Hieroſolymitano agitur. Eumdem hoc die proponunt & Moſcorum figuratæ Ephemerides apud Papebr. to. 1. Mai. At apud Latinos veteres Martyrologiorum auctores nuſquam comparet, praeterquam in Romano, & alicubi in Vſuardi Auctariis Sollerianis hoc eodem die. Is in Typico S. Sabae *Patriarcha* inſcribitur, κατὰ πρόληψιν ſcilicet; nondum enim illo tempore Hieroſolymitani Antiſtites *patriarchae* inſcribebantur, ſed tantum *Epiſcopi* uſque ad hunc Cyrillum. At hujus ſucceſſor Joannes primus omnium *Patriarchae* elogio donatur. Sed antequam a noſtro Cyrillo abeo; nolo diſſimulare, metricas Graecorum Ephemeridas hunc diem Cyrillo θανάσιμον facere; ſic enim hoc die ſcribitur:

Ογδοάτῃ δεκάτῃ θάνατος μέλας εἷλε Κύριλλον.

Octavâ decimâ mortis rapit hora Cyrillum.

N Cur

cruriſragium in proxima Adnot. ex Baſilii Menologio adnotavimus: Συντριβεὶς τὰ σκέλη κατὰ λεπτὸν *contuſis minutim cruribus*. Tamen quia difficile eſt Actorum Ignatii interpreti tam gravem veternum obrepſiſſe, ut pro cruriſragio lapidationem lectori propinaverit, id quod & Adoni & ceteris perſuaſit; haud aegre crediderim in Graeco exemplari, quo utebatur interpres, locum illum fuiſſe corruptum, ac divinandi anſam praebuiſſe, dum pro κλάσει (pereunte primore littera) legeretur fortaſſe λάσει, aut ſimile. Quod interpres ad lapidationem pertinere eſt auguratus: quia λᾶας eſt *lapis*, & λεύω *lapido*, & λάσων (gen. plur.) apud Heſychium eſt *lapidum*. Ceterum cruriſragium ad conficiendos noxios adhiberi conſuevîſſe, res eſt ſatis protrita.

(17) Duplex eſt ea alluſio, ſemel verſu II. *Qui tibi aliquando inutilis fuit* [Gr. ἄχρηστον; quod verbo tenus *inutilem* ſignificat, ſed heic etiam *damnoſum* notat: in veteribus Gloſſ. Αχρηστος eſt *Incommodus*, h. e. Moleſtus: & apud Italos *Diſutile* de viro pernicioſo uſurpatur] *nunc autem & mihi & tibi utilis*. Nam *Oneſimus* Graece *utilem* notat.

Rurſus autem verſu 20. ſic ſcripſit Apoſtolus: *Ita frater: ego te fruar in Domino*. Pro *Ego te fruar*, Graece eſt ἐγώ σου ὀναίμην (in quo verbo pulchra eſt ad Oneſimi *nomen* alluſio) h. e. *hunc ex te fructum capiam*: ex te inquam, qui *teipſum mihi debes*, uti proxime dixerat. Quando igitur tu κτῆσις meus es, cupio & χρῆσιν te meum eſſe; & in hoc facto te mihi ὀνήσιμον [*Oneſimon* i. e. *utilem*] praeſtare.

Cur igitur non in his Faſtis *Depoſitio* ſignata fuit potius, quam *Natale*? Vtut ſe res habet; equidem noſtrum marmor multo antiquius eſſe ſcio, quam illas metricas Ephemeridas: quibus ceteroqui ſollemne eſt eos dies, quibus celebre aliquod feſtum a Graecis affigitur, pro θανασίμοις *emortualibus* venditare. At noſtri cautius *Natalis* notam adpoſuerunt; cujus vocabuli ambitu feſtum quodlibet quotannis recurrens continetur. Doleo interim quod hujus perilluſtris Doctoris Acta nulla habemus, ex quibus verum depoſitionis diem reſcire poſſimus.

XVIIII P S CHRISANTHI ET DARIE

De feſtivo horum ſanctorum die diſcidium eſt inter Latinos Graecoſque: apud hos enim hoc die de illis agitur in Menaeis, Anthologio, Maximo Cytheraeo, Moſcorum Kalendario figurato, &c. etſi in Baſilii Menologio Vrbini nuper edito dies XVII. Octobris eiſdem dicatus ſit. At vero apud Latinos Martyrologos non hoc, ſed die XXV. Octobris ea Martyrum ξυνωρὶς conſignatur. Atqui Neapolitanorum Faſtorum auctoribus quum propoſitum eſſet Kalendarium ſuum partim ex Graecis, partim ex Latinis Officiorum libris conſarcinatum edere; utroque die hos ambos Martyres conſignarunt. Sed tamen ſi uno loco *Paſſionem* praenotaſſent, altero *Natale*, (ut alibi fit, quoties duplici die de aliquo Martyre fit) id ferendum videretur. Nunc utrique diei *Paſſio* inſcribitur. Eſtne hoc ſupinitati ſive incogitantiae auctoris tribuendum? Non credo. Illud mihi fit veriſimilius, Neapoli, (utpote Graeco-Latina tunc civitate) bis de his factum fuiſſe officium, priore quidem in Graecorum Eccleſiis, poſteriore in Latinis. Nam crediderim de his SS. Neapoli tam Graecos tum & Latinos peculiares habuiſſe Eccleſias. Ceterum de certaminis die puto fuiſſe olim dubitatum, quum Graeci paſſionem huic diei imputarent, contra Latini diei XXV. Octobris. Hinc inter partium inter ſe certantium ſtudia, in his Faſtis utriq. diei *Paſſio* praenotata fuit. Et alibi memini in ſimili inter Latinas Graecaſque Neapolis Eccleſias certamine, utrique diei *Natalis* notam praefixam fuiſſe, credo quod neutra ex parte idonea documenta afferrentur. At vero in hodiernis Martyribus pro Graecis ſtant metricae Ephemerides toties a me laudatae, quae hoc die hos conjuges *inhumatos* tradunt.

> Χῶσαν Συζυγίην δεκάτῃ ἐνάτῃ ὁμόλεκτρον.
>
> *Concors conjugium undevicena aggere texit.*

Atq. dies ſepulturae ferme cũ die θανασίμῳ confunditur. At ne Latinis quidem arbitror defuiſſe memorias, quibus horum Paſſio diei XXV. Octob. affigenda videretur. Marmor vero noſtrum, ut in re dubia, utriſque obſecundat.

XX DE S CALVI EPI NRI

Eſt ille Calvus, qui medio octavo ſaeculo Coſmae in ſede Neapolitana ſucceſſit: de cujus cultu nunc primum ex hoc monumento certiores evadimus. Ceterum is a Joanne Diac. in Epiſcopor. Chronico inter (18) *bonos* epiſcopos refertur. Verum quod magis mirere, ſolus inter Neap. Antiſtites bis Kalendario inſeri-

(18) *Calvus*, inquit, *Epiſc. ſedit an. XII. menſ. IV. D. III. Hic inter cetera BONITATIS ſtudia, S. Soſii* (Diac. Miſenatis & mart.) *non longe ab urbe oratorium inſtituit, ſic in ſublime erectum, ut univerſa quae in circuitu poſita ſunt, conſpicere poſſit.* Id oratorium videtur fuiſſe in via qua adſcenditur in clivum dictum *Capo di monte*, ubi dicitur hodiedum *S. Soſio*, ubi villam Jeſuitae poſſident.

ſeritur, ſemel hodie, iterum die XVIII. Novembris: ſed hoc die ſub titulo *Depoſitionis*, illic *Natalis*. Ex quo, ut alibi monuimus, elicitur hunc diem Calvo emortualem fuiſſe. Verum ſive quia menſis Martius plerumque impeditus eſſet Dominicae Paſſionis memoria, ſive aliam ob cauſam, viſum eſt alterum diem aſſignare, fortaſſis Translatione aliave S. Calvi memoria inſignem, quo ejus *Natale* i.e. feſtum quodlibet a Depoſitione diverſum celebraretur. Nec aliquis mihi excipiat, *Calvum* illum (de quo die XVIII. Novemb.) alium fortaſſis eſſe, quum illinc abſit τὸ NOSTRI. Nam (praeterquamquod pronomen iſtud saepiſſime omittitur) nullus *Calvus* in omnibus Martyrologiis ceteriſque Eccleſiae monumentis uſquam occurrit, ad quem ille ſcilicet, qui die XVIII. Novemb. notatur, referri poſſit.

XXI DP S BENEDICTI AB

Vno ore in omnibus Mrologiis hoc die Benedicti feſtum annuntiatur; etiam in Hieronymiano, a quo Confeſſores ferme abſunt: etſi non ante Benedicti res geſtas a S.Gregorio in Dialog. libris deſcriptas hunc Sanctum (celebriorem tunc certe factum) Hieronymiano adjectum fuiſſe ſit veriſimile. At in Menaeis, Menologio Caniſii, Maximo Cytheraeo, Anthologio diei XIV. Martii Benedictus affigitur. Poſtremo in Baſilii Menologio ex MS. Cryptae Ferratae nuper Vrbini edito, ad hunc ipſum diem XXI. Martii ſic legitur: *Commemoratio S. Patris noſtri Benedicti Archimandritae Romae.* Sed tamen in ejuſdem Menologii apographo ex eadem Cryptae Ferratae Bibliotheca eruto, quo utebantur Bollandiani, ea Commemoratio legebatur die XX. ante S. Thomam Patriarcham CPolitanum. An igitur hanc & hujus ſimiles alias feſtorum luxaturas editores Menologii ſuſtulerunt? An potius amanuenſis incuria in apographo Bollandiano S. Benedicti feſtum loco motum fuit? Ceterum ex Auctore vitae S. Mauri (apud Bollandiſtas ad hunc diem pag. 276. num. 7.) conſtat, non alium quam diem XXI. Martii Benedicto emortualem fuiſſe. Quocirca recte in his Faſtis marmoreis hoc die illius *Depoſitio* conſignatur. Sciendum eſt autem, in Kalendario Ms. quod Rituali Neapolitano praemittitur, S. Benedicti feſtum rubricatis litteris adnotari, ad diei majorem celebritatem notandam.

XXII N S THOME PAT

Patriarcham fuiſſe dicit, ſedem omiſit, fortaſſis quia Regiae urbis Antiſtites conſueverant a Neapolitanis (qui quidem etſi ſub juriſdictione patriarchali Papae Romani eſſent, tamen quia imperatori CPolitano ſuberant, in ritibus plurimis etiam CPolitanae Eccleſiae politiam ſequebantur) κατ' ἐξοχὴν, & ſine addito ſedis, ſimpliciter *patriarchae* vocari. Sic infra die VI. April. *Natale S. Eutychii Patr.* qui patriarcha CPolitanus fuit. Hic autem eſt ille Thomas, qui ſecundum Chronici Alexandrini rationes anno DCVII. Cyriaco in ſede CPolitana ſucceſſit, ac poſtmodum an. DCX ex hac vita emigravit. De hoc in Latinorum Martyrologiis nuſquam agitur: at idem in Graecorum libris liturgicis (excepto Anthologio Romae excuſo) paſſim reperitur: niſi quod de die feſto non plane convenit. Is enim in Baſilii Menologio eſt XX. Martii: alibi XXI. alibi XIX. ac poſtremo in Menaeis MSS. Bibliothecae Ambroſianae Translatio conſignatur die XIX. Martii, at obitus ſive *obdormitio* die XXII. In noſtris his Faſtis die XXII. non *Depoſitio* ſed *Natale* (quod γενικώτερον nomen eſt) adnotatur. At

revera Thomas die XX. Martii mortuus, die vero XXII. terrae mandatus fuit, teſte Auctore Chronici Alexandrini ferme συγχρόνῳ, ubi ſic ſcribitur : *Hoc anno menſe Dyſtro, qui eſt Romanis Martius, die XX. qui incidit in feriam VI. moritur Thomas Patr. CPolitanus, & XXII. ejuſd. menſ. die Dominico terrae mandatur*. Inter illas vero dierum Thomae dicatorum varietates Neapolitani, ut in rubrica, caute heic maluerunt communem *Natalis*, quam peculiarem *Depoſitionis* notam adſcribere.

XXIII P S CASTVLI MAR

SVnt nominis hujus Martyres ſane quam plures & in Hieronymiano Mrologio, & in Romano, & alibi paſſim. Verum hodiernus Marmoris hujus Caſtulus non eſt alius quam Romanus hujus nominis athleta; qui quum eſſet Palatii *Zetarius* (de hoc officio domus Auguſtae vide ſeq. *Excurſum*) Chriſtianos hoſpitio & omni ope fovebat. Qui demum ſub Diocletiano principe, cui ſerviebat ſervitutem, & ſub Fabiano urbis praefecto nobile martyrium conſummavit. De eo Latini in Hieronymiano & Romano Mrologio, & alibi paſſim non hoc ſed die XXVI. hujus menſis agunt: at Graeci nullum Caſtulo diem dicatum habent; niſi quod die XVIII. Decemb. Sebaſtianum cum aliis ſociis memorant, inter quos & hic *Caſtulus* recenſetur.

At illud heic ſcire intereſt, cur in hoc marmoreo Kalendario PASSIO (quae vox diem martyrii in his Faſtis notat, quod millies monuimus) *S. Caſtuli* diei XXIII. Martii affigatur: quum non tantum in Romano, ſed & in antiquiſſimo Hieronymiano (19) & aliis Martyrologiis id feſtum diei XXVI. ejuſdem menſis inſcribatur. Heic ſatis erit de Hieronymiano tantum Mrologio reſpondere; nam ab hoc fonte cetera manarunt. Atque equidem cenſeo, quo tempore Hieronymianum illud conſarcinatum fuit, diem Caſtuli triumphalem ignoratum fuiſſe (quid mirum, quando in Actis ſane quaſi antiquis, quae nunc extant, de die Paſſionis ne γρῦ quidem?) diem autem XXVI. ei dicatum fuiſſe propter aliquam Translationem, aut Dedicationem. Hinc in Hieronymiano non *Paſſio*, ſed *Natale Caſtuli* ad diem XXVI. ſcriptum fuit. Atqui ſi ex noſtro Kalendario de ceteris conjecturam facere licet; *Natalis* vox aut diebus non ſuis praefigitur, aut certe non complectitur confeſsam diei emortualis notationem. At vero noſtri Kalendarii auctor nactus videtur ſive Acta ſive memorias quaslibet (veras an falſas, non praeſtare audeo) in quibus Caſtulus hoc ipſo die palmam conſecutus diceretur. Non enim de nihilo hoc eſt, quod hoc die *Paſſionis* nota huic pugili praefigitur.

Habemus autem hodiedum Acta hujus Martyris apud Bollandianos die XXVI. Martii pag. 612. ſatis bona & antiqua, etſi non ab aequali (20) ſcriptore profecta; ex quibus plura liceat (21) addiſcere.

[19] In omnibus ferme Mrologiis ejus memoria diei XXVI. Febr. inſcribitur. Hieronymianum Epternacenſe ſic eum diem orditur: *Romae Natale Caſtuli*. In apographo Lucenſi edito a Florentinio: *Romae in coemeterio via Lavicana Natalis S. Caſtuli*. In Roſveidano: *Romae S. Caſtuli Zetarii palatii*.

[20] Ad finem Actorum S. Caſtuli legitur in hunc modum: *Et in eodem loco via Lavicana non longe ab urbe Romana ejus corpus requieſcit humatum: in quo loco multa beneficia praeſtitit Chriſtus . . . uſque in praeſentem diem*. Quæ ſcriptorem poſteriorem notant. Etſi fieri poteſt ut non minus haec clauſula, quã brevis initio Prologus [de quo mox dicam] ab Auctore recentiore, quam ipſa Acta, prodierint.

[21] *Ad Acta S. Caſtuli, apud Bollandianos pag. 612.*

Si ex Actorum principio judicium de toto monumento ferre quis animum inducat, nae is toto caelo aberrabit. Nam brevis Prologus, qui praemittitur, ſiquid video, longe poſterioris

ris eſt auctoris, quam quae ſequitur tota narratio. Nam quale eſt illud loquendi genus? *Itaut per univerſum terrarum orbem eorum crudeliſſima protitulata* [fort. *praetitulata*] *ferocitas permaneret* [fort. *permanaret*]. Mox paucis interjectis: *Nos ergo, FRATRES* [ex hac προσφωνήσει licet, animadvertere, quorſum procemium iſtud praefixum fuerit: nempe ut in Officii curſu, aut in conventu fidelium Acta iſta legerentur] *quanta fecerit Dominus .. ad glorioſam beatiſſ. Caſtuli .. paſſionem, ad auriculas revocemus!* Hic finis eſt Prologi: quem doleo Bollandianos non ſejunxiſſe a cetero corpore, ſaltem ut ſectionem diverſam conſtitueret.

Acta vero ipſa ordiuntur a verbis illis num. 1. *Igitur dum multa turba credentium creſceret, & tutus inveniri non poterat locus ad latebram confovendam; apud beatiſſ. Caſtulum .. qui eo tempore Zetarius palatii exſiſtebat, omnes hoſpitabantur: qui B. Caſtulus ibidem prope palatium in ſuperiori loco & valde alto commanebat. Ideo autem haec ASCENSIO* [i. e. locus in quem aſcenditur: ſicuti *lavatio*, *caenatio*, *ambulatio* ſunt locorum, non πράξεων *actuũ* nomina] *apta probabatur, quia de eis ... qui Palatio adhaerebant, ſuſpicio eſſe non poterat*. Haec paucis admodum mutatis voculis leguntur & in Actis S. Sebaſtiani (quae ibid. afferunt Bollandiſtae) num. 2. Atqui vel ea, quae recitavimus, non uno loco graeciſſant, quaſi ſi de Graeco in Latinum ſermonem transfuſa fuerint. Veluti illud *commanebat* eſt ex Gr. συνέμενε: & quum pluribus ſane locis ſuperior domus pars, quã Caſtulus incolebat, deſcribatur; ſemper circumloquendo ea pars indicatur, nuſquam autem propria *cenaculi* vox uſurpatur, quae Latinum ſcriptorem non effugiſſet, ſi quidem haec Acta Latino primum ore locuta fuiſſent. Nam eodem pertinet, quod ibidem mox legitur: *In locis ſuperioribus Palatii*, quod Graece fuerit ἐν ὑπερῴοις τῦ παλατίυ h. e. *in cenaculis Palatii*: Sed & alibi idem locus περιφράζεται, nuſquam *cenaculorum* vocabulo uſurpato.

At illud, quod modo ex narrationis initio deprompſimus, *Tutus inveniri non poterat locus ad latebram confovendam*, ita eleganter dictum eſt, ut tamen id etiam ex Graeco manarit: quod & in Actis S. Sebaſtiani totidem verbis Latine reperitur; quae tamen Acta hodiedum Graece extare dicuntur manu exarata. Itaque verbum *Confovere* (Graece συνθάλπειν) eſt idem quod *occultare*. Sumpta eſt metaphora ab avibus, quae quum ova aut pullos confovent, ea ſimul expanſis alis occultant. Reperitur apud Aeſchylum in Prometheo ξυνθάλπειν μύθοις ψευδέσιν, *confovere* [pro *occultare*] *mendaciis*. Sic etiam in Ariſtophane θαλφθῇ λόγοις.

Quum igitur Chriſtianis haud uſquam facile eſſet latebram confovere; in B. Caſtuli cenacula, quae Palatio adhaerebant, ſe contulerunt: idque non tantum quia de Caſtuli aedibus, quippe eidem Palatio miniſtrantis, non poterat ſuboriri ſuſpicio, verum etiam quia ipſa per ſe cenacula tutam latebram efficiebant. *Cenacula* (ſic enim ſine diphthongo in litteratis ſaxis et melioribus libris plerumque ſcribitur: de cujus vocis etymologia alibi diſſeram) dicebantur pars domus ſuperior, ad quam ſcalis aſcendebatur. Feſtus: *Cenacula dicuntur, ad quae ſcalis aſcenditur*. Itaque quot ſcalae, tot erant una in domo cenacula. Martialis I. 118.

Et ſcalis habito tribus, ſed altis.

Ita *triſtegon* erat poetae hujus conductum. Et inquilinis tenuioris fortunae cenacula locabantur: unde *cenaculariam facere* de iis dicebatur, qui ea re quaeſtum faciebant, pluris locando, quae minoris conduxerant. S. Pauli conductum Act. XXVIII. cenacula mera fuiſſe, oſtendimus ad eum locum. Ab eo factum, ut qui ibi ſedem haberent, latere in tuto crederentur; quod raro a principibus ſpeculatores mitterentur ad inquilinos egenoſque in cenaculis conſidentes. Juvenalis Sat. X. 17.

.. Egregias Lateranorum obſidet aedes
Tota cohors: rarus venit in cenacula miles.

Hinc S. Polycarpus in hujuſmodi cenaculis (ἐν δωματίῳ) *ſe praemebat* h. e. latitabat: vide quae ad ejus Acta notavimus. Et S. Porphyrius tumultuantem plebem declinaturus, in cenaculis latebram ſibi quaeſivit, uti ſupra ad ejus vitam obſervavimus. Eadem haec S. Caſtuli cenacula deſcribuntur ad finem Actorum S. Sebaſtiani poſt deſcriptam Caſtuli paſſionem, his verbis; *Relicta* (i. e. vidua) *Martyris Caſtuli Zetarii nomine Irene, abiit nocte: ut corpus S. Sebaſtiani tolleret & ſepeliret. Et inveniens eum viventem adduxit ad domum ſuam in SCALA EXCELSA, ubi manebat ad palatium; & ibi intra paucos dies ſalutem integerrimam recuperavit*. Verum de his ſatis.

Num. 2. Cajus *Papa ... ſingulorum* (qui ſe ad Chriſtum converterent) *nominibus acceptis, omnes baptizans, numero ſanctorum ſociabat*. Illud *nominibus acceptis* a delectu militari eſt ſumpta locutio. In delectu enim juventus nomina dabat, quae conſul, aut qui delectui praeerat, accipiebat. Idem & in Chriſtiana militia loquendi mos, quo converſi *nomen Chriſto dare* dicebantur, et Epiſcopus *nomina accipere*.

Num. 3. Quum quidam de alto lapſus omnia

mem-

re.. Sed & in Actis S. Sebaſtiani, quae & ipſa bonae frugis pleniſſima ſunt, plura leguntur ad hunc Caſtulum pertinentia, quae cum Actis modo laudatis probe (22) conſentiunt. Vtra autem ſint antiquiora, haud temere pronuntiaverim. Tillemontio certe non accedo, affirmate ſtatuenti, antiqua Caſtuli Acta ab alteris illis S. Sebaſtiani hauſta fuiſſe.

Atque hactenus dicta de hoc S. Martyre feſtinantibus ſatis eſſe poterunt. Niſi quod duo adhuc haerent ſcrupuli, haud facile evellendi. Itaque ſtatui parumper de via deflectere, ac duabus factis excurſionibus, ſive aliorum, ſive meae cupiditati ſatisfacere. Quos *Excurſus* ſiquis ſupervacaneos putaverit; non morabor, quin eos nec de limine ſalutatos praetervehatur.

EXCVRSVS PRIOR
De S. Caſtuli Coemeterio via Labicana.

IN Pauli Aringhi lib. IV. Romae Subter. cap. XI. de eo ſic ſcribitur. „ Martyrologia ſub die VII. Kal. April. Via „ Labicana eumdem martyrio coronatum „ fuiſſe perhibent; & in B. Notkeri Mar„ tyrologio de Coemeterio pariter men„ tio his verbis incurrit: *Romae Via La„ bicana in Coemeterio EIVSDEM nata„ lis S. Caſtuli, qui quum eſſet zetarius „ Palatii, & hoſpes Sanctorum, ut in geſtis „ B. Sebaſtiani legitur, a perſecutoribus „ artatus, & tertio appenſus, tertioque au„ ditus, in confeſſione Domini perſeverans „ miſſus eſt in foveam, & dimiſſa eſt ſuper „ eum maſſa arenaria, atque ita cum palma „ martyrii migravit ad Chriſtum*. Quae „ quidem verba *In Coemeterio ejuſdem*, „ intellectum duplicem ſortiri queunt; „ nimirum *in Coemeterio ejuſdem Caſtuli*, „ vel *In Coemeterio ejuſdem Viae Labica„ nae*. Apud omnes igitur indubitatum „ eſt, ſacrum Martyris Corpus, vel in „ eod. arenario, ubi martyrium ſubierat, „ & ubi poſtmodum ſub ejuſdem nomine „ Chriſtiani Coemeterium exſtruxerint, „ vel certe in ipſius Viae Labicanae Coe„ meterio, ubi B. Tiburtii corpus quie„ ſcebat, pia fidelium manu reconditum.

Hactenus Aringus: quem nollem de eo dubitaſſe, quam in partem Notkeri verba

membra quaſſaſſet, ita ut de ſola ejus ageretur ſepultura, ait B. Tiburtius: *Permittite me ei PRAECANTARE, & forſitan recipiet ſanitatem ... & ſuper vulnera ejus dicebat leviter* (i. e. *ſecreto*: notum eſt illud Catulli, *Audibant eadem haec leniter & leviter*: ſubmiſſa vox heic arcani diſciplinam deſignat, in his quae vulgo prodi nefas erat) *orationem Dominicam & Symbolum*; *& ſolidata ſunt membra ejus*. *Praecantatio praecantatrix* & ſimilia non niſi in deteriorem partem uſurpata reperiuntur. Sed fortaſſis in medicina facienda honeſtum id erat verbum. Scitum eſt enim antiquos medicos plurimum praecantationibus tribuiſſe: etſi reprehendat id Vegetius III. *Artis veterinariae* 44. *Aliquanti praecantatione tentant afferre remedia, quae vanitas ab aniculis ſolis diligenda eſt*. Vtut eſt: jam ſupra admonui, de Graeco haec Acta transfuſa videri: apud Graecos autem ἐπᾴδειν & κατεπᾴδειν verba ſunt μέσα i. e. tum in bonam tum ſequiorem partem accipi ſolita: de quibus H. Stephani Theſaurus exempla ſuppeditabit. At Latinus interpres *praecantandi* verbum uſurpavit, quia id demum Graeco ἐπᾴδω e regione reſpondet. In Cyrilli Gloſſis: Ἐπᾴδω, *praecanto*.

Ad finem Actorum S. Caſtulus *Miſſus eſt in foveam, & miſſa eſt ſuper eum maſſa arenaria & ita cum palma martyrii migravit ad Chriſtum*. *Maſſa* in Gloſſis antiquis idem ſaepe quod βῶλος, ſive *gleba*. Itaque noli de ſabulo aut arena diſſoluta heic cogitare; nam & terra ſubtilior, cujus partes cohaereant, *arenae* nomine veniebat: maxime quum *Harenam* cum denſo ſpiritu antiqui ſcripſerint, & ab *Haereo* derivaverint. Quo circa verius eſt S. Caſtulum telluri infoſſum obiiſſe, h. e. in foveam demiſſo glebam ſuperjectam fuiſſe.

(22) In Actis S. Sebaſtiani (apud Bollandianos die 26. Febr. num. 4.) ſic breviter Caſtuli martyrium deſcribitur. *Poſt haec autem Torquatus egit, ut Caſtulus Zetarius Palatii, hoſpes Sanctorum comprehenderetur: qui quum fuiſſet artatus & heic tertio appenſus, tertio auditus; in confeſſione Domini perſeverans, miſſus eſt in foveam, & dimiſſa eſt ſuper eum maſſa arenaria, & ipſe cum palma martyrii migravit ad Dominum*. Haec eo heic adſcripſi, quia haec eadem tum in Adone & aliis Martyrologiis, tum etiam in Romano totidem ferme verbis repetuntur; quae ex S. Sebaſtiani Actis manarunt.

verba ſint accipienda. Eſtne enim credibile, hoc illi Martyrologo veniſſe in mentem ut *Coemeterium Viae Labicanae* uſurparet? quis umquam iſto modo locutus eſt? Aut ſi tamen nova appellatione uti voluiſſet, jam inde ab initio ſic orſus eſſet, *In Coemeterio Viae Labicanae*, aut vero, *Via Labicana in Coemeterio*, quocumque nomine illud vocaretur. Nunc vero ineptiſſimae genus battologiae fuerit loqui in hunc modum, *Via Labicana in Coemeterio ejuſdem* (Viae Labicanae). Quo circa non eſt dubium, illud *Ejuſdem* referendum eſſe ad ſequens *S. Caſtuli*. Novum, inquis, iſtud fuerit loquendi genus. Fateor. Verum danda eſt ſaeculo incondito venia. Repererat credo Martyrologus alicubi ſcriptum, *Romae Via Labicana natalis S. Caſtuli*; ac mox, *Cujus corpus pia fidelium cura in Coemeterio ejuſdem* (Caſtuli ſcil.) *ſepultum fuit*, aut tale aliqnid. At is dum verba contrahere ac tranſponere ſatagit, nec opinanti hoc excidit, ut EIVSDEM prius poneret, mox nomen S. CASTVLI ſubiiceret.

In his porro dum eram, commodum incidi in Raph. Fabretti Inſcriptionum Caput VIII. quod Chriſtiana elogia complectitur. Qui paſſim toto capite pluribus titulis a ſe tum primum editis ſubſcribit in hunc modum: Ex *Coemeterio B. Caſtuli*. Ex quibus ſubſcriptionibus fit manifeſtum, nobilem ἀρχαιολόγον non tantum habuiſſe exploratum, fuiſſe aliquod Coemeterium ſub ejus Martyris nomine, verum etiam deſignatum habuiſſe locum, ex quo plurimas inſcriptiones deſcripſit. Quam loci deſignationem vix tandem apud eumdem reperi eod. capite, pag. 556. num. XXVI. ubi epigraphen affert hujuſcemodi, ſane quam obſcuriſſimam, ſed tamen ad rem, de qua quaerimus, indagandam opportuniſſimam & quantivis pretii.

QVOROSVN NOMI
NAE MASIME
CATIBATICV
ISECVNDV
MARTVRE
DOMIINV
CASTVLV ISCALA

Chriſti Monagramma adiacet.

Ad quam, de epigrammatis difficultate pauca (23) praefatus, ſic demum adnotat. *Niſi quod ex ea verum Coemeterii B. Caſtuli ſitum accepimus, Aringho incompertum, ut idem fatetur lib. IV. cap. XI. In ipſo ingreſſu* (Coemeterii) *lapidem hunc eruimus, in vinea ſcil. Patrum Tertii Ordinis S. Franciſci ad primum lapidem Viae Labicanae poſt Portam Majorem: ubi* καταβαθμός, i. e. *deſcenſus* (*barbare hic* CATIBATICV) ISCALA (*i. e. per ſcalas*) *aperitur.*

Atqui nimis facilem heic ſe praeſtat ſollertiſſimus ceteroqui antiquitatum indagator. Quid ſi enim CATIBATICV ſit Martyris alicujus nomen patrio caſu, ut etiam SECVNDV & CASTVLV? & ut paſſim in noſtris Faſtis marmoreis Sancti gignendi caſu in V deſinunt more Graecanico. Itaque ea inſcriptio (quae utrinque mutila videtur) ſublatis tantum orthographicis mendis, ſic videbitur refingi poſſe: *Quorum ſunt nomina, Maximae, Catabatici, vel Secundi* (nam in ISECVNDI illud I reſpondere videtur Graecae conjunctioni ἢ) *Martyres Domini, Caſtuli in ſcala*. Cetera opinor deſunt. Nam videntur hi martyres fuiſſe ex illorum numero, quos Caſtulus in ſuis cenaculis (quae heic deſignantur per illud ISCALA) hoſpitio acceperat. Notum eſt illud in Actis S. Sebaſtiani, (quod in Not. 21. recitavimus) *Adduxit in domum ſuam* (Caſtuli ſcil.) IN SCALA EXCELSA. Adde & illam cenaculorum periphraſin Martialis I. 118.

Et ſcalis habito tribus, ſed altis.

Verum

[23] Difficultatem tantam hujus Chriſtianae inſcriptionis ibi Vrbinas praedicat, ut ſibi *inextricabilem* appellare non dubitet; eamdemque cum illa LVCII BARBATI F. conferat, quam Sirmondus feliciter expoſuit, quamq. apud eumdem Fabrettum licebit cognoſcere pag. 461. Atqui quo iſtud Chriſtiani tituli fragmentum pertineat, ſpero me non infeliciter auguratum, ne poſthac terriculum lectori afferat. Vide infra.

Verum age, meliora proferamus. Nam volo hoc largiri, illud CATIBATICV non eſſe Martyris nomen. Quid ergo eſt? Quia καταβατὸς eſt quaſi dicas *Deſcenſilis*; ſane τὸ καταβατικὸν erit *Deſcenſorium* (ſicuti *Aſcenſorium* vox fuit aevi medii, qua ſingulae ſcalarum *directiones*, quae Italis dicuntur *Teſe*, notabantur) eſt inquam *Deſcenſus* ſeu *ſcalae*, quibus in cryptam ſive *Confeſſionem* deſcendebatur. Nam & quam nos *Confeſſionem* dicimus, hanc Theophanes vocavit κατάβασιν, quod ibi Anaſtaſius *Deſcenſum* interpretatur. Ergo iſtud Fabretti fragmentum complectebatur forſan indiculum eorum Martyrum, qui in ea crypta celebriores erant, cum locorum uniuſcujuſque deſignatione; in hunc modum: *Quorum ſunt nomina: Maximae in Catabatico* (ſeu Deſcenſu) *ſecundo, Martyris Domini*: (item) *Caſtuli in Scala*. Sequebatur ſcalae deſignatio, & porro cetera. Ex hoc autem interpretandi modo tantum ſequetur, in ea crypta jacuiſſe *S. Caſtuli* Reliquias; at non continuo fiet, eam cryptam fuiſſe antiquitus nuncupatam *S. Caſtuli Coemeterium*. Aut ſi libeat, id ei vetus nomen fuiſſe; magis id ex Notkeri verbis illis, *Via Labicana, in Coemeterio ejuſdem* (uti ſupra expoſuimus) conſtabit, quam ex recitato lapide. Verum ubi ſemel ex Notkero conſtiterit, ei Coemeterio, in quo is Martyr humatus fuit, *S. Caſtuli* nomen haeſiſſe; tum vero ex Fabrettiani lapidis indicio etiam ubi id Coemeterium fuerit, porro aſſequemur. Ergo libenter Fabretto aſſentior *B. Caſtuli Coemeterium* (aliunde ex Notkero notum) in ſuprascripta vinea Patrum Tertii Ordinis ſtatuenti,

EXCVRSVS ALTER

De S. Caſtuli officio, ſive de Zeta & Zetario, Diaeta & Diaetario.

Nec quid ſit *Zetarius* S. Caſtuli officium, nec omnino quid ſit *Zeta* (unde *Zetarius* deducitur) recte aſſecutos ſcriptores hagiologos animadvertenti mihi, ubi plura ad eã rem idonea collegiſſem, in manus incidit Ant. Velſeri viri docti Epiſtola ad Hieron. Fabrum quae inſcribitur, *De Zeta & Zetario*: *cui* (pergit epiſtolae inſcriptio) *S. Caſtuli hiſtoria occaſionem praebuit*: quae epiſtola Pignorio *de ſervis* adnectitur. Itaque ne actum agerem, omnem de ea re cogitationem abjeceram. Verum perlecta Epiſtola, quia ne is quidem mihi viſus eſt rem acu tetigiſſe; vix tandem a me impetravi, ut in hoc argumentum e via longius aliquantu digrederer.

§. I.

De Diaetae ſive Zetae ſignificatu.

Zetam idem plane eſſe quod *Diaetam*, & *Zetarium* tantumdem quod *Diaetarium* etſi ſunt qui (24) dubitarunt; tamen haec ipſa S. Caſtuli hiſtoria omnem dubitandi anſam praecidere debuiſſet. Nam qui in Actis Latinis *Zetarius* appellatur, is in Graecis S. Sebaſtiani Actis vocatur (25) διαιτάριος *diaetarius*. Sed, & in Romanis (26) legibus qui ab uno JCto *diaetarius* is ab altero *zetarius* nuncupatur. Vt omittam, quod in Plinii epiſtolarum manu exaratis codicib. alibi *zeta* pro *diaeta*, alibi contrarium legitur; ut plane liqueat, eam non fuiſſe vocum, ſed dialecti varietatem. Nec vero mirum: nam D & Z apud antiquos permutabatur. Ad Aeolicam

[24] In eum cenſum referendi ſunt Torrentius ad Svetonium in Claudio cap. 10. & quicumq. alii, qui negantes, *Zetam* a *Diaeta* detortum eſſe vocabulum, undecumque diverſas *Zetae* etymologias venantur; uti Coel. Rhodiginus, Fulvius Vrſinus aliiq. apud Voſſium in *Zeta*.

[25] In Actis Graecis manu exaratis S. Sebaſtiani M. apud Cangium: πορευθεῖσα ἡ τοῦ διαιταρίου σύζυγος ἐπὶ τὸ πέδιον &c. *Vxor diaetarii in campum profecta &c.* Ea autem eſt Irene S. Caſtuli Zetarii vidua, de qua Acta Latina S. Sebaſtiani ad finem ſic loquuntur: *Relicta* [h. e. vidua] *Martyris Caſtuli Zetarii nomine Irene, abiit nocte, ut corpus S. Sebaſtiani tolleret*. Cetera attulimus ſupra in adnotatis ad Acta Caſtuli.

[26] Nam qui in l. *Quaeſitum* §. 42. de inſtr. leg. dicti ſunt *diaetarii*, prorſus iidem *zetarii* vocantur a Jul. Paullo Sent. tit. VII. Quae duo loca inferius comparabimus.

licam dialectum id grammatici referunt, qua Z loco litterae D uſurpabatur, ut ζαβάλλειν pro διαβάλλειν, & ζάκορος pro διάκορος. Sic *Zabolus* pro *Diabolus* tritiſſimum eſt: & Antoninus in Itinerario Hipponem *Zarrhytum* pro *Diarrhyto* nuncupat: Et in inſcriptione ad calcem Analectorum Mabillonii ſcribitur ZEBVS pro DIEBVS. Quo & illud pertinet, quod qui olim, teſte Priſciano *Medentius*, is poſtea *Mezentius* audivit. Atque is mos non eſt mihi dubium quin ab oriente profluxerit: nam ubi Hebraei litteram Z uſurpant, ibi Chaldaei Syrique ejus loco [illegible] ſaepiſſime perſcribunt, ut pro *Zahab* (i.e. aurum) *dehab*, & quae ſunt ſexcenta ejuſcemodi.

Sed, inquis, ſi a *Diaeta* fit *Zeta*, hoc cum diphtongo *Zaeta* ſcribendum erat. Verum ſciendum eſt, Graecas voces antiquitus Romana civitate donatas haud raro a Graeca orthographia deflexiſſe. Sicuti ergo pro σκηνὴ veteres in ſaxis ac libris conſtantiſſime ſcribebant cum diphthongo *Scaena*: ſic contra pro δίαιτα antiqui DIETA cum E ſimplici ſcriptitabant (teſte Gruteriano lapide pag. 201. 8. in quo ter ea vox ſcalpitur, nec niſi cum E ſolitario: ac teſtibus quoque antiquis libris (27) & incerta Varronis auctoritate) unde nil mirum ſi *Zeta* cum E ſimplici uſurpetur pro *Zaeta*.

Ac ferme in iis maxime vocibus Latini a Graecanica orthographia interdum recedunt, quarum vocum ſignificationem immutant. Nam etſi nomen, de quo agimus, Graeci juris eſt; tamen δίαιτα apud Graecos vagam & γενικὴν (28) *habitationis* notionem obtinet: at contra apud Latinos numquam eo generali ſignificatu *Dieta* (ſic enim ſcribere ſine diphthongo mallem, niſi ringentes Ariſtarchos vererer) ſive *Diaeta* uſurpatur, ſed ſemper certam ac peculiarem domus partem deſignat: quae cujuſmodi ſit, id jam inveſtigare operae fuerit.

Sunt autem de *Diaetae* ſeu *Zetae* ſignificatu ſententiae ſane quamplures. Baccius & alii ad rem balnearem id vocabulum retulerunt. Credo autem eis impoſuiſſe

O &

[27] In Gloſſis veteribus DIETA cum E ſimplici ſcribitur. Sic quoque in aliis manu exaratis codicib. Poſtremo in eamdem γραφὴν nos ducit id, quod ex Varrone afferunt, *Dietam* inde dictam videri, quod in ea PER DIEM EDATVR. Nec enim id quaero, utrum ea etymologia recta ſit. Verum ſi quidem eam Varro uſpiam tradidit, oportet aevo Varroniano τὸ DIETA ſine diphthongo ſcriptitatum. Nunc autem Varronis auctoritatem Voſſius reperiri negat: de quo poſtea viderimus.

[28] Quantum eſt veteris Graeciae non aliter δίαιταν quam generali ſignificatu pro habitatione aut ſede uſurpavit. Sic etiam ea vox pluries ſumitur in Jobi Graeco interprete, ubi Vulgatus *Habitaculum* aut tale quiddam reddidit. Quocirca fugit eos ratio, qui ad illuſtrandam Latinam *Diaetae* ſignificationem arceſſunt ſive illud Plutarchi, ubi μίαν παλλακίδων δίαιταν a Domitiano exſtructam cum Capitolii magnificentia comparat, ſive ſimiles locos alios: nam palam eſt, *pellicum habitationem* non vero *pellicum diaetam* ibi deſignari. Sicuti & quam Strabo lib. XIII. δίαιταν Βασιλικὴν vocavit, addens, ἣν προσηγόρευσε τιμώνιον, hanc eamdem Plutarchus οἴκησιν nuncupavit h.e. *habitationem*. Vnus tamen quod adhuc ſciam, eſt Athenaei locus V. 10. ubi de mirifica illa Hieronis navi; in qua tricenae hinc atque inde δίαιται *diaetae* exſtructae dicuntur. Quo loco *diaetas* eadem notione accepiſſe videtur, ac apud Latinos; apud quos etiam navium *diaetae* memorantur, domorum diaetis non abſimiles. Neque id vero vitio vertendum eſt Dipnoſophiſtae, quaſi qui a priſca Graeci ſermonis mundicie deflexerit. Crediderim potius Graecos, qui in magna Graecia ac Sicilia degerent, proprium hoc habuiſſe, ut δίαιταν pro peculiari domus membro ſumerent, eaque notione id vocabulum ſcriptores Siculos in vulgatis a ſe deſcriptionibus navis illius uſurpaſſe: unde & Athenaeus eamdem deſcriptionem ab iis mutuatus, etiam δίαιταν eodem ſignificatu retinuerit. Quocirca ſi a me quaeras, cur *Diaeta*, quae Graecis vox eſt generalis, apud Latinos peculiaris evaſerit; praeſidens dicam, Latinis Siciliam & majorem Graeciam ducem ejus uſurpationis extitiſſe. Atque haec δίαιτης acceptio referenda mihi videtur inter Γλώττας Ἰταλιώτιδας, quarum Catalogos veteres nonnulli grammatici evulgarunt, qui ab Athenaeo & aliis alicubi memorantur.

& JCti *diaetas* (29) *hypocauſtas*, & Lampridii *Zetas* (30) *vaporatas*. Quaſi vero perpetua ac non potius διοριςικὰ haec epitheta eſſent. Ad ſummam non quia *zetae* aliquae *hypocauſtae* erant, continuo univerſum zetarum genus ad thermas eſt amandandum. Simile judicium eſto de Papiae *zetis aeſtivalibus* (31) *& hyemalibus*. Et tamen balnearem iſtam *zetae* interpretationem ſecutus Tillemontius, S. Caſtulum vocat in Indice, *Commis aux étuves de l' Empereur*; nec aliter interpretatur iſtud S. Caſtuli officium ad *S. Sebaſtian.* Not. 5. Atqui Caſtulus Martyr Diocletiano famulabatur: cujus ſi thermis praeerat, inepte is adhaerentia Palatio cenacula inſediſſet; quum contra debuiſſet Thermas Diocletianeas incolere.

Eſt & altera opinio, quae plures & magnos patronos habet, Ant. Velſerum (qui in ea tamquam a ſe reperta mirifice ſibi placet) Voſſium, & plures alios docentes *Diaetam* ſive *Zetam* eſſe tantumdem, quod *caenationem*. Ac miror quoſdam id in argumentum afferre, quod in veteribus Gloſſis *Dieta* & *Cenaculum* ſint ſynonyma: nam *cenaculum* non eſt locus ad caenandum, ſed ſuperior domus pars, quam Graeci vocant ὑπερῷον: unde in antiquis Gloſſis *Dicta* Graece eſt ὑπερῷον. Verum de diaeta quatenus *cenaculum* redditur, poſtea videbimus. Nunc qui dietam volunt *caenationem* eſſe, afferunt Sidonii locum II. ep. 2. *Ex hoc triclinio fit in diaetam ſive in caenatiunculam tranſitus . . . in hac ſtibadium & nitens abacus*. Verum diaetas nonnumquam *caenatiunculae* (non autem juſtae caenationis) uſum praebuiſſe, non eo inficias, ſicuti & uſus alios innumerabiles eaedem praeſtabant: at omnino tantumdem eſſe quod caenationem, id vero pernego. Illud vero miror, quod etiam junioris Plinii loco abutuntur ſcribentis, *Hinc turris erigitur, ſub qua diaetae duae, totidemque in ipſa, praeterea caenatio*. Nam intelligere hinc potius debuiſſent, caenationem a diaetis illis manifeſte diſtingui. Poſtremo & ex Varrone docent, *Diaetam* ab eo dictam, quod ibi per *diem edatur*. Et plures certe ex Varrone id citant, ſed iidem nec locum indicant, nec verba producunt. Quumque Voſſius neget ſe in toto Varrone id uſquam reperiſſe; facile adducor, ut credam, Accurſium omnium primum id ex Varrone citaſſe ad L. *aequiſſimum* §. *Si tamen* D. *de uſufru.* Sed age, dixerit hic Varro (nec enim id a Varronianis etymologiis ceteris abhorret) non aliud inde tandem efficietur, niſi quod ſupra ex Sidonio oſtenſum fuit, nonnumquam *diaetas* (ſive potius *dietas*, ſi vera ſit Varronis etymologia) pro caenatiunculis uſurpatas. At illud non intelligo, ecquid Voſſio ſuaſerit, ut in Etymologico ſuo Diaetam ſic definiret: *Dicebatur Latinis caenaculum, in quo aeſtate ad umbram, hyeme ad ſolem caenabatur*. Etſi ſatis memini, id alios ante Voſſium ſcripſiſſe. Sed & illud quoque ſtomachor, quod idem Voſſius in ZETA, eam ſic deſcribat: *Zeta ſignificat aedificium ac partem domus, quae cubiculum habeat ac caenationem.* Nam quaero, ecquis hoc veterum docuerit. Nec vero *zeta* ſive *diaeta* ex pluribus membris componebatur, ſed & ſimplex erat, & exiguitate forſitan potius commendabatur, ut infra oſtendemus.

At illam *Diaetae* ſignificationem, quam modo ex Gloſſis antiquis produxi, nimirum ut *Dieta* (ſic enim cum ſimplici E a Gloſſographis ea vox ſcribitur) idem quod ὑπε-

[29] Earum meminit Vlpianus l. 55. §. *lignis* D. de leg. 3. ubi ſic ſcribitur: *Lignis autem legatis, quod comburendi cauſa paratum eſt, continetur, ſive ad balnei calefactionem, ſive diaetarum hypocauſtarum &c.*

[30] Lampridius Heliogabalo: *Odores Indicos ſine carbonibus ad vaporandas zetas jubebat incendi*.

[31] Papias: *ZETAE, domus, quae ſubtus pedes habent aquas: harum aliae hyemales, aliae aeſtivales. Zetae hyemales ſunt, quas calidas facit ſubducta flamma. Zetae aeſtivales, quas frigidas facit ſubducta aqua*. Atqui harum nemo antiquorum meminit. Itaque eſt genus loquendi ſequioris aevi; quo uſus eſt Ordericus Vitalis lib. 2. *In quinto zetae hyemales, in ſexto Zetas aeſtivales*.

ὑπερῷον ſive *cenaculum* ſit, nihil moror. Nam aevo ſequiore, quando illae Gloſſae conſcribi caeperunt, ad ſuperiorem domus partem *dietae* vox pertinebat. At eadem aevo meliore latius patebat, & honeſtiſſima domus pars habebatur. Ceterum plures nominum notiones infuſa poſtmodum barbaries immutavit. Exemplo eſſe poſſit FABRI vox, de qua alibi (32) diſputatum a me fuit.

Ac fuit ſane tempus, quum *diaetam* pro ea aedificii parte acciperem, quam Itali *Alcovam* vocant, quae ita cubiculo tamquam ejus pars adhaeret, ut tamen veli objectu ab eodem ſegregetur. Atque hanc opinionem pluribus olim perſuaſit Plinii alterius locus II. epiſt. 17. *Diaeta*, inquit, *perquam eleganter recedit: quae ſpecularibus & velis obductis reductiſque, modo adjicitur cubiculo, modo auſertur. Lectum & duas cathedras capit*. Cui plane gemina eſt illa deſcriptio altera lib. v. ep. 6. *Mox diaetula refugit* (in ſuperiore loco poſuerat *Recedit*, a cubiculo ſcil.) *quaſi in cubiculum idem atque aliud* (h. e. idem reductis, ac rurſus aliud obductis velis) *lectus heic & undique feneſtrae* &c. Plane crederes cum Molano ad Vſuardum, Baronio, Cangio aliiſque *alcovas* noſtras ab eo deſcribi. Verum alcovas nunc ad dormiendum paratas habemus, at illa priore Plinii loco non item; nam ſequitur: *Junctum eſt cubiculum noctis & ſomni*: imo potius receſſus erat ad meditandum, ac ſtudiis vacandum, nam de eadem inferius: *In hanc ego diaetam quum me recipio, nec ipſe meorum luſibus, nec illi ſtudiis meis obſtrepunt*. Sed & diaeta illa, de qua VII. ep. 5. ſcribitur, non ad dormiendum ſed ad agendum erat comparata, quod eum locum conſideranti patebit. Vſus ergo diaetarum ab uſu *alcovae* diverſus: tũ in diaetis ſpecularia ex omni parte admittebant lucẽ, quae in noſtris alcovis aut nulla ſunt, aut uno ex latere, qua aditur. Ceterum quod *ſpecularibus & velis obductis reductiſque* adjiceretur auferreturve cubiculo, id non commune omnium, ſed Plinianae diaetae peculiare fuit.

Ac videor ſane opiniones omnes jam pervulgatas expoſuiſſe ac ſimul refutaſſe. Poterat & illud dici, *diaetam* plerumque pro cubiculo quovis acceptam; id enim videbatur innuere Vlpianus L. 1. §. 27. *de S.C. Sillaniano* his verbis: *EODEM autem TECTO qualiter accipiatur, videamus: utrum intra eoſdem parietes* (extimos totius domus ſcil.) *an & ultra intra eamdem diaetam vel cubiculum* &c. Sed re melius perpenſa ibi VEL non eſt *ἐξηγητικὸν* (quod nonnumquam ſolet) ſed disjunctivum. Et hactenus quid *Diaeta* non ſit. Age jam quid ſit, adſtruere experiamur.

Diaetae autem *τὸ τί εἶναι* h. e. *conſtitutio* ea maxime eſt, ut fuiſſe videatur *Receſſus* quidam aut conclave *μοναδικὸν καὶ αὐτάρκες ſolum & ſibi relictum*, ita ut in diaeta commorantem nemo itu ac reditu obturbaret, videret nemo. Ac ſane diaeta cum iis receſſibus comparari poteſt, quos Itali vocant *Gabinetti*, *Ritiri*, *Foderi*, *Appartamenti* (etſi hoc ultimum Italis patet latius, atque interdum plurium ſimul conclavium compagem complectitur) quaeque ſunt alia ejus rei apud Italos vocabula: quae quidem majoribus cubiculis praetendi ſolent, nequis meditanti, aut lectitanti, aut quidvis clam aliis facienti obſtrepat. Vno verbo hoc inter cubicula cetera & diaetas intererat, quod illa unum poſt aliud deinceps recto tramite adibantur: at in diaetas divertebatur; quippe quae cubiculis ex latere adhaererent, quaeque ab omni, ut ita dicam, ſervitute liberae, nec iter nec actum cuiquam deberent. Atque eo ſane nos Plinianae diaetae duplex deſcriptio (quam ſupra adſcripſimus) ducit, nam illud loquendi

[32] Vide ad calcem Epiſtolae *de Dedic. ſub aſcia* Mantiſſam alteram, quae eſt de S. Joſephi opificio. Nempe ibi oſtenſum fuit, *Fabri* vocabulum aevo meliore materiariis juxta ac ferrariis commune fuiſse: at idem poſtea nomen IV. ac V. ſaeculo *ferrarii* proprium evaſit. Ex quo manavit Latinorum illius aetatis opinio falſiſſima, Joſephum [qui in Evangelii Vulgato interprete *Faber* nuncupatur] fuiſse fabrum ferrarium.

quendi genus (33) *Diaeta recedit & reſugit* an non diaetam eſſe *receſſum* docet? Et id vero etiam docet uſus, quem ex eo Plinius capiebat; cui in illam ſe recipienti, ut ſtudio ſe recrearet, nemo obſtrepebat. Eodem ſpectat & tertia quaedam Pliniana deſcriptio II. 17. ubi diaetas duas caenationi cuidam praetendi (34) ait. Eodem nos ducit & JCti Scaevolae (35) locus de *ſeparata diaeta*. Eodem Suetonius Claudio cap. X. ubi de illius in (36) diaetam receptu.

Non tantum autem cubiculis, per quae tranſitus ultro citroque patebat, diaetae illae, non adeundae, adhaerebant, verum etiam ambulationibus (vulgo *Corridori*) utrinque aut ex uno latere adnectebantur (id quod ex Hieronis (37) apud Athenaeum nave pulchre intelligitur) quas in Monaſteriis medio aevo interdum *Zetas*, nunc *cellas* vocant. Quumque Romanorum aedes τετράςοοι eſſent, ferme ut hodierna monaſteria, crediderim iis porticibus diaetas longa ſerie adhaeſiſſe. Ex quo factum ut διαιτάρχης & διαιτάριος in vet. Gloſſis tantumdem ſit, quod *Atrienſis*. Eadem vero ſymmetria etiam in ſuperiore domus parte proceſſiſſe videtur. Ac de *diaetae* conſtitutione hactenus. Poſſim etiam diverſas diaetarum ἰδιότητας, adhaec & genera recenſere. Verum ne plane obtundam, omitti ea praeſtabilius cenſeo. Aut vero, ſi videtur, pauca admodum imae (38) cerae imprimentur cupidorum gratiam.

§. II.

(33) Praeſtabit ea duo loca heic iterato adſcribi, non ſine inſertis, ſicubi erit opus, brevibus declarationibus, nec non interpunctionibus emendatis. Lib. II. ep. 17. longior quaedam *diaetae* (quam Plinius *amores ſuos* vocat) deſcriptio ſic incipit. *In capite xyſti, deinceps cryptoporticus* (gignendi caſu reor) *horti DIAETA eſt, amores mei: revera amores mei: ipſe poſui. In hac heliocaminus quidem, alia xyſtum,* [corr. *In hac heliocaminus quidam. Alia xyſtum* &c.] *alia mare, utraque ſolem, cubiculum autem valvis* [non ſine ſpecularibus, & velis, ut infra] *cryptoporticum feneſtra* (auferendi caſu) *proſpicit* (illa diaeta ſcil.). *Qua mare contra parietem medium, diaeta* (illa eadem, opinor, quam modo *amores ſuos* vocarat) *perquam eleganter RECEDIT: quae ſpecularibus* [quae ſpecularia *valvis*, de quibus ſupra, inſeruntur] *& velis obductis reductiſque, modo adjicitur cubiculo, modo aufertur. Lectum & duas cathedras capit... Junctum eſt cubiculum* [illud, a quo ſpecularibus & velis diaeta ſecernebatur] *noctis & ſomni... In hanc ego diaetam quum me recipio, abeſſe mihi etiam a villa mea videor... Nam nec ipſe meorum luſibus, nec illi ſtudiis meis obſtrepunt.* Jam lector intelliget, hunc a me locum longe illuſtriorem factum, quam antea fuerit.

Altera eſt deſcriptio brevior lib. V. ep. 6. *Mox diaetula REFVGIT* [quod tantumdem eſt atque illud *Recedit* loci alterius] *quaſi in cubiculum idem atque aliud* (h. e. idem reductis, aliud obductis ſpecularibus & velis, ut in ſuperiore loco). *Lectus heic & undique feneſtrae, & tamen lumen obſcurum umbra premente. Nam laetiſſima vitis per omne tectum in culmen nititur & aſcendit. Non ſecus ibi, quam in nemore jaceas: imbrem tantum.. non ſentias.*

(34) In eadem illa epiſt. 17. libri II. *caenatio... CINGITVR diaetis duabus* (i. e. caenationi praetenduntur diaetae duae) *a tergo, quarum feneſtris ſubjacet veſtibulum villae, & hortus alius.*

(35) L. 66. §. ult. D. *de don. int. vir. & ux.* Scaevola ait: *Virgini in hortos deductae... quum in SEPARATA DIAETA... eſſet...* Vbi illud *Separata* non eſt διοριςικὸν epitheton, ſed perpetuum.

(36) Apud Suetonium Claudio cap. 10. *Excluſus inter ceteros ab inſidiatoribus Caii... in diaetam, cui nomen Hermaeum, RECESSERAT.*

[37] Athenaeus V. 10. in deſcriptione navis Hieronis ſic poſuit. *ἦσαν δὲ τῆς μέσης παρόδου παρ' ἑκάτερον τῶν τοίχων δίαιται, πετράκλινοι τοῖς ἀνδράσι τριάκοντα τὸ πλῆθος.* Quod ſic reddidit interpres Dalechampius. *Ad utrumque parietem aditus medii diaetae fuerunt numero triginta viriles, quatuor* (ſingulae) *lectis ſtratae.*

(38) *Diaetarum primariae notioni adhaerentes quaedam ἰδιότητες ſive Propria; tum & earum genera diverſa.*

I. Diaetae ferme erant anguſtiores, quam cetera cubicula. Illa certe Sidonii II. 2. quam ſupra expendimus, juſta diaeta erat; ſed eadem, quum caenationis uſum praebebat, non juſta caenatio, ſed *caenatiuncula* vocatur. Sic etiam

§. II.

De Diaetarii ſeu Zetarii officio, & conditione.

Quorſum, inquies, haec tam multa de *Diaeta* ſive *Zeta?* Nempe ut S. Caſtuli munus in apertum proferatur: quem *Palatii* principalis fuiſſe *Zetarium*, ejus Acta docent, ut & illa altera S. Sebaſtiani: at ejuſdem S. Sebaſtiani Graeca manu exarata διαιτάριον vocant: voce procul dubio ex Latino [39] accepta. Quo tamen aperte docemur *Zetarium* & *Diaetarium* dia-

Pliniana Caenatio (vide Adnotat. 34.) diaetis duabus a tergo cingitur; ut caenationis area quadrupla unius diaetae fuerit. Sed tamen navales Hieronis diaetas ceteris majores reperio, quippe τετρακλίνους i. e. lectis quaternis ſtratas.

II. Amoenitate plurimum praeſtabant. Plinianae diaetae id docere poſſunt; & quod Vlpianus l. 13. §. ult. D. *de uſufr. & quemad.* ait, *Vel inter diaetas amoenas*, conſueto opinor epitheto uſus. Eodem pertinent diaetae hortorum, de quibus infra.

III. Ornamentis exquiſitis inſtruebantur. Apud Eccleſiae ſcriptores nihil frequentius zetis cultu ſumptuoſiſſimo ornatis. Acta S. Sebaſtiani: *Triclinia . . . quae ex gemmis & margaritis habent zetas inſtructas.* Abdias lib. V. hiſtor. Apoſt. *Jam enim regnum paratum vobis, & ex coruſcantibus gemmis zetas inſtructas.*

IV. Fuiſſe in eadem domo plurimas, & ex diaetae conſtitutione quam ſupra aſſeruimus, & ex diverſis ipſius uſibus intelligitur, ad haec autem ex l. 34. D. *de uſu & uſufr.* ubi apud Scaevolam ſic teſtator ſcribens inducitur. *Pactiae, & Trophimae diaetas omnes, quibus uti conſuevit, habitet.* Vides heic diaetas ſane quam plures in unius uſum ceſſiſſe. Quid jam de tot aliis libertis libertabuſque, de quibus ea lex loquitur, dicendum? Dixi illas *Diaetas omnes* uni in uſum ceſſiſſe. Nec enim recitata verba recte ſe habent. In iis primum inducenda eſt copula ET, ac ſcribendum *Pactiae Trophimae*: quae enim quamdiu ancilla erat, *Trophima* dicebatur, mox a Pactiae gentis aliquo manumiſſa, appellari coepit conjunctis nominibus *Pactia Trophima.* Deinde & τὸ *Habitet*, de una fieri ſermonem, docet. Atqui & interpunctione ea verba peccant, ſic diſtinguenda, ut poſt Trophimae στιγμὴ major adhibeatur in hunc modum: *Pactiae Trophime*: [ſupple ex vicino *dari volo*, id nempe quod ſequitur: Deinde] *Diaetas omnes, quibus* [Pactia Trophima] *uti conſuevit, habitet.* Quamquam fieri poteſt, ut *Quibus* ponatur pro *In quibus*, & *Vti* pro adverbio, non pro infinitivo ab *Vtor*; ac diſtingui poſſit: *Pactiae Trophimae* [dari volo] *diaetas omnes*; [in] *quibus, uti* [h. e. ſicuti] *conſuevit, habitet.*

V. Eae plures diaetae ſuum quaeque agnomentum a deo quopiam, qui diaetae illius ſive ἐπίσημον *inſigne*, ſive tutela eſſet, ſibi adſciſcebant. Itaque illa in quam Claudius ſe recepit [Suet. in Claud. c. 10.] *Hermaeum* a Mercurio vocabatur. Lapis Romanus apud Gruterum pag. 201. 8. *Geſtatio. circini. exterior. a. DIETA. APOLLINIS. ad. DIETA. eandem.* Mox: *Geſtatio. interior. a. DIETA. eand.* &c. Etiam Lucullo *diaetam* fuiſſe cognomento *Apollinis* dictam, apud viros eruditos paſſim legitur: ſed falſo. Nam quum viris doctis perſuaſum eſſet, *diaetam*, tantumdem eſſe quod *caenationem*; hinc quod Lucullus [apud Plutarchum in ejus vita pag. 519.] δειπνητήριον (i. e. *caenationem*) cognomento *Apollinis* nuncupatum habuit, id iis placuit per ſummum errorem *diaetam Apollinis* appellare. Vide Plutarchi locum lectu digniſſimum, & de eo, quid apud Lucullum ſignificaverit, *Caenare in Apolline*: ubi vocabuli διαίτης nullum uſquam veſtigium.

Jam vero diverſis diaetarum generibus non immorabor, ad quae ſatis fuerit digitum dumtaxat intendere. Nam ſi locum diaetarum ſpectes, illae & in domibus urbanis erant, & in villis (uti ſunt, quas ab altero Plinio deſcriptas habemus) & in hortis (quarum meminit l. 43. §. 1. D. *de legatos.* & l. 41. §. In teſtamento D. *de legat.* 3. & l. 66. §. ult. *de don. int. vir. & ux.*) adhaec autem in atriis (unde in Gloſſis διαιτάριος, διαιτάρχης idem qui *Atrienſis*) in cenaculis, in navibus (cujuſmodi illae in Hieronis navi) &, ut cetera mittam, in muris urbium: quo ſpectat quod Ordericus Vitalis saepiſſime in ſuis hiſtoriis murorum ſpeculas (quas noſtri homines vocant *Galitte*) *Zetas* nuncupet.

Poſtremo & ſi uſum ſpectes, plura inde genera ſuborientur: nam erant, quas appellare poſſis *beriles* diaetas, & *libertinas*, & *ſerviles*: id quod ex legibus ſupra citatis colligitur. Erant in uſum ſtudiorum, (ut illa Plinii II. 17.) in uſum balnearem (uti *diaetae hypocauſtae* apud JCtum) erant & in caenationis uſum, (ut illa Sidonii, de qua ſupra meminimus) ut omittam ſpeculatorias Orderici zetas modo indicatas: & quae plurium generum aliae afferri huc poſſent.

[39] Quamvis *DIAETA* origine ſua vox Graeca fuerit: tamen ejus derivativum *Diaetarius*

dialecto, non ſignificatu, diverſa fuiſſe nomina, ut ſupra declaravimus.

Verum ne ſic quidem *Zetarii* vox eſt extra omnem ambiguitatis aleam. Nam finita in ARIVS modo artificium ejus rei notant, modo praefecturam aut cuſtodiam, modo quodvis aliud eo pertinens. Verum utut eſt; *Diaetarius* certe [miſſa commentitia [40] *furis* notione] nec *balneatorem* notat [uti falſo interpretatur Tillemontius in hoc S. Caſtulo Not. 5.] nec quidvis aliud quam *cuſtodem diaetarum*. Quae quidem ſignificatio facile ex Vlpiani reſponſo percipi poteſt l. 1. §. 3. D. *nautae caupones*, ſic ſcribentis: *Et ſunt quidam in navibus qui cuſtodiae gratia navibus praeponuntur, ut ναυφύλακες, ideſt navium cuſtodes, & diaetarii.* Quare ſicuti in navibus diaetarii intelliguntur, qui diaetas navales cuſtodiunt; ſic non alii ſunt in domibus diaetarii. Quamquam iidem non tantum cuſtodes ſed & curatores diaetarum videntur fuiſſe, earumque tum mundiciem procuraſſe, tum etiam ut rite inſtructae eſſent.

Ad conditionem vero quod attinet, ſane quidem ii poterant ad id famulorum genus referri, quos noſtri homines vocant *Camerieri*, niſi obſervaſſem, diaetarios nec ad familiam urbanam pertinuiſſe, & uni alicui domui aut villae affixos fuiſſe. Vlpianus l. 12. §. 42. *de inſtructo vel inſtrum.* ait: *Idem reſpondit, domo itaut inſtructa eſt . . . , legata, urbanam familiam, item artifices, quorum operae ceteris quoque praediis exhibebantur, legato non contineri. Oſtiarii autem* [inquit] *vel topiarii, diaetarii, aquarii, domui tantum deſervientes continebuntur. Sed quod de artificibus ait, falſum eſt, ſi ejus domus cauſa parati ſunt, licet aliis quoque praediis commodabantur.* Idem [etſi diverſus in ſpeciem abire videatur] & Paullus in III. Sent. tit. 6. §. 58. definivit, ſcribens: *Domo cum omni jure ſuo ſicut inſtructa eſt, legata, urbana familia* [ſed illi domui ſerviens] *item artifices, & veſtiarii, & zetarii, & aquarii eidem domui ſervientes, legato cedunt.* Ex utroque igitur JCt[illegible] diſcimus, Diaetariis non tantum inter urbanam familiam locum non fuiſſe, verum etiam eoſdem inter deterrimae conditionis ſervos [cujuſmodi aquarii, ac prae ceteris [41] oſtiarii habebantur] fuiſſe recenſitos. Quocirca egregie religioſum prodit ſe Velſerus, dum ſerio addubitat, inter ſervos ne an libertinos S. Caſtulum zetarium recenſeat. Quod enim libertatis acceptae ſignum in eo deprehendas? At, inquit, *ter auditus fuiſſe* [in Actis] *dicitur: quae cautio & moderatio in ſervum vile caput vix congruit.* Atq. ſi idem ſervus hero praecarus fuiſſet, ea Praefecti cautio neceſſaria erat, ut quacumque poſſet, eum Principi lucraretur. Etſi non diffiteor, Caſtulum noſtrum ſupra diaetarios ceteros fuiſſe honeſtioris conditionis; quippe qui non villae alicui aut ignobi-

rius formam mere Latinam habet, ſicuti ſunt derivativa omnia in ARIVS deſinentia. Nec refert, quod Theophanes & alii quidam Graeci aetatis mediae *διαιταρίου* nomen uſurparint: nam ita hoc adoptarunt, ut & complura alia officiorum domus Auguſtae Latina vocabula.

[40] Citantur quidem a nonnullis ex l. 7. D. *de extraord. crim.* & ex l. 1. D. *de effractor.* fures *diaetarii*: sed ibi in optimis quibuſque exemplaribus legitur *Directarii* ſive (ut in Florentinis exhibetur) *Derectarii*. In priore ſic loquitur Vlpianus: *Qui directarii appellantur, qui in aliena cenacula ſe DIRIGVNT* (quo verbo JCtus etymologiam nominis tangit) *furandi animo, pluſquam fures puniendi ſunt.* In poſteriore idem; *Simili modo & ſaccularii & directarii erunt puniendi.* Et quidem a Gloſſis *Directarius* exponitur, quo modo ab Vlpiano. Videndus de his etiam Paullus in V. ſent. 4. §. 8. & Cujacius in X. Obſer. 27. 34. De qua voce memini alicubi praeter aliorum opinionem ſcripſiſſe.

[41] *Aquarii* ſervi quam vili haberentur, oſtendit quod eos Tertullianus per contemptum *aquariolos* vocat, & inter nequiſſimos numerat. *Oſtiarii* vero miſerrima antiquitus conditio fuit, qui catena religatus ad oſtium aſſidebat, teſte Suetonio in de Clar. Gramm. & Ovidio. Vnde illud Afranii: *Oſtiarii impedimenta* (i. e. catenas) *tintinnire audio*. Vnde janitor apud Plautum Aſinaria: *Nolo ego fores, CONSERVAS meas, A te verberarier*: quod loquendi genus etiam Ovidius uſurpavit.

biliori praedio affixus eſſet, ſed ipſi Palatio, unde & *Zetarius Palatii* in Actis vocatur.

At etiam eo boni Velſeri propendet animus, ut *diaetarius* ei fortaſſis videatur idem fuiſſe qui DIAETARCHVS: de quo officio exſtat Gruteri inſcriptio pag. 576. 7. in hunc modum: DEXTERO. CAESARIS. SERVO. DIAETARCHO. DOMVS. AVG. TREBONIA. LAVDICE. FEC. CONIVG. B. M. &c. Verum diverſum fuiſſe *Diaetarchum* a *Diaetario* tum nomina ipſa ſatis per ſe produnt tum vero idem ex Theophane [42] oſtendi poteſt. At interim ſi *Diaetarchus*, qui ceteris diaetariis praeerat, in recitato epigrammate *Caeſaris ſervus* nuncupatur, an non multo magis & Caſtulus noſter ſervus imperatoris fuerit? Cui ſatis opinor decoris affert ea libertas, qua eum CHRISTVS donavit. Atque haec de S. Caſtuli officio habui dicere; plura omnino, quam opus erat. Sed ſiquando quid lucis hinc ſacrae antiquitati affundetur; neminem, uti ſpero, longioris in hiſce tricis ſtudii poenitebit.

XXIIII N S O C T O

VT illi, qui in his Faſtis die VIIII. hujus menſis coluntur, non alio nomine, quam QVADRAGINTA vocantur: idem & Octoviris diei hujus contigit. Sunt autem illi celeberrimi Octo, quorum Euſebius in Hiſtoria (43) Martyrum Pa-

[42] Theophanes διαιταρίων *diaetariorum* Latino vocabulo ſic utitur, ut eos plures in Palatio Principis fuiſſe ſatis ſignificet: veluti ubi ait: ἐκ τῶν διαιταρίων τοῦ Παλατίου πολλοί, *Multi ex diaetariis Palatii*. His autem unus praeerat, qui πρῶτος i. e. primus eidem dicitur, ad annum 8. Anaſtaſii ſic ſcribenti: Εὐτυχιανὸς πρῶτος τῶν διαιταρίων, *Eutychianus diaetariorum primus*, h. e. Diaetarchus. In Veteribus quidem Gloſſis Philoxeni ſic legitur: *Atrienſis lib. de Off. proconſulis*, διαιτάριος, διαιτάρχης (h. e. iis qui in lib. *de Officio Proconſulis* vocantur *Atrienſes*, reſpondent, quos Graeci poſterioris aevi appellant *diaetarios*, aut *diaetarchum*) ſed eo non efficitur *diaetarium* eumdem fuiſſe ac *diaetarchen*, ſed hoc tantum inde elicitur, utrumque ad atrienſem familiam referri, tum *diaetarios*, tum horum praefectum, qui *diaetarches* vocabatur.

[43] *Ad Euſebii narrationem de Sanctis Octo.*

Baronius in adnotatis hoc die ad hos Octoviros, eorum Acta ex Euſebii libro VIII. Hiſt. Eccl. cap. 15. peti jubet. Atqui in toto octavo Hiſt. Eccleſiaſticae libro nec vola nec veſtigium horum Martyrum exſtat; ſed de his agitur in Hiſtoria Palaeſtinae Martyrum ejuſdem Euſebii. Haec autem quia in Chriſtophorſoni editione (qua utebatur Baronius) octavo Euſebianae Hiſtoriae libro ad finem ita adnectebatur, tamquam ſi pars aut ſupplementum ejus libri eſſet (quod & in manu exaratis factum reperitur) id Baronio ſic citandi anſam praebuit. Et in Valeſiana quidem editione octavus Euſebii liber ad caput uſque XVII. progreditur, cui poſtea id ſupplementum de Palaeſtinis Martyribus ſeorſum adnectitur. At credo in aliis exemplaribus variaſſe capitum numerum, ita ut Palaeſtinorum Hiſtoria haberetur pro cap. XV. Cave ergo ne ſupradictum citandi modum diligentiſſimo Cardinali vitio vertas.

De his autem Octo ſic Euſebius incipit: *Ea quae poſtea ſubſecuta ſunt, cui tandem viſa aut audita ſtuporem non injecerunt?* Quid tanto dignum feret hic promiſſor hiatu? Putares enim hos athletas tormenta inaudita pertuliſſe. Et tamen non aliud, quam obtruncati narrantur. Quo igitur magnificum proemium? Quo tanta exſpectatio cietur? Nimirum quia illi (haud dubie Spiritu Sancto intus permovente impulſi) ultro ſe Praeſidi obtulerunt. Quare de Euſebio mirandum videbatur, nō tam quod hi ultro ad martyrium proſiluerant, quam quod id contra Eccleſiae diſciplinam (quae ultro ſe offerre vetabat) auſi, tamen auxiliante Dei gratia legitime coronati fuerint.

Jam vero inter hos Martyres duo ſunt *Dionyſii*, duoque *Alexandri*: at vero *Romulus* unus eſt, unuſque *Agapius*; & tamen de Romulo dicitur, Ῥώμυλος ἦν ΚΑΙ τοῦτο προσηγορία, eademque copula in Agapio praeter morem additur, Ἀγάπιος καὶ αὐτῷ ὄνομα ἦν. Eſtne inducenda copula Καὶ h. e. *Et*? Non puto. Nam & Budaeus in Comm. plura antiquorum exempla affert, in quibus Καὶ illud παρέλκει. Et Euſebium perquam nimium eſſe in affectan-

Palaeſtinae tum nomina, tum etiam & martyrii genus deſcribit. Paſſi ſunt anno altero perſecutionis, quam ibi Euſebius deſcribit, h. e. anno 304. ex Ruinarto, at 305. ex Tillemontio, *Die viceſimo quarto IX. Kal. Apriles*: qui eſt hodiernus dies. Eorum vero nomina ſunt *Timolaus*, *Dionyſius*, *Romulus*, *Pauſis*, (44) *Alexander*, alter *Alexander*, *Agapius*, alterque *Dionyſius*. Et in Romano quidem Martyrologio hoc eod. die XXIV. ii Octo celebrantur: ſed in Hieronymi Mrolog. tum pridie coluntur, [& quidem variatis aut corruptis diverſo modo nominibus pro codicum MSS. diverſitate] tum etiam hoc die recenſentur, ſed per errorem Africae adſcripti. Venio nunc ad Graecos: in quorum Menaeis tum editis, tum ſcriptis hoc die *Octo Martyres Caeſareae Paleſtinae gladio interempti* coluntur, ſed ſimplici *Memoria*, & quidem ſuppreſſis eorum nominibus. At vero de eiſdem magnum Officium fit Idibus Martii, quo die non tantum in Menaeis, ſed & in utroque Menologio [Baſilii & Sirleti] in Synaxario Claromontani Collegii, & Anthologio Octo illorum nomina [niſi quod *Pauſis* in *Publium* refingitur] & Martyrium deſcribitur.

Verum illud heic ſcire intereſt, cur hic dies [quem vere emortualem fuiſſe ex Euſebio intelligitur, & ex conſenſu Latinorum, Aegyptiorumque imo & Graecorum, quippe qui hoc die ſaltem Memoriam illorum Octo ſignatam exhibent] *Natalis* non vero *Paſſionis* notam praefixam gerat: hoc enim conſuetudini hujus marmoris adverſatur, in quo *Natale* diebus non ſuis praemitti ſolet. Verum jam ſaepe monuimus, eamdem notam generalem eſſe, & etiam ad dies θαυμασίμους pertinere. Adde quod heic plena ſcriptura eſſe debuerat NT. PAS. h. e. *Natale Paſſionis* [quod plenum [illegible] loquendi genus in hoc marmore occurrit bis menſe Auguſto] verum compendii cauſa illud PAS. ſubaudiri placuit. Haec certo reſponſio mihi ſe magis probat, quam ſi dicerem, Neapolitanis impoſuiſſe magnum horum Officium, quod in Menaeis fit Idibus Martiis, itaut putarint, eumdem, & certaminis diem fuiſſe. Nam [ut omittam, non conſtare an antiquitus id feſtum Graeci in Idus Martias conjecerint] Euſebii Hiſtoria Martyrum Palaeſtinae jam tum credo terebatur ab omnibus, libro VIII. Hiſt. Eccleſ. adnexa; in qua horum triumphus in hodiernum diem conjicitur, ſecundo perſecutionis Diocletiani anno.

XXV ANNVNTIATIO DNI IHV

FEſti hujus in hunc modum inſcriptio ut ad IESVM referatur feſtivitas, rarior eſt, ſed tamen non ſine exemplo. Beda genuinus: *Annuntiatio Dominica*: ſic quoque in Martyrol. Roſweidano: & ſic ferme etiam Vſuardus, Ado, Notkerus, ut & quaedam Hieronymiani Martyrologii apographa: nam in optima Flo-

da dictionis elegantia, in tantum ut ob id ſtudium haud raro obſcuritate laboret, nemo opinor inficiabitur. Vel ſic tamen nihil ad veteris Graeciae venuſtatem.

Fit autem in horum paſſionis hiſtoria mentio κυνηγεσίῳ, quod bene Valeſius *Amphitheatrum* reddidit: nam etſi κυνηγέσιον proprie *venationem* ſignificat; tamen apud poſteriorem Graeciam etiam pro Amphitheatro, ubi venatio dabatur, accipitur. Fuit & CPoli Amphitheatrum nomine κυνήγιον. Et Euſebianum quidem Amphitheatrum non aliud fuerit, quam cujus alicubi Joſephus aut quis alius meminit. In illis porro verbis, *Ad Vrbanum* (praeſidem) *qui tunc forte ad Amphitheatrum proficiſcebatur*, neglexit Valeſius vim Graeci verbi ἀνῄει, quae ſuaſiſſet interpretari *Aſcendebat*. Factum nollem. Nam ex ea proprietate addiſcimus, id Amphitheatrum in edito loco fuiſſe. Sane ex N. T. patet, quam non temere Palaeſtini *aſcendendi*, & *deſcendendi* verba uſurparint.

(44) Qui *Pauſis* in pleriſque codicib. ſcribitur, is alicubi teſte Valeſio *Paeſis* (Παέσις) vocatur. At prius illud tuetur Graecanica analogia, nam *Paeſis* nihil eſt. Hunc male Graecorum Officia *Publium* appellant.

Florentinii editione id feſtum ſic ponitur ut *Mariae* nomen caſu obliquo ſubnectatur : *Et in Galilea Civitate Nazareth Adnuntiatio S. Mariae de Conceptione*, *quando ab Angelo eſt ſalutata :* a quo optima manuſcripta non longe abſunt. Adhaec in Sacramentario Gelaſiano Thomaſii : *In Adnunciatione S. Mariae Matris Dñi noſtri J. C. VIII. Kal. April.* In Gregorii Sacramentario: *Annuntiatio Angeli ad B. Mariam*. In Kalendario Allaziano : *Adnunciatio S. Mariae* : ac totidem plane verbis in Neapolitano manu exarato Kalendario, quod Rituali Neapolit. praemittitur ; ubi id feſtum rubris characteribus adnotatur. Imo nec aliter proponitur id feſtum in Graecorum libris. In Baſilii Menologio : *Annuntiatio Sanctiſſimae Deiparae*. Sic quoque, ſed paucis adjectis verbis, in Sirleti Menologio, in Menaeis, Synaxario Claromontano, & Anthologio : in quorum pleriſque huic feſto τροπάρια praemittitur. Atque haec de feſti hujus inſcriptione. Nam quae ad ejuſdem hiſtoriam & antiquitatem attinent, ea ſatius fuerit ex Florentinio, Thomaſſino, Bailleto, aliiſq. Liturgicis ſcriptoribus peti, quam recocta ſaepius crambe faſtidium lectori creare.

Illud non omiſerim, quod antiquis vulgo olim perſuaſum fuit, uno eodemque die tum Incarnationem Domini, tum etiam ejuſdem ſacratiſſimam mortem contigiſſe. Qui quum hoc die utrumque myſterium colerent; conſequens fuit, ut poſt diem tertium Dominicam Reſurrectionem feſto immobili celebrarent, praeter mobilem Paſchatis feſtivitatem. Eaque perſuaſio Neapolitanis ſaeculi circiter duodecimi inſederat, in quorum ſaepe laudato Kalendario, quod Rituali praeit, die XXVII. Martii ſic ſcribitur: *Reſurrectio Domini*. Habeo & Sicula Kalendaria teſtes moris hujus, & alia quaedam praeter illa quae Bollandiſtae ad hunc diem & ad XXVII. produxerunt.

XXVI NT S SABINI

INnumeri ſunt in Graecis ac Latinis libris Eccleſiaſticis *Sabini* Martyres : ſunt & Confeſſores haud pauci. Sed qui hoc die colitur, non alius mihi videtur quam celeberrimus ille Martyr Hermopolitanus in Aegypto nomine *Sabinus*, qui hoc eodem menſe, verum non hoc, ſed die XIII. Rom. Mrologio inſertus a Baronio fuit, ex fide Sirletiani Menologii. Is vero in Sirleti Menologio *Sabinus*, *alias Abibus* vocatur. At Menaea eod. die XIII. ita ejus memoriam inſerunt, ut ſolo *Abibi* nomine ſint contenta : contra vero eadem Menaea mox die XVI. de eo Martyre Officium magis ſollemne habent, ſed ſub ſolo *Sabini* nomine : ceterum ex genere (45) Martyrii ſatis conſtat, in Menaeis tum *Abibum*

(45) *De Abibo, aliter Sabino : de ejus martyrio, de Hermopoli & Scamandro.*

Abibum ac *Sabinum* Hermopolitanum unum & eumdem eſſe, oſtendit Sirleti Menologium, in quo is *Sabinus*, *alias Abibus* vocatur. In Menaeis autem idem Martyrii genus utrique adſcribitur. Etenim *Abibus* diei XIII. hoc diſticho exornatur :

Βληθεὶς Ἄβιβος εἰς ποταμὸν σὺν λίθῳ,
Ἐκπλεῖ ποταμὸν συρφετώδη τῦ βίυ.
Saxo alligate, Abibe, in amnem mergeris,
Te enavigaſſe flumen hoc vitae, docens.

Ac nihilo ſecius *Sabinus*, cujus elogium in menaeis die XVI. contexitur, poſt diverſa tormentorum genera ad extremum dicitur *lapidi alligatus in Scamandrum* (de quo amne poſtea viderimus) *immiſſus, ita demum martyrii lauream conſecutus*. Menaeis conſonat non tantum in duplici nomine, verum & in genere martyrii Menologium Sirletianum, uti diximus, in quo ad diem XIII. ſic ſcribitur : *S. Sabini, alias Abibi, ex Hermopoli, qui ſaxo alligatus, & in flumen dejectus, martyrio conſummatus eſt.*

Quod autem ad *Abibi* nomen attinet, id videtur homini Aegyptio peculiare fuiſſe. Nam quod primo menſi *Abibi* nomen Moſes (in Hebraeo textu Exodi XIII. 4.) impoſuerit, mihi videtur vocabulum ab Aegyptiis didiciſſe. Fuerit ergo *Abibi* nomen Aegyptiis juxta atque Hebraeis uſitatum. At idem Martyris *Abibi* nomen a Graecis Latiniſque in uſitatius *Sabini* vocabulum, idque finitimae pronuntia-

diei XIII. tum *Sabinum* diei XVI. unum & eumdem eſſe. Cur autem Sabinus is, qui in Menaeis die XVI. celebratur, a noſtris in diem XXVI. dilatus fuerit, curioſius rimanti poterit ea ratio ſuccurrere, quod dies XVI. S. Montani potiore feſto occupabatur. Ac perpulchre ſane accidit, ut in his Faſtis Montanus cum Sabino ſedes permutarit ſuas; dum Montanus de die XXVI. retractus eſt in XVI. ejuſdem menſis, Sabinus contra de XVI. in XXVI. commigravit. Quid ſi enim Montani feſtum antevertere Translatio aut Dedicatio aliqua Neapolitanos juſſit? quo facto Sabinus, qui ex die XVI. a Montano deturbatus fuerat, in vacuum Montani locum, quod reliquum unum erat, convolavit. Et haec ratio ſatis eſt veriſimilis, praeſertim quum utrique diei *Natalis* h.e. diei non ſui nota praeſcribatur. Hoc vero ſi placeat; ex eo poterunt quae diximus ſup. ad diem XVI. illuſtriora fieri. Atque haec prior eſto ſententia.

Verum quid, inquis, nitimur *Sabinum* hunc ex die XVI. hujus menſis machinis omnibus huc pertrahere; quum huic ipſi hodierno diei *Sabinus* ſuus apud Graecos non deſit? Res enim ſic ſe habet. In Synaxario Claromontani Collegii S. J. Pariſienſis, itemque in altero codice Dominicano, alioque rurſus Mediolanenſi [apud Bollandiſtas ad XXVI. Martii pag. 619. n. 5.] hoc die ſic legitur: Ἄθλησις τῶν ἁγίων Μαρτύρων Μανουὴλ, Σαβίνου, Κοδράτου, καὶ Θεοδοσίου, i. e. Certamen *SS. MM. Manuelis, Sabini, Quadrati, & Theodoſii*: nec aliud ibi elogium adjungitur. An non igitur hic erit hodiernus marmoris noſtri Sabinus? Nulla per me quidem mora erit. Sed tamen libere dicendum eſt, quid de hoc ſentiam. I. Hodiernus Synaxariorum Sabinus eſt obſcuriſſimus, nec aliud, quam ejus nomen adſcribitur. II. Idque nomen abeſt hodierno

tionis, abiit. Atque haec de nomine.

Jam vero *Hermopolis*, Martyris hujus palaeſtra, in Aegypto triplex fuit, quarum unaquaeque Nilum, aut aliquod ex Nili brachiis vicinum habuit, in quod dejici Sabinus potuit. Sed omnium celeberrima eſt Hermopolis illa quae Nomo *Hermopolitano* nomen indidit, quaeque Ἑρμούπολις μεγάλη, *Hermopolis magna* Ptolemaeo appellatur, ad diſcrimen illius quam μικρὰν *parvam* idem geographus dixit, adjacentem flumini quod per oſtium Canopicum effunditur; necnon & tertiae *Hermopoleos* in Delta poſitae ad flumen Thermuthiacum. Ecqua vero ex his tribus heic ſit intelligenda, ignoratur. Verum quum abſolute ſine ullo additamento *Hermopolis* vocetur; erit fortaſſis illa Hermopolitani Nomi metropolis.

Verum quid iſtud monſtri eſt, quod in *Scamandrum* praecipitatus dicitur? Nec enim alium hujus nominis amnem ab illo Myſiae nominatiſſimo novimus. Niſi vero aliquod ex Nili brachiis *Scamandri* nomen tulerit; idque nunc primum ex Menaeis didicerimus. Atqui darem manus, ſi hoc genus librorum idoneum ad teſtimonium dicendum de his rebus eſſet, ac non potius millies caelum terrae jungeret. Mihi potius videtur *Scamandri* nomen ab illo manaſſe, a quo diſtichon ibidem adſcriptum prodiit ejuſmodi.

Ῥεῖθρον Σκαμάνδρου τῆς ἐλέγξεως ὕδωρ,
Εὐανδρίας ἔλεγχος ἦν τοῦ Σαβίνου.

Quos verſiculos ex Graecis haud ſane bonis, ſic poteris, ſi lubet, Latinos non deteriores facere.

Flumen Scamandri, ut Moſis explorans aquas
Pectus Sabini explorat, an virile ſit.

Ceteroqui ad verbum ii ſenarii ſic ſonant. *Fluentum Scamandri*, (veluti) *redargutionis aqua* (alluditur ad aquam zelotypiae Num. V. quae a LXX. vocatur ὕδωρ ἐλεγμοῦ i. e. *aqua redargutionis*) *Virilis animi Sabini in argumentum fuit*. Atqui verſificator ille ut adlitterationes undequaque captaret, fluvium aliquem invenire voluit, qui εὐανδρίας (*virilitatis*) aliquid ſuo nomine praeſeferret. Idcirco *Scamandri* nomen uſurpavit (etiam licentia uſus poetica, ac proprium pro appellativo nomine ponens, ut *Acheloia pocula*, & ſexcenta hujus generis) quia ἀνδρείαν nomine ipſo videretur gerere. Et poetae quidem acumen ejuſmodi fuit putidiſſimum, ſed tamen in verſu ferendum. At is verſificator antiquior Menaeis fuit: quae qui poſtmodum concinnavit, quum *Scamandri* mentionem in ſenariolis illis nactus eſſet, eo proceſſit, ut hiſtorica ſerietate Sabinum Hermopoli paſſum in Scamandrum praecipitaret, proinde Myſiam cum Aegypto quaſi Xerxeo ponte conjungeret. Ea enim eſt eruditio novae Graeciae. Quanto porro Baſilii Menologium prae Menaeis gravius atque caſtius: in quo ſic tantum legitur die XIII. Martii, τιμωρηθεὶς, ἐῤῥίφη ἐν τῷ ποταμῷ, *poſt tormenta in flumen projectus eſt*.

dierno die a ſupraſcripto Martyrum choro in ceteris Graecorum libris, praeſertim in Menaeis, & utroque Menologio, Baſiliano ac Sirletiano. III. Imo in Baſilii Menologio pugilum illorum elogium non hoc die, ſed craſtino pertexitur, ſed, uti dixi, ſine comite Sabino; ac de *Quadrato* ibidem ſeorſum agitur. Ac ſane quantum equidem ex horum Officiorum Graecanicorum lectione potui colligere, quoties de pluribus Martyribus memoria fit ſine elogio, non neceſſe eſt illos ſimul depugnaſſe; ſed plerumque in unam memoriam coeunt Sancti plures, martyrii genere ac loco diverſi. Itaque nihil facilius fuit, quamut *Sabinus* ille celeberrimus Hermopolitanus (de quo crediderim nō tantum Neapolitanos, ſed & alias forſan Eccleſias hoc die XXVI. feſtum celebraſſe) ex Kalendariis aliquot peculiaribus in Synaxaria immigraverit. Summa eo redit. Alter hic Synaxariorum trium *Sabinus*, niſi idem atque Hermopolitanus ſit, obſcuriſſimus fuerit oportet; proinde haud facile hoc die a Neapolitanis colendus. Interim prior ille celebratiſſimus ob eas quas dixi cauſas ſedem ſuam cum Montano permutaſſe mihi videtur, eoque huic maxime diei adſcriptus fuiſſe.

Ceterum *Sabinus* Epiſcopus (cujus corpus cum aliis pluribus ex oppido *Leſinæ* Regni Neapolit. exeunte ſaec. XVI. Neapolim in Aedem Annuntiatae translatum fuit, teſte Caeſare de Engenio pag. 404.) nihil huc attinet.

XXVII P S ISACII

Illud P. i. e. *Paſſio* deſignat, de martyre heic agi. Ac plures, ſat ſcio, fuerunt hujus nominis martyres, qui ex Martyrologiis & ex Baſilii Menologio innotuerunt: ſed nemo eorum uſquam hoc die colitur. Quo magis eo propendet animus, ut putem agi heic de illo *Iſacio* Monacho, qui Catholicae fidei gratia a Valente verberibus affectus & longa carceris cuſtodia maceratus, tandem extincto, uti praedixerat, imperatore, in pace quievit. De hoc quidem Confeſſore Baſilii Menologium, ceterique Graecorum libri die XXX. Maii memoriam agunt: at Surius hoc ipſo die XXVII. Martii. Itaque quae cauſae Surio fuerunt, ut hunc Sanctum huic diei aſſignaret, eaſdem & Faſti marmorei habuerunt, ut eum huic diei affigerent.

Atqui hauſit hoc Surius ex vita quam ipſe affert de Graeco tranſlatam: in cujus fine legitur, *Migravit ad Dominum . . . VI. Kal. Aprilis*. qui eſt dies XXVII. Martii. At Papebrochius ad 30. Maii pag. 247. num. *6*. rejicit hanc diei emortualis conſignationem in *errorem librarii Graeci*, κζ *Μαρτίου legentis pro* κϛ' *Μαΐου*: nam in altera vita longiore, quam edidit ibi Papebrochius, is mortuus dicitur die XXVI. Maii. Verum fruſtra erroris librarium a Papebrochio coargui, oſtendit hoc Marmoreum Kalendarium (ſi non antiquius vita longiore illa per Papebrochium evulgata, at certe non valde diſparis antiquitatis) in quo ita diei XXVII. Martii hic B. Monachus affigitur, ut eo die is migraſſe ſignificetur, per appoſitam ſcil. *Paſſionis* (non vero *γενικωτέραν Natalis*) notam. Itaq. non dubito, quin potius & ex vita Surii, & ex hoc marmore emendanda ſit nota temporis in vita longiore apud Papebrochium pag. 258. ad finem, ubi pro *μηνὶ Μαΐῳ εἰκάδι ἕκτῃ* puto ſcriptum antea fuiſſe *μηνὶ Μαρτίῳ* κζ per arithmeticas notas, quas qui poſtea depravatas reperit, inde excudit *ὁλογράμματον* illud *εἰκάδι ἕκτῃ*. Vide de hoc Martyre plura ad XXX. Maii.

Et quidem *paſſionem* huic, tamquam Martyri, tribui, non miror, ut qui revera cruciatus pro fide fuit. At vero quum hoc die is non per tormenta, ſed in pace quieverit; convenientior forſan fuiſſet *Depoſitionis* nota. Ita ſane. Verum poſtquam ſemel is pro martyre haberi coepit; etiam diem emortualem *Paſſionis* appellatione decorari placuit. De hoc Chriſti Confeſſore plura dicemus infra ad XXX. Maii, quo is iterum cum *Natalis* nota hiſce Faſtis inſcribitur.

XXVIII. D̄P ETVCHII EPI

SI recta eſt marmoris ſcriptura; erit hoc prorſus novum in Curia Sanctorum nomen: quod quidem nomen & ab analogia Graecanica multum abludit. Quocirca etiam atque etiam conſiderandum eſt, ecquid lapicida heic ſcribere in animo habuerit.

§.I. *An ETVCHIVS idem qui Eutychius*.

Nihil autem eſſe videtur propius, quam ut lapicidae ſcripturo EVTVCHII h. e. *Eutychii* poſterior diphthongi vocalis exciderit. Niſi vero non tam errato id ſcalptoris, quam conſilio eſt aſſignandum. Etenim in diphthongis nonnullis olim poſterior (46) vocalis omitti dedita opera ſolebat. Sed & hoc ipſum (47) nomen reperitur aliquoties in antiquitus ſcalptis marmoribus cum E ſimplici. Itaque ſit ſane ETVCHII pro *Eutychii* poſitum. Eſto. At vero ex tot Eutychiis unum aliquem reperire, qui ſimul & Epiſcopus fuerit, & ejus *Depoſitio* (quae heic diſerte in marmore notatur) in hunc diem inciderit, hoc opus, hic labor. Sane vero Epiſcopos hujus nominis tres omnino quatuorve reperio. Aut ſiquis forte alius in veteribus Faſtis latet, nae is valde obſcurus, & ἐπιχώριος (*localis*) Sanctus aliquis fuerit, nec certe talis, de quo ſe ſollicitos Neapolitani praebere debuerint. Eorum vero, quos dixi, clariſſimus omnium eſt *Eutychius* Patriarcha CPolitanus. At is non hoc, ſed die VI. Aprilis obiit, quo & in his Faſtis inſcribitur. Fuit & *Eutychius* Epiſcopus Comenſis in Italia: ſed is in Latinorum libris liturgicis die V. Junii colitur. Sicuti neque huc pertinet *Eutychius* Martyr, Melitenae Epiſcopus, de quo die 28. Maii. Multo minus *Iſichius* (ſic enim corrupte ſcribitur) *Magnus* Epiſcopus Viennenſis V. ſaeculi, aut ſiquis forte alius rimanti occurrerit: quorum nemo hoc die obiit.

Illud fortaſſis unum relinquitur, ut fuiſſe videatur aliquis Neapolitanus ejus nominis Epiſcopus Joanni Diac. ignotus; nam vulgo volunt, nonnullos ex noſtris Praeſulibus ejus diligentiam effugiſſe. Huc ſane animo propenderem, niſi grave mihi videretur, potuiſſe ex Epiſcopis Neapolitanis eum, qui non nomine tenus, ſed etiam certo Depoſitionis die adnotato, huic Kalendario inſertus reperiretur, obſcurum Jo: Diacono eſſe, qui haud diu poſt hoc marmor editum Chronico ſuo ſcribendo operam dedit. Itaq. ne ab hac quidem ſacra anchora quidquam ſpei ſupereſt. Quocirca ad alias cogitationes animum convertamus licebit.

§. II. *An ETVCHIVS idem qui ESVCHIVS ſive Heſychius*.

Quid ſi enim qui hodie heic inſculpitur, non *Eutuchium* aliquem deſignet, ſed potius ESVCHIVM (T tantum pro S poſito, aberrante ſcalptoris manu) ſive *Heſychium*? Nam de H initiali praetermiſſo nemo mihi litem intendet: quod omittere & huic (48) marmori, & aevi medii ſcriptoribus familiare fuit, idque in hoc maxime (49) nomine. Quod ſi docue-

[46] Tritum eſt hoc in Graecis inſcriptionibus marmorum ac nummorum, in quibus ſimplex O pro diphthongo ου, ut Συρακοσιων pro Συρακουσίων; & E ſolitarium pro diphthongo EI ſcribebatur. Adhaec occurrit in Latinis Mss. AGVSTVS pro *Auguſtus*: & nihil frequentius, quam nudum E pro diphthongo AE, priore omiſſa: nam & hoc moris fuit. Sic *Egipius* pro *Aegipius* in vet. codicibus ſcribitur: de quo ad diem craſtinum.

(47) Apud Gruterum pag. 340. 4. & 1064. 12. ETYCHES pro *Eutyches*: & 753. 4. ETYCHIANVS pro *Eutychianus* ſcribitur.

[48] In hoc ipſo marmore praeter diem XXI. Octobr. ubi S. HILARIV ſcribitur, a ceteris ſemper H initio abeſt, ut die 30. Sept. S IERON. pro *Hieronymi*: die XI. Septembr. IACINTHI: die XI. Maii ILARIONIS. Pari etiam facilitate H in medio negligitur.

[49] Nihil frequentius in marmoribus medii aevi & in libris reperias, quam nomen hoc mille modis depravatum, ut *Eſycius*, *Eſicius*, *Eſytius*, *Iſicius*, *Iſychius* &c. Quibus jam addetur illud hujus marmoris ETVCHIVS.

cuerimus, in hunc diem alicujus *Heſychii* Depoſitionem incurrere, nos omne punctum tuliſſe, laetandum erit. Atqui colitur hoc ipſo die in Baſilii Menologio *Heſychius* quidam *Presbyter Hieroſolymitanus*: quem hoc die obiiſſe ejuſdem Menologii auctoritas cum noſtro marmore collata ſuadet. Is ergo erit, de quo quaerebamus, pro quo ſcalptor incurioſus poſuit ETVCHIVS, una aberrans littera. Ac de Menologio quidem infra.

Interim meminit ejuſdem Cyrillus ſaeculi V. ſcriptor fideliſſimus apud Bollandum (in vita S. Euthymii ad xx. Jan. pag. 308. num. 42.) in haec verba ex Gentiani Herveti translatione. *Juvenalis Patriarcha*. (Hieroſolymitanus) *quum S. Paſſarionem, qui tunc erat Chorepiſcopus, & Heſychium accepiſſet Presbyterum, accedit ad Lauram* (S. Euthymii) *& Templum quod eſt illic dedicat* (non anno Chriſti 429. ut ibi ſubnotat Jo: Bollandus, ſed anno 428. uti emendat Papebr. in Hiſtor. Chronol. Patriar. Hieroſol. tom. 3. Maii num. 98.) . . . *Gaudebat Euthymius . . . maxime quod Paſſarionem cum Patriarcha & divinum Heſychium, qui in reliquo eorum, qui ſe exercebant, choro inſignes erant, in Laura degentes cerneret. Sed Sanctus quidem Paſſarion, quum nondum ſeptimum menſem ab illo tempore tranſegiſſet, e vivis excedit in profunda ſenectute.* Anno ſcil. 429. Paſſarion obiit.

At S. Heſychius quinquennio poſt e vita migravit. Theophanes (pag. 79. edit. Regiae Pariſ. an. 1655.) in eumdem annum refert Valentiniani cum Eudoxia Theodoſii junioris filia nuptias, & Heſychii Presb. Hieroſol. obitum his verbis: Τῷ δ' αὐτῷ ἔτει Ησύχιος πρεσβύτερος Ἱεροσολύμων ἐτελεύτησεν. *Eodem anno Heſychius Presb. Hieroſolymitanus ſuum diem obiit*. Is eſt annus 434. dies vero emortualis tum ex Baſilii Menologio, tum vero etiam ex noſtro Kalendario innoteſcit, in quo ejus *Depoſitio* hodierno die XXVIII. Martii conſignatur.

§. III. *An is Heſychius fuerit Presbyter tantum, an vero etiam Epiſcopus.*

Atqui exſiſtit heic non mediocris difficultas. Nam ETVCHIVS i. e. *Heſychius* is, cujus *Depoſitio* hoc die in hiſce Faſtis notatur, *EPIſcopus* ibidem inſcribitur. Quo poſito, diverſus ſit oportet ab eo, de quo hoc die agitur in Baſilii Menologio, qui tantum *Presbyter* inſignitur. Nec aliud in vita S. Euthymii quam Presbyter fuiſſe narratur. Non aliud quoque a Theophane quam presbyteratus ei tribuitur, tum verbis modo de ejus obitu recitatis, tum pag. 71. ubi cum Theophili Alexandrini obitu, & Cyrilli electione hujus Heſychii Hieroſolymitani promotio ad presbyteratum (50) componitur. Idem prorſus ſuadent operum ejuſd. quae nunc exſtant, tituli, in quibus *Presbyter* inſcribitur. Ac poſtremo Photius *Heſychio Presbytero Hieroſolymitano* (ſic enim appellat) cod. 269. *Encomium in S. Thomam*, cod. autem 275. aliud ejus opuſculum *in Jacobum fratrem Domini & Davidem Chriſti patrem* tribuit. Sic etiam Bibliothecae Graecorum Patrum collector ſolam presbyterii dignitatem in eo agnoſcit. Plures ſimiles operum inſcriptiones cum *Presbyteri* elogio infra afferemus §. ult.

(50) Theophanes pag. 71. obitum Theophili cum promotione tum Cyrilli tum etiam Heſychii noſtri conjungit his verbis: *Dormitio Theophili Alexandrini, &* [προβολὴ] *promotio divini Cyrilli, & Heſychii Presbyteri*. Vbi & nullis interpoſitis voculis, ſtatim idem inculcatur his aliis verbis: *Hoc anno Theophilus Alexandriae Epiſcopus exceſſit e vivis* [ſexto Theodoſii Jun. anno) *& in ejus locum Cyrillus . . . ſuffectus eſt, eodemque anno Heſychius Presbyter Hieroſolymitanus litterarum doctrina florebat*. Vbi memini, adnotari a Jac. Goar, in plurib. ſcriptis libris hunc poſteriorem locum deeſſe. Ac revera quid neceſſe erat Theophili obitum & quae ſequuntur, iterato narrari? Itaq. facile, uti ſuſpicor, haec poſteriora ſciolus margini illeverit, volens declarare, quo ſpectaret vox προβολὴ in priore loco; nim. in Cyrillo ea voce deſignari *promotionem* ad Cathedram, at in Heſychio non *promotionem* ad Presbyterium (nec enim id tamquam memorabile adnotandum fuit) ſed ejuſdem *profectum* in ſacra eruditione. Id vero poſtea librarii in textum intruſerunt.

ult. Sed & Rabanus in Prol. ad Levit. ad Freculſum Lexovienſem, hunc Heſychium (auctorem Comm. in Levit.) diſerte vocat, *Ven. Preſbyterum Hieroſolymorum*.

Quid in hac tanta difficultate ſtatuemus? an erraſſe ſcalptorem noſtri marmoris, qui pro *PRESByteri* ſcripſerit *EPIſcopi*? At grave eſt tertio quoque verſu lapicidam reum peragere. Sane in Auguſtino ſpei plurimum initio repoſueram, cujus exſtant duae ad *Heſychium* quemdam epiſtolae (tum 197. alias 78. tum etiam 199. alias 80.) ac rurſus alia Heſychii ejuſdem ad Auguſtinum (quae eſt 198. alias 79.) quibus in epiſtolis mutuo ſe ambo illi *coepiſcopos* & *fratres* ſalutant, ut videri potuiſſet Hieroſolymitanus Heſychius tandem epiſcopalibus infulis fuiſſe decoratus. Verum perſpexi tandem eum, cum quo mutuum litterarum commercium Auguſtinus exercuit, Salonitanum in Dalmatia Epiſcopum fuiſſe, ipſo Auguſtino teſte in XX. de Civit. 5. ubi poſterioris epiſtolae 199. ad illum a ſe ſcriptae meminit, quae inſcribitur *de fine ſaeculi*, ibique diſerte eum *Salonitanum Epiſcopum* vocat. Hieroſolymitanum autem Preſbyterum nemo ſibi perſuaſerit potuiſſe ad Salonitanam Cathedram perrepere.

Hac ſpe falſus, non continuo tamen animum deſpondeo. Adhuc enim neſcio quid creperae lucis affulget.

§. IIII. *De Epiſcopali Heſychii dignitate duplex conjectura.*

Hoc primum ponendum eſt, non tantum in hoc marmore, verum etiam in Gloſſa ordinaria ad Leviticum, Heſychium *Epiſcopum* appellari, imo *Hieroſolymorum* (51) *Epiſcopum*, ſi Gloſſae credimus. At grave eſt duos minime inidoneos teſtes, ejuſdemque (52) aetatis reſpuere. Quin multo praeſtabilius eſt viam quaerere, qua oſtendi poſſit, nec ſuperiores illos fuiſſe falſos, qui eum *Preſbyterum* inſcripſerunt, nec noſtram teſtium bigam, apud quos idem audit *Epiſcopus*. Non alia vero ad id via patet, quam ſi Heſychium ultimis annis *Chorepiſcopum* fuiſſe dixerimus: nam Chorepiſcopi ſaepe *Preſbyteri* nuncupabantur, maxime ſi epiſcopali (53) conſecratione caruiſſent. Ac rurſus eoſdem Chorepiſcopos interdum ſimpliciter *Epiſcopos* fuiſſe appellatos, ex pluribus monumentis liquet.

Porro non aliud quam Chorepiſcopus ſanctorum locorum fuit olim exeunte IV. ſaeculo Praylius, quando S. Porphyrium epiſcopum ordinavit: de quo vide ad 26. Februar. ſup. pag. 72. Praylio in

[51] Gloſſam ad manus non habeo: ſed tamen Xyſtus Senenſis de eo ſic habet: *Heſychius, Hieroſolymitanus Preſbyter, vel, ut in Gloſſa Ordinaria ſuper Leviticum ſcribitur, Hieroſolymorum Epiſcopus* &c.

(52) Nam ſi Faſti marmorei nono ſaeculo ſcalpti fuerunt, etiam VValafridus Strabo, qui fuit Gloſſae ordinariae auctor, nono ſaeculo floruit. Quo, inquis, hoc pertinet? nimirum quia ſi noſtrum Kalendarium poſt Strabonem conſcriptum fuiſſet, dici poſſet Heſychii Epiſcopatum a Strabone hauſtum fuiſſe: proinde duos hoſce teſtes pro uno numerandos. Nunc aevo eodem hi teſtimonium dicunt, & quidem permagno locorum intervallo disjuncti, ut unus alterius vocem exaudire nequeat. Proinde recte pro duobus teſtibus habeantur licebit. Ex quibus liquet, nono ſaec. Heſychium pro Epiſcopo fuiſſe habitum. Quod & diu poſtea placuit. Nam anno circiter 1410. extitit in Anglia *Boſtonus Burienſis* Monachus, vir eruditiſſ. qui luſtratis atq. excuſſis innumeris bibliothecis, *Catalogum Scriptorum Eccleſ.* compoſuit, quem manu exaratum habuit Huſſerius. Is igitur *Explanationes in Leviticum* (Heſychii noſtri Hieroſolymitani opus) *Iſſychio* [ſic enim vocat] *Hieroſolymorum Epiſcopo* tribuit, teſte Huſſerio in Biblioth. Theol. MS. apud Guil. Cavium.

[53] Canon X. Antiochenus: τοὺς καλουμένους χωρεπισκόπους, εἰ καὶ χειροθεσίαν εἶεν ἐπισκόπων εἰληφότες &c. Vetus interpres: *Chorepiſcopi tametſi manus impoſitionem ab Epiſcopo ſuſceperunt, & ut Epiſcopi ſunt conſecrati, tamen* &c. Verum pro *Tametſi ... ſuſceperunt, & ut Epiſcopi ſunt conſecrati* vertendum fuerat, *Etiamſi ... ſuſceperint, & ut Epiſcopi ſint conſecrati* &c. Nam Canon ſupponit, non omnes Chorepiſcopos ſimul etiam epiſcopali conſecratione donatos. Dum ergo Chorepiſcopos frenis quibuſdam coercet, id etiam de iis intelligit, qui conſecratione facti fuerint Epiſcopi.

in Chorepiſcopatu ſucceſſiſſe mihi videtur Paſſarion, Paſſarioni Heſychius. De utroque mentionem facit Cyrillus in S. Euthymii vita, iis verbis quae §. 2. recitavimus. Ibi *Juvenalis Patriarcha, adjunctis ſibi S. Paſſarione, qui tunc erat CHOREPISCOPVS* (utique *ſanctorum locorum* : quem unum Chorepiſcopatum Hieroſolymitanum ex vita S. Porphyrii novimus) *& Heſychio Presbytero*, accedit ad Lauram . . . . *Sed ſanctus quidem Paſſarion, nondum ſeptimo menſe tranſacto obiit ;* ἔτει υκθʹ, uti ſupra innuimus, 429. Quid ergo aliud relinquitur, niſi ut Paſſarioni in eo Chorepiſcopatu Heſychius ſucceſſerit ? Id enim neceſſario ſuadet Epiſcopalis titulus, qui ei tum in hoc noſtro marmore, tum ab auctore Gloſſae tribuitur. Adde quod eadem Gloſſa *Hieroſolymorum epiſcopum* eum facit, h.e. revera non aliud quam Chorepiſcopum ſanctorum urbis illius locorum. Nam quominus ipſius ſanctae urbis Patriarcha fuiſſe credatur, Epiſcoporum Hieroſolymitanorum laterculum prohibet, a quo Heſychius is abeſt. Poſtremo Heſychio ſub an. 434. demortuo ſucceſſiſſe in chorepiſcopatu videtur *Anaſtaſius* is, qui poſtea Patriarcha fuit. Atque Anaſtaſii chorepiſcopatum confirmat ex vita S. Euthymii Pagius ad an. 398. n. 25. & 458. n. XI.

Nec ſane aliud ad aſſerendam Heſychio Chorepiſcopalem dignitatem reſtat, niſi ut revera eum ſanctorum locorum praefectura donatum, doceamus. Id vero ſubobſcure Baſilii Menologium innuit ad hunc diem. *Quum vero fieri non poſſet, ut tanta virtus lateret, vi adactus ab eo, qui tum Hieroſolymorum Archiepiſcopus erat, Presbyter ordinatus eſt* : καὶ προσμένων τῷ τοῦ Κυρίου τάφῳ, καὶ τοῖς ἄλλοις τόποις, ἐν οἷς τὰ ὑπὲρ ἡμῶν ἅγια πάθη ὑπέμεινεν ὁ Κύριος . . . ἤντλει πηγὰς γνώσεως καὶ σοφίας : *in Domini autem ſepulcro, aliiſque locis in quibus pro nobis Dominus . . . Sanctam paſſionem ſuſtinuit, permanens, hauſit fontes, ſcientiae & ſapientiae*. Nam qui Presbyter ordinatus fuerat, cur extra urbem in Sanctis locis ageret, niſi forte ut eorum curam gereret, eorumdem ſcil. Chorepiſcopus poſt Paſſarionem factus ? idque ab anno 529. ad 534. quo diem ſuum obiit. Atque ea eſt prior conjectura. Sequitur altera.

Nam fieri potuit, ut nono ſaeculo (quo & hi Faſti ſcalpti fuerunt, & Gloſſa Ordinaria prodiit) Heſychius Presb. Hieroſolymitanus cum altero Heſychio, ſive potius *Iſychio*, qui revera Patriarcha Hieroſolymit. fuit confunderetur. Summa eo redit. Qui hodie in his Faſtis ſignatur, non alius revera fuit, quam Heſychius Presb. Hieroſ. tot operum ſcriptor clariſſimus ; quippe is hoc die obiit, quo & in Baſilii Menologio colitur. At vero quod idem in his Faſtis *EPIſcopus* inſcribatur, id ſumptum eſt ex Iſychio Epiſcopo Hieroſ. qui ſexto ineunte ſaeculo Amoſo ſucceſſit, atq. (ut in Chronico Alex. ſcribitur) an. 609. mortuus, ſucceſſorem habuit Zachariam. Et hic quidem in Chronico Alex. & Nicephoro *Iſacius* vocatur, quod verum ei nomen fuit. At idem in occidente vulgo *Iſychius* corrupto nomine appellabatur; uti conſtat ex Epiſtola S. Greg. Papae IX. 40. ad eum ſcripta, ubi is in omnib. MSS. *Iſychius* nuncupatur. Itaq. hinc fortaſſis factum, ut Iſychii Epiſcopatus Hieroſolymitanus S. Heſychio Presb. hoc die depoſito affictus fuerit : praeſertim quum Gloſſa Ordinaria & Biſtonus Burienſis *Iſychium*, non *Heſychium* nuncupaverint eũ, cui *Explanationes in Leviticum* tribuerunt.

§. V. *De Heſychii ſcriptis*.

Primus qui de Heſychi Hieroſolymitani eruditione magnifice ſcripſerit eſt Theophanes pag. 71. Ἤνθει τοῖς διδασκαλίοις Ἡσύχιος πρεσβύτερος τῶν Ἱεροσολύμων : *Heſychius Presbyter Hieroſolymitanus litterarum doctrina florebat*: ſi modo ea verba ex Theophanis manu ſunt, de quo vide dicta ſup. in Adnot. 50. At plura affert Baſilii Menologium in haec verba. *Sanctus Pater noſter Heſychius, Hieroſolymis & natus & educatus, Sacram Scripturam omnem* (εἰς ἄκρον ἐκμελετήσας) *commentando perfecte aſſecutus, divina ſcientia dives fuit*. Poſt pauca : Ex locis, in-

inquit, ſanctis, quibus diu haeſit, *Fontes hauſit ſcientiæ ac ſapientiae: unde & omnem ſcripturam interpretationibus dilucidis explanavit, quas & ad multorum utilitatem edidit. Quamobrem celeberrimus apud omnes, atque admirabilis effectus, ubi per omnia Deo ſerviiſſet, laetus ad eum convolavit*. Jam vero Photius duo ejus opuſcula recenſet in Cod. 269. & 275. quae §. tertio indicavimus. Walafridus Strabo, uti jam diximus, commentariorum ejus in Leviticum meminit: meminit & Rabanus. Atq, ea ex antiquis teſtimonia habeo.

At Trithemius de eo ſic ſcriptum reliquit. *Eſytius* (ſic) *Presbyter & (54) Monachus, beati Gregorii Nanzianzeni Epiſcopi quondam auditor, & (55) diſcipulus, vir in Divinis Scripturis eruditiſſimus; exemplo ſui praeceptoris admonitus fertur in Divinos libros multa explanationum ſcripſiſſe opuſcula, & tam in Novum, quam in Vetus Teſtamentum varia lucubraſſe volumina, quae necdum ad manus noſtras pervenerunt. Legi tantum opus illud inſigne & magnae quantitatis, quod ſcripſit ad Eutychianum Venerabilem Diaconum in Leviticum. De ceteris nihil vidi.*

Adhaec Xyſtus Senenſis, ubi ex Gloſſa ordinaria de Heſychii Epiſcopatu (vide §.IV.) docuiſſet, & mox ea exſcripſiſſet quae Trithemius de ejuſdem ſub Nanzianzeno diſcipulatu affert, addit: *De quibus* (operibus) *exſtant in totum (56) Leviticum ad Eutychianum Diaconum libri ſeptem, in quibus myſticam Moſis intentionem ſpiritualiter interpretatur, ſecutus editionem ita temperatam, ut cum LXX. conveniat, & a noſtra Vulgata non diſcrepet. Habet genus quoddam dictionis inſuetum (57) atque affectatius, & a communi dicendi conſuetudine abhorrens. Opus incip*[illegible] Venerabili diacono Eutychiano peccator Chriſti ſervus Iſychius (58) presbyter in Chriſto ſalutem. *Scripſit etiam conſimili expla-*

[54] Monachum aliquamdiu fuiſſe Heſychium Baſilii Menologium aperte tradidit· Καὶ μοναχὸς γενόμενος &c. *Et monachus effectus, vitam in eremo duxit, accedens ad ſanctos Patres ibi commorantes, & ab unoquoque inſtar apis flores virtutum colligens*. Quae de ejus in S. Euthymii Laura commoratione ſunt capienda, uti ex S. Euthymii vita ſup. vidimus.

(55) De Heſychii ſub Nanzianzeno praeceptore inſtitutione, nihil eſt cur Trithemio affirmate id narranti fidem derogemus. At ubi id legerat? An in Heſychii Commentario in Leviticum quod unum Heſychii opus ſe legiſſe fatetur Trithemius? Alicubi certe id reperit.

(56) Guil. Cavius ad an. 601. pag. 372. praefatus, de hoc opere exſtare quot homines, tot ſententias, & in nonnullis Mss. id *Heſychio Salonitano* tribui, demum eo labitur, ut putet, fuiſſe quidem ab Heſychio Hieroſolymitano [quem perperam cum *Iſacio* ſeu *Iſychio* Patriarcha, ad quem ſcripſit S. Gregorius, confundit] Graece initio conſcriptum, ſed poſtea ab Heſychio Salonitano Latine redditum; a quo Salonitano interprete profectum putat, ut Latini ſcriptoris perſonam induens, non tantum Hieronymi verſionem his Commentariis aptaret, ſed & de LXXvirali, tamquam de extera ac peregrina loqueretur in iis locis, quae ab Huſſerio excerpta in cod. Cavio videre potes. In quo quidem ut cetera ei largiar; at illud non poſſum, quod quae in Heſychium Presb. Hieroſolymitanum, qui hoc die colitur, conveniunt, ea omnia in *Iſychium*, ſeu verius *Iſacium* Patriarcham duob. ſaeculis recentiorem confert: deinde quod hoc opus, ſi eidem credimus, Salonitanus Heſychius Latine verterit. Nam Salonitanus ille Auguſtino amicus, aequalis Hieroſolymitani Heſychii fuit, niſi etiam aetate provectior. Adde quod Heſychius Salonitanus Hieronymi Translatione (vix dum edita, nec niſi diu poſtea in uſum recepta) uti non potuiſſet. Sed ſcio quid Cavius & alii reponant, nim. recentiorem alterum Heſychium Salonitanum id opus vertiſſe ac variis interpolationibus incruſtaſſe. Ecquem? Nam alium Salonitanum Heſychium ab illo Auguſtini familiari nondum ſcio.

(57) Haec quae de ſtylo habet, in Latinam interpretationem, quam ſolam Xyſtus vidit, conveniunt, non ſecus ac ſuperiora illa cum Vulgato interprete convenientia.

(58) *Presbyterum* ſe in operibus inſcribit, quippe ante Chorepiſcopatum (ſi modo Chorepiſcopus aliquando fuit) ſcriptis. Atque hae operum inſcriptiones fecerunt, ut ſolus ejus presbyteratus tandem innotuerit. Verum non obſtantibus his inſcriptionibus, adhuc nono ſaeculo Heſychii Epiſcopatus tum auctori Faſtorum marmoreorum, tum longe, ut illis temporibus, eruditiſſimo VValafrido Straboni exploratus fuit. Niſi vero, ut ante dixi, confuſus cum *Iſychio* Patriarcha recentiore fuerit.

explanationis ſtudio in Ezechielem commentarios, quorum in Praefatione primi libri in Leviticum mentionem facit : item in Epiſtolam ad Hebraeos.

Sed & Bollandus ad ſupra recitatum de Heſychio teſtimonium ex vita S. Euthymii quaedam ejus opuſcula affert. At eadem & alia plura a Bollandiſtis recenſentur ad hunc diem pag. 713. num. 3. „ Exſtant, inquiunt, ejuſdem *S. Heſychii* „ *presb. Hieroſolymor.* varia encomia ſeu „ vitae Sanctor. & ex his recenſentur a „ Leone Allatio in lib. de Simeonum ſcrip„ tis, quae compoſuit εἰς τὴν ὑπαπαντὴν.. „ *In Occurſum Domini*, *de S. Michaele*, *de* „ *SS. Petro & Paulo Apoſt*; *de S. Andrea* „ *Apoſt*; *de Quatriduano Lazaro*, *& S. Pro*„ *copio Mart.* eorumque exordia Graeca „ indicat. Franc. Combefis in ſua Biblioth. „ concionatoria edidit *Hom. duas in An*„ *nuntiationem Deiparae*, aliam *in Reſur*„ *rectionem Domini* : item *de Jacobo Fratre* „ *Domini*, & *de S. Andrea Apoſt.*, quae „ apud Photium in laudem S. Thomae „ perperam ſcripta dicitur. Edidimus & „ nos tom. 2. (Martii) ad diem XV. *En*„ *comion S. Longini Centurionis*, *duorumque* „ *ſocior.* ab eod. S. Heſychio ſcriptum .... „ Ejuſdem eſt ſermo compendioſus ani„ mae perutilis ad Theodulum de tempe„ rantia & virtute h. e. ἀντιῤῥητικὰ καὶ „ εὐκτικὰ, ſive *de ratione luctandi atque o*„ *randi*, continens capita aſcetica in duas „ centurias diſtributa : exſtatque ſeorſum, „ & inſertus Bibliothecae Patrum. De„ mum aliqua Hiſtoria Eccleſiaſtica a S. „ Heſychio conſcripta eſt : cujus illuſtre „ fragmentum exſtat in Concil. Oecum. „ CPolitano II. (an. 553. habito) in quo „ Theod. Mopſueſteni, Neſtorianae hae„ reſeos primi inventoris, blaſphemiae „ rejiciuntur.

Poſtremo an. 1686. Pariſiis prodiit e Cotelerii manu Tomus tertius *Monumentor. Eccleſiae Graecae* : cujus tomi ſtatim initio (a pag. 1. ad 52.) Graece & Latine exſtat Συναγωγὴ &c. *Collectio difficultatum & ſolutionum*, *excerpta per compendium* (ἐκ τῆς Εὐαγγελικῆς συμφωνίας) *ex Evangelica Conſonantia Sancti Heſychii Presbyteri Hieroſolymorum.* Ex Regio Cod. MS. 2452. Ad id vero opuſculum initio haec de Heſychii operibus editor eruditiſſimus adnotat. „ Plurima ſcripſit, Exe„ getica, Homiliatica, Moralia, & Aſce„ tica, necnon Hiſtoriam Eccleſiaſticam, „ quae citatur Collat. V. Synodi quintae; „ Pelagii II. Epiſt. VII. num. 13. & in „ Edicto Juſtiniani de Fide Orthodoxa, „ ſub finem. Ex illius operibus multa edi„ ta ſunt, etiam in Catenis, multa inedi„ ta, inter quae memorantur ab Huſſerio „ *Hypotheſes in Libros Sacros*, a Poſſino „ *Commentarius in XII. Prophetas*, ab aliis „ alia. Nos quoque non pauca e variis „ Manuſcriptis collegimus, eaque in lu„ cem emiſſuros polliceremur, niſi jam „ longioris vitae ſpes decollaſſet. Quare „ volentibus lampada tradere cogimur. „ Ceterum Heſychianae Evangelicae „ Conſonantiae (cujus haec eſt epitome) „ Fragmentum habes Tom. I. Auctarii „ Combefiſiani col. 773. & alterum infe„ rius. „ Intelligit fragmentum, ſeu *Quaeſtionem*, quam Cotelerius exhibet pag. 52.

Sed & poſt Cotelerium & alios a Cotelerio laudatos, non contemnendum ſpicilegium reperire licebit ap. Guil. Cavium loco ſup. cit. Ex quo quae reſtant opuſcula, decerpere ſuperſedeo ; quia is liber eſt ad omnium manus. Sed lector caveat, ne imponi ſibi a Cavio patiatur, dum quae opera Heſychio noſtro Theodoſii Junioris aequali ſunt tribuenda, ea omnia ad *Iſychium* Patriarcham ducentis annis recentiorem transfert, qui revera non *Iſychius*, ſed *Iſacius* vocabatur. Ac de S. Heſychio, qui hodie colitur, plura ſane, quam pro conſueta noſtra brevitate. Verum ſic ſumus. Quaecumque nondum ſatis illuſtrata nanciſcimur, in eam provinciam quaſi vacuam irrumpimus. Qua de cauſa in *Reduce*, qui ſequitur, multo adhuc longiores erimus.

XXVIIII D̄P REDVCIS EP̄I

NEminem hujus nominis ad hunc diem reperire mihi licuit ſive inter Caelicolis adſcriptos, ſive inter (59) Epiſcopos, aut omnino inter mortales, nec in ſcriptis libris, nec in litteratis ſaxis, praeter unum Neapolitanū Epiſcopum ſexti ſaeculi. Quocirca ſcirpeus ſit oportet, qui adhuc dubitet, utrum revera de Neapolitano Reduce agatur hodie. Nec quemquam id turbet, quod in marmore deeſt conſuetum illud NOSTRI; quum alibi ſaepiſſime idem pronomen deſit in iis, qui ſine controverſia noſtri ſunt. At ex hoc Kalendarii loco hunc fructum capimus, quod de *Reducis* cultu ejuſdemque die Depoſitionis (quorum utrumque antea ignorabatur) certiores evadimus: deinde & rectam ejus nominis ſcripturam aſſequimur, alicubi (60) depravatam. Et hactenus quidem ad inſtitutum noſtrum ſatis eſſe poterat. Verum quum *Reducis* hujus ſimulque *Eugipii* Abbatis (quos ferme aequales fuiſſe reperio) aetas multis ſit obſtructa difficultatibus; non committam ut hoc loco quidquam eorum, quae criticae tractationis ſunt, per me negligatur.

DISQVISITIO
De REDVCIS Neapolitani, deque Eugipii Lucullanenſis aetate.

§. I.
Reducis aevum ex Joanne Diacono.

Joannes Diaconus in Chronico Epiſcopor. Neap. ſic ſcriptum reliquit: *REDVX Epiſcopus ſedit annos III. Dies XXIIII. Fuit autem temporibus jam dicti Benedicti Papae uſque ad exordium Pelagii Papae, & temporibus Tiberii Conſtantini* Has temporum notas ſi ſequimur, Noſter mori omnino debuit anno 578. die 29. Martii. De die certos nos reddit hoc Kalendarium, in quo eo ipſo die *Depoſitio Reducis* conſignatur. Annum autem ex eo elicimus, quia teſte Jo: Diacono vixit Redux *uſque ad EXORDIVM Pelagii Papae*. Quia vero hic Pontifex ſecundum Anaſtaſii Bibliothecarii rationes videtur menſe Novembri creatus, & quidem anno 577. (ſive 578. ſi pro more tunc uſitato annum a Septembri ordiaris) ex his ſequitur, annum Reducis emortualem fuiſſe 578. quum quatuor paullo plus menſes a Pelagii ordinatione numerarentur: eumdem vero Reducem, (cujus cathedrae annos III. dies 24. Joannes imputat) anno 575. Martio ineunte ordinatum fuiſſe Epiſcopum.

Verum in eo, quod addit Diaconus, *Temporibus Tiberii Conſtantini*, nae is aliquantulum in eo rationes conturbare videbitur. Cur enim ſicuti is ſub Benedicto & Pelagii exordio Reducis epiſcopatum poſuit, non eundem etiam ſub Juſtino Juniore (quem turpiter praeterit) & exordio Tiberii conſtituit? Nam moriente Reduce (ſi quidem is Praeſul, uti praediximus, exeunte Martio anni 578. obierit) non amplius quam quinque menſes, & quod excurrit, ab obitu Juſtini numerabantur: quum Juſtinus die V. Octo-

(59) Non defuere quidem viri eruditi, qui praeter noſtrum hunc Reducem, alterum adſtruxerint Neapoli in Africa Epiſcopum. Ac primus quod ſciam Chioccarellus noſter id affirmavit in Catal. Epiſc. Neap. pag. 50. ubi de *Reduce*. Chioccarellum ſunt & alii poſtea ſecuti. At valde infeliciter Reducem iſtum toti antiquitati inauditum ac mere commentitium induxerunt; nec niſi tamquam deum aliquem demiſſum de machina ad ſolvendum nodum petitum ab auctoritate Sigeberti Gemblacenſis: cujus nodi ſolutiones infra in ſubjecta *Diſquiſitione* afferemus in medium.

(60) In pluribus Joannis chronographi Epiſcoporum Neapolitanorum apographis Noſter hic uno elemento fit auctior, ac RENDVX pro REDVX ſcribitur. Eademque γραφή in Sigeberti codices manavit. Sed etſi non erat mihi dubium, quin ea ſcribendi ratio ex ea librariorum conſuetudine fluxerit, qua VICENSIMVS pro *Viceſimus*, & ſexcenta ejuſdem modi alia ſcribebant; tamen percommode accidit, quod recta ejus nominis ſcriptio ſine liquida confirmatur ab hoc marmore. Ceteroqui *Rendux* nihil eſt; at *Reducis* vocabulum ſua ſe ſignificatione erudito lectori commendat.

Octobris anni 577. ſive (auſpicando annum a Septembri more CPolitano) ejuſdem anni 578. mortuus fuerit.

Atqui non modo non accuſanda eſt Joannis Diac. negligentia, verum etiam accuratio laudanda. Quid enim? jam ante annos quatuor Juſtinus in phreneſim tantam (aut quidquid aliud id fuit) inciderat, ut ob eam cauſam Tiberium non tantum ut Caeſarem adoptaverit, ſed ei etiam ferme regni gubernacula concredíderit. Quo fit ut Evagrius V. 23. ſic Juſtini annos diſpertiat, ut dicat eum imperaſſe ſolum an. XII. menſ. X. & ſemis; cum Tiberio autem annos III. menſes XI. Quae quidem Evagrii ſupputatio vera eſſe non poteſt, niſi ſimul fateamur, his fere quatuor Juſtini poſterioribus annis Tiberium, etſi Caeſar tantum erat, at ingraveſcente quotidie magis Juſtini morbo, ſummam ferme auctoritatem ſolum obtinuiſſe. En cur Reducem Joannes noſter temporibus Tiberii dumtaxat ſediſſe dicat, quia jam tum propter Juſtini amentiam is & auctoritatem ſummam adeptus erat, & unus in imperiali culmine agnoſcebatur.

Cum hactenus dictis congruit & Eugipii Ab. aetas, quem hortatu noſtri *Reducis* Florilegium ex operibus S. Auguſtini concinnaſſe, auctor eſt Sigebertus Gemblacenſis: quem Eugipium idem auctor (niſi vero falſus ipſe nos etiam tranſverſos agit) vixiſſe itidem ait ſub Pelagio II. & imp. Tiberio. Verba Sigeberti quia ita poſitam Reducis aetatem confirmant, ut tamen pluribus alia omnia ſentiendi occaſionem obtulerint, haud gravabor huc afferre ex lib. de Script. Eccleſ. cujus caput XXXIX. ſic habet: *Eugippius Abbas hortatu Renducis* (h.e. *Reducis*) *Neapolitani Epiſcopi, deflorans libros Auguſtini Epiſcopi Hipponenſis, dedit codicem magnae utilitatis ad Probam Virginem; & per manus ejuſdem Renducis Epiſcopi obtulit Eccleſiae Neapolitanae. Fuit tempore ſecundi Pelagii, & imperatoris Tiberii Conſtantini.* Vides ut Sigeberto cum Joanne Neapolitano optime conveniat. Et tamen hic ipſe Sigeberti locus viros eruditos inter ſeſe commiſit, eoſque in plures ſententias ſcidit; quas jam operae fuerit ſingulatim exponere ac ſimul expendere.

§. II.

De Eugipio Ab. Lucullanenſi, & quo pacto ejus aetas cum Reducis aevo componi debeat.

Hunc *Eugipium* (cujus nomen non uno modo (61) ſcriptum reperitur) omnium primus Iſidorus Hiſpal. cap. 13. inter Eccleſiae ſcriptores retulit his verbis: *Eugipius Abbas Lucullanenſis, oppidi Neapolis Campaniae* (62) *ad quemdam Paſchaſium diaconum libellum de vita ſancti monachi*

 Se-

(61) Abbatis Lucullanenſis nomen varie admodum in antiquioribus Caſſiodori, aliorumq. ejus mentionem injicientiũ libris ſcribitur: ſaepius quidem *Eugipius*, alibi *Eugypius*, *Eugippius*, *Eugepius*, *Egipius*, *Evipius*. Verum, ſi etymologiã & Graecanicam analogiam in conſiliũ adhibemus, videtur verũ ei nomen fuiſſe *Eugypius* cum Pythagorica littera a γὺψ *vultur*, & praep. εὖ compoſitum. Aut vero potius AEGYPIVS ſcribendum fuerit, quae vox *vulturem* notat, qui Graecis non tantum γὺψ, ſed etiam αἰγυπιὸς nuncupatur. Atque haec vera nominis hujus orthographia proxime abeſt ab EGIPIVS, uno ſcil. ex ſcribendi modis, quos affert Dupinus, & quo modo in optimo codice infra producendo pluries reperitur. Ac ne *Evipius* quidem [modo P duplicetur] diſpliceret: ſed ſemel tantum in quodam codice ea γραφὴ deprehenditur. Itaq. AEGYPIVS [vulgo *Egipius*] veram ſcriptionem complectitur. Ceterum aliae ſcribendi rationes nullam prorſus ſignificationem Graece aut Latine praeſeferunt. Nos tamen veram ſcripturam adnotaſſe contenti, nemini ob hoc bellum inferemus, imo cum aliis *Eugipium* uſitato more ſcribemus.

(62) Si me audis, aufer diſtinctionem, quam editi poſt *Lucullanenſis* adpinxerunt, atque uno ſpiritu lege *Lucullanenſis oppidi*; ut *Lucullanenſis* cũ *Oppidi*, non cum *Abbas* jungatur. Nam Iſidorus ſi iis, quae de *Oppidi* notione in XV. Orig. 2. inhaerere voluit, potuit optime Lucullanum vocare *oppidum*, quippe muro ſeptum, quod unice ad *oppidi* conſtitutionem ibi requirit Hiſpalenſis. At miror, ſi idem Neapolim clari nominis tunc rempublicam nuncupaverit *oppidum*. Quia tamen Lucullanenſe oppidum ad Neapolitanam

Severini tranſmiſſum brevi ſtylo compoſuit. Scripſit etiam regulam monachis conſiſtentibus in monaſterio(63) *Sancti Severini, quam eiſdem moriens quaſi teſtamentario jure reliquit. Claruit poſt Conſulatum Importunii* (64) *junioris, Anaſtaſio Imp. regnante.* Iſidoriana iſta ſic breviter contraxit Honorius Auguſtodunenſis III. 15. *Eugipius Abbas compoſuit vitam S. Severini monachi, & regulam monachis. Iſidorus cap.* 13. Ex his vides nec Iſidorum, ejuſque defloratorem Honorium, de Excerptis operum Auguſtini ab Eugipio elucubratis inaudiſſe (quorum Sigebertus meminit verbis ad finem §. ſuperioris recitatis) nec contra Sigebertum aliud vidiſſe ex operibus Abbatis Lucullanenſis quam unum illud Florilegium. Atque id quidem nihil magnopere abſurdi complectitur: nam quia ſcriptorum librorum maxima tunc erat ubique inopia; Iſidorus unum alterumve ex Eugipii operibus vidiſſe potuit, Sigebertus aliud.

tanam remp. pertinebat; idcirco ait, *Lucullanenſis oppidi Neapolis Campaniae*, ita ut Lucullanenſe oppidum Neapoli tribuatur. Qui ſi ſcripſiſset, *Abbas in Lucullanenſi oppido Neapolis Campaniae*; omnem prave diſtinguendi anſam poſteris praecidiſſet. Dices, *Lucullanum* inſulae exiguae impoſitum longe minus fuiſſe, quam pro juſti oppidi modulo. Equidem non repugno: nam in medii aevi monumentis non aliter ferme quam *Caſtrum Lucullanum* id nuncupatur. At ignoſcendum eſt Iſidoro in Hiſpaniis ſcribenti; cui parvitas Lucullani ignota erat: ſed qui ſciret, illud muro ſeptum, hoc ſatis habuit, ut *oppidum* appellaret. Quamquam nolim lectorem ex hodierna Lucullani parvitate quid olim fuerit aeſtimare. Nam olim aliquanto explicatior, opinor, ea inſula fuit. Mox ſenſim promotis proximae continentis littoribus, ac pontum recedere cogentibus (quod alibi paſſim contigit) mariq. proinde aſſurgente, etiam, quod conſequens fuit, exteriora eademq. humiliora inſulae quaquaverſum ſub undis delituerunt. Quod & alibi factum ſcio. Certe Lucullanum medii aevi ſcriptores *inſulam* appellant, non *ſcopulum*, cui nunc ſimilior eſt.

(63) Cave intelligas illud nobiliſſimum *S. Severini* Monaſterium, quod hodiedum Neapoli floret, a Monachis S. Benedicti Congr. Caſinenſis frequentatum. Hoc enim Iſidoro ſcribente vel nondum erat, vel certe (ſiquod ibi ſive oratorium, ſive coenobium fuit) nondum *S. Severini* nomen adeptum fuerat: quod tum demum ſibi peperit, quando in id anno 910. *S. Severini* Noricorum Apoſtoli reliquiae e Lucullanenſi Monaſterio translatae fuerunt. Etſi ſatis ſcio, non deeſse qui ibi *S. Severini* Eccleſiam antiquiorem agnoſcunt, a *S. Severino* Epiſcopo Neap. appellatam. Fabulae. Quos ergo heic vocat Hiſpalenſis *Monachos conſiſtentes in Monaſterio S. Severini*? Sine ulla controverſia Monaſterium Lucullanenſe intelligit quod ab aliis paſſim *Monaſterium S. Salvatoris* vocatur (ſicuti & alicubi *S. Salvatoris inſulam* nuncupatam reperi) cui Monaſterio Eugipius praefuit. At hoc idem etiam *Monaſterium S. Severini* vocatum fuiſse, ex hoc S. Iſidori loco diſcimus, utique ob recondita ibi S. Severini Norici pignora. Atque hinc profecto luculentius liquet, unde hodiernum *S. Severini* coenobium id nomen ſibi tandem quaeſierit, tum ſcil. ab illato S. Severini corpore, tum etiam quia ſimul tota Monaſterii S. Severini Lucullanenſis familia in alterum hoc urbanum decimo ineunte ſaeculo immigravit.

(64) Non *Importunius* ſed *Importunus* (nonnullis *Opportunus*) dicebatur is qui anno 509. ſolus conſul proceſſit. Is autem nuſquam *Junioris* agnomento notus eſt, quum nemo ſit alius ejus nominis *ſenior*. Omnino ſcripſerat Iſidorus P. C. IMPORTVNI II. h. e. *poſt conſulatum Importuni* (anno) *ſecundo*, qui eſt annus DXI. (quo anno & poſtconſulatu conſignatur epiſtola Eugipii ad Paſchaſium praefixa Vitae S. Severini, quantum meminiſse poſsum; nam ea nunc quidem ad manus non eſt) at poſteriores librarii ex duabus notis numericis (II) priorem *Importuni* nomini ad finem importune prorſus admoverunt, ex quo factum eſt *Importunii*; poſteriorem autem notam I ita ſunt interpretati, quaſi *Juniorem* ſignificaret. Hinc natum eſt monſtrum lectionis illud, *Importunii Junioris*. Et hoc omnino verum arbitror; non quod ex Garſia Loaiſa aſſertur, legendum eſse *Importunii & Decii Junioris*. Iſtum quidem Garſiam ad manus non habeo; ſed nec ullum Decium Importuni collegam novi. Niſi quod poſt annos viginti quidam *Decius Junior* ſolus Conſul proceſſit: & quod hic Importunus a Panvinio junctis nominib. dicitur *Importunus Decius* ex Paulo Diac. & Caſſiod. Sane in optima, quam habeo, operum Iſidori editione Pariſina an. 1601. pro *Importuni* eſt *Mavortii Junioris*: ad quae Grialus in adnotatis nihil affert. Sed, uti dixi, Eugipii ad Paſchaſium epiſtola docet, legendum eſse *Importuni*.

aliud ab illis diverſum. Verum illud eſt maxime arduum, quod tempora ab utroque deſignata difficile eſt poſſe in unum eumdemque Eugipium congruere. Nam qui Eugipius anno 511. vitam Severini ſcripſerat, quo pacto anno circiter 576. per manus Reducis Epiſcopi Florilegium ſaepe laudatum Eccleſiae Neapolitanae obtulerit? imo quo pacto ipſe vitam uſq. ad Pelagii II. pontificatum produxerit? Ad hunc vero nodum ſolvendum tres ab eruditis rationes excogitatas reperio. Ac Roſweidus quidem (quem deinde Aub. Miraeus, Jo: Bollandus, Guiliel. Cavius, & plerique alii ſecuti ſunt.) Proleg. ad Vitas Patrum duos uno eodemque ſexto ſaeculo Eugipios, quorum unus alterius aetati ſuccreverit, floruiſſe putavit: eorum priorem Monaſterii Lucullanenſis prope Neapolim Abbatem fuiſſe, ac vitam S. Severini ineunte VI. ſaeculo a ſe ſcriptam reliquiſſe; alterum vero Africanum Abbatem, & Reducis alterius (h. e. non Neapolis Campaniae, ſed Neapolis in Africa Epiſcopum, ut quidam ſomniarunt) aequalem, qui demum *S. Auguſtini Theſaurum* ſive Florilegium, ejuſdem Africani Reducis hortatu, vergente eodem ſaeculo conſarcinaverit. Et hoc commentum diu ſe viris doctis probavit. Atqui mitto quod ridiculum eſt, ubi nodus aliquis exſiſtit, non eum aliter expediri poſſe, quam cognominibus ſcriptoribus atque Epiſcopis per ſummam licentiam multiplicatis. Verum, ut cetera miſſa faciam, Eugipium hunc Auguſtini defloratorem & vidiſſe ſe teſtatur Caſſiodorus, & eo familialiter uſum, quandoquidem eumdem *non uſque adeo ſaecularibus litteris eruditum, ſed Scripturarum Divinarum lectione pleniſſimum fuiſſe ſcribit*. Quo ſatis oſtendit, defloratorem illum in Italia potius, quam in Africa fuiſſe verſatum. Iniquus ſane ſim, niſi Senatoris locum huc integrum afferam. Cujus caput 23. Divinarum Lectionum in hunc modum habet: *Convenit etiam, ut presbyteri Eugipii opera neceſſario legere debeatis; quem NOS quoque VIDIMUS, virũ quidem non uſque adeo ſaecularibus litteris eruditum, ſed Scripturarum Divinarum lectione pleniſſimum. Hic ad parentem noſtrã Probam Virginem ſacram, ex operibus S. Auguſtini altiſſimas quaeſtiones ac ſententias ac diverſas res deflorans, in uno corpore neceſſaria nimis diſpenſatione collegit, & in CCCXXXVIII. capitulis collocavit. Qui codex, ut arbitror, utiliter legitur, quando in uno corpore diligentia ſtudioſi viri potuit recondi, quae in magna bibliotheca vix praevalet inveniri.*

Nec commodior eſt altera illa ratio, quam primus omnium, quod ſciam, ſecutus eſt noſter Bartol. Chioccarellus in Antiſtitum Neap. Catalogo; cui mox & Ferd. Vghellus, & Cl. Muratorius in Adnot. ad Jo: Diaconi Chronicon Epiſcopor. Neap. adhaeſerunt. Hi nimirum *Reducis* hujus epiſcopatum ſic inſigniter anteverterunt, ut a temporibus Pelagii II. ad initia ſexti ſaeculi retracto locum inter Stephanum & Pomponium aſſignaverint. Sane vero ſi iſtos deſignatores ſequimur, & Joannem Diaconum & Sigebertum erraſſe oportebit, quorum ille Reducem ſub Pelagio II. & Tiberio Conſtantino poſuit, hic Eugipium (quem ſub eiſdem conſtituit: recte an ſecus, poſtea videbitur) Reduci aequalem facit. At illud gravius, quod etiam neceſſe erit, ab eodem illo chronographo Joanne ſeriem Neapolitanorum Antiſtitum fuiſſe turpiter perturbatam, idque in iis maxime epiſcopis, qui propius ab Joannis aetate aberant. Porro ſi ita ſe res habeat, quae mora eſt, quin caelum terrae permiſceatur? quandoquidem tantũ ſibi Chioccarellus & ex eo Vghellus tribuerunt, ut levi tantum conjectura ducti, ordinem Antiſtitum, qui ante mille & ducentos annos floruerunt, ſperent ſe verius recenſituros, quam Joan. ille, qui antiquiores Neapolitanorũ Praeſulum catalogos videtur ob oculos habuiſſe, trecentis ipſe annis Reduce poſterior.

Tertia eſt illorum ratio, qui culpam omnem in Sigebertum conferunt; quem apparet deceptum eſſe, quum Eugipii aeta-

aetatem ad tempora uſque Pelagii II. prorogavit, eumdemque Reducis Epiſcopi hortatu defloraſſe Auguſtinum dixit. Hujus opinionis fundamenta primus, opinor, jecit Elias Dupinus, opportune ſimul admonens, Eugipium antiquiorem videri Caſſiodoro, quippe qui in lib. Divin. Lectionum fecerit Excerptarum ab Eugipio Auguſtini ſententiarum mentionem.

Sed excipere quis poſſet, incertum eſſe, quo anno Caſſiodorus Divinas Lectiones conſcripſerit. Hujus vivacitas mira prorſus fuit; nam annos tres & nonaginta natus librum de Orthographia elucubravit. Divinas autem Lectiones poſt librum de Orthographia fuiſſe conſcriptas, infra oſtendam. Et Caſſiodori quidem dies natalis juxta atq. emortualis ignoratur: ſed tamen qui ei plurimum vitae tribuunt; ad ann. uſq. 575. ejus vitam promovent, quem & prope centenarium obiiſſe volunt. Quod ſiquis paullo ulterius laxare ejus vitae terminos animum induxerit, jam argumentum, quod ex Caſſiodoro (Eugipii Florilegium laudante) petitur, fortaſſis evaneſcet. Fateor quidem, hanc exceptionem haud videri ſatis firmam. Sed talis certe erit, quae nondum Sigebertum falſi coargui poſſe oſtendat; maxime ſi longaeva Senatoris aetate haud multo inferior Eugipii vivacitas fuerit. Etenim fingamus animo, Eugipium tum, quum anno 511. vitam S. Severini, Presbyter jam ipſe, conſcripſit, annos non plus triginta natum: cur non idem uſq. ad annum 578. h.e. uſque ad Pelagii pontificatum, prope centenarius quiviſſet advivere? Rara haec quidem vitae diuturnitas: ſed quam in monachis non inuſitatam fuiſſe, vel συγχρόνου Caſſiodori exemplo docemur.

Verum age, erraverit Sigebertus: nec mirum, qui nimium ſane ab ſexto ſaeculo abfuit. Sed ejus tamen erratū mollius evadet, ſi ſtatuerimus, Gemblacenſem reperiſſe alicubi ſcriptum, *Reducis* Neapolit. hortatu Eugipium excerpſiſſe ex Auguſtino ſententias. Hoc vero ſic acceperit Sigebertus, quaſi Redux jam epiſcopus ad id Eugipium impulerit, quum contra ante epiſcopatum hortari pro amicitia illum monachum potuiſſet. Id ubi ſemel imbiberat Sigebertus; reliquum illi fuit, ut Eugipii aetatem figeret. Hanc vero ex eo quod ante ſtatuerat, (de Reducis nimirum jam epiſcopi hortatu ad ſcribendum) facile collegit. Nam quia Gemblacenſis ille in noſtro Joanne Diacono legerat, Reducem ſub Pelagio II. & Tiberio Conſtantino vixiſſe, eam ipſam temporum notationem in Eugipium ſuum tranſtulit. Nam totū illud de Pelagio & Tiberio, ſub quibus Eugipium poſuit, ex noſtro Chronographo Joanne hauſit; ſicuti & Iſidorus ejuſdem Eugipii aetatem ex Eugipii ad Paſchaſium epiſtola, quae Vitae Severini praeit, deſumpſerat. Sic erant tunc homines (65) uno ex monumento aliquo, in quod forte fortuna incidiſſent, de hominum aetate univerſa decernebant.

Vt rem in pauca contraham: Reduce hortante fortaſſis Lucullanenſis monachus Auguſtinum ſublegit: verum id ante Reducis epiſcopatum contigerat, pro mutua inter utrumque familiaritate. Quocirca non ſequitur, ut ſi Redux ad uſque Pelagium II. pervenerit, idem ſit de Eugipio ſtatuendum; quem neceſſe eſt diu ante epiſcopalem Reducis cathedram diem ſuum obiiſſe.

Ita equidem augurabar. Sed jam reperta fruge, glandem relinquamus neceſſe eſt. His enim jam ſcriptis, pervenerunt ad manus meas Mabillonii *Analecta*: in quibus ſic demum lis iſta dirimitur, ut plura praeterea ad antiquitates patrias pertinentia inde doceamur. Quae nihil eſt cauſſae, quin cum noſtris hominibus communia faciam: praeſertim quum *Analectorum* illius opus Neapoli ſit raro obvium.

§. III.

(65) Etiam a noſtro Jo: Diacono ſic ſaepe factum in notandis Imperatoribus aut Pontificibus Rom. ſub quibus Epiſcopos Neap. ſtatuit, aut in cathedrae annis, licet animadvertere.

§. III.

Joannis Mabillonii veriſſima de Eugipii & Reducis aetate ſententia, ex ſubſcriptione Collectanei Eugipiani manu exarati eruta.

In Joan. Mabillonii initio tom. 2. Analectorum exſtat quaedam Dionyſii Exigui Epiſtola ad hunc *Eugipium Presbyterum* ſcripta, quae interpretationi cujuſdam Greg. Nyſſeni opuſculi *de Opificio hominis* per Dionyſium elaboratae praeit. Ibi ex occaſione vir doctiſſimus omnem de Eugipii & Reducis aetate dubitationē eximit, idque ex quadā veteris codicis Clauſula. Miſſis igitur iis, quae de Dionyſio praefatur, ad rem noſtram haec habet.

„ Haec Dionyſii verſio primum typis vulgata eſt Colon. an. 1538. tum Baſil. an. 1562. At utrobique abſque Epiſtola tranſlatoris Eugipio Presb. inſcripta, imo etiam abſque verſione praefationis Greg. Nyſſeni. Vtrumque, ideſt Dionyſii epiſtolam nuncupatoriam & Gregorii praefationem Latinam ex veterrimo Cod. Corbejenſi litteris Langobardicis ante annos octingentos ſcripto eruit noſter Mich. Germanus, ſtudiorum meorum ſocius & adjutor .... Quo anno condita ſit haec verſio, non facile definierim .... Certe Eugipius Presb. cui Dionyſius opus ſuum inſcripſit, vix ad annum DXXX. (66) pervenit, uti inferius demonſtrabo.

„ Ad Eugipium revertor, cui Dionyſiana verſio praemiſſâ Epiſtolâ nuncupata eſt. Fuit is Presbyter, & Abbas Lucullanenſis, qui librum de geſtis S. Severini Noricorum Apoſtoli compoſuit, idemque qui Collectaneum ex libris S. Auguſtini defloravit. Huic rei probandae affero Clauſulam, ſeu ſubſcriptionem, quae dicto Collectaneo juſſu Reducis Epiſcopi Neapolitani ſubjecta eſt.

„ *Et(67)orationibus beatae & glorioſae ſemper Virginis Mariae hunc codicem Excerptorum, quae ex opuſculis S. Auguſtini beatae(68)recordationis Egipius (69) Presbyter & Abba (70) fecit, & eum codicem Dei aſpiratione pro amore Divinarum Scripturarum adhuc in laica vita conſtitutus Redux miſericordia Dei Epiſcopus (71) conſcribi fecit, & privatu* (lege(72)*praefatus*)*Redux Dei gratia*(73)*faciente in eadem Neapolitana civitate a viro, bea-*

[66] Imo multo ulterius vitam prorogare potuit, ut oſtendunt rationes §. ſuperiore initae, modo fingamus an. 511. (quando is vitam S. Severini ſcripſit) fuiſſe circiter triceniarium.

(67) Nec Mabillonius, nec Marca quidquam abeſſe initio monuit. At quo, inquies, pertinet abruptum iſtud initium? An Notarius aliud periodi initium, quam μόριον ET, prorſus neſciebat? Hoc veriſſimum eſt: nam in ſequentibus comprehenſiones ferme omnes ab ET ordiuntur. Ex Biblico ſtylo adoptavit hoc aevi ſimplicitas.

[68] Iſtud *beatae recordationis* non ad Auguſtinum refertur, ſed ad Egipium, jam diu mortuum, quum haec ſcripſit notarius.

[69] Haud aliter quam *Egipius* ſemper in hac ſubnotatione is ſcribitur; prorſus ut verum ſit, quod ante dicebam, legitimam ejus nominis orthographiam fuiſse *Aegypius* h. e. *vulturius*. At aevo poſteriore E ſimplex pro diphthongo, & I pro littera Pythagorica ponebatur.

(70) *Abba* ſine terminali ſibilo uſurpabatur jam tum ſexto ſaeculo, quando haec adnotatio ſcripta fuit. In Facundo Hermianenſi occurrit quidam *Abba Felix*. Poſteriorum ſcriptorum exempla vide in Cangii Gloſſario. Huc etiam pertinet *Abba Cyrus*, de quo ad XXXI. Januar.

[71] Legerat hanc Notarii ſubnotationem procul dubio Sigebertus. Quumq. ibi reperiſset, *Redux ... conſcribi fecit*, putavit, id opus *hortatu Reducis* initio ſcriptum fuiſse, ſicq. in Eugipii elogio poſuit. Sed magis eſt ut *conſcribendi* verbum heic pro *deſcribo* uſurpetur.

[72] Mabillonius, uti vides, pro PRIVATV jubet legi *praefatus*. Cave credas. PRIVATVS tantumdem heic eſt quod *In laica vita conſtitutus*, quod proxime ante dixerat. Sciendū eſt autem ab Eccleſiae ſcriptoribus locutiones complures fuiſse ex laica politia arceſſitas. Eo pertinet quod ſicuti in coloniis & municipiis ſumma eſset civium diviſio in *Ordinem* i. e. curiam, atque *plebem*, ſic & apud Tertullianum ſexcenties *Ordo* & *plebs* tantumdem eſt, quod Clerici & laici. Sicuti ergo *Privati* opponuntur *Senatoribus* in l. 4. utroq. Cod. *de Naufrag.* & in Leg. VViſigotorum [l. 5. tit. 4. §. 19.] *Curialibus* opponuntur *privati*, qui ſcil. nullum in civitate munus obeunt; ſic ex hierarchica loquendi conſuetudine *ordo*, *curia*, *ſenatores* ſunt Eccleſiae mini-

, *beatiſſimo Pelagio* [74] *Sedis Romanae Pontifice eſt Epiſcopus ordinatus : & eo jubente* ,
, *ego*

miniſtri ; laici autem , quantumvis ſaeculi dignitatibus inſigniti, *privati* vocantur. Sane doctiſſimus Marca , qui hanc eamdem clauſulam non tantum ex Germanenſi , ſed & ex Rivipullenſi codice eruit , tamen PRIVATU edidit , nulla adjecta nota , per quam de eo vocabulo dubitationem ingereret.

Hinc autem rem ſcitu pulchram de Reduce noſtro diſcimus ; eum ſcil. adhuc *in laica vita conſtitutum* , ſeu *privatum* , electum fuiſſe Epiſcopum & a Pelagio Pont. ordinatum : id quod etiam de S. Paulo Jun. (cujus in his Faſtis notatur depoſitio die XVII. Febr.) refert noſter Jo: Diaconus. Ac Petrus notarius putavit hoc ad Reducis laudem pertinere , quod adhuc *privatus* ſive laicus, talis ſit habitus , ut Epiſcopus a Pelagio ordinari meruerit.

Sane vero tum ante iſtud *& privatu*, tum ſuperius ante *& eum codicem* , & infra ante *Et eo jubente* , ubique πλείαν ςιγμὴν, *majorem diſtinctionem* adpingi jubeo (& itaut monoſyllabum ET tantumdem ſit ſermone ἰδιωτικῷ , quod *Et poſtea* ſeu *mox*) in hunc modum .... *hunc codicem ... Egipius ... fecit . Et* (poſtea) *hunc codicem ... adhuc in laica vita conſtitutus Redux miſericordia Dei Epiſcopus conſcribi fecit . Et* [mox] *privatu Redux ... a viro beatiſſ. Pelagio .. eſt Epiſcopus ordinatus. Et* (poſtea) *eo jubente &c. emendavi*. Ergo per hos gradus Collectaneum illud in Neapolitanae Eccleſiae ſorulos illatum fuit. Principio id Lucullanenſis Abbas elucubraverat , & ad Probam miſerat. Poſtea Redux laicus illud *conſcribi* h. e. deſcribi fecit. Deinde factus Epiſcopus id a notario emendari juſſit. Poſtremo emendatum Eccleſiae ſuae obtulit.

(73) Videtur non vox *Faciente* prodiiſse e Notarii manu , ſed *Favente* : deinde ubi minuſculi characteris uſus invaluit , facile librario fuit evanidum (u) perinde accipere , ac ſi eſset (ci). Simile certe quiddam in Tertulliano lib. *de patientia* cap. V. accidit in illis verbis : *Porro quum Deus optimus , diabolus e contrario peſſimus ; ipſa ſui diverſitate teſtantur, neutrum alteri facere*. Vbi in Vrſini codice legi *Favere* , monet Rigaltius. Aut certe utrobiq. *Facere* idem eſt quod συνεργεῖν *cooperari* : nam Tertulliani argumentum mihi videtur illo , *Omne regnum in ſeipſum diviſum deſolabitur*. Ad ſummam aut *Favente* fuerat e prima manu : aut vero *Faciente* idem quod *Favente* , ſive *opitulante*.

[74] *De Reducis anno & die ordinationis , & quamdiu ſederit*.

Pelagius II. ann. 577. exeunte (ſive ineunte 588. more CPolitano) factus eſt Pontifex. Quare non ante id tempus ponenda eſt laici Reducis ordinatio. Ex eo vero quod praecedit , *Dei gratia faciente* , *IN eadem Neapolitana civitate a ... Pelagio ... eſt Epiſcopus ordinatus* , fortaſſis colligi poſſit , Pelagium tunc temporis ſorte fortuna Neapoli commorantem , ibidem Reducem ordinaſſe. Hanc enim intelligentiam ingerit praepoſitio IN. Quamquam ne id quidem neceſſe eſt. Nam illud *IN Neap. civitate* referri fortaſſis poſſit non tam ad *Ordinatus*, quam ad *Epiſcopus*. Itaq. *Ordinatus eſt Epiſcopus IN Neap. civitate* tantumdem erit , quod *Epiſcopus Neapolitanae civitatis* , vel *pro Neap. civitate*. Sicuti quando in Pontificum vitis dicitur, *Epiſcopos per diverſa loca* ordinavit tot ; non neceſſe eſt , illa loca omnia circumiviſſe Pontifices; ſed idem eſt atq. Epiſcopos diverſorum locorum tot ordin... Accedit, quod in hujus Clauſulae exemplo, quod edidit Marca , ſcribitur accuſandi caſu , *In eamdem Neapolitanam Civitatem* ; ſed tamen etiam aevo politiore *eſſe in poteſtatem* pro *poteſtate* , & ejuſmodi ſexcenta uſurpabantur. Omnino prior interpretatio (de Reduce *in eadem* [h. e. *ipſa* ἐμφατικῶς] *Neap. Civitate* ordinato) multo proniore alveo fluit: quae utinam & ab hiſtoria fulciri poſſet. Nam in Anaſtaſio nihil aliud legitur , quod eo trahi utcumq. poſſit, praeter iſtud : *Hic ordinatur abſque juſſione Principis , eo quod Langobardi obſiderent civitatem Romanam*. An ea obſidio Pelagium compulit , ut ſive ſuppetias a vicinis petiturus , ſive qua alia gratia , Neapolim digrederetur ? Hae quidem merae ſunt ariolationes. Quae tamen ſi verae eſſent, Pelagii Neapolim adventus una cũ Reducis ordinatione referendus eſſet ad an. 578.

Ex his autem diſcis, erraſſe Jo: Diaconum, qui Reducis Epiſcopatum ſub Benedicto & exordio Pelagii poſuit; quum is non niſi a Pelagio ordinatus fuerit ; nam ſub Benedicto laicus erat.

Supereſt expendendum , utrum in colligendis annis Epiſcopatus Reducis Jo: Diaconus erraverit. *Sedit*, inquit, *annos III. dies XXIIII*. Iſta λεπτολογία, qua etiam dies innumerato habet , plane perſuadet , patuiſſe Chronographo antiquiores memorias , proinde haud temere ei fidem eſſe derogandam. Ordiar a diebus , mox de annis dicam. Ex noſtro hoc marmore diſcimus DEPoſitionem Reducis in XXIX. Martii incidiſſe ; a quo die ſi detrahas dies XXIIII. [qui numerus ſupra annos epiſcopatus excurrit] jam conſtabit , Reducis ordinationem in V. ejuſdem Martii incurriſſe. Quod ſi

anno

; *ego Petrus* (75) *Notarius S. Eccleſiae Catholicae* [76] *Neapolitanae , ut potui , emendavi*
R *, ſub*

anno 578. (uti mox cojiciebam) die V. Martii ordinatus fuit, nec plus quam an. III. dies XXIV. ſedit ; fit ut idem Redux deceſſerit anno 581. die XXIX. Martii. At Clauſula iſta , in quam tamdiu commentamur, ſcripta fuit [uti oſtendetur] eod. anno 581 exeunte, h. e. Id. Decemb., dum adhuc viveret Redux. Quo circa aut dicendum erit , eumdem ſerius ſacratum fuiſse [nim. die V. Martii an. 579.] aut , quod magis credo , deeſse in annis Reducis primam arithmeticam notam (antiquitate ſcil. in autographo deletam) ſive I. fuerit, ſive V. ſive X. itaut Redux in univerſum ſederit annos ſive IIII. ſive VIII. ſive XIII. & quod excurrit. Ac ſane *Demetrii*, qui Reduci ſucceſſit , notitia non ante S. Gregorii pontificatum , h. e. non ante an. 590. [non 580. quo anno Vghellus exordia Demetrii ponit] occurrit. Quo fit , nihil impedimento eſse, quominus Redux totos annos XIII. dies 24. in Epiſcopatu tranſegorit ; modo oſtendi poſſit , denarii notam potius quam quinarii , aut *μονάδος*, in Jo: Chronographo deſiderari.

[75] Quo ſenſu heic *Notarii vox uſurpetur*, non eſt aeſtimatu difficile Gregorium legentibus, apud quem II. Ep. 54. occurrunt *Eccleſiae Romanae Notarii* : qui quidem ex IV. Ep. 25. Epiſtolas Pontificum Rom. ſubſcribebant [ut heic Petrus juſſu Reducis huic codici a ſe emendato ſubſcribit] fortaſſis ad *αὐθεντίαν* conciliandam. Hinc qui Latinis Eccleſiae ſcriptoribus *Notarii* , ii Graecis *ὑπογραφεῖς* aut *ὑπογραμματεῖς* vocantur , quaſi ſi *ſubſcriptores* aut *ſubſcribas* dixeris; quod & *exceptoris* notionem habere poſſit. Nam id quoq. unum fuit ex notariorum officiis , quod & *Notarii* nomen ipſum declarat , a *notis* , per quas excipiebant , deductum. Vnde in geſtis Collationis inter Catholicos & Donatiſtas legitur : *Excipientibus quoq. Januario et Vitale Notariis Eccleſiae Catholicae , Victore & Creſcentio Notariis Eccleſiae Donatiſtar.* His notariis praeerat Primicerius notariorum, ilq. ferme Presbyter; quum ceteri notarii ſolerent ſimul lectores eſſe, uti cenſet Valeſius ad Socratem V. 22. ubi plura huc pertinentia reperies. Praeterea ad eoſdem pertinebat (ſaltem apud Latinos) virgam ſeu baculum ante Epiſcopum portare : quod *Notariorum officium* fuiſſe, diſerte legitur lib. 2. de Vita B. Caeſarii Arelatenſis. Poſtremo eorumdem munus erat libros a librariis exſcriptos emendare, & emendationis ejus ſua ſubſcriptione fidem facere ; ut ex hac pulcherrima Cod. Eugipiani ſubſcriptione diſcimus. Quod quia ſingularem eruditionem requirebat ; ex eo factum ut Epiſcopi doctiſſimum quemq. ex Clericis ad id munus deligerent. Sic Athanaſius Alexandri [apud Sozom. lib. 2.] Proclus Attici (apud Socr. lib. 7.) notarii fuerunt. Vide apud Reineſium Cl. XX. n. 62. epitaphium EVGENII NOTarii , cujus doctrina diſticho 2. & 4. extollitur , & ita ut hymnographus fuiſſe mihi videatur. Sed & ead. Cl. n. 57. legitur : LOCVS DVLCITI ET EVTICHITIS NOTariorum ECCL. ROM.

(76) Notanda eſt haec inſcriptio, *Notarius Sanctae Eccleſiae CATHOLICAE Neapolitanae* : ubi videbitur *Catholicae* tantumdem eſſe quod *orthodoxae*, ut opponatur *haereticae*. Nam ea notione quaevis particularis *paroecia* (quam nunc *dioeceſim* vocamus) *Catholica* dici poterat. Idque uſurpavit Athanaſius to. 1. pag. 779. ubi Conſtantinus ſcribit *τῷ λαῷ τῷ κατὰ Ἀλεξάνδρειαν καθολικῆς Ἐκκλησίας* , *populo Catholicae Eccleſiae Alexandrinae*. Eod. tom. pag. 797. Epiſcopi Aegyptii Tyri congregati ſcribunt : *Animadvertimus namque multa in gratiam Meletianorum , multa rurſus ad inſidias* [*τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας τῆς ἐν Αἰγύπτῳ*] *Catholicae in Aegypto Eccleſiae, ſub noſtris nominibus agitari*. Vide & Auguſt. *contra epiſt.* Manich. cap. 4. ubi *Quaerenti peregrino alicui, ubi ad Catholicam conveniatur, nullus haereticorum Baſilicam ſuam, vel domum* audet *oſtendere*. Vbi *Catholica* eſt orthodoxorum conventus. Et ea quidem notione Clerus & populus Neapolitanus dici *Eccleſia Catholica* poterat.

Sed magis eſt, ut *Catholica* hoc loco idem ſit quod *Cathedralis*, cujus tantum Petrus iſte, non vero univerſae Neapolitanae paroeciae, dicebatur *Notarius*. Et exempla quidem notionis hujus plura apud Cangium reperies: ut quod Majorem Alexandrinam Eccleſiam Epiphanius in Haer. Arian. *καθολικὴν* vocet. Sic etiam Damaſcena major a Theophane ; Sophiana Ancyrae ab Eleuſio; Magna CPolitana Eccleſia a Nicephoro XV. 22. nuncupantur *Catholicae*. Sed & in hodiernis Athenis Cathedralem vulgo appellant *Catholicon*. Et in vita S. Nili Jun. *καθολικὴν ἐκκλησίαν* Matth. Caryophilus p. 72. reddidit *Epiſcopalem* , & p. 123. *Cathedralem*.

At diu poſt VI. ſaeculum , quando haec Petrus Notarius exaravit , etiam baptiſmales Eccleſiae vulgo *Catholicae* dicebantur. In Trullana Synodo [ſeptimo exeunte ſaeculo habita] hac primum notione vox ea reperitur, cujus Canon LIX. vetans *in oratorio domeſtico* celebrari baptiſma , ſimul praecipit , ut baptizandi (*ταῖς καθολικαῖς προσερχέσθωσαν ἐκκλησίαις*) *ad*

, *ſub die Iduum Decembrium , Imperatore Domino noſtro* TIBERIO *Conſtant inopolis A-*
, *guſti* [77] *anno ſeptimo , poſt conſulatum ejuſdem Aguſti anno tertio , Indictione quinta-*
, *decima, obſidentibus Langobardis*[78]*Neapolitanam civitatem. Quem codicem pro me-*
, *moria recordationis nominis ſui praedictus Epiſcopus devote Sanctae Eccleſiae Neapoli-*
, *tanae cui praeeſt, pro aedificatione populi Chriſtiani noſcitur* [79] *obtinuiſſe . Et obteſtor*
, *vos*

catholicas accedant Eccleſias: ubi vides, non aliter ſic appellatas , quam ut *privatis oratoriis* opponantur . Haec vera eſt hujus notionis origo, non quam tradit Cangius in Gloſſario, nim. quod quum olim ab Eccleſiis Monachorum feminae , a Monialium viri arcerentur , ſolae parochiales dictae ſint *Catholicae* h. e. generales . Atqui quod dixi verum eſt . Nam quum Trullano canone *Catholicae* (in quibus baptizare liceret) opponerentur *privatis* (εὐκτηρίοις) *oratoriis* ; ejus canonis celebritas , praeſertim apud Graecos, fecit, ut omnes *Baptiſmales* [ſive Parochiales] Eccleſiae deinceps *Catholicae* dicerentur . Primus hoc ſignificatu poſt Synodum Quiniſextam hanc vocem uſurpaſſe reperitur noſter Jo: Diaconus, qui de Sotere (quinti ſaec. Neapolitano Epiſcopo) ſic ſcripſit : *Hic Eccleſiam* CATHOLICAM *beatorum Apoſtolorum in Civitate conſtituit , & Plevem* [h. e. *Plebem* ſive parochiam , Italis *Pieve* : cujus vocabuli cum ea notione vide plura exempla in Cangii Gloſſario in PLEBES] *poſt S. Severum ſecundus inſtituit. Qui* (cor. *Quae* cum Muratorio) *uſque nunc , Domino propitio , ſedulo laudes Chriſto referre non ceſſat* . Vult chronographus a Sotere extructam fuiſse *Eccleſiam Apoſtolorum* [non a Conſtantino, quod quidam ab Ant. Caracciolo citati commenti fuerunt , tacente Anaſtaſio] ſicuti a Severo *Severianam* . Porro ſicuti Severus in ſua Severiana *Plebem* i.e. plebis conventum ſub ſuo Curione primus inſtituerat ; ita & Soter hoc idem in Eccleſia Apoſtolorum fecit , poſt Severum ſcil. ſecundus. Hinc Jo: Diaconus illam Apoſtolorum Eccleſiam vocat *Catholicam*, i.e. baptiſmalem, non quod jam inde a Soteris aevo *Catholica* vocaretur , ſed quod ipſius Johannis aetate eam appellationem jam vulgo obtineret . Atque hinc diſcis, primam omnium Neapoli *Plebem*[i.e. Parochiam] fuiſſe *Severianam* (hodie *S. Giorgio*) a Severo conſtitutam IV. ſaec. , mox alteram *SS. Apoſtolorum* a Sotere V. ſaeculo factam .

(77) Iſtud quidem *Aguſti* [gignendi caſu] facile quivis intelliget vertendum eſse in ablativum AVGVSTO . At illud quis concoxerit , quod is Princeps heic nuncupetur *Conſtantinopolis Auguſtus* ? Quis umquam in nummis , in marmoribus , in libris, ſive hunc, ſive alios imperatores ſic vocatos reperit ? Atqui ſcio Tiberium hunc in nummis ſic plerumque inſcribi : D.N. TIB. CONSTANT. P.P. AVG. (interdum tamen una labiali littera P. AVG.) h.e. *Dominus noſter Tiberius Conſtantinus Perpetuus Auguſtus* . Nec aliter noſter Notarius heic debuit ſcribere , quam auferendi caſu in hunc modum : IMP. D. N. TIBERIO CONSTANTINO PP (aut cum ſimplici P) AVG. At vero poſtquam poſterior aliquis librarius ὁλογραμμάτως [*integris omnibus litteris*] haec ſcribere penſi ſui duxit ; ratus illud CONSTANTINO P non aliud ſignificare quam *Conſtantinopolis* (quis id non crediďiſset ? nam & olim & nunc ea civitas ſic etiam ſolet per compendium notari) initurum ſeſe a lectore gratiam exiſtimavit , ſi plena ſcriptura exhiberet CONSTANTINOPOLIS. Itaq. id lectionis portentum ſemel admiſsum , in omnia deinceps apographa ex illo ſcioli exemplo propagata proſeminatum fuit . Nec enim aliter Marca exhibuit: quod argumento eſt , & in Germanenſi & Rivipullenſi ſic repertum . Ceterum vera loci hujus lectio ea eſt, quam indicavi , *Imperatore Domino noſtro Tiberio Conſtantino Perpetuo Auguſto*. De quo nemo niſi ſtipes dubitaverit .

(78) Si non aliud ex hoc monumento commodi conſequeremur , at hoc certe pulchrum eſt , quod inde diſcimus , an. 581. Langobardos Neapolim obſediſse . Et quidem tertius decimus is numerabatur annus ab ingreſsu Langobardicae gentis in Italiam , regnoq. Alboini: at vero idem obſidionis Neapolitanae annus in decimum incidit Zottonis primi Beneventanorum Ducis ; cujus primus annus a Camillo Peregrinio [cui Langobardica hiſtoria debet plurimum] componitur cum ineunte anno 571.

(79) Scripſerat Notarius *Obtuliſſe*, pro quo mox librarii ſupinitas ſubſtituit *Obtinuiſſe*. Huc pertinet , quod infra legitur , *Sic haec* OBLATIO *codicis*, quod manifeſte refertur ad praecedens *Obtuliſſe* . Imo non aliter, quam *obtuliſſe* , Sigebertus in ſuo Eugipiano Codice legerat . Nā ſicuti is hanc Clauſulam prae oculis habuit , quum *Hortatu Reducis* Eugipium defloraſſe Auguſtinum ſcripſit , ut ante animadvertimus ; ſic indidem illud tranſtulit , *Et per manus Reducis . . .* OBTVLIT *Eccleſiae Neap.* Ac ſero tandem animadverti , hanc mendam [τὸ *obtinuiſſe* pro *obtuliſſe*] peculiarem Germanenſis Cod. fuiſſe, non item Rivipullenſis. Nam Marca, qui utrumque vidit , edidit *Obtuliſſe* .

„ *vos ſanctos ſucceſſores*(80)*Eccleſiae ſupraſcriptae, Dei gratia ſuccedentes, in diverſis ordinibus conſtitutos, per Dei noſtri omnipotentis adventum, ut hic codex in Eccleſia Dei ſemper valeat permanere, ut quomodo fides aeterna eſt Chriſtiana, ſic haec oblatio codicis in Eccleſia* (81) *jure Deo cuſtodienda, &* .. *vobiſq. ſervientibus ibidem ſemper ſervetur. Teſtes ſitis etiam vos per confeſſionem meritaq. beati*[82] *Januarii Martyris, ut ſub nullo* (83) *argumento, nulla alienatione, nulla commutatione de archibo Eccleſiae* (84) *vel jure aliquo modo diſcedat, ut cum praedicto Pontifice Reduce in divino judicio cauſas reddere videamini.*

FINIT. AMEN.

„ Caſſiodorus Senator in lib. de Div. „ Lectionib. cap. 23. commendat opera „ Eugipii Presbyteri, quem ſibi viſum teſtatur. *Hic ad parentem*, inquit, *noſtram* „ *Probam virginem ſacram ex operibus S.* „ *Auguſtini valde beatiſſimi quaeſtiones ac* „ *ſententias, ac diverſas res deflorans, in* „ *uno corpore neceſſaria nimis diſpenſatione* „ *collegit, & in trecentis triginta octo capitulis collocavit.* Eugipii librum excerptorū continet bibliothecae noſtrae Germanenſis vetus codex, ab annis fere octingentis exaratus: in cujus fine legitur „ ſubſcriptio praemiſſa, quam *Redux* „ Neapolitanus Epiſcopus exemplari ſe „ jubente deſcripto apponi curavit. Hinc „ intelligimus, codicem Germanenſem „ exemplum eſſe [85] Neapolitani. Porro „ ad hanc clauſulam reſpexiſſe videtur Sigebertus Gemblacenſis Monachus, cujus „ haec verba ſunt in lib. de ſcript. Eccleſ. „ cap. 39. *Eugipius Abbas hortatu Reducis* „ &c.„ Quae verba heic praetermittimus, quia ſupra §. 1. ex Sigeberto attulimus.

„ Hic duo peccat Sigebertus, & quod „ Eugipii excerpta Renducis ſeu Reducis „ hortatu deflorata ſcribit, & quod Eugipiū „ ait vixiſſe tempore Pelagii II. & Tiberii „ Imp. Et quidem Reducem tranſcribendi „ Collectanei Eugipiani auctorem fuiſſe, „ demonſtrat ſuperius fragmentum: at „ vero exemplum Reducis longe poſt conditum ab Eugipio librum prodiit, immo „ poſt Eugipii obitum, quippe qui in ea „ clauſula *beatae recordationis Presbyter* „ appellatur. Certe Eugipius ipſe in operis ſui Praefatione ad Probam, ait ſe ad „ id impulſum fuiſſe hortatu non Reducis, ſed Marini [86] Abbatis, ejuſq. „ Monachorum. Sic enim praefatur: *Dominae*

(80) Quos *ſucceſſores* intelligat, patet ex eo quod ſequitur, *in diverſis ordinibus conſtitutos.* Omnes Clericorum ſucceſſores alloquitur; quibus eum codicem contrectare permiſſum erat.

(81) Pro *In Eccleſia jure* [quo modo etiam Marca exhibet] legendum cenſeo, *In Eccleſiae jure*. At quae ſequuntur, nec Oedipus expediverit. Verum reſtituenda ſunt in hunc modum: *In Eccleſiae jure, Deo cuſtodiente, vobiſque ſervantibus, perſeveret*. Hanc veriſſimam lectionem magna ex parte Marcae debeo (quam credo in Rivipullenſi deprehendit) niſi quod pro *cuſtodiente* [quod unum ſententia requirit] in ſuo exemplo edidit *Cuſtodiend*... & pro *Eccleſiae jure* poſuerat *Eccleſia jure*.

[82] Quod ſupra innuimus, Petrum fuiſſe notarium *Catholicae* h.e. Cathedralis Eccleſiae, confirmatur ex mentione *B. Januarii Martyris*, in cujus Eccleſiae tabularium inſerebatur codex. Ac volupe eſt antiquam ejus tutelā hinc diſcere.

(83) Ideſt aſtu, vel artificio. S. Greg. V. ep. 31. eiſdem verbis utitur: *Sub quolibet ingenio vel argumento*. Paſſio SS. Perpetuae & Felic. *Eſt victus argumentis Diaboli.* Ac vide porro Salmaſium ad Tertulliani Pallium p. 79.

[84] Poſt *Jure* eſt leviter diſtinguendum, ut ea vox referatur, non ad *Aliquo*, ſed ad *Eccleſiae*. *De archivo Eccleſiae vel jure, aliquo modo* &c. Atque hactenus in monumentum, quod quantalibet gaza Neapolitanis carius eſſe jubeo. A quo ſicuti plurima in rem noſtram commoda conſecuti ſumus, ſic ei viciſſim decuit quam potui parem commentando gratiam referre.

[85] Hoc vult: Germanenſem, cui ea clauſula ſubnectitur, olim ex Neapolitano propagatum.

[86] De *Marino* hoc Ab. memini me alicubi apud antiquos reperiſſe mentionem: ſed fruſtra id nunc quaero. Sed & *Marinus* ille nobiliſſimus philoſophus & geometra, qui Proclo in cathedra Athenienſi ſucceſſit, *Neapolitanus* inſcribitur, verum ex Flavia Neapoli Samariae. At *Marinus Neapolitanus* ex genere magiſtrorum militum ſub Alexio Comneno, is vere ad noſtram Neapolim pertinet. Hunc Anna in Alexiade pag. 400. vocat τὸν Νεαπολίτην Μαρῖνον *Marinum Neapolitanum*; quem & ſupe-

, *minae merito venerabili & fructu ſacrae*
, *Virginitatis in Chriſti gratia ſemper inlu-*
, *ſtri PROBAE EVGIPIVS omnium ſer-*
, *vorum Dei famulus in Domino ſalutem di-*
, *cit. Excerptorum codicem, quem de non-*
, *nullis operibus S. Auguſtini, cohortante*
, *Domno meo Marino Abbate, vel ceteris*
, *ejus ſanctis Fratribus, quomodocumque*
, *compegeram, continuo transferri vobis ſan-*
, *cto, quo polletis, ſtudio voluiſtis* &c. Ex
, quibus verbis corrigitur Sigeberti pri-
, mum erratum, quod alteri mendae
, occaſionem dedit. Cum enim Reducem
, Eugipio ſcribendi Collectanei auctorem
, exiſtimaret Sigebertus, conſequens fuit,
, ut Eugipium Reducis [87] aequalem
, fuiſſe putaverit. At ſicuti falſum eſt Si-
, geberti fundamentum, ita etiam con-
, ſecutio falſa.

, Eodem affectus praejudicio Roſwei-
, dus in Prolegomenis ad vitas Patrum,
, duos diſtinxit Eugipios, unum Luculla-
, nenſem in Italia Abbatem, qui teſte
, Iſidoro Hiſpalenſi Epiſcopo *libellum de*
, *vita ſancti Monachi Severini compoſuit*,
, & poſt conſulatum Importuni ſeu Op-
, portuni, h. e. poſt an. Chriſti 509. cla-
, ruit; alterum Abbatem Africanum ab
, Sigeberto laudatum, qui temporibus Pe-
, lagii Papae ſecundi, & Tiberii Auguſti,
, i. e. ſub annum 580. librum Excerpto-
, rum ex Auguſtino conflaverit. Roſwei-
, dum ſecuti ſunt Jo: Bollandus tom. 2.
, Januarii ad vitam S. Severini Presb. &
, Aub. Miraeus in notis ad cap. 39. Sige-
, berti. Hanc duorum Eugipiorum diſtin-
, ctionem, & Sigeberti cui innititur fun-
, damentum paucis refellere juvat.

, Vnum & eumdem fuiſſe Eugipium &
, qui librum de geſtis S. Severini edidit,
, & qui Collectaneum Auguſtinianum fe-
, cit, arguunt patria, dignitas, atque
, aetas utrique Auctori communis. Eugi-
, pius quippe Severini laudator Italus
, fuit, deguitque apud Lucullanum in
, Campania: ubi ſine dubio etiam vixit
, Excerptor Auguſtinianus, unde tamquam
, ex vicino (88) loco Redux Neapolita-
, nus Epiſcopus exemplar Excerptoris ac-
, cepit. Presbyter & Abbas fuit Eugipius
, Severini Encomiaſtes: Abbas quidem
, teſtante Iſidoro in lib. de Scriptorib. Ec-
, cleſ. cap. XIII; Presbyter vero, ut te-
, ſtatur Paſchaſii Diaconi epiſtola, quae
, vitae S. Severini praemiſſa eſt, *Domino*
, *ſancto ſemperque cariſſimo Eugipio* inſcri-
, pta. Vtrumque nomen Presbyteri &
, Abbatis Excerptori aſſerit fragmentum
, noſtrum. Denique Eugipio utrique (ſic
, interim loqui liceat) eadem aetas con-
, venit. Eugipius enim vitam S. Severini
, ſcripſit biennio poſt conſulatum Impor-
, tuni h. e. anno DXI. ut ipſe teſtatur in
, Epiſtola ad Paſchaſium Diaconum. Eo-
, dem tempore Auguſtiniana excerpta
, condidit Eugipius: ſiquidem opus ſuum
, inſcribit Probae virgini, quae ineunte
, ſaeculo ſexto florebat. Hujus rei cer-
, tum nobis argumentum ſuppeditat Ful-
, gentius Ruſpenſis Epiſcopus, qui Tra-
, ctatus duos de Jejunio & Oratione
, eidem Probae nuncupavit ſub annum
, Chriſti quingenteſimum quintum. Cer-
, te Caſſiodorus Senator quum librum In-
, ſtitu-

ſuperius appellaverat τὸν ἐκ Νεαπόλεως Μαρῖνον τὸν Σεβαςόν· τῶν Μαϊςρομιλίων [ſive potius Μαϊςρομίλτων] ἶτος ὑπῆρχε τὸ γένος. h. e. *Marinum* (dignitate) *Sebaſtum*, *domo Neapolitanum*, *ex genere Magiſtror. militum*. De his Μαϊςραμίλτοις, *Magiſtris militum* noſtris pulchra ibi affert Cangius; ubi & hoc monet, tunc temporis Sergium genere Graecum fuiſse Neapoli Magiſtrum militum, ex cujus domo videtur fuiſse *Marinus*. Qui idem fuerit neceſse eſt, atque is qui ſubſcripſit Diplomati Rogerii Ducis Apuliae Calabriae & Siciliae an. 1093. pro Eccleſia Coſentina apud Vghellum tom. IX. his verbis: *Ego Marinus Imperialis* [hoc reſpondet voci *Sebaſtus*] *Magiſter atque Stratigo*. Ac manſit hodiedum in quibuſdam procerum domibus *Marini* nomen: quod origine Syriacum eſt; qua lingua *Mar* (unde *Maris* & *Marinus*) ſignificat *dominum*.

(87) At ſi Redux ante Epiſcopatum adhuc juvenis, ſenem Eugipium ad id impuliſſet; non continuo ſequebatur, aequalem, ſed ſupparem Monacho fuiſſe.

(88) Lucullanum vix uno milliario ab vetere Neapoli aberat: nunc, prolatis pomoeriis, urbis pars eſt, *Caſtrum Ovi* impoſitum haben-

, ſtitutionum ſcriberet (ſcribebat autem
, ante ann. DLX. (89)) de Eugipio Excer-
, ptore non ſecus , quam de mortuo agit
, his verbis : *Convenit , ut Presbyteri Eu-*
, *gipii opera neceſſario legere debeatis , quem*
, *nos quoq. vidimus* &c. Quum ait *Vidimus* ,
, (90) ſatis indicat , Eugipium hunc jam
, vivere deſiiſſe eo tempore , ac proinde
, longe ante pontificatum Pelagii II. qui
, ſedem Rom. iniit ab an. 577. uno anno
, [91] ante Tiberii principatum . Ex his
, omnibus certo, ni fallor, conficitur, non
, duos , ſed unicum fuiſſe Eugipium , cui
, liber de vita S. Severini cum Regula
, Monaſtica ab Iſidoro memorata, atque
, Excerpta Auguſtiniana tribuenda ſunt .
, Jam vero ex ſuperiore fragmento
, diſcimus , Reducem Epiſcopum , qui
, exſcribendi Auguſtiniani Collectanei
, auctor fuit , non Neapolis in Africa, ut
, ſuſpicatus eſt Chioccarellus , ſed Nea-
, polis in Campania Epiſcopum fuiſſe : ut
, qui in praemiſſa Clauſula oblationem
, ſuam commendat Eccleſiae Neapolita-
, nae *ſub obteſtatione beati Januarii Mar-*
, *tyris* , quem Neapolis Campaniae pa-
, tronum agnoſcit .
, Poſtremo ex praemiſſis conſtituitur
, tempus , quo Redux Eccleſiam Neapo-
, litanam rexit , nim. Pelagio II. Ponti-
, fice , imperante Tiberio Auguſto : &
, quidem mandante Reduce , librum Ex-
, cerptorum Eugipii ſcriptū (92) fuiſſe Ti-
, berii Auguſti *anno ſeptimo, poſt Conſula-*
, *tum ejuſdem anno tertio , Indictione quin-*
, *tadecima , obſidentibus Langobardis Nea-*
, *politanam Civitatem :* qui characteres
, conveniunt in annum Chriſti (93)
, DLXXXII. Ergo in ſerie Neapolitanor.
, Antiſtitum collocandus eſt Redux, non
, inter Stephanum & Pomponium , ut
, apud Ferd. Vghellum [94] in Italiae
, Sacrae

(89) Numquam hoc aſſentiar, Divinas Lectiones a Senatore ſcriptas ante an. 560. Sic enim rationes ineo. Liber de Orthographia a Caſſiodoro ſcriptus eſt annos nato tres & nonaginta , ut ipſe in Praefat. teſtatur. Atqui poſt id tempus *Divinar. Litterar.* ſive *Lectionum* librum fuiſſe exaratum neceſſe eſt ; quippe quum in Divin. Lect. cap. XV. & XXX. mentionem libri de Orthographia fecerit . Ergo prope centenarius *Divinas Lectiones* ſcripſerit oportet, & ſub ipſum obitum. Sane qui ſerius Caſſiodori obitum protrahunt , ad an. uſq. 575. eum vixiſſe putant .

(90) Nunc quidem , poſt Clauſulam Petri Notarii detectam [ex qua caligo omnis depulſa fuit] facile poſſumus intelligere , Caſſiodori illud *Vidimus* de vita functo uſurpari . At antea quis praeſtare potuiſſet , an non idem *Vidimus* ad vivum , etſi longe abſentem , referretur ?

[91] Hoc dupliciter falſum eſt : nam eo ipſo anno , quo Pelagius pontificatum iniit, Tiberius ſolus regnare coepit; & quadriennio ante cum Juſtino regnaverat . Vide ſup. §. 1.

[92] Non *ſcriptum*, ſed *emendatum* voluit dicere. Nam is liber jam antea juſſu Reducis adhuc laici exſcriptus fuerat .

[93] Pagius ad an. 581. nu. XVI. hujus Clauſulae, cui tamdiu immoror, parte hac, quae temporum notas continet , recitata , haec ſubjicit .
, Arbitratur Mabillonius, hos characteres in an-
, num 582. convenire. Verum Indictio XV. Ka-
, lendis Septembris hujus anni Chriſti (581)
, coepta, eā Clauſulam praeſenti anno die XIII.
, menſis Decembris ſcriptam eſſe , & Petrum
, notarium in numerandis Poſtconſulatibus mo-
, do loquendi Victoriano uſum eſſe , certo nos
, edocet. „ Modum numerandi Poſtconſulatus *Victorianum* quemnam intelligat Pagius , peti poteſt ex iis quae idem monet ad annum 542. num. 1. qui annus vulgo ſignatur , *Poſt conſulatum Baſilii V. C.* ſine ullius notae numericae additamento : at a Victore Tununenſi ſic : *Poſt Conſul. Baſilii V. C. anno II.* Ex quo vides Victorianos Poſtconſulatus anno uno ſemper auctiores procedere . Sequuntur porro ibidem apud Pagium conſectaria quaedam Chronologica & hiſtorica ex Clauſula illa Petri Notarii fluentia ; quae cupidi apud eumdem legere poterunt . Eccui enim Pagii opus ad manus non eſt ?

Ceterum non intelligo , eccur Pagius Mabillonium in eo reprehenderit , quod hunc annum per notas Chronologicas a Petro Notario deſignatum pro 582. habuerit. More quidem vulgato quo annus uſque ad prid. Kal. Jan. decurrit, iſ erit annus 581. At vero quia Indictio XV. a Kal. Septembr. ejuſd. anni 581. procedit ; more CPolitano a dictis Kal. Septembr. novus annus 582. auſpicabitur . Proinde Idus Decembres (quibus eam Clauſulam exaravit Notarius) incident in annum 582. more CPolitano .

(94) Vghello ducem ſe antea praebuerat Chioccarellus noſter , qui in Catalogo Epiſc. Neap. primus Reducis Epiſcopatum antevertit

„ Sacrae tom. VI., ſed inter Vincentium „ & Demetrium. Ceterum obſervatu di„ gnae ſunt praemiſſae chronologicae no„ tae; ex quibus intelligimus, Tiberium „ dictum fuiſſe Auguſtum triennio (95) „ ante initum a Juſtini morte imperium, „ & Neapolim a Langobardis obſeſſam „ fuiſſe anno DLXXXII. (96) qui In„ dictione XV. praeditus erat.

„ In fine neſcio, an operae ſit pretium „ monere, Eugipii Excerpta typis edita „ prodiiſſe Baſileae ann. 1542. & Venetiis „ anno ſequenti cum hac inſcriptione: D. „ (97) EVGIPII ABBATIS AFRICANI „ *theſaurorum Tomus primus*. Nam diviſus „ eſt liber in tomos duos, qui in ſcriptis „ codicibus una ſerie procedit a capite ad „ calcem, *in trecentis triginta octo Capitulis*, ut obſervavit Caſſiodorus Senator. „ Fallit etiam inſcriptio, ubi Eugipium „ Abbatem vocat *Africanum*: quum di„ cendus ſit Abbas Italus Monaſterii Lu„ cullani (98) prope Neapolim Campa„ niae, non Africae, ex dictis.

„ Poſtea quam haec ſcripſeram, obſer„ vavi ſuperiorem Clauſulam a Philippo „ Labbeo in Addendis ad Diſſert. Hiſto„ ricam de Scriptorib. Eccleſ. editam fuiſ„ ſe cum Epiſtola Illuſtriſſ. Petri de Mar„ ca tum Archiepiſcopi Toloſani, qui „ fragmentum iſtud ex noſtro Germanen„ ſi Codice deſcriptum Labbeo ſubmiſit; „ erratum inde emendans Sigeberti, Eu„ gipium ad Pelagii Papae & Tiberii Im„ peratoris tempus referentis. Quo per„ lecto gaviſus ſum, me nec opinantem in „ Viri Cl. ſententiam ac mentem conve„ niſſe: nec mihi viſum eſt ſupprimendum, „ quod ea de re ante animadverteram.

§. IV.

De eadem Reducis & Eugipii aetate & ſubſcriptione Codicis Germanenſis Petri de Marca judicium.

Verum in publica commoda peccaverim, niſi & Illuſtriſſ. Petri de Marca Archiep. Toloſani modo indicatam a Mabillonio epiſtolam de ea re ad Philippum Labbeum cum ſubjecta codicis Germanenſis Clauſula (quam Marca primus omnium evulgaverat) & ejuſdem ad eam ſubnotatis deprompſero. Exſtant ea quae dixi apud Labbeum in Addendis ad Diſſert. Hiſtoricam de Script. Eccleſ. to. 1. pag. 775. edit. Pariſ. Ibi Epiſtola talis eſt.

„ Ex adnotatione, quam ex Cod. S. „ Germani Pariſienſis & Monaſterii Rivi„ pullenſis in Catalonia deſcriptam ad te „ tranſmiſi, poteſt error Sigeberti & e„ mendari, & unde ortus fuerit, perſpici, „ quum Eugipium ad tempora Pelagii „ Pontif. & Tiberii Imp. refert. Confun„ dit quippe tempus exſcriptionis, vel po„ tius emendationis codicis Eugipiani cum „ Auctoris Eugipii temporibus. Redux „ quippe adhuc laicus volumen illud ex„ ſcribi procuravit; deinde Neapolitanae „ Eccleſiae a Pelagio Epiſcopus ordinatus „ idem volumen corrigi & emendari juſſit „ a Petro Notario Eccleſiae Neapolita„ nae, qui diem ſuae emendationis adno„ tavit, nempe Idus Decembris, & an„ num VII. Tiberii, adjecta quoque Lan„ gobardorum obſidione, cujus tempus „ hoc teſtimonio evidenter oſtenditur. „ Quanti autem Redux faceret hunc co„ dicem, colligi poteſt ex eo, quod tam„ quam munus pretioſiſſimum Eccleſiae „ ſuae illum contulit, in ejus archivis per„ petuo cuſtodiendum, adjecta gravium „ poenarum comminatione, ſiquo prae„ textu aut colore alienaretur. Ceterum „ ex iſta Petri Notarii obſervatione tem„ pus Eugipii anterius quidem Tiberio „ eſſe demonſtratur, una cum Sigeberti „ lapſu. Sed vera Eugipii epocha aliunde „ colligenda eſt. Pronus ſum in eam ſen„ tentiam, ut hunc putem eumdem cum „ Eugipio a Caſſiodoro commemorato.

„ Vale

(95) Imo ſolido ferme quadriennio, uti §. 1. ex Evagrio oſtendimus.

[96] Anno, inquam, 582. ſed more CPolitano, ut ante dictum in Adnot. 93.

(97) Id eſt DOMNI. Regula S. Benedicti cap. 63. *Abbas autem, qui vicem Chriſti creditur agere, DOMNVS & Abbas vocetur*. Odilo in vita S. Majoli: *Et ab omnibus DOMNVS & Abba honoratur*.

[98] Sive potius *Lucullanenſis*; nam *Caſtrum Lucullanum* inſulae nomen erat, cui Monaſterium *Lucullanenſe* inerat.

„ Vale V. C. & amiciſſime.

„ Marca Archiepiſcopus Toloſanus.

Hactenus epiſtola. Mox ſtatim ſubnectitur tota illa codicis Germanenſis ſubſcriptio quam ſuperiore ex Mabillonio recitavimus. Sed ex Marcae exemplo variantes lectiones excerpſi, quas lector in ima (99) cera reperiet, praeſertim quum Marca etiam Rivipullenſem codicem viderit. Poſt eam Clauſulam, & quaſdam Marcae adnotatiunculas § ſequuntur ex Labbei calamo iſta . . .

„ Duo quoque hic adjungere non gravabor. I. Editionem Baſil. apud Rob. „ Winder duob. tomis ſtudio Jo: Heroldi „ fuiſſe procuratam. II. exſtare inter opera S. Fulgentii Ruſpenſis Epiſc. ad Egippium Epiſtolam de charitate & ejus dilectione: unde etiam argumentum duci „ poſſit de aetate noſtri Eugippii, quem „ anno Chriſtianae erae praeter propter „ DXXX. floruiſſe arbitror; non vero anno circ. 580. quo nos pertraxerat Sigeberti allucinatio ab eruditiſſimo atque „ humaniſſ. Praeſule deprehenſa & emendata. Hactenus Labbeus.

XXX NS MENANDRI

NOn eſt Menander ille Martyr Afer, qui cum pluribus ſociis die XXIII. Febr. in Faſtis Latinis colitur: nec qui inter Martyres Romanos Kal. Auguſti in iiſdem Latinis refertur. Nec aliud profecto reſtat, niſi ut ſit ille Menander, qui cras i. e. die XXXI. hujus menſis memoratur in Synaxario Pariſienſis Collegii Claromontani S. J. & alio MS. Cryptae ferratae apud Bollandiſtas ad 31. Mart. pag. 906. Vtrum autem Menander iſte idem ſit ac ille ſocius S. Patricii Martyris, de quo die XIX. Maii agit Baſilii Menologium, Menaea, & laudatum Synaxarium, incertum eſt. Patricium iſtum Menandri & aliorum ſigniferum Faſti Marmorei infra eid. diei XIX. Maii juxta cum Graecis inſeruerunt, omiſſis de more commilitonibus.

XXXI NT SILVCERII

ET heic I pro G poſitum fuit, ſecundum eam dialectum, quam ad V. Martii explicuimus, ubi *Ieraſimi* pro *Geraſimi* ſcalptum fuit. Vide ibi dicta. Ecquis autem hic *Glycerius* fuerit, haud facile praeſtiterim. Atqui inter duos potiſſimum lis tota vertitur. Quorum prior eſt *Glycerius* Georgii ſocius in Baſilii Menologio ad diem XXIII. April. De hoc ibi Menaea diſtichon adſcribunt: quod quia mendoſum ibi legitur; hunc in modum reſtitui poterit.

Au-

[99] Non piguit in noſtrorum hominum gratiam cum Mabilloniano exemplo, quod ſupra adſcripſimus, alterum a Marca editum conferre, & lectionum variantias ad numeros verſuum exempli Mabilloniani recenſitas heic ſubjicere.

Ac primum omnium in titulo Codicis fuiſſe ſcriptum *Evipii* pro eo, quod nunc vulgo dicimus *Eugipii*, admonet. Mox ſequitur ipſa ſubſcriptio. In qua verſu 2. *Quae opuſculis S. Auguſtini*. Ibi v. *Egippius*. v. 3. *Et eumdem codicem*. v. 5. *In eamdem Neapolitanam civitatem*. v. 6. *Sedis Romae*. v. 9. *Auguſti*: et ſic mox ſtatim. V. 11. *Dictus Epiſcopus*. v. 12. *Pro aedificatione & populi*. Ibid. *Obtuliſſe*. v. 13. Deeſt *Vos*. v. 15. *Chriſti una*. Pulchre. v. 16. *Cuſtodiend . . . vobiſque ſervantibus ibidem perſeveret*. v. 18. *archivo*. v. 19. *diſcedere debeat, nec cum*.

Ad eam ſubſcriptionem haec ſubnotat Marca. Eadem *verba habentur in codice MS. B. Mariae Rivipullenſis in Dioeceſi Vicenſi, ubi etiam nominatur Evipius, ſic*: Hic eſt liber Sancti Evipii de diverſis Doctoribus.

Idem & Egipius *ni fallor ſcribitur in libro MS. Bibl. Caſinenſis 232. in quo reperitur liber S. Greg. Nyſſeni de conditione hominis ex verſione Dionyſii Abb. cum ejuſdem epiſtola ad* Egipium presbyterum. Hactenus Marca.

Δωμόν σόν ὡς γῆν, ὡς ὕνιν τε τὴν σπάθην,
Γεωργὲ Γλυκέρις (penult. producta, non praeter Graecor. morem) πζοσφόρως κρίνω.
Guttur tuum arvo ſimile, vomeri ſpatham,
Glyceri colone, haud abſone putaverim.

Ex quibus ſenariolis eum & profeſſione fuiſſe agricolam, & gladio jugulatum oppetiiſſe, diſcimus. Eumdem a S.Georgio ad Chriſti fidem fuiſſe converſum, omnia S. Georgii Acta, & S. Andreas Cretenſis (apud Henſchen. ad 23. April. p.164.) teſtantur. Glycerio in Menaeis *Donatus*, & *Therinus* ſocii adjunguntur. De hoc vero Glycerio ſiquis Faſtos noſtros hoc die loqui contendet, non vetabo: nam & *Natalis* nota, adſciſcendi ex diebus aliis Sanctos poteſtatem facit.

Atqui ſi quidem veriſimiliora ſectandi ſit voluntas, potius eſt, ut *Glycerium* Mart. Neapolitanum hoc die coli exiſtimem; qui in Hieronymi Mrologio diei XIII. Januar. cum aliis adſcribitur, qui Martyr a Neapolitanis ob aliquam credo Translationem in hodiernum diem prolatus fuit. Et Epternacenſe quidem ſeu Antuerpienſe Hieronymiani apographum, ceteris antiquius, die XIII. Jan. in hunc modum habet. *In Campania Neapolim, Zotici, Heriſi, Gliceri, Felicis, Januarii*. Sic etiam in Corbejenſi, niſi quod pro *Gliceri* corrupte legitur *Cleveri*; ut & in Florentiniano edito pro eod. *Gliceri* exhibetur *Claſceri*. Sed hoc viciſſim ex Florentiniano commodi conſequimur, quod duo plus Martyres numerantur his verbis: *In Campania Neapoli, Cyriaci, Cimini, Zotici* &c. ut VII. viri pro quinqueviris ſint habendi. Ex quorum numero *Glycerius* hoc die in his Faſtis extra ordinem colitur, ob aliquam credo Translationem aut Eccleſiae ei dicatae Dedicationem. De his ſeptemviris videantur adnotata ibi a (100) Florentinio viro in his ſtudiis verſatiſſimo.

[100] Florentinius ad XIII. Jan. ubi expoſtulaſſet, abeſſe hos Martyres a Neapolitanorum Faſtis, & ab Ant. Caraccioli *Sacris Monumentis*, haec inſuper addit. *Narrant ſane S. Sebaſtiani M. Acta, multa Chriſtianorum millia B. Caii Papae monitu, duce Chromatio, ad Campaniae littora ſeceſſiſſe. Bis mille quingentos nonaginta ſeptem necatos per diverſa loca Campaniae ex MS. Cod. Fundanae Eccleſiae elicit, qui ſupra Caracciolus. Sed hos Neapoli praeciſe Martyres fuiſſe non conſtat, quamquam civitas illa inter littorales Campaniae urbes numeretur. Triginta & ſex SS. Martyrum ſine nomine corpora in Monaſterio S. Gaudioſi Neap. requieſcunt: in S. Pauli Majoris LII. In Eccleſia S. Maria de Salute extra urbem antiquiſſima & olim S. Gaudioſo dicata corpus adhuc S. Cyriaci M. colitur, ut in Neap. Sacra Caeſaris Engenii video obſervatum; ſed hunc Roma allatum habet inſcriptio an. 1656. relata a Car. de Lellis par. 2. Sac. Neap.* Haec ibi vir doctus ſ minus expoſtulaturus, ſi in hoc marmor inciſiſſet, in quo feſtum *Glycerii* notatur.

M. APRI-

I. P. S. CALLINICI

DVbium eſt, utrum ſit *Callinicus* Martyr Apolloniae [quem Rom. Martyrologium, non ſecus ac Latinorum ceteri, cum *Thyrſo* & *Leucio* jungit die 28. Januar., at Hieronymi Martyrologium pridie ejus diei, & rurſus die 31. Jan. poſtremo Sirleti Menologium die XIV. Decembr. teſte Baronio] an vero ſit is *Callinicus* Galatiae Martyr, alibi (1) *Callinica* dictus, ſub Decio cum Baſiliſſa paſſus [de quo Baſilii Menologium die 26. Martii] an vero ſit *Callinicus* magus, Sarapionis epiſcopi commilito [de quorum martyrio idem Menologium die 24. Maii] an poſtremo ſit *Callinicus* Martyr Gangrenſis, cujus paſſionem idem Baſilii Menologium *die XXIX. Julii* deſcribit. Mihi ſane nullum adhuc argumentum ſuppetit, quo ad unum aliquem recenſitorum pugilum prae aliis inclinatior fiam: etſi apud Latinos ille primus Apolloniates eſt ſane quam celeberrimus. Quamquam & illud fieri poteſt, ut is qui hodie in noſtris faſtis ſignatur, novus ſit aliquis *Callinicus*, adhuc ignotus. Quid ita? quia hujus non *Natale* [quod poteſt feſtum quodvis deſignare] ſed ipſa *Paſſio* Kalendis Aprilis imputatur: quum interim nemo ex illis ſuperioribus eo die paſſus prodatur.

Hoc ultimum mihi proximum vero videtur; maxime quum in Campaniae littus olim ſub S. Caio Pont. innumeri ſancti athletae, duce Chromatio, ſeceſſerint, ut in Actis S. Sebaſtiani legitur: quos ad mille & quadringentos fuiſſe Petrus de Natalibus, neſcio ex quibus monumentis, prodidit. At innumerabiles *certe fuerunt; qui tandem martyrium* conſecuti, nomina *etſi obſcura nobis*, in caelo tamen deſcripta habent. Quod ſi *Callinicus* hodiernus unus ex eorũ numero fuerit; non eſt mirandum, ejus diem paſſionis Neapolitanos compertum habuiſſe.

II. N. S. POLICARPI

NOn eſt ille Smyrnenſis epiſcopus aevi Apoſtolici, de quo egimus die XXIII. Febr., ſed alius quidam Alexandriae ſub Maximiano paſſus: de quo, Latinis tacentibus, agitur hoc ipſo die apud Graecos in Baſilii Menologio, [in quo & acta (2) recitantur] Menaeis, & Maximo Cytheraeo. Eidem Synaxarium

S MS.

(1) Baſiliſſae ſocius, qui in Baſilii Menologio *Callinicus* vocatur, in ceteris Graecor. monumentis ſexus ſequioris nomen habet. Sic in Sirletiano Menologio ad diem XXI. Mart. legitur: *Certamen SS. MM. Callinicae, & Baſiliſſae, & Sacroſancti Mart. Birilli Epiſcopi Catanae.* At in ceteris Graecor. libris de *Callinica* & *Baſiliſſa* die XXII. agitur. Sic in Menaeis tum excuſis, tum MSS. Mazarinianis, & Ambroſianis eo die Callinica & Baſiliſſa gladio interimuntur: ut & in Synaxario Collegii Claromont. Soc. Jeſu, itemque in Rom. Mrologio & Galeſinio. In hac vero ſexus controverſia [nam cetera conveniunt] pluſne dandum uni B. ſiliano Menologio ſit, an ceteris Graecorum libris, non definio.

(2) Ex quibus conſtat, cum ſponte ſe praeſidi obtuliſſe, & poſt cruciatus capite obtruncatum fuiſſe. Hinc eidem Polycarpo in Menaeis hoc diſtichon accinitur.

Τμηθεὶς ὡς κλῆμα Πολύκαρπος Κυρίῳ,
Πλείονα καρπὸν αὐτῷ πολύχουν φέρει.
Polycarpus amputatus, inſtar palmitis,
Cum foenore fructum vinitori fert Deo.

Alluditur ad *Polycarpi* nomen, quod *multiplicem fructum* ſignificat, & ad genus martyrii. Cur in hiſce ſenariolis vocalis *Omicron* ter producatur, rejici poteſt cauſa in ſequentem liquidam; ſive Λ, ſive N: in quo mire licentioſa eſt recens Graecia.

MS. Collegii Pariſienſis S. J., quod Claromontanum dicitur, *συνοδίαν* h. e. ſocios adjungit (3) ut & in aliis Graecor. libris eccleſiaſticis manu exaratis apud Bollandianos ad hunc diem pag. 58. At Faſti noſtri *Natalis* non *Paſſionis* notam heic poſuerunt, quod diem Martyrii compertum minime haberent.

III DP S IOHANNIS EPI NRI

NOn eſt Joannes IV. qui vulgo *Aquarolius* cognominatur, ſed ejus nominis primus, S. Paulini Nolani aequalis, & ab eo ad Paradiſum evocatus. Quod quia a nonnullis in controverſiam vocatur; ſequentem Diſſertationem heic inſerendam putavi.

DISSERTATIO
De duplici Neapolitano Joanne, I. & IV.

Antequam de hujus diei feſto diſputationem inſtituo; quia quatuor Joannes mihi aſſidue nominandos eſſe video (quorum duo Epiſcopi Neapolitani fuere, duo alii ſcriptores) ne eadem ſemper nomina inculcando tenebras lectori offundam, ſic rem tranſigam, ut Epiſcopos quidem ſuo appellem nomine, puta *Joannem I.* & *Joannem IV.*, aut brevius illum *Primum*, hunc vero *Quartum*. At vero in duobus illis ſcriptoribus laudandis gradum, quem in Eccleſia Neapolitana tenuerunt, uſurpabo. Itaque Joannes ille Diaconus, qui IX. ſaeculo Neapolitanor. Antiſtitum Chronicon contexuit, *ἁπλῶς Diaconus* heic a me appellabitur: at vero ille alter multo recentior Joannes, qui ſaec. XIV. S. Joannis IV. vitam a ſe ſcriptam reliquit, a me poſthac *Cimeliarcha* vocabitur; hoc enim honore in Capitulo Neapolitano potiebatur. Nunc ad feſtum diei hujus propero.

§. I.
Joannem I. non IV. hoc die in Faſtis ſignari.

Quatuor in ſerie Neapolitanor. Antiſtitum a *Diacono* Epiſcopi nomine *Joannes* referuntur, quorum primus inter Urſum & Noſtrianum medius, S. Paulini Nolani aequalis fuit, provecto jam ſaeculo V. mortuus. Mox duo alii Joannes, ambo ſaec. VI. decurrente hanc cathedram tenuerunt. Poſtremo Joannes IV. inter Tiberium & Athanaſium medius ſedit, medio IX. ſaec. mortuus, qui olim cognomento *ad Aquarolam* dicebatur, nunc vulgo *Aquarolius*, qui hodie a nobis die XXII. Junii colitur. Sed & ille Joan. I. haud dubie olim inter Sanctos numerabatur, quandoquidem (teſtibus Uranio presb. aequali ſcriptore, & *Diacono* chronographo) a Paulino Nolano ad Paradiſi gaudia ſecundum quietem evocatus fuit. Uter porro ex his duobus in noſtro marmore hoc die conſignetur, id vero eſt quod nunc quaerimus.

Equidem citra omnem dubitationem affirmo, agi hodie de Joanne illo primo, cui Paulinus apparuit. Etenim noſtrum hoc Monumentum in Sanctis epiſcopis conſignandis non ultra S. Paulum Juniorem qui IX. ineunte ſaeculo emigravit, progreditur; ut ad diem XVII. Februarii demonſtravimus. Hinc de B. Tiberio Joannis IV. deceſſore, & de S. Athanaſio ejuſdem Joannis IV. ſucceſſore, (qui quidem Athanaſius, ut ibidem oſtendimus, quinquennio ſaltem poſt mortem coli coepit) in his Faſtis ſiletur. Deinde etiamſi Kalendarii hujus Auctor poſt Joannem IV. incidi hoc marmor feciſſet; non continuo tamen eum Faſtis inſcribere debuiſſet, quem non eſt veriſimile tam cito fuiſſe Eccleſiae judicio inter Sanctos relatum. Contra vero idem Kalendarii auctor Joannem illum primum non debuit praetermitte-

(3) In Clarom. Synaxario: Καὶ ἄθλησις τοῦ ἁγίου μάρτυρος Πολυκάρπου, καὶ τῆς συνοδίας αὐτοῦ. Quid ſit *συνοδία* i. e. *comitatus*, dicimus ad Luc. II. 44. Idem porro *comitatus* [nuſquam tamen enuntiatis comitum nominibus] additur in MS. Mazariniano, Ambroſiano, & Arabo-Aegyptio apud Bollandianos hoc die.

miſiſſe, cujus ſanctiſſimus exitus B. Paulini apparitione teſtatus, & minime inficiandis monumentis conſignatus reperiretur. Poſtremo, ut cetera nunc taceam, de Joanne IV. ſicuti nunc feſtum die XXII. Junii agitur; ſic eumdem olim ſi minus eodem die cultum oportuit, at certe (ſi Chioccarello credimus) die I. Aprilis, aut ejuſdem die II. aut Martii XXXI: de quo infra diſputabimus. At vero qui in his Faſtis hoc die occurrit, ejus *Depoſitio* die III. Aprilis ſignatur: quocirca non alius eſſe potuit ab Joanne I., ut qui ab Vranio & a *Diacono* Sabbato Sancto mortuus, die vero Sancti Paſchae ſepultus refertur, Et recte calculi procedunt. Nam anno CCCCXXXII. (qui fuit alter a S. Paulini morte) Paſcha in diem (4) tertium Aprilis incidit: quo die ſanctus epiſcopus traditus eſt ſepulturae, eoque recte in his faſtis ejus *Depoſitio* (quae vox modo diem emortualem, modo ſepulturae notat) die III. Aprilis ſignatur. Ceterum cur Cl. Papebrochius audiendus non ſit, qui hujus Joannis I. obitum ad uſque annum 440. diſtulit, infra videbimus.

§. II.

Diluuntur objectiones.

Et hactenus quidem dicta aequis rerum aeſtimatoribus ſatis eſſe poterant, niſi narrationi Vranianae de apparitione S. Paulini Joannem ad Caelum evocantis, dicam impegiſſent primum Chioccarellus, atque Caracciolus, deinde hos ſecuti Vghellus, aliique. Putat igitur Chioccarellus, narrationem de S. Joanne Neapolitano per Paulinum ad caelum evocato, quae paſſim Vranii epiſtolae de Paulini obitu adtexitur, eſſe alienum pannum purpurae adſutum. Quid enim? ſe aliquot vidiſſe vetuſtos codices, in quibus ab Vranii epiſtola ea narratio abeſt: adhaec Gregorium Turonenſem, quum exeunte VI. ſaeculo Vranianae epiſtolae narrationes, & quidem iiſdem ferme verbis, intexuiſſet ſuae hiſtoriae, de Joanne Neapolitano per Paulinum ad Caelum arceſſito verbum feciſſe nullum. Addunt alii, ei narrationi tempora non cohaerere; quippe quum Joannes I. Neapolitanus ſub Damaſo & Siricio ſediſſe a *Diacono* dicatur, h. e. non ultra annum 398. proceſſiſſe, quo uſque Siricii pontificatus extenditur. Quî igitur fieri poteſt, ut eum ad caelum invitaverit Paulinus, qui nonniſi an. 431. caeleſti curiae adſcriptus fuit?

Quibus per ſingula reſpondeo. Ac primum ſciendum eſt, ad exitum vergente ſaeculo XIV. exſtitiſſe Joannem Cimeliarcham Neapolitanum (quem deinceps *Cimeliarcham* vocabimus) qui S. Joannis IV. Neapolitani epiſcopi vitam ſcriptam reliquit; quam Henſchenius diei I. Aprilis pag. 32. inſeruit. Is ut eam vitam opimiorem faceret, totum id, quod ab Vranio ac poſtea a *Diacono*, de Joanne I. ad caelum Paulini voce invitato ſcriptum fuerat, id (fortaſſis vulgi permiſcentis omnia traditione fretus: hoc enim credibilius puto, quam ut Cimeliarcham malae fidei accuſem) Joanni IV. attribuit, ac totidem fere verbis Vranianam narrationem illam Joannis IV. vitae intexuit. Id vero poſtquam factum fuit, quum inſuper circiter ea tempora, oblitterato Joannis I. cultu, tantum de IV. officium fieret; ex eo inquam tempore ab Vranianae epiſtolae deſcriptoribus omitti ea narratio coepit, tamquam abſurda ſcilicet, quippe quū Vranius, plus quatuor ſaeculis Joannem IV. antegreſſus, id narrare de Joanne IV. nequiviſſet. Valde igitur vereor, ne codices a Chioccarello producti recentiores Joanne Cimeliarcha fuerint: quorum deſcriptores non abſimili paralogiſmo uſos, ac quo

(4) Annus 432. biſſextilis erat: proinde ab exeunte Februario coepit decurrere littera Dominicalis B. Numerus porro aureus fuit XV. Luna vero quartadecima Paſchalis incidit in Kalendas Apriles. Quumque in eas Kalendas inciderit eo anno Feria VI; ſequitur, eodem anno Dominicam Paſchalem incurriſse in III. Aprilis.

quo poſtea Chioccarellus (5) atq. Caracciolus uſi ſunt, eā narrationem reſecuiſſe cenſeo : maxime quum Neapoli tantum eos codices mancos Chioccarellus homo Neapolitanus viderit ; exterorum autem nemo, quod ſciam, Vranianam epiſtolam ea narratione defectam ſe reperiſſe conqueratur, non Mombritius, non Surius, non Chiffletius, non Papebrochius, qui omnium ultimus Vranii epiſtolam cum MSS. contulit. Imo, in quo caput eſt, Petrus Franc. Chiffletius in Paulino illuſtrato laudat Trecenſem codicem (quem putat Joanne IV. Neapolitano antiquiorem) in quo Vranianae epiſtolae narratio illa controverſa (de Joanne Neapolitano Paulini apparitione invitato) integra reperiebatur. Ex Gregorii autem Turonenſis ſilentio nihil colligitur : nec enim omnia in rem ſuam vertere Turonenſis ſatagebat. Age vero : demus tantiſper, hanc Joannis a Paulino arceſſiti hiſtoriam ab Vranio aequali ſcriptore non fuiſſe ſcriptam (de quo nolo heic Caraccioli (6) conjecturam infarciendo, morari lectorem) at certe ſatis antiquum additamentum fuerit, & quidem *Diacono* noſtro multo antiquius, qui quae de Joanne I. Paulini apparitione dignato paucis verbis attigit, ea ſine controverſia ex longiore illa narratione hauſit, quae nunc in Vranii epiſtola legitur. Adde quod idem *Diaconus* aequalis ſine dubio S. Joannis IV. fuit, aut ejus certe aetati ſuccrevit: & tamen apparitionem illam non Joanni IV. ſed primo factam eſſe, narravit. An ullum argumentum aeque palmarium excogitari poteſt? Eſtne enim credibile, *Diaconum* qui Joannis IV. laudibus ſupra ceteros velificatur, aut voluiſſe Paulinianae apparitionis decus *Quarto* eripere, atque in *Primum* transfundere; aut vero in Vranii epiſtola recens additamentum non animadvertiſſe? Quid nunc Cimeliarcham iſtum audimus, qui epiſcoporum chronographo totis quinque ſaeculis recentior fuit? qui duos Joannes in unum conflavit, aut certe jampridem ab vulgo conflatos ineptiſſime in ſuam vitam admiſit? Qua quidem aetate peſſimo publico, ubique gentium graſſabatur id vitium, dum quae uni vitae, minus quam vellent copioſae, deerant, ex Sancto alio cognomine arceſſerent, atque iſto modo terrae caelum permiſcerent : in quo ſua moroſa diligentia id poſtremo ſunt aſſecuti, ut noſtra haec aetas de ſexcentis hiſtoriis dubitare maluerit, quam illudi ſibi ab impoſtorib. pati.

Venio nunc ad gravem illam objectio-

(5) Ant. Caracciolus ſcriptor eruditus, ſed parum acutae naris pag. 354. ubi narraſſet, Joannem IV a S. Paulino ad caeleſtia regna fuiſſe evocatum, haec ſubjecit : *Idem legitur in Appendice vitae S. Paulini ab Vranio ſcriptae : quae certe* (appendix) *Vranii ipſius eſſe non poteſt, quum ejus* (Vranii, tamquam ſui aequalis) *meminerit Paulinus epiſt. XVII ; ſed recentioris auctoris comperitur eſſe, quum obitum Joannis* [IV. ſeu Aquarolii] *noſtri narret, qui vixit multo* [i.e. quadringentis annis] *poſt Paulini tempora.* Et huc uſque docti ſcriptoris miſerebar : at quae ſequuntur, multo ſunt deteriora. Ait eamdem appendicem, etſi Vranio recentiorem, *Diacono* tamen antiquiorem fuiſſe [quem *Diaconum* alibi Caracciolus recentiorem aliquanto, quam revera fuit, ſine ulla ratione facit] *quippe quum,* [inquit] *Diaconus, quae de Joanne hoc* [IV. ſeu *Aquarolio*] *dicuntur* (in illa Vranii appendice) *perperam Joanni primo Epiſcopo contigiſſe dicat.* At Caracciolo praeiverat Chioccarellus ; qui ratus narrationem Vranianam de Joanne IV. (nam de Primo hi noſtri ne cogitabant quidem) loqui, ob hoc ipſum illam *νοθείας* damnavit. En ejus verba pag. 85. *Non enim Vranii eſt vel eſſe poteſt id, quod ibi de Joanne epiſcopo* (per Paulinum invitato) *habetur, quum Vranius per multa ſaecula Joannem hunc* (Quartum) *praeceſſerit.* At quanti laboris erat ad alium antiquiorem Joannem cogitationem convertere? Tantum praejudicata opinio apud hos aeque, ac apud librarios illos a Chioccarello memoratos Vranianae epiſtolae mutilatores, valuit.

(6) Conjicit ibid. Caracciolus, in antiquis Lectionariis (quae ſolebant ex pluribus auctoribus, tacitis nominibus, conſarcinari) cum Vraniana epiſtola coaluiſſe alterius auctoris ſupplementum : eoque factum ut narratio de Joanne per Paulinum vocato Vranianae poſtmodum epiſtolae tamquam ferruminata adheſerit.

ctionem, quae ex perverſa temporum συγχύσει petitur. Equidem ultro fateor, Joannis I. aetatem male a *Diacono* fuiſſe conſignatam ſub Damaſo atque Siricio. Nec melius ab eodem chronographo in ceteris priorum quinque ſaeculorum epiſcopis tempora ordinantur. Culpa vero omnis in eo reſidet, quod chronographus iſte trium priorum ſaeculorum epiſcopos paucos admodum tenuerit, ſed & quarti nonnullos ignoraverit (ignoravit certe, ut alios taceam, Calepodium, unum ex patribus Sardicenſibus) & tamen ſeriem ita perpetuam recenſuit, nemo ut deeſſe videatur. Id autem ut faceret, nonnullorum quarti ſaeculi antiſtitum tum epiſcopatum (Severi prae ceteris, de quo vide dicta ad XXIX. Aprilis in fine) longiorem fecit, tum etiam, ne lacunae intercederent, eorum tempora antevertit. Ita factum, ut Joannes primus ſub Damaſo & Siricio poſitus fuerit, qui revera ſub Innocentio, Zoſimo, Bonifacio, Caeleſtino (7) ponendus erat, idque juxta ejuſdem chronographi Joannis calculos, qui eum annos 27. ſediſſe vult, & a S. Paulino recens mortuo ad caeli gaudia arceſſitum. At in VI. ſaeculi ac deinceps Praeſulibus hujus Chronographi calculi rectius aliquanto procedunt, etſi nondum plane recte: vel vide quae ad diem 29. Martii de Reducis (8) epiſcopi notatione temporum obſervavimus. Itaque in (9) Demetrio demum Reducis ſucceſſore aetas incipit recte habere.

§. III.

Vraniana narratio obſervationibus illuſtratur, & cum Cimeliarcha confertur.

Quando autem epiſtolae Vranii presb. quam de obitu S. Paulini ſcripſit ad Pacatum, ſaepe mentionem injecimus; non ab re erit ex ea partem illam heic recitare, quae ad obitum noſtri Joannis I. pertinet; quam deinde Cimeliarcha ſublegit, eamque hiſtoriam ſuo Joanni IV. attribuit. Ita facile & de ſtylo (Vranio ne an Cimeliarchae, qui eam eiſdem verbis compilavit, ſit convenientior) dijudicabitur; & quaedam obſervabuntur alia ad hanc cauſam facientia. Et jam quidem de Paulini obitu finierat Vranius; quum tamquam reſumpto in manus calamo (non enim negarim, quum novem amplius menſes inter Paulini & Joannis I. obitum interceſſerint, fortaſſis Vranium ea, quae de Joanne ſequuntur, poſt aliquod temporis intervallum epiſtolae jamdiu abſolutae adtexuiſſe) ſic praefatur.

Verumtamen & hoc quod ad meritum Sancti Paulini pertinet, Veneratio tua debet agnoſcere, quod etiam Sanctus Joannes Neapolitanae urbis epiſcopus a Domno Paulino de hac vita ad Chriſtum accerſitus atq. evocatus agnoſcitur. Hactenus prooemium eſt, quod cum praecedentibus probe ſuaviterque cohaeret: in quo quod Paulinum *Domnum* appellat; ſciendum eſt, & ipſum S. Paulinum *Domni* praenomen epiſcopis tribuiſſe; quod mox & Gregorius M. & alii paſſim de epiſcopis uſurparunt. Atqui id prooemium Cimeliarcha ineptiſſime refinxit: nam ubi proxime ante dixiſſet, Joannem IV. *ſenſiſſe ſibi diem adeſſe extremum*, ſic pergit: *Verumtamen & haec quae ante finem ſuum de Beato Paulino Nolano viderat, duxi neceſſario adnectenda*. Atqui iſto prooemio Vranius opus habuit, ne ad aliena digredi videretur: at Cimeliarcha (qui hoc ipſum agebat) nullo modo: ac multo minus ab adverſativo μορίῳ *Verumtamen* incipere debuit. Pergit autem Vranius.

Nam

(7) Joannes I. anno 432. mortuus, Caeleſtinum ultimum Pontificum Rom. vidit. At ſi Papebrochii rationibus ſtemus, (qui vult Joannem I. anno 440. obiiſſe) eum oportebit ad initia uſque Leonis M. advixiſſe. Quod cur minime ſequar, infra exponetur. Ceterum paria ſunt Diaconi peccata in Imperatoribus adnotandis, ſub quibus Joannes I. ſedit: de quo nihil neceſſe eſt heic plura dicere.

[8] Vide ſupra ad XXIX. Martii; ubi oſtendimus, male a Diacono Reducis epiſcopatum ſub Benedicto & Pelagio poni; quum revera S. Redux a Pelagio II. ordinatus fuerit, uti ex ſubſcriptione Petri notarii ad calcem Eugipiani codicis luculenter conſtat.

(9) Qui revera ſub S. Gregorio I. ſedit (a quo & depoſitus fuit). Sub quo Pontifice etiam a Diacono ponitur.

Nam ante diem tertium, quam de hoc mundo Sanctus Joannes ad Dominum migraret, retulit (addit heic Cimeliarcha, *omnibus ſuis Clericis*) *ſe vidiſſe Sanctum Paulinum, angelica dignitate veſtitum atq. ornatum, totum niveum, totum ſidereum, atque odore ambroſio renidentem: favum etiam candidiſſimum mellis in manu tenentem, ac dicentem ſibi, Frater Joannes quid heic facis? ſolve vincula taediorum tuorum, & jam ad nos veni* (Cimeliarcha, *ac veni ad nos*) *haec enim eſca, quam in manu teneo, apud nos ſatis abundat.*. Haec quidem verbo tenus Cimeliarches deſcripſit, niſi quod illud *odore ambroſio renidentem*, quod prae ſaeculi barbarie non intelligebat, corrupit, ſubſtituens, *odore roſeo renitentem*: quo uno indicio, vel ſi cetera deſint, agnoſcitur, quid diſtent aera lupinis. Sequitur.

Et quum haec dixiſſet, complexus eſt eum, & immiſit in os ejus partem favi illius: cujus dulcedinem atq. odorem ita ſanctus Joannes concupiſſe ſe dixit, ut ſi ſibi in ipſa revelatione poteſtas fuiſſet (Cimeliarcha τὸ *poteſtas fuiſſet*, & quidquid Latinum eſt, non intelligens, ſubſtituit *poſſibile fuiſſet*) *ab ejus veſtigiis nullo modo* (Cimel. *nullatenus*) *receſſiſſet. Et tamen non diu diſſimulavit* (deeſt hoc membrum in Cimeliarcha) *nam excitatus a ſomno, eadem die ideſt Quinta feria, juxta conſuetudinem ſuam remunerans*(10) *omnes Clericos atq. pauperes*(Cimeliarches, *remuneratis omnibus clericis atque pauperib.*) *ſanus Dominicam coenam celebravit: Sexta vero Feria orationi vacavit* (hoc de Sextae Feriae oratione abeſt a Cimeliarcha) *Sabbato autem ſecunda* (Cimeliar. *ſexta*) *hora diei ad Eccleſiam laetus proceſſit; & aſcenſo tribunali, ex more populum ſalutavit: reſalutatuſque* (abeſt a Cimeliar. enclitica: ſalutabatur autem populus conſueta formula *Dominus vobiſcum*, aut *Pax vobis*; qui reſalutans reſpondebat, *Et cum ſpir.*) *a populo, orationem dedit, & collecta oratione, ſpiritum exhalavit*. Hoc ultimum Cimeliarcha ſic refinxit, *Super altare ſpiritum exhalavit*: imperitiſſime: quia praeceſſerat *aſcenſo tribunali*: niſi forte *tribunal* & *altare* duo ejuſdem rei ſynonyma eſſe putavit. Atqui ſicuti apud gentiles *tribunal* fundum baſilicae obſidebat, & in medio hemicycli; ad quod magiſtratus per plures gradus conſcendebat: idem prorſus locus, forma, uſus tribunalis erat in Chriſtianorum baſilicis. Epiſcopus autem non de Altari, ſed de tribunali (ut hodiedum fit) populum *ſalutabat*, & *orationem dabat*, & *colligebat* (11). Jam vero ſequitur.

Ea tamen nocte in Eccleſia vigilatum eſt.] Recte:

(10) *Remuneror* aut *Remunero* aevo Th. Codicis, quo haec ſcripſit Vranius, non eſt referre gratiam, ſed ſimpliciter *Largiri*, ut & hodie apud Italos *Rimunerare*. Hinc *Sacrae Largitiones* in l. 20. *de Palatinis*, & l. 41. *de Appellat.* Cod. Theod. vocantur *Remunerationes ſacrae*. Occurrunt & *Comites privatar. remunerationum* in l. 2. cod. Cod. *de Commeatu*. Apud Grut. 449. 7. Petronius Maximus fuiſſe dicitur SACRARVM REMVNERATIONVM COMES, & imperatores ibidem vocantur REMVNERATORES VIRTVTVM. In epiſcopali autem aula ferme eadem vocabula, quae in imperiali, uſurpabantur. Ex hoc porro Vranii loco diſcimus veterem conſuetudinem, qua epiſcopi Feria V. majoris Hebdomadae in Clericos itemq. pauperes largitiones (quas *remunerationes* vocabant) effunderent.

(11) Quid apud Vranium ſit *Orationem dare & colligere*, non dicerem, niſi doctiſſimus Papebrochius parum heic vidiſſet. Qui in adnotatis ad Vranium (ad 22. Jun. p. 201.) *orationem colligere* interpretatur, *pluribus precibus recitatis demum ſubjungere PER DNVM NOSTRVM* &c. atque hinc *Collectas* eſſe dictas, *quia poſt* (orationem) *principalem ſic COLLECTIM leguntur ſub uno PER DOMINVM* &c. Atqui ſic ſe res habet. *Orationem dare* eſt praefatione uti per quam argumentum oraturis ſuggeritur (ut Fer. VI. Majoris Hebd. *Oremus & pro beatiſſimo Papa noſtro N. ut Deus & Dominus noſter... ſalvum atque incolumem cuſtodiat* &c.) quod totum tono Praefationis canitur. At vero oratio COLLIGITVR (unde *collecta* nomen invenit) ubi poſt operam tacitae orationi a fidelibus impenſam, pontifex ſic colligebat orationem: *Omnipotens ſempiterne*

Recte: nam ea nocte tota, quae Sabbatum Sanctum & diem Paſchae intercedebat, vigilabatur: imo ea nox tota in officio Sabbati Sancti impendebatur. At Cimeliarches, cujus aetate jam Sabbati Sancti curſus ex nocturno diurnus evaſerat, haec non intelligens, ſic interpolavit: *Et tandem per totam noctem in Eccleſia vigilatus eſt*, ipſe ſcil. defunctus Joannes IV. Porro autem apud Vranium ſequitur.

Poſtero autem die, ideſt Paſchae, illuminatis lampadibus] Hoc quidem pertinet ex mente Vranii ad eam nocturni officii Sabbati Sancti partem, qua ſub diem, extinctae triduum lampades accendebantur: at Cimeliarcha ad exſequiarum lumina id pertinere ratus, majoris claritatis gratia de ſuo addidit: *ac cereis* ineptiſſime.

Cum ingenti Neophytorum pompa, (jam ante me vidit Chiffletius, iſtam neophytorum multitudinem aetati *Joannis I.* optime convenire, non item Joannis IV. quando rariſſimus erat adultorum baptiſmus, nec ferme niſi unius interdum aut alterius Judaei aut Muſulmanni; nec enim gentiles jam ulli ſupererant) *proſequente etiam multitudine populorum uſq. ad ſepulcrum* (addit Cimeliarcha *deductus*, quod fort. eſt Vranio reſtituendum, ex cujus textu exciderat) *glorioſam atq. laudabilem ſepulturam adeptus eſt*.

Hactenus Vranius, ejuſque corruptor Cimeliarcha. Atqui ea narratio in Vranio quidem optime cum praecedentibus committitur, imo & cum ſequentibus: addit enim, & in expoſita narratione poſſe Pacatum *meritum Paulini agnoſcere*; eumque poſtremo iterum adhortatur, ut a ſe ſcripta ipſe *verſibus*, uti promiſerat, illuſtret. Quae Vranii ἐπάνοδος (*regreſſio*) quum ex praecedente narratione naſcatur, eam a νοθείας ſuſpicione tutam praeſtat. At in Cimeliarcha eadem narratio ſi cum praecedentibus comparetur, luxaturae indicia manifeſta prodit. Mitto de ſtylo dicere, qui ceterae Vranianae epiſtolae tam ſimilis eſt, ut non ovum ovo magis: at eadem narratio in Cimeliarcha tam a reliqua vita ac praeſertim a Praefatione (in qua depoſitis mutuatitiis pennis, riſum profecto cornicula infelix ciet) diſſentit, quam a caelo terra. Mitto quae cum Joannis IV. aetate non conſentiunt, quae bonus Cimeliarches interpolare debuerat, ſi mens non laeva fuiſſet: at idem quae pro ſuo captu interpolavit, ea peſſime corrupit. Non eſt ergo amplius dubitandum, quin ea tota narratio ex Vranii manu fuerit: quam ille alienorum laborum fucus, Cimeliarcha (ratus ſcil. obſequium ſe praeſtare Deo in eo, in quo revera nec Deum nec homines reverebatur) ſurripuit, tantum ut ſuam Joannis IV. vitam opimiorem efficeret. Id vero poſtquam aggreſſus eſt; etiam majus flagitium admiſſum ſive ab ipſo ſive ab aliis fuit. Nam quaecumque tum temporis Vranianae epiſtolae exempla in Neapolitanis foruliſ delitebant, *ſive flamma*, *ſive mari*

ne Deus, cujus judicio univerſa fundantur &c. Exemplum ex Fer. VI. majoris Hebd. deſumpſi; quia in ea vetus mos *orationem dandi* & *colligendi* adhuc ſupereſt. Et *orationem* quidem *dare* uſurpavit Diurnus Rom. cap. VII. tit. 8. *Deinde Epiſcopus Portuenſis dat orationem ſecundam*. At *orationem colligere* ſaepius legitur. In Concil. Agathenſ. can. 30. *Plebs collecta oratione, ad veſperam ab Epiſcopo cum benedictione dimittatur*. Sed & Caſſianus lib. 2. de orat. nocturna cap. 7. ſic poſuit: *Quum autem is qui orationem collecturus eſt, e terra ſurrexit, omnes pariter eriguntur*. In eum finem Fer. VI. in Paraſc. finita Praefatione Diaconus monet, *Flectamus genua*; deinde ubi oratum fuit, Subdiaconus ſubmonet, *Levate*; atque omnibus erectis, oratio colligitur. Quod dixi, eam orationem, qua praecedens precatio tacita colligebatur, hinc dictam fuiſſe *Collectam* (quaſi *collectionem* ſcil. ſicut *Miſſa* pro *miſſione*, *Aſcenſa* pro *Aſcenſione*, & millena plura in hunc modum) id optime Micrologus explicat *de Obſervat. Eccleſ.* cap. 3. *Collectam* ſic appellatam dicens, *Eo quod Sacerdos qui legatione fungitur pro populo, ad Dominum omnium petitiones* (nempe quas proxime pro ſe quiſque apud ſe fuderat) *ea oratione COLLIGAT atque concludat*.

mari libet Adriano perdiderunt, quorum loco nova exempla ſubſtituta fuerunt, a quibus illa de Joanne I. per Paulinum arceſſito narratio abeſſet: nimirum ne apud ſuos cives tam gravis imposturae biographus ille manifeſtus evaderet. Eoque factum, ut ab iis Mss., quae Chioccarellus vidit, ea exſularet hiſtoria. Quamvis ſiquis ab omni (12) flagitio immunem Cimeliarcham praeſtare ſe poſſe confidat, non repugnabo.

At eam Vranii narrationem & ſe legiſſe *Diaconus* Neapolitanorum epiſcoporum chronographus innuit; & quum Joannis IV. aequalis eſſet, aut certe ſuppar, tamen, ut ſupra monuimus, S. Paulini apparitionem non Joanni IV (cujus vitam & obitum ignorare nequibat, & in quo exornando multus eſt) non, inquam, Joanni IV, ſed Primo diſerte tribuit. *Diaconi* vita Johannis I. ſic habet. *Johannes epiſcopus ſedit annos XXVII. Hic tantae ſeveritatis* (in ſe, non in alios, id intelligit: nam aevo ſequiore vitae auſteritatem appellabant *ſeveritatem*: in Gloſſis Cyrilli *ſeveritas* tantumdem eſt quod σεβρότης ἢ αὐστηρότης &c.) *plenus fuit, ut etiam S. Paulinus Nolanae ſedis epiſcopus, ſicut in vita ſua legitur* (ea eſt Vranii epiſtola) *eum accerſiret atque vocaret ad Chriſti gloriam intuendam. Poſt triduum autem DEPOSITO corpore* (ea eſt *Depoſitio* noſtri marmoris, die Paſchali facta) *Neophytorum pompa proſequente* (verba Vranii uſurpat) *in eo Oratorio, ubi manu ſua dicitur condidiſſe beatiſſimum Martyrem Januarium a Marciano ſublatum* (ea eſt Eccleſia S. Januarii extra moenia, ſive prope *Conicla*, vulgo la *Conocchia*: haec Translatio, quae alibi Severo tribuitur, quo ſenſu heic Joanni adſcribatur, expoſuit Caracciolus pag. 243.) *&* *ipſe parte dextra humatus quievit. Nunc in Eccleſia Stephania* (transferente S. Joanne IV. ut auctor eſt in hujus vita hic idem *Diaconus*) *ubi Beatus Fortunatus ſimiliter parti dextrae quieſcit*. Deinde pontifices Rom. atque imperatores, ſub quibus vixerit, notat: quae notatio ἀναχρονισμῷ laborat, uti ſupra obſervatum fuit. Poſtremo more ſuo ad externa digreditur.

Et tamen Cimeliarcha (qui Diaconi,

etſi

(12) *Cimeliarchae defenſio*.

Quem a plagii crimine (ex compilato nim. Vranio, cujus nullam mentionem feciſſet; ſicut Diaconi Chronographi fecit) nemo facile abſolverit, hunc eumdem a falſi ſaltem accuſatione (nim. quod geſta Primi in Quartum transfuderit) pro Chriſtiana caritate purgare, qua poſſum, adnitar. Etenim ſic componi res poteſt. Veriſimile eſt, jam ab eo tempore, quo primum coepit Quarti cultus increbeſcere, ejuſdem cultum Primi offeciſſe luminibus. Sic enim ſumus. In novellos Sanctos multo, quam in antiquos, ſumus propenſiores. Tandem gliſcente in dies barbarie eo ventum arbitror, ut, quia Diaconi Chronicon (quod jam aetate ſua rariſſimum fuiſſe, attentioribus ſaltem lectoribus Cimeliarcha ſubindicat) nemo in manus ſumeret; ex illis duobus Sanctis unus conflaretur, transfuſa in Quartum Paulini apparitione. Et jam ſaeculo XIV. in eo errore Neapolitani verſabantur; quum Bernardi Archiep. hortatu Quarti Legendam Cimeliarcha aggreditur. Tum hic ſi criticum profeſſus eſſet, nae is ex Diaconi Chronico, quod non obſcure citat, animadvertiſſet, ὅρασιν (*apparitionem*) illam non Quarto, ſed Primo convenire. Verum vulgi opinione abreptus ipſe, etiam poſteros abripuit, & in iis Chioccarellum & Caracciolum, haud ſpernendos ſcriptores. Itaq. quae in Vranio [quem ſive bonus Cimeliarcha Quarto poſteriorem, ſive illam narrationem Vranio aſſutam credidit] de quodam Joanne per Paulinum invitato legebantur, vulgi opinione occupatus, ea ad Quartum eiſdem verbis tranſtulit: idque is adeo non illibenter: nempe ut Quarti Legendam ſpiſſiorem ac ſimul venuſtiorem efficeret.

Quae ſi ita ſe habent; tum etiam gravius illud de mutilata Vranii epiſtola crimen non ad ipſum Cimeliarcham, ſed ad alios rejici poteſt. Poſtremo cujuslibet ea culpa fuerit, at innocens culpa fuerit, nec tam falſi crimini, quam inſcitiae adſcribenda. Nam ſi Chioccarellus & Caracciolus, qui in litterarum tanta luce vixerunt, eam narrationem [quam putarunt de Quarto loqui] Vranio utpote antiquiori abjudicarunt; cur non potuerunt & illi in tanta ſaeculi caligine errare; ac etiam citra falſi crimen Epiſtolam Vranii mutilam repraeſentare ea parte, quam aſſutam putarent? Et hactenus Cimeliarchae defenſio eſt.

etſi tacito nomine, CHRONICAM ſecutum ſe ab initio profitetur, cujus & verba plerumque uſurpat) celebrem S. Paulini apparitionem a Primo in Quartum mira hallucinatione (nequid gravius ſuſpicer) transfudit.

§. IV.

De diebus olim feſtivis utriuſque Joannis.

Nunc ad Joannis tum I. tum IV. feſtivitatum dies progredior. Hic autem & ſequens §. tuto praeteriri ab incurioſis rerum noſtrarum poſſunt, quum ſint ſpinoſiores.

Ac Joannem I. Scriptores noſtri, ut quibus Cimeliarchae Legenda impoſuerat, ne ſuſpicati quidem ſunt, fuiſſe aliquando inter Sanctos numeratum; tantum abeſt, ut de antiquo ejus die feſto inveſtigando laborarint. Ac Papebrochius (ad 22.Jun. p.205. E) conjicit, *vetuſtiorem cultum Primi obliteratum fuiſſe cultu Quarti, cujus notior erat, quam Primi vita... ſed aetate Cimeliarchae fuiſſe inſtitutam venerationem annuam Quarti* [imo Cimeliarcha in Praefat.(13) diſerte ſupponit feſtum Quarti jam ante ſtatutum] *& quidem cum praejudicio Primi.*

Adhaec Chioccarellus Joannis IV. (quem unum ſcil. venerationem adeptum putavit) feſtum varie notatum reperiri obſervavit. Qui ubi de die XXII.Jun., quo nunc colitur, ſuam conjecturam aperuiſſet, haec ſubjicit pag. 86. *At vero vetera Eccleſiaſtica officia ejus diem varie indicant. Comperimus enim, priſcis temporibus a Neap. Eccleſia, & finitimar. quarumdam urbium Eccleſiis, S. Joannis Neapol. Epiſcopi feſtum celebrari ſolitum die I. Aprilis, ut ex compluribus antiquis Mss. breviariis & Eccleſ. officiis* [14] *deprehendimus: etſi in uno ex eis die II.*(15) *Aprilis celebrari comperiatur, in alio vero die ultimo Martii.* Eadem ferme in aliis ex Chioccarelli fonte potantibus reperies. Quae Papebrochius loco cit. ſic accipit, quaſi id feſtum, quod Chioccarellus ſic varie notatum reperit, non ad Quartum ſed ad Primum Joannem ſit referendum: quem quidem Joannem I. idem Bollandiſta vult mortuum non anno CCCCXXXII. (ut ſupra poſuimus) ſed CCCCXL. die XXXI. Martii [nam hoc poſteriore anno Paſcha in Apriles Kalendas incidit, Sabbatū autem Sanctum in XXXI. Martii] *unde etiam*, ait ibi Papebr., *Kalendarium unum quod vidit Chioccar. ipſum ponit die ult. Martii, licet alii maluerint diem ſollemnis Depoſitionis tenere*, h.e. Kalendas April. Atq. ea eſt Papebrochii ſententia, qui etiam, ut ante vidimus, Quarti feſtū ſub Cimeliarcha primum inſtitutū credidit: in utroq. (ſiquid video) falſus.

Etenim jam proxime animadvertimus, Quarti feſtivitatem tamquam jam ſtatutam ſupponi a Cimeliarcha. Ceterum nec dies ultimus Martii nec primus Aprilis ad Primum pertinere poteſt. Nec enim is anno 440. [quo Paſcha in Kalendas

T Apr.

(13) Cimeliarcha in Praefatione ait: *Et quum vita ejus ... in Chronica haberetur antiqua* (intelligit Diaconi Chronicon) *nec tamen Legenda, quae ad honorem ejus in FESTIVITATE SVA* (quam his verbis ante ſe ſtatutam innuit) *legeretur, ſcripta aliquatenus appareret; dixit dictus Bernardus Archiep.* (quem jam antea mortuum ſignificavit: fuiſſe autem ille Bernardus a Chioccarello creditur, qui ab an. 1368. ad 1378. ſedit) *ſe pro bono habere, ſi Legenda ... ſcriberetur.*

[14] Quin & in Ms. Kalendario, quod Rituali Neapolitano praevium exhibet Tutinus in ſuis chartis Brancatianis, Kalendis Aprilis affigitur feſtum *Joannis Neap Epi Confeſſ.* & quidem litteris rubricatis. In eod. Kalendario die ſequenti fit de S. Maria Aegyptiaca.

[15] Huic, quod citat Chioccarellus, monumento addi poteſt Kalendarium membranaceum olim in cella Gabrielis Lotterii Cler. Reg. repertum, in quo Tutinus [in Brancatiana Biblioth. manu exaratus pag. 113.] die 2. April. ſic ſcriptum reperit: *S. Joannis Neap. Epi.* Etſi, fateor, feſtum quod in his duobus monumentis die 2. April. ſignatur, dubitari poteſt, ad Quartum ne an ad Primum pertineat. Nam Aprilis ſecundus dies *Primo* emortualis revera fuit; qui die 2. mortuus, die 3. ſepultus fuit. Sed potuit etiam ad Quartum referri; quem quum ex errore crediſſent Sabbato Sancto emigraſſe, & ſeq. die ſepultum [quod tamen Primi peculiare fuit] hinc quia an. 853. Paſcha incidit in 2. Aprilis; non immerito Quarti feſtum ei diei aliquando fortaſſis affixerunt. De quo infra.

Apr. incidit] emigravit; ne, quem Diaconus ſub Damaſo & Siricio ſediſſe tradit, ejus obitus plus nimio differatur uſque ad Leonis M. pontificatum h.e. poſt annos amplius XL. ab eo tempore, quo eum poſuerat Diaconus. Quo poſito Papebrochii ratiocinatio concidit. Quamquā quid opus eſt argumentis, ubi marmor hoc noſtrum diſerte loquitur? In quo Joannis I. *Depoſitio* die III. Aprilis ſignatur: ex quo fit, eo die aut mortuum aut ſepultum. Atqui eo die non obiit; quia nullus eſt circiter Joannis I. tempora annus, quo Sabbatum Sanctum (quod ei θανάσιμον fuit) in III. Aprilis incurrerit. Ergo relinquitur, ut die III. ſepultus fuerit: quod & veriſſimum eſt. Nam anno 432. [qui alter ab exceſſu S. Paulini fuit] ſanctum Paſcha die III. Aprilis celebratum fuit; eoque die Joannes I. [qui pridie obdormiverat] ſollemni pompa depoſitus Vranio dicitur: eoque manſit, ut die III. Aprilis ejus *Depoſitio* celebraretur; quae vox modo emortualem, modo ſepulturae diem notat, ut alibi oſtendemus.

Jam evicimus, recte in his Faſtis Primi depoſitionem die III. ſignari; Kalendas vero, aut praecedentem Kalendis diem nihil habere cum feſto Primi commune. Relinquitur ergo, ut hi dies [ultimus ſcil. Martii & primus Aprilis] ad Quartum ſint referendi. Ac ſi verum amamus; res ita ſe habuit. Quum vulgo jam ante Cimeliarchae aetatem h.e. ante ſaeculum XIV. crederetur Quartus Sabbato Sancto ad caelum evocatus; nullo modo is poterat die XXII. Junii [quo die cur hodie ejus feſtum fiat, infra dicetur] coli, ne ἀσύςατα admitterentur. Ergo quaerendus ei fuit dies aliquis, qui potuerit emortualis eſſe, in quem ſcil. Sabbatum Sanctum aliquando per id tempus incurrerit. Ac pulchre ſe res habuit. Nam anno 853. [quo anno Quartum ſive revera mortuum, ſive obiiſſe creditum (16) oportuit] Paſcha celebratum fuit poſtridie Kal. Aprilis, Kalendis vero Sabbatum Sanctum fuit: quo proinde die Quarti feſtum conſignarunt, ne fabella de Joanne V. per Paulinum arceſſito ſua veriſimilitudine careret. Nam olim Eccleſiaſtici viri cyclos Paſchales apprime callebant; erantq. praeterea in rudiorum commodū tabulae expanſae compoſitae, ex quibus poterat quivis ſtans pede in uno animadvertere, quo die Paſcha hoc aut illo anno fieret.

§. V.

(16) Quis Joanni Quarto dies lethalis fuerit, inter eruditos non convenit. Annos VII. ejus Cathedrae attribuit Diaconus: ſed hos numeros mendoſos eſſe, ac notam quinarii refingendam eſſe in X. (ut omnino is annos XII. & quod excurrit, ſederit) alibi oſtendimus. Eumdem ſanctiſſimum Epiſcopum *Indictione decima* (idque non arithmeticis notis, ſed integris litteris in MS. Vaticano perſcriptum fuit) mortuum Diaconus tradidit. Atqui Indictio decima in annum 847. nos ducit, quo obiiſſe Quartum oportebit. Nec video cur Vghellus ex ead. Indictione annum 848. aut Chioccarellus ann. 849. elicuerint. At Cl. Muratorius ad Diaconi Chronicon mavult annum 850. θανάσιμον *lethalem* Quarto fuiſſe; id quod ex ſucceſſoris Athanaſii annorum ſupputatione colligit. Quod ſi verum fuerit, in Diaconi textu pro *Decima* legendum fuerit *Tertia decima*.

Verum quocumque ex dictis annis obierit Quartus, Paſchale feſtum longe abfuit ab iis diebus, quibus olim S. Joannis feſtum celebrabatur. Nec niſi anno 853. Paſcha in diem II. Aprilis incurrit: qui dies pulchre conciliatur cum feſto S. Johannis IV. ſive die 2. Aprilis, ſive Kalendis ejuſdem: nam putabatur Quartus [ut ſaepe diximus] Sabbato Sancto defunctus, Paſchali vero feſto ſepultus, quorum dierum alteruter feſtivitati Quarti aſſignari potuit. Atque ob eam cauſam Henſchenius (tom. I. April. pag. 31.) Quarti mortem in eū annum conjecit.

Verum huic Henſchenii opinioni refragatur ſupputatio annorum S. Athanaſii, ac multo magis Indictio *Decima*; quae integris litteris in Diacono ſcripta reperitur. Nam anno 853. decurrebat Indictio *prima*. Atqui ſive per numeros, ſive per litteras ſcripſeris, non video quomodo ex *Prima* fieri *Decima* potuerit.

Id tamen ultro aſſentior, circiter Cimeliarchae aetatem (quando Vraniana narratio ad Joannem Quartum trahi coepit, hujus autem feſtum ſive Kalendis Aprilis, ſive poſtridie colebatur) vulgo a Neapolitanis creditum fuiſſe, Quartum anno 853. obiiſſe; nempe ut videri poſſet Quartus Sabbato Sancto mortuus, ſequenti vero die ſepultus fuiſſe.

§. V.

Varia diverſis temporibus utriuſque feſti fortuna.

Jam ut ex dictis aliquid explorati colligatur: quatuor ſunt contigui dies (nim. XXXI. Martii, & I. II. & III. Aprilis) quorum dierum alius alibi feſto alicujus *S. Joannis Epiſc. Neap.* notatur. Ex his autem diebus tertius Aprilis (qui in his Faſtis eo feſto inſignitur) non niſi in Primum convenire poteſt: ſicuti contra ultimus Martii & Kalendae Aprilis (qui dies alibi cum hoc feſto notantur) nonniſi in Quartum congruent. Poſtremo dies ſecundus Aprilis (in duob. ſcriptis eo feſto inſignitus) in utrumque Joannem quadrare potuit: in Primum, ſi ejus diem mortis pro die depoſitionis colere voluerint: in Quartum vero, ſi hunc anno 853. denatum ſtatuerint, ac proinde die II. Aprilis (in quem diem eo anno Paſcha incurrebat) ſepultum.

Ex omnibus autem monumentis (in quibus, uti diximus, feſta S. Joannis ſive primi ſive quarti per quatuor dies illos vagantia reperiuntur) omnium antiquiſſimum eſt hoc marmoreum Kalendarium: pone ſuccedunt membranae Lotterianae a Tutino laudatae, ut ego exiſtimo: mox cetera monumenta, in quibus paſſim S. Joannis feſtum Kalendis April. aſſignatur. Nam illud ſingulare MS. in quo, teſte Chioccarello, die 31. Martii *S. Joannes* ſignabatur, quam antiquitatem praeſetulerit, ignoro. Sed facile ceteris recentius crediderim.

His animadverſis, per hos maxime gradus utriuſque feſtum decurriſſe mihi videtur. Nono ſaeculo, uti ex his Faſtis conſtat, Primi tantum feſtum agitabatur, & quidem die III. April. quo die is an. 432. ſepultus fuit: idque diutiſſime, ante & poſt hoc marmor, obſervatum fuiſſe, reor. At poſtea (quo tempore, incertum: ſed certe ante Cimeliarcham, ſub quo jam abolito Primi cultu, de ſolo Quarto agebatur, & in eum Vraniana narratio transfundebatur) *S. Joannis Neap. Epiſc.* feſtum in II. April. aliquando tranſiit, teſtibus membranis Lotterianis, & altero apud Chioccarellum monumento. Ecqua cauſa ejus mutationis fuerit, non habeo dicere. Sed quaecumque ea fuerit; certe is dies utrique S. Epiſcopo communis eſſe poterat: Quarto quidem, ſi is poneretur an. 853. mortuus, ac proinde poſtrid. Kal. April. in feſto Paſchali ſepultus: Primo vero, ſi pro die ſepulturae (quem ante coluerant) dies mortis (qui an. 432. in II. April. incurrit) coli *aliqua de cauſa coepiſſet. Atque is pri*mus gradus ad confuſionem fuit. Jamtum enim Vranianam hiſtoriam Quarto (quippe cujus recens vigebat memoria, dum interim Primi evanuerat) aſſignare coeperunt, quem finxerunt anno 853. mortuum, ac proinde die Paſchali poſtrid. Kal. April. ſepultum. Et haec quidem Quarti cum Primo confuſio videtur Cimeliarcha (ut antea in Adnot. 12. diximus) aliquanto antiquior: verum utrum eadem confuſio praeceſſerit feſti ex die III. in II. tranſpoſitionem, an ſubſecuta fuerit, haud ſatis queo [17] decernere.

Atqui non diu S. Joannis feſtum in ea ſta-

(17) Vtrumvis potuit accidere. Nam ſi confuſio antiquior tranſpoſitione fuit; tum eadem confuſio ſuaſiſſe videbitur, ut feſtum S. Joannis (qui Quartus habebatur) in II. Aprilis tranſponeretur: quia Quartus non niſi poſtrid. Kal. April. ſepeliri potuit, anno ſcil. 853. in feſto Paſchali. Quod ſi tranſpoſitio feſti antiquior confuſione fuit, tum vero ſic res tranſigetur. Aliqua prius debuit incidere cauſa, quae feſtum Primi ex III. Aprilis in praecedentem diem trajiceret. Id ubi factum, quum poſtea jam ſenſim Primi memoria evanida fieret, Quarti vero utpote recentioris vireſceret; eo tandem ventum videtur, ut is feſti dies non Primo, ſed Quarto tribueretur. Eique errori velificabatur annus 853. quo anno fingebatur (etſi falſo) Quartus obiiſſe. Nam quum eo anno Paſcha in II. Aprilis inciderit; facile inde errandi anſam arripuerunt, ut Vranianam Paulini apparitionem S. Joanni factam in Quartum traducerent, quem unice noſſent, & in quem videbatur dies feſtus cum die ſepulturae (quem ſibi finxerant) optime congruere.

ſtatione diei II. Aprilis conſiſtere potuit. Nam poſteaquam feſtum S. Mariae Aegyptiacae (quod antea tum Neapoli ac Romae, tum in cetero occidente die IX. Aprilis agitabatur) in II. ejuſdem menſis retroceſſit; ſane, id feſtum, Neapoli cumprimis celeberrimum, coegit *S. Joannem* eo die cultum [quem jam pro Quarto omnes agnoſcebant] inde dimotum in Kalendas recedere. Idque in pleriſque monumentis reperitur, quae videntur Cimeliarchae aut ferme σύγχρονα aut etiam poſteriora fuiſſe. Nam jam ante Cimeliarchen, ut ſaepe monui, ex omnium memoria Primus exciderat.

Poſtremo aliquid inciderit neceſſe eſt, quod S. Joannem Quartum, tunc unice cognitum, ex Kalendarum April. ſtatione dimoverit: quod cujuſmodi fuerit, juxta cum ignariſſimis ſcio. Sed aliquid certe fuit, quod ad id impulerit. Etenim in uno apud Chioccarellum monumento reperitur id feſtum die Martii ultimo conſignatum. Verum nec diu id ſtetit. Nam poſtea convenientius viſum fuit ſi Quarti feſtum in XXII. Junii rejiceretur ob eam congruentiam, quod eo die de S. Paulino feſtum fieret, a quo Paulino Quartum evocatum errore populari ſtatuerant.

Ac ne illud quidem, quo primum tempore Quarti feſtum diei XXII. Junii affigi coeperit, compertum habeo: nec initia tranſpoſitionis hujus ſive Caeſar de Engenio, ſive Chioccarellus, ſive Ant. Caracciolus perſpecta habuerunt. Sed jam ante prope ducentos annos Surius [in Indice menſ. Junii] Quarti feſtum diei XXII. Junii affixum agnoverat [qui Surius an. 1572. Junio menſi inſudabat] poſt quem Baronius eodem illum die Mrologio Romano inſeruit. Ac videtur intra XV. ſaeculi ambitum aut ineunte XVI. ea trajectio feſtivitatis facta fuiſſe.

Quid quod ne id quidem perpetuum fuit? Nam ſub Archiep. Decio Caraſa, & mox ſub Franciſco Boncompagno ante hos CXX. annos Quarti feſtum Kalendis Aprilis principio reſtitutum, mox in XXII. Aprilis ut antea, revocatum (18) reperio. Atque ea eſt, niſi vehementer fallor, feſtivitatum utriuſque Joannis fortuna.

§. VI.

De Joannis I. cultu reſtituendo.

Nunc quando Divini Numinis bonitate praeclare nobiſcum agitur, qui non jam per ambages Joannis Primi cultum extundimus, ſed ejus feſtivum diem ex minime inficiando Faſtorum marmoreorum teſtimonio [praeſertim cui cyclus Paſchalis & cetera mire conſentiant] jam certo tenemus; quid aliud reſtat, niſi ut hoc bono divinitus oblato fruamur? Nam equidem auctor fuerim, Joanni I. priſtinum cultum die III. Aprilis eſſe reſtituendum, cum bona Eminentiſſ. Archiepiſcopi, aut etiam, ſi ſit opus, Sedis Apoſtolicae venia: in cujus Officio ea Vranianae epiſtolae pars, qua Paulini appa-

(18) Decius Card. Caraſa an. 1619. edidit Catalogum Sanctor. Neapoli celebrandorum. In quo die 1. April. notatur *S. Joannes Epiſc. Neap. Duplex ... ſine Credo*. Quibus haec ſubnotantur. *Hac die celebrabatur olim .. ut patet ex Kalendario Ms. Eccleſiae Neap. De eo Mrologium Rom. & Baronius in notationibus. Vitam ejus ſcripſit Jo: Cimeliarcha juſſu Bernardi Archiep.* Sequitur narratio de S. Paulini apparitione ex Cimeliarche deſumpta. Ad extremum ſic ſcribitur. *Sacra ejus oſſa ſunt in Aede S. Reſtitutae ſub Ara maxima*. Quae adnotationes in Quartum certe conveniunt. Eum Catalogum mihi nuper commodavit vir pereruditus Carolus Blaſchius.

Sed & vir ſacrae antiquitatis ſtudioſiſſimus Cyrus de Alteriis in *Ordine Divini Officii* anno 1627. juſſu Boncompagni Archiep. edito reperit feſtum *S. Joannis Epiſc. Neap.* ritu duplici ſignatum Kalendis Aprilis, idem vero feſtum ex XII. Junii ejectum. At idem vir amiciſſimus in Ordine annor. 1633. & 1634. in neutro eorum dierum *S. Joannis* feſtum invenit: qui tandem in Ordine anni 1635. diei XXII. Junii idem feſtum reſtitutum obſervavit his verbis: *Fer. VI. Joann. Epiſc. Neap. Dupl. Cujus ſacrum corpus eſt in Eccleſia S. Reſtitutae*. Eidemque porro dici in ſequentibus Ordinib. haeſiſſe eam feſtivitatem comperit. Haec mecum vir eruditus communicavit.

apparitio deſcribitur, lectiones ſecundi Nocturni αὐτολεξεὶ ſuppeditabit. Ceterum a Quarti lectionibus eamdem narrationem, quam ei Cimeliarcha attribuit, prorſus detrahendam eſſe judico. Nec enim falſis laudibus Sancti indigent. Imo Quarti lectiones, quas nunc ex Cimeliarchae Legenda decerptas eſſe conſtat, ita refingendas eſſe cenſuerim, ut potius ad eam Quarti vitam, quam Diaconus longe integrioris fidei ſcriptor in ſuo Chronico pertexuit, conformentur.

§. VII.

De hujus S. Joannis Eccleſiis.

Baronius ad XXII. Junii de eo S. Joanne agens, qui a S. Paulino ad caeli gaudia evocatus fuit (qui, uti vidimus, primus eſſe debet, non quartus) haec ſubiicit: *Scimus, Neapoli nobiliſſimas Eccleſias S. Joannis nomine Deo dicatas eſſe* (etſi revera una tantum *nobiliſſima* exſtat, quae nunc *S. Joannis Majoris* nomen praefert) *quod autem nulla illarum Joannis Epiſcopi, ſed Joannis Baptiſtae nomine nuncupetur; id injuria temporum factum puto, & veterum monimentorum inopia, ut hujus Eccleſia dicta* S. Joannis (omnino celebrem Baſilicam *S. Joannis Majoris* intelligit) *tranſierit in nomen S. Jo: Baptiſtae: cujus quidem rei & in aliis locis alia invenimus exempla*. Hactenus eruditiſſimus Caeſar (19) Baronius. Ac fateor mihi quoq. jam antea veniſſe in mentem, Collegialem nobiliſſimam S. Joannis Eccleſiam olim S. Joanni primo fuiſſe dicatam, & ob id *S. Joannis Majoris* appellatam, quod quum duo eſſent Joannes ſanctitate conſpicui, eorum antiquior diceretur fort. *Major*, alter vero *Minor*: id quod & in duobus Paulis uſurpatum vidimus, ut ad XVII. Febr. dictum fuit. Quocirca & idem prorſus de *S. Pauli Majoris* Eccleſia judicium tuleram, forſan ad Epiſcopum Paulum referenda, dictum *Majorem* comparate ad *Minorem* alterum, ut is in hoc Marmore nuncupatur. Verum quidquid de S. Paulo Majore ſit: *S. Joannis* certe *Majoris* Baſilica jam inde a ſaeculo X. ad Jo: Baptiſtam referebatur: quod poſtea didici ex *Eufimiae* epitaphii (quod refert Chioccarellus in Stephano III. pag. 107.) diſticho octavo: *Inclyte Praecurſor Domini & Baptiſta Johannes*. Illa autem *Eufimia* (ſic in illo marmore ſcribitur pro *Euphemia*; ſicuti & alibi paſſim) quippe Stephani III. ante epiſcopatum uxor, jam ipſo exeunte IX. ſaeculo, aut ineunte X. mori debuit. Accedit, quod diſcrimen *Majoris* & *Minoris* in duob. Paulis, utpote fere συγχρόνοις, uſurpatum fuit, non item in duplici Joanne.

Interim tamen non negaverim, fuiſſe olim ſine dubio unam aliquam aut plures Eccleſias ſub hujus S. Joannis primi celeberrimi nomine. Praeter autem plures, quae nunc *S. Joannis* nomen praeferunt, partim antiquas partim novas, in Tutini chartis Brancatianis vetus Oratorium reperi [quod nunc non exſtat] *Sancti Joannis ad Calcariam*: niſi potius vetus nomen fuerit *ad Caldariam*, nomen ſcil. ex re balneari petitum, & in noſtris memoriis alibi uſurpatum. Quaenam autem ex Eccleſiis *S. Joannis* nomen gerentibus ad Joannem primum ſit referenda, ex monumentorum inopia definire non poſſumus.

(19) Non poſſum heic nec debeo diſſimulare, ea quae ſup. in Adnot. XI. de oratione *data* & oratione *collecta* animadvertimus, fuiſſe a doctiſſimo Baronio multo antea indicata ad 22. Junii ubi de Joanne Neap. Quae ſi antea legiſſem, quum ea ſcribebam; aut ea adnotare ſuperſediſſem, contentus tantum citaſſe Baronium; aut ejus ſaltem commeminiſſem. Interim gaudeo, eaſdem ac mihi, viro magno cogitationes tanto ante occurriſſe.

IIII P S THEODVLV MĀR

DVx, pro more horum Faſtorum, ſolus adſcribitur: ſocius *Agathopus* ſupplendus relinquitur. De his duobus hoc eodem die in omnibus Faſtis Latinis, Graeciſque agitur: ex quibus apparet, Theodulum lectorem fuiſſe, Agathopodem autem Diaconum, Theſſalonicae ſub Maximiano Galerio ob Chriſti fidem in mare demerſos. Hoc tantum intereſt, quod in Baſilii Menologio, in Martyrologio Romano & in aliis quibuſdam, Agathopus Theodulo praeponitur: at vero quod ad S. Hieronymi antiquiſſimum Martyrologium attinet, variant circa ordinem manu exarata exemplaria, ſed ita tamen ut in longe plurima ſcriptorum codicum parte Theodulus alteri (cujus nomen varie corruptum reperitur) praeeat. Poſtremo ſi Actorum ſane optimorum (quae antea Lipomanus Suriuſque, mox Graece & Latine Papebrochius edidit ad hodiernum diem) ratio habeatur, Theodulus (20) per omnes partes Agathopodi praeponendus eſt. Niſi quod qui hunc alteri praetulerunt, ii longe provectioris aetatis & diaconatus rationem ſibi habendam cenſuerunt. Jam vero in eiſdem Actis diſerte conſummati dicuntur (ex fide Veneti M. S.) πρὸ τῶν Νοννῶν Απριλίȣ (21) i.e. *pridie Non. Aprilis*. Qui paſſionis certus dies quia hujus Kalendarii auctori exploratus erat; ideo notam *Paſſionis* non vero *Natalis* heic praeſcripſit, pro conſueta ſcil. hujus monumenti accuratione, mihi paſſim alias experta. Poſtremo tum Actis, tum compertae toties noſtri marmoris fidei adſtipulantur Metricae Ephemerides, quae hoc die eos demerſos affirmant.

Αγαθόπȣς Θεοδȣ́λῳ συνέδυον γε τετάρτῃ.

Mergitur Agathopus quartâ, ſimul & Theodulus.

Ceterum horum Martyrum Acta equidem ſatis bona & antiqua reor. De quibus Animadverſionum Syllogen heic ſubjicere operae pretium duxi.

SYLLOGE ANIMADVERSIONVM *In Graeca SS. Theoduli & Agathopi Acta.*

HAec Acta ex Veneto reor aliquo MS. jampridem verterat Zinus. At Bollandiani eadem in Vaticano Codice Graece deſcripta nacti, novam interpretationem huic diei inſeruerunt, non ſatis accuratam illam quidem, quantum ex nonnullis locis deprehendere licuit. Nec enim, fateor, Latina Bollandiana, ſed Graeca ad calcem ejuſd. tomi edita legere mihi penſi fuit: nec niſi paucis in locis paullo difficilioribus, infra a me adnotatis, ad interpretem recurri. Ceterum quum Latina translatio a Graeco textu diſtracta apud Bollandiſtas reperiatur (quod inſtitutum nemo, opinor, probaverit) quis hunc laborem ſuſtinere poterat, ut inter codicis ſatis ad tractandum ponderoſi initium atque finem, diſpertitas manus, oculos, atque curas haberet?

Ac de his quidem Actis (ſive potius Elogio: nam ad elogii imaginem ſtylus ambitioſior conformatus cernitur potius, quam ad Actorum ſimplicitatem) nec prorſus abjecte, nec nimis magnifice ſentit Tillemontius: cujus difficultatibus, uti

[20] Non eſt dubium, quin Actorum auctor Theodulo priores detulerit, Agathopodi ſecundas. in iis certe Theodulus utramque paginam facit: de Agathopode ſermo rarus. Sed & num. 2. Agathopodem γενναῖον συνοπλίτην *generoſum commilitonem* diſerte vocat.

[21] Illud πρὸ τῶν Νοννῶν Απριλίȣ in MS. Vaticano, ex quo Graeca Acta erui curarunt Bollandiſtae, deerat: at in Veneto tale aliquid fuiſse oſtendit Zini interpretatio. Sed & ex Vaticani exemplaris fide hunc titulum Papebrochius exibuit, Μαρτύριον τῶν ἁγίων Θεοδȣ́λȣ &c. πρὸ μιᾶς Νονῶν Απριλίων.. *Martyrium SS. Theoduli &c. prid. Non. Apriles*. Vbi notandus eſt inſolitus numerandi modus πρὸ μιᾶς pro eo quod paſſim alibi uſurpatur πρὸ δύο. Nam ceteroqui in his uterque terminus numerabatur.

uti res feret, reſpondebitur. Interim huic monumento non aliud mihi deeſſe videtur praeter ſimplicitatem. At, ſiquid videor, ſtylus ipſe cultior & elaboratior eidem ſcripto antiquitatem non mediocrem conciliat. Nam quarti aut ſummum quinti ineuntis ſaeculi mihi videtur opus. Quis enim poſt ea tempora tantum ubique dictionis antiquae, imo retruſioris ſaepe Atticiſmi, haud facile apud Chriſtianos obvii, ſtudium adhiberet? Omitto argumenta cetera, quae ex ſubjectis animadverſionibus ſponte fluent. Ex ſcriptionis vero antiquitate ſequitur, facta eſſe vera (ſive ſaltem ſcriptoris aevo pro veris habita) non item conciones plane omnes; quarum ſaltem longiores ſcriptoris ingenium ſive protulit, ſive verius rhetoricis pigmentis ornavit. Verum de his Actis tum credo, judicium a me incorruptius ferri poſſe, ubi ea ab initio ad calcem commentando percurrero.

§. I.

Ad Actorum Sectiones primas duas. Tillemontii criminatio diſſlatur. Equites qui? Textus παρόρθωσις tollitur. Quid ſit ἐπὶ aut ἐκ μέρους.

Jam primum omnium illud de Actorum prooemio conqueritur Tillemontius, quod de *gloria* pugnantium pro patria magnifice loquatur Auctor (quod Chriſtianis ſenſibus adverſari, quos ab humana gloria alienos eſſe oportet, criticus putat) id nihil eſt: nam tantum ibi comparatio inſtituitur defendentis patriam, ἵνα τὸν τῆς εὐδοξίας ἀναδήσηται στέφανον, *ut gloriae corona redimiri poſſit*, cum eo qui pro Fide Chriſti decertat. An non pares ſunt Apoſtoli comparationes petitae a palaeſtritis, qui ab omnibus ſe abſtinent, ut corruptibilem coronam accipiant?

Num. 2. dicuntur ἱππεῖς, *equites* ultro citroque diſcurrere, ut aut ad deſertionem Chriſtianos compellerent, aut abducerent. Quos non diverſos accipio ab iis, quos illa tunc aetas modo *Frumentarios*, modo *Curioſos*, alibi *Curagendarios*, *Agentes in rebus*, *Exploratores*, aliiſve pro tempore nominibus nuncupabant. Per hos diſcurſatores omnia ad Principem deferebantur: per eoſdem rei conquirebantur. Chryſoſtomus apud Suidam dicitur *Tractus a Curioſo in mediam civitatem*. At Noſter ἱππεῖς *equites* appellavit: ſane proprie & antique, & ut ſcriptorem decebat, qui barbara verba aſpernaretur. Qui ſic etiam in Actis S. Polycarpi vocantur num. 7. ἐξῆλθον διωγμῖται καὶ ἱππεῖς μετὰ τῶν συνήθων αὐτοῖς ὅπλων. *Egreſſi ſunt Diogmitae* (ea vox *perſecutores* ſonat) *&* (pro *ſive*: nam *diogmitae* iidem, qui *equites*) *equites* cum *conſuetis armis* &c. qui tandem S. Martyrem abduxerunt.

Ibid. in fine. οἱ δὲ τὸν λογισμὸν ἐπὶ μέρους ὑγιαίνοντες, ὑπὸ βασάνοις καὶ αὐτοὶ διηλέγχοντο, τὸν ὄντως Θεὸν (μὴ) ἀρνύμενοι. Bollandiſtae addiderunt initio οὐκ ante ἐπὶ μέρους, ac reddiderunt. *Iſti vero, quibus ſanior omnino firmiorque in recta fide ſenſus erat, nequaquam induci poterant verum ejurare Deum, ſed ipſos ſe probabant cruciatibus ſuſtinendis*. Verum tantum abeſt, ut initio οὐκ addendum fuerit, ut potius in fine μὴ (quod intra parentheſim coercui) induci debuerit, ſi umquam in MS. fuit. Certe neutrum στερητικὸν μόριον in ſuo reperit Zinus, ſic interpretatus: *Qui autem parum erant in fide ſalubri confirmati, cruciatibus victi, verum Deum negabant*. Vbi illud *parum* optime reſpondet Graeco ἐπὶ μέρους, quod ſignificat *ex parte tantum* h. e. *imperfecte*; ſicuti 1. ad Cor. XIII. 9. *Ex parte* [ἐκ μέρους; quod ſignificat *imperfecte*, nam ſequitur *Quum venerit quod perfectum eſt, evacuabitur quod ex parte eſt*] *credimus, & ex parte prophetamus*. Accedit, quod διελέγχω nuſquam ſignificat *probare*, ſed *reprobare*, *redarguere*, *convincere*; ut omnino utraque negatio abeſſe debeat. Poſtremo Auctor hoc loco non aliud, quam Chriſtianorum ferme communem deſertionem notat, dum alii nullis tormentis tentati, ultro a fide deficerent, alii vero tormentis ſuccumberent: unde & ſtatim diabolum lactantem inducit, quod ἀσθενεστέρων infirmio-

nioribus (hi ſunt illi poſteriores *parum in fide confirmati*) ſuperior evaſerit. His opponuntur hi SS. Martyres, qui ob eam cauſam infra num. 18. τετελεσμένοι h. e. *perfecti* vocantur; unde nullis tormentis vinci potuerunt. His intellectis, locum, in quo verſamur, totidem his verbis reddes, ſi voles: *Qui vero mente ex parte* (tantum) *ſani erant, ſub tormentis & ipſi reprobi evadebant, verum Deum negantes.*

§. II.

Ad Sectionem tertiam. Διὰ πείρας *(quod heic vertitur FIDENTER) quid ſit. De urbicis Theſſalonic. magiſtratibus, de Strategis duobus, unoque Logiſte. Locus difficillimus Actorum enucleatur. Quid ibidem ſit* ἐπὶ κεφαλῆς. *Plurativum* πατέρες *non utrumque parentem, ſed majores ſeu aſcendentes notat.*

Num. 3. Tillemontius difficultatem objicit de his Martyribus in Domo Dei verſantibus (quum tamen claudi ab initio Eccleſias ex Edicto oportuerit) & Dei verbum praedicantibus; ſed eam ipſemet V. Cl. ſolvit exemplo S. Philippi Heraclienſis. Quamquam illud *hautement* (quod expreſſit Tillemontius ex interpretis voce illa *fidenter*: *Quod Dei verbum FIDENTER praedicarent*) abeſt a Graeco textu; imo ejus loco, ponitur διὰ πείρας, quod contrarium prorſus ſignificat. In Axiocho (qui Platonis ſcriptis inſeritur) reperitur διὰ πείρας ἰόντες (ad verbum, *per experientiam euntes*) de iis uſurpatum, qui locum difficilem ingreſſuri, ſuſpenſo ambulantes gradu, pertentant prius, ubi veſtigia ponant. Sic & hi SS. Martyres διὰ πείρας ἐκήρυττον, i.e. *tentabundi praedicabant*: tantum abeſt *ut* fidenter, ſive *hautement* id fecerint.

Ibid. dicuntur Martyrum horum libertatem admirati οἱ περὶ τοὺς στρατηγοὺς, καὶ τὸν ἐφεστῶτα Λογιστὴν: quod interpres Bollandianus reddidit, *Milites eorumque duces atque aerarii praefectus.* Verum nullum heic militare nomen eſt, ſed utraque vox urbicum magiſtratum Theſſalonicenſium notat. Ac ſicuti στρατηγὸς τοῦ ἱεροῦ in N. Teſtamento *Magiſtratus Templi* redditur; ſic στρατηγοὶ τῶν Θεσσαλονικέων erunt *Magiſtratus Theſſalonicenſium*. Quod ſi peculiari vocabulo eam vocem reddere velis, non dubitabo *Praetores* interpretari. Romanos praetores a Graecis στρατηγοὺς dictos vel pueri ſciunt. Quemadmodum ergo qui in ceteris coloniis *duoviri* vocabantur, ii Capuae teſte Cicerone *praetores* nuncupabantur; ita eoſdem a Theſſalonicenſibus στρατηγοὺς fuiſſe appellatos, certiſſimum eſt. *Strategos* hujuſmodi in Graecarum urbium marmoribus atque nummis paſſim animadvertere licet. Vaillantius porro ad CCL. ſtrategos, qui in nummis Graecis occurrunt, recenſuit. Fuerint ergo Theſſalonicae *Strategi* ſeu praetores duo; ſicuti & duos fuiſſe Templi Hieroſolymitani *Strategos* crediderim, ut in loco oſtendemus.

Sequitur ut & de *Logiſte* dicam, qui major *Strategis* erat, ut ex horum Actorum ejuſmodi verbis intelligitur, καὶ τὸν ἐφεστῶτα Λογιστὴν, h. e. & [eis] *praefectum Logiſten*; & infra num. 10. *Vrbanus tunc* λογιστεύων (i. e. *temporis illius Logiſtes*) cum praeſide Rom. pro patriis inſtitutis ſtrenue agit. Et Athenis quidem λογισταὶ dicebantur ii, apud quos rationes reddebantur adminiſtrationis magiſtratuum; id quod diſcere licet ex Harpocratione, Polluce, Suida, Etymologico. Nec tantum Athenis, ſed ubilibet id genus magiſtratus erat, ſed alio atque alio nomine. Ariſtoteles in VI. Polit. cap. ult. praefatus, eſſe oportere in qualibet civitate magiſtratum, apud quem ratio adminiſtratae reip. redderetur, ſubdit, *Hos autem alii* εὐθύνους *vocant*, alii λογιστὰς *logiſtas*, hi rurſum ἐξεταστὰς, illi συνηγόρους.

Ibid. Theodulus vix pubertatem ingreſſus dicitur; & tamen eum Lectorem fuiſſe ex n.4. diſcimus: id quod animadvertiſſe proderit, nequis putet, eo tempore majorem quam nunc aetatem ad Lectoratum fuiſſe neceſſariam. Verum huic loco retruſior quidam ſenſus ineſt. ἦν γὰρ ὁ Θεόδουλος ἀνὴρ, ἄρτι μὲν τὸν ἴουλον ἐπανθοῦντα κατὰ τῆς γενειάδος [cor-

γεννα-

γενειάδος] ἔχων· ἄλλως δὲ παῖς ἔτι τῆς τοῦ σώματος ἀδεκάςυ ταπεινοφροσύνης. Tres in Theodulo aetatis gradus admiratur: virilem enim is aetatem moribus, primam adoleſcentiam recenti adhuc lanugine, ac poſtremo pueritiam ſui demiſſione praeſeferebat. Hoc ultimum ſumptum eſt ex Matt. XVIII. 4. *Qui humiliaverit ſemetipſum, ſicut parvulus iſte* &c. His praemiſſis, locus modo recitatus ad verbum ſic ſonat. *VIR* (ἐμφατικῶς) *quippe erat Theodulus, recentem quidem lanuginem effloreſcentem per genas habens, ceterum adhuc puer, quod attinet ad corporis incorrupti demiſſionem*, ſeu humilitatem. At haeret adhuc in ultimis verbis nodus. Cur enim ταπεινοφροσύνην *animi demiſſionem* corpori tribuit? quum contra eamdem menti adſcribendam eſſe ex ipſo nomine fidem faciat Chryſoſtomus Hom. VI. in Ep. Ad Philip. dicens: ταπεινοφροσύνη *ſic dicitur*, ὅτι τοῦ φρονήματός ἐςι ταπείνωσις, *quia mentis eſt* (non corporis) *demiſſio*. Sed manifeſtum eſt alludi ad σῶμα ταπεινώσεως, i.e. *corpus humilitatis*, quod legitur III. ad Philip. 21. Quamquam ne ſic quidem nodus expeditus eſt. Sed piget heic immorari diutius. Quae reſtant vide ad paginae (22) calcem: ex quibus intelliges, quam non pronum ſit Auctoris hujus ſenſus alicubi abſtruſos pervadere.

Statim ſequitur: τούτῳ πατέρες ἦσαν ἐπὶ τῆς Θεσσαλονικέων κεφαλῆς. Haec apud Bollandianos ſic redduntur: *Erantque ei in Theſſalonicenſium urbe genitores*. Ad calcem vero adnotat vir eruditus, illud ἐπὶ κεφαλῆς diverſis conjecturis anſam praebere, ſed ſenſum nullum ſuggerere; quocirca in interpretatione a ſe omiſſum fuiſſe. At ibid. adnotatur, Zinum haec ita vertiſſe, *Huic parentes Theſſalonicenſes erant, viri illuſtres*. Nam quia *caput* eſt membrum princeps, idcirco Zinus putavit, quod Graece dicitur, *hujus parentes erant in Theſſalonicenſium capite*, tantūdem eſſe ac ſi diceretur, erant viri primarii, & quaſi Theſſalonicenſium vertex. Sed longe aliud ſecutus eſt Graecus Auctor. Sciendum eſt, apud Graecos κεφαλὴν *caput* pro eo, quod eſt cariſſimum, poni; ſicuti & *Oculi* eodem ſenſu apud Latinos uſurpantur. Itaq. Homerus Iliad. Σ. *Quem ego* τὸν ἶσον ἐμῇ κεφαλῇ, *honoravi aeque ac caput meum*: pro quo Latinus poeta, *Ni te plus oculis meis amarem*. Hinc Plato in I. de rep. ſcripſit, *Ob hanc ſapientiam tanto eos amore proſequuntur, ut tantum non* (ἐπὶ ταῖς κεφαλαῖς περιφέρουσιν αὐτοὺς) *in capitibus eos ferant amici*: pro quo Latini uſurpant *In oculis ferre*. Eadem prorſus in his Actis locutio, ἦσαν ἐπὶ τῆς Θεσσαλονικέων κεφαλῆς: ad verbum, *Erant in capite* (i.e. magno in pretio) *apud Theſſalonicenſes*, h. e. *in oculis*, uti Latini loquuntur. At hodiedum vulgo τὸ *Supra caput*, veluti proverbiale, uſurpamus de iis, quae magni nos facere ſignificamus. Ac ne illud quidem eſt omittendum, quod πατέρες hoc loco non ſignificat *genitores* aut *utrumque parentem*, (nuſquam enim, quod ſciam, una haec vox *patrem* ſimul ac *matrem* notat) ſed προγόνους i. e. *majores*, ſive agnatos in gradu aſcendentium: qua notione ea vox plurative uſurpatur. Hinc diſce, Theodulo non tantum patrem, ſed & avum paternum fuiſſe ſuperſtitem.

§. III.

Ad ſectionem quartam. De S. Theoduli annulo morbis auxiliante. Loci Actorum obſcuri emendatio atque expoſitio. Evolvuntur

[22] Ac primum illud ἀδεκάςυ cum ταπεινοφροσύνης ne (quod fecit interpres, ſcribens, *intemeratae modeſtiae*) an cum σώματος eſt jungendum? Non eſt dubium, quin ad *corpus* ſit referendum: nam id epitheton a *demiſſione* eſt alieniſſimum. Cur autem Theoduli corpus *incorruptum* vocat? primum quia nulla ſe carnis ſpurcitia contaminaverat, quae puerorum propria laus eſt ante pubertatem, unde & Martyrem hac parte *puerum* appellavit: deinde ut antitheſis ſit cum Apoſtoli indicato loco. Nam Chryſoſtomus in eum Pauli locum *corpus humilitatis* idem eſſe putat ac *corruptionis*; & *corpus humile* dici ait, quia τῇ φθορᾷ ἐςιν ὑπεύθυνον, *corruptioni eſt obnoxium*. At contra Noſter, in omnibus rhetoricans, corpus ἀδέκαςον *incorruptum* Theodulo tribuit, ut id opponat *corpori humilitatis* h. e. corruptionis.

tur Auctoris hujus ambages circa Dei nomen quadrilitterum annulo inſcriptum : deque eo nomine Chriſtianorum ſilentium . De paganis ac Baſilidianis eodem nomine abutentibus . De anno paſſionis horum Martyrum.

Num. 4. Narratur Theodulus annulum, in cujus pala quaedam ſigna inſculpta eſſent, per quietem divinitus digito inſertum adeptus fuiſſe, per quē mox curationes plures perfectae fuerint. Hoc totum Tillemontio fabulam ſubolet. Eſto. Sed tamen quarto ſaeculo, quando hoc Elogium perſcriptum oportuit, id pro vero habebatur. Quamquam non video, quid in ea narratione fidem ſuperet; quum ſciamus per ſudaria & ſemicinctia Pauli aegrotantibus admota, plures, vel abſente Apoſtolo, convaluiſſe. Nam & tale quiddam in eo annulo eveniebat; quod nondum intellectum fuit. Scribitur enim de hoc annulo: εἰ γάρ, σὺν τούτῳ μόνον, ἦν ἐπιφανεῖ ἀνδρὶ πάθος ἀνίκητον ἀποδυρόμενον, μὴ τῇ παρουσίᾳ πρὸς ἀπαλλαγὴν ἤρκει τῆς νόσου. Bollandiani correxerunt, μόνῃ τῇ παρουσίᾳ, ac verterunt: *Si enim hunc* (annulum) *ſolum habenti illuſtri viro gravis ac deſperatus morbus obveniſſet, ſola ejus praeſentia ſufficiebat ad morbi depulſionem.* Sed quanto facilius fuit pro μὴ τῇ παρουσίᾳ, leviſſima mutatione ſcribere μή τι (quod *Nedum* ſignificat) παρουσία, recto caſu, & adjecta ὑποστιγμῇ. Deinde ſic totus locus verti ad verbum poteſt: *Vel enim cum hoc* (annulo) *tantum, ſi cui illuſtri viro morbus inſuperabilis ac deploratus incidiſſet, nedum* [Theoduli] *praeſentia, ad morbi depulſionem id ſatis erat.* Illud σὺν τούτῳ μόνον eſt quaſi παρενθέμενον, ac valet, *annuli tantum auxilio* [ſicuti σὺν Θεῷ eſt *cum Dei auxilio*, Deo bene juvante] ac ſine Theoduli praeſentia.

Atqui hoc loco etiam de ſignis in pala annuli ſcalptis eſt aliquid mihi dicendum, in quibus retruſius certe aliquid latet. Ante modo recitata verba deſcriptio annuli talis eſt: *Annulus quidam ex inſolita materia, habens in pala* (σφραγῖδας), *ſigna* h.e. ſcalpturas ſeu characteres. Cujuſmodi autem hi characteres fuerint, non dicit, quia arcani religione prohibebatur auctor. Sed ex ſequentibus id augurari licet: δι' ὧν, οἶμαι, κατεμήνυσεν ὁ τῶν ὅλων Θεός, εἶναι παρ' αὐτοῦ τὸ δῶρον, τοῦ τὰ τέσσαρα στοιχεῖα διοικοῦντος· h.e. *Per quos characteres hujus univerſitatis Deus, ut opinor, ſignificavit, ab eo munus eſſe profectum, qui quatuor elementa adminiſtrat.* Aut ego fallor, aut his verborum involucris datur intelligi, nomen Dei ineffabile quadrilitterum in annuli gemma ſcalptum fuiſſe: de quo videbis inferne (23) adnotata. Ad finem autem ſectionis hujus dicitur Theodulus verbo tan-

[23]. *De* יהוה *Dei nomine quadrilittero in Theoduli annuli gemma inciſo.*

Vt σφραγῖδας ſive caelaturas, quas Auctor in annulo fuiſse dicit, de Dei Hebraico nomine quadrilittero interpreter, facit I. Chriſtiani hujus ſcriptoris ſilentium, cum quadam ſubobſcura tamen muſſitatione conjunctum. Nam nominis hujus myſterium ad arcani diſciplinam pertinuiſse, tum ſup. ad XI. Martii in animadverſis ad S Pionii Acta opportune docuimus [vide ibi dicta] tum id vero ex hoc loco magis confirmatur. Id autem arcanum neceſsarium fuit, quippe tum Paganis, tum etiam Baſilidianis haereticis eo nomine ſive pronuntiato, ſive in gemmis inſculpto, ad ſuperſtitionem & amuleta abutentibus, ut infra dicemus.

II. Tametſi vero Auctor, cujuſmodi characteres illi fuerint, non ediſserit; id tamen attendenti ſatis per aenigmata adumbrat in eo, quod ſequitur: *Per quos*, inquit, characteres *hujus univerſitatis Deus, ut ego interpretor, ſignificavit, ab eo munus eſſe profectum, qui elementa quatuor adminiſtrat.* Nam ea ſcriptoris interpretatio non niſi in nomen tetragrammaton quadrat. Putavit enim, quia id nomen per quatuor *elementa* h. e. litteras perſcribebatur, ea ſcalptura ſignificari verum Deum, cui quatuor *elementa* ſive ipſe mundus famulatur. Huc mirandus ille Pythagoreorum *Quaternio* [τετρακτύς] per quem illi ſanctiſſime jurabant, pertinet: & quae plura huc afferri poſſent.

III. Et quidem Origenes in I. contra Celſum teſtatur, ethnicos eo nomine abuſos fuiſſe tum ad immundos ſpiritus ab inſeſſis corporibus depellendos, tum etiam pro amuleto ad mor-

tantum (καὶ σφραγῖδι τοῦ Παντοκράτορος) *& ſigno Omnipotentis*, juſſiſſe Daemones ab obſeſſis abſcedere. Ibi σφραγῖδα *ſignum Crucis* interpres reddidit. Et id quidem pluries ſignificat: at heic additum Παντοκράτορος *Omnipotentis*, (non vero *Chriſti*) & ſuperior de annulo narratio ſuadet, ut de annuli ſcalptura nomen Dei quadrilitterum exhibente, vocem Graecam illam intelligamus: quam ne Tillemontius quidem eſt aſſecutus, qui reddidit: *par le ſigne du Sauveur*.

Ibidem v.12. ὁ δὲ τούτων (ſyntaxis jubet ſcribi τούτῳ) συμπνέων, *huic conſpirans* Agathopus.

Heic vero praeterire non poſſum, hujus ſectionis initio Martyrum horum paſſionis tempus non obſcure deſignari. Eſt enim hoc in Martyrum hiſtoriis tritiſſimum, conſueviſſe eis Deum futuri certaminis ſignificationes dare, eaſque non diu ante, ſed ſub ipſum pugnae tempus. Et Theodulus quidem datum ſibi divinitus annulum in arrham accepit, fore ſe *ſponſum ſanguinum*. Atqui hoc praeſagium ei oblatum dicitur πρὸ πάθους *ante paſſionem*, ſive *ſub ipſam paſſionem*: ſtatim vero ſubjicitur, οὔπω γάρ &c. *Nondum enim impio Edicto peragante*, eam praeſagitionem Theodulo divinitus obveniſſe. Ex quo licet colligere horum Martyrum paſſionem ſtatim Edicta conſecutam fuiſſe, propterea quod heic *paſſio* cum *Edicto* componitur. Atque id etiam ex eo intelligi poteſt, quod quo tempore paſſi ſunt hi Martyres, adhuc Eccleſiae patebant (uti colligitur ex initio num. 3. vide ibi dicta) utique quia recenti adhuc Edicto nondum ad eas evertendas ventum fuerat. Quorſum haec inquies? Nempe ut appareat non eſſe dubium, quin horum Martyrum triumphus anno 303. ſit conſignandus, quo & Edicta propoſita fuerunt: cui anno etiam Tillemontius recte hos Martyres aſſignaverat, ſed tantum ex conjectura quadam. Qui etiam Not. XII. recte eas diluit difficultates, quae adverſus hanc temporis conſignationem objici poſſent.

Porro autem Terminalibus h.e.exeunte Februario Diocletianeae perſecutionis (quae & Maximiano ut praecipuo incentori tribuitur) edictum propoſitum Nicomediae fuit: at Theſſalonicae & in aliis provinciis aliquantulo ſerius: ita ut horum Martyrum certamen, quod die 3. Aprilis contigit, recte cum initiis perſecutionis Macedonicae componendum ſit.

§. IV.

Ad ſectionem quintam. Fauſtinus Praeſes fortaſſis idem ac Dulcicius, qui anno ſeq. Theſſalonicae praeſidebat. Aliquot loci illuſtrantur aut ſanantur.

Num.5. de *Fauſtino* praeſide nihil habeo explorati. Anno Chriſti 210. Manius Acilius Fauſtinus cum Triario Rufino conſul proceſſit. Verum hic noſter prope centum annis conſule illo recentior, utrum ejuſdem gentis fuerit, quis divinando aſſequetur? Atqui equidem eo ſum inclinatior, ut exiſtimem, hunc praeſidem cognomine quidem *Fauſtinum*, gen-

morbos perſanandos. Mitto heic quaerere, unde gentiles id arripuerint, a Chriſtianis ne, qui ad talia eo nomine ſancte uterentur, an a Judaeis, an poſtremo a Baſilidianis. Nam undeunde id gentiles imitati fuerint; ſatis id erat, ut Chriſtiani id nomen celandum eſſe ducerent. Sed eo ſum inclinatior, ut nec a Chriſtianis, nec ab Judaeis (utriſque in eo nomine celando religioſis) didiciſſe id gentiles putem, ſed a Baſilidianis; qui certe ad edendum id nomen duces ſe praebuerunt. Hodiedum teruntur omnium manibus innumerabiles Baſilidianorum gemmae id nomen caelatum gerentes, ſed tamen cum portentoſis imaginibus, cumque aliis ignorabilis ſignificationis nominibus conjunctum: quorum nominum eſt illud celeberrimum ABRAXAS. Atque ea heic attigiſſe tantum ſatis fuerit.

Interim ex hoc loco ſcriptoris nulla, ut ſatis patet, labe infecti intelligimus, ſanationes admirandi illius Nominis ope perfectas, non fuiſſe a Chriſtianis damnatas (modo abeſſet ſuperſtitio) alioqui numquam hoc Theoduli factum a ſcriptore orthodoxo laudes extorſiſſet; in elogio praeſertim, quod publice in coetu fidelium in feſto horum Martyrum fuiſſe lectum, ex fine hujus ſcripti colligitur.

tilicio autem nomine *Dulcitium* fuiſſe appellatum: itaut idem plane fuerit ac qui anno ſequenti in eadem Theſſalonicenſi metropoli praeſes erat, uti conſtat ex Actis *SS. Agapes*, *Chioniae*, *&* *Irenes* Theſſalonicae anno 304. crematarum ſub *Dulcetio* praeſide, uti is appellatur in Actis ſincerioribus a Ruinarto exhibitis. At in Actis earumdem Henſchenianis (ad 3. Aprilis) idem *Dulcicius* nuncupatur: quam rectam eſſe ſcripturam, ſuadere poterit marmor Lugdunenſe apud Reineſium Cl. XVI. 6. in quo occurrit quidam DVLCICIVS CLAVDIANVS. Sed quidquid de orthographia ſit; fuerit hic praeſes (gentilicio nomine *Dulcicius* ſive *Dulcitius*, cognomine autē *Fauſtinus*) idē qui legitur in Actis SS. Agapes & Soc.

Timuiſſe autem praeſes dicitur, quum in SS. Martyribus miram oris mentiſque conſenſionem animadvertiſſet. Ea conſenſio Graece ſic exprimitur, ὥσπερ ἐξ ἑνὸς σώματος ἢ μιᾶς γνώμης εἰς εἴδη διάφορα μεμορφωμένους: quod interpres reddidit, *propter idem animi propoſitum facie lucenti transformatos*; pro eo quod verti multo aliter debuit, nim. illos Martyres *quaſi ex uno ore* (ut qui unam ambo hanc vocem emitterent, *Chriſtiani ſumus*) *&* *mente una in formas diverſas* (duas) *figuratos* fuiſſe. Id nempe eſt, quòd de amicorum biga uſurpamus, *Vna ſol'anima in due corpi*. Verſu hinc altero addenda eſt copula Καὶ ante illud γενναίῳ λογισμῷ. Porro ea quae in hac ſectione tota criminatur Tillemontius, ea nauci non ſunt, nec refutatione indigent. Jam vero illud Ξένος malim appellative ſumi, alioqui ſequens vox ἀνὴρ quid heic faciet? τὶς ξένος ἀνὴρ, *vir quidam peregrinus*. Verſu tertio ante finem Theodulus ait, ἀλλ' οὐ τοσοῦτον δονήσεται φόβος. Quam lectionem ratam habuit interpres, vertens, *Non uſque adeo formido commovet*. Sed nemo non videt, ſcribendum eſſe δυνήσεται, i. e. *valebit*. Nam illud δονήσεται i. e. *agitabit* aut *agitabitur* hic locum nullum habet: nec hujus verbi forma media in uſu eſſe cernitur.

§. V.

Ad ſectionem ſextam. Adverbium πειθοῖ *&* διαλλάττει *pro* ſatius eſt, *&* μεμελυκὼς *notione activa.* Κρείττων *pro* Deus Σφραγὶς *baptiſmus, qui &* σφραγὶς πίστεως. *Quid* ἐξίσαμαι, *&* διασύρω, *&* πέφηνα, *&* ἐπικείμενος. *Inhoneſtioris cavilli explicatio.* Διάκονος *generaliter pro* Clericus. *Locorum plurium enucleatio & emendatio. Tillemontii criminatio diluitur.*

Num. 6. Statim initio. Πειθοῖ δὲ πάλιν εἰπόντος τοῦ Φαυστίνου, Ἀλλ' ὅσον διαλλάττει λόγισαι, τὸ ζῆν μετὰ λαμπρότητος, ἢ τεθνάναι μετὰ κολάσεως. In his πειθοῖ eſt dativus adverbiaſcens, & διαλλάττει ponitur pro *praeſtat* (ſicut & διαφέρει idem ſaepe ſignificat) uti conſtat ex ſequenti ἢ: quae Graecae linguae ſtudioſi haud facile alibi reperient: ſicuti nec illud obvium eſt, quod in fine ſectionis hujus μεμελυκότι activo ſignificatu ponitur; niſi quod tantum medium μεμηλὼς & paſſivum μεμελημένος perraro active ponitur pro *ſollicitus*. Ergo autem ſuperior locus verbo ſic redditur: *Porro appoſite ad ſuadendum rurſus dicente Fauſtino, Reputa quanto ſit praeſtabilius cum dignitate vivere, quam in ſupplicio mori*. Mox Theodulus ait: *Igne corpus meum probato, ſtatim enim animadvertes*, ὡς ἐκεῖνο μὲν ἐνδώσει, φθαρτὸν ὄν, ὑφ' ὁμοίων καταναλισκόμενον, *illud quidem* (corpus) *ſuccumbere quum ſit corruptibile, a ſui ſimilibus* (corruptibilibus) *conſumptum*. Quae in interprete nō belle habent.

Ibid. Fauſtinus ait: Καὶ τίς οὗτος, εἰπέ, πρὸς τοῦ κρείττονος &c. Vbi interpres adnotat, id *ſenſum integrum non facere*: unde & correxit πρόξενος τοῦ κρείττονος; & hac ſcriptura in textum recepta, locum interpretatur, *Ecquis, obſecro, ille tanto majoris boni conciliator?* Verum ſi nuſquam ei vox κρείττων (24) pro *Deus* occurre-

(24) At Κρείττων ea notione uſurpatur a Plutarcho in Pyrrho, ὡς τινα τῶν κρειττόνων θαυμάσαντες, *ut unum aliquem ex deorum numero admirati*. Heliodorus dixit Nilum

currerat; at in hoc ſaltem elogio pluries uſurpatam reperiſſet. Sic enim n. 4. initio Theodulus *arrham ſuturi certaminis a Deo* (Gr. παρὰ κρείττονος) *accepit*. Sic etiam num. 7. & 8. quibus in locis peculiarem ejus vocis uſum adnotabimus. Itaque heic πρὸς τοῦ Κρείττονος eſt jurandi formula (nam πρὸς cum gignendi caſu paſſim jurijurando ſervit) i. e. *Per Deum*.

Ibid. σφραγῖδα, *ſignaculum*, quo ſe a teneris unguiculis ſignatum Theodulus dicit, non aliud quam Baptiſmum (qui paſſim trito ſignificatu σφραγὶς vocabatur: imo & ad finem ſectionis hujus eadem σφραγὶς uſurpatur cum additamento τῆς πίστεως, *ſignaculum fidei* h. e. ipſe baptiſmus, qui *Fides* ab antiquiſſimis Patribus vocabatur) intellige; & hinc diſce illis temporibus uſitatum fuiſſe infantium baptiſmum. Mox idem Martyr Praeſidi dicit: θᾶττον γὰρ καὶ τοῦ σώματος, ἢ ταύτης σοι καὶ τῷ τυράννῳ τῆς θεοσεβείας ἐκστήσομαι. Quae in interpretatione Latina non recte habent in hunc modum: *Citius enim per te omnis religionis inimicum tyrannum ab hoc corpore, quam ab illa* (ſignatura, de qua prius) *dejiciar*. Putavit, ταύτης referri ad σφραγῖδα ante poſitum, quum referatur ad ſequens θεοσεβείας; deinde hunc genitivum regi a τυράννῳ credidit. Adde quod ἐξίσαμαι cum genitivo rei & dativo perſonae eſt *Cedere alicui re aliqua* ut via aut provincia alicui cedere. Exempla apud meliores Graecos haud rara ſunt. Verti ergo debuit: *Nam corpore citius, quam hac Divina religione, tibi & Tyranno cedam*. At Tillemontius nollet, a Martyre imperatorem *Tyrannum* vocatum. Potuit quidem haec vox a ſcriptore proficiſci. Verum ne a Martyris quidem libertate id alienum erat, ut Galerium impietatis monſtrum eo nomine appellaret: ſicuti & diſerte num. 12. Theodulus *Maximianum TYRANNUM ſaepius inclamabat*. Exempla ſimilis παρρησίας & ex Sacra hiſtoria, & ex Scripturis plura ſuppetunt.

Verſu ſeq. διασύρειν non eſt *confutare* (quod ſerietatem complectitur) ſed cavillari, traducere, elevare, calumniari, nec ſine amarulentia aut ſarcaſmo; qui certe ſarcaſmus Fauſtini praeſidis dicto ineſt, ſi recte intelligatur, quod tale eſt. Καλῶς ἡμῖν, ὦ νεανία, πέφηνας, ὁ καὶ τὰ κλεῖσθρα καὶ τὰς τοῦ Θεοῦ σφραγῖδας ἐπικείμενος. Interpres: *Pulchre, inquit, o adoleſcens, & clauſtra & ſignacula Dei tui commentus es*. Sed nec verba [25] nec ſenſus hanc interpretationem ferunt. Puto igitur Καλὸς recto caſu eſſe legendum, ac porro ſic eſſe reddendum locum: *Specioſus nobis, o adoleſcens, videris, ut qui & clauſtra & ſigilla Dei impoſita habeas, ſive praedices*. Dixerat Martyr Deum omnia naturae lege *concluſiſſe*; ac mox *ſigilli* (h. e. Baptiſmi) a Chriſto accepti meminerat. Hinc occaſionem capit non ſatis honeſta in Martyris formam cavillatione utendi. Gentilium diis fuiſse amaſios ſuos, nemo ignorat. Vel quod ſequitur Martyris reſponſum poſitae interpretationi velificatur. Καὶ μάλα γε, ἀξιόπιστος τῆς θεοσεβείας διάκονος &c. *Ita ſane, utpote fidelis Religionis miniſter*... Negat ſe talem Dei *miniſtrum* eſſe, qualis Ganymedes Jovi praeſto erat, ejus pincerna factus; ſed ſe Divinae Religionis miniſtrum in Eccleſia ordinatum praedicat. In hoc vero reſponſo vox Διάκονος *diaconus* notione generali ſumitur, quatenus

lum uti κρειττόνων τὸν μέγιστον, *deorum maximum*, ab Aegyptiis habitum. Athanaſius Orat. contra gentes (tom. 1. p. 31.) συγγνώμην δὲ ὁ λόγος ἐχέτω παρ᾽ αὐτῶν τῶν κρειττόνων. *Sed pace Numinis ſit venia dictis*.

(25) Praeteritum med. πέφηνα, ubi rectum caſum poſt ſe gerit, eleganter ſignificat *apparere* aut *videri*. Sic apud Nazianzenum πεφήνασι κρείττους *viſi ſunt meliores*. Ex Plutarcho affertur πεφηνὼς πολέμιος, i. e. *hoſtis manifeſtus*, vulgo *Nemico dichiarato*. Jam vero κλεῖσθρα (quo Lucianus utitur pro κλεῖθρα) ſunt *clauſtra* ſive *ſerae*, & quidquid ad claudendum valet, ſicuti & σφραγῖδες, ſunt *ſigilla*, quibus clauſa ſignabantur. Poſtremo ἐπικείμενος cum accuſandi poſt ſe caſu eſt aliquid impoſitum habere. Sic Pauſan. Eliac. prior. de Oenomao: ἐπικείμενος κράνος τῇ κεφαλῇ, *galeam habens impoſitam capiti*.

tenus omnes *miniſtros* (hoc enim ea vox notat) ſive Clericos deſignat (nec aliam ob cauſam ea voce utitur, niſi ut Fauſtini convicium retunderet) quum ceteroqui non *Diaconus* ordine eſſet Theodulus, ſed tantum Lector.

§. VI.

Ad ſectiones 7. & 8. Qui dii duodecim? Cur Deus Κρείττων *ſit appellatus, quaeque ſit plena locutio. Neutrum* Κρεῖττον *eodem ſignificatu. Chriſtianis pro confeſſo habebatur, nullam ſimulacris ineſſe vim mentis internam. Manuum lotio ante precationem.*

Num.7. verſu 8. τὴν διὰ λόγων θυσίαν intellige quod alicubi in Scripturis vocatur *Sacrificium laudis*, non quod in interprete legitur. Mox v. 12. praeſes ait, τοῖς δώδεκα θεοῖς ἀνάξει θυσίαν, *diis duodecim* (Theodulus) *offeret ſacrificium*. Heic Tillemontius ſcire ſe negat, quoſnam *deos duodecim* praeſes intelligat. At Romanus praeſes non niſi Romanis diis cultum impendi jubet, qui duodecim numero erant, *Dii Conſentes* vocati, *Quorum* [inquit Varro de R. R. I. 1.] *imagines ad forum auratae ſtant, ſex mares & ſex feminae*. Eos Ennius apud Appuleium & Martianum Cap. hoc diſticho complexus fuit.

Juno, Veſta, Minerva, Ceres, Diana, Venus: Mars,
Mercurius, Jovis, Neptunus, Vulcanus, Apollo.

De quibus nihil attinet plura dicere.

Ibid. verſ.17. Agathopus ait: *Hos ne deos appelles, quos homines ſuis manibus a ſe formatos, mox* (ὡς κρείττονας ἑαυτῶν θεραπεύουσιν;) *ut ſeipſis praeſtantiores colunt*. Hinc plane intelligi datur quare ſup. num.4. & 6. κρείττων ſit *Deus*; ſic enim vocatur cum homine comparatus. Deus igitur *homine praeſtantior* aut ἐλλειπτικῶς *Praeſtantior* a Graecis eleganter dicitur. Plena autem locutio, quae heic occurrit, etiam apud Xenophontem reperitur in Cyri Paedia lib. VIII. κρείττων τις ἢ κατὰ ἄνθρωπον, *homine melior, ſupra hominem*. Sicuti & in homine *pars melior* intelligitur animus. Poſt tres verſus idem Martyr Agathopus ait: *Tunc deos appelles* τοὺς ... πᾶν αἰσθητήριον ὄντως εἰκῇ κατὰ τοῦ σώματος κεκτημένους; Interpres: *Nec ullo ſenſuum munere ſunt praediti*. Ad ſententiam ſi ſpectes, non male: ſed verba ipſa ſic ſonant. *Qui quidem ſenſus omnes per corpus* (diffuſos) *habent, ſed plane fruſtra*, ac temere, & ſine interno animi judicio. Vbi praepoſitio κατὰ cum gen. pro *per* uſurpatur, ſicuti etiam ſup. num.2.v.5. Statim ſequitur: *Quos* (deos) *antiqui* (Gr. οἱ πάλαι, quibus mox opponuntur οἱ νῦν) *antiqui quidem gentilium animatos ſibi viſos* (Graece eſt ἐμψύχους εἶναι δόξαντας; quod ſi legas δόξαντες, tunc erit, *animatos eſſe arbitrati*) *moechorum & paediconum crimine obſtrictos pronuntiarunt: at qui nunc ſunt* (gentiles) *qui quidem has artes in manibus habent, pecunia illos quatuorque obolis diſtrahunt*. Ex his intelligitur, aevo horum Martyrum deſiiſſe paganos docere, ſimulacra ſenſu animaque eſſe praedita: maxime quum ab oraculis edendis jam ferme idola ceſſaſſent. At olim ſimulacra, ſimul ac conſecrata fuiſſent, animari ab ipſo numine, perſuadere volebant. Primi vero gentilium non tantum animatos deos ſuos crediderunt, verum etiam probris ac turpitudinibus humanis obnoxios.

Num.8. v.1. οἱ περὶ τὸν ἡγεμόνα non ſunt *qui praeſidi aſſiſtebant* (quod praefert interpretatio) ſed ſimpliciter *Praeſes*. Nota eſt locutio; eaque ſignificatio confirmatur ex ἐκέλευσαν *juſſerunt*, quod ſolius eſt praeſidis, non autem aſſeſſorum. Paullo poſt medium dicuntur hi duo Martyres εἰς μόνην τὴν εἰς τὸ κρεῖττον εὐσέβειαν ἀφορῶντες. Vbi τὸ κρεῖττον eſt *Numen* ſive *Deus*, uti conſtat ex ſequenti voce εὐσέβειαν; nam *pietas* in Deum fertur. Hinc ergo diſce, *Deum* non tantum maſculino genere τὸν κρείττονα, (de quo vidimus ad num. *6.*) ſed etiam neutraliter τὸ κρεῖττον huic ſcriptori appellari: quod non alibi credo reperies.

Ibid. v. 12. gentiles Agathopodem alloquentes ajunt: *Numquid tu quoque*

Aga-

Agathope, adoleſcens es (καὶ τὸ συμφέρον &c.ſcribe ὃς καὶ τὸ . . *qui . .* aut ὡς καὶ τὸ . . *ut* . .) *qui vel quid expediat , ignores ?*

Ad ejuſdem ſectionis finem Martyres ante orationem lavant manus: quod non video cur Tillemontium offenderit. Id apud gentiles in uſu erat. Horatius II. Serm.3. v. 282. *Lautis mane ſenex manibus . . . . orabat* . Vbi vetus interpres: *Solebant deos precaturi manus & pedes abluere* . Sed apud Chriſtianos ea conſuetudo ſancte obſervata ab omnibus fuit. Chryſoſtomus Homil. 43. ad 1. ad Cor. οὐκ ἂν εἵλου χερσὶν ἀνίπτοις εὔξασθαι· *Illotis manibus orare non ſuſtineres* . Hunc in finem fontes & labra in Eccleſiarum atriis proſtabant. Ac vide plura Chryſoſtomi & aliorum loca de hoc more apud Suicerum in Λουτήρ. Hinc Clemens Rom. ad Cor. ἁγνὰς καὶ ἀμιάντους χεῖρας πρὸς αὐτὸν αἴροντες, *puras & immaculatas manus ad eum* (Deum) *tollentes* . Clemens alter Strom. VI. *Manus in caelum* (καθαράς) *puras extendere* dixit. Quo & illud pertinet quod 1. ad Tim. II. 8. χεῖρας ὁσίους ἐπαίρειν, *manus puras levare* oraturi jubentur. At miratur Tillemontius, unde Martyribus in cuſtodia poſitis aqua ſuppeteret. Quaſi vero Equotutici morarentur, ubi *Viliſſima rerum* (ut ille ait I. Serm. 5.) *aqua* venalis erat.

§. VII.

Ad Sectionem 9. Opificii ſex dierum deſcriptio. Motus diurnus primi mobilis. Quid καταμίξας : γενειάς : καθαρός : ξυνωρίς &c. *Emendationes & interpretationes aliquot* .

Num. 9. ſatis longa & erudita Martyrum oratio continetur. Haec autem ſectio locis partim corruptis, partim alioqui difficilibus ſcatet. Statim initio : ὁ Θεὸς τῆς πάντων γενέσεώς τε καὶ ὄψεως. Deeſt, opinor, δημιουργὸς aut tale aliquid. *Deus univerſorum generationis & aſpectus artifex* h. e. *qui omnia a te creata colluſtraſti luce, ut ſub aſpectum venirent* ; idque primo die. Aut ſi vero nihil in Graeco deeſt; tum erit locutio Eccleſiaſtica ex Scripturis petita; ſicuti dicimus, *Deus totius bonitatis, miſericordiae &c.* Sequitur : *Naturae diſcretor* . Opus id alterius eſt diei. Deinde de tertio die addit, καὶ χάος ἀφανίσας, *qui abyſſum diſſipaſti* . At in quarto eſt obſcurior, niſi addatur δρόμον aut tale aliud : ὁ τάξας οὐρανοῦ μὲν πόλον ὑπὲρ τῶν ὅλων διανύειν ἑκάστοτε (τὸν δρόμον) . Sermo eſt de primo mobili, ſic enim verba ſonant : *Qui mundi* (nam οὐρανὸς *mundum* ſignificabat olim, teſte auctore libri de Mundo) *polum pro univerſis ſibi ſubjectis curſum indeſinenter perficere conſtituiſti.* Mox aliorum dierum opera ita percurruntur, ut tamen pennati generis ortus videatur ex aere magis, quam ex aquis, repeti. V. 16. καταλιμμένον cor. κατηλιμμένον.

Ibidem pag. XLIV. v. 2. τὴν ἀθάνατον λῆξιν *Divinam conditionem* (id enim λῆξις ſignificat) ſive *ſubſtantiam* intellige. Ibidem illud καταμίξας *miſcens* non de Eutychiano dogmate (quo hic auctor multo ſane antiquior) fluxit, ſed incaute ſimulque innocentiſſime ac μεταφορικῶς uſurpatum fuit: quod ipſum declarat, haec ante *Eutychianas* turbas conſcripta fuiſſe. V. 4. Λόγος . . . δι᾽ ὃν ἐπρατπεν: cor. ἐπράττετο, & adde αὐτοῖς, aut τὰ πάντα aut quid tale. V. 8. μεθειρμώσας, cor. μεθηρμόσας, *tranſtuliſti.* Hoc leve : at in Lazaro aqua haeret interpreti, de quo Lazaro dicitur τὰ δεσμὰ τῆς γενιάδος ἀπορρίξας [cor. γενειάδος ἀπορρήξας] ἐξ ἀδύτων ἀνέβαινεν. Interpres ad calcem adnotat, Γενιὰς *quid ſit, nuſquam reperiens,* ſuſpicor *ſcribendum* γεννεὰς, *ut ſit* . . *a* γενναῖος *robuſtus . . . Ita ſignificaretur mors omnibus praevalens* . Eique fundamento interpretatio nititur. At γενειὰς tum heic, tum ſupra num.3. [vide ibi adnotata] eſt *facies*, ac reſpondet Latinorum GENIS. Verte igitur : *Diſruptis faciei vinculis , ex ſepulcri penetralibus prodiit* . *Faciei vincula* eſt *ſudarium* , quo Jo: XI. 44. *facies illius* . . *erat ligata* . Heic quidem ab Evangelii littera paullum aberrat ſive Martyrum ſive ſcriptoris concio : nam Lazarus ligatus prodiit, mox aliorum miniſterio ſolutus. Statim de eodem ſequitur, γελάσας διά σε καὶ φύσεως νόμῳ ... corr. διά σε & νόμον

Et

Et naturae lege [neceſſitate] *& mortis poteſtate per te ridiculo habitis*. Poſt tres verſus pro καθαρῶς cor. καθαρός: hoc autem cum caſu patrio idem eſt quod *vacuus*. Ariſtidi in Panath. dicuntur, ni fallor, Athenienſes καθαροὶ ξένων, *vacui peregrinis*. Plutarchus in Numa dixit καθαρὰς ψόφων ὁδὺς, *vacuas ſtrepitu vias*. Nec Latini aliter interdum uſurpant nomen *Purus*, quod reſpondet Graeco καθαρός. Horatio *Sceleris purus* eſt *vacuus*. Idem: *Purae* (i. e. *vacuae*) *ſunt plateae, nihil ut meditantibus obſtet*. Sic etiam hoc loco caecus ille luto a Domino illuminatus, τῦ πάθυς ἐκείνυ καθαρὸς ἀπαλλάττεται h. e. *morbo illo vacuus dimittitur*. Ἀπαλλάττω heic eſt *dimittere* non *liberare*. Verſu tertio ante finem: ὗτω καὶ νῦν ἐπαρκέσαι τῇ καθ' ἡμᾶς ξυνωρίδι μὴ μελλήσας. Interpres: *Nunc igitur complaceat etiam tibi, Deus, in hac noſtra ſocietate*. Verum ξυνωρὶς eſt *biga*, quae vox etiam de hominibus eleganter uſurpatur, tum alibi, tum ſaepe in hoc ſcripto, ac *Par* ſignificat, *Vna coppia*. At ἐπαρκέσαι cum dandi caſu eſt *auxiliari*. Pro μελλήσας ſcribendum eſt μελλήσῃς; ac reddendus eſt locus: *Ita nunc quoque auxiliari utrique noſtrum ne morare*. Illud διενεγκόντες, quod ſtatim ſequitur, eſt *perferentes*, non autem *ſuperantes*.

§. VIII.

Ad ſection. 10. & 11. Multiplex Tillemontii reprehenſio refellitur. Emendationes aliquot. Quid ſit αὐτῦ ὄικων: *quid* ὁ καὶ *in binominibus uſurpatum*: *quid* columbae inſtar & ſpiritu *caelum penetrare*. *Imperſonalis Hebraici vis*. *Plurium ab his Martyribus ad Chriſtum converſorum nomina & paſſio ex Mrologiis Hieron. deteguntur*.

Num. 10. Subita vinctorum converſio & accurrens extrinſecus multitudo negotium Tillemontio faceſſivit. Ac fieri forſitan poſſit, ut ſcriptor aliquid amplificationi dederit. Quid ſi vero Auctor nihil de ſuo addidit? Nam is tantum aliquot una cum Martyribus tentos ad poenitentiam ſe convertiſſe, dicit, non item externam multitudinem: quae quidem audita ſubita converſione accurrit, & perfracto carcere, rei admiratione perculſa ſtetit: in quorum utroque nihil eſt, quod fidem ſuperet. Quid ſi vero eorum, qui hac occaſione Chriſto nomen dederunt, imo & martyrium ſubierunt, nomina ex antiquiſſimis Mrologiis dedero? An non ſic ſaltem criticis os obſtruetur? Verum de his praeſtabit ad finem §. hujus diſſerere.

Nunc Graecae dictioni, qua poſſumus, medicinam faciamus. Verſu 1. ἴσω: & ſic pluries in his Actis ſcribitur pro ἔσω. V. 3. τῶν κακῶν αὐτῶν ὄικων. Poterat corrigi, αὐτῦ (aut αὐτόθι) οἰκέντων; ſed hoc nimis a ſcripti veſtigiis recedit. Quocirca leviſſima mutatione tantum pro αὐτῶν ſcribe αὐτοῦ. Sicuti autem *Ibi locorum* Latine dicimus; ſic Graecus auctor αὐτῦ ὄικων uſurpavit, tamquam ſi *Ibi domorum* dicas: *Maleficorum ibi domorum morantium*. V. 11. Οὐρβανός τις ὁ καὶ Εὐψήφιος, τότε λογιςεύων &c. Interpres: *Vrbanus quidam, cognomento Eupſephius, tum temporis Quaeſtor*. De Logiſtae Theſſalonicenſis magiſtratu vide dicta ſup. ad num. 3. Ceterum Logiſtes iſte binominis erat, non vero nomini cognomen (ut apud Romanos) ſuperinductum gerebat. Vertendum ergo eſt, *Vrbanus quidam, qui & Eupſephius*. Plures collegit alicubi inſcriptiones binominum Fabrettus pag. 145. & ſeqq. in quibus eſt illud ſollemne QVI ET: ſicut in Graecis marmoribus hoc idem dicitur, Ο ΚΑΙ. At etiam Tillemontius (quem vide Artic. XI.) ſic ea duo nomina recenſuit, *Eupſephius Vrbanus*, quaſi vero *Vrbanus* fuerit ei cognomen, at *Eupſephius* (quippe deſinens in IVS) gentis Romanae nomen. Atqui gentilicia nomina nihil ſolent Graece ſignificare. Verum quid moror? Vrbanus a geſto recte magiſtratu hoc alterum ſibi nomen Graecum quaeſivit. Nam Εὐψήφιος reddi poteſt *bonus calculator*: quod muneris ejus laudem complectitur.

Num. 11. v. 2. τίς λέγει, corr. λέγῃ; *quis diceris?* Debuiſſe Praeſidem in prima in-

interrogatione percontari nomen, expoſtulat Tillemontius. At prior interrogatio non ad juris tramites exacta fuit; ſed ibi judex πυθοῖ (vide ad num. 6. initio) animum juvenis pertentabat. Quare nunc primum illum legitime interrogat. V. 9. Τίς γάρ ὁ τὸν οὐρανὸν ποιήσας, *Quis ille eſt qui caelum fecit?* Intempeſtiva haec ſciſcitatio Tillemontio viſa fuit. Atqui nectitur cum ſuperioribus: nam profitentem Theodulum, ſe tantum *CAELI Domino* parere per omnia, Caeſari autem ita, ſi juſta praecipiat; opportune praeſes interrogat, *Ecquis caelum fecerit*. In Actis S. Pionii num. 19. Proconſul ait: *Quid autem aera aſpicis? Sacrifica. Ille reſpondit: Non aſpicio aera, ſed Deum qui aera fecit. Rurſus Proconſul: Dic, quis fecit* (aerem ſcil.) &c. Vide quae ad hunc locum die ſuo adnotavimus.

Ibidem verſu 17. ſcribitur Chriſtus *columbae inſtar* in caelum aſcendiſſe: quod non probat Tillemontius. Verum hoc ſumptum eſt ex Pſ. LIV. 7. & LXVII. 14: quae loca de Chriſti aſcenſu capi ſolent. At quid illud eſt, quod ibi Chriſtus *inſtar columbae* (τῷ πνεύματι) *SPIRITV in caelum aſcendiſſe* narratur? nonne & cum corpore aſcendit? Plane quidem. Verum τῷ πνεύματι SPIRITV in hac locutione tantumdem eſt, quod *virtute Divina*.

Atqui praeſtabit heic totum hunc locum deſcribere, qui verbo tenus talis eſt: *Quem* [inquit Theodulus] *cruci affixerunt illi* (Judaei) *& mox VIDERVNT ex vita caſſo corpore in viventem naturam traductum, deinde inſtar columbae ſpiritu in ipſum caelum aſcendentem.* At enim horum neutrum [urget heic Tillemontius] viderunt Judaei, ſed dumtaxat diſcipuli. Cui reſpondeo illud VIDERVNT non ad Judaeos referri, ſed ad eos qui viderunt, atque omnino imperſonalis Hebraici vim habere, cujuſmodi illud eſt, *Neque accendunt lucernam & ponunt ſub modio* i. e. *accenditur*, & alia plura in N. T. Ergo illud *Viderunt* tantumdem eſt, quod *viſus fuit*, aut viderunt, quibus hoc datum fuit.

Nunc utriuſque ſectionis explicatione expedita, fidem meam liberare cogor, ac de SS. Theoduli & Agathopi ſociis dicere, quorum notitiam Mrologiis Hieronymianis acceptam refero: in quibus tum II. tum IV. die Aprilis de SS. Theodulo & Agath. agitur. Sed huic quidem quarto diei duo hi tantum, de quibus tamdiu loquimur, Martyres inſeruntur; & ita ut *Agathopus* (qui in *Agathonem* refingitur) praceat hoc modo: *In Theſſalonica natalis ſanctorum Agathonis diaconi. Theodoli*; &c. In Epternacenſi tamen antiquiore *Theodolus* prior ponitur.

At vero poſtrid. Kalendas conſtanter *Theodulus* praeit, quem mox *Agathopus* ac plures alii ſequuntur diſtributi in turmas octonarias duas, quarum prior in exemplari Lucenſi ſic habet: *In Theſſalonica Macedoniae Theudoli* (at in Epternac. & Chorbejen. *Theodoli*) *Agathopi* (in Epternac. *Agathopidiae*) *Maſtiſi* (in Eptern. *Maſteſi*, in Corb. *Martis*) *Publi* (in Ept. *Puplii*) *Valeri cum aliis III.* (in Eptern. *& aliorum iii*). Heic deſinit turma prior octonaria Martyrum, ex quibus ſex poſteriores puto ex iis vinctis fuiſſe, qui audita Martyrum oratione, ad Chriſtum ſe converterant. Cur ſic exiſtimem, primum illud facit, quod nuſquam alibi horum vinctorum exſtat mentio, quibus non eſt veriſimile, apud Praeſidem impune fuiſſe. Deinde ſuadet me turma altera ſub *Vrbano* ſignifero: quem Vrbanum non alium fuiſſe ſuſpicor, quam illum qui alio nomine *Eupſephius* dicebatur, ac Logiſtes Theſſalonicae erat.

Sed jam praeſtabit hunc alterum manipulum cognoſcere, qui in Lucenſi ſic recenſetur: *Vrbani* (Eptern. *Orbani*) *Juliani*, *Proculi*, *Gagi*, *Agapitis* (in Eptern. *Agapetis*, ut feminae nomen ſit, cujus rectus *Agape*: at in Corb. *Agapiti*, ut mas fuiſſe videatur) *Dionyſi*, *Cyriaci*, *Zoniſi*. Et in hiſce octo deſinunt Lucenſe, & Epternacenſe; nam ſequitur *& ALIBI Gordiani* aut *Gortoniani*. At in Corbejenſi pro *& alibi* legitur, *& aliorum*. *Gordonioni*, *Magni*, *Julii*, *Donati*; ut dubium

relinquat, an illis octo quatuor alios ibidem paſſos admetiatur. Haec autem turma altera videtur ex iis conſtare, qui effracto carcere ad rei miraculum procurrerunt.

Dixerit aliquis, ſi ita uti conjicio ſe res habeat, ſcriptorem noſtrū vinctorum praeclaros exitus non fuiſſe indictos relicturum. Reſpondeo me in ſcriptore hoc ſilentium rerum plurium, quas ornare magnifice potuiſſet, magis exoſculari, quam illa ipſa quae artificioſe amplificat. Deinde ſicuti in Hieronymiano Mrologio bis de his agitur, ſemel die IV. (quo hi duo tantum duces coluntur) iterum die ſecundo, cui tota cohors inſeritur; ſic & Theſſalonicae totidem paria feſta fuiſſe credo. Nunc Noſter in eo elogio, quod die quarto legendum in Eccleſia erat, non niſi de duobus agendum ſibi putavit. Vtinam vero exſtaret ejuſdem aut alterius elogium alterum in univerſam ſimul Martyrum phalangem: non in incerto ſane conjecturarum luderemus.

§. IX.

Ad ſection. 12. & 13. Tillemontii difficultatibus occurritur. Quid βασανιζόμενοι. ἀνάγκαι. ὅσον. ἱςορεῖν. σφαγίς &c. plura loca illuſtrantur, corriguntur, aut falſo ſuſpecta vindicantur.

Num. 12. v. 11. diſplicet Tillemontio, quum jubente Fauſtino plures Chriſtianorum tormentis coacti in conſpectu Martyrum immolatis veſcerentur, Sanctos Martyres nihil de tanto facinore interloquentes a Scriptore induci. Atqui non omnia Martyrum dicta Noſter intexere hiſtoriae ſuae voluit: ac ſolent critici magis redundantiam concionum, quam taciturnitatem pugilum ſuſpectam habere. Deinde ſiquid eis eloquendum fuit, magis id in defectores Chriſtianos metu perculſos, quam in praeſidem, intorquendum fuit. Cujus ingenium mitius, quam pro more ceterorum, fuiſſe reperio; non enim Chriſtianos iſtos cruciaverat, (quod putat Tillemontius) ſed minarum tenus terruerat. Locus ſic reddi verbo poteſt: *Juſſit* (Fauſtinus) *alios quoſdam in conſpectu ipſius* (Theoduli) *examinatos* (Graece βασανιζομένυς) *immolatis veſci, ſuſtinere neceſſitates* (Gr. ἀνάγκας i. e. *metum intentatae calamitatis*) *non valentes*. Illud Tillemontio fraudi fuit, quod vocem βασανιζομένυς reddidit interpres *victi tormentis*. At βασανίζειν apud Atticos non eſt *cruciare* aut *flagris caedere*, *ſed ſine verberibus ac plagis inquirere*, & *verum per verba elicere*, teſte Suida, & Ariſtophanis Scholiaſte in Ranis. Nec aliud apud antiquos Latinorum erat *torquere*. Quare heic βασανιζόμενοι non aliud ſunt, quam qui *in judicio interrogantur*. Ceterum his intentatos fuiſſe cruciatus, ni parerent, colligitur ex eo quod ſequitur, eos ſuſtinere ἀνάγκας h. e. metum cruciatuum non valuiſſe.

Ibidem v. 14. εἴθε τι καὶ μεῖζον καθ' ἡμῶν ἐφεῦρες, *Vtinam majus aliquid in nos excogites* &c. Interpres longius receſſit. Verſu tertio ante finem: Τῦ μὲν σώματος ... ἕξεςιν. Mira ſyntaxis: quo enim caſus hic patrius? Sed refertur ad ſuperiora. Judex dixerat, ὐ φείσομαί σου τῦ σώματος, *non parcam tuo corpori*, ſive [ut maneat caſus patrius] *nulla per me habebitur tui corporis ratio*. Reſpondet Martyr, eamdem dictionem eodem caſu repetens, τῦ μὲν σώματος ... ἕξεςιν, *Corporis, ſane quidem: .. age, licebit*. Pergit Martyr: τῶν δὲ [ἀδίκων] ὐκ αἰσθήσομαι, κἂν πικρότερα ... νεανιεύσῃ. Illud ἀδίκων addidit Interpres, qui & vertit in hunc modum: *Iis, quae INIVSTA ſunt, numquam aſſentiar* &c. inſuper ad calcem adnotans, ſe id addere coactum *ad explendum ſenſum, alias hiantem*, & quod ex Zini priore tranſlatione, aliquid deeſſe colligeretur. Zini interpretationem ad manus non habeo. Sed nihil certe deeſt; nam τῶν δὲ eſt Atticiſmus (quo ſcatet hoc ſcriptum) pro τύτων δὲ. Verte igitur: *Haec autem* [tormenta quae minaris] *non ſentiam, vel ſi acerbiora ... pro tua petulantia moliaris*. Id fraudi fuit Interpreti, quod αἰσθήσομαι putavit eſſe *aſſentiar*.

Num. 13. Interpres: *Tunc Fauſtinus, ſimulato*

lato ad terrorem quantũ potuit nutu, ſignum dans lictoribus, Theodulum capitali juſſit puniri SENTENTIA: qui Martyr, oſtentato ſibi tantum ad terrorem ictu, mox incolumis reductus fuit. Hoc non concoquit Tillemontius: nec enim Romana gravitas ſinit, ferri a Praeſide ſimulate ſententiam. Sane quidem Judicis gravitatem tum heic, tũ alibi ſaepe multis modis deſidero. Poterat is quidem heic prorſus a ſimulatione abſtinere: at levitas non eo uſque proceſſit, ut ſententiam ſimulatam ferret; qui quidem SENTENTIAM heic nullam tulit [tulit autem ad finem num. 17.] ſed tantum voce ad furorem compoſita, Martyrem obtruncari juſſit, interim percuſſori innuens, quid facto opus eſſet. Totum eum locum αὐτολεξεὶ ſic reddito: *Tunc Fauſtinus obſcuriore nutu carnificibus ſignificans, ſe ad metum dumtaxat* [incutiendum] *id facere* [Graece id ſic ponitur, ὅσον ἐπὶ φόβῳ τὸ ποιεῖν: ubi ὅσον idem eſt quod *tantum*, ut ὅσον οὐ *tantum non*, quae ſunt plena elegantiae] *Theodulum gladio puniri juſſit.* Juſſit autem verbis, non ſcripta ſententia. Verſu 12. τόπῳ corr. τόπον. V. 13. Theodulus dicitur ἱστορήσας ἐπὶ σφαγῇ τὸν αὐχένα. Vbi ἱστορήσας eſt *animadvertens*. Ad verbum ſic redde, *Cernens in jugulatione* [h.e. ſub ictu] *collum*. Quamquam videtur pro σφαγῇ legendum prorſus eſſe σφαγίδι, quod *cultrum* deſignat: *Noſcens*, inquit, *in cultro* [ſive *juxta cultrum*; ut ἐπὶ ποταμῷ pro παρὰ] *cervicem*. At Interpres pro ἱστορήσας [quod in MS. ſe reperiſſe fatetur] repoſuit στορήσας, quod nihili eſt: nam *ſternere collum* pro *porrigere* nemo opinor Graece aut Latine dixerit. Et hanc quidem cervicis inflexionem non omiſit Auctor ſtatim initio num. 14. ſed propria locutione uſus, dixit τῷ ξίφει τὴν κεφαλὴν ὑπέκλινεν, *gladio inclinavit caput*. Ad finem ſectionis illud παθόντος convenit cum praecedente παθόντος, atque intermedia interim παρεντιθέμενα [*interpoſita*] intelliguntur in hunc modum: *Gloria tibi Pater ejus, qui paſſus eſt pro nobis* (*ecce enim & ipſe tecum ero*) *ejus qui conculcavit mortem* &c. Qua doxologia pium latronem, qui Deum glorificabat, imitatur; interpoſita autem ſententia alludit ad illud, *Hodie mecum eris in Paradiſo*. At in Interprete haec non belle habent.

§. X.

Ad ſection. 14. 15. Locus falſo ſuſpectus defenditur. Μάτην ſine verbo ſubſtantivo. Rectus & accuſativus abſoluti promiſcue uſurpantur. Idiotiſmus difficilis enodatur.

Num. 14. v. 8. οὐ καὶ γένος καὶ φύσις ἓν καὶ τῷ αὐτῷ (cor. εἰς ἓν καὶ τὸ αὐτὸ) ὑμᾶς συνήγαγεν. Συνάγειν heic eſt *conciliare*, & *conjungere*. V. 14. ὑφ' ἑνὶ συνθέματι (uſitatius συνθήματι) & mox ὑφ' ἑνὶ νεύματι ſunt *ſub uno ſigno*, & *ſub uno nutu*: quae duo aliorſum accepit Interpres, reddens *eodẽ modo*. Verſ. 5. ante finem Agathopus dixit: οὐ μάτην ἐπὶ Χριστῷ προσδοκίαν. Interpres autem locum mancum eſſe cauſſatus, correxit, οὐ ματέω, ἔχων τὴν ἐπὶ Χριστῷ &c. ac porro tranſtulit, *Nequaquam decipior, meam in Chriſto exſpectationem fruſtra ponens*. Sed ματέω nihil eſt [niſi quod ſolum ματάω apud Homerum reperitur, quaſi a μάτην derivatum; quod huc nihil attinet] & locus erat ſaniſſimus. Tantum fortaſſe inducta ultima litterula lege προσδοκία. Tum vero ſubaudito verbo ſubſtantivo, valebit, *Haud fruſtra* (eſt) *in Chriſto ſpes*: ſicuti Plato de leg. μάτην ἐστὶ πόνος, *fruſtra eſt labor*. Quamquam, quia verbum ſubſtantivum abeſt, retinendus videtur accuſandi caſus, qui abſolute poſitus ſexcenties tantumdem quod rectus valet. In auctionibus apud ſcriptores Hiſtoriae Aug. res venales modo recto, modo quarto caſu permixtim efferuntur. Cicero in II. de Divin. 40. *Quum M. Craſſus exercitum Brunduſii imponeret, quidam in portu caricas Cauno advectas vendens, CAVNEAS* (quarto caſu) *clamitabat, qua voce putabatur admonere voluiſſe, ne iret: quaſi diceret CAVE NE EAS*. Quod & pro laevo auſpicio habitum fuit. Verſu ſeq. προεληλυθότα cor. προελήλυθα.

Num. 15. v. 5. locus eſt difficilis, ſi modo

do ſanus. Praeſes Theodulum monet, ne ſe Agathopodis aetate provecti exemplo abduci ſinat. Quid enim mirum, inquit, ſi canus ad finem (ἐπήγεται cor. ἐπείγεται) properat? Ac ſtatim addit: Σὺ δὲ μή τε τι, μήθ' ἕτερόν τι σαυτῷ προκείμενον ἀφαιρεθῇς. Mira ſane locutio. Atqui μή τε τι, μήθ' ἕτερόν τι videtur idem eſſe ac *Nec hoc nec illud*, idque omnibus caſibus, ut *triſtis eſt aliquid* apud Terentium. Deinde ἀφαιρεῖσθαι eſt *auferri* ſive *abduci ab re quapiam*. Poſtremo vox προκείμενον ſi cum antecedentibus nectitur; erit haec ſententia, *Nec hoc nec illud tibi* (ab Agathopo) *propoſitum*, abſoluta ſyntaxi ſcil. apud Graecos non inuſitata, ſicuti etiam ex Terentio proxime monebam. Quod ſi προκειμένε legas, commodior erit conſtructio. Quare is locus ſic reddi poteſt verbo tenus: *Tu vero nec hujus nec illius rei cauſa a propoſito abducaris.* Propoſitum autem illi a Praeſide fuerat ſacrificare. At Interpres heic quod voluit, chartae illevit. Verſu penult. τούτοις corr. αὐτοῖς. Niſi malis τούτου, ut jungatur cum ſeq. τὸν λογισμόν.

§. XI.

Ad ſect. 16. & 17. Textus pluries corrigitur, alicubi a prava emendatione vindicatur. Procellae deſcriptio explicatur. Ὕμνος *de proſaico carmine.* πρόσω τῦ χρόνε. *Chriſti* λόγος προφορικός. *Sententiae judicialis formula.*

Num. 16. initio pulcherrimus locus eſt, ſed foediſſime inquinatus. Narratur enim utrique Martyrum unum idemque viſum Dominus exhibuiſſe. Si quaeras, qua de cauſa; reſpondebit Scriptor v. 2. εἰς ἱκεσίαν τῦ μέλλοντος h. e. (ad verbum) *ad ſupplicationem futurorum*. Hoc autem nihil eſt. Et tamen eam lectionem ratam habuit Interpres, qui ſic reddidit, *De eo, quod ſecundum ipſorum PRECES futurum erat*. Mira interpretatio. Verum ne dubita pro ἱκεσίαν ſcribere εἰκασίαν: tum ſententia recte fluet. Nimirum εἰκασία eſt *conjectio*, uſurpaturque de ſomniis & oſtentis. Verte igitur, *Ad conjectionem futuri eventus*. Eſt hoc in Martyrum hiſtoriis tritiſſimum, ut martyrii genus eis paullo ante ex viſu ſignificetur. Mox v. 3. pro κατὰ τῦτον ſcribes κατὰ ταυτὸν, i. e. *pariter*.

Ibid. ſequitur procellae ſecundum quietem Martyribus oblatae deſcriptio miſere tum in Graeco tū in Latino contextu corrupta. V. 7. λύεσθαι τὴν τρόπην, cor. τρόπιν i. e. *ſolvi carinam*. At interpres, *Remorum ordinibus . . confractis*. V. 8. ἄλλον δὲ ἀλλαχόσε προσρηγνύμενον. At ultima vox (ſtatim etiam ante uſurpata) heic locum non habet. Scribe ſis προσπηγνύμενον. Vult enim, vectores *alium alio impactos*: quod praeterivit Interpres. Sequentia reddes: *Et illos quidem fluctibus demergi, alios piſcium inſtar ſcopulis transfigi*. Vult enim ſcopulis, quaſi verubus trajectos. Sequitur, ſolos Martyres viſos fuiſſe ſervari candida veſte indutos, & montem conſcendere quemdam. De eo monte ſic in MS. legebatur, προσβαίνοντας ὄρη καθῶ τε καὶ πρὸς αὐτὸν τὸν ὐρανὸν ἀνατεινομένε. Ibi Interpres voces duas in textu ipſo refinxit, pro καθῶ ſcripſit καλῷ, & in ultima voce mutato caſu exhibuit ἀνατεινομένῳ, ut ad montem referatur. Sed neutrum neceſſe erat, niſi tantum pro καθῶ τε, (cognatis litteris invicem permutatis) ſcribendum eſt κάτωθεν. Sic vero totidem verbis traduces eum locum, viſos *montem conſcendere, ab imo uſque ad ipſum caelum ſeſe attollentes*. Huic interpretationi adſtipulatur Baſilii Menologium, in quo hoc die hoc viſum breviſſime exponitur, ſed ita ut Martyres ipſi in caelum aſcendere, non mons, viſo ſignificentur. Vide ſis locum.

Mox verſu 20. experrecti Martyres carmen euchariſticum decantavere. Hoc vero, quod dixi, Graece ſic concipitur: ἐπὶ τὸ πρόσω, ὕμνον τινὰ τῷ χρόνῳ τῆς ὄψεως ἔλεγον. Si verbum verbo appenderis, Graeca ſic reddes, *Poſtea hymnum quemdam tempori viſionis dixerunt*. Nec enim *Tempore viſionis* verti poteſt, quia dicendum erat διὰ χρόνον: nec tempore oſtenti, ſed poſt ipſum, laudes ſunt decantatae. Quid ergo eſt? Le-

vi-

vicula mutatione locus ſanabitur, ſi ſcribas τῦ χεόνυ, hoc vero regi ſinas ἀφρίσω, ut πρόσω τῆς νυκτὸς ſ. ἡλικίας &c. Nec trajectio verborum talis, qualis heic, quarti ſaeculi ſcriptoribus (Euſebio prae ceteris) inſolens eſt. Ea eſt ergo hujus loci ſententia, *Quod reliquum fuit poſt oblatam viſionem noctis* (ſive temporis) *hymnum talem pronuntiarunt*. Sicuti autem *Carmen* Latinis etiam de proſa uſurpatur, ſic & *Hymnus* hoc loco. Quamquam vero apud Graecos non memini nomen ὕμνος de laudatione proſaica uſurpari; at verbum ὑμνέω millies de exornatione numerorum lege ſoluta intelligitur. Ejus carminis initio illud ἐὰν eſt δυνηπκὸν; in cujus ſententiae fine illud ἀναψύχεται eſt *refrigeratur* h. e. recreatur. *Refrigerandi* verbum ea notione & in Actis SS. Perpetuae & Felicit. & Tertulliano, & Hiſtoriae Aug. ſcriptorib. aliquoties reperiſſe memini, ac requiem a laboribus aut doloribus notat. In altera carminis periodo πρὸς loco τῦ πρὸ, ſive mendum typographicum eſt, ſive ipſius MS. In tertia ejuſdem carminis comprehenſione ὁ λόγος Ἰησῦ χριςῦ *Verbum Jeſu Chriſti*, non eſt Λόγος ἐνυπόςατος, *Verbum perſonale* (nam ea notione dicitur Λόγος τῦ Πατρὸς, *Verbum Patris*, non *Jeſu Chriſti*) ſed eſt προφορικὸς i. e. *prolatum ſive externum* verbum, quo Chriſtus coronam hiſce Martyribus oſtentavit.

Num. 17. v. 12. illud ἀποδύρεσθε non abſolvere debet ſententiam (quod fecit Interpres) ſed ſuſpenſam relinquere. *Sin autem invidia moti de aliorum proſpere factis conquerimini; commune pietatis ſtadium* (omnibus) *proponitur*. In fine ſectionis formula ſententiae latae a Praeſide non abludit ab aliis quibuſdam Graecis Actis fide dignis.

§. XII.

Ad ſection. 18. 19. 20. Loca plura explicantur, emaculantur, vindicantur. Quid κάλος, *quidve* κᾶλον. Ἀνάγω, *&* ἀναπλέω. *Gens* Futia *&* Fuſicia. *Duplici Tillemontii criminationi reſpondetur.* νίκη *pro corona victoriae. Peculia filiorum familias damnatorum legibus Romanis non publicabantur. Invocatio vita functorum Martyrum. De uſu verbi* ἀναπέμπω.

Num. 18. v. 3. ſatellites utrique Martyri ſaxum ingens alligarunt, ἀπ' αὐχένος καὶ νώτου τὴν τῶν κάλων συνοχὴν ἀπαρτήσαντες &c. Hoc ultimum Interpres ſic reddit, *Cervicibus dorſiſque eorum appenſa lignorum commiſſura*, ſimul in ſubjecta adnotatione expoſtulans, hoc in Zini interpretatione deeſſe. Et certe deeſſe debuit; nec enim ligna (ipſa naturae ſuae impulſu ſupernatantia) valent ad demergendum cetera; & in Graeco textu κάλων non eſt a recto κᾶλον i. e. *lignum*, ſed a κάλος, quod *rudentem* ſive *funem nauticum* deſignat. Ergo is rudentium nexus ad ſuſpendendum de cervice ſaxum neceſſarius fuit. Eod. v. pro βάθη legendum eſt βάρη. V. 6. Ὀλκάδες ὖν πανταχόθεν ἀναπλεόντων ἐπιτηδείων &c. Vox penultima in duas, quae male coaluerant, ſcindenda eſt hoc modo, ἀνέπλεον τῶν &c. Id ni facias, non eſt ut ſententia abſolvi aliter queat. V. 10. Ἀναχθέντος ὖν τῦ σκάφυς &c. Haec ſententia male in Latino ſe habebat. At refinxit eam periodum interpres ipſe ad calcem Graeci textus. Sed ne ſic quidē Auctoris mentem expreſſit. Refictæ ſic incipiunt: *Reducta autem ſcapha ad mortis ſupplicium deſtinata*. At contrarium prorſus eſt ἀναχθῆναι, quod (non ſecus ac ἀναπλέω quod ſequitur) eſt *ſurſum* h. e. e portu in altum *provehi*, uſurpaturque de ſolventibus, non de redeuntibus. At Interpres putavit, ſicuti ἄγω eſt *duco*, ſic ἀνάγω eſſe *reduco*. Redde, ſi lubet, *Progrediente autem navigio ſub comminatione mortis, rurſus gentilium quidam adnavigarunt, Fauſtini juſſu ſubdole quaedam excogitantes adverſus* (ſive *ad expugnandum*: Graece eſt πρὸς) *inconcuſſum cordis propoſitum*, ſive conſilium. Quod ſtatim ſequitur, ἐκπέμπει, id verbum referri debet ad Fauſtinum: at verſu antepen. lege προτρεπόμενον quarto caſu, quum referendum ſit ad *Phucium*. Gens *Fucia* in marmoribus haud uſquam occurrit. Nec Φύκιος Graecum eſt, aut quidquam Grae-

ce ſignificat. Quare videndum eſt an non ſcribendum ſit Φούτιον *Futium* [nam gens *Futia* reperitur apud Fabrettum pag. 221. num. 587. & pag. 485. num. 161. ac poſtremo pag. 623. num. 204.] aut vero Φουφίκιον *Fuficium* : gens enim *Fuficia* in Gruterianis eſt paſſim obvia, derivaturque a *Fufia* gente notiſſima.

Atque heic gravem Tillemontii criminationem eluere neceſſe habeo, ex eo petitam, quod hoc loco narrantur quidam hos Martyres praedicaſſe beatos, quod pro pietate mortem obirent. Id quum reprehendit vir doctus, de gentilibus id narrari exiſtimaſſe putandus eſt: nam Chriſtianos [aut ceteroqui alios ea occaſione de Chriſtianiſmo amplectendo cogitantes, aut poſtremo Chriſtianis faventes] ita ſecum reputaſſe, aut etiam id muſſitaſſe, quis incredibile dixerit? Atqui Auctor hos Martyrum admiratores gentiles eſſe nuſquam dixit, ſed tantum ἐπιτηδείους φίλους i. e. non tantum *amicos* ſed & *neceſſarios*, quod plus eſt. Nam Cicero haec duo diſtinxit, ubi in ea pro Cluentio ait *Amicum neceſſariumque communem*, itemque pro Sylla initio, *Familiaris ac neceſſarius meus*. Fortaſſis & in his Actis copula [καὶ] eas duas voces media interceſſerit. Verum quid moror? Non videtur mihi dubium, quin hi Martyrum adprobatores aliquatenus diverſi a gentilibus fuerint. Nam eos, qui ad martyrii ſpectaculum adnavigarunt, Auctor in duas claſſes diſpeſcuit. Prior amicorum & admiratorum fuit, altera gentilium eos abducere a propoſito conantium. Locus ſic habet. Ὁλκάδες ἐν πανταχόθεν ἀναπλεόντων [dixi jam ſcribendum eſſe ἀνέπλεον τῶν] ἐπιτηδείων φίλων &c. *Itaque amicorum neceſſariorum undiq. actuariae adnavigabant, qui humanitate quidem naturae collacrymare cogebantur, at iidem generoſos athletas contra draconem decertantes ob mortem pro pietate obitam beatos praedicabant*. Huic priori claſſi ſtatim adnectit alteram dicens: *Quumque navigium proveheretur*, πάλιν ἕτεροί τινες τῶν ἑλλήνων ἀνέπλεον &c. *RVRSVS* [ſive potius *ex diverſo*, nam hoc quoque πάλιν ſignificat] *alii GENTILIVM adnavigabant*, quibus ſcil. Praeſes id negotii dederat, ut in Martyribus de ſententia deducendis operam ſuam ponerent. Ex his intelligis, illos priores aut non fuiſſe gentiles, aut ſaltem Chriſtianis aequos exſtitiſſe.

Num. 19. v. 6. ante ἀποθέσθαι praeſtabit reponere articulum τοῦ, qui in talibus gerundii circumlocutionibus raro omittitur: *Ad deponenda &c.* V. 8. ἐπηγόμεθα, corr. ἐπηγόμεθα. V. 10. ὑπὲρ θεοσέβειαν corr. θεοσεβείας. Ibid. νίκην i. e. *victoriam* pro *corona victoriae* poſuit; non ſecus ac Nanz. dixit τῆς ἀσεβείας κράτος [i. e. *victoria ab impietate parta*] *coronari* Maximinum: nam κράτος eſt ubi pro *victoria* ſumitur. Verſu 5. ante finem τοῖς ὀρφανίαν δυστυχοῦσιν ita dictum eſt, ut δυστυχῶ τὴν ἀπαιδίαν.

Poſtremo in fine ſectionis hujus merito videbatur illud Tillemontium offendere, quod Theodulus domeſticis ſuis poſt martyrium apparens ſubſtantias ſuas viduis & orphanis diſtribui juſſit: id quod Romanorum legibus contrarium eſt. Lege ſis Pandectarum & Codicis titulum *De bonis damnatorum*: plane comperies horum bona publicari debuiſſe. Quare nullum in ea jus Theodulo fuerat. Sed reſpondeo, Theodulum fuiſſe filium familias, uti diximus ad num. 3. Eo fit, alias Theoduli ſubſtantias intelligi non poſſe praeter cujuſvis generis peculia. Atqui filiorum damnatorum peculia non publicabantur, ſed in ejuſmodi pater damnato filio, in ſua poteſtate poſito, ſuccedebat: id quod elicio ex l. 4. Cod. *de bonis damn.* Quare quas Theodulus poſt ſuum obitum *ſubſtantias ſuas* vocat, eae revera in patris aut potius avi [nam uterque adhuc vivebat] dominium jam tranſierant. Verum beatiſſimus Martyr ex parentum explorata jam apud ſe indulgentia de eo peculio, tamquam ſi ſui adhuc dominii in morte fuiſſet, diſponit. Quid plura? ἑαυτοῦ οὐσίαν i. e. *ſuam ſubſtantiam* vocat, quae olim ſua fuerat. Diſtribui vero non juris rigore jubet, ſed oraculo monet.

Num.

Num. 20. initio : *Horum igitur merito quotannis convenientes* (ὧν μνήμην ἀνανεώμεθα) *memoriam renovamus.* Vltima locutio de feſto anniverſario uſurpari ſolet. Hic vero locus oſtendit, non alia de cauſa hoc ſcriptum prodiiſſe, quam ut quotannis die ſuo in conventu fidelium legeretur. Quocirca perſecutione finita hoc elogium ad actorum originalium fidem fuiſſe elucubratum oportet.

Poſt recitata verba ſtatim ſequitur praeclarus de Sanctorum invocatione locus : *Juſtum eſt enim illis* (SS. Martyrib.) εὐχὰς μετὰ τὸν θάνατον ἀναπέμπειν, *preces poſt mortem fundere*, ſive (ſi vocis ultimae proprietatem ſequimur) *ſurſum mittere*. Nam id proprie eſſe ἀναπέμπω, declarant Luciani ἀναπόμπιμοι, h. e. qui ab inferis ſurſum ad vitam evocantur, & quae plura afferre ex antiquis poſſem. Atqui id verbum apud vetuſtiſſimos Patres peculiare *precum*, *hymnorum*, *laudum*, *gratiarum actionis*, & quaecumque talia labiorum ſacrificia ad Deum ſurſum verſus diriguntur, evaſit. Exempla plura ex S. Juſtino M. ex Clem. Alex., Baſilio, Chryſoſtomo Suiceri Theſaurus ſuppeditabit, ſed de votis non niſi Deo fuſis uſurpata. At hic locus docet, etiam Sanctis, tamquam Dei amicis noſtriſque interventoribus, talia ἀναπέμπεσθαι.

Atque haec in pulcherrima bigae Martyrum Acta animadvertiſſe ſufficiat. Nec me qualiſcumque hujus laboris poenitet. Nam ſiquando ſive mihi ſive aliis ea Acta recudendi cupido inceſſerit, facile erit has quaſcumque animadverſiones ſubnotare locis ſuis.

§. XIII.

De Actis hiſce judicium accuratius.

Ex huc uſque dictis dignitas ac pretium ſcripti hujus facile poteſt intelligi. Nec enim ſolum Tillemontii difficultates facile expedivimus, verũ etiam praeclaros veritatis characteres in hoc monumento mihi videor deprehendiſſe. Nulla in his Actis miracula : lux nulla in carcere oboritur : nulla ex tormentis ope Divina evaſio : nulla παμπληθεὶ (*univerſae multitudinis*) converſio : praeſidis aut gentilium punitio nulla divinitus : non idola everſa, non templa nutu diruta : nihil adeo prorſus eorum legitur, quae ad ciendam admirationem in ſpuriis hiſtoriolis decantari ſolent. Num. 13. narratur Judex compoſito ad terrorem vultu, obtruncari Theodulum ſimulate juſſiſſe. Quis non heic exſpectaſſet, hanc ſimulationem Martyri fuiſſe divinitus patefactam? Atqui nihil tale Auctor comminiſcitur. Poſtremo ne tormentorum quidem atrocitas (26) ulla ad excitandas tragoedias deſcribitur. Adde, quod pulchre huic monumento cum Actis SS. Agapes, Chioniae, & Irenes in eadem Theſſalonicenſi perſecutione anno ſequenti conjungitur. Confer & adnotata de βασανιζομένοις ad num. 12.

Ad haec num. 15. v. 10. Sanctos Martyres non ceſſantes Chriſtum confiteri, ſatellites στρεβλώσαντες inducuntur. An non hoc ſaltem verbum de cruciatibus capiendum erit? Minime vero. Nam etſi στρεβλόω ſaepe eſt *crucio*; at nonnumquam eſt *obtorto collo* [uti Romani loquebantur] *trahere*, ſive ut Pacuvius apud Nonium loquitur, *Torto diſtrahere*. Eaque ſignificatio heic locum habet. Nam totus is locus ſic verti poteſt : *Haec illos dicentes & Chriſtum inclamantes miniſtri obtorto collo trahentes* [ſive, ut optime reddidit interpres Bollandianus, *corripientes*] *rurſus in cuſtodiam abduxerunt*. Itaque hi SS. Martyres non alio, quam ſolo ultimo ſupplicio affecti fuerunt.

(26) Abeſt ab hoc ſcripto feralis ille ſexcentorum cruciatuum, ſibi invicem ſuccedentium, apparatus. Sane quum initio num. 12. Fauſtinus nudari Theodulum juſſiſſet, putares ventum iri ad cruciatus. Ac fortaſſis illud, περιέσπων οἱ δορυφόροι τὸν νεανίαν [illegible], de membrorum *diſtractione* capiendum videbitur. Verum *ſpoliatione* tenus ac minis fuiſſe proceſſum, nec ulla lanienae inſtrumenta admota fuiſſe, demonſtrat S. Martyris reſponſio ejuſmodi : *A corpore quidem detrahere tunicam potes; at vero menti fidem in Deum non eripies in aeternum*. Ex quibus verbis colligitur, verbum περισπᾶν non *diſtrahendi* aut ullo modo cruciandi notionem heic obtinere, ſed tantum *ſpoliandi* : quo ſignificatu ab optimis ſcriptoribus uſurpatur, praeſertim ubi cum vi & amarulentia (πικρῶς) denudatio conjungitur.

quenti (h. e. 304.) combuſtarum convenit. Vtrobique Chriſtiani Scripturas tradere, & *μιαροφαγεῖν* i. e. *immolatis veſci* jubentur: utrobique ea perſecutio Maximiano Galerio imputatur: utrobique Chriſtianorum plurimi ex metu tormentorum a Fide Chriſti deficiunt. Confer ſi lubet Acta SS. Agapes & ſoc. apud Ruinartum. Vt & quae de urbicis Theſſalonicenſium magiſtratibus, quae de diis Conſentibus duodecim, quae de *equitibus* diſcurſantibus, quae de precaturis manus abluentibus dicuntur, ea cum antiquitate ſatis apte cohaerent. Tametſi in lucubrationibus elegantiore ſtylo conſcriptis pauca ceteroqui deprehendi ſolent veſtigia priſci moris; quae in ſcriptis ſimplicioribus ſunt confertiſſima. Adde & ſtyli antiquitatem tantam, quae non niſi ab aequali ſcriptore, aut certe ſuppare proficiſci potuit: de quo viri Graece doctiſſimi facile ex ipſius ſcripti lectione judicabunt.

Quamquam in ſtylo diſcrimen quoddam animadvertere mihi videor. Etenim, ſi quid recte judico, concionum dictio ab narrationum ſolita elegantia aliquantulum diſſidet. Quorſum hoc? Nimirum quia in narrationibus Auctor ornatum, quem voluit, adhibuit, modo ne quidquam de veritate decederet: at in allocutionibus aut reſponſionibus veſtigia eorum, quae a Praeſide aut Martyribus pronuntiata fuerunt, ſequi debuit. Simile quiddam in S. Lucae Actis Apoſtolicis poſſe animadverti, in loco oſtendimus. In quem autem finem haec Auctor ſcripſerit, ex ultima ſectione intelligitur, nim. ut in Natali horum Martyrum haec hiſtoria legeretur.

Atq. initio quidem hujus *Sylloges* dixi, hanc lucubrationem IV. ſaeculo ſcriptam videri: ſed ut ad initia potiſſimum IV. ſaeculi referatur, illud ſuadere forſitan poteſt, quod quum Auctor pluries de Divino Verbo magnifice loquatur; nulla tamen *ὁμουσίας* mentio, nulla ad Nicena dogmata alluſio reperiatur: ut fortaſſis conjici poſſit ante-Nicenis temporibus hanc ſcriptionem, & ab aequali ſcriptore, prodiiſſe.

Quae quum ita ſint; parum huic ſcripto aequi mihi videntur Ruinartus ac Bailletus fuiſſe; quorum ille id inter Acta Martyrum non recepit, quum potuiſſet eo ſaltem jure admittere, quo aliquot elogia ab non aequalibus Eccleſiae ſcriptoribus compoſita ſuo Syntagmati inſeruit; alter vero horum Martyrum ne meminit quidem. Verum hi ſilentio ſuo tantum huic monumento nocuerunt. At Tillemontius (ceteroqui de hoc ſtudio optime meritus) paullo inclementiorem (27) ſententiam de eo tulit: quam juſte, ex hactenus dictis lector dijudicabit.

V P S THERMI MĀR

HEic etiam noſtri Kalendarii auctor habuiſſe Acta aut memorias *S. Thermi* Mart. deprehenditur, ex quibus conſtaret, eum Nonis paſſum fuiſſe, eamque ob cauſam *τὸ* P, h.e. *Paſſionis* notam hoc die praeſcripſiſſe. At hodie nulla hujus Martyris acta ſuperſunt; ac ne nomen quidem apud Latinos ſupereſt: niſi quod tantum in Graecorum Menaeis ta[illegible] cuſis quam Divionenſibus MS. de eo [illegible] tur hoc die, tamquam per ignem ma[illegible] rium paſſo. Eumdem exhibet & M[illegible] mus Cytheraeus. Aliud vero eſt San[illegible] *Therme* cum ſorore & ancilla, de quibus Vſuardi Solleriani auctaria hoc die; etſi earum Acta Bollandiſtae exhibent die XXII. Aprilis.

VI

[27] Tillemontius in Perſecut. Dioclet. Artic. IX. de hic Actis ſic judicat: *L' air eſt elevè, & le ſtyle grave & majeſteux: il y a meſme de beaux endroits. Mais il y a auſsì diverſes choſes qui donnent lieu de douter, s' ils ſont tout à fait fideles*. Et ad finem Not. XII. ſuſpicatur, *que ces actes n' ont pas toute l' autoritè, que l' on pourroit deſirer; ce qui fait qu' on y peut preſumer des fautes, & qu' on n' y ſauroit rien fonder de bien certain*.

VI N S EVTICHII PATR

HIc eſt Eutychius Patriarcha CPolitanus; qui heic κατ' ἐξοχὴν *Patriarcha* ſimpliciter dicitur : non quod ſedes Neapolitana Patriarchae CPolitano ſubjaceret, ſed quod quum ſaecularis tunc Neapolitanor. reſpublica ſaltem honore tenus principi CPolitano ſubeſſet ; eo fiebat ut Regiae urbis Antiſtes a noſtris ἁπλῶς *Patriarcha* vocaretur : quod etiam ſup. die XXII. Martii in S. Thoma animadvertimus. Eutychius iſte ab an. 552. ad 582. ſedit . De eo Graeci in Menaeis editis & manu exaratis officium hoc die maxime ſollemne celebrant. Eod. die de eo legitur in Baſilii Menologio, in Kalendario Moſcovitico effigiato , in Anthologio . At abeſt a Sirleti Menologio, & Latinorum Martyrologiis uſq. ad Molanum, qui primus omnium eum Vſuardi auctario inſeruit eodem die .

Illud vero miror , quod quum Eutychius hoc ipſo die migraſſe dicatur , tamen hujus marmoris auctor non *Depoſitionis* notam ſed *Natalis* γενικωτέραν heic praefixerit . Nec aliud reſpondere poſſum , niſi quod auctori aut ſcalptori , quod ſaepe fit, una nota pro altera excide-rit; aut vero auctori dies emortualis nondum plane exploratus fuerit: nec enim legerat Theophanis chronographiam,(ineunte IX. ſaeculo ſcriptam, h.e. eod. tempore, quo hoc marmor ſcalptum fuit) in qua ad an. Tiberii quartum & ultimum ſcribitur : *Die VI. Aprilis , Ind. XV. Eutychius Patr. diem extremum clauſit* . Is dies an. 582. (qui S. Eutychio ultimus vitae fuit) incidiſſe dicitur in Fer. II. poſt Octavam Paſchae . Haec inquam monumenta auctori noſtro obſcura opinor fuerunt , eoque contentus *Natalis* nota , in tutum ſe recepit . At vero metricarum Ephemeridum [quas habes apud Papebr. tom. 1. Maii] auctor, utpote Theophane poſterior ; non ignoravit , Eutychium hoc die emigraſſe , eoque hunc hexametrum de eo poſuit :

Ψυχὴν Εὐτυχίοιο πύλη γε πόλῳ ἄγεν ἕκτη.

Lux ſexta Eutychium bipatenti inducit Olympo.

Quamquam ſi quod res eſt fateri volumus, Eutychius non VI. Aprilis die , ſed pridie obdormivit : quod quale ſit , videbis inferne (28) adnotatum . Vel ſic ta-

Y men

(28) Extat Euſtathii cujuſdam [qui S. Eutychii μαθητὴς *diſcipulus* inſcribitur] vita hujus S. Patriarchae ſatis longa , quam Graece & Latine Bollandiſtae hoc die dederunt . Hanc centoties legere non ſuſtinui [quippe non magno tium judicio ſcriptam , quantum ex paucis hinc Fatque inde delibatis potui intelligere] tamen veris aetatis hiſtoriam illuſtraturis uſui permanſiſſe non dubito. Is num. 95. de Patriarchae obitu ſic ſcribit : *Permanſit . . . . mente firma uſque ad horam ſeptimam* [τῆς δευτεροπρώτης Κυριακῆς *Dominicae ſecundoprimae* (eam eſſe Dominicam octavam Paſchae , ex toto morbi decurſu intelligitur : ceterum alluſio eſt ad Judaeorum *Sabbatum ſecundoprimum*; qua alluſione Dominica quae poſt *primam* , i. e. Paſchalem , *ſecunda* eſt , *Secundoprimam* vocavit hic auctor) *omnibus benedicens... pedeſque extendens . . . circa nonam aut decimam horam in manibus Dei ſpiritum ſuum commendavit* . Idq. accidit, quũ eod. ferme tempore in Eccleſia Lucernarium officium perſolveretur. Ex his vides S. Eutychium ipſo die octavo Paſchae circa horam nonam aut decimam obiiſſe . At anno 582. quo is obiit, quia Paſcha incidit in XXIX. Martii , ejus Octava in V. Aprilis incurrerit oportet : qui revera dies obitus S. Eutychii fuit. Nec video quid venerit in mentem Henſchenio [ad hunc diem pag. 548. ad finem col. 1.] Auctorem vitae ſic loquentem inducere , *Circa nonam aut decimam NOCTIS horam* (quam jam ſpectaſſe ad . . . VI. Aprilis, adnotat) . . *ex hac vita diſceſſit* . Atqui illud NOCTIS Bollandiſta de ſuo addidit : & ceteroqui Euſtathius non NOCTIS ſed diei horam nonam aut decimam intellexit ; id quod ex officio Lucernario per id tempus perſoluto , dat intelligere : quod officium ſub diei , non vero noctis , finem canebatur . Et Euſtathio quidem aequali ſcriptori unice credendum eſt. At Theophanes, trecentis annis poſterior, diem ſepulturae & feſtivitatis cum die emortuali confudit .

men poterat in noſtro marmore *Depoſitio* ſignari ; nam qui V. Aprilis obierat, is die VI. aut VII. ſepultus fuit . Totum autem id tempus, quod ab obitu ad ſepulturam intercedit , vocabuli *Depoſitionis* ambitu contineri ſolet : id quod alibi animadvertiſſe memini .

VII P̄ S RVFINI MĀR

PRaeter *Rufinum* Mart. cum ſociis quem profert Henſchenius die IX. April.pag.821.qui parum aut nihil huc attinet : duos hoc ipſo die *Rufinos* martyres reperio, Afrum unum & hunc Epiphanio epiſcopo cum Donato, & aliis XIII. ſuccenturiatum [de quibus hodiernum Romanum Mrologium , Vſuardus aliique : etſi Hieronymiana Mrologia de eiſdem heri] alterum vero *Rufinum* cognomento *Thaumaturgum* ac Diaconum , Sinope ad Pontum Euxinum cum Aquilina & CC militibus martyrio coronatum ſub Gal. Maximino ; de quibus hoc ipſo die Baſilii Menologium , Menaea tum edita, tum etiam *MS. Mediolanenſia* , *Synaxarium Colleg. Claromontani Pariſienſis* , Maximus Cytheraeus . Plane vix eſt dubium , quin in hoc marmore poſterior Rufinus ſit intelligendus , non tantum quia celebrior , verum etiam quia maximum apud Graecos cultum habet , quibus Neapolitani in ſuis officiis plerumque concinunt. Adhaec ille alter Rufinus in Hieronymi Martyrologiis heri colitur, & quidem ut commilito , non ut dux : at vero Sinopenſis ut anteſignanus & dux ducenarius (ſi ſic licet appellare , qui ducentis militibus ad agonem praeivit) & Thaumaturgus, praecipuo in honore habetur . In noſtris hiſce faſtis ſollemne eſt , ut ſaepe vidimus , ducis tantum nomine ſignato , reliquum agmen ſociale tacite intelligendum relinqui .

Ceteroqui dici & illud poſſit , hodiernum hujus monumenti *Rufinum* eſſe illum Epiſcopum & Martyrem , qui circiter an. 359. ob fidem Nicenam , quam Arimini conſtanter defenderat , martyrium ſubiit : de quo paucis meminit epiſtola Marcellini & Fauſtini ſcripta ad Auguſtos de ſchiſmate Vrſicini . Ibi legitur , furentiſſimus quidam Arianus nomine *Epictetus*,epiſcopus Centumcellenſis hunc ſive *Rufinum* [29] ſive *Rufinianum*, quod Arianorum formulae ſubſcribere recu-

[29] *Rufinum* ſcripſit Antonius Caracciolus [quem vide in Monum. Eccl. Neap. pag. 304.] quia ſic credo in ſuis libris , undeunde id hauſit , repererat . Ceterum in ejus Libelli editione Sirmondiana is non *Rufinus* , ſed *Rufinianus* vocatur. Verum jam ſupra ad XVII. Januar. & alibi paſſim animadverti , nomina derivativa inter ſe impune permutari . Ita *Rufus*, *Rufinus* , *Rufinianus* unum & idem erant .

Ceterum in noſtrorum hominum gratiam totum eum locum ex editione Sirmondi Pariſienſi (to. 1. col. 235.) heic adſcribere non pigebit ; maxime quum ibidem etiam de S. Maximo Mart. Epiſcopo Neapolitano legatur ; de quo ſic incipit . „ Maximus quoque de Neapo„ li Campaniae, eo quod eſſet inhabili ſtomacho „ & corpore delicatior , primum quidem ut ca„ deret, diu afflictus injuriis, deinde ubi ob ani„ mi conſtantiam fideique virtutem , carnis in„ firmitate non vincitur ; ductus eſt in exſilium, „ atque illic Martyr in Domini pace requievit . „ Sed & RVFINIANVS , mirae quidem ſim„ plicitatis , ſed admirabilior in tuenda fide , ef„ fuſione ſui ſanguinis praevenit exſilium. Deni„ que quum pro fidei integritate perſiſtit , hunc „ Epictetus atrox ille & dirus de Centumcellis „ Epiſcopus, ante rhedam ſuam currere cogit ; „ & quum diu currit , ſic in via ruptis viſceribus „ ſanguinem fundens exſpiravit . Sciunt hoc „ Neapolitani in Campania, ubi reliquiae corpo„ ris ejus in obſeſſis corporibus daemonia affli„ gunt . Pro gratia utique fidei illius , pro illa „ ſanguinem fudit. Fuerunt & alii Epiſcopi &c.

Rufinianum aut *Rufinum* iſtum, Centumcellenſem fuiſſe prius epiſcopum , ex intruſi Epicteti in eum ſaevitia ſuſpicatur Caracciolus . Verum non tantum de Epicteti intruſione in locum Rufiniani non conſtat , ſed contrarium videtur ex libello Marcellini & Fauſtini demonſtrari , in quo ille diſerte vocatur *De Centumcellis Epiſcopus* . Ceterum Rufinianum fuiſſe alicubi epiſcopum , ex toto contextu declaratur , in quo epiſcoporum fidei cauſa aerumnae referuntur .

cuſaſſet, ante ſuam rhedam tamdiu currere coegiſſe, donec diſruptis praecordiis, & affatim effuſo ſanguine exſpiraret. Vbi haec tandem ſubjiciuntur: *Sciunt hoc NEAPOLITANI in Campania, ubi reliquiae cruoris ejus in obſeſſis corporibus daemonia affligunt.* Ex his vides, quarto ſaeculo hujus *Rufini* cruorem Neapoli maximo in honore fuiſſe; ac proinde debuiſſe Neapolitanos anniverſarium ejuſdem feſtum colere. Fuit autem ſemper uſitatum, ut cujus paſſionis aut depoſitionis dies ignoraretur, is in eum diem rejiceretur, in quem alius cognominis ſanctus concurreret, uti ex omnibus Martyrologiis conſtat. Quare valde credibile eſt, Rufinum hodie in hiſce Faſtis ſignatum eſſe fidei Nicenae Martyrem gloriosiſſimum, cujus Neapoli ſanguis θαυματουργος erat quarto ſaeculo: quem apud Neapolitanos anniverſario feſto caruiſſe non puto. Nec mirum, ſi ejus Epiſcopatus in marmore reticetur: nam & alibi id nonnumquam obſervatur. Atque haec in gratiam *Rufini* ſeu *Rufiniani* noſtri: qui ſi revera is eſt, qui hoc die ſignatur; neceſſe erit, Neapolitanis notum fuiſſe diem Paſſionis ejus in hodiernum diem incurrentis, eoque notam P. heic ſcalpi voluiſſe. Etſi eodem plane die duos diverſos Rufinos pro fide occubuiſſe, non eſt factu facillimum.

Quare ut ingenue fatear, qui hodie in hoc Kalendario ſignatur, eum multo eſt veriſimilius eſſe Sinopenſem *Rufinum* Mart. clariſſimum in Graecor. Liturgicis libris hoc ipſo die. Nam illum ſive *Rufinum*, ſive *Rufinianum*, cujus olim cruor Neapoli venerationi erat, nono ſaeculo, quo hi faſti conſtructi fuerunt, ex fidelium memoria excidiſſe, perquam credibile videtur, praeſertim poſt immane annorum quingentorum intervallum.

VIII D̄P CEEESTINI P̄P RŌM

IN ejus nomine errore ſcalptoris triplicatum E cernitur, quorum alterum litterae L vicem gerit. At conquerentur alii, ejus feſtum male diei VIII. affixum fuiſſe, quod in Rom. Mrol. & alibi (30) VI. die notatur. Verum ſciendum eſt, hujus feſtum varie omnino notatum reperiri. Nam praeter ea Martyrologia, quae diei ſexto illud inſcripſerunt; in nonnullis Adonis & Vſuardi MSS. Martyrologiis, in Bedae auctariis, Greveno ad Vſuardum, & Martyrologio Coloniae & Lubecae an. 1490. edito, de S. Caeleſtino fit die VII. Adhaec autem in Baſilii Menologio diei VIII. ejuſdem ſatis copioſum elogium adtexitur, eodemque die in aliquibus Vſuardi auctariis, & alibi. Poſtremo & in MS. Vaticano Eccleſiae S. Petri & Vſuardo Reginae Sueciae [utroque apud Bollandiſtas ad IX. April. p. 809. in praetermiſſis] & in aliquibus Vſuardi auctariis eid. pontifici dies IX. aſſignatur. Quum per hoſce quatuor dies hujus Papae feſtum veluti erraticum divagetur; nemo mirabitur ſi in hiſce faſtis die VIII. ſignetur, quia non alio die de eo, uti vidimus, Graeci agebant. Accedit quod inſcriptio eiſdem plane verbis atque heic, in Baſilii Menologio concipitur: Κελεςίνε (ſic ſine diphthongo, ut etiam in hoc monumento) Πάπα Ρώμης. Sic etiam in his Faſtis: *S. Celeſtini Papae Romis.* Nam ſic ὁλογραμμάτως [*integre*] *ROMIS* Graeco more pro *ROMAE* & alibi ſignatur, & hoc menſe die XXII.

Verum illud gravius, quod hujus Papae nomini, heic praefigitur *Depoſitionis* nota; quam tamen Anaſtaſius (cui Luitprandus, Abbo Floriac; Geſta MS. pontificum aliique adhaerent) die VI. Aprilis contigiſſe ſcribit; quod etiam ſcribitur in antiquiore Catalogo Rom. Pontificum apud Bollandiſtas ante tom. I. Aprilis pag. XXXIII. his verbis: *Sepultus eſt in coeme-*

(30) Sic etiam VI. die in antiquo Miſſalis & Breviarii Mediolanenſis Kalendario, & in Martyrol. Bellini, Maurolyci, Felicii, Galeſinii, Caniſii, & in aliis MSS.

meterio Priſcillae via Salaria VIII. Idus (31) *Aprilis*. h. e. die ſexto ejus menſis. Huic objectioni non aliud habeo quod reſpondeam, niſi Graecos aliter in ſuis chronicis ſcriptum reperiſſe, eoque hujus Papae depoſitionem in *VI. Idus* rejeciſſe h. e. Octavum Aprilis diem.

VIIII D̄P MARIAE AEGVPTIAE

QVi plura de Maria Aegyptiaca noſſe cupit, adeat Theophili Raynaudi ſpiſſum opus *De Maria peccante ac poenitente*, quod tom. IX. operum ejus exſtare ajunt: tum qui ſelectioribus rerum capitibus gaudet, legat cenſeo Danielis Papebrochii *commentarium* (32) *praevium* hujus Sanctae Actis ad diem II. Aprilis pag. 67. non ſine fructu ab ejus lectione diſceſſurus. Niſi quod ab eodem in pleriſque critices capitibus diſſentio: quae bona cum venia tanti viri, in ſequenti Diſſertatione proponere eſt animus.

DISSERTATIO
De S. Maria Aegyptiaca.
CAP. I.
De die emortuali.

A die *θανασίμῳ* ordior tum in noſtri marmoris gratiam, tum quod huic fundamento, quae de Mariae aetate dicemus, non male ſuperſtruentur. Res autem in hunc modum habet. Graeci in Baſilii Menologio, Menaeis, Synaxario, & aliis officiorum libris, de hac Maria Kalendis Aprilis agunt. Graecos proxime videntur ſecuti Vſuardus (33) hodiernus, & Rom. Mrologium, in quibus poſtridie Kal. Mariae feſtum conſignatur. At olim in omnibus Latinorum Kalendariis & Breviariis die IX. (34) Aprilis de ea fiebat. Heic dubitari poſſit, Graecine, an Latini veteres rectius hoc feſtum ſignaverint: quiſve revera dies *θανάσιμος* [*letalis*] fuerit, primus an nonus. Atque heic Papebrochius hunc canonem ſtatuit, quoties Sanctus aliquis Latinus eſt, a Latinis petendum eſſe verum depoſitionis diem [quem ipſe *Natalem* appellat] ubi

(31) Et tamen Henſchenius [in de Caeleſtino ad VI. April. p. 546. n. 15.] memoria lapſus affirmat, in eo antiquiore Catalogo ſcriptum eſſe VII.

(32) Hic primus ex Papebrochii ingenio fetus in opere Bollandiano prodiiſſe Bailleto dicitur: quod de longioribus commentariis poteſt intelligi; nam ceteroqui in eod. tomo Kalendis April. exſtant tres quatuorve ſcriptiones Papebrochio inſcriptae.

(33) Vide ſequentem Adnotationem.

(34) Videatur de iis Papebrochius in cit. Comm. praevio ad finem n. 16. ubi fatetur, *die nono in pluribus, & antiquioribus variarum Eccleſiarum Breviariis notatum officium* hujus inveniri. His adde quod non certum ſit, utrum Vſuardus Aegyptiacam die II. Aprilis conſignaverit: nam etſi in plurimis manu exaratis ejus Mrologiis eo die poſita reperiatur; tamen in Vſuardi codice Heriniensi, Roſvveidano, Antuerp. Max. in Aquicinctenſi & aliis Maria a ſecunda die Aprilis abeſt, & die IX. refertur. Vide Sollerii obſervationes ad Vſuardum; nec non & Auctaria ad diem IX. Aprilis: nam in Centulenſi & Bruxellenſi die IX. ſic legitur: *Tranſitus beatiſſ. Mariae Aegyptiacae* &c. At in Grevenenſi eodem die: *Depoſitio B. Mariae Aegyptiacae, quam Vſuardus IV. Non. Apr. ponit.* Molanus eodem die: *Apud Palaeſtinam, ſecundum hiſtoriam, Depoſitio S. Mariae Aegyptiacae, quae a nonnullis, hoc die recolitur, ab aliis IV. Non. April. ubi ab Vſuardo eſt adnotata.* Sane quum ſciam ab omnibus antiquioribus & aequalibus Vſuardi Martyrologis omiſſam fuiſſe Aegyptiacam [etſi in Adone Moſandri, teſte Sollerio, ea reperitur IX. die] ſuſpicari quis poſſit, eam & ab Vſuardo omiſſam: deinde, uti fit, a poſterioribus additam, ab aliis quidem ſecunda, ab aliis IX. die.

Nolo heic praetermittere, in MS. Kalendario Neap. quod Rituali praeit, Mariae feſtum poſtrid. Kal. notari, itemque in quibuſdam Siculis monumentis relatis a Johanne de Johanne ad 2. April., ac poſtremo in Capuanis Kalendariis & Mrologio apud Monachum in Sanctuar. Capuano id feſtum partim Kalendis, partim poſtrid. ſignari. Ex quibus conjicio antiquitus id feſtum a Latinis die IX. celebratum, mox ab eo die in Kalendas immigraſſe, poſtremo in ſequentem diem ab eiſdem ex aliqua obſcuriore cauſa fuiſſe conjectum.

ubi vero Graecus, a Graecis. Itaque in hujus Graecae Sanctae die emortuali aſſignando praeferendos eſſe Graecorum faſtos, in quibus Kalendis Aprilis ea Sancta affigitur: quum ceteroqui Latinis aliqua reliquiarum Translatio cauſa eſſe potuerit, ut IX. die ejus feſtum peragerent. Haec Papebrochius.

At majoris forſan momenti videri debeat marmoris hujus auctoritas, quam quantum eſt recentiorum Graeciae librorum. Nam primum ſi Graeca auctoritate ſtamus; Eccleſiam Neapolitanam *Greco-Latinam* h. e. ex utroque temperatam, licebit nuncupare. Deinde ſi antiquitate certamus; noſtrum hoc marmor nono medio ſaeculo ſcalptum fuit: quum interim Baſilii Menologium decimo exeunte aut potius ineunte undecimo compoſitũ fuerit, ceteri vero Graecorum officiorum libri (ſaltem in quam formam nunc refícti cernuntur) ferme ſint recentiores. Neque vero in his Eccleſiaſticis libris Mariae *depoſitio*, *obdormitio*, aut quid ſimile adnotatur, ſed Μνήμη i. e. *memoria* [vide Menologium die I. Aprilis] quod genus feſtorum ſic praenotatorum ſaepiſſime in his libris a vero die emortuali aberrat, ut ferme eſt vox *Natalis* in hiſce Faſtis. At vero in hoc Kalendario diſerte ejus DEPOSITIO diei IX. affigitur: neque id temere, arbitror; nam magno cum judicio *depoſitionis* vox heic uſurpatur, nec niſi diebus iis quibus [illegible] convenit, quum alias *Natalis* vox paſſim praeſcribatur: quod centies animadvertimus.

Fortaſſis quis objiciat, in binis manu exaratis Actis diem mortis diſerte notari in hunc modum, ὅ ἐςι κατὰ Ρωμαίυς Ἀπριλίυ ϖρώτη, *Ideſt ſecundum Romanos Aprilis prima*. Verum hoc additamentum ineptum eſſe, recte ipſe Papebrochius oſtendit num. 5. quod & ab exemplaribus antiquiſſimis abeſt, in quibus menſis Aprilis [reſpondens ſcil. Pharmuthi Aegyptio] tantum ponitur, ſine die menſis. Ac mihi certum videtur, id non antea in quoſdam codices irrepſiſſe, quam id feſtum jam in Eccleſiaſticis Graecorum libris affixum Kalendis eſſet: quod additamentum margini principio illitum, poſtea textum invaſit. Deinde ſi pergat aliquis huic additamento inniti; ei a me opponetur alterum, quod in Actis antiquitus de Graeco translatis reperitur, ex quo intelligas, Mariam emigraſſe *Tranſeunte menſe Pharmuthi ſecundum Aegyptios; Quod eſt ſecundum Romanos Aprilis dies nona, ideſt V. Idus Aprilis nocte ſalutiferae Paſſionis* &c. h. e. ea nocte, quae diem Sanctum Paraſceves anteceſſit. Haec vero verba in Latinis Actis non heri aut nudius tertius addita fuere, ſed interpretem ipſum auctorem agnoſcunt, Paulum ſcil. Diaconum Neapolitanum, (qui, ut dicemus, nono ſaeculo, ſed ante hoc Kalendarium floruit) aut etiam ſiquis forte alius jam ante hunc Paulum haec Acta traduxerat. Etenim praeter Acta Latina quae paſſim in MS. codicibus Paulo Neapolitano tribuuntur; in S. Maximini Treverenſis vidit Acta fortaſſe antiquiora Papebrochius [quem v. num. 35.] ac ſimpliciore ſtylo decurrentia. Atqui in his ipſis antiquioribus Latinis [ſi recte capio Papebrochii verba initio num. *6.* collata cum num. 35.] legitur illud de Maria mortua die nona Aprilis. Sed facile eſt, haec ipſa quae antiquiora vocat Papebrochius, ex ejuſdem Pauli manu prodiiſſe; quem labente IX. ſaec. interpretationem hanc procudiſſe, Cap. V. oſtendam.

Ex huc uſque dictis colligendum videtur, diem Mariae emortualem fuiſſe revera nonum Aprilis; ſic enim in antiquioribus illis Latinis Actis a Papebrochio memoratis reperitur: ſic in illis alteris, quae Paulo Neapolitano interpreti adſcribuntur: ſic in hiſce marmoreis Faſtis: ſic in veteribus Breviariis & Kalendariis ante & poſt Vſuardum. Ceterum cur poſtea apud Graecos ſaltem a Baſilii Porphyrogennetae aevo Kalendae Apriles potiſſimum hujus Mariae commemorationi ſint aſſignatae, hanc ſuſpicabar cauſam eſſe potuiſſe, quod Aegyptiacae offi-

officium longiſſimum eſſet [de quo officio vide ſcripta a Papebrochio num. 12. 13. 14.] quocirca vacuum ei diem aſſignari decuiſſe [nam dies nonus Sanctis pluribus in Baſilii Menologio, & aliis liturgicis libris occupatur] nec alium quam primum Aprilis, quem in eodem Menologio ſola Aegyptiaca implet. Atqui haec vera ratio non eſt, cur Graeci maluerint Kalendas feſto Aegyptiae addicere; ac tentabimus cap. ſequenti cauſam alteram multo probabiliorem; ex qua conſtabit, nec Graecis, nec Latinis hanc litem abjudicari poſſe.

At apud Latinos non idem dies ubique & ſemper obſervatus fuit. Olim, uti vidimus, nonus dies Mariae dicatus erat. At poſtea nonnulli cũ recentioribus Graecorum Kalendis Aprilis de ea fecerunt [uti reperio in Kalendario I. II. & III. ex iis quae Michael Monachus in Sanctuario Capuano edidit] alii plures cum hodierno Vſuardo & recentiori Rom. Mrologio die ſequenti, ut & in Capuano Martyrol. & aliis duobus Kalendariis [de quibus vide Monachum pag.481.] & alibi paſſim. Cur, inquis, Latini poſteriores a Kalendis ad diem ſequentem fecere gradum? Dierum luxaturae iſtae a Kalendariis in Martyrologia redundarunt. In Kalendariis autem non ſemper dies θανάσιμος obſervabatur, ſed is dies cui officium Sancti affixum erat. Sane quia apud Latinos poſteriores Kalendis Aprilis celebrabatur Theodorae Mart. officium; hinc forſan in quibuſdam Kalendariis Aegyptiacae feſtũ diei ſequenti addictum fuit: id quod poſtea ex Kalendariis in Martyrologia tranſiit. Simile quiddam Neapoli accidit: nam Decius Card. Caraſa quum Monaſterium S. M. Aegyptiacae hujus urbis an.1622. viſitaſſet; mox in ſua Synodo officiũ de ea Sancta die tertio April. per totam hanc Dioeceſim celebrari juſſit, propterea quod dies ſecundus officio S. Franciſci de Paula impediretur: de quo vide noſtrum Caeſarem de Engenio pag.426. Poſt hanc Decii ſanctionem ſiquis porro Martyrologium in uſum Eccleſiae Neapolitanae ſcribere [ut olim fiebat] inſtituiſſet, haud dubie Aegyptiacam diei tertio Aprilis inſeruiſſet.

Atque ea, quae de Aegyptiacae letali die diximus, luculentiora fient ex ejuſdem emortuali anno: de quo quidem ſic diſputabimus, ut appareat, tum Graecos tum Latinos probabilem ſui facti cauſam habuiſſe, ut illi in Kalendas, hi olim in IX. Aprilis Mariae depoſitionem conferrent: ac poſtremo liberum eſſe utramvis opinionem ſequi cum minimo anni tantum unius aetatis Mariae diſcrimine.

CAP. II.

De temporibus & anno emortuali Mariae Aegyptiae.

Nemini ad hunc diem venerat in mentem dubitare, quin obitus Mariae Aegyptiae in regnum Juſtini Senioris ac circ. an. 520. incidiſſet; praeeunte Nicephoro Calliſto (35) non antiquiſſimo illo quidem ſcriptore, ſed qui tamen eam tem-

(35) Nicephorus lib. XVII. [non VII. uti quidam citant] ſic caput quintum orditur. *Alter vero* (diverſus a ſuperiore Zoſima ſolitario) *tunc quoque* (i. e. ſub Juſtino ſeniore, in quo verſatur hiſtoricus) *enituit Zoſimas... quem ſacerdotio fungentem, Aegyptiacae illi Divina myſteria perfeciſſe ajunt. Illi inquam Aegyptiacae* &c. Mox pergit. *Sed enim ut illa ... divino nutu ad ſacroſanctum lignum venerandum excita, in viam ſe dederit, atque inde divertens Jordanis quoque flumen tranſierit, & in interiorem ſolitudinem ſe abdiderit, neque cum quoquam homine praeterquam uno iſto Zoſima collocuta ſit; ciboque ſimul & veſtitu abſtinuerit: denique ut inter precandum in ſublime ſublata, cum Zoſima hoc verba contulerit, vitamque hanc finierit: & de Divina communione participaverit, necnon ut illi leo ſepulcrum effoſſum a ſe paraverit, & vitae ipſa exemplum poenitentiam agere volentibus commodiſſimum reliquerit: Sophronio, qui olim Hieroſolymitanam ſedem antiſtes exornavit, memorandum relinquemus; mihi namque ad alia properanti his immorari non licet.* Ex his vides non aliam Nicephoro cauſam fuiſſe de Zoſima hoc altero mentionis injiciendae, eum-

temporis notationem ex antiquioribus hauſiſſe putandus ſit. Tandem ſub finem ſaeculi ſuperioris inventus eſt Daniel Papebrochius V.Cl. qui ea tempora inſigniter turbaret: quumque critici in eam potius partem peccare ſoleant ut in poſteriora ferme tempora Sanctos eorumque res geſtas promoveant; is contrario inſtituto Mariam Aegyptiacam totis centum annis antiquiorem fecit, quamantea fiebat; faſſus non levibus de cauſis adactum id ſe feciſſe. Papebrochio Bailletus per omnia, Pagius aliquatenus, adhaeſerunt. Ac de Papebrochii rationibus poſtea viderimus: nunc ad annum ejus emortualem expiſcandum progredior.

Reperiendus eſt enim in toto Juſtini Senioris regno annus, in quem characteres ii conveniant, qui Mariae obitum comitati fuerunt. Obiit enim Aſcetria in nocte quae ſalutiferam Paſſionem ſive Feriam VI. majoris Hebdomadae praeceſſit, idq. die IX. *Aprilis* ex cap. ſup. Atqui in toto Juſtini imperio non alium quam an. 521. reperire licebit, quo anno Paſcha in diem XI. Aprilis incidit, ſancta vero Paraſceve in IX. ejuſd. menſis. Is ergo Aegyptiacae annus emortualis fuerit oportet, ſi quidem vera ſunt, quae cap. ſuperiore de die letali Mariae diſſeruimus. Quod ſi cum Graecis eamdem Kalendis Aprilis obiiſſe malis; tum minimo unius anni intervallo ejus obitum in an. 522. promoveas oportet: quo anno Paſcha in diem Aprilis tertium, Sancta vero Paraſceve in Kalendas incurrit.

Atque ea mihi videtur vera cauſa fuiſſe diſcidii inter Graecos Latinoſque circa diem Aegyptiae feſtum. Res enim, niſi fallor, ſic ſe habuit. A vita primitus ſcripta diem menſis, in quem obitus Mariae inciderat, abfuiſſe, recte oſtendit (36) Papebrochius: qui tamen dies, quamdiu ſciebatur annus Juſtini in quem incidiſſet obitus, nullo negotio ex ejus anni Paſchali die colligebatur. At ubi demum poſt ducentos amplius ab obitu Mariae annos de die ejuſdem feſto aſſignando cura ſubiit; non inter omnes opinor conveniebat, quoto Juſtini anno Aſcetria deceſſiſſet. Latinis jam inde ab IX. ſaeculo viſum fuit, eam tertio Juſtini anno emigraſſe: eoque ejus depoſitionem IX. Aprilis die conſignarunt, quia anno 521. (qui Juſtini tertius fuit) Paſcha in XI. Aprilis incidit, Sancta vero Paraſceve in IX. ejuſdem menſis. At contra Graeci ejuſdem tranſitum in quartum Juſtini annum h. e. Chriſti 522. conjiciebant: eoque quum eo anno Paſcha in III. April. Sancta vero Paraſceve in Kalendas incurriſſet; hunc diem ejus feſto aſſignarunt. Vtri rectius annum emortualem *ſtatuerint*, & ex *anno diem* depoſitionis collegerint, non interpretor. Sed tamen antiquum id feſtorum diſcidium fuit; nec niſi ab eo inducta fuit etiam in Vitae exemplaria variatio. Nam quum primum id ſcriptum ab auctore ſuo prodiit, aberat menſis dies, quo illa oppetierat: qui dies ſi ab auctore ſcriptus fuiſſet, numquam in aſſignando die feſto (imo & anno Juſtini, in quem obitus Mariae inciderat) variatum fuiſſet. At poſtea ubi aliter Latini, Graeci aliter diem feſtivitatis ſtatuiſſent; ea diverſitas etiam in vitae codices redundavit. Nam quae exemplaria in CPolitano imperio deſcribebantur, in eorum aliquib. aſſutum fuit gloſſema illud, *ὅ ἐστι κατὰ Ῥωμαίους Ἀπριλίου πρώτῃ*, de quo Papebr. n. 5. At vero in Latinis Pauli Neap. exemplaribus idem addi-

eumque in Juſtini aetatem conjiciendi, niſi ut de Aegyptiaca loqueretur, ejuſque exitum (ad quem uſque ejus res geſtas compendio pertexuit) ſub eodem imperatore contigiſſe oſtenderet. Adde quod idem initio non obſcure innuit, Zoſimae cum Aegyptia colloquium [quando eum φασὶ καὶ τῇ Αἰγυπτίᾳ τὰ μυστικὰ τελέσαι, *Aegyptiae illi Divina Myſteria celebraſſe* (cum] in Juſtini imperium incurriſſe: ex quo ſequitur, & Aſcetriae mox beatum finem in eamdem aetatem eſſe conferendum.

(36) Vide Papebroch. num. 5. ubi liquido demonſtrat, non potuiſſe ullo modo auctorem vitae diem menſis adſcribere: ac ſane in ſeptem manu exaratis Graecis exemplaribus diem menſis deeſſe, nec niſi in duobus illud Ἀπριλίου πρώτῃ inventum fuiſſe.

additamentum ex opinione & calculis Latinorum adjunctum fuit. Atqui hoc feſtivitatum, imo & vitae exemplarium in aſſignando mortis die diſcidium (ex eo ſcil. ortum, quod hi in tertium Juſtini annum, illi in quartum Aegyptiae obdormitionem conferrent) hoc, inquam, ſiquid aliud, aperte oſtendit, Aegyptiam alterutro ex iis annis contiguis obiiſſe (ſive ſcilicet anno 521. ſive 522.) nec licere ejus mortem citius aut ſerius figere; quia nuſquam alibi in tota Juſtini annorum enneade duos contiguos annos nanciſci licet, in quorum uno Sancta Paraſceve in Kalendas, in altero in IX. Aprilis (37) incurrerit. Dixerit aliquis, has eſſe conjecturas. Fateor quidem: ſed tamen conjecturas ajo tales eſſe, quae apud aequos rerum aeſtimatores proxime ad rei evidentiam accedant.

Nunc Papebrochii rationibus eſt reſpondendum, iis maxime, quae plus aliquid ſpeciei plauſibilis habent. Ac primum omnium chronotaxis rerum Mariae ponenda ob oculos eſt. Si vitae auctori credimus, Maria duodennis Alexandriam venit, ubi annos ſeptemdecim impudice tranſactis, ita demum annos nata XXIX. in Sanctam urbem aſcendit. Quibus ſi addas ſeptem & quadraginta anachoreſeos annos ante colloquium cum Zoſima elapſos, & unum praeterea ab eo colloquio ad ejus obitum; confient in univerſum anni ſeptem ac ſeptuaginta, quos ea numerabat, quo tempore ex hac vita diſceſſit. Cui Zoſimas annos alios ferme XXX. ſuperſtes, ita demum prope centenarius obiit. Jam vero ii anni in hunc modum a Papebrochio ordinantur. Anno 421. ea obdormivit: anno 420. cũ Zoſima colloquens, de ſtatu *imperatorum* plurativo numero eum interrogat (utique quia in oriente Theodoſius jun. in occidente Honorius regnabat) a quo viciſſim docetur, cunctis pacem ſtabilem dediſſe Deum: id quod de pace tum imperii, tũ Eccleſiae tunc temporis contigiſſe oſtendit Papebrochius. Adhaec vero eadem converſa fuerit oportet anno 373. (non 383. ut ſupine initis calculis poſuit vir doctiſſimus) quo tempore in oriente Valens (non Theodoſius) in occidente Valentinianus cum Gratiano imperabant.

At vero ſecundum noſtros calculos Maria anno 521. obiit: an. 520. cum Zoſima verba commutavit: an. 473. Sanctam civitatem adiit, ibique compuncta fuit. Nunc videamus, ecquid in hac hypotheſi ſit incommodi. Vt ab ultimo hoc ordiar; conqueritur Papebrochius, eo tempore, Vandalis Africam tenentibus, maria piraticis excurſionibus infeſta fuiſſe, nec licuiſſe tot peregrinorum turmis in Palaeſtinam adnavigare. At primum quid obſecro Africa cum Aegypto & Alexandria commune habuit? Deinde proxime antea (h. e. anno 469.) ſub Leone imp. ita terra marique attritae ab Romanis Vandalorum vires fuerunt, ut eorum rex Genſericus pacem ab Imperatore petere coactus fuerit, obtinueritque. Videatur ea de re ad eum annum Theophanes. Quid igitur peregrinos Aegyptios in Vrbem ſanctam religionis cauſa anno 473. trajecturos Vandali, rupta recenti pacificatione, infeſtarent?

(37) Sane quidem occurrunt in annorum ſupraſcriptorum vicinia duo item anni contigui, in quibus Paſcha in eoſdem dies inciderit: ii vero ſunt anni 510. 511. in quorum item priore, die XI. Aprilis, in poſteriore vero, die III. ejuſd. menſ. Paſcha celebratum fuit. Verum ii duo anni ſunt extra pomoeria Juſtini principatus: nec tamen ſiquis oſtendere poſſit, eorum alterutro Aegyptiam obiiſſe, reluctabor. Dici enim hoc fortaſſis poſſet, a Nicephoro Zoſimae quidem tempora ad uſque Juſtini principatum prorogata, ejus vero occaſione eumdem Nicephorum & de Aegyptia locutum: quocirca fieri potuiſſe, ut Zoſimas quidem ſub Juſtino diem ſuum obierit, Maria vero ſub Anaſtaſio, & quidem ſive anno 510. ſecundum Latinorum calculos, ſive ſecundum Graecos anno 551. Hoc inquam dici poſſet. Interim nolo Mariae depoſitionem de antiqua poſſeſſione depellere, ut ſub Juſtino obdormiſerit, ſive anno 521. ſive 522.

At illud gravius, quod in vita Mariae num. 14. ea Zoſimam interrogat πῶς οἱ βασιλεῖς, *quomodo ſe imperatores habeant*; quum tamen Juſtinus conſortem tum imperii nullum habuerit. Sed parata eſt reſponſio, βασιλέων nomine non tantum *Auguſtum*, ſed & *Auguſtam* venire. Addit Zoſimas, *Deum Mariae precibus pacem omnibus fuiſſe largitum*. Quod non video, cur in noſtra hypotheſi negetur verum eſſe Papebrochius. Quin id ſub Juſtini maxime imperio veriſſimum fuit, quippe qui ſemper alias pacificus, vix proxime ante mortem bello Perſico ſeſe implicuit. Idem vero imperator etiam Eccleſiae pacem mirifice conciliavit, quippe Synodi Chalcedonenſis ſtrenuus vindex, cujus cauſa relegatos revocavit, Manichaeos & Arianos eſt inſectatus, nec quidquam omiſit quod ad Eccleſiam pacandam pertineret. Adde quod non ſimpliciter pacata fuiſſe omnia, ſenior dixit, ſed id mollivit addito temperamento, Ἐν ὀλίγῳ i.e. *propemodum*, quo ſenſu utitur Plato, & Act. XXVI. 28. ubi a Vulgato redditur *In modico*, ſed idem eſt quod *Parum abeſt* quin.

At in eo maxime argumento exſultat Papebrochius, quod, ut in vita auctiore S. Eleutherii Epiſc. Tornacenſis legitur, circ. an. 518. (h. e. triennio ante eum annum, quo nos Aegyptiam obiiſſe ſtatuimus) laudatus Epiſcopus Mariae Aegyptiacae reliquias ab Hormiſda Papa obtinuit, eaſque Tornacum non ſine pluribus languentium curationibus intulit. Hujus ſane argumenti vis tanti viſa eſt Pagio (ad an. 525. num. x. xi.) ut ob hanc unam rationem mihi videatur Aegyptiacae exitum ſolidis viginti annis praevertiſſe, & circ. an. 500. conſtituiſſe: quaſi vero intra annos octodecim geri tot res confertim potuerint, ut vix hac mortua Aſcetria, ejus reliquiae diſpertiri coeperint, earum pars Romam uſque venerit, quas Hormiſdas cum Tornacenſi Epiſcopo diviſerit. Verum ejus vitae auctioris novitas pluribus jam de cauſis mihi ſuboluerat. Quid enim? *Ignis gehennae* meminit, quo qui affligtabantur, ope reliquiarum Aegyptiacae ſanati fuerint. Atqui id morbi genus (alibi *ignis inferni*, aut *ignis ſacer* dictus, quo qui laborabant, *Ardentes* vulgo vocabantur) multo opinor ſerius ſexto Chriſti ſaeculo Gallias infeſtavit. Verum quid plura? Henſchenius (ad XX. Febr. ubi de S. Eleutherio Tornacenſi) vitam illam auctiorem, in qua de Reliquiis Aegyptiacae ab Hormiſda dono datis Eleutherio agitur, non ante annum Chriſti nongenteſimum ſcriptam cenſuit. Adhaec in notis textui ejus vitae ſubſtratis pag. 191. dubitat de veritate narrationis ejus; quum Aegyptiaca videatur ſub Hormiſda adhuc in vivis fuiſſe. Poſtremo quum plures ſanctae feminae *Mariae* nomen tulerint, ſuſpicatur, eas reliquias alterius Mariae fuiſſe: quam ſuſpicionem auget, quod in tractatu Ms. *de tranſitu S. Eleutherii* ſic ſcriptum reperit: *Reliquias B. Mariae* (ſine *Aegyptiacae* additamento.) *illi* (Eleutherio Hormiſdas) *obtulit*. Ergo ſiquid modo ejus vitae auctioris narrationi dandum eſt; aliam prorſus eam Mariam fuiſſe oportet, cujus reliquias Eleutherius Tornacum invexit. Hactenus de Aegyptiae Mariae aetate, ejuſque anno emortuali.

C A P. III.

De quatuor eodem tempore ſanctis poenitentibus, quae Mariae *nomen tulerunt: tum de ea re conjectatio*: *deque* Metanoeis.
Ab Aegyptiae vita apologi aut romanenſis fabulae ſuſpicio ſubmovetur.

Plures uno ſimul tempore impudicas mulieres nomine *Marias* reperio, quae poſtmodum reſipiſcentes ad ſanctitatis apicem pervenerint; quas undecumque corraſas huc afferre proderit. I. Prima eſt omnium, tum tempore tum famae celebritate, noſtra haec Aegyptiaca, de qua tamdiu agimus. II. Altera eſt Maria Abramii Eremitae ex fratre neptis, cujus in vitis Patrum exſtat hiſtoria a quodam Ephraemo ſcripta. Hanc Pagius (ad an. 525.) noſtra Aegyptiaca recentiorem fuiſſe cenſet, & uſque ad medium ſextum

ſaeculum vitam prorogaſſe. Ab hac non videtur Pagio diverſa Maria illa, de qua loquitur Jo. Moſchus Prat. Spir. cap. 68. in haec verba: *Quum audiſſet Abramius DUX S. MARIAE NOVAE, quod* (Abbas Theodoſius) *non haberet pallium, quo hieme uteretur, emit illi*. Sed Graeca Moſchi conferri neceſſe eſſet. Nam ſi ſcriptum ſit, ἡγούμενος τῆς ὁσίας Μαρίας τῆς νέας, poteſt hoc intelligi de *juniore Maria* (comparate ſcil. ad ſeniorem alteram) Abrahae hegumeni nepte; nam aſcetriae praenominari ὅσιαι a Graecis ſolent. Quod ſi Graece ſit τῆς ἁγίας Μαρίας, tum praeſtabit intelligere *hegumenum* monaſterii, cui nomen *S. Mariae novae*. Sed de hoc infra accuratius. III. Fuit quoque tertia S. Maria meretrix, poſtmodum poenitens in monaſterio prope Aegas: quam Moſchus (Prat. Spir. c. 31.) ſe vidiſſe anum, & ex ipſius ore ſe ejus reſipiſcentiam audiſſe teſtatur. Ita ex Moſchi aetate facile erit hanc quoque intra ſexti ſaeculi cancellos concludere: quae mihi videtur in ejus generis monaſterio concluſa fuiſſe, quod Μετάνοια *Poenitentia* vocari ſolebat. IV. Fuit poſtremo & quarta S. Maria, quam diſcriminis cauſa *Cantatricem* licebit appellare, de cujus impudica vita, ac ſecuta poſtmodum ad ſaniorem mentem reverſione agitur in vita S. Cyriaci Anachoretae; cujus vitae compendium Bailletus affert in fine vitae S. Mariae Aegyptiae; ubi & hanc cantatricem medio ſexto ſaeculo ſub Juſtiniano obiiſſe cenſet. Ita his omnibus ejuſdem nominis poenitentibus feminis Aegyptia Maria aetate praeceſſerit neceſſe eſt.

Ac Bailletus quidem (num. X. & in Tab. crit.) inter Aegyptiam Mariam & Cantatricem multa ſimilia interceſſiſſe animadvertens, ſuſpicatur, non aliud Aegyptiacae vitam videri, quam longiorem (hoc eſt, ut ſatis innuit, fabuloſam) verae hiſtoriae Cantatricis paraphraſin. Sed ſe vera ut multa utrique Mariae paria fuerint, plura ſunt tamen diverſiſſima: tempora, perſonae, converſionis modus, & ſexcenta alia diſcrepant. Itaque nihil neceſſe eſt ex duabus unam facere; imo narrationem hiſtoricam in fabuloſam convertere.

Non diſſimile eſt illud, quod alii apud eumdem Bailletum (ad finem num. IX.) cenſent, totam hanc Aegyptiae hiſtoriam, loco parabolicae narrationis habendam eſſe, ad id genus mulierculas de coeno vitiorum ſpe veniae avellendas (ferme ut Evangelica filii prodigi parabola ſe habet) compoſitae. Quos ab hujus hiſtoriae fide convellenda tum cultus Aegyptiacae antiquus, tum etiam Damaſceni, & Nicenorum Septimae Synodi Patrum eam vitam citantium auctoritas deterrere debuiſſet. Etſi fieri potuiſſe non diffiteor, ut quum Auctor res geſtas ex accepta per monachorum manus traditione pleraſque acceperit (de quo vide Graecam vitam num. ult.) ea res ſcriptori credulo interdum fraudi fuerit; quippe quum *creſcat eundo* fama, ut ille ait. Sunt enim ardua nõ pauca in eo opuſculo. Sed tamen quod ea traditio auctore ſcribente recens eſſet; non immenſum a veritate aberrari potuiſſe arbitror. Omnino autem Aegyptiacae hiſtoriam non eſſe inter romanenſes fabulas amandandam, pluribus (38) oſtenderem, ſi id agerem. Vide cap. ſequ. initium ubi huic vitae auctoritas ex Damaſceno & VII. Synodo conciliatur.

Nunc

[38] *Apologi calumnia ab Aegyptiacae vita ſubmovetur.*

Hanc S. Mariae hiſtoriam ſcripti parabolici haberi loco Auctor ipſius vetat, qui tum in prooemio, tum num. 41. [vitae Graecae] ſatis dat intelligere, ſe ad hiſtoriae veritatem [non, quod volunt, ad poenitentis imaginem adumbrandam] calamum attemperaſſe. Potuit quidem auctor nimium ſuae credulitati indulgere: at vera ſaltem ſcribere in animo habuit; idque graviter de ſe teſtatur. Niſi vero eum fallaciſſimi impoſtoris loco habere voluerimus, eo que modo injuriam irrogare Nicenis Patribus; apud quos quum ſatis longum vitae hujus teſtimonium [de quo vide cap. ſeq.] recitatum fuiſſet, nemini quidquam de ſcripti [illegible] impoſtura ſuboluit: imo fuit in ead. Sy[illegible], qui illam Deiparae imaginem, quam Aegyptia illa

opi-

Nunc illud potius, cujus gratia has omnes poenitentes Marias uno ſub aſpectu poſui, conjecturae tantū loco afferam. Suſpicor enim, has omnes ſanctas ſaeculi ſexti poenitentes, primitus quidem in ſaeculo ſuis quamque nominibus fuiſſe appellatas; poſtea vero a poenitentiae inſtituto, quod amplexae fuerunt, commune ſibi *Mariae* nomen adſciviſſe, ab illa ſcil. Evangelica Maria peccatrice, mox poenitente arceſſitum; eamque nominis permutationem ſexto maxime ſaeculo fuiſſe uſitatam, quod crebrae eo ſaeculo fuerint meretricum ad meliorem mentem reverſiones: id quod ex Juſtiniani fabricis cernitur; qui eod. VI. ſaeculo conſtruxit *Metanoeam* i. e. *Poenitentiam* (nomen id monaſterio poenitentium meretricum erat) in quo & quingenta ſcorta recluſit, teſte Procopio in I. de Aedif. 9. & in Hiſt. arcana: ut de Conſtitutione de lenonibus ab eod. Auguſto edita taceam, quam ſordium hujuſmodi everriculum licebit appellare. Reperies porro & *Metanoeas* alias a Cangio memoratas in Gloſſario Gr. in eo vocabulo. Nec aliud quam *Metanoea* fuiſſe videtur, tum illud prope Aegas monaſterium, de quo ſupra ex Moſchi cap. 31; tum illud *S. Mariae novae* aſceterium, quod ab Abramio (ex eod. Moſcho cap. 68.) dirigebatur. Fortaſſis enim non tantum meretrices reſipiſcentes, ſed & earum aſceteria ſeu *Metanoeae* nomen Evangelicae *Mariae* poenitentis ferebant. Quocirca quum jam antea apud Aegas Metanoea una ſub ejus *S. Mariae* nomine exſtitiſſet; ubi altera mox aedificata fuit, eam *S. Mariam novam* vocari ad veteris diſcrimen placuit. Sicuti τῆς νέας μετανοίας i. e. *novae metanoeae* meminit Theophanes ad an. 1. Heraclii, ad diſcrimen alterius *veteris*. Verum conjectiones has omnes, donec validiore tibicine fulciantur, interim in medio relinquimus.

C A P. IV.

De pretio Vitae S. Mariae Aegyptiacae, deque aetate & auctore ſcriptionis. Eam ab Hieroſol. Sophronio potuiſſe quidem proficiſci, ſed non profectam, certis argumentis oſtenditur: auctorem vero videri S. Sophronium Monachum, qui in his Faſtis colitur.

Mariae vitam non eſſe piis romanen-

opitulantem experta fuit, adhuc in rei geſtae memoriam monſtrari, teſtificaretur.

Dixerit aliquis, hanc vitam carere paſſim temporum & aliarum circumſtantiarum adjunctis, carere hominum locorumque nominibus, quaeque alia historicam narrationem comitantur. Atqui in ipſius Mariae factis id minus mirandum; de qua nihil, niſi ex ejus una confeſſione, eaque per manus tradita, ſcivit Auctor. At credibile ne eſt, Aegyptiacam in illo colloquio ſtrictim res ſuas perſequentem de adjunctis temporum, locorum, perſonarum ſuturam fuiſſe ſollicitam? deinde plura circumſtantiarum adjuncta non excidiſſe narrantibus? At in Zoſimae rebus geſtis narratio ſuis non caret adjunctis.

Poſtremo illud certe, ſi non aliud, ab Auctoris animo apologi conſcribendi conſilium abfuiſſe demonſtrat. Ad finem num. XI. narratur Zoſimas dum fugientem Aegyptiam aſſequi nititur, perveniſſe in quemdam locum, qui ſicci torrentis ſpeciem praeſeferebat. Ibi ſcriptor leviter immoratur, adnotans, numquam ibi quidem torrentem ullum defluxiſſe (παρενθέμενος *interponens* hoc inſuper: πῶς γὰρ ἐν ἐκείνῃ τῇ γῇ φανήσεται χείμαῤῥος, *quomodo in illa regione torrens ullus exſiſteret*?) ad extremum vero concludens, dumtaxat loci illius ſitum fuiſſe talem, ut veluti torrentis alveum oculis objiceret. Eſt heic vero quidquam, in quo ſcripti parabolici characteres agnoſcas? Mitto jam plura addere de hoc genere.

Ceterum quanto fuiſſet tolerabilius, nimiae credulitatis in aliquibus Auctorem arguere, in eoque non veracitatem, ſed judicium requirere, quam eum imposturae damnare? Nam ceteroqui qui ſe veritati litaturum in limine & fine opuſculi ſanctiſſime profitetur, quique inſuper jam ab initio objectionem ab *impoſſibili* petitam, ſedulo proviſam diluit (vide locum cap. ſeq.) interim merum apologum ſcribens, nae is turpiter imposturam facit. Confer dicta ad Acta S. Nicephori die IV. Febr., ubi id pulcherrimum monumentum a ſimili parabolicae narrationis calumnia vindicavimus. Quae contagio utinam non hodie ſerperet, per quam quae reſtant adhuc antiquitatis laciniae, eae nec flamma abſumptae nec arroſae tineis, nunc poſtremo cum Pyrrhoniſmo luctantur.

ſibus fabulis accenſendam, modo (in Adnot. 38.) demonſtratum fuit. Nunc etiam eidem ſcripto dignitas eſt aſſerenda. Ad pretium autem ejus monumenti quod attinet, id inde elucet, quod adprobatorem habuit Jo: Damaſcenum qui Orat. 3. *de Imaginibus* ex ea vita teſtimonium pro eiſdem ſatis longum affert, uti ad eum vitae locum adnotabimus. Scripſit autem has orationes Damaſcenus circ. an. 730. h. e. centum multo plus annis poſt eam vitam elucubratam. Deinde eodem vergente VIII. ſaeculo in VII. Synodo Oecumenica idem teſtimonium & multo quidem copioſius productum fuit. Poſtquam autem a Paulo Neapolitano eadem Vita Latinitate donata fuit, omnes occidentis Eccleſias ac bibliothecas pervaſit.

Sequitur interrogatio altera de tempore conſcriptae vitae. Id ſane tempus aliquatenus adumbravit ejus Auctor in prooemio hujuſcemodi verbis, ex Pauli Diac. interpretatione: *Aſſumam de cetero narrationem, ipſam rem referens, quae in hac noſtra generatione* (Gr. ἐν τῇ γενεᾷ τῇ καθ' ἡμᾶς) *facta dinoſcitur; quam ſacer vir, divina & agere & docere educatus* (Gr. ἐκπαιδόθεν μεμαθηκὼς i. e. *a pueritia edoctus*) *narravit. Sed ut ſupra dictum eſt, nullus haec ad incredulitatem trahat, conſiderans, impoſſibile fieri in hac noſtra generatione* (Graece ut ſupra) *tam grande miraculum; quia gratia Dei per omnes generationes ... amicos Dei facit &c.* Ex his verbis, & ex Aegyptiacae obitu in annum 421. a ſe conjecto, Papebrochius cenſet, ſcriptam fuiſſe vitam circ. an. 480. h. e. quinquaginta poſt Aſcetriae, triginta vero poſt Zoſimae obitum annis.

Sane vero ſi γενεᾶς *generationis* fines intra ſpatium annorum triginta cum Herodoto concludendum eſſet; darem manus, imo etiam ſcriptionem hanc paullo propius mortem ſive Mariae ſive Zoſimae admovendam eſſe dicerem. Nunc γενεᾶς *generationis* notionem praeſtabit ab Eccleſiae ſcriptoribus haurire: quos ſi ſequimur, aliud ea vox non ſignificabit, quam *noſtram patrumve noſtrorum memoriam*. Ita ſi intra annorum paullo minus centum cancellos ejus nominis ambitum coerceamus (de quo videbis Irenaei locum [39] inferne adſcriptum) potuit ea Vita (ex noſtra hypotheſi, qua Aegyptiam an. 521. aut 522. mortuam cenſemus) circiter ſexcenteſimum Chriſti annum ab auctore ſuo prodiiſſe, h. e. octoginta fere me poſt Mariae obitum annis, poſt Zoſimam autem quinquaginta, ſi quidem Zoſimam triginta tantum annis Aegyptiae ſupervixiſſe cum Papebrochio volumus. Verum ad quadraginta annos hunc Mariae fuiſſe ſuperſtitem, infra cap. VII. ad Vitae ſect. 3. docebitur. Quocirca obierit Zoſimas circ. annum 560. a quo propius aberit annus Chriſti ſexcenteſi-

[39] Quid ſit apud Eccleſiae ſcriptores Γενεὰ, oſtendit huic, in quo verſamur, ſimillimus alter Irenaei locus apud Euſebium in V. Hiſt. 8. ubi de Joannis Apocalypſi: *Nec enim ea multo ante tempore viſa fuit, ſed* [σχεδὸν ἐπὶ τῆς ἡμετέρας γενεᾶς] *ferme noſtra generatione* [h. e. aetate] *ſub finem imperii Domitiani*. Nec longe ab hac ſervili interpretatione abit illa Valeſii: *Neque enim dudum, ſed noſtra paene MEMORIA* [ſic γενεὰν reddidit] *ſub exitum imperii Domitiani viſa eſt Revelatio*. At vetus Irenaei interpres *paene noſtrum ſaeculum* reddiderat Γενεὰν, uti ſunt *ſaecla ferarum* [i. e. generationes] apud Lucretium.

Atqui ab ultimo Domitiani anno [qui fuit Chriſti XCV. aut XCVI.], ad annum, quo haec Irenaeus ſcribebat, nonaginta plus anni interceſſerant, ſi quidem [ex Tillemontii calculis] libros de Haereſibus Irenaeus ſcripſerit anno Chriſti 187. Adde quod idem Tillemontius duos poſteriores libros [in quinto autem ſupra ſcriptum teſtimonium occurrit] ſerius aliquanto elucubratos alicubi cenſet. Nec refert, quod γενεᾶς ſpatium laxiore ſignificatu accepiſſe videatur Irenaeus addito σχεδὸν, nam ea particula non ſemper de ſignificatu detrahit, ſed modo redundat, modo valet *circiter*, ut & Latinum *Ferme*. Ex his vides multo longius ſpatium tribuiſſe γενεᾷ ſuae Irenaeum, quam quantum Auctor vitae Aegyptiacae eidem locutioni tribuit; quum ab exitu Mariae ad annum ſexcenteſimum anni ſint admodum octoginta. Quod ſiquis praevertere aliquantulum hanc ſcriptionem cupiat; non admiror contentioſum Irenaeum, ut Tertullianus, in diverſa diſtendere.

teſimus, quem circiter fingimus, hanc vitam fuiſſe perſcriptam.

Nec ſi ad ultimam vitae ſectionem attenderimus, minus ſpatii inter Mariae obitum & vitae ſcriptionem decurriſſe ſuſpicari poterimus. Ibi ſic poſt narratum Zoſimae obitum ſcribitur. Ἔμειναν δὲ οἱ μοναχοὶ κατὰ διαδοχὴν ἀγράφως ταῦτα διδάσκοντες &c. Quae praeſtabit verbo reddere: *Perſliterunt porro monachi tranſmiſſa per manus traditione ac ſine ſcripto haec retinere infixa memoriae, ad communis utilitatis exemplum eam auſcultationem cupidis proponentes: at qui eadem litteris conſignaverit, ad hunc uſque diem neminem ne ſando quidem audiverunt. Ego vero quae tradita ſine ſcripto accepi, ea ſcripta narratione prodidi. Ac fuerint fortaſſis alii, qui magnificentius hanc vitam contexuerint: verum nihil horum ad meam notitiam pervenit*. Haec inquam non modicum ab obitu Aſcetriae intervallum effluxiſſe arguunt. At recitata verba in Pauli interpretatione non reperi, qui in Zoſimae obitu vitam concludit.

Jam vero quis tandem verus ejus vitae auctor fuit? Inſectatur Niceph. Calliſtum Papebrochius (40) quaſi qui primus omnium eam vitam a S. Sophronio Patriarcha Hieroſolymitano compoſitam, ſcripſerit. At multo antiquior eſt ea opinio, quantum quidem ex manu ſcriptorum exemplarium Graecorum (41) Latinorumque inſcriptionibus licet animadvertere, in quibus ea vita eidem S. Sophronio paſſim tribuitur. Nec ejus tempora repugnant: nam qui anno 634. Patriarchatum adeptus, anno vero 637. mortuus (ex Pagii calculis) dicitur, cur nō idem circ. an. 600. quum monachus eſſet, ei vitae conſcribendae vacare potuit? Accedit, quod ſimilis argumenti opera ab eo prodierunt, quippe qui Limonarium & SS. Cyri & Joannis miracula (laudata ab VII. Synodo) & alia ejuſcemodi ſcripſerit. Potuit igitur & hanc vitam a ſe compoſitam dare: quod Papebrochius, ſuae ut hypotheſi ſerviret, vehementer negavit. Potuit, inquam, eam Hieroſolymitanus Sophronius perſcribere: at re vera ab eo profectam; praeſtare non audeo: imo contrarium mihi indicia non levia ſuadent, verum a Papebrochii argumentis diverſa.

Etenim ſi quidem Sophronius Hieroſolymitanus eam vitam elucubraſſet, nemo id melius S. Joanne Damaſceno ſcire debuiſſet; qui centum non amplius poſt illum Patriarcham annis orationes *de Imaginibus* contexuit. Et quidem tam Joannes quam Sophronius ortu Damaſceni fuerunt: uterque monachus, & opinor in ſanctae civitatis vicinia, fuit. Poſtremo ſi Sophronius Patriarcha Hieroſolymitanus fuerat, Damaſcenus ejuſdem Eccleſiae Presbyter ordinatus fuiſſe ſcribitur. Ob has rationes ignorare hic minime poterat S. Sophronii ſcripta, & hanc maxime celeberrimam vitam, ſi quidem ex illius calamo prodiiſſet. Et tamen, quaſi ſi ea vita ἀδέσποτος (*ignoti auctoris*) eſſet, ſic citavit, *Ex vita S. Mariae Aegyptiae*; qui tamen paullo ante S. Sophronii nomen non diſſimulavit, ſic ponens, *S. Sophronii, ex miraculis SS. Cyri & Joannis*.

Idem eſto & de Patribus VII. Synodi judicium: apud quos etiam *Ex vita S. Mariae Aegyptiae*, tamquam ſcil. ignoti auctoris, idem locus, ſed multo copioſior refertur, tantum indicato vitae initio, Μυστήριον &c. *Secretum regis abſcondere bonum eſt*. Nec ex Nicenis illis Patribus plane innumeris inventus eſt quiſquam unus, qui id opus S. Sophronio Hieroſolymitano vindicaret: quod & ad con-

(40) Quem vide num. 9. & ſeq.

(41) De Actorum Latinorum exemplaribus [illegible] dubium, in quibus paſſim Hieroſolymi[illegible]phronio id ſcriptum vindicatur. At [illegible]tiam in Graeco vitae MS. Bavarico ſic reperit Papebrochius (quem vide ad tomi 1. April. finem pag. XXI. not. a) Βίος . . . συγγραφεὶς παρὰ τοῦ ἐν ἁγίοις Σωφρονίου Ἀρχιεπισκόπου Ἱεροσολύμων, *Vita . . . ſcripta a S. Sophronio Archiep. Hieroſol.* Nec dubito, quin in aliis pluribus Graecis apographis idem legatur.

conciliandam teſtimonio auctoritatem conducibile erat. Atqui non multo ſuperius ead. Actione 4. nominatim ex eod. Sophronio teſtimonia producta fuerant, tam ex *Limonario*, quam ex *Miraculis SS. Cyri, & Joannis*. Et tamen non defuere, qui ex auctoritate hujus VII. Synodi Aegyptiae vitam Epiſcopo Hieroſolymitano (42) adjudicaverint, lapſi memoria ſcil.

Ergo octavo toto ſaeculo, hanc vitam a celebri S. Sophronio fuiſſe ſcriptam, nemo unus ſciebat. Unde ergo & in inſcriptiones aliquot hujus vitae Graecas, Latinas vero ferme omnes, Hieroſolymitani Sophronii nomen manavit? Unde id hauſit Nicephorus, qui tam fidenter duobus (43) locis id opus eidem vindicavit?

Dicam equidem quod ſentio. Non ab Hieroſolymitano quidem Sophronio ea vita prodiit; ſed ab aliquo certe Sophronio ſcriptam fuiſſe, & jam pridem ſub Sophronii nomine ambulaſſe neceſſe eſt, atque in eo ſolum falſum eſſe Nicephorum (aut qui jam diu antea primus eam hiſtoriam Hieroſolymitano adſcripſerat) quod Sophronium aliquem monachum ejus vitae auctorem cum Hieroſolymitano antiſtite, qui & antea monachus fuerat, confuderit.

Verum quid moror? aut ego fallor, aut vitae hujus auctor ille ipſe eſt *Sophronius MONachus*, qui in hoc Kalendario Kalendis Martii colitur. Sane quidem, quum in eum locum commentarer, aeſtuavi plurimum, incertus animi, quiſnam eſſet is *Sophronius*. Ac ſubiit tum animum cogitatio, an non diverſus a Patriarcha eſſet, h. e. alius re vera Sophronius, qui Aegyptiacae vitam ſcripſiſſet. Augebat eam ſuſpicionem, quod Neapolitani conſueviſſent praecipuorum quorumdam Sanctorum etiam vitae ſcriptores colere. Sic in his Faſtis non tantum Epiphanius ſignatur, ſed & Polybius is, cui Epiphanii vita tribuebatur. Ergo in exemplari vitae Latinae, quod Paulus Diaconus ſuis Neapolitanis tradidit, ea vita *S. Sophronio Monacho* [diverſo utique a Patriarcha] tribuebatur. Hinc Neapolitanis cupido inceſſit non tantum Aegyptiam, ſed & vitae ſcriptorem, quem ſanctitate floruiſſe ſcirent, ſuis Faſtis inſerendi. Ita quidem tum augurabar, eaſque conjecturas etiam chartae illeveram: ſed tamen ne levis augur viderer, in alia tunc omnia itum a me fuit. Verum ipſe me nunc ſaltem recipio: ac marmore noſtro praeeunte ajo, Mariae vitam ab aliquo *S. Sophronio MONacho* primitus fuiſſe conſcriptam, eique a Paulo interprete fuiſſe in inſcriptione vitae tributam; unde & eum ſcriptorem apud Neapolitanos ſacros honores reperiſſe: ſed poſtea ejus ſcriptoris obſcuritatem in cauſa fuiſſe, ut cum Hieroſolymitano Praeſule (qui & ipſe monachus fuerat) confunderetur, eoque in vitae inſcriptionibus additum fuiſſe *Hieroſolymitano epiſcopo*; id vero tandem Nicephoro fraudi fuiſſe, qui tam aperte duobus locis eam lucubrationem Hieroſolymitano antiſtiti vindicaverit. Atque haec de ejus opuſculi auctore ſufficiant: quem quidem aequalem Hieroſolymitani Praeſulis fuiſſe, quae modo de aetate diſputabam, ſuadent; ſanctitate vero floruiſſe, etiam vita illa pietatem ſpirans perſuaſerit; poſtremo monachum fuiſſe, ex Vita oſtendam cap. VII. Et hujus quidem monachi memoria jam pridem evanuit. At IX. ſaeculo idem in ore omnium erat, maxime Neapoli ob ſcriptam, ut ante dixi, Mariae hiſtoriam (quam Paulus Latinitate donavit)

[42] Roſvveidus ad calcem vitae Aegyptiacae notat, eam laudari *Sophronio auctore* ab VII. Synodo, & a Damaſceno. At neuter, ut vidimus, ex *Sophronio* eam citaverant, ſed ſine auctoris nomine. Sed impoſuit Roſvveido & aliis hunc ſecutis locus Baronii ad 2. April. male intellectus. Nam inde etiam, opinor, citatur a Roſvveido VII. Nicephori liber, qui eſt XVII.

[43] Tum in Hiſtoriae ſcil. lib. XVII. 5. tum etiam in Synaxario. Synaxarii locum [illegible] tulit Papebroch. num. 9. & eumdem Gr[illegible] ſcripſerat Roſvveidus loco cit.

?vit) *unde & ſacris adſcribi Faſtis Neapolitanorum meruit.*

C A P. V.

De antiquitate Neapolitani cultus S. Mariae impenſi ; & de aetate noſtri Pauli Diaconi & translatae ab eo vitae.

Neapolitanus Aegyptiacae cultus longe eſt antiquior Monaſterio prope aedem Annuntiatae clariſſimo ſub ejus nomine, & cum ejuſdem reliquiis : nec enim monaſterium antiquius eſt ſaeculo XIV. medio, & Sancia regina ; in quod poſtea reliquiae illatae fuerunt, ut infra dicetur : quum contra Aegyptiam Mariam decurrente IX. ſaeculo jam Neapoli annuum feſtum aſſecutam, ex his marmoreis Faſtis certo conſtet.

Sed ſcire intereſt, quampridem ante hoc marmor ejus cultus Neapoli coeperit. Non ante opinor, quam Paulus Diaconus Neapolitanus ejus vitam de Graeco in Latinum transfudiſſet. Nec enim alia cultus cauſa afferri poteſt, quam quod ejus vita a Diacono Neapolitano Latine reddita manibus omnium in hac urbe tereretur. Atque hanc alioqui veriſimillimam conjecturam id plane apud me certiſſimam reddit, quod in his Faſtis non tantum Aegyptia ſed & Kal. Martii *Sophronius Monachus* colitur, is, qui ejus vitam Graece ſcripſerat, ut ſuperiore cap. oſtendimus. Atqui monachi hujus obſcurioris notitiam non aliunde haurire Neapolitani potuerunt, quam ex interpretatione Pauli, vitam illam Sophronio Monacho tribuentis.

Ac Pauli quidem hujus Sigebertus cap. 69. meminit ejuſmodi verbis: *Paulus diaconus Neapolitanae Eccleſiae tranſtulit de Graeco in Latinum vitam S. Mariae Aegyptiacae*. Verum de ejus aetate nec ipſe Gemblacenſis, nec ejuſdem Scholiaſtes Miraeus quidquam prodidit. Sed bene eſt, quod huic vitae in ſcriptis & editis epiſtola Pauli interpretis praefigitur *Domino Glorioſiſſimo ac praeſtantiſſimo regi Carolo* inſcripta ; ex qua ſaltem inſcriptione aetas elici poſſe videatur. Eſtne is igitur aliquis ex Carolis Neapolitanis regibus intelligendus ? Atqui eorum primus poſt dimidium XIII. ſaeculi claruit : Paulus vero antiquior fuerit neceſſe eſt Hildeberto Cenomanenſi, qui XII. ſaeculo ineunte Aegyptiacae vitam (a Paulo utique Latine redditam) verſibus illigavit. Quare nonniſi Carolo alicui Francorum regi ea vita ab interprete noſtro nuncupata fuerit oportet ; nec alii certe quam Carolo Calvo, ſed adhuc regi, nondum imperatori electo, h. e. eo temporis ſpatio, quod inter annum 840. & 876. interceſſit, quo anno creatus eſt imperator : quod ſane nuncupati a Paulo operis tempus ex minime dubiis (44) indiciis compertum habeo. Quum

[44] Quatuor ſunt in Carolingorum ſtirpe, de quibus poſſit eſſe quaeſtio, qui his cognominibus diſtinguuntur, *Magnus*, *Calvus*, *Craſſus*, *Simplex*. Ex his eximendus eſt ultimus, in quem Epiſtola Pauli Diaconi convenire nequit, quae debuit uni ex his regibus inſcribi, qui litterarum & ſapientiae ſtudio teneretur : at hic *Simplicis* cognomen ex merito ſtupiditatis invenit. At nec Carolo Craſſo inſcriptio epiſtolae convenire [illegible] ; qui nuſquam non *Imperator* inſcribitur. Jam vero Caroli Magni formulae initiales [quas vide apud Mabillonium in II. Rei Dipl. 3.] ante imperium quidem ſemper adjunctum habent titulum *Regis Fran[illegible] & Langobardorum, ac Patricii Roma-[illegible]* poſt imperium vero ſolent eſſe ejuſ-[illegible] *[illegible]arolus Sereniſſimus Auguſtus, a Deo [illegible]oronat[illegible]s Imperator .... Rex Francorum & Lango[illegible]ardorum*. In epiſtolis & Capitularibus paullo aliter, ſed ut eodem res redeat. Ergo Pauli epiſtolae titulus nec Carolo Magno, nec Craſſo convenit. At Calvo convenit ; cujus formulae initiales ſic concipiuntur, ut ante imperium inſcribitur, *Karolus gratia Dei Rex* [neque id ſolum in diplomatibus, ſed etiam in capitularibus & epiſtolis] poſt imperium vero *Imperator Auguſtus*. Ad Calvum igitur referenda eſt epiſtolae inſcriptio ; cujus auctor, uti par erat, illum etiam *glorioſiſſimi ac praeſtantiſſimi* elogio cohoneſtavit. Neque id vero exemplo caret ; nam Capitularium hujus Regis apud Sirmondum initio to. 3. tit. 1. ſic fert inſcriptio : *Capitula .... Domni Karoli GLORIOSI Regis*. Tit. XI. *GLORIOSI KAROLI, filii Hludovici* &c. & alibi paſſim. In eumdem regem & eruditio & in litteras amor convenit, quae in Pauli epiſtola non obſcure ſignificantur.

Quum vero hoc marmoreum Kalendarium ab Epiſcopo Neapolitano Joanne IV. conſtructum fuiſſe, [h. e. intra annum 838. & 850.] alibi oſtenderimus; ex eo fiet, Paulum quidem Diaconum aliquanto poſt annum 840. vitam Aegyptiacae Carolo Calvo dicaſſe: ex ejus vero vitae editione quum in Aegyptiacam ſtudium Neapolitanorum magnopere accenſum fuiſſet; hinc quum Faſtos noſtros marmoreos Joannes IV. ſcalpi ante annum 850. curaſſet; Aegyptiacae *Depoſitionem* diei IX. Aprilis (haud aliter atque in Vita a Paulo translata exponitur) inſeri placuiſſe. Ex his vides, Vitae a Paulo editae & Kalendarii noſtri tempora mutuam ſibi lucem foenerari; atque intelligi ex his oportere, Vitam quidem ſub initia Caroli Calvi [i. e. paullo poſt annum 840.] editam fuiſſe, quum ejus editio Faſtis noſtris praecedere debuerit; Faſtorum vero marmoreorum ſcalpturam non ad initia epiſcopatus Joannis IV. ſed ad finem ejuſdem [h. e. ſub annum 850.] eſſe conjiciendos, quia editionem Vitae ſubſequi debuerunt; quum ea vita Neapolitanos impulerit ad inſerendam Faſtis Aegyptiam. Et has quidem conjecturas eſſe dices, ſed tamen ſane quam probabiles: quae multo certiores evadent, ſi cum ceteris argumentis jungantur, quibus hujus Kalendarii aetatem in ſaeculum IX. & in tempora Joannis IV. epiſcopi contulimus.

CAP. VI.

De translatione corporis Mariae Aegyptiae in Carbonenſe Monaſterium, deque Capite inde Neapolim avecto.

Paulus Aemilius Sanctorius Caſertanus, Cardinalis Julii Antonii, fratris filius, Carbonenſis monaſterii Baſilianorum in Brutiis Abbas commendatarius, mox ad Coſentinam, ac tandem Urbinatem cathedram evectus, primo ipſo ſaeculi exacti anno hiſtoriam ſui illius monaſterii edidit. Ibi a Luca quodam ejuſdem coenobii quondam Abbate, quum is anno 1053. ſacra Palaeſtinae loca peragraret, Aegyptiae pignora in ſuum monaſterium translata fuiſſe narrat. *Avexit* inquit, *ſecum, in Italiam rediens, ſacra pignora, corpus nim. S. Mariae Aegyptiacae, & caput magni Jo: Eleemoſynarii: templumque beatiſſimo patri Lucae* (ejuſdem monaſterii fundatori, qui an. 993. mortuus, die XIII. Octob. colitur) *manibus operatus atque conſilio, ibidem S. Mariae reliquias collocavit. Sed caput Sanctae quidam Presbyter furatus Neapolim detulit, acceptoque* [45] *pretio, ſacratis coenobii S. Mariae Aegyptiacae mulieribus donavit. Nos* (pergit Sanctorius) *S. Mariae reliquias indecore jacentes honorificentius decoravimus, addita celebritate & pompa.*

Sed quampridem Caput Aegyptiacae Neapolim aſportatum fuerit, ſilente Sanctorio, colligendum eſt ex Franciſco Gonzaga in opere *De origine Seraphicae Religionis*; quod anno 1587. Romae edidit; ubi reliquias in Neapolitano Aegyptiacae monaſterio aſſervatas recenſens, Caput illud *ANTE SEPTUAGINTA ANNOS ab incognito quodam ſacerdote ſaeculari dono datum fuiſſe*, tradit. Ita ſi ab anno hujus libri editi retro numeres annos 70. reperiemus, circ. annum 1517. noſtratis coenobii monachas ſacrum illud caput fuiſſe adeptas. Porro qui totum Gonzagae locum noſſe cupit, cum inferne [46] adſcriptum reperiet, ex quo intel-

[45] Laudo quod Papebrochius num. 24. hujus Presbyteri factum purgat, quaſi non lucri gratia, ſed religioſo id animo admiſerit; rem ſcil. indigniſſimam ratus, cum theſaurum a Carbonenſibus vili habitum, qui apud Neapolitanas Sanctimoniales maximo in honore futurus eſſet. Laudo id inquam. Eſt hoc enim liberalium ingeniorum res omnes, qua poſſumus, meliorem in partem trahere. At Sanctorio alia omnia monachi Carbonenſes de presbytero narrarunt.

(46) Franciſcus Gonzaga de eo S. Aegyptiacae Capite ſic apud Papeb. num. 23. narrat. „Ante ſeptuaginta annos Sororibus ab inco„gnito quodam ſacerdote ſaeculari dono datum „fuit; quod tamen, licet nullae [illegible] „moniales litterae, crebra miracula [illegible] „ipſum Deus Optimus Maximus operari dignatur.

intelliget, ejus capitis ταυτότητα (*identitatem*) olim ante ducentos annos memorabili miraculo teſtatam fuiſſe.

Ad monaſterium S. Mariae Aegyptiacae prope aedem Adnuntiatae quod attinet; ſciendum eſt, id CCCC. annis antiquius non eſſe. Fundatum enim ac dotatum fuit a Regina Sancia Aragonia Roberti regis uxore anno 1335. ad impudicas mulieres e caeno libidinis emergentes recipiendas; quum alterum ab ead. Regina ante decennium ſub nomine Magdalenae in uſus eoſdem fundatum converſis mulieribus quotidie confluentibus minime ſufficeret. Vtrumq. nunc aſceterium ab honeſtis ac nobilibus virginibus dumtaxat incolitur. Atqui in laudato Aegyptiacae coenobio non tantum caput Sanctae, ſed & digitus colebatur, ab eod. Gonzaga inter ejus reliquias recenſitus: qui digitus quum non tradatur e Carbonenſi coenobio fuiſſe ſublatus; facile conjiciemus a fundatrice Sancia huic monaſterio dono datum fuiſſe. At Caeſar de Engenio (in quo pleraque eorum, quae hoc toto capite ex Papebrochio hauſi, reperies) non tantum memoratas reliquias, ſed & duo coxarum oſſa ab eiſd. Sanctimonialibus poſſideri docet, & eas ſimul omnes reliquias e Carbonenſi coenobio arceſſit: refragante interim Papebrochio. Nec immerito: quum Gonzaga caput tantum ex Carbonenſi monaſterio adſciſcat, non digitum (quem tamen idem Gonzaga inter monaſterii lipſana recenſet) multo minus duo oſſa cetera, quorum is ne meminit quidem in reliquiarum Aegyptiacae catalogo. At hodie Monachae a me conſultae narrant paullo aliter. Caput, os unum coxae, & coſtas aliquot hujus Sanctae recenſent: ſed coſtas partim in Statua Theſauri incluſas, partim monaſterio *Aegyptiacae ad Echiam* (a ſe poſtea fundato) dono datas ajunt. De *Aegyptiaca ad Echiam* vide Carol. de Lellis in Supplem. Engen. p. 234.

C A P. VII.

Ad Graecam Aegyptiae Mariae vitam & veterem Pauli interpretationem animadverſionum manipulus.

§. 1. *De Arabica Aegyptiae vita. Deq. antiquorum ſcriptis una cum priſcis eorum interpretibus conjunctim edendis.*

Praeter hanc quam terimus vitam, ſcio inter praeclara orientis ſpolia bibliothecae Vaticanae illata & alteram Arabice ſcriptam reperiri: de qua ſic apud vi-

A a rum

, tur, commendatiſſimum reddunt; inſinuant-
, que, non commentitium, ſed verum glorio-
, ſae peccatricis praefatae caput eſſe: ex qui-
, bus unum tantum in hujus teſtimonium verita-
, tis adducam. Antiquiſſimi moris eſt, ut ve-
, nerabile hoc caput ſingulis annis, a primis
, veſperis diei feſti S. Mariae Aegyptiacae uſq.
, ad diei octavae ſolis occaſum, argentea the-
, ca contectum ſummo altari a fidelibus proſpi-
, ciendum venerandumque committatur; atque
, praefatis diebus elapſis, a loci Guardiano mo-
, nialibus, Sacrario reddendum, reſtituatur.
, Cumque anno a Virgineo partu MDXLII. Pa-
, ter Fr. Jacobus Matalo[illegible]cus, Franciſcanus
, Conventualis, hujus tunc loci Guardianus ſa-
, cris veſtimentis indutus, incenſa huic ſacro
, capiti, de religioſiſſimo more, ipſo die octa-
, vae propinaret; intra ſe haeſitare atque dice-
, re coepit: quis novit ſit ne hoc caput alicu-
, jus Sanctae, vel alterius potius, cui tantus
, honor minime debeatur? & ecce ex tem-
, pore amiſſa loquela, adeo graviter atque
, miſere agitari conflictarique coepit, ut ipſum
, quam breviſſime moriturum exiſtimaſſes.
, Commoto itaque populo, qui ad ſollemnita-
, tem convenerat, atque de tantae rei novitate
, ſtupefacto, occurrit Fr. Caeſar a Cajazo mo-
, nialium Confeſſarius, praeſagoque animo cla-
, mitare coepit: Firmiſſime credo hoc verum
, eſſe caput S. Mariae Aegyptiacae: ſumptam-
, que ex ipſo aquam, quam de induſtria effude-
, rat, patienti obtulit, qua hauſta illico conva-
, luit, ſuamq. incredulitatem publice faſſus eſt:
, a quo etiam tempore tantum hoc pignus ma-
, jori in veneratione a fidelibus haberi coepit.

Eamdem plane narrationem & in noſtro Caeſare de Engenio reperies, qui 46. poſt Gonzagam annis ſuam *Neap. ſacram* edidit. In hujus narratione incredulus ille Guardianus non *Jacobus* vocatur; ſed *il Padre Franceſco de' Madaloni*. Deinde illud Gonzagae obſcurius, *Sumptamque ex ipſo aquam, quam de induſtria effuderat &c.* ſic clarius eloquitur: *Pigliò l'acqua, con la quale induſtrioſamente haveva bagnata la teſta della Santa, e la diede all' incredulo monaco.*

rum doctiſſimum & amiciſſ. Joſephum Aſſemanum Biblioth. Vaticanae Praefectum reperio to.3.Biblioth.Orient.ad Catalogum τοῦ Ebed Jeſu pag. 286. col.2.initio. *XXXV. Vita S. Mariae Aegyptiacae, quae ſcripta dicitur anno Martyrum* 1001. *h. e. Chriſti* 1286. *Cod. Arab. Vat.* 152. Quod ſic accipio, ut eo anno tranſcripta ea vita fuerit: ſed quampridem & a quo fuerit eadem compoſita, & utrum de Graeca, quam nunc legimus, transfuſa in Arabicum fuerit, an vero diverſa, id vero juxta cum ignariſſimis ſcio. Vel ſi vero non aliud ea ſit, quam Graecae ſive mera interpretatio, ſive epitome, non parum inde utilitatis allatum iri puto, ſiquando Latine reddita lucem aſpiciat.

Sicuti & Latina Pauli Neapolitani interpretatio quantum lucis afferre poſſit ad Graecum ejus vitae textum ſive corrigendum ſive elucidandum, ex paucis heic ad ſpecimen ſubjectis animadverſionibus perſpici poterit. Nec enim perſequi omnia curae fuit,ſed ut quidque movere ſalivam maxime videbatur. Quae pauca non in alium heic finem poſui, niſi ut exſiſtat aliquis noſtrorum hominum (apud quos antiqua eſt cultus hujus ſanctiſſ. Aſcetriae poſſeſſio) qui Graecam ejus vitam ad Mss. codices & Pauli interpretamentum emaculatam junctim cum Paulo edat. Atqui operae pretium eſſet, ſi hoc omnes inſtitutum ſequerentur, ut in iis Graecis monumentis, quae veteres nacta ſunt interpretes, eas potius priſcas translationes e regione auctoris ſui ponerent, quam quae heri aut nudius tertius prodierunt. Quantum vero translationes veteres illae, quantavis barbarie diffluentes, in omnes partes utilitatis apportent, ii ſolum judicare queunt,qui ex eis proficere conſueverunt. Eaſdem vero alieno in loco ſepoſitas (praeſertim ubi volumina ſunt ad tractandum ponderoſiora) facile prae taedio contemnimus. Quod & uſu heic mihi venit, carptim (nec enim paſſim id potui) Graeca cum veteribus Pauli Latinis comparanti.

Et Pauli quidem translationem ex Roſveidi Vitis Patrum ad manus habui, ubi ea vita in XXV. capita diſpeſcitur: Graecam vero vitam ex unica Papebrochiana editione ad calcem tom. 1. Aprilis: qua in editione eadem vita in ſectiones XL. diſpertitur. Haec altera diviſio, utpote minutior, viſa mihi fuit ad citandum commodior. Quocirca in ſectionibus earumque verſibus indicandis Latina Pauli ad Graeca Papebrochiana referri jubeo. Qui potuiſſem etiam Roſveidanae editionis numerum capitum indicare, ſi id initio providiſſem, quum ad commentandum acceſſi.

§. 2. *Photii locus: deq. ſtyli diverſitate inter Hieroſolymit. Sophronium, & vitae hujus auctorem. De vitae hujus Graecae elocutione, & veteris interpretationis indole.*

Praeter ea argumenta, quibus ſup.cap. 4. hoc ſcriptum Hieroſolymitano antiſtiti Sophronio abjudicavimus, poſſum & hoc afferre, quod a ſtylo petitur. Nam de Patriarchae illius dictione haec apud non ineptum harum rerum aeſtimatorem Photium Cod. 231. (ubi epiſtolam ejus Synodicam ad Honorium Papam recenſet) reperio: Ἐννεωτερίζη τοῖς ῥήμασι, καθάπερ τις πῶλος γαυρόμενος τοῖς σκιρτήμασι. *In verbis novitatis ſtudio capitur, tamquam quis efferens ſeſe in ſaltus equuleus.* Hunc, inquam, characterem quum nuſquam in hac vita liceat animadvertere;ex eo etiam merito Hieroſolym. Sophronium de hujus ſcripti poſſeſſione dejecerimus. At fortaſſis reſpondebitur, non eſſe certum, utrum Sophronius jam Patriarcha factus ſuo ipſe ſtylo eam Epiſtolam exaraverit, an alieno: deinde aliud eſſe vitam ſimplici dictione atque hiſtorica ſcribere, aliud de Fidei controverſiis cum Rom. Pontifice agere. Verum etſi Hieroſolymitani Praeſulis ſcripta nulla ad manus habeo, tamen ex duobus ejuſdem fragmentis in VII. Synodo recitatis facile quivis aeſtimaverit, primum immane quantum horum fragmentorum dictionem a vitae Aegyptiacae elocutione diſſidere: deinde eorundem

duo-

duorum Patriarchae illius fragmentorum dicendi genus tale ſine ulla controverſia videri, quale vivis coloribus exhibuit Photius. Quid enim aliud ſunt tot illa inciſa, quibus prooemium laudationis in SS. Cyrum & Joannem contexitur, niſi totidem *σκιρτήματα* (*ſaltus*) quibus veluti ſaltabunda ingreditur oratio? Deinde quid hac hyperbole audacius, ubi templum quoddam *τῷ ὕψει τῶν οὐρανῶν αὐτῶν ἀπτόμενον*, *caelum ipſum culmine pertingens* (idque ſine conſueto ullo temperamento) dixit? Poſtremo in ead. laudatione verba nova non pauca numerare poſſim. Itaque talis omnino Hieroſolymitae illius character ſcribendi fuit, qualem in ea epiſtola Photius deprehendit. Nihil vero tale in hujus Aſcetriae vita uſquam dignoſcitur.

Nec continuo tamen vita haec genus dicendi abjectum aut plebejum complectitur, ſed mediocre tamen ac temperatum, ſuaq. ſponte fluens, & ad pietatem compoſitum. Cujus auctorem fuiſſe quemdam *S. Sophronium Monachum* in Faſtis hiſce marmoreis ſignatum, ſup. cap. IV. conjecimus. Et certe monachum fuiſſe hunc ſcriptorem, haud obſcure ex rituum (47) monaſticorum curioſa paſſim deſcriptione agnoveris; etſi non ejuſd. (quod cenſuit Papebr.) monaſterii prope Jordanem, in quod poſt annos 53. tranſmigrans Zoſimas, in eo vitam finivit, incolam; quia de eis monachis ſic (48) loquitur, quaſi non unus ex illorum numero fuerit. Sed hujus tamen auctoris monaſterium in Palaeſtina fuiſſe, non vana (49) eſt auguratio.

Neque is porro ſegnem, ut illis temporibus, interpretem nactus eſt Paulum Neapolitanum diaconum, de quo cap. V. praediximus. Is ſententiae plerumque quam verborum tenacior, auctoris ſui ſenſa non admodum infeliciter exprimit; a quibus raro admodum uſque eo aberrat, ut id imperitiae, ac non potius diverſae lectioni, ſit adſcribendum. Etſi tamen offendit interdum, quippe Graecae proprietatis haud admodum gnarus, in rarioribus vero dictionibus hoſpes, quas plerumque tentabundus cum Latinis permutat: omnino nec Graece nec Latine ſatis doctus, ſed quales infelix illa aetas proferebat viros, non aliis ferme adjumentis ad haec ſtudia inſtructos, quam jejunis quibuſdam Gloſſariis; de quorum indole ex iis, quae adhuc reſtant, exiſtimari poteſt.

Ceterum etſi inter hunc interpretem & Graecam Papebrochii editionem non parum diſcrepat; tamen id totum, quantum eſt diſcidii, non tam pugnantes ſententias invehit, quam eo pertinet, ut modo plura in interprete ſint quam in Graeco, modo contra quaedam Graece legantur, quae interpres non attigit: a quo interprete etiam ſectio 40. ſive ultima Papebrochianae Graecae editionis abeſt.

(47) Multus eſt hic noſter in monaſticis deſcribendis moribus, ut in *τῷ βαλεῖν μετάνοιαν*, & petendae dandaeque orationis, & aliis ſane quam plurimis ritibus, maxime poſterioris monaſterii Zoſimae: quae vitam legentibus paſſim occurrent.

[48] In hac vita num. 41. ſic ſcribitur: Ἐγγράφως δὲ οὐδένα ΗΚΟΥΣΑΝ ταύτην παραδεδωκέναι &c. *Neminem vero* [monachi illius monaſterii, in quo Zoſimas obiit] *AVDIVERVNT hanc* (vitam) *ſcripto conſignaſſe*. Vides ut ſe ab illius monaſterii monachis diſcernat: alioqui ſcripturus, *ἤκουσα Audivi*, aut *ἠκούσαμεν audivimus*.

[49] Poſſunt Hieroſolymitanae locutiones in hoc ſcriptore animadverti. Tale eſt illud *ἀνέρχεσθαι εἰς Ἱεροσόλυμα*, *Aſcendere in Hieroſolyma*: quod bis legitur, num. 19. & 21. Quae *κυριολογία* [*loquendi proprietas*] peculiaris eſt ſcriptorum Hieroſolymitanorum, etiam in N. T. uſurpata. Vrbs enim ſancta in edito eminebat, comparata cum ceteris Judaeae locis, maxime autem cum Aegypto; ad quam qui ex Aegypto pergebant, ii *deſcendere* paſſim in ſcripturis dicuntur. Poſſim & alias huc locutiones afferre, quae videntur Hieroſolymitis familiares fuiſſe. Cujuſmodi & hoc eſt quod *Zoſimus* heic *Zoſimas* vocatur [de quo ad calcem Adnot. ſeq.] & quod num. 31. Judaea vocatur *οἰκουμένη*.

§. 3. *Ad ſect. 2. De duplici Zoſima. De haeretico* Zoſima *ſive* Zoſimo.

Paulus interpres num.2. ſic incipit: *In Monaſterio Palaeſtinorum* (Gr. ἐν τοῖς κατὰ Παλαιστίνην μοναστηρίοις, *in Palaeſtinae monaſteriis* : at fort. Paulus ſcripſerat, *In QVODAM monaſterio &c.*) *fuit vir ... nomine Zoſimas. Et nullus nos aeſtimet dicere Zoſimam illum, in praedicationis erroneae dogmatibus accuſatum SECTAE ALTERIVS* [ſic verbo reddidit, quod Graece eſt ὡς ἑτερόδοξον] *alius enim hic & alius ille, & multa inter utroſque diſtantia; licet unum uterque ſortiti ſint vocabuli nomen. Hic itaque Zoſimas ab initio in uno Palaeſtinorum converſatus eſt monaſterio* &c. Sane notandum eſt, auctorem heic nomen monaſterii fuiſſe deſignaturum, ſi ſciviſſet. Verum hoc fidem narrationi non derogat: nam Zoſimas poſt elapſos annos LIII. monaſterium prius reliquerat, & in aliud commeaverat, in quo ad finem uſque manſit. Monachis autem poſterioris monaſterii, a quibus has narrationes ſcriptor didicit, latebat prioris monaſterii nomen, quia illud patefacere Zoſimas noluit. De quo vide num.4. medio. Verum haec obiter.

In diſcrimine autem *Zoſimae duplicis*, eâdem formula Noſter utitur, atque in optimis ejuſdem & ſuperioris aetatis auctoribus uſurpatam reperi (ἄλλος γάρ οὗτος καὶ ἄλλος ἐκεῖνος &c. *alius hic, alius ille*) quoties unum, de quo loqui incipiunt, ab alio cognomine, ſed tamen celebri, diſtinguere ſatagunt. Nunc illud eſt inquirendum, ecquis ille alter celebrior *Zoſimas* haereticus fuerit, a quo monachum ſedulo diſcernere Auctor penſi habuit: de quo nemo, quod ſciam, ſe anxium praeſtitit. Quaerendus eſt autem *Zoſimas* qui hos characteres habeat, ut fuerit haereticus, ut non incelebris (alioqui non neceſſe erat inter utrumque diſtinguere, nullo imminente periculo, ne monachus cum alio obſcuriore Zoſima confunderetur) & ut antiquior monacho fuerit. Hoc ultimum colligitur ex Gr. ΠΟΤΕ διαβληθέντα, *QVONDAM accuſatum ut heterodoxum*. Is autem non alius mihi videtur, quam ille *Zoſimus*, haereticus Arianus, urbis hujus Neapolitanae pſeudoepiſcopus, in locum S. Maximi Mart. intruſus circiter an. 359. Eum celeberrimum Divini Numinis animadverſio reddidit, quam ex Libello precum Marcellini & Fauſtini [50] lector cognoſcere poterit. Ea inquam Divina punitio ſacerdo-

(50) In eo libello circa medium ſic legitur. „ Sanctus vir Maximus Epiſcopus, cujus ſupra „ meminimus „ (*iis verbis, quae nos ſupra in Adnotatis retulimus ubi de S. Rufino ad VII. April.*) „ fidem vindicans rectam, conſortiumque reprobans haereticorum, ductus eſt in exſilium. In loco ejus praevaricatores ordinant „ nomine ZOSIMVM, qui & ipſe prius quidem „ Catholica vindicabat. Res iſta in Neapoli civitate Campaniae acta eſt. Cognoſcit hoc S. „ Maximus, & de exſilio ſcribens dat in eum „ ſententiam, non ſolum Epiſcopali auctoritate, ſed etiam aemulatione ac virtute Martyrii fruens in gloriam Divinam. Sed poſt aliquot annos B. Lucifer de quarto exſilio Romam pergens, ingreſſus eſt Neapolim Campaniae; ad quem Zoſimus venire tentavit, illa „ forte fiducia, qua ſcil. jam de impietate correxiſſe videbatur. Sed hunc Lucifer confeſſor ſuſcipere noluit, non ignorans quae geſſerat. Imo & S. Spiritus fervore Epiſcopi & „ Martyris ſententiam robuſtius exſequitur, dicens quod epiſcopatum ipſum, quem ſibi ut „ adulter vindicat, ſpeciali Dei judicio non habebit, & ſic quoque ſentiet poenam ſuae impietatis. Sed non poſt multum tempus idem „ Zoſimus, quum in coetu plebis vult exſequi „ ſacerdotis officia, inter ipſa verba ſacerdotalia ejus lingua protenditur, nec valet eam „ revocare infra oris meatum, eo quod contra „ modum naturae extra os penderet, ut bovi „ anhelo. Sed ut vidit, ſe linguae officium perdidiſſe, egreditur Baſilica, & res mira! foris iterum in officium lingua revocata eſt. Et „ primum quidem non intelligitur, in eum compleri ſententiam Martyris & Confeſſoris. Sed „ quum hoc ipſum toties iterum patitur, quoties in Baſilicam diverſis diebus intrare tentavit, ipſe poſtremo recognovit, ob hoc ſibi „ linguam inter pontificii ſollemnia [illegible]gari, ut ſanctorum epiſcoporum in unum rite „ prolatam ſententiam probaret. Denique ceſ- „ ſit

cerdotem infeliciſſimum eo uſque nobilitaverat, ut ſcriptor hic neceſſarium duxerit ſuum hunc Zoſimam ab illo altero famoſo ſejungere, nequis nefarium haereticum heic laudari ſuſpicaretur.

§. 4. *Ad priores tres vitae ſectiones. Graeca ex Latino, ut & Latina ex Graeco, ſupplentur aut emendantur. Chronotaxis annorum Zoſimae.*

Num. 1. v. 22. καὶ ἀπιστεῖν ... οὐ μοι δοκεῖ ἔχειν τὸ εὔλογον. *Rebus talibus fidem derogare, non mihi videtur, rationi conſonum*. At Paulus: *Ejus ... qui incredulus eſt ... non mihi pertinebit periculum*: quid ſecutus, non aſſequor. An in ſuo libro legerat, εὐλόγως pro τὸ εὔλογον? Atqui ſic quoque ἔχειν εὐλόγως neutraliter erat *rationi conſentaneum eſſe*. Verum Paulus ſic verba fort. conſtruxerit, οὐκ εὐλόγως δοκεῖ ἔχειν μοι, *non jure videtur ad me pertinere*. Raro huic parem ἀστοχασίαν in hoc interprete reperies. Hinc poſt tres verſus plura in Graeco deſunt, quae in Interprete in hunc modum habent, *Faciatque capaces ſancti verbi, ne rei exſiſtant Dei miraculorum, quae plura in ſuis fieri praedeſtinavit electis*. Et in fine ſectionis haec quoque in Graeco deficientia admetitur Noſter: *Magnum virileque certamen venerabilis Mariae Aegyptiacae, videlicet qualiter expleverit tempora vitae ſuae.* Quae ex ipſius Graeci auctoris manu profecta cenſeo; alioqui hoc totum prooemium propoſitione carebit.

Num. 2. v. 13. vetus interpres de Zoſima ſic poſuit: *Omne enim praeceptum ſibi traditum canonis* (hactenus non male: quae ſequuntur, non item) *ab his qui ab infantia educati ſunt, luctam perfectae diſciplinae monachicae irreprehenſibiliter conſervabat*. Verum haec poſteriora Graece ſic concipiuntur, ὑπὸ τῶν πρὸς τὴν τοιαύτην αὐτὸν παλαίστραν παιδοτριβησάντων, ἐφύλαττεν, h. e. (ut etiam ſuperiora interpreter) *Omnem traditam Regulam ab iis, quibus ad talem ſibi peculiarem palaeſtram inſtruere curae erat, cuſtodiebat*, ille Zoſimas ſcil. At Paulus longius abiit. Verum quo propius abſit, tollenda eſt diſtinctio ante *Luctam*; quae vox regenda eſt ab *Educati ſunt*, non a *Conſervabat*. Nam huic auctori *Educari* tantumdem quod *Edoceri*. Sic num. 1. *Divina agere ... educatus* i. e. edoctus, Gr. μεμαθηκώς. Sic etiam heic, *Educati* (h. e. edocti) *ſunt luctam* &c. Sic omnia pulchre procedent: niſi quod in eo ſolum Noſter offendit, quod illud παιδοτριβησάντων paſſive tranſtulit, quum non ſit neutrum, ſed activum; nec ſit *diſcere*, ſed ſit *docendi* verbum, idque ex palaeſtra tranſlatum. Mox aliqua Paulus affert, quae Graece non leguntur: quae adſcribere non refert (ſicuti nec illa quae interdum pluſcula in Graeco ſunt) niſi ſicubi id magnopere intererit, cujuſmodi eſt quod ſequitur.

Nam in fine ſectionis hujus ſic Graece legitur, καθάπερ εἶπεν ὁ Κύριος, *ſicut di-*

„ ſit epiſcopatui, ut lingua, quae ceſſerat, red-
„ deretur. Non res antiquas referimus, quae
„ ſolent quadam ratione in dubium venire. Nam
„ & Zoſimus hodieque in corpore eſt, uſum jam
„ linguae non amittens, poſtquam maluit cũ epi-
„ ſcopatus amiſſione vivere dolens ſuis impieta-
„ tibus.

Nec refert, quod is, de cujus fato Libellus Marcellini narrat, *Zoſimus* (Ζώσιμος) vocetur, hic vero alter, inclinatione diverſa, *Zoſimas* Ζωσιμᾶς. Nam revera *Zoſimus* & *Zoſimas* unum idemque eſt nomen, ſola dialecto varians. Nam quae apud Graecos in ΟΣ deſinunt, ea ſolent a Syris, maxime Palaeſtinis in ᾶς terminari, ut *Lucas* pro *Lucius*, *Theudas* pro *Theodorus*, *Epaphras* pro *Epaphroditus*. Neque ubi id accidit, ſemper pars ultima nominis abſcinditur; quod cenſuit Grotius ad initium Evangelii Lucae. Nam & ſine ullius ſyllabae detrimento ex *Rufo* immutatur *Rufas*, & heic ex *Zoſimo Zoſimas*. Quocirca ne dubita, quin uterque *Zoſimas* (quorum heic inſtituitur comparatio) Ζώσιμος *Zoſimus* a noſtris ſit nuncupatus. Proinde nihil magnopere cauſae fuit, cur quidam Baronium reprehenderint, quod hunc *S. Zoſimam* cum Aegyptia collocutum ſub *Zoſimi* nomine Martyrologio inſeruerit; re enim vera *Zoſimas* & *Zoſimus* unum idemque eſt nomen, uti ſatis oſtendimus. Ceterum S. Zoſimas [de quo haec vita loquitur] non tantum apud Graecos, ſed etiam alicubi apud Latinos olim cultũ obtinuit.

dixit Dominus, quum tamen nec ſuperiora, nec quae ſequuntur, ex Evangelio petantur. Quare deeſt Graece Evangelii locus, ex Paulo ſupplendus, qui ſic poſuit: *Si enim, ut ait Dominus, Beati mundo corde, quoniam ipſi Deum videbunt; quanto magis &c.*

Num.3. initio Graece ſcribitur, ἐξ ... πατρικῶν ἀγκαλῶν, *ex paternis ulnis*. Sed in Bavarico legi μητρικῶν, ſubnotat Papebr. quod rectum eſſe Pauli interpretatio arguit, *Ab ipſis, ut ita dicam, maternis ulnis*. Verum quid hoc eſt *A maternis ulnis* Zoſimam fuiſſe monaſterio traditum? Laxe eſt hoc interpretandum, itaut ſeptennis verbi cauſa, aut ſummum duodennis in coenobium intraverit. At Papebrochii rationes nimio laxiores quis admiſerit, Z ſimam ſeptemdecim annos natum trudentis in monaſterium? quem vide in Comm.praev.ad finem n. 8. Eſtne hoc, *A maternis ulnis* abſtrahi quemquã? At inquit, de ſenio is conquerebatur in ſuo cum Aegyptia colloquio: quocirca neceſſe erit, tunc fuiſſe ſeptuagenarium: totidem autem anni conficent, ſi annis 17. addas alios 53. quos in priore coenobio vixit. Atqui nonne etiã ſexagenarius, aut annos 65. natus, *ſenex* dici poterat, praeſertim ſi vitam duriter h.e. aſcetice tranſactam addas? Ex his autem intelligitur, non annos dumtaxat XXX, ſed facile ad XL. aut ſaltem XXXV. Zoſimam Aegyptiacae ſupervixiſſe (ut qui prope centenarius obiiſſe dicitur) proinde ab hujus morte aliquanto propius abfuiſſe ſcriptorem vitae, etiam ſi non ante annum Chriſti ſexcenteſimum ſcripſerit.

In eo autem quod ſtatim heic ſequitur, Zoſimam *uſque ad tertium ſupra quinquageſimum annum* in priore monaſterio in aſceticam vitam incubuiſſe; noli id de vitae totius ſumma accipere, ſed de annis quos in eo coenobio traduxerat. Alioqui ſi tantum 53. aut 54. annos ſuae vitae in primo ſuo cum Aſcetria congreſſu numeraret (nam ex num.6. & ſeq. colligitur in primum incolatus in monaſterio poſteriore annum conferri debere iter illud Zoſimae, in quo nactus eſt Aegyptiam) is tum dici ſenex minime potuiſſet.

§. 5. *Ad ſectiones* 4. 5. 6. 8. 10. *Quid* βαλεῖν μετάνοιαν, & αἰτεῖν εὐχήν: *quid* Pſallentia, Regia, Occidens.

Vterq. textus ex altero corrigitur.

Num.4. quid ſit, βαλεῖν μετάνοιαν (quod paſſim in hac vita legitur, & alicubi ποιεῖν μετάνοιαν) notum eſt ex libris ritualibus Graecorum, quibus adde Roſweydi Onomaſticon in *Metanoeam mittere*, Suicerum, Goarum ad Euchol og.& Cangium in μετάνοια. Sed vel ſi nemo id antea expoſuiſſet; id optime ex hoc interprete diſceremus, qui eam locutionem reddidit hac alia *Genu flectere* (at num. 13. *proſtrare ſe*) qua genuflexione erga Hegumenum monachi tum diſceſſuri, tum etiam acceſſuri utebantur. Ex quo interprete hoc etiam diſcimus, fuiſſe hanc μετάνοιαν majorem. Nam duum generum erant, *majores* ſive ϛρωταί, & μικραί *minores*, quae capitis flexione perficiebantur. Heic etiam & in hac tota vita occurrit & alter ille ritus τὸ αἰτεῖν εὐχήν, h. e. *petendi benedictionem* ab Hegumeno, quod Paulo dicitur *petere orationem*; ut & *dare orationem* dicitur ipſe Hegumenus. Nam ut Graecis in hoc ritu εὐχή eſt *benedictio* (quippe quae oratione, cujus infra ſpecimen habes, perficiebatur) ſic apud Latinos *Oratio* eo ſenſu uſurpabatur, uti leges in Cangii Lat. Gloſſario in *Oratio*.

Num.5. quae Graece dicitur Ψαλμῳδία, ea interpreti eſt *Pſallentia*: quod & reperitur in Epiſt.3. Damaſi: *Peto ... ut ... Graecorum pſallentiam ad nos dirigere tua Fraternitas dignetur.* At poſterioribus neutrum *pſallentium* uſitatius fuit.

Num.6. quam Auctor πύλην *portam* monaſterii vocat, eam vetus interpres *Regiam* appellat, ex more ſcil. ſui ſaeculi, quando *Regia* de porta primaria ſive Baſilicae ſive monaſterii uſurpabatur.

Num.8. v.5. Paulus interpres ait: *Revertebantur autem, unuſquiſque habens proprii laboris teſtem propriam conſcientiam*; Nam is in ſuo codice ſic videtur legiſſe:

ἔχων τῶ ἰδίω ἐπίσκοπον γεωργίω [h. e. *ſui ſpeculatricem laboris* : pro quo nunc prave ſcribitur τῶ ἰδίω σκοπῶ γεώργιον] τὴν ἰδίαν συνείδησιν.

Num. 10. v. 9. πρὸς μεσημβρίαν βαδίζοντα, *meridiem verſus euntem* perſonam ignotam Zoſimas conſpicatur. At Noſter reddidit, *properantem ad partem occidentis*. Nec eſt veriſimile in Graeco δύσεως & μεσημβρίας vocabula, ſatis inter ſe diſtantia, potuiſſe a librariis permutari. Ceteroqui re vera meridiem verſus ab illa itum fuiſſe videtur: alioqui quid Zoſimae opus fuiſſet eo verſus currere, quam manere venientem poterat? Itaque *meridiem* verſus Aegyptia properabat: ac ſane videndum an non aevo Pauli *Occidentis* vocabulum etiam meridiem complecteretur; maxime quum ex Scriptura didiciſſent, meridiei horam dici *veſperam*, ubi de agno *inter utramque veſperam* maſtando agitur. An potius ea fuit apud quoſdam cardinum ſumma diviſio, in orientem & occidentem?

Ibid. v. ult. pro θεωρὸς καὶ ἐπόπτης vetus interpres poſuit *Profectus*. An ſcripſerat *Proſpectus*, ſive potius *Proſpector*? Ita plane.

§. 6. *Ad ſectiones* 11. 12. 13. 15. 17. *Variantes utrinque lectiones illuſtrantur: textus uterque corrigitur: quid* Divinitas, & σημειώσασθαι.

Num. 11. v. 3. ἐπὶ τὸ τῆς ἐρήμου ἐνδότερον. At interpres, *Apud inferiorem ſolitudinem*. Cor. *Interiorem*.

Ad finem ejuſdem ſectionis, locum de χειμαρρώδει alveo, de quo alibi diximus, ſic reddidit Paulus: *Venerunt currentes in quemdam locum, in quo quaſi aridus torrens deſignabatur* (Gr. ἐπετύπωτο i. e. *ſignabatur* aut *ſpeciem praeſeferebat*) hactenus cum Graeco convenit, non item in iis quae ſequuntur Graece in hunc modum: ὡ μοι δοκεῖ ποτὲ γενάμενος χείμαρρος (πῶς γὰρ ἂν ἐκείνῃ τῇ γῇ φανήσεται χείμαρρος;) ἀλλὰ τύπος τοιαύτης ἔλαχε θέσεως. Quae totidem verbis hoc ſibi volunt: *Non mihi videtur umquam fuiſſe torrens (quomodo enim in illa terra appareret torrens? ſed locus talem ſortitus eſt poſitum.* At longius abiit Paulus ſic transferens: *In quo fuiſſe torrentem conſideravit: ſed locus ille talem convenit, ut haberet ſimilitudinem, quomodo in terra illa apparebat.* Aut igitur Interpres ab auctoris mente aberravit, aut Graeca ſic paullo aliter in ſuo legit: ὡ μὲν ἐδόκει ποτὲ γενόμενος χειμ. ὡς γὰρ εἰ ἐν ἐκ. τῇ γῇ φαν. χείμ. τοι. ὁ τοπ. ἐλ. θέσ. Quae ad verbum ſic ſonant: *Ubi quidem videbatur fuiſſe torrens: nam quaſi ſi in illa terra appareret torrens, talem locus ſortitus eſt poſitum.* Quae ſenſu eodem, etſi verbis paullo diverſis, in Paulo ſunt.

Num. 12. v. 3. pro νενεκρωκὼς i. e. *laſſus* legit in ſuo Paulus κεκραγὼς, qui vertit *clamans*. Utrumvis autem contextus admittit: Ibid. v. 4. ante finem Zoſimas ὀξὺς ... καὶ πρὸς τὰ θεῖα σοφώτατος dicitur, eoque de Aegyptiae ſpiritu recte judicaſſe. Quae Graeca ita pulchre reddidit Noſter: *Strenuus ... & DIVINITATIS dono prudentiſſimus*. Quo loco *Divinitas* eſt facultas illa, quam nos *Theologiam* vocamus: ſed ſcriptores XII. ſaeculi ac deinceps eamdem diſciplinam *Divinitatem* vocabant (id quod & hodie ſermo Etruſcus uſurpat) atqui jam tum IX. ſaeculo eamdem notionem ei voci ſubjectam fuiſſe, hinc diſcimus.

Num. 13. v. ult. μετάδος εὐχῆς τῷ δεομένῳ τῆς σῆς ἀντιλήψεως. Sed in Bavarico legi τελειότητος, admonet Papebr. Idque adprobat Paulus, ſic transferens: *Et orationem tribue* (i. e. *benedic*: vide ſup. ad num. 4.) *indulgentiae tuae perfectionis*. Niſi quod viciſſim Noſter ex Graeco eſt corrigendus, ſcribendumque *Indigenti* pro *Indulgentiae*, quod nunc in editis ſine ullo commodo ſenſu legitur.

Num. 15. v. 5. Graeca ſic vetus interpres tranſtulit: *Ad orientem converſa* (Aegyptia) ... *coepit orare motu tantum labiorum in ſilentio*. At Graece ὑποψιθυρίζουσα h. e. *ſuſurrans* aut *ſubmurmurans*: quam vocem non tenuit Paulus. Sequitur: *Unde et Zoſimas nulla potuit verba ex ipſa Oratione agnoſcere*. At hoc ultimum ver-

verbum Graece erat *σημειώσασθαι*, quod poteſt quidem id ſignificare, quod vult Paulus: ſed tamen videndum, an non heic tantumdem ſit quod *per σημεῖα* h.e. *notas excipere*. Quod enim ex ea oratione nihil Zoſimas notis exceptum referre in adverſaria potuerit, hanc vitae ſcriptor cauſam affert, cur de ea oratione nihil in hac vita proditum fuerit. Quod ſi vera ſit haec interpretatio; tum neceſſe erit, attuliſſe ſecum pugillares Zoſimam, in eiſque res Aegyptiacae leviter adumbraſſe, quas ſuo tempore monachis ediſſereret. Ex quo ſequeretur, quod num.41. in Graeco dicit auctor, nihil dum ſcriptum de Aſcetria fuiſſe, intelligendum eſſe de juſta hiſtoria, nec excludi commentaria, quae Zoſimas a ſe notis tachygraphicis adumbrata in monaſterium attulerit. Mox v.7. ante finem pro πετύχισμαι (quod nihil eſt) legit, opinor, Paulus πετείχισμαι; nam reddidit *Circumdata*, utique pro *circum munita*. In fine ſectionis ejuſdem notandus eſt ritus quo Aegyptia ſibi crucem ſignavit, *Signat*, inquit, *ſe ſigno crucis in fronte, oculis, labris, atque pectore*.

Num.17. v.10. ad illa σκεῦος ἐκλογῆς &c. mendum typographicum interpreti inſidet: *Quid enim potero gloriari, quae diabolo vas tui* (cor. *ſui*) *electionis effecta?*

§. 7. *Ad ſection.* 18. *&* 20. *Vterque textus corrigitur & illuſtratur*. Σεμνὸς *pro* Oneroſus: *quid* ὑπέκκαυμα, *&* σκάμμα: *novum jurisjurandi genus*: εἱρμὸς *pro* Sequentia: πληροφορέω *&* Satisfacio: ἠλακάτη *interdum eſt* Fuſus.

Num. 18. v. 7. τοῦτο γάρ νῦν εἰπεῖν ὑπάρχει σεμνότερον, *hoc enim nunc grave ad dicendum* (ſeu dictu) *fuerit*. Novus eſt vocis σεμνὸς uſus, quae quidem de morum aut orationis gravitate uſurpatur: at heic eſt *gravis* h. e. φορτικός *oneroſus*. Vnde & Paulus reddidit, *Hoc autem NON BREVE eſt dicere*. Qui ideo ſic vertit, quia illud ſequebatur, *Illud autem citius* (imo *brevius*, Gr. συντόμως) *dicam*.

Ibid. v.11. Aegyptia ait, *Septemdecim annos perſtiti, publicum proſtans impudicitiae* ὑπέκαμμα. Vltimam vocem videtur Paulus ſive in ſuo legiſſe ὑπόκαυμα, ſive ita legi debuiſſe arbitratus, nam reddidit: Decem & ſeptem & eo amplius *annos tranſegi publice IN INCENDIO* (quod reſpondere voluit Graeco illi vocabulo) *jacens luxuriae*. Sed verius eſt, legendum eſſe ὑπέκκαυμα i. e. *fomes*, *ſuſcitabulum*, *igniculus*, *fax*, quidvis demum quo ignis ſuccenditur. In vetere Onomaſtico, Ὑπέκκαυμα, eſt *Subuſtus* (ſubſtantive ſcil. pro *Subuſtio*) *Incitabulum*. Ac ſuſpicabar equidem etiam ὑπόσκαμμα heic legi potuiſſe; quod quale (51) ſit, longum fuerit

[51] Videndum eſt, inquam, an non legendum ſit ὑπόσκαμμα, ac reddendum, *Publicum proſtans incontinentiae ſtadium*. Et σκάμμα *ſcamma* quidem eſt unum ex uſitatiſſimis palaeſtrae vocabulis, quo ſignificatur locus, in quo athletae decertabant; quem S. Ephrem Syrus initio lib. *de lucta ſpirituali* ſic definit: *Scamma eſt autem, fratres dilectiſſimi, medius locus, in quo athletae luctantur*. Atque ea vox Graece *foſſam* proprie deſignat. Hinc quia locus agonis in foſſae ſpeciem depreſſior erat, hinc σκάμμα pro loco ipſo certaminis uſurpabatur. Quam vocem poſteriores in Latium intulerunt; nam utitur Tertullianus, Hieronymus, & Coelius Aurelianus. Qui plura de *Scammate* ſcire cupit, adeat H. Stephani & Suiceri Thes. Fabri Agoniſt. Voſſii Etymologicon, & alios plures. Vt autem loci, in quo verſamur, elegantiam proprietatemque pernoſcas; ſciendum eſt, eam vocem etiam in agone πορνικῷ fuiſſe uſurpatam: cujus rei fidem facit Heſychius, apud quem & σκάμματα ſunt ἀγῶνες, ςάδια; & σκαμμάδες ſunt πόρναι. Vnde apparet, apud Alexandrinos [unde domo Heſychius erat] meretrices dictas fuiſſe σκαμμάδας, *ſcammades*, utique a *ſcammate*, quatenus id vocabulum ad meretricia trahebatur. A σκάμμα vero non video, quin pulchre formaretur compoſitum ὑπόσκαμμα; quod eſt, ἐμφατικώτερον, & huic loco convenientius. Et id quidem vocabulum in re tali & in ore Alexandrinae olim mulieris non male heic locum habuerit; nec mirum a Paulo non fuiſſe intellectum, qui penitiora Graecae linguae adyta non attigerit. Interim tamen hanc conjecturam abjicio; &, eodem Paulo duce, ὑπέκκαυμα ſcribi malo.

fuerit dicere : ſed praeferendum eſt tamen ὑπέκκαυμα. Poſt recitata verba ſtatim ſubjicitur, οὐ δόσεώς τινος, μὰ (52) τὴν ἀλήθειαν, ἕνεκεν : quod totidem verbis ſonat, *Non ullius mercedis gratia, non plane per* (jurantis ſignificatu) *Veritatem*, ſed quo plures amatores allicerentur. Novum plane fuerit iſtud jurisjurandi genus, *Per veritatem*. At Paulus pro μὰ τὴν ἀλήθειαν videtur legiſſe μὰ τὴν παρθενίαν, qui ſic poſuit *Virginitatem meam perdidi*.

Num.20. v.3. ait Zoſimas, Ne interrumpas τὸν ἕρμον ... *narrationis*. Ἕρμος nihil eſt : nec dubium eſt, quin legendum ſit τὸν εἱρμὸν i. e. *ſeriem*. Id vocabulum qua dixi notione apud profanos non eſt inuſitatum : at apud liturgicos Graecorum ſcriptores tritiſſimum. Eſt autem εἱρμὸς hymni genus, ſeu Troparium dans normam cantus tropariis ſubſequentibus. Zonaras in prooemio commentarii in Canones Anaſtaſimos Damaſceni apud Allatium ſic definivit : Εἱρμὸς (*Hirmus*) *appellatur*, *quod* [ἀκολουθίαν] *conſequentiam quamdam & ordinem cantici & conſonantiae tribuat conſequentibus poſt ſe tropariis*. Ac Meurſius quidem in ſuo Gloſſario *Hirmum* Latinorum *Tractui* reſpondere juſſit : quod non admittit Allatius, quum a *Tractu* (ita dicto, quod *tractim* caneretur) nihil normam modulationis accipiat. Itaque, opinor, magis eſt ut Graecorũ *Hirmus* Latinorum *Sequentiae* aequiparetur, tum quia in ſequentiis ad primae ſtrophae modulationem ſequentes conformari ſolent, tum etiam quia in adſcripto loco Zonaras *Hirmum* ἀκολουθίας *ſequentiae* vocabulo declaravit, tum poſtremo, quia quod heic vitae Auctor εἱρμὸν i. e. *ſeriem* (nihil de liturgica ſignificatione ille quidem cogitans) appellavit, id Paulus Latine *Sequentiam* (in editis eſt *Sequentia* neutraliter) nuncupavit, vertens, *N. praetermittas ſequentia tam ſalutiferae narrationis*. Inſueverant enim liturgico illi nomini interpretis hujus aures; quod nomen quũ *Sequentiae* apud aequales ſuos reſpondere ſciret, ob eam cauſam heic quoque, [ubi tamen nihil liturgicae notionis ineſt] *ſequentiae* vocem uſurpavit. Sic erant tum interpretes : eas Latinas voces e Graecarum regione ponebant, quae plurimum iis reſpondebant. Sic quia πληροφορία in vet. Gloſſis eſt *Satisfacio*, idq. revera pluries ſignificat; hinc ibi etiam, ubi eſt *Certum reddo*, Noſter ſatisfaciendi verbo utitur. Sic ſupra num.15. v.20. illud πληροφορηθήτω Paulus vertit *Satisfactus eſto*, h. e. certum habeto. Sic quoque num.24. v.1. πληροφορίαν expoſuit *ſatisfactionem*. Ac mitto de ſimilibus interpretamentis plura dicere.

Ibidem v.6. τὸ αἰσχρὸν ῥημάτων idem reddidit *verborum meorum obſcuritatem*. Vbi Surius & aliae tres editiones habent *Scurrilitatem*. *Sed Paulus* [ait heic Roſveidus] Obſcuritatem *ſeu* Obſcurritatem *a* Scurra *formaverit*. Verum nihil eo acumine neceſſe erat, quum facilius fuerit, Paulum ſcripſiſſe primitus *Obſcenitatem* [maxime quum in Cyrilli Gloſſis αἰσχρὸς reddatur *Obſcenus*] mox librarios, mutatis duabus mediis evanidis litteris, id mutaſſe in *Obſcuritatem*, ratos id quadrare in ſupra poſitum Aegyptiae dictum, quod *ſubobſcuram* haberet obſcenitatem.

Ibid. v. 7. ἠλεκάτην [cum E pro A in altera ſyllaba, quomodo & in Heſychio reperitur] Paulus reddidit *fuſum*, quum tamen Graeca illa vox *colum* deſignet. Et *colum* quidem huic loco convenientius erat : ſed tamen eſt ubi ἠλακάτη *fuſum* notet, unde & plurale ἠλακάτα Heſychius ἄτρακτον i. e. *fuſum* exponit, nec immerito, quia apud Hom. bis illud ἠλάκατα cum *vertendi* verbo jungitur. Verſu 12. vocem σφριγῶντας [h. e. *laſcivientes*] non ſatis tenuit interpres, qui tentando expoſuit *Acerrimos*. Mox ſtatim ſequitur

B b in

(52) Graecum μὰ eſt abnuentis cum jurejurando ; nec ſolum apud antiquos, ſed etiam aevo poſteriore in ore vulgi erat. In fragmento Limonarii S. Sophronii Hieroſ. recitato in VII. Synodo, monachus quidam ſic jurat, μὰ τὸν ἐνοικοῦντα ἐν τοῖς ὑψίστοις, *Non per eum qui in altiſſimis habitat*.

in Papebrochiana editione parentheſis, [mendoſa illa quidem, ſed quae facilis ad corrigendum ſit] in qua bis eadem ſententia inculcatur ineptiſſime: ſed poſterius tantum inciſum Pauli interpretatio agnoſcit.

§. 8. *Ad ſection.* 22. 23. 24. 25. Taxo *pro* τάσσω. *De Confeſſione & Communione Aegyptiae. Sanctum ſanctorum non ſemper impervium feminis. Quid* Fidedicere, Convenientia, Ducatrix. *Paulus pluries emaculatur. Nicenae Synodi ex hac vita teſtimonium.*

Num. 22. deſcriptio illa ingredi conantis in templum & ſecutae ſaepius repulſae paullo infelicius Noſtro proceſſit. Verſu 4. ante finem illud πεπαγμένης vertit *Taxata*. *Quaſi*, inquit, *militaris multitudo eſſet taxata, ut mihi ingredienti aditum prohiberet*. A fut. enim τάξω ſibi formarunt verbum *Taxo* i. e. ordino. Huc pertinet, quod ſicuti τάσσεσθαι eſt haud raro *conſtitui*, *cenſeri*, ſic etiam in l. un. C. Th. *de comit. & archiatr.* ſcriptum reperitur *Taxari* (τάσσεσθαι) *inter vicarios*. Vt jam olim videatur Graeco τάσσω habitum fuiſſe ἀντίστοιχον Latinorum *Taxo*.

Ibib. v. 6. Paulus: *Et quum veniſſet hora Exaltationis Divinae Crucis*, Gr. ὥρα τῆς θείας ὑψώσεως, *hora Divinae exaltationis*. Hunc locum expendemus ad diem 3. Maii. Notandum eſt autem, a verſu 21. ſectionis hujus procedere initium teſtimonii illius longioris, quod ex hac vita, producitur a VII. Synodo Act. IV. quod incipit illis verbis τὰς μὲν ἄλλας ac pertinet uſque ad finem ſect. 25. Quod ſane teſtimonium contuli cū Gr. editione Papebrochii: & quamvis tertio quoque verbo utrinque variantes lectiones occurrant, nullam reperi tamen, quae ſententiam immutet, aut ex qua pronuntiare veris, vel uno inciſo auctiorem alterutrum codicem dici poſſe. Fatendum eſt tamen, in Nicena Syn. mundiora eſſe omnia, & aptiorem Graecam ſyntaxin; ut haud dubie totus hic locus ad Nicenum exemplum tuto conformari poſſit. Niſi quod Paulus hac quoque tota parte plura interdum habet, quaedam non plane aſſequitur, aut alioqui diſconvenit: quae ſicubi uſus popoſcerit, enotabimus.

Num. 23. v. 24. inter μετάνοιαν & βοήθησον Paulus inſerit, *Percipe confeſſionem meam.* Quod a Graeco primitus non abfuiſſe, reor. Id vero ad laudis ne an ad peccatorum confeſſionem retulit? Poſterius verum eſt: nam eo tota allocutio praecedens ſpectat. Verum de Confeſſione & Communione hujus Aſcetriae videbis inferne [53] adnotata.

Num. 24. v. 15. ἐντὸς τῶν ἁγίων γεγένημαι. At in Nicena τῷ ἁγίῳ τῶν ἁγίων;

idque

[53] *De Confeſſione & momentaria Communione Mariae.*

De Confeſſione peccatorum poſt Baron. ad an. 56. praeclara habet Mabillonius in Praef. I. ad ſaec. 3. Bened. num. 80. & ſeq. Atqui in pleriſque veteribus formulis ea Confeſſio Deo & ſacerdoti fieri dicitur. Heic autem etiam Deipara, tamquam ἐγγυητὴς *fidedictor*, intervenit: unde & eam Aegyptia alloquitur, *Percipe confeſſionem meam*. Merito in hodierna formula quae incipit *Confiteor*, Deo, Deiparae, aliiſq. Sanctis, poſtremo ſacerdoti confitemur.

Quamvis autem vitae auctor de confeſſione Aegyptiae apud Sacerdotem facta nihil narret [certe quia in memoriis, quas de ea collegerat, nihil repererat, quod eo ſpectaret] fatendum eſt tamen, Aſcetriam ſive in ipſa Baſilica, ubi converſionis compos evaſit, ſive in Eccleſia Praecurſoris prope Jordanem, ubi ſanctorum myſteriorum effecta eſt particeps, ſua ante crimina ſacerdotis auribus commiſiſſe. At erunt, quibus tam praepropera communio [infra num. 26. v. 12.] praeter antiquae Eccleſiae morem videatur. Fateor. Verum in hac vita, ut plura admiranda ac ſupra fidem, ſic quaedam etiam praeter conſuetum morem. Nec mihi heic aliud dicere in mentem venit, niſi ut, ſicuti Aegyptiae converſio tota uno momento temporis ſimul incepta atque perfecta fuit, ſic ſacerdos ille, cui ſuam mulier ante actam vitam pateſecerat, interno lumine admonitus, nefas ſibi eſſe duxerit eam diutius a ſacra menſa abſtinere. Poſtremo haec ipſa ineunte VIII. ſaeculo a Damaſceno, eod. vergente a Nicenis Patribus legebantur; nec tamen, quia praeter morem facta narrarentur, quiſquam inventus eſt, qui ea ut abſurda aut incredibilia contemneret. Nec pluribus heic opus arbitror.

idque adprobat Paulus, ſic vertens, *Et ſic intra Sancta ſanctorum reperta ſum.* Sed utroque modo id efferebatur, cum geminatione ac ſine. Volunt autem, id locum fuiſſe ſanctiorem, Clericis tantum, viris laicis raro, feminis numquam adeundum. Sed id nec ſemper nec ubique obtinuit. Conc. Turon. II. vergente VI. ſaec. habitũ cap. 4. & Capit Car. M. lib. 7. c. 203. *Ad orandum vero & communicandum, laicis & FEMINIS, ſicut mos eſt, pateant Sancta Sanctorum.* Ibid. v. 6. ante finem Interpres: *Currens autem ad illam, quae me fidedixit,* Gr. ἐγγυησαμένην, Deiparam intelligit. Mox ſtatim, *Conjunxi* (54) *igitur me in illum locum, ubi* (τῆς ἐγγύης) *fide dictionis conſcriptum erat chirographum*. *Fidedicere* pro fidejubere non eſt uſquequaque barbarum. Appuleius de deo Socr. *Quis pro te deus fidedicet?* Apud Auguſtinum epiſt. 23. de bapt. pueris, pro his *parentes, tamquam fidedictores, reſpondent.* Quod autem Deiparam *fidedictorem* heic & infra pluries vocet, id ad ſibi datam peccatorum veniam eſt referendum.

Ad Num. 25. v. 6. Pauli locus eſt inquinatior: *Tempus eſt jam implere* (cor. *impleri*, nam Gr. eſt πληρωθῆναι) *quae fidedixi* (ſcribendum *fidedixiſti* ex Gr. ἐνεγγυήσω) *fide dilectionis* (Gr. ἐγγύης i. e. *fidedictionis*) *tuae placita*. Hoc ultimum Graece eſt τὰ σύμφωνα i. e. *pacta.* Ac paſſim in juris Romani libris *Placita* ſunt conventiones; ejuſque vocis, quatenus id ſignificat, Iſidorus IV. Orig. 24. etymologiam affert. At infra num. 28. v. 15. ἀνεμιμνησκον τῶν συμφώνων, Noſter vertit, *Me ipſam ad memoriam revocabam de convenienti* (i. e. conventis) *fidedictionis, quam feceram*. Quamquam non dubito, quin Paulus ſcripſerit *de CONVENIENTIA*: quae vox paſſim in Capitularib. & alibi eſt ipſa conventio. Mox v. 9. Paulus ſic reddit: *Eſto mihi ſalutis ducatrix*. Poterat reſtitui *Educatrix*, quia Graecè eſt σωτηρίας διδάσκαλος, & apud Noſtrum *Educare* idem eſſe quod *docere*, ſupra oſtenſum fuit. Tamen praeſtat retineri *Ducatrix* a *Ducator* pro *dux*: quod femininum Appuleio Scaliger ad Manil. ex vet. MS. reſtituit in de Dogm. Plat. *Illae vero vitiorum ducatrices iracundia & libido*. Maxime quum illud διδάσκαλος Noſter non neglexerit, addens, *& veritatis magiſtra.* In fine ſectionis hujus poſt δέσποινα, plura Paulus admetitur, quam quae in Niceno teſtimonio & edit. Papebr. reperiuntur: non id praeter ſolitum. Atq. heic in illis verbis συντόνως ἐβάδιζον deſinit teſtimonium ex hac vita depromptum in VII. Synodo: cui ſtatim hoc ibi ſubnectitur: *Joannes Reverendiſſ. monachus ... Talem imaginem nos vidimus in ſancta Chriſti Dei noſtri civitate, & crebrius eam ſalutavimus*.

§. 9. *Ad ſect. 26. 27. 28. 29. De* Ammae *&* Nonnae *notione & origine*: Benedictio: Mi: Τρικυμία. *Vterque textus comparatur & explicatur*.

Num. 26. initio exeunti de templo Aegyptiae quidam tres folles largitur, ſic eam compellans apud Interpretem: *Accipe haec, Nonna*. Graecum ſane Ἀμμα (55) cui *Nonna* apud ſcriptores noſtros reſpondet, vox honoris eſt, qua aſcetriae aut ſanctimoniales compellabantur. Vnde

(54) *Conjungere* proprie quidem videtur idem fuiſſe, quod *Reverti*; ac venit opinor ex Gr. ἀναζεύγνυμι, quod eſt *revertendi* verbum, ubi ſcilicet rurſum junguntur ad currum equi. Sic etiam infra ad num. 32. v. penult. idem hic noſter, *Remeans ... conjunxit in monaſterio*. Quamquam utrique loco in Graeco ſunt *perveniendi* verba: & paſſim ſcriptoribus aevi medii *Conjungo* eſt ſimpliciter *Pervenio*: unde fit Italis *Giungere*.

[55] Ea vox eſt Syrae originis, apud quos אמא *imma* ſive *amma* eſt *mater*, eſtque ex Hebraeo propagatum nomen. Quumque ea vox paſſim in Eccleſiae ſcriptoribus de ſanctimoniali aut aſcetria uſurpetur [quas nos etiam *matres* honoris gratia vocamus] omnino credendum eſt, in Palaeſtinae finibus primum tum virginum, tum viduarum aſcetriarum excoli inſtituta coepiſſe: quae ubi latius propagari contigit, etiam vox *Amma* ſimul inde diffuſa fuit. Apud profanos olim, teſte Etymologo, etiam Rhea dicta fuit Αμμα, nempe quod omnium nutrix

de poſſumus intelligere, ſive hanc Aegyptiam ſtatim a converſione ſua ſe ad aſcetriae cultum compoſuiſſe, ut talis jam videri illi homini potuerit; ſive quod magis eſt [nam mora nulla ad ſe comparandum interpoſita ex narratione ipſa colligitur] id ſine certo animi conſilio ab homine illo dictum, acceptum fuiſſe in omen futurae *ἀσκήσεως exercitationis*: eoq. ejus appellationis factam a ſcriptore mentionem. Ex iis porro tribus nummis tres ſibi panes ſe comparaſſe narrat, & hos accepiſſe *εὐλογίας ἐφόδιον* h. e. *in benedictionis viaticum*. Vbi *εὐλογία*, ſicuti & Lat. *Benedictio* eſt *munus*: quo ſenſu *benedictio* uſurpatur Gen. XXXIII. 11. & paſſim ab Eccleſiae ſcriptoribus. Fortaſſis etiam ad *eulogias* h.e. panes benedictos alluditur. Aut poſtremo verius eſt *annona*, quam ſecum monachi daturi ſe in viam auferebant. Interpres paullo laxius: *Et hos* [panes] *accepi benedictioni mei itineris congruos*.

Num. 27. v. 6. *ὦ κυρία μου*, Paulus vertit, *O mi domina*. Nec alibi facile iſtud MI femininum reperias. Verſu penult. *Semel enim in hoc* (*κατεπηρώτησα*) *interrogavi te, ut de omnibus me doceas, nulla re praetermiſſa.* At Paulus heic mirus eſt: *Semel enim in hoc te manifeſtam cognovimus ordine, omnia te indiminute oportet nos edocere*. Nec video, quid fuerit ſecutus, quidve in ſuo repererit. Sed inquinatum eſſe locum interpretis, ſuſpicor.

Num. 28. in fine apud ſcriptorem Aegyptia ait: *Et exinde ſtabilis ſerenitas* [*ἐκ τρικυμίας*] *ex decumanis fluctibus mihi facta eſt*. Loco enim *decumani fluctus* [ut Latini uſurpant] Graeci utuntur voce *τρικυμίας*, quaſi ſi *tertianum fluctum* Latine dixeris. Atqui ad eam vocem ſibi penitus ignotam, tamquam ad Maleae ſinum, Paulus obſtupuit, eoque vocem illam caute eſt praetervectus.

Num. 29. v. 8. Aegyptia loquitur: *Ipſam* (Deiparam) *mihi adeſſe putans, quae me fidedixit*, *ὥσπερ προςάτιδα καὶ* [iſtud *καὶ* vel eſt inducendum, vel eſt *ἐμφατικὸν* pro *Et quidem*, aut *Et hanc*] *παραβαθεῖσαν, καὶ ποινὰς τῆς παραβασίας εἰσπράττουσαν*, h. e. *ut patronam & quidem* (a me) *violatam, & poenas transgreſſionis* (a me) *exigentem*. At Paulus ſive plura in ſuo codice legit, ſive [quod propius fidem eſt] ea non intelligens, inepte circumlocutus eſt in hunc modum: *Ipſam mihi veraciter adſtare ſperans* [h. e. *reputans*] *quae me fidedixerat, minanti me compellatione exaggerare furentem, quaſi praevaricanti, & poenas praevaricationis mihi imminentes ira mucronis contra me agentem*. Ante finem ſectionis plura quaedam in Latino ſunt quam in Graeco, quaedam etiam diverſa.

§. 10. *Ad ſect. 30. 32. 34. 35. Graeca pluries corriguntur & illuſtrantur. Quid οἰκουμένη. Summa Judaeae diviſio in habitabilem & deſertam.* Ἀπόβασα: Feſtinare: *Ritus Communionis*.

Num. 30. v. 3. Aſcetria narrat: *Panes illos* [tres]... (*ἀναλώσασα, τὰ δεκαεπτὰ ἔτη*) *ubi conſumpſiſſem, ſeptemdecim annis nutrita ſum herbis* &c. Verum tollendam eſſe importunam diſtinctionem poſt *ἀναλώσασα*, eamdemque poſt *ἔτη* reponendam, & ipſa narratio ſuadet, & Pauli interpretatio, quae talis eſt: *Panes quidem illos... decem & ſeptem expendens annis, deinde nutricabar herbis, quae inveniebantur in ſolitudine.* V. 15. pro *ἁμαρτωλὸν* Paulus legit *ταλαίπωρον*, quippe interpretatus: *Virtus Dei multis modis MISERAM animam meam... cuſtodivit*.

Num. 32. v. 6. Aegyptia pergit alloqui ſenem his verbis: *Τὸ δὲ νῦν ἔχων ἐν εἰρήνῃ πορεύθητι*. Non eſt dubium, quin legendum ſit *ἔχον* neutro genere, eſtque elegans locutio pro eo quod nos dixerimus,

nutrix & mater eſſet. Quamquam & *Nonna* [qua voce Paulus heic utitur, & Hieronymus, & alii poſterioris aevi; imo & Graecus ſcriptor Xiphilinus in Domitiano] nihilo minus indidem videtur profectum nomen. Fortaſſis enim fuerit ab Heb. verbo נין *nin*, quod eſt *ſuboleſcere, prolificare*. *Jod* autem medium cum *Vau* ſaepiſſime alternat. Et *Nonnae* quidem vocabulum hodiedum Italis in uſu eſt.

mus, *Quod nunc eſt*, *vade in pace*. At is error etiam Pauli codicem inſederat, reddentis, *His omnibus ACCEPTIS* (i.e. *auditis*, quod poſuit loco maſculini ἔχων) *in pace* &c. V. 20. οἰκυμένην i. e. *terram habitabilem* Paulus expoſuit *ſaeculum*. Id ex eo venit, quod apud aſceticos ſcriptores *mundus* (i. e. οἰκυμένη) & *ſaeculum* pro ſynonymis habentur, maxime quum Heb. *Olam* & mundum & ſaeculum deſignet. Verum hunc locum, quum ſit apprime notabilis, proderit adſcribere. Jubet ibi Zoſimam Mulier, anno ab hinc altero cum Sacramentis Dominicis accedere ad eumdem locum, addens, *Et exſpectato me cum his omnibus* [εἰς τὸ μέρος τῦ Ἰωρδάνυ τὸ προσεγγίζον τῇ οἰκυμένῃ] *in parte Jordanis quae cum oecumene* (i.e. orbe, aut terra habitabili) *committitur*, *ut veniens vivificorum donorum particeps fiam.* Quid heic porro eſt οἰκυμένη? Non aliud, ſi me audis, quam Cisjordanica regio, quae a ſolitudine Jordane medio ſecernebatur. Quum autem revera cis Jordanem terra tota habitabilis eſſet, hinc dicta Palaeſtinis eſt οἰκυμένη *oecumene* i. e. *terra habitabilis*, ac diſtincta a Transjordanica, quae ἔρημος *Eremus* h.e. *terra inhabitabilis* vocabatur. Ea ergo Palaeſtinis, maxime Hieroſolymitis, erat in ore omnium ſumma regionis diviſio in *Occumenen* h.e. Cisjordanicam frequentem habitationibus terram, & in *Eremum* (quae vox tertio quoque verbo occurrit in hac hiſtoria) ſive Transjordanicam ſolitudinem. Jam vero eas partes duas diſterminabat Jordanes, ad cujus dexteram ripam *Oecumene*, ad ſiniſtram *Eremus* diffundebatur. Jubet ergo Zoſimam Aegyptia ad dextram Jordanis ripam [cui & Zoſimae monaſterium imminebat] conſiſtere, ſe vero, quippe eremicolam, ad ſiniſtram adſtituram. Atque ea quae dixi, lucem non modicam Lucae affundent, apud quem II. 1. nondum plane conſtiterat, quid eſſet οἰκυμένη: de quo ſuo in loco videbimus. Jam vero quae v. 32. de Joanne Hegumeno narrantur, ea ab hac hiſtoria parabolicae narrationis ſuſpicionem amoliuntur.

Num. 34. v. 12. totum illud membrum [ἄραγε &c. *An mea indignitas venire illam vetuit?*] in Paulo deeſt; ut & illud huic reſpondens in fine ſectionis [*Heu indignitatem meam!*] nihilo magis in eodem interprete reperies. Omnino videtur utrumque poſtea fuiſſe additum.

Num. 35. v. 14. Aegyptia ſuper Jordanem ingrediens, ut ad Zoſimam pervenit, ἀποβᾶσα τῦ ὕδατος [Paulo, *deſcendens de aquis*] dicitur. Atqui aquae inferiores ripa ſunt. Sed hic ſcriptor eadem locutione uti voluit, atque ubi de appellentibus navim dicimus, eos ἀποβαίνειν, & in terram *exponi*. Quare illud ἀποβᾶσα non reddendum eſt *deſcendens*, ſed *expoſita*. Deinde illud σύντρομος, quod v. 16. legitur, Noſter vertit, *Cum magna feſtinatione*: non male: nam ſicuti *Trepidare*, ſic etiam & *Feſtinare* interdum ad *timorem* refertur. Salluſtius: *Feſtinantibus in magna inopia patribus*. Verſu 6. ante finem Aegyptia ante communionem, *Sicut mos eſt* [uti vertit Interpres] *pacis oſculum obtulit ſeniori*. In Graeco additur, εἰς τὸ σόμα, *in os*. Notandus hic ritus: ut & recitatio Symboli & Orationis Dominicae, quam ante ſuam communionem praemitti a Sacerdote voluit Mulier.

§. 11. *Ad ſect. 36. 38. 39. 40.* πιπηνός. *Vetus inſcriptio exponitur. Brachia pro pedibus anterioribus. Dynamii teſtimonium ſpurium. Priſci interpretes interdum ſe ut primos auctores gerebant. Feſti Aegyptiae multiplex Neapoli translatio.*

Num. 36. v. 4. καὶ φθάσας τινὰ σημεῖα. Videtur addenda negatio, κ᾽ ὐ φθάσας, quam Paulus in ſuo cod. reperit, quippe interpretatus, *Et non inveniens aliqua cupiti loci indicantia ſigna*. V. 11. Δεῖξόν μοι ... τὸν θησαυρὸν &c. haec periodus ab interprete abeſt. At v. 16. Graeca [quae leguntur hodie in hanc ſententiam: *Et vidit ad eam ejus loci partem, quae ad orientem ſolem pertinet, jacentem Sanctam exanimem*] non aſſecutus eſt Noſter, qui fort.

plura

plura in ſuo cod. nactus, locum ſic reddidit: *Et in extrema ejus* [loci χειμαῤῥώδους] *parte ſuperiore* [i. e. in ripa altera] *vidit ſplendentem* [Gr. ἀνίσχοντα *orientem*] *ſolem*, *& aſpiciens vidit Sanctae mortuum jacens corpus*.

Num. 38. v. 3. Ἆρα θάψαι … τὸ λείψανον; *Vtrumne Sanctae reliquias humare* convenit? Totum hoc in Interprete deeſt. In quo & inſcriptio a Graeco aliquanto diverſa eſt in hunc modum: *Sepeli*, *Abba Zoſima miſerae* [at Gr. ταπεινῆς i. e. (56) *humilis*] *Mariae corpuſculum*. *Redde terrae* (57) *quod ſuum eſt*; *& pulveri adjice pulverem*. *Ora tantum pro me propter* [at Gr. πρὸς i. e. *apud*] *Dominum tranſeunte* (quod refertur ad ſuperius *Me*: i. e. *pro me quae tranſii*) *menſe Pharmothi ſecundum Aegyptios*: *qui eſt ſecundum Romanos Aprilis die nona*, *ideſt V. Idus Aprilis* . . . *ſalutiferae Paſſionis*, *poſt Divinae & ſacrae Cenae communionem*. Vbi puncta apposui, ibi ex Graeco ſupplendum eſt, *In hac ipſa nocte*, quod in Paulo deeſt. Quae ſequuntur ſtatim apud Interpretem, in iis intra parentheſin interpoſui, quae plura quam in Graeco ſunt: *Has ſenex quum legiſſet litteras* [*cogitabat quidem prius*, *quiſnam eſſet*, *qui ſcripſit*: *illa enim*, *ut dixerat*, *litteras ignorabat*] *in hoc tamen* . . . *gaudebat*, *quia ejus ſanctum didicit nomen*.

Num. 39. Sectionis hujus Latina Pauli verſio nullo non loco plura ſupra Graecum textum, qui hodie eſt, admetitur: itaque facile Latina heic ſeſquialtera parte auctiora Graecis dixeris: quod invicem comparanti conſtabit. Adhaec v. 17. leo coepit προσαίνειν h. e. *adulari* ſeniori: quod rectius eſt, quam προσεγγίζειν *appropinquare*, quod in Bavarico legitur; maxime quum Paulus verterit *Innuere*, adulando ſcil. At v. 27. ubi pedibus anterioribus leo ſepulcrum effodit Sanctae, Interpres pro ποσὶν non ineleganter *Brachiis* ſcripſit. Hoc leonis obſequium teſtatum reliquit ſexto exeunte ſaec. [h. e. ante an. 596. de quo vide Papebr. heic in Comm. praevio num. 2.] Dynamius Patricius, Patrimonii Rom. Eccleſiae Rector in Galliis, in vita S. Marii Bodanenſis [apud Bolland. die 27. Jan.] ubi num. 9. ſic loquitur: *Si quis autem non credit quod aliquando ſylveſtres beſtiae*, *feritate depoſita*, *juſtorum utilitatibus noverunt famulari*; *audiat Paulo primo Eremitae leones ſepulturam feciſſe*, *& S. Mariae Aegyptiacae*. Ex quo colligit Papebrochius, vitam multo ante Dynamium ſcribi debuiſſe. Verum id non eſt neceſſe, quia ex fama id factum ſciri in occidente potuiſſet ante conſcriptam vitam. Tametſi quid diu diſſimulo? Illud *& S. Mariae Aegyptiacae*, nemo non videt, extra locum eſſe poſitum, quia ſtatim poſt *Eremitae* id ſcribendum fuerat. Atque omnino quovis pignore contenderim, id ſero textui adſutum fuiſſe, h. e. poſt Pauli noſtri tranſlationem, aut poſt Hildeberti Metricam Paraphraſim editam, nec eſſe e Dynamii manu. Adhaec VI. ſaec. *Aegyptia*, non *Aegyptiaca*, ea vocabatur.

Po-

[56] Sic etiam infra num. 39. v. 2. pro ταπεινὴ Paulus *Miſer* reddidit. Nam etſi Ταπεινὸς idem eſt atque *Humilis*: at videntur Graeci noſtrates id pro *Miſer* accepiſse: quo fit, ut hodiedum apud Italos *Tapino* & *Miſero* ſint plane ſynonyma.

[57] Totum iſtud, *Redde terrae*, *quod ſuum eſt*, a Graeco abeſt: nec neceſſarium erat, quippe ſatis id ſequentibus verbis inculcatur. Videntur autem ex vita S. Pauli primi Eremitae haec verba huc adſcita fuiſse. Ceterum ea ſententia etiam apud profanos tritiſſima fuit, cujuſmodi eſt illud poetae apud Tullium, *Mandanda eſt terra terrae*: quo & vetus αἰνιγματώδης inſcriptio pertinet, quae Capuae in pavimento Eccleſiae S. Benedicti adhuc legitur his verbis: TE. TIBI. VNA. QVAE. ES. OMNIA. DEA. ISIS. ARRIVS. BALBINVS. V. C. Ordo eſt: *O dea Iſis* [i. e. o Terra] *Arrius Balbinus vir clariſſ.* (dat) *te tibi*, [ſive terram terrae] *quae una es omnia*. Hoc ultimum utrinque verum eſt, tum theologice [nam ex profanorum theologorum ſententia Iſis, μυριώνυμος dicta, nullum non numen in ſe continebat] tum phyſice, quia ex terra communi matre cuncta gignuntur.

Poſtremo ſectio 40. tota a Pauli interpretatione abeſt [58] praeter doxologiam in fine, quae & ipſa Latine multo brevior eſt quam Graece. V.15. pro αὐτῶν. legendum eſt αὐτὸν. Ibidem quis ille ſit, qui hanc hiſtoriam ſcribi juſſit, cuique [κελεύσαντι] bona imprecatur auctor, non dicitur. Sed facile fuerit Hegumenus ejus Monaſterii, in quo auctor degebat.

At de Maria Aegyptia multo jam plura attuli, quam initio praevideram: ac plura etiam attuliſſem, ſi haſce animadverſiones cum metrica Hildeberti Paraphraſi conferre in mentem veniſſet; ex qua Pauli lectionem juvari poſſe, non dubito. Sed aliis trado hanc lampada. Interim hujus me cujuſcumque laboris in antiqui apud Neapolitanos Aegyptiae cultus gratiam minime poenitet.

Porro hodie Neapoli die XXVII. April. ea Aſcetria colitur. Nam de die IX. April. jam olim in poſtrid. Kal. retracta fuerat; hinc a Decio Carafa in diem III. ejuſdem menſis translata, poſtremo diei XXVII. [quam pridem, ignoro: ſed id facile ex antiquis Ordinibus recitandi Officii colligere curioſi poterunt] affixa fuit. Eadem & inter SS. Patronos cooptata jam pridem cernitur.

X P S TERENTINI ET AFRICANI

VT die XVII. Januarii *Antoninus* ὑποκοριστικῶς vocatur is qui eſt celeberrimus Magnus Antonius, ſic etiam qui non aliter quam *Terentius* in omnibus Graecis Latiniſque monumentis & Kalendario Moſcovitico toties laudato vocatur, is heic *Terentinus* dicitur. Horum autem duorum primus qui mentionem junctim faciat, eſt Theodorus Lector ad finem lib. 2. Collectaneor. his verbis: *Ejuſdem Theodoſii Magni temporibus*, ἀπετέθη κελεύσει αὐτοῦ εἰς τὸ Μαρτύριον τῆς ἁγίας Εὐφημίας ἐν τῇ Πέτρᾳ τὰ λείψανα τῶν ἁγίων μαρτύρων Τερεντίου καὶ Αφρικανοῦ, τῇ πρόδεκάτῃ καλανδῶν Οκτωβρίων, *depoſitae ſunt in Martyrio Sanctae Euphemiae* (59) *in Petra Reliquiae SS. MM. Terentii & Africani, ante diem X. Kal. Octobres*. Ob eam cauſam celebris horum duorum cum aliis 38. aut 42. ſociis feſtivitas in Eccleſia CPolitana fuit, uti patet ex Baſilii Menologio, Menaeis editis & Mss.; Menologio Sirleti, Synaxario Collegii Claromontani Pariſienſis, Maximo Cytheraeo, Anthologio: ubique autem hoc ipſo die. Sed & hoc

eodem

[58] Ex eo quod ſectio ultima ab Interprete omittitur, noli inde colligere, eam ſectionem a Gr. codice illo, ex quo ſua Paullus expreſſit, abfuiſſe. Nam ea pars praetermiſſa non alia de cauſa fuit, quia tota ſcriptorem Graecum tangit. Nunc veteres vitarum interpretes ea tantum in Latinum transfundere interdum amabant, quae unice ad hiſtoriae τὸ ὑποκείμενον pertinerent: atque omnino ita ſuas interpretationes adornabant, ut opus, non ex aliena lingua adſcitum, ſed domi natum & αὐτοφυὲς videretur.

[59] Haec Baſilica per hoc cognomentum diſtinguebatur ab aliis S. Euphemiae Baſilicis; quarum nobiliſſima erat, quae a Conſtantino M. in Hippodromo eſt aedificata. Fuit & illa S. Euphemiae aedes, quae vulgo τὰ Ολυβρίου, *Olybrii*, ab auctore ſcil. appellabatur. At duabus his aedibus antiquitate praeſtabat ea quae cognomento *in Petra* ſeu *Petrio* vocabatur. Quam Codinus quidem ab Anaſtaſio Dicoro & Ariadne Auguſtis aedificatam, in ſuis Originib. pag. 47. prodidit: verum non alia commoda ratione id explicari poteſt, quam quod, uti reor, eam Anaſtaſius reſtituerit, ornaverit, amplificaverit. Ceterum *S. Euphemiam in Petra* ante Anaſtaſium ſtetiſſe, ex recitatis Theodori verbis intelligitur. Imo eadem & ante CPolim ipſam ſteterat, teſte S. Nicephoro in Chronographia, qui eam a Caſtino epiſcopo Byzantino exſtructam tradit his verbis: οὗτος ἐν Βυζαντίῳ, ἐν τόπῳ λεγομένῳ Πετρίῳ, εὐκτήριον τῆς ἁγίας Εὐφημίας ἤγειρεν τότε μαρτυρησάσης, *Hic Byzantii in loco, qui Petrium dicitur, S. Euphemiae Oratorium, tunc paſſae martyrium, excitavit*. Eadem omnia & in Niceph. Calliſto VIII. Hiſt. 6. reperies, niſi quod epiſcopum pro Caſtino *Conſtantinum* vocat.

eodem die eorum meminit Martyrolog. Romanum, Galeſinius, Molanus, & quaedam Vſuardi Auctaria. Omnes hi martyres Africani fuere, ſub Decio paſſi, quorum anteſignanus ubique *Terentius* ponitur, tum in Graecorum libris Eccleſiaſticis, tum etiam in Actis (60) quae ex Graeco a Petro Franc. Zino in Latinum transfuſa Lipomanus dedit: ex quo Surius, ac poſtremo Henſchenius ad X. April. pag. 861. Poſtremo quod in his Faſtis hoc die *Paſſio* conſignatur, id, praeter omnium libror. Eccleſiaſticorum conſenſum, diſerte etiam confirmant metricae Ephemerides hoc hexametro:

Φασγάνῳ δεκάτῃ ὁ Τερέντιος εὔρατο τέρμα.

Enſe cadens decimâ finem ſortire, Terenti.

XI DP̄ STEPHANI EPI NRI

Hic unus ex illis noſtratibus Sanctis eſt, qui nunc primum ope hujus marmoris priſtino cultui reſtituuntur. Ac noſtris quidem hominibus ex quodam Menaeorum loco, quem infrà excutiemus, jam olim ſuboluerat, Stephanum I. qui VI. ineunte ſaec. ſedit, Sanctis eſſe adnumerandum: ſed tamen Menaeorum locus, pluribus ipſe difficultatibus impeditus, tanti viſus non fuit, ut Stephano illi veteris comperti cultus poſſeſſio vindicaretur. Ex hoc autem marmore id tantum aſſequimur, fuiſſe olim Stephanum Epiſcopum aliquem caelitibus adſcriptum: at quis is fuerit, argumentis aliunde conquiſitis eſt colligendum. Jam vero inde ordiar.

Ex tribus Stephanis, qui in Neapolitanorum Epiſcoporum ſerie occurrunt, tertius, qui circ. an. 920. adeptus eſt cathedram, huc non attinet, quippe centum prope annis poſterior hoc marmoreo monumento, quod medio IX. ſaeculo ſcalptum fuiſſe, demonſtravimus. Reliqui ſunt Stephani duo, primus & ſecundus: quorum uter hoc die colatur, nondum plane certum videri poſſit. Nam Jo: Diaconus, qui poſt hoc Kalendarium ad Epiſcoporum Chronicon conſcribendum incubuit, neutri certas ſanctitatis notas attribuit; idque pro ſuo more, quo paſſim alibi Epiſcoporum ſuorum cultu ac ſanctitate (quippe quae ex Eccleſiae Faſtis tunc apud omnes comperta eſſet) superſedet. Atqui priori Stephano, uti diximus, Menaeorum locus favere videtur, poſteriori vero fortaſſis *Stephaniae* nomenclatio. Quocirca ſic equidem hanc tractationem inſtituam, ut ubi de *Stephania* primum, mox de loco illo Menaeorum dixero, poſtremo qui ille demum ſit Stephanus qui hoc die ſignatur definire ſatagam.

§. I.

A priore ne an a poſteriore Stephano Stephania nomen acceperit.

Veterem noſtram Cathedralem Baſilicam olim inter cetera nomina paſſim *Stephaniam* fuiſſe appellatam, praeter innumera monumenta, declarat hoc ipſum Kalendarium, in quo Kal. Decembr. legitur, DEDICatio BASILicae STEPHANiae: De qua in loco plura dicemus. At ad etymologiam nominis, quod atti-

[60] In iis Actis id bene ſe habet, & ad hiſtoriae veritatem, quod num. 1. quum Fortunatianus praefectus Chriſtianos ad illicitos ritus adigeret, ii magnam partem juſſis obtemperarunt, praeter hos quadraginta, quorum *Terentius* ubique habetur praecipuus. Hoc inquam fidei naufragium in ceteris Chriſtianis, optime ſtat cum Deciana perſecutione (ad quam in Actis refertur hoc martyrium) in qua innumerabiles Chriſtianorum turmae juſto Dei judicio Fidem prodiderunt. At cetera Actorum immani παραδοξολογίᾳ laborant: nec a ſtylo Metaphraſtae, cui (apud Baronium hoc die) vulgo tribuuntur, abhorrent. Quorum Actorum compendium Menaea, & Baſilii Menologium exhibent.

attinet, miſſa Chioccarelli (61) opinione, certum eſt, ab aliquo *Stephano* (62) auctore id nomen ſibi comparaſſe. Et quidem uterque Stephanus veteris Cathedralis ſive conditor, ſive potius reſtitutor fuit. At uter de ſe nomen Baſilicae fecerit, non aeque certum eſt.

Antonius Caracciolus in Mon. Eccl. Neap. ad finem paginae 154. a Stephano I. id nomen (63) arceſſit; idque ſequitur Cl. Muratorius in Adnot. ad Jo: Diac. in Stephano II. Huic opinioni videtur velificari Jo:Diaconus de Stephano I. ſic ſcribens: *Fecit Baſilicam ad nomen Salvatoris . . . quae uſitato nomine Stephania vocatur*. Itemque in Stephano II. *Eccleſia Salvatoris, quae de nomine ſui Auctoris Stephania vocitatur*.

Verum haec ipſa verba poſſunt ſic accipi, ut id nomen non a Stephano I. ſed a II. reſtitutore Baſilicae inditum fuerit. Nempe quamdiu Eccleſia illa prior a Stephano I. facta, ſive potius amplificata, ſtetit, ea *Baſilica Salvatoris* dicebatur. At poſteaquam eadem ſub Stephano II. arſit, atque ab eodem reſtituta fuit, tum demum *de nomine ſui auctoris* h. e. reſtitutoris Stephani II. *Stephania* vocari: non abolito tamen priore nomine, coepiſſe videri poteſt. Nec ullum vidi monumentum Stephano II. h. e. octavo ſaec. antiquius, in quo *Stephaniae* (64) nomen uſurpatum repererim. At poſt Stephani hujus tempora nihil eſt eo nomine uſitatius. Nunc operae pretium fuerit utrumque Jo: Diaconi locum huic alteri ſententiae accommodare. De Stephano I. ſic incipit: *Sedit annos XV. menſ. II. Hic inter alia bonitatis ſtudia* (*bonitatis* vocabulum Jo: Diacono, laudatori modico, non aliud, credo, quam ſanctitatem ſuo tempore compertam deſignat) *fecit* (i. e. amplificavit ornavitque: nam, ut dicam ad Kal. Decembris, *Salvatoris* Baſilica antiquior erat) *Baſilicam ad nomen* (i. e. ſub [65] nomine) *Salvatoris, copulatam cum Epiſcopio; quae* (ſupple *nunc*) *uſitato nomine Stephania vocatur*. Hoc eſt quae prius (ante & poſt Stephanum I.) dicebatur *Baſilica Salvatoris*, ea nunc (ſcribente ſcil. hoc chronographo) *Stephania* vocatur. Eamdemque in partem accipi non incommode ejuſdem verba poſſunt in Stephano II. *His ita per-*

[61] Suavis eſt Chioccarelli originatio, id nomen adſciſcentis a Στέφανος *Stephanos, corona*: nim. quia in ejus Eccleſiae picturis XXIV Seniores coronas Salvatori offerrent. Eaque etymologia eo eſt mirabilior, quod Chioccarello obſcurus non erat Jo: Diaconi locus in Stephano II. ſcribentis: *Eccleſia Salvatoris, quae de NOMINE SVI AVCTORIS STEPHANIA vocitatur*. Poterat id dici clarius? Et certe Στεφάνειος [unde flectitur femininum *Stephania*, ſupple *Baſilica*] eſt ex eorum derivativorum genere, quae a nominibus propriis propagantur, ut Ἀλεξάνδρειος, Ἀριστοτέλειος &c. At a στέφανος ſive στεφάνη, quatenus *coronam* notat, fiunt στεφανίτης, στεφαναῖος (quod affert Suidas) & στεφανιαῖος. Ut omittam, quod familiare eſt ab auctoribus quaeri Baſilicis nomina, ut Neapoli *Severianam* ab Severo Ep., Romae *Liberianam*, & alia ſexcenta.

(62) Ab auctore inquam Stephano Ep. ſive I. ſive II. Vide locum Jo:Diaconi in Adnot. 61.

(63) Etſi mox pag. 163. eo labitur, ut ſimul etiam a Stephano II. & a στέφανος, quatenus *coronam* notat, id nomen derivandum putet. Mira vero etymologias tradendi methodus! quam ſi ſequamur, neceſſe erit primos nominum impoſitores id ſibi propoſuiſſe, ut non una ſed multiplici ſimul ab origine nomina petita rebus inderent, eoque pacto jam tum orituras de etymologiis lites ipſimet in anteceſſum componerent.

(64) Nec enim Jo: Diaconum moror, qui res narrans Stephano II. vetuſtiores, *Stephaniae* nomen uſurpat, fort. κατὰ πρόληψιν, *per anticipationem*: veluti quum in Joanne III. ait: *Hic fecit conſignatorium ablutorum inter Fontes majores . . . & Eccleſiam Stephaniam*, h. e. quae ſuo tempore *Stephania* dicebatur, etſi forte ante Stephanum II. nondum id nomen adepta eſſet.

(65) Sic ſemper loqui amat Jo: Diaconus. In Vincentio: *Fecit praefulgidam Baſilicam ad nomen beatiſſimi Praecurſoris Jo: Bapt*. In Agnello: *Fecit Baſilicam . . . ad nomen S. Januarii Mart*. In Stephano II. *Tria fecit monaſteria, quae ad nomen S. Feſti, & S. Pantaleonis MM. Sanctiq. Gaudioſi Conf. praetitulavit*. Ac paſſim alibi.

actis, *Eccleſia Salvatoris*, *quae* (ſupple *nunc*) *de nomine ſui auctoris* (h.e. ſi lubet, reſtitutoris Stephani II.) *Stephania vocitatur* . . . *igne cremata eſt* . . . . *Sed* . . . *eamdem* (Stephanus II.) *renovavit* .

Ex his Chronographi narrationibus vides jam non liquere, quid ipſe ſenſerit, utrumne *Stephaniae* appellationem ad priorem, an ad alterum Stephanum auctorem referat. Ac mihi quidem videtur ne ipſe quidem Jo: Diaconus ſciſſe, uter illorum *Stephaniae* nominis fons & origo fuerit, eamque ob cauſam ita ambigue locutus, ut utramvis in partem interpretari ejus verba lectori liceret. Verum ſi mihi detur optio, in Stephanum alterum pronior eſſem, non ſolum ea de cauſa, quod *Stephaniae* nomen apud nullum auctorem Stephano II. antiquiorem reperiatur; verum etiam, quod Jo: Diaconus de Stephania loquens ſemper praeſenti tempore utitur. In Steph. I. *Fecit baſilicam ad nomen Salvatoris* . . . *quae uſitato nomine Stephania vocatur* . Atqui ſi a primo Stephano nomen fluxiſſet, dicendum fuerat, *Quae de ejus nomine Stephania vocata fuit* . Sic etiam in Steph. II. (vide proxime adſcriptum locum) pro *Vocitatur* ſcribere debuiſſet *Vocitata fuit* .

Ac plane quidem ſi certo conſtaret, Stephaniae nomen ab hoc ſecundo Stephano manaſſe, videbatur is apud poſteros (a quibus praeſertim Kal. Decembris *Dedicatio Stephaniae* celebraretur) cultu non caruiſſe; maxime quum Jo: chronographus plura de poſteriore (66) Stephano, quam de priore prodidiſſe ſanctitatis indicia videatur. Sed haec quam ſint incerta, nemo non videt. Refero me igitur ad Menaeorum locum antiquiori alicui, quam ſecundus eſt, Stephano faventem.

§. II.

(66) *De Stephani II. rebus* .

I. Noſter Joannes Diac. de Stephano I. nimis jejune narrat, ut in antiquioribus praeſulibus ſolet: nec enim iis quae ſup. recitavi aliud addit, quam temporum conſignationem quam infra exponemus. At in Stephani II. laudes pleniore alveo diffunditur. Is Stephanus poſtquam *Parthenopenſem ducatum* (uti Noſter loquitur) *laudabili quiete duodecim rexit annos*; deſaeviente clade *inguinaria*, adhuc laicus & Conſul, unanimi omniũ voto, ac (inquit) *magnis precibus* ad epiſcopatum tunc vacuum expetitur. Et numquam quidem hanc regulam fallere, & ſcimus omnes, & Stephanus Papa in primis animadvertit. Qui quum *tantam populi* (Neapolitani) *devotionem in eum* (ducem & conſulem) *cerneret, tonſum atque regulari promotione* (regularem promotionem intellige, qua is per ſingulos gradatim ordines decurrit, antequam epiſcopus ordinaretur: jam enim ordinationes per ſaltum deſueverant) *epiſcopum conſecravit*. Papa Stephanus Stephani noſtri conſecrator non alius fuit, quam cui Adrianus ſucceſſit, tum noſtro Joanne Diac. teſte, tum etiam Anaſtaſio: niſi quod is ab Anaſtaſio *Stephanus III*. inſcribitur, qui revera *Quartus* fuit: hoc ideo, quia Stephanus II. [triduanus Papa] cũ Stephano tertio coaluit. Hinc vero apud Anaſtaſium in eod. Stephano III. ordinationem ſubitariam ſuam Conſtantinus Antipapa ita defendebat, *Nihil novi ſe feciſſe dicens, quia & Sergius Archiep. Ravennatium laicus exſiſtens, Archiepiſcopus factus eſt*; & *Stephanus Neapolitanae civitatis & ipſe laicus repente epiſcopus conſecratus eſt* . Haec defenſio in Romana Synodo anni 769. producta fuit. Quocirca Stephani noſtri ordinatio ad initia Stephani Papae & ferme ineuntem annum [illegible]68. eſt referenda. A quo ſi numeres anno[illegible]3; cum dimidio (quot ei tribuit Jo: Diac.) recte ejus mors incidet in *Indictionem Octavam* [ut idem ſcribit] ſed intellige finem Indictionis (quod notari volo, uſui poſtea futurum) h. e. ante Septembrem (unde Ind. Nona currit) anni 800.

II. At noſter Stephanus Neapolim rediens, a ſuis civibus *honorifice ſuſceptus, ſic de Divinis coepit ſtudere rebus, ac ſi puerulus in eis fuiſſet educatus* . In quo certe Divinae vocationis gratia luculenter ſe prodidit.

III. Pergit chronographus: *Romam direxit tres clericos, qui in Schola cantorum optime edocti, omnique ſacro Romanorum ordine* (Officiorum Divinorum ordinem intellige: unde celebris eſt libri inſcriptio, *Ordo Romanus*) *imbuti, ad propria redierunt* . Idem poſtea & Franci, & Angli & aliae orbis partes factitarunt, ad Romanos pleroſque ritus atque cantum ſe conformaturi: quod ex hiſtoriae monumentis luculenter patet. At hinc diſcimus, ante hunc Stephanum Eccleſiae Neap. ritum videri fuiſſe magna ex parte Graecanicum, etſi Latino ſermone in pleriſque Eccleſiis celebratum: at poſt hoc tempus primarias Baſilicas Romani ſinum

ni ſinum

II.

Menaeorum locus de S. Stephano expenditur.

Nunc illud examinabimus, quod pro Stephani I. ſanctitate ex Chioccarello aſſertur, ex iis ſcil. quae de S. Patricio Pruſae Epiſcopo & Mart. Raderus ex Menaeis in Latinum tranſtulit in I. parte ſui Viridarii pag. 221. ubi ſic Pruſienſes affatur Patricius: *Quare teſtamur apud vos, judicium per ignem a Deo olim perfectum iri. Vidi enim Neapoli montem ſex millibus paſſuum ab urbe diſtantem* (is eſt Veſuvius) ... *ex quo divinus ille ignis erupit, &, velut ſaliens unda, trecentas ulnas ultra montis verticem elatus, terram exuſſit, & ſaxa decoxit, quoad Stephanus ſanctiſſimus illa tempeſtate pontifex cum ſupplicatione ſollemni egreſſus, numen caeleſte deprecatus, flammam coercuit & extinxit.* Heic autem Stephanum I. Chioccarellus intelligit, quo ſedente videtur eruptio illa Veſuviana eveniſſe, de qua Caſſiodorus IV. Variarum 50. Atque hic demum Stephanus vocatur *Sanctiſſimus*. Sane ob hanc unam auctoritatem Stephanum hunc, Ant. Caracciolus, & (67) Vghellus inter ſanctos retulerunt, etſi nihil de hoc marmore reſciſſent.

Verum plura ſunt, quae parum huic auctoritati fidere forſan ſuadeant. I. Ac primum dici hoc poſſit, illud *Sanctiſſimus* [ἁγιώτατος] olim merum titulum epiſcopalem fuiſſe. Fateor. Verum inſtari contra poteſt, heic non tituli vi-

niſmum amplexas, pluribus interim relictis Graecae nationi Eccleſiis, in quibus Graecanicus ordo una cum lingua perennavit.

IV. Porro autem ex iis tribus Romae educatis clericis *unum Leonem, cognomento Mauruntα* (μαυρῦντα Graeci nominis formam habet) *Cardinalem* (vides initia *Canonicorum Cardinalium*, ut hodie vocantur, Eccleſiae Neapolitanae) *ordinavit Presbyterum*. De ceteris duobus clericis tacet: nã ii, de quibus ſtatim mox loquitur, alio pertinent. Pergit enim: *Alios deinde clericos in Monaſterium S. Benedicti* (Caſinenſis) *Paulo Levitae* [illum intelligit celeberrimum Paulum Diac. cognomine VVarnefridum, qui circ. ann. 766. in Caſinenſi coenobio vitam monaſticam eſt ingreſſus] *deſtinavit* (erudiendos ſcil.): *unus vero de iſtis Johannes nomine, qui poſt Diaconus ordinatus eſt, apprime eruditus effulſit.*

V. Poſtremo idem Stephanus tot praeclaras fabricas, tot opera reliquit, quot plures alii non modo perficere, ſed ne aggredi quidem potuiſſent. In Epiſcopio quidem Apſidem cum duabus turribus, vaſa, ornamenta, picturas, miri operis omnia, adhaec autem & tria in urbe monaſteria conſtruxit. Idem Baſilicam Cathedralem, ut ante dictum, in favillas redactam renovavit, non ſine praeſenti Dei auxilio, *qui* (ait Jo: Diac.) *triſte cor TANTI PATRIS laetificare dignatus eſt*. In Nova Cathedrali *ciborium* (h. e. altaris umbraculum quatuor columnis ſuffultum) *ex argento* fecit, ibique SS. MM. Eutychetis & Acutii corpora condidit. Jacco ceteram viri hujus munificentiam. De quo ſic noſter Diaconus deſinit. *Fuit autem temporibus Stephani & Adriani Apoſtolicorum. Qui decurſo ſeptuageſimo aetatis ſuae anno, pacificus migravit a ſaeculo. Sepultus eſt autem in Monaſterio S. Januarii intus Abſidam Eccleſiae* (h. e. aediculae, vulgo *Cappellae*: *nam eo ſenſu Noſter aliquoties Eccleſiam* uſurpat) *S. Stephani Protom. currente Ind. Octava.* Has temporũ notas ad finẽ num. I. illuſtravimus. Vide quam curioſe hujus Praeſulis res praeclare geſtas, atque tempora chronographus retulerit; praeſertim qui in aliis mire ſe jejunum, exſuccum, oſcitantem praeſtiterit. Quod miror, ni ejuſdem non modo claritatem, ſed & cultum arguat; maxime quum idem inter duos Paulos, (ambos caelicolis in hoc Kalendario adſcriptos, etſi Stephano II. longe minus celebratos) medius intercedat. Atque haec pro claritate & cultu Stephani II., necui is indicta cauſa poſtponatur, dicta ſunto: quae tamen quam ſint dubia, nemo non videt.

[67] Chioccarellus quidem, qui primus omnium, quod ſciam, eum Menaeorum locum produxit, tamen de Stephani ſanctitate nihil ſtatuit. At Ant. Caracciolus pag. 343. Stephanum I. Caelitibus inſeruit his verbis: *Stephanum niſi S. Patricius Pruſae epiſcopus & Mart. qui Neapoli fuit anno 499.* (ſallo ut ſaepe monuimus; quia is aevo perſecutionum vixit) *in Menaeis a Radero translatis, Sanctiſſimum appellaſſet, nemo noſtrum ſanctum fuiſſe ſciviſſet.* Idque libenter ſecutus eſt Vghellus. At Tillemontius [to. V. Not. X. in S. Patricium] conqueritur, ex Menaeorum tantum loco ab Vghello inter caelicolas relatum hunc Stephanum, quem Neapolitana Eccleſia inter Sanctos non numeret. Qui ſi hos Paſtos vidiſſet, aliter nunc certe cenſeret.

ce poni illud *Sanctiſſimus*, ſed totum iſtud *Sanctiſſimus illa tempeſtate pontifex* παρενθεῖσθαι (*interponi*) nec tam dicis cauſa uſurpari, quam tamquam verum elogium, ac Stephani merito privatim attributum. Deinde non titulo tenus eum appellari *Sanctiſſimum*, ſequens pacati ignis factum ſuadet.

II. At illud gravius, quod nec magna Menaeorum auctoritas apud viros eruditos habetur, & quod in Actis S. Patricii ſincerioribus (quae Bollandiſtae primum ad 28. Aprilis, mox & Ruinartus edidit) quum eadem illa, quae in Menaeis, quaeſtio de thermarum & ignearum eruptionum origine copioſe a S. Patricio pertractetur, nullum ibi tamen de Veſuvio, nullum de Stephano Epiſcopo verbum. Imo quae in Menaeis de Veſuvio afferuntur, his paria in illis Actis de Siciliae ignibus breviter attinguntur num. 5. his verbis: πείσθητι δὲ καὶ (ἐκ) τοῦ ἐν Σικελίᾳ καιομένου πυρός. (Haec ita ſe habere) *vel ex eo, qui in Sicilia exaeſtuat igne, perſuaſum habe*. Quocirca videtur haec tota de ignibus ſubterraneis diſſertatio a Graeculo aliquo per otium pinguior, quam in Actis ſinceris eſt, effecta, corraſis undecumque ad rem facientibus documentis. Ac de hac tota S. Patricii diſputatione videbis quae ad Patricii Acta ad XIX. Maii adnotabimus.

III. Age vero demus, quae Raderus de Menaeis tranſtulit, ea in omnibus ſincera eſſe, imo etiam ſi lubet, ex aliis longioribus Patricii Actis bonae frugis hauſta. Id vero ſi dabitur, tunc neceſſe erit antiquiorem aliquem Stephanum Neapolitanum admittere, qui non ultra tertium ſaeculum, aut quarti initia proceſſerit (h.e. quouſque perſecutiones deſaevierunt) atque huic demum Stephano Menaeorum narrationem adpingere. Ceterum epiſcoporum noſtrorum chronographo Joanni plures quatuor priorum ſaeculorum antiſtites ex monumentorum inopia ignotos fuiſſe, alibi ſaepe demonſtravimus. Quod ſi Epiſcoporum veterum catalogum hoc inſuper Stephano auctiorem fecerimus, nae nos haud levem gratiam ab originum noſtrarum ſtudioſis inibimus.

IV. Nihil autem in eo ponderis eſt, quod Chioccarellus exiſtimat: qui ut Menaeorum recitata verba de Stephano illo primo, qui VI. ineunte ſaeculo ſedit, capi poſſint, S. Patricii martyrium ad eadem tempora prorogat, quem ſub Theodorico rege paſſum ſtatuit, ſub quo celebris Veſuvii eruptio contigit a Caſſiodoro memorata. Verum has meras eſſe nugas, S. Patricii Acta a Bollandiſtis & Ruinarto producta clamitant: de quibus ad XIX. Maii commentabimur.

§. III.

Quis demum omnino ſit habendus is, qui hoc die colitur, Stephanus.

Ex hactenus dictis poteſt intelligi, a Neapolitanis hodierno die noſtri alicujus antiſtitis Depoſitionem olim eſſe celebratam: verum utrum is fuerit octavi exeuntis ſaeculi praeſul, an ſexti ineuntis, an poſtremo antiquior alius, qui perſecutionum aevo vixerit, id vero eſſe incertiſſimum, ac tamdiu certe fore, donec monumentorum inopiae [illegible] accuratio judicii ſuppetias ferat.

Jam primum omnium, Stephanum hunc, qui Faſtis adſcribitur, fuiſſe aliquem priorum trium ſaeculorum antiſtitem, non mihi perſuadeo. Nam quum Joannes chronographus haud multo poſterior hiſce Faſtis fuerit, nae is non ignoraſſet, hodiernum Stephanum prioribus ſediſſe ſaeculis, proinde immanes chronici ſui per illa tempora hiatus hoc ſaltem epiſcopo farcire minime neglexiſſet. Nec enim uſquam facile in hoc marmore occurret antiſtes, qui ab Joanne praetermittatur. Deinde quae de ſupplicatione (68) ab hoc epiſcopo facta ad coercendam flammam Menaea narrant, ejuſmodi ſupplicationum vix eſt ut perſecutionum aevo veſtigia reperiantur. Primum equidem ſuppli-

(68) At Graece eſt ἐξελθὼν μετὰ λιτῆς, *egrediens* (Stephanus) *cum ſupplicatione* ſive obſecratione: quod non neceſſarium eſt de hodiernis *proceſſionibus*, uti vocant, intelligere.

ſupplicationum (vulgo *Proceſſionum*) ſatis illuſtre exemplum reperiſſe memini in S. Porphyrii Gazae epiſcopi vita, qui principio ſaeculi quinti floruit; ad quam vitam commentarium non inutilem intulimus ad XXVI. Febr.

Reliqui ſunt Stephani duo (ſexti unus, alter octavi ſaeculi) quorum uter hoc die in Faſtis Neapolitanis ſignetur, id vero ſedulo examinari convenit. Et ex Joanne quidem chronographo nihil ad hanc litem dirimendam lucis affunditur; apud quem ſic juſtae utrique laudes tribuuntur (citra ullam tamen confeſſae ſanctitatis mentionem; nec enim hoc ille aſſolet) ut aut utrique aut neutri cultus ſit tribuendus.

Ergo in tanta veterum memoriarum inopia non aliud relinquitur, niſi ut ad ſupra adſcriptum Menaeorum locum tamquam ad ſacram anchoram confugiam. Quem ego locum etſi non uſquequaque inculpatum, at a fictionis certe ſuſpicione alienum cenſeo.

Res enim ſic ſe habet. Totum hoc quod in Menaeis de Stephano quodam Neapolitano Veſuviani incendii pacatore narratur, veriſſimum fuiſſe oportet. Quid enim? omnia pulchre cohaerent, atque in Stephanum I. conveniunt. Re enim vera in hujus pontificatum, & in annum circ. 512. incidit nobilis illa eruptio [69] cujus Caſſiodorus meminit. Adhaec ſupplicationum ritus, cujus heic in Menaeis fit mentio, jam poſt centum ipſos ante hunc Stephanum annos uſurpabatur. Poſtremo & Stephani hujus vitam, & incendii illius, quod ſub eodem Stephano accidit, narrationem habuiſſe prae oculis CPolitanos tum, quum haec in Menaeis ſcriberent, tum ex eo ſuadetur, quod quum Neapolis antiquitus Urbi Regiae ſubjaceret, facile Byzantinis fuit res Neapolitanas callere; tum etiam quod in ea narratione nihil eſt quod cum temporibus hiſtoriaque non apte congruat. At vero in eo tantum Menaea (neq. id praeter ſolitum) peccant, quod humano capiti cervicem equinam, ut ille ait, copularunt: qui ut S. Patricii diſputationes ditiores facerent, eis non tantum Veſuvianae cladis narrationes adpinxerunt, verum etiam de Stephano I. flammae illius ſedatore mentionem injecerunt; idque non ſine turpi anachroniſmo, quum hic Stephanus ducentis ſaltem annis S. Patricio (cujus aetas etſi incerta, at in perſecutiones incidere debuit) recentior fuerit.

Is ergo Menaeorum locus quum non niſi de Stephano I. (qui VI. ſaec. ſedit) ſit intelligendus; tum ejus confeſſam ſanctitatem docet, tum etiam non alium quam eum *ſaeculi VI. antiſtitem* hoc die Faſtis inſcriptum fuiſſe, oſtendit. Atque haec dixiſſe de his ſufficiat, nempe ut appareat, eum qui hoc die colitur, non alium quam Stephanum I. fuiſſe, qui Synodis Romanis *ſub* Symmacho duabus, tum an. 499. tum 502. *ſubſcripſit*.

His autem longe plus virium accedet, *ex putatione annorum atque temporum* hujus Stephani I. Qui calculi quum pulchre cum die Depoſitionis, qui hoc die in his Faſtis ſignatur, cohaereant, hinc jam certo colligetur, eum qui hoc die colitur, plane *non alium* quam eum fuiſſe, qui ſaeculo VI. ſedit. Verum haec paulo ſpinoſiora cupidi noſtrarum originum, ſi quibus *ea res tanti viſa fuerit, adumbrata* in ima [70] cera reperient.

XII

(69) Videnda eſt Celebris Caſſiodori epiſtola IV. Var. 50. qua remittitur *tributaria functio* ob agrorum vaſtitatem ex Veſuviana clade: quam Sigonius & alii in an. 512. conferunt.

(70) *Initium atque finis epiſcopatus Stephani primi demonſtratur, cumque depoſitionis die in hiſce Faſtis ſignato, & anno Veſuvianae eruptionis apte componitur.*

Oſtenſum alibi a me fuit Jo: Diaconi calculos in quatuor aut quinque priorum ſaeculorum epiſcopis *mendoſos eſſe*; quippe is ut illorū ſaeculorum lacunas repleret, & praeſulum tempora ad ſuperiora retraxit, & eorum epiſcopatus plus nimio longiores effecit. A quo vitio poſteriorum antiſtitum, ac maxime Stephani hujus, notatio temporum abeſt.

XII P S GERONTII MAR[illegible]

PRaeter quoſdam Gerontios Mart. quos huc pertinere [71] non arbitror, ille unus heic eſt intelligendus *Gerontius* Mart. cujus craſtino die mentio fit apud Graecos. Nam in Mss. Menaeis[72] Mediolanenſib. biniſq. Taurinenſib. eo die ſic legitur: *Certamen S. Martyris Eleutherii* [73] *Perſae, & S. Zoili Romani, & SS. MM. Theodoſiae, Baſilidis, & GERONTII*. Sed & apud Bollandiſtas (ad XIII. Apr. pag. 102. in Praetermiſſis) allegantur praeter ſupra laudatos ſcriptos libros, tres Graeci codices Pariſini, in quibus eodem die coluntur *Theodoſia*, *Baſilius*, & *Gerontius Martyres*. Verum in his facile pro *Baſilio* legendus fuerit *Baſilides*: idque non ſolum quia in Synaxario Collegii Claromontani Pariſienſis (apud Bollandiſtas ibid.) die XIV. Aprilis *Eleutherio* & *Zoilo* adjunguntur *Theodoſius* (non *Theodoſia*) *BASILIDES* & *Gerontius*; verum etiam quia die I. Aprilis in Menaeis Venetae editionis[74] & Synaxario Chifletiano fit de SS. Mart. *Gerontio* & *BASILIDE* gladio peremptis.

Et quidem in hoc ultimo monumento *Ge-*

De eo ſic incipit: *Sedit annos XV. menſes II.* Mox ejus geſtis enarratis, quae ſupra recitavi, ſic deſinit: *Fuit a[ut]em temp[oribus] Anaſtaſii & Symmachi Romanor. antiſtitum, atq. Anaſtaſii Aug.* Et Anaſtaſii quidem principatus nihil calculos juvat, quippe per ampliora utrinque (h.e. tum ante Papam Anaſtaſium tum poſt Symmachum) ſpatia excurrens. Quare hic tantum fundamentis putatio temporum niti debet: primum Anaſtaſii Symmachique pontificatibus, tum annorum numero quos ſedit Stephanus, deinde ejuſdem die emortuali, ac poſtremo Veſuvianae vaſtitatis anno.

Atque ut inde ordiar: Stephanus quum duos menſes ſupra annos XV. ſederit, de[poſitus] vero dicatur (nam tantiſper id mihi ſumo, de Stephani I. *Depoſitione* loqui hoc die Faſtos marmoreos) die XI. Aprilis; inire pontificatum debuit circ. diem XI. Febr. At annum ipſum initae cathedrae hac maxime ratione tenebimus. Veſuviana clades in ann. 512. confertur, hunc vero non incipientem, ſed ſive medium, ſive jam vergentem. Nam ex ea flamma tanta eſt agris illata vaſtitas, ut apud Caſſiodorum IV. 50. *tributaria* agrorum *functio*, h.e. penſitatio, remitti debuerit. Ergo non ante Aprilem ſequentis anni 513. mori Stephanus I. potuit. At idem non ante Februarium anni 498. [qui fuit Anaſtaſii Papae ſecundus atque poſtremus] conſecrari epiſcopus debuit. Nam ſi priore illius Papae anno [h.e. 497.] adeptus epiſcopatum fuiſſet, jam hujus Stephani anni XV. cum menſ. II. in Aprilem anni 512. (h.e. ante Veſuvianam flammam) defiiſſent, nec Menaeorum narratio vera exiſteret. Proinde noſter hic Stephanus menſe Febr. anni 498. epiſcopatum aſſecutus, ubi annos XV. [duoſque] inſuper menſes in epiſcopatu traduxiſſet, obiiſſe reperietur menſe Aprili anni 513. qui fuit Papae Symmachi penultimus. Atque id, ſi non aliud, Chioccarellum refellet, qui Stephano huic Reducem [qui, ut ad 29. Mart. oſtendimus, vergente VI. ſaeculo poſt Vincentium ſedit] ſucceſſorem dat, idque anno 510. uſque ad 513. At hos annos certo certius eſt, Stephano eſſe imputandos. Verum id obiter.

Atque ea eſt temporum Stephani I. ratio, quae quum non tantum Jo: Diaconi numeris, ſed & Veſuvianae eruptioni an. 512. & inſuper die emortuali in hiſce Faſtis ſignato innitatur, ex eo aequi eſtimatores colligent [illegible] qui hoc die colitur, adhaec Jo: Diaconi Stephanum I., ac poſtremo Menaeorum Stephanum, qui flammas Veſuvii compeſcuit, hos inquam tres unum eumdemque fuiſſe.

Atque is quidem Depoſitionis dies in his Faſtis inſcriptus parum eſt, quod cum Stephani I. calculis aptiſſime congruit, ubi etiam ab Stephani II. (quem unum prior Stephanus competitorem habet) annis diſſideret. Atqui jam ſupra [in Adnot. 66. in fine num. I.] docuimus, hunc non incipiente, ſed vergente aut medio anno 800. ex hac vita migraſſe. Quocirca hic dies Depoſitionis, qui in XI. April. incurrit, in Stephanum II. convertire non valens, palmam Stephano priori ſine controverſia tribuet.

(71) Eos ſ[icui] forte cupido ſit, videre licebit in Hieronymi Mrologio, in Vſuardo, in indice generali Bollandiano ad finem Junii &c.

(72) Vide apud Bollandianos ad 13. April. pag. 130.

(73) Cujus meminit eod. die Baſilii Menologium, ſed ſine ſociis.

(74) Vtrumque vide apud Bollandiſtas ad 1. April. pag. 10.

Gerontius uti dux, Baſilides vero uti ſocius ponitur, ſi recte diſtichon [75] eorum commemorationi adjunctum capio. Quam rationem Faſti noſtri ſecuti, Gerontium pro duce habuerunt; unde pro conſueto more hunc tantum adſcripſerunt, ſuppreſſo ſocii nomine.

Illud magis miror, quod quum in Graecor. libris alibi alias, ſed plerumque die craſtino, Gerontius cum ſociis ſignetur; tamen in hoc Kalendario hoc die *Paſſionis* nota Gerontio praeſcribatur. Certe id non temere eſt: & habuiſſe olim Neapolitanos Acta, ex quibus id conſtaret, credo. Ceterum & hoc fieri poteſt, ut hic quidem dies paſſionis fuerit, ſequens vero dies (quo eum plerique Graecorum colunt) ſepulturae.

XIII TRANSLATIO BEATI IANVA

VIdeantur dicenda ad XIX. Septembris: in quem diem ea etiam, quae ad Translationis S. Januarii Martyris feſtum ſpectant, rejicimus.

XIIII N S TIBVRTII ET VALERIANI

IN Frontonis Kalendario, & in omnibus antiquis Martyrologiis, Hieronymiano (76) Beda genuino, Rabano, Vſuardo, Adone, Notkero, adhaec Sacramentario Gregoriano, Miſſali Ambroſiano, in officio Mozarabico, & aliis pluribus Miſſalibus, Breviariis, aliiſq. Latinorũ (77) monumentis hic dies ſupraſcriptis martyribus aſſignatur. Contra Graeci in Menaeis & Menologio Sirleti de Caecilia, Valeriano, & Tiburtio die XXII. Novembris agunt, at in Baſilii Menologio de eiſd. die XXIV. Vnde, ut in die incerto (quippe variantib. Graecis) heic *Natalis* non *Paſſionis* nota praeponitur. Vna cum fratribus Valeriano & Tiburtio tum Maximus cornicularius, tum alii plures martyrium fecerunt: ſed in hiſce Faſtis perpetuum hoc eſt, ut duces tantum ſignentur.

Porro apud Graecos Valerianus Tiburtio praeit, fortaſſis quia ille a Caecilia ſibi deſponſa prior converſus ad Chriſtum fuit, ac mox baptizatus. At Latini ferme Tiburtium praeferunt, credo quia prior coram Turcio Almachio Vrbis Praefecto praeclaram confeſſionem edidit, ut ex Actis conſtat. Quae quidem Acta ex S. Caeciliae hiſtoria decerpta ita hoc die Bollandiani proferunt, ut plane pro ſinceris habeant: at contra ſtat Tillemontius, cui criticorum natio adhaeſit. Verum de his vide quae inferne (78) adnotavimus.

Poſtremo occurrit in his Faſtis die XI. Auguſti *Nat. S. Tiburtii*; ſed ab hodierno alterius, ut ibi notabitur.

XV

(75) Diſtichon in hunc modum habet:

Σὺν Βασιλίδῃ Γερόντιος ἐν ξίφει
Γερὼν μετέχει παμβασιλέως λόγῳ.

H. c. *Gerontius cum ſocio Baſilide gladio particeps factus eſt praemiorum Verbi omnia gubernantis*. In Graeco alluditur ad utrumque nomen: quae alluſio in Latino deperit.

(76) In quo Hieronymi Mrologio etiam die XXI. April. inſcribitur, *Via Appia Natalis SS. Valeriani, Maximi, Tiburtii*: diverſo ordine & numero; nam hodierno die in eodem Mrologio & longe plures ſunt ſocii, & omnibus praeit Tiburtius. Adhaec in eodem Hieronymiano, ipſo quoq. die 22. Novemb. Cæciliae virgini *Valerianus, Tiburtius, Maximus* ſocii adjunguntur.

(77) Notanda in primis eſt vetus inſcriptio in coemeterio reperta, & in Confeſſionem S. Caeciliae *translata, quam ex Boſio Florentinius* ad hunc diem refert, his maxime verbis conceptam: SANCTIS MARTYRIBVS TIBVRTIO BALERIANO ET MAXIMO QVORVM NATALE EST XVIII. KALEND MAIAS. i. e. die 14. April.

(78) *In Acta SS. Tiburtii & Valeriani Animadverſiones aliquot.*

§. I. *De eiſdem Tillemontii judicium. Eorum antiquitas ex ſtylo & quibuſdam veteribus locutionibus comprobatur.* Cognatus & Cognata *quid? Abellinas inſcriptio exponitur & ſuppletur.* Fovere latebram. Centenas exſolvere. Serta. Devotare ſe. Cornicularius.

De

De S. Caeciliae hiſtoria, ex qua excerpta quae ad hos Sanctos pertinent, in hodiernum diem Bollandiſtae intulerunt, Tillemontii (to. 3. in Not. IV. ad S. Vrbanum) judicium tale eſt, plura ibi ἀσύστατα (*ſibi non conſtantia*) contineri, proinde nec primigenia, nec ſincera haberi poſſe; ſed eadem tamen ſatis antiqua videri, idq. vel ex antiquo Miſſali Gallicano per Eminentiſſ. Thomaſium edito poſſe intelligi, in quod [pag. 297. in *Immolatione Miſſae*] quaedam ex hac hiſtoria illata videantur. Hoc Tillemontii judicium quum verius ſit, quam ut de eo dubitari poſſit; potes hinc colligere, non tantum aetate media, verum etiam aevo antiquiore plures prodiiſſe parum fideles hiſtorias, non quidem, ut ego interpretor, mala fide, verum per homines hujuſmodi ſcriptas, in quibus judicium magis quam ingenium deſiderares; quoſque ut in popularibus παραδόσεσι (*traditis*) colligendis ſuae credulitati nimium tribuerent, ſua ipſa, uti ſit, in Martyres pia animi affectio ſtimulabat.

Ceterum ejus monumenti antiquitas & ex ſtyli elegantia, & ex pluribus aevi antiqui locutionibus poteſt intelligi: quarum proderit heic aliquas ad ſpecimen ſubjicere.

Ac primum videndum quid illud ſit, quod num. 5. itemque 6. Tiburtius & Caecilia invicem *cognati* dicantur, quum potius *affines* dicendi fuiſſent: nam revera Tiburtius Caeciliae *levir*, haec vero illius *glos* erat. Atqui affines iſtos primo gradu hodieque Itali *cognatos* vocamus. An haec igitur locutio ex hodierno Italico petita antiquitati hujus monumenti fraudi erit? Minime omnium. Nam jam tum aevo Caeſarum *Cognati* vox idem ſignificabat. Apud Fabrettum pag. 147. Aurel. Secundinus FRATRI (Zoſimo) ET COGNATAE (Valeriae Victoriae fratris ſui Zoſimi conjugi) monumentum fecit. Apud Boiſſardum to. 2. p. 127. ſub icone mariti ſcribitur: P. VEDIO. DIOGENI. FRATRI: ſub uxoris vero: *VEDIAE. FELICVLAE.* COGNATAE. Nam Vedius aliquis Publii frater, Feliculae levir, marmor ponere debuit. Apud Grut. pag. 1052. num. 11. Chriſtiana quaedam inſcriptio ſic concipitur: B. M. IN. PACE. FLANIGGO. SCVTARIVS.... COGNATVS. DVLCISSIMVS. SORORIO (i. e. ſororis marito) AMANTISSIMO. Atque ex his lux accedit Abellinati ſane non facili inſcriptioni apud Grut. p. 434. 4. quae talis eſt: *C. Mamercio. SP. F.* (non *Spurii filio*, ſed *ſine patre filio* interpretare: at vulgus eam notam pro praenomine accipiens, tandem in cauſa fuit, ut filii naturales, iidem & *ſpurii* jam olim dicerentur) *Q.* (quaeſtori) *AEDili. PRAETori. Q. ET.* (cor. *Q. IT.* i. e. quaeſtori iterum) *P. Paccius. Januarius. Filio. naturali. et. Mamercia. Grapte. mater. infeliciſſ. FILIO. et. COGNATAE. piiſſimis. fecerunt.* Obiter hoc eſt notandum, quod filius naturalis Mamercius non a patre naturali P. Paccio, ſed a matre Mamercia & nomen & etiam *Caii* praenomen [nam matres etiamſi herae non eſsent, tamen *Caiae* ſibi appellationem uſurpabant] ſibi adſcivit: qui idcirco S. P. F. h. e. *ſine patre filius* dicitur, non vero *Spurii filius*: nam pater *Publius*, non *Spurius* praenominabatur. Id, inquam, obiter. Verum illud COGNATAE quo demum refertur? Deeſt, opinor, inſcriptionis initium, quod tale erat: PACCIAE (cui ſuum cognomen non deerat) SORORI, P. Paccii ſcil. quam ipſam Mamercia *cognatam* ſuam vocat. Deinde ſequebatur, *Et C. Mamercio* & cetera deinceps. Ita hanc inſcriptionem & explicandam & ſupplendam cenſeo. De eo, quod praediximus, S. P. F. explicandum eſse *ſine patre filium*, memini neſcio quid alicubi legiſse; nequis forte aliena me compilare putet.

His expoſitis, non ab re videbitur Actorum loca duo, quorum gratia haec attulimus, heic adſcribere. Prior locus exſtat ſtatim initio num. 5. in haec verba: *Tiburtius Valeriani frater... ingreſſus quaſi ad cognatam ſuam* (Caeciliam) *oſculatus eſt S. Caeciliae caput.* Qui ritus eſt ſtudioſis notandus, ut & quod ſequitur de pectoris oſculo. Nam alter locus initio num. 6. ſic concipitur: *Haec dicente Tiburtio, S. Caecilia, oſculata eſt pectus ejus* (ſuo indutu contectum) *& dixit: Hodie meum te fateor vere eſſe COGNATVM: ſicut enim mihi amor Domini fratrem tuum conjugem fecit, ita te mihi COGNATVM contemptus faciet idolorum.* Quae Caeciliae verba quum in Rom. Breviarium illata legantur; ea gratia non invitus feci, ut in eam *Cognati* notionem (quam & olim Fabrettus animadverterat) paullulum digrederer: quam & Vandelbertus poſtea eſt imitatus, de Caecilia ſic canens,

Virgo hinc cognato, ſanctoque hinc fulta marito.

Eodem num. 6. v. 17. Papa Urbanus dicitur, *Latebram ſuis praecavere fovendo.* Quid ſit *fovere latebram*, notavimus ad 23. Martii (p. 201. col. 1. fin.) ad illa Actorum S. Caſtuli verba, *Tutus inveniri non poterat locus ad latebram confovendam*, h. e. occultandam. Verum in ſupra ſcriptis verbis pro *Suis* ne dubites *ſuis* aut *ſibi* reponere: nim. *Suis praecavere, fovendo latebram.* Mox ſtatim: *Iſte* (Vrbanus) *ſi inventus fuerit, atrocibus dabitur flammis, &, ut dici ſolet, centenas exſolvet.* Vides hoc pro-

proverbiale fuiſſe, *Centenas* ſupple *plagas*. At heic, uti cernis, proverbialiter ad alia quaevis ſupplicia extenditur, etiam ad combuſtionem.

Num. 11. ante medium pulchra eſt operis ruſtici deſcriptio, quam neceſſe eſt ſaeculo minime barbaro elucubratam. Deinde illud eod. num. medio ſequitur: *Criſpas botrorum ſertas ſuo partu ſarmenta.... gignebant*. De *ſerta* vide Voſſium Etymol.

Extremo num. 14. *Tunc Maximus DEVOTABAT ſe dicens: Fulmineis ignibus conſumar, ſi.. non illum ſolum Deum confitear*. Verum quid ſingulis immoror, quum dictio tota ſaeculi non infelicis ſe eſſe partum declaret? Verum de *Cornicularii* vocabulo non poſſum, quae ſint e re noſtra, non huc afferre.

Tiburtio & Valeriano commilitones plurimos Hieronymiana adjungunt, ex quibus tantũ *Maximus CORNICVLARIVS* in Actis nominatim memoratur, ceteri ſub *domeſticorum* Maximi, aut ſub *carnificum* (de quibus num. 15.) aut poſtremò ſub *plurimorum* illorum, qui [ut dicitur num. 16.] *enarranti Maximo crediderunt, ab errore idolorum converſi*, nominibus veniunt. Nunc de *Cornicularii* munere videamus. Num. 14. ſcribitur: *Tunc glorioſi Martyres* (Tiburtius & Valerianus) *excepta ſententia, a Maximo CORNICVLARIO PRAEFECTI ducebantur ad Pagum*. Extremo num. 16. *Eo quod Maximus Cornicularius cum ſuis omnibus factus fuiſſet Chriſtianus; juſſit eum tamdiu plumbatis caedi, quamdiu ſpiritum redderet*. Heic equidem non quaero, quid *Cornicularius* aevo antiquiore fuerit, quando *Corniculo merere* erat legionariae militiae locutio; ſed quid ea vox fuerit aevo horum Martyrum, aut ſaltem aevo ſcriptoris hujus, qui quantum video, nec Conſtantino M. antiquior, nec ſaeculo V. poſterior eſſe potuit. Jam inde vero ab Aſconii tempore *Cornicularii* nomen a legionaria militia ad palatinam, & ad praefectorum officia tranſierat; qui auctor ad Verr. III. ſic ſcripſit: *Accenſus nomen eſt ordinis, & promotionis in militia, ut nunc dicitur, Princeps, vel Commentarienſis, aut Cornicularius: haec enim nomina de legionaria militia ſumpta ſunt*. Tria heic Aſconius innuit, primum haec tria nomina *principis* (officiorum) *commentarienſis*, & *cornicularii* olim fuiſſe legionaria, poſtea ad praefectorum officia fuiſſe traducta: deinde eadem tria nomina olim vocis *Accenſi* ambitu contenta fuiſſe: poſtremo inter *principem*, *commentarienſem*, & *cornicularium* parum fuiſſe diſcriminis. Imo Julius Firmicus, qui ſub M. Conſtantino ſcripſit, *corniculario* idem ferme munus, quod *commentarienſi* adſcribit. *Erunt* (ait III. Math. 6.) *exceptores earum ſententiarum, quae de capitibus proferuntur, aut cornicularii, aut commentarienſes*. Alibi: *Cornicularii aut commentarienſes, quibus damnatorum cura committatur, ſeu clavicularii, vel carcerum cuſtodes, & quibus publicarum catenarum cura mandatur*. Quumq. *Commentarienſis* pro carceris cuſtode millies in Martyrum actis occurrat; etiam qui Maximus in hac hiſtoria *Cornicularius* inſcribitur, is in Baſilii Menologio ad 24. Novembr. *καπικλάριος* nuncupatur. Atqui *καπικλαρίου* vox non aliud quam carceris cuſtodem aut claviculariam notat; id quod innumera loca docent a Meurſio & Cangio in ſuis Gloſſ. producta. Atque haec de *Cornicularii* in his Actis notione, quae nec a Martyrum horum aevo, nec a quarto ſaeculo, quo hoc opus prodiiſſe videtur, abludit.

§. II. *An haec Acta de Graeco transfuſa fuerint. Nonnulla ibidem priſci moris veſtigia.*
Almacius, *non* Almachius, *praefecti verum nomen eſſe debuit.*

Eſt tamen, quod ſuſpicer, hoc non primigenium opus fuiſſe, ſed de Graeco jam tum ſaeculo meliore transfuſum. Sunt certe quaedam loquendi genera, quae Graeciſmum redolent. Sic num. 2. poſt medium: *Dabis eis* [pauperibus]. *BENEDICTIONEM meam* i. e. munus, eleemoſynam: quae notio ex Gr. *εὐλογία* manavit. Et aevo quidem ſequiore ſaepius Latini eo ſenſu *benedictionem* uſurparunt, at non aevo meliore, quando haec ſcriptio prodiit: quod indicio eſt, haec ex Graeco traducta. Jam num. 6. v. 17. *fovere latebram* pro *occultare*, ex Graeco *θάλπειν* venire, dictum fuit ad Acta S. Caſtuli ſup. pag. 201. Verum haec forſan levia. Illud gravius, quod extremo num. 7. ſcribitur: *Qui uſque hodie ſine cauſa* [i. e. temere] *vixi, jam non ſit ſine cauſa quod vivam*. Nam Εἰκῆ in Gloſſis tum *Sine cauſa*, tum etiam *Temere* redditur, h. e. *ſine certo conſilio*. Num. 9. med. *Vos nobilitatis titulus CLARISSIMOS fecit naſci*. Atqui *clariſſimatus per honores acquirebatur, non per nativitatem tranſmittebatur*. Verum Graece erat λαμπροτάτους, quod claritudinem generis, non titulum honoris in Graeco fonte notabat. Poſtremo num. 16. *Invenire* pro *adipiſci*, & *Suſcipere* pro *Credere* meri ſunt Helleniſmi: ſicuti & *Almachii* nominis interpolati origo de Graeco forſan venit: de quibus omnibus mox dicetur. Verum ſi de Graeco haec hiſtoria manavit (quod eſt incertum: nam id genus Helleniſmi, & inde proficiſci poterat, quod qui haec ſcripſit, is natione Graecus eſſet, puta libertinus aliquis Chriſtianus) ſi inquam ex Grae-

eo fluxit; ſe certe paſſim geſſit is,qui eam Latinam fecit,non tam ut fidum interpretem, quam ut primigenium auctorem.

Nonnihil etiam in hoc ſcripto priſci moris aſpergitur: quod longe uberius eſset,ſi haec non ad eloquentiae oſtentationem compoſita eſſent, ſed ſtylo ſimpliciore decurrerent. Vel ſic tamen n.7.v.9.illud eſt ſcitu digniſſimum, quod quum Tiburtius Valerianum neophytum de myſteriis ſcitaretur; *Caecilia dixit: De his mecum loquere,quia tirocinii tempus fratrem tuum tibi prohibet dare reſponſum*. Ex his vides Chriſtianos paſtores ἐχεμυθίαν(taciturnitatem)Pythagoricae parem a neophytis obſervari juſſiſſe.

Adhaec ſciebamus quidem, in Chriſtianorum arcis phoenicem ſcalpi conſueviſse: at cur id fieret, docent haec Acta extremo num. 16. ubi *S. Caecilia* (S. Maximum).... *ſepelivit in novo ſarcophago, & juſſit, ut in ſarcophago ejus ſculperetur phoenix, ad indicium fidei ejus, qui reſurrectionem ſe inventurum, phoenicis exemplo, ex toto corde ſuſcepit*. Hoc ultimum *Suſcepit* interpretare *credidit*; nam in Graeco fonte auctor repererat ὑπέλαβεν, quod tum *ſuſcipiendi*, tum etiam *opinandi* verbum eſt. Sicuti & praecedens illud *Inventurum* idem eſt, quod *adepturum*: hoc ideo, quia Grecis εὑρεῖν paſſim eſt *adipiſci*.

Reſtat de praefecti cognomine dicendum, qui in hac hiſtoria *Turcius Almachius* vocatur. Ac recte conqueritur Sirmondus, id nomen nec Latinum, nec Graecum videri. Fateor. At non continuo hinc invidia creanda eſt huic hiſtoriae. Nam unius aſpirationis detractione, quam temere videntur librarii intruſiſse, ex *Almachio* is evadet *Almacius*, quod puto verum huic praefecto fuiſse Latinum cognomen. Sicuti enim ex *Scurra* fit *Scurracius* (quod nomen gentis eſt in Campano quodam marmore ſaepius repetitum) ſic ex *Alma Almacius*. *Alma* autem primitivum nomen veteris Latii fuit, ex Hebraeo ortum, ut in Tyrrhenicis oſtendimus; ex quo poſtmodum adiectivum *Almus* manavit. Tametſi quod modo cum librariis expoſtulabam, quaſi nominis praefecti hujus corruptoribus: videndum an non potius in Graecum primigenium hujus auctorem hiſtoriae ea culpa ſit conferenda. Nam Graeci amant peregrina nomina ſic leviter interpolare, ut Graecae videantur originis. Itaque Ἀλμάχιον a μάχομαι factum videri voluit: id quod & Latinus eſt imitatus.

De *Pago*, [ſic locus is vocabatur, ubi SS. Martyres martyrium conſummarunt, uti legitur num. 6. 11. 16.] eruditi Romanae topographiae indagatores viderint.

§. III. *De loco certaminis Caeciliae & ſociorum. Sicilienſe Caeciliae martyrium refellitur. Nova Actorum defenſio inſtituitur:nim. Caeciliam cum ſoc. non ſub Alexandro, ſed ſub Marco & Commodo decertaſſe; nec ſub Urbano jam Papa ordinato, ſed ſub eodem adhuc Presbytero Rom.*

Atque haec pauca notaſſe ſufficiat in Acta horum Martyrum, excerpta, uti dixi, ex S. Caeciliae hiſtoria apud Bollandiſtas hoc die. Nunc de loco martyrii horum & ipſius S. Caeciliae videamus. Romae eos feciſſe martyrium quum non ſolum haec Acta, ſed & omnis ſimul antiquitas dixerit; nihil cauſae video, quin id eis accredam. Nam quod doctiſſ. Tillemontius ex Venantio Fortunato contendit, eos in Sicilia paſſos, id non aſſentior. Hexameter Fortunati ſic habet:

Caeciliam Sicula profert, Seleucia Theclam.

Sed vereor,ut illud *Sicula* (parũ apte hic uſurpatum) ex auctoris manu ſit: &, ut locus ſit inculpatus,ſive Caeciliam dicendum eſt ortu dumtaxat, non etiam paſſione, *Siculam* ab eo dici: ſive poſtremo tam eſſe Siculam Caeciliam, quam alibi eadem ab hoc ipſo Fortunato *Ravennae* adſcribitur. Sic enim de Ravennae Eccleſia in l. 2. loquitur:

Incolit haec (templa) *pariter Maturius atque Siſennus,*
Quos genus atque fides, & tenet una ſalus,
Sanctus Alexander, felixque Cecilia pollens.

Adhaec quum plures *Caeciliae* in libris Liturgicis adhuc ſuperſint; cur non diverſa ab Romana fuerit haec Sicula Fortunati Caecilia, tunc quidem celebris, nunc autem ignota prorſus? Ad ultimum quum in Canone Miſſae Sanctis Agathae & Luciae ſubjiceretur Caecilia; difficile non fuit, ut pro illarum alterutra, quas Siculas fuiſſe certo ſcimus, incogitanti Poetae Caecilia obrepſerit. Fortunatus ipſe, ineunte ſaec. VII. mortuus, non video cur quarti quintique ſaeculi monumentis ſit anteferendus, quibuſcum ne comparari quidem poteſt.

Remota igitur hac una difficultate, quae ex Fortunato creatur, nihil video, quare vetuſtas omnis ſit deſerenda, quae Caeciliam & ſocios Romae coronatos praedicavit. Hunc martyrii locum paſſim Acta eloquuntur: quae mihi videntur IV. aut V. ſaeculo ſcripta. Eumdem locum Hieronymi Mrologium Lucenſe & Corbejenſe indicat hoc die his verbis: *Romae via Appia in coemeterio Praetextati natalis SS. Tiburtii, Valeriani, Maximi*, & aliorum commilitonum: etſi in antiquiore Antuerpienſi *Romae* tantum ſcribitur, omiſſis *Via*.. & *Coemeterio*. Adhaec die XXII. Novemb. in omnib.

Hie-

Hieronymianis Caecilia *Romae* ponitur, ut & in Romano parvo, ſive Roſvveidano Mrologio.

Tillemontius quid ad haec? Nempe is ſuſpicatur, quia horum MM. corpora Romam poſtmodum forſan tranſlata fuerint, ob eam cauſam a poſteris fuiſſe creditum, eos Romae ſubiiſſe martyrium. Verum credibile ne eſt, non tantum Caeciliae, ſed & Tiburtii, Valeriani, Maximi (quorum res geſtae cum Caeciliae Actis non ſolum in hac hiſtoria, ſed & in Miſſali Gothico Thomaſii, & in omnibus Latinorum, Graecorumque monumentis ſunt implicitae) imo & plurium adhaec ſociorum [quos Hieronymiana adnectunt] Reliquias advectas fuiſſe Romam? Demus vero ita factum eſſe. At eam certe tam opimam Tranſlationem non ante pacem Eccleſiae datam contigiſſe, opus erit. Jam vero poſt Eccleſiae libertatem quid opus fuiſſet ea corpora parum honorifice in coemeteriis abdere? an non ſub Eccleſiarum altaribus primo appulſu condi debuiſſent? Ita ſane. Nunc certo ſcimus, ea anno 821. a Paſchali I. in Coemeterio Praetextati reperta fuiſſe [quod nec Tillemontius negat] imo & eadem coemeteria ad multam aetatem nomen *S. Caeciliae*, itemque *SS. Tiburtii & Valeriani retinuiſſe, de quo vi*de Aringhum to. 1. pag. 474. 478. Imo illud mirabilius eſt, jam olim ſub Papa Symmacho h. e. ante ſaeculi V. finem memoratam reperiri Romae Eccleſiam S. Caeciliae dicatam; quam & longe ante id tempus ſtetiſſe, veriſimile eſt. Cur non igitur Caeciliae corpus de Sicilia in eam Eccleſiam recto itinere invectum fuit, potius quam in coemeterium abderetur? Omnino autem quocumque te verteris, in monumenta de Romana Caeciliae & ſociorum paſſione incurres: nec Acta quae terimus, etſi non optima fide ſcripta, at pervetuſta tamen, id tam fidenter & impune affirmare potuiſſent, niſi apud omnes confeſſum haberetur. Quocirca nullusdum Latinorum aut Graecorum fuit, qui alibi quam Romae Caeciliam cum ſuis decertaſſe dixerit. Rem vero ita teſtatam negare; id, nequid gravius dicam, *Communi ſenſu plane caret*. Et tamen Tillemontii ſententiam Bailletus, aliique paſſim Gallorum adhuc admirantur.

At videamus, quid ex Sicilia commodi apportet Cl. Tillemontius. Sic, inquit, ſibi melius Acta conſtabunt, alioqui ruitura; quippe quae diram ſub Vrbano Papa (h. e. ſub Alexandri principatu fautoris Chriſtianorum) perſecutionem plenis buccis decantant. Nam ſi Tillemontium audias, ſatis erit, ſi Caecilia cum ſociis ſub Vrbano aliquo Sicilienſi epiſcopo, & Almachio rectore Siciliae decertaverit: cetera deinde ſatis prono alveo fluent. Nihil enim proclivius factu fuit, quam ut poſtea ſcriptor iſte ex Vrbano Siculo epiſcopo Papam Vrbanum faceret, deque Almachio *provinciae rectore*, Almachium urbis praefectum interpolaret.

Equidem difficultatem, quae ex Vrbani Papae & Alexandri principis pacatis temporibus petitur, eſſe graviſſimam, nec ſub ejus principatu tam ſaevam perſecutionem admitti poſſe, fateor: ſed eam tamen difficultatem aliunde dilui poſſe, ſalva hujus ſcripti in praecipuis hiſtoriae capitibus auctoritate, non diffido. Et Caeciliam quidem non Alexandri ſed *Marci Aurelii & Commodi impp. temporibus paſſam*, tum Vſuardus, tum etiam Ado diſerte ad 22. Novemb. docuerunt. Sub eiſdem nominatim principibus Caecilia cum ſociis certaſſe dicitur in quibuſdam Actorum exemplaribus. At in editis plurativo ſaltem numero alicubi imperatores deſignantur. At enim, ais, quo pacto ſub Marco & Commodo Vrbanum Papam reperiemus; quem ſub Alexandro ſediſſe, certiſſimum eſt? Verum equidem contendo, quae in Actis ab Vrbano Papa geſta dicuntur, ea Vrbano eidem, verum adhuc Eccleſiae Romanae presbytero, eſſe tribuenda. Res autem quemadmodum mihi geſta *videatur, ordine referam*.

Quum Marcus atq. Commodus ab anno 176. ad 180. una regnaverint, intra id tempus coerceri omnino debet Caeciliae & ſociorum paſſio. Atqui per eos annos non Vrbanus, ſed Eleutherus in cathedra Romana ſedebat; quum contra in libris omnibus hagiographis ſub Vrbano ea accidiſſe dicantur. Fateor. *Verum* ea monumenta omnia intelligi oportet de Vrbano presbytero, qui diu poſtea etiam Papa fuit. Hic igitur ille Vrbanus eſt (qui merito in Actis num. 2. v. 6. *Senior* i. e. *presbyter* inſcribitur) qui circ. annum 180. Tiburtium, & Valerianum baptizavit, quique in crypta coetui Chriſtianorum praeerat. Et Acta quidem Chriſtianorum multitudine gentiles ipſos tunc ſuperatos fuiſſe narrant, dicente Valeriano [extremo num. 12.] *Innumerabilis multitudo Chriſtianitatis eſt ---- nos pauci*. Id quidem falſum eſt: at certe quidem numeroſior tunc erat plebs Chriſtiana, quam ut uno contineri loco, unaque latebra contegi poſſet, & ab uno paſtore doceri. Quocirca praeter Eleutherum Papam crediderim etiam unum aut plures presbyteros, annuente pontifice, coetus coegiſſe fidelium, erudiviſſe catechumenos, ac baptizaſſe. Etenim Presbyteris ut docendi, ſic etiam cum juſſione epiſcopi baptizandi jus atque morem fuiſſe, Tertullianus, Ambroſius, Hieronymus, Canon Apoſtolicus XLIX. & veteres omnes conſentiunt.

XV P S THEODORI MAR

ET heic quoque *Theodorus presbyter*, utpote dux, ſolus adſcribitur: ſocius tacite ſupplendus venit, qui *Pauſilypus* fuit. Qui poſterior varie ſcriptus reperitur, cum duplici aut ſimplici P, aut cum inſerto I. In Sirleti Menologio hoc die: *SS.MM. Theodori & Pauſilippi, Hadriano imp. & Precio praeſide Europae*) (Europam Thraciae provinciam intellige, in qua CPolis).. *gladio caeſi ſpiritum Deo commiſerunt*. At in Menaeis excuſis & MSS. ſocius Παυσιλύπιος vocatur, quem Maximus Cytheraeus *Pauſalypium* nuncupavit. Poſtremo in Baſilii Menologio ſolus *Pauſilypus* (ſic recte ſcriptus) die VIII. hujus menſis colitur. Martyrologium Romanum (ex Sirleti credo Menologio) hoc die *Theodorum* & *Pauſilippum* poſuit. Jam porro alibi conjiciebam, hujus Menologii interpretationem antiquiorem Sirleto videri: quod vel hinc apparet; nec enim Sirletus Graece doctiſſimus hujus nomen corruptum dediſſet, qui ſciret illud ex λύπη venire. At medio aevo paſſim a librariis, imo & ipſis auctoribus in hac parte peccatum fuit. Tamen hae merae ſunt ſuſpiciones.

XVI

At, inquis, etſi Vrbanus alicubi in Actis *Senior* i. e. presbyter [quod tamen nomen etiam epiſcopis tribuitur] nuncupatur; at idem tamen [num. 3. v. 2.] *Epiſcopus*, & [num. 6. v. 13. itemque num. 8. v. 6.] *Papa* diſertim vocatur. Equidem nolo heic excipere, *Epiſcopi* & *Papae* voculas a librariis intruſas fuiſſe, qui non alium quam Papam Vrbanum noſſent, eumdem autem antea presbyteratu fungi potuiſſe, non cogitarent. Nam age demus, eas voculas e manu ſcriptoris Actorum fuiſſe. Tum vero ſic ſe res habere debuit. In prioribus monumentis horum Martyrum, ſiqua hujus hiſtoriae auctori ad manus fuerunt, aut ſaltem in Vrbani Papae vita ſcriptum erat, Valerianum atque Tiburtium ab Vrbano Papa fuiſſe ſacro lavacro tinctos: id quod hodiedum apud Anaſtaſium in Vrbano legitur. Et id quide κατὰ πρόληψιν (*per anticipationem*) qua nihil eſt familiarius, intelligendum fuerat, h. e. id eſſe factum ab Vrbano adhuc presbytero, qui poſtmodum Papa fuit. At vero Actorum iſtorum conditor, qui id daret operam, ut per longiores ſermocinationes eam hiſtoriam ſpiſſiorem faceret, ſic loquentem fecit Tiburtium, quaſi ſi revera tunc Vrbanus pontificatu fungeretur. Quod unum veritati hiſtoriae potiſſimum fraudi fuit; quum caetera ſuſque deque haberi poſſint.

Verum, inquies, ab anno 180. (quo mortuus eſt M. Aurelius) ad annum 222. [qui primus Papae Vrbani fuit] plus annis quadraginta interceſſit: nec videtur veriſimile, Vrbanum jam presbyterum, ad alios duos & quadraginta annos advixiſſe antequam epiſcopus fieret: illud vero multo eſt difficilius, eumdem Vrbanum, cui ſub ſaeviſſimis perſecutoribus tamdiu docendi ac baptizandi impunitas fuiſſet, demum poſt annos amplius quadraginta ſub Alexandro pacifico principe Martyrem occubuiſſe. Fateor equidem, Vrbanum ad multam aetatem prorogare vitam debuiſſe, at non eo uſque, ut ejus vivacitas fidem ſuperet. Is aevo horum Martyrum quinque & viginti annos natus eſſe poterat; per legis ſcil. annariae gratiam: ſi modo Canon tunc ullus erat, qui preſbyterorum aetatem definiret. Nam Neocaeſarienſis canon, qui trigeſimum annum in preſbytero requirit, longe eſt recentior; ac videtur credibilius, in Eccleſiae primordiis *aetatem ſenectutis* fuiſſe (ut ait Scriptura) *vitam immaculatam*. Secundum hos calculos Vrbanus minor ſeptuagenario pontificatum iniiſſet, ac multo minor octogenario in pace occubuiſſet. In pace, inquam: nam hunc non fuiſſe martyrio functum, recte Tillemontius oſtendit. Jam vero fac, ſi libet, Vrbano nonniſi triceſario manus ad presbyterium impoſitas fuiſſe: [illegible] paullo ante annum Chriſti 180. annos aetatis triginta numerabat; circiter octogenarius anno Chriſti 229. obiiſſet.

Ex hactenus dictis illud etiam conſtat, in his Actis [ubi a collocutionibus, quas auctor ex veriſimili commentus videtur, amplificationibus, forſan & epiſodiis, diſceſſeris] caetera videri vera; praeſertim quū eadem Acta perquam antiqua fuiſſe oſtenderim, quarto ſcil. aut ad ſummum quinto Chriſti ſaeculo elucubrata.

XVI P S LEONIDI MAR

NOn eſt *Leonides* Athenarum Epiſcopus, cujus pridie memoria fit in Menaeis tum editis, tum pluribus eorum manu exaratis & Maximo Cytheraeo (de quibus Henſchenius ad XV. April. pag. 378.) quippe quum is martyr nuſquam dicatur: ſed eſt *Leonides* plurium Martyrum Corinthiorum anteſignanus, de quibus hoc ipſo die XVI. April. agit Baſilii Menologium, Menaea, & alii Graecorum libri; ut & Nicephorus Gregoras apud Henſchenium hoc die pag. 403. At in Synaxario Claromontani Collegii Pariſienſis de S. Leonide & Sociis agitur die ſequenti. Nolo heic ſociorum Leonidis nomina proferre, quae nonnihil variant in Graecorum libris. Plura qui de his ſcire cupit, adeat laudatum Henſchenium loco cit. Illud non omittendum eſt, quod ſicuti huic Martyri in his Faſtis praefigitur P. i.e. *Paſſio*, ſic etiam in Baſilii Menologio praeſcribitur Ἄθλησις, quod idem ſignificat: ex quo colligas, hunc diem habitum fuiſſe pro horum militum triumphali die.

XVII N S AGAPITI P̄P̄ RŌM

A Latinis colitur die XX. Septembr. in Rom. Martyrologio, quo die is CPoli translatus, in Vaticana Baſilica ſepultus fuit. At Graeci in Menaeis, necnon in Menologio tum Sirleti, tum Baſilii Porphyrogennetae de eod. agunt hoc die XVII. Aprilis. Quo argumento falſo nituntur ii, qui hoc eod. die illum mortuum volunt: nam in Synaxario Claromontani Collegii Pariſienſis non hoc die, ſed ſequenti is poſitus reperitur. Praeterea in Vſuardi auctariis a Sollerio editis, alibi die XXI. Aprilis, alibi (quod uſitatius) ejuſd. menſis die XXII. conſignatur: ac in poſteriorem hunc diem conſentit apud Baronium Beda (Bedam auctum, non genuinum intellige) & *MS. Vaticanum S. Petri, Barberinum, & alia apud Bollandiſtas ad* 22. *April.* in praetermiſſis. Ex dictis conſtat, de hujus Papae die emortuali plane non conſtare, ſed probabiliorem videri eorum opinionem, qui die XXII. Aprilis mortuum cum Anaſtaſio Biblioth. cenſeant. Haec opinionum incerta noſtrum marmor auget potius quam tollat, in quo non *Depoſitio* ſed *Natale* (h. e. merum feſtum) die XVII. conſignatur.

XVIII N S ELEVTHERII

NOli *Eleutherum* Papam heic intelligere, de quo Romanum Martyrolog. die XXVI. Maii; ſed alterum epiſcopum ac martyrem, ac plurium aliorum martyrum anteſignanum: qui tamen ſocii in hiſce Faſtis omittuntur, duce tantum ſignato, uti ſemper alias. Et quidem Eleutherii cum Anthia tantum matre ejus hodie meminit Martyrol. Romanum, Florus, Vſuardus, ut alios taceam: at in Hieronymi Martyrologio legitur in hunc modum: *Romae natalis SS. Eleutherii & Antiae matris, Parthenii, Caloceri, Febi, Proculi, Apollonii, Fortunati, Criſpini, Expediti, Mappalici, Victorini, & Gagi*. Apud Graecos autem *Eleutherii* (quem Illyrici epiſcopum faciunt) & *Antiae* matris ejus ἄθλησις (h. e. quod Latinis *Paſſio* dicitur) omiſſis ſociis, non hoc die ſed XV. Dec. magno feſto colitur in Menaeis, Baſil. Menol. aliiſque libris: idque feſtum antiquiſſimum videtur, ab eo ſaltem tempore repetendum, quo *Templum S. Eleutherii* (verba ſunt Codini in Originib. CPolitanis) *tempore Arcadii imp.* (V. ineunte ſae-

ſaeculo) *aedificatum fuit*; utique occaſione reliquiarum Roma illuc translatarum, uti conjicit Papebrochius. Vides in Eleutherii feſtivo die a Latinis Graecos diverſos abiiſſe. At Neapolitani, ut qui Graeco-Latini dici jure potuerint, duplex de Eleutherio feſtum in hiſce Faſtis conſignarunt, ſemel cum Latinis hoc die, iterum cum Graecis die XV. Decembr. Non quod, uti ego interpretor, in una eademque Baſilica bis illud feſtum ageretur, ſed quod in Latinorum quidem Eccleſiis hodie, in Graecorum autem die XV. Decembr. officium fieret. Paria plura exempla paſſim in his Faſtis obſervantur. Et puto ſic fere ſemper factitatum fuiſſe, quoties in die aſſignando inter Latinos Graecoſque dividiae occurrerent; modo ne duorum dierum alter alio Sancto (ſive Graecorum ſive Latinorum) occuparetur. Illud etiam heic reputandum eſt, noſtri marmoris auctorem exiſtimaſſe (recte an ſecus, non interpretor) diem Eleutherii triumphalem non hunc diem fuiſſe (quippe heic *Natale* praefigitur, h.e. γενικῶς *feſtum*) ſed XV. Decembris, cui diei τὸ P. i.e. *Paſſio* praenotavit. Nam ibi ſic legitur: P. S. ELEVTHERII EPI. De Eleutherio & ſoc. v. Papebr. hoc die p.528. & Tillem.to.2.

XVIIII N S PHILIPPI EPI MAR

NOn alius eſſe poteſt quam *Philippus* Heracleae in Thracia Epiſcopus, qui cum duobus ſociis Severo presb. & Hermete Diacono Hadrianopoli martyrium conſummavit; quorum Acta poſt Mabillonium in ſuis Analectis, poſtea Ruinartus pag. 409. correctiora dedit. Heic pro more dux tantum ſignatur, ſocii tacite intelliguntur. Miror autem unde Vſuardus & alii Martyrologi *Euſebium* etiam Philippi commilitonem faciant, cujus nulla in Actis fit mentio. Niſi quod ſuſpicor praeter ea Acta ſincera, fuiſſe alia adulterina a Martyrologis viſa, in quibus plura praeter verum proderentur. Auctor certe Martyrologii ejus, quod falſo Bedae tribuitur, non tantum *Euſebium* Philippo ſocium adjungit, ſed & horum paſſionem ſub imperatore Juliano (79) perperam ponit: quod argumento eſt, eo tempore fuiſſe alia horum Martyrum Acta, in quibus & de Juliani principatu, & de Euſebii commilitio ſcriptum eſſet. At Rabanus Acta Mabilloniana legiſſe deprehenditur, ipſe in recenſendis ſociis ſatis verax.

Jam vero mirum id eſt, quod quum Martyrologia omnia tum antiqua (ut illud Hieronymi Florentinianum) tum recentiora hos Martyres die XXII. Octobris conſignaverint: tamen non alius, quod ſciam, quam Grevenus in Auctario ad Vſuardum de his Martyrib. hoc die XXII. Aprilis agat, vel ſic tamen triduano intervallo ab his Faſtis. At noſter Auctor ceteroqui perſuaſum habuit, hunc diem non fuiſſe Athletis iſtis θανάσιμον: atq. ob eam cauſam non praefixit hoc loco τὸ P. i. e. *paſſio*, ſed *Natale*, commune feſtis omnibus nomen; ſive quod in hunc diem Tranſlatio reliquiarum inciderit, ſive Dedicationis Eccleſiae; ſive quod, quum dies XXII. Octobris *Paſſione* SS. Coſmae & Damiani (vide infra eo die) occuparetur, viſum fuerit S. Philippi & ſociorum feſtivitatem loco movere, atque huic diei vacuo affigere.

Quamquam nec diem XXII. Octobr.
his

[79] In Pſeudo-Beda, uti dixi, horum paſſio ſub Juliano Apoſtata ponitur: ex quo id hauſiſſe videntur tum Molanus, tum etiam Baronius, quorum uterque in ſuis Mrologiis eos pugiles ſub Juliano ſignaverunt. At Ruinartus & Tillemontius Actorum ſinceriorum, quae habemus, narrationes cum Juliani principatu cohaerere negant, quas Diocletiani temporibus convenire malunt. Itaque horum paſſionem ad annum CCCIV. conjecerunt: quod recte nec ne procedat, in Adnot. 83. expendetur.

his Martyribus emortualem fuiſſe ſuſpicor: de quo videſis inferne (80) adnotata.

Cur vero de his MM. in Thracia paſſis, quorum dux Heracleae, quae eſt Thraciae Metropolis, Epiſcopus fuerit, nulla in libris Graecorum Byzantinorum (h.e. Thracum) liturgicis memoria conſignetur, nihil habeo quod reponam. Idque eo mirabilius erit, ſi (quod pro certo habet Tillemontius in Nota ad haec Acta) quam nunc eorum Latinam terimus hiſtoriam, ea de Graeco transfuſa in Latinum fuerit. Nam certe debuiſſent Acta Graece ſcripta in Thraciae Eccleſiis aſſervari. Tametſi vero praeſtare nequeo, Acta Latina, cujuſmodi nunc leguntur, de Graeco (81) fuiſſe traducta; adhuc tamen Graecorum de hiſce Sanctis ſilentium admirationem ciet.

Et

[80] *De die & anno emortuali hodiernorum pugilum.*

Non alio plane argumento Philippi & ſociorum paſſio in XXII. Octobr. ab eruditis confertur, quam quia in Hieronymianis Mrologiis ceteriſque poſterioribus eo die de iis agitur. At eo argumento non aliud efficitur, niſi quod eo die feſtivitas illorum recurreret. At feſti diei origo potuit ex aliqua Inventione, Translatione, aut Dedicatione principio manare. Quid quod in Actis proxime finem reliquiae Martyrum mox ut *a flumine extractae fuerunt, celatae primo narrantur in quadam poſſeſſione ornata & MESSIBVS & vineis*? At ubinam gentium extremo menſe Octobri meſſes reperias?

Sed erit fortaſſis, qui pro XXII. Octobri ſic rationes ineat. Circiter Epiphaniae feſtum Martyres primum interrogari torquerique coeperunt. Ab eo tempore facile legenti Acta menſes duo treſve fluxiſſe videbuntur uſque ad illud tempus, quo Baſſi ſucceſſor Juſtinus iterata quaeſtione *jubet, ut iterum mittantur in carcerem* (ubi num. X. initio ſcribitur) *& SEPTEM continuos menſes in illo cuſtodiarum paedore conficiant.* His porro ſeptem evolutis menſibus, recte eorum conſummatio in extremum Octobrem incidet. At equidem ante omnia inter primam Baſſi interrogationem [quae non ſtatim poſt Epiphaniam, ſed aliquo poſt tempore contigiſſe videtur] interq. tormenta, ac diutinam detentionem, longe plus temporis exactum fuiſſe, ex Actorum lectione colligo, quam ut ſeptem menſes ab Juſtini adventu ad exeuntem Octobrem ſupereſſe adhuc potuerint. Nec Juſtinum crediderim, quamdiu mare clauſum fuit, in provinciam perveniſſe. Nam Vegetio teſte lib. V. c. 9. *Ex die III. Id. Novembr. uſque in diem VI. Id. Maii. maria clauduntur.* Qui mox addit: *Vſque in Idus Majas periculoſe maria tentantur.* Itaq. ferme non videtur ante menſem Juniū Juſtinus in provinciam appulisse; imo nec primo ſtatim appulſu Martyres (quaſi ſi ejus tantum negotii cauſa veniſſet) interrogaſse; nec poſtremo exactis ſeptem cuſtodiae menſibus, illico Adrianopolim abduci eos fecisse; nec ut eo abduxit, ſtatim eos ſibi ſiſti juſſiſse ac damnaſſe. Quae omnia ſi ex intervallo, uti par eſt, facta intelligamus; non erit dubium, quin horum exitus glorioſus in ver ſaltem anni ſequentis incidere debuerit, quando jam ſata *meſſium* nomine appellari, & germinare vineae coepiſſent. Ex qua obſervatione ſi me audis, non modo emortualis dies ab Octobri menſe dimovebitur, verum etiam annus paſſionis non 304. (quod huc uſque perſuaſum eruditis fuit) ſed 305. fuiſse ſtatuetur; etſi anno 304. primae quaeſtioni iidem admoti fuerint. Aut ſi vero ſub Decio paſſi fuerunt (ut infra oſtendam) eorum paſſio anno 250. incepta, poſtremo anno 251. conſummari debuit.

Verum quae de die emortuali diſserui, non eo dicta velim, quaſi qui horum pugilum conſummationem in hunc diem XIX. Aprilis (quo de S. Philippo in his Faſtis agitur) incidiſse, perdite cupiam. Nam quum heic vaga *Natalis*; non autem *Paſſionis* nota peculiaris adponatur; parum mea intereſt, quis maxime dies athletis hiſce ultimus fuerit.

[81] *Vtrum haec Acta de Graeco reddita fuerint.*

Cl. Tillemontius in Not. ad ea Acta putat, hanc hiſtoriam de Graeco Latinam factam, idq. extra controverſiae aleam vult poni hoc uno indicio, quod tale eſt. „ *Quidam vero circa beatum Philippum* „ *au lieu de PHILIPPVS* (*οἱ δὲ περὶ τὸν Φίλιππον*) *ſuffit pour prouver, que cette piece eſt traduite du Grec, & mal traduite.* Equidem ſuſpicor eum locum ut in Actis a Mabillonio editis exhibetur, Tillemontii conjecturae qualemcumque anſam praebere potuiſse. At in editione certe Ruinartiana is locus belle ſe habet, nec poteſt ad Graecam locutionem *οἱ περὶ τὸν Φίλιππον* ullo modo referri. Sic enim in Ruinarti exemplo

emen-

Et plura quidem attulimus, ex quibus ea Acta illuſtrentur: cetera, quae adhuc reſtant, contuli in ſubjectum (82) ſpicilegium.

Po-

emendatiore legitur num. V. v. 10. *Quidam vero circa beatum Philippum in foro ſedebant, ubi venale quodcumque proponitur; ad quos cum perveniſſet hinc* [i. e. ab Eccleſiae incendio] *nuntius, praeſentibus exponebat* (S. Philippus) *dicens*. Ac porro ſequitur S. Epiſcopi concio.

Quamquam ſi voluntas ſit veros ceteroqui Helleniſmos in his Actis ſcrutandi, hi potiſſimum rimanti ſe dabunt. Num. V. v. 9. *Tanta vero ſubito ad caelum flamma PRAECESSIT*: pro PERVENIT, ex ἔφθασε, quod tum *praeceſſit*, tum etiam *pervenit* ſignificat. Ibid. v. 14. ante finem. *Exuſſit eum, quem Epheſini DEUM habere ſe credunt*: Dianam ſcil. Nam Graecis paſſim [Latinis perraro] Θεὸς communi genere pro θεὰ *dea* uſurpatur. Num. VI. v. 1. *Dum haec longo ſermone MEDITANTUR*: i. e. *concionantur*, ex μελετάω, quod utrumque notat. Num. VI. v. 15. *Ait Baſſus*: *Civitatis ſaltim ſacrifica FORTUNAE*: ubi ſic poſuiſſe videtur, quia in Graeco τύχη repererat, quod *Fortunam* ſignificat. At ſi Latine haec primum prodiiſſent; ſcribi debuiſſet *Civitatis Genio*. Nam tum in hac locutione *Genium* Latini vocant, quod Graeci τύχην; tum in aliis paſſim: id quod & ex marmoribus conſtat, & ex libris, & ex vet. Gloſſis, in quibus *Genius* redditur τύχη, & contra. Num. X. v. 13. *Uſque ad PRAESENTIAM* (i. e. adventum) *praeſidis ſervabantur*: nam παρουσία utrumque deſignat.

Non continuo tamen hinc colligendum eſt, quam terimus ſcriptionem, meram eſſe de Graeco interpretationem: tanta ibi profecto ubiq. orationis majeſtas, Latinique ſermonis [ut illa aetate] proprietas & elegantia micat. Aut ſi de Graeco haec tracta fuerunt; materiam inde quidem dumtaxat mutuatus eſt ſcriptor, at Graeci exemplaris veſtigia minime preſſit. Nam ſcriptum hoc αὐτοφυὲς [*primigenium*] eſſe habendum, ſat ſcio, lectores mecum omnes ſtatuent. Poſſim id quoque ſuadere ex Num. VIII. v. 1. *Annuus ſucceſſor advenit, IUSTINUS quidam nomine, ſed mente perverſus*. Verum (ut aequum me geram judicem) nec Latina ad Juſtini nomen alluſio evincet, non fuiſſe haec de Graeco traducta; quia potuit eam interpres de ſuo admetiri: nec Graeciſmi illi, quos ſupra recenſui, contrarium arguent; quia ſicuti hodie apud Italos innumerabiles ſunt locutiones ex linguae Gallicae aut Hiſpanicae ingenio petitae; ſic quarto & quinto ſaeculo plurima ſcriptores verbis quidem Latinis, ſed notione de Graeco petita eloquebantur. At vero id ſanius eſt judicium, quod ex dictione univerſa exſiſtit: quae dictio heic prope clamat, id opus pro primigenio haberi debere.

Quid ſi oſtendero, non tantum hanc hiſtoriam Latine primitus ſcriptam fuiſſe, ſed ipſum etiam S. Hermen Latine quaedam fuiſſe elocutum? quod argumentum, ne heic longum faciam, in ſequentem Adnot. ad Num. XIII. mihi reſervo.

Illud tamen mirabile eſt, quod hujus hiſtoriae ſcriptor adfuiſſe videtur iis quae geſta ſunt, magna ſaltem ex parte. Nam Num. III. v. 9. ſic loquitur: *Maerori tunc omnes fratres inſtantes, luctum atque anguſtias civitatis AGNOVIMUS*. Tametſi non eſt difficile, inter tot Chriſtianos Heracleae degentes fuiſſe tunc aliquem Latini oris, qui haec a ſe viſa ſcripſerit. Porro autem utrum ob hanc unam Latinae ſcriptionis cauſam, S. Philippi notitia ad poſteriores Graecos tranſmiſſa non fuerit, viri eruditi judicaverint.

Poſtremo volo tantiſper largiri, hanc hiſtoriam de Graeco fuiſſe transfuſam. At illud certe cenſorium Tillemontii judicium (niſi vero ad editionem horum Actorum Mabillonianam id referatur, quam minus emendatam eſſe ajunt; nec enim vidi) illud inquam (*& mal traduite*) quis ferat? Nam utrum quid elegantius ſcribi his Actis aut luculentius potuerit, lector judicet.

(82) *Ad Acta SS. Philippi Ep. Heracl. & ſociorum, praeter dicta in ſuperioribus,* Παραλειπόμενα [relicta] *plura*.

§. I. *Ad ſectiones 2. 3. 4. Extremi judicii propinquitas. Quid* Epiphania *heic. Quid* Stationarii. *Quampridem Perinthus* Heraclea *dici coeperit. Quid ſit* Colligere. *Textus emaculatur. Quid* Iniuria. *Quid* Scripturas olim *vocaverint*.

Num. II. v. 8. *Praedictum jam* (a Chriſto) *tempus advenit. Nutantis ſaeculi extrema volvuntur* &c. Ex imminenti extremo judicio ad perferendum martyrium Philippus hortatur. Nam quae Chriſtus de Hieroſolymitana vaſtitate tamquam vicina, praedixerat, & plures Chriſtianorum ad extremi judicii tempus referebant. Quod quum inſtare crederent, ea perſuaſione propoſita plebem ad mundi contemptum & malorum perferentiam incitabant. Sic

Cy-

Cyprianus inſtante perſecutione, Antichriſtum adventare monebat. Pluribus ſuperſedeo.

Ibidem ſic pergit ſanctiſſimus antiſtes: *Epiphaniae dies ſanctus incumbit: quae res admonitionem nobis praeſtat ad gloriam*. Vix dubitaverim, quin id feſtum heic intelligatur, quod eodem ſub nomine die VI. Januarii hodieque & olim celebratum fuit. At vero (ut ad VI. Januar. monebam) fuere olim Eccleſiae, in quibus Natalis Domini die VI. Januarii celebraretur; nihiloque minus id feſtum *Epiphania* vocabatur: quae vox *praeſentiam* aut *adventum Numinis* ex uſu Graecorum notans, *Natalem* ſive *Adventum Domini* ſignificare nata eſſe videbatur. Confer quae citato loco diximus; nec non plurima Patrum Graecorum loca a Suicero collecta [in Ἐπιφάνεια num. II. 1.] ex quibus luculenter patet, eo vocabulo illos ſignificaſſe priorem adventum Domini, nonnumquam & Domini *Natalem* ejuſque feſtum. Heic equidem Heracleotas cum Aegyptiis, Cypriis apud Epiphanium, aliiſque Natalem Domini die VI. Jan. [& quidem ſub *Epiphaniae* nomine] celebraſſe, plane non praeſto. Quid enim id praeſtem? quum Chryſoſtomus tom. 5. Hom. 33. feſtum Natalis Domini *in Thracia*, ut & ceteris ad occidentem Eccleſiis die XXV. Decembr. celebratum fuiſse, teſtetur; idemque colligatur ex Nanzianzeni Hom. 38. quae CPoli dicta videtur. Tamen reſponderi poteſt, non niſi poſt ſedem imperii CPoli fixam inductum fuiſse, ut in Nova Roma aeque atque in Vetere, Natalis Dominicus die 25. Decemb. coleretur (id quod ibid. Chryſoſtomus etiam in Syriam ex Vetere Roma propagatum, narrat) at antea Thracias Eccleſias forſan die VI. Januarii ejuſdem Natalis feſtum agitaſse cũ oriente. Vtut eſt; neſcio quomodo hoc loquendi genus, *Epiphaniae dies ſanctus incumbit*, id veluti intento digito indicat. Nec enim niſi ſanctiora feſta cura maxima de longinquo annuntiabantur, ad quae ſe fideles piis operibus comparare deberent. Jam vero ſi Heracleae ſeorſum Natalis Dominicus die XXV. Dec. colebatur; debuiſſet Epiſcopus ab eo potius feſto [ſive imminente, ſive nuper celebrato] argumenta ad martyrii cohortationem capere, quã ab eo feſto, quo vix aliud olim quam baptiſmus Servatoris recoleretur. His intellectis, non neceſſe eſt, hanc a Sancto epiſcopo concionem ineunte, uti volunt, Januario fuiſſe habitam; nam & vergente Decembri anni praeteriti eidem concioni locus eſse potuit.

Num. III. v. 1. *Ariſtomachus ſtationarius*. De militibus ſtationariis multa eſt in utroque Codice mentio. Sunt ferme qui alibi *curioſi*, aliiſve pluribus nominibus appellantur, omnia perſcrutantes, & ad praeſides perferentes, horumque juſsi exſequentes. De his vide Pancirolum ad Notitiam, & alios. Fit & ſtationariorum, tamquam carnificum, mentio in Actis Numidarum Martyrum.

Num. IV. v. 1. *Poſtea quum in Heraclea ad Dominicum conveniſſent* &c. *Heraclea*, cujus Philippus Epiſcopus fuit, Thraciae metropolis erat, antea *Perinthus* vocata, uti docuit Zoſimus. Quampridem autem *Heraclea* dici coeperit, incertum eſt. Ac videbatur admodum recens id nomen Zoſimi aetate fuiſſe; qui de ea ſic ſcripſit l. 6. quo loco ait, inſidias Aureliano Imp. factas *commoranti apud Perinthum*, ἣ ΝΥΝ Ηράκλεια μετωνόμασται, *quae NVNC* (ſi verbum verbo appendas) *Heraclea transnominata eſt*. Verum & monoſyllabum νῦν latiorem interdum ambitum habet; & haec ipſa verba poſsunt ſic commode verti, *Quae nunc mutato nomine Heraclea dicitur*. Ceterum jam tum Ptolemaeo [qui ſub M. Aurelio philoſopho florebat] ſcribente novum id nomen ſibi illa quaeſierat, apud quem legitur, Πέρινθος ἤτοι Ηράκλεια, *Perinthus ſive Heraclea*. Quem ſane Ptolemaei locũ falſo ſuſpectum Cellarius habuit, quippe *Heracleae* nomen recentius Ptolemaeo eſse ſuſpicatus. Falſo: nam Trajani numiſmata tria cum hac epigraphe, ΗΡΑΚΛΕΩΤΑΝ ΜΑΤΡΟΠΟΛΕΙΤΑΝ, *Heracleotarum Metropolitarum* [ſicuti & Gordiani Pii unum eodem modo inſcriptum] in Vaillantio reperio. Atqui inter plures Heracleas nulla eſt alia hujus nominis *Metropolis* praeter hanc Thracicam: quam non aliunde quam ab eodem Trajano τὰ πρωτεῖα *primatum* illum obtinuiſſe, ex iiſdem illis Trajani nummis ſuboritur mihi ſuſpicio. Interim & *Perinthi* nomen diu in nummis perduravit, ſane uſq. ad tertii ſaeculi imperatores; nam etiam ſub Gallieno *Perinthiorum* numiſmata teruntur. Cur, inquis, ſaepius *Perinthios* ſe, quam *Heracleotas* in nummis vocabant? An, quod τῆς νεωκορίας *Neocoriae* dignitas (quae paſſim in eiſdem nummis legitur) *Perinthiorum* nomini illigata in decreto fuerat, hinc manſit inſcriptio Περινθίων νεωκόρων, aut Β νεωκόρων, i.e. *Perinthiorum* (ſemel aut bis) *neocororum*? Atqui etiam in Graecis S. Acacii Actis [apud Bollandianos die VIII. Maii] qui ſub Diocletiano decertavit, ea urbs paſſim antiquiore *Perinthi* nomine donatur. Itaq. utrumvis nomen ad multam aetatem viguit. Sed & utrumque nomen junctim uſurpavit Sozomenus VI. 7. ubi Hypatianum Ἡρακλείας τῆς Περίνθου (*Heracleae Perinthi*) epiſcopum dicit.

Quid ita? Suſpicor, ita appellatam, non tam ut a ceteris per orbem *Heracleis* diſtingueretur (nam ſatis id poterat adjuncto *Thraciae* praeſtari) quam ut ab altera ejuſdem Thraciae *Heraclea* ſecerneretur, quam a Ptolemaeo prope *Apros coloniam* recenſeri reperio. At iſta altera, nemini quod ſciam memorata, vix πολίχνιον (*urbecula*) fuiſſe videtur. Itaque in Agathodaemonis tabulis Ptolemaicis plane, ut oppidulum effigiatur; dum interim *Perinthus Heraclea* mole & ambitu ſupra ceteras urbes eminet. Quae & poſt Ptolemaeum magis increvit, poſtquam Severus Byzantium in vici formam redegit, ac Perintho ſervire juſſit.

Ibidem v. 2. *Praeſes Baſſus* &c. In Gruteri indicibus plures ſunt *Baſſi* conſules, aliiſve honoribus functi: ſed utrum eorum aliquis huc trahi poſſit, in Adnot. ſequenti diſcutiemus. Eſt & Graeca inſcriptio apud Grut. 1090. 20. exhibens quemdam *Anicium Baſſum* ἀνθύπατον Καμπανίας *Proconſulem Campaniae*. Ibid. v. 6. praeſes *legem imperatoris* memorat *jubentis nuſquam COLLIGERE Chriſtianos*. Vbi *colligere* elegantius eſt, quam *convenire*, quod in Ms. Corbejen. legitur. *Colligere* ſic abſolute dixit pro *collectas facere*, quemadmodum & Graecis id vocatur συνάγειν, unde *ſynaxis*. Tertullianus in de fuga in perſec. ſtatim initio capitis 14. *Sed quomodo colligemus, inquis, quomodo Dominica ſollemnia celebrabimus?* Ad ea mox reſpondet: *Si colligere interdiu non potes, habes noctem* &c. Id imitatus eſt poſtea Anaſtaſius Biblioth. praefat. ad VIII. Syn. de Photio ſcribens, *Cum eis ſeorſum colligebat*. Mox illud ſequitur in S. Philippi reſponſo v. 16. *Facile enim nos, qui a vobis pellimur, iſta* (vaſa) *contemnimus*. Prior editio .. *quae a vobis petimur* ... quod tolerabilius eſt. Sed tamen ex utraque lectione ſic ſanari locus debet, *Fac. en. qui a vobis petimur* (i. e. impetimur) &c.

Ibidem v. 23. *Philippum* [praeſes Baſſus] *affligi praecepit injuriis*. Quid *injurias* appellet, ex ſequentibus conſtat. In Gloſſis a Car. Labbaeo editis *Injuria* (praeter alias notiones) eſt αἰκία i. e. *verberatio*. Et αἰκίας δίκη Graecis eſt, quae in Latina juris prudentia *injuriarum actio* dicitur. Quamquam in noſtro jure *Injuria* latius patet; nec tantum ad verbera, ſed & ad convicium, aliaſve ignominias pertinet: quibus notionibus pleni ſunt JCtorum libri. Verum heic *affligendi* verbum (quod proprium fuſtigationis eſt) vagam *Injuriae* notionem adſtringit. Mox ex S. Hermae verbis liquido apparet, *Scripturarum* nomine, quas tradere Chriſtiani cogebantur, veniſſe non ſolum Divinas, verum etiam quaecumq. ſcripta aut commentaria ab Eccleſiae doctoribus elucubrata, quae in Eccleſiarum armariis aſſervabantur. Atque earum *Scripturarum*, poſt illas divinitus inſpiratas, prima erat penes Martyrum Paſſiones dignatio, ut ad initia Obſervationum Biblicar. oſtenſum a me fuit. Porro hinc factum, ut per haec incendia pleraſque hujuſmodi primigenias hiſtorias maximo cum detrimento amiſerimus.

§. II. *Ad ſectiones 5. 6. 7. 8. 9. Eccleſiarum tecti ornatus*. Expono *pro* diſſero. *Quid* Interrogare *in judiciis*. *Heracleae nummi*. *De decurionatu S. Hermae. Diaconi pulcher locus exponitur. Decuriones qui fuerint in Graecis urbibus. Pſalmi* ἰδιωτικοί. Magiſtratus *pro* Stratego. *Quid* Claudicare *ſit*. *Angelos Martyribus paſſim auxilio veniſſe*.

Num. V. v. 4. *Dominici tectum devoluto omni tegularum fraudabatur ornatu*. Iſte *Ornatus tegularum* dat intelligere, non tantum gentilium templorum tegulas inaurari, aliove ſolido ex metallo conflari conſueviſſe (vel Panthei Romani tegulas quis ignorat?) verum etiam ipſius tertii ſaeculi Chriſtianos ornamentis hujuſmodi ſtuduiſſe. Item de vaſis aureis & argenteis locutus eſt proxime auctor num. IV. Mox v. 12. *Praeſentibus exponebat* [S. Philippus] *dicens*. Vbi *Exponebat* pro *diſſerebat* Graeciſmus eſt, ex ἐξηγεῖτο, quod & *exponere* & *diſſerere* ſignificat. Sequitur pulchra S. Philippi diſſertatio de igneis eruptionibus aliiſve incendiis, ad quam commentabimur ad XIX. Maii, ubi de S. Patricii Actis.

Num. VI. 3. *Caenam iſtam, quam cernitis, diabolica eſt invocatio*, h. e. Diabolicam invocationem implicitam habet. In Actis SS. Theoduli & ſoc. ſub Maximiano ad ſimilem μιαροφαγίαν Chriſtiani compelluntur. Notanda heic eſt Latina ſyntaxis, *Caenam quam cernitis, eſt invocatio*. Cui ſimile eſt illud, *Vrbem quam ſtatuo, veſtra eſt*; cujuſmodi & plura exempla enotarunt grammatici. Ibid. v. 11. *Philippum ſic praeſes INTERROGAT dicens: Immola victimas numini*. *Interrogare* judices dicuntur, quidquid reum alloquuntur, ac tum etiam, quum non ſciſcitantur, ſed jubent, ut hoc loco. In Cyrilli Gloſſis ἐξετάζω [verbum judiciale h. e. *examino*] redditur *Interrogo*. Deinde v. 19. *Ait Baſſus: Moveat te vel praeſentis Herculis tam pulchrum ac tam immane ſimulacrum*. Poterat PRAESENTIS pro cognomento Herculis accipi, qui alibi POLLENS, POTENS &c. in marmoribus cognominatur. Tamen ſenſus obvius non diſplicet. In foro haec dicuntur; in quo ſigna plura ad ornatum eſſe decuit, & inter cetera *Fortunae civitatis*

(ad

(ad quam heic proxime v. 16. digitum intendebat praeſes dicens : *Aſpice quam pulchra, quam laeta eſt &c.*) itemq. Herculis ejus urbis tutelae, a quo & urbs *Heraclea* vocabatur. Merito in horum Heracleotarum nummis ſub Trajano cuſis Hercules ſtans, aut ſuffocans leonem, in poſtica parte apud Vaillantium exprimitur. Hinc autem occaſione arrepta Philippus in ſimulacrorum vanitatem invehitur : inter cetera contendens, peccaturos gentiles, ſi quando ligna in uſus alios adhibuerint, quia ex iis poterat fieri Deus. *Nam quum ad uſus domeſticos lignum aliquod incenditur, dei veſtri corpus exuritur . . . Dicis : Lignum illud non erat Deus : Reſpondebo tibi : Sed eſſe poterat, quum placuiſſet artifici.* Plenae ſunt Chriſtianorum Apologiae talibus irriſionibus. Ac ne gentiles ipſi cordatiores a ſubſannando ſibi temperabant. Horatii Satira de Priapo ſic incipit :

Olim truncus eram ficulnus, inutile lignum,
Quum faber incertus, ſcamnum, faceretne Priapum :
Maluit eſſe deum. Deus inde ego furum aviumq.
Maxima formido.

Num. VII. v. 5. vides S. Hermen diaconum fuiſse decurionem. Nam immunitas a decurionatu ceteriſque publicis muneribus a Conſtantino primum clericis data fuit. At heic valde notandum eſt, S. Hermen quamdam quaſi immunitatem, qua poterat, ſibi arrogaſſe, ubi ait : *Decurio ſum, &* [tamen] *Doctori meo in omnibus obſecundo.* Quod hanc habet ſententiam : Quamvis decurio ſim, tamen nec publicis ſacrificiis interſum, nec quidquam eorum facio, quae paganicam impietatem ſecum involvunt ; uti meus me antiſtes edocuit. Quum autem *decurionem* heic audis, noli hinc colligere, Heracleam fuiſſe Romanam coloniam. Nam qui βουλευταὶ [i. e. ſenatores] in Graecis urbibus vocabantur, ii Latinis reddebantur *decuriones*, uti conſtat ex Vulgato interprete, qui Joſephum ab Arimathaea *decurionem* eſt interpretatus, quum Graece eſſet βουλευτὴς. Sic etiam in Gloſſis βουλευτὴς idem qui *decurio*. Tametſi *decurionis* vox Graecis urbibus, quam coloniis Rom. eſt convenientior. Quid ita ? Quia in coloniis decuriones plures ferme erant : quũ apud Graecos plerumq. decem tantũ eſſent ; qui & ex eo δεκάπρωτοι i. e. *decem primi* vocabantur. In Philoxeni Gloſſis : *Decuriones*, δεκάπρωτοι. V. 21. *Sed quaſi nihil paſſus ſanctiſſimus ſenex erigebatur a terra* : forſan pro *Ipſe ſe erigebat* : paſſivum pro verbo activo reciproco. Mox v. 24. *Tum pſalmum dicentes Domino.* Noli heic de Pſalmis Davidicis cogitare, verum de hymnis ἰδιωτικοῖς, quos ſive ex tempore pro re nata canebant, ſive ex iis, quos memoria tenebant, aliquem propoſito congruentem. De eo nos ad Pauli Epiſtolas. V. 7. ante finem FABULIS pro *confabulationibus*.

Num. VIII. v. 5. *Tunc Zoilus Magiſtratus illius civitatis . . ad tribunal eum* (S. Philippum) *praeſidis juſſit adduci.* Qui heic Latine *Magiſtratus* vocatur, non dubito, quin ab Heracleotis Στρατηγὸς *Strategus* vocaretur : quae vox tritiſſima eſt in Graecarum urbium magiſtratibus, uti patet ex nummis & lapidibus, & ex dictis ad Acta SS. Theoduli & ſoc. ad IV. April. ubi & oſtendimus, Strategos iſtos in N. T. & Latinis ſcriptoribus reddi *Magiſtratus*.

Num. IX. v. 6. ante finem. S. Hermes ait : *Ab hac* (fide) *claudicare non poſſum.* Pulchra translatio ; ſicuti & illud Eliae proph. *Quid claudicatis in utramque partem.* Eadem notione *claudicandi* verbo & Graeci utuntur, cumque ea praepoſitione, quae noſtro huic AB reſpondet. Galenus in IV. Symptom. τὸ χωλεῦον παρ' αὐτῷ τῷ λόγῳ. *Quae pars ab oratione* (h. e. diſputationis ſcopo) *claudicat.* V. antepenult. *Reſpondit Hermes : Quantumvis graves dolores a te impoſitos, per Angelos ſuos nobis, pro quo patimur Chriſtus imminuet.* Locus eſt apprime notandus ; ſicuti & infra num. X. v. ult. S. Philippus, etſi *delicatus ac mollis, nulla tunc ſentiebat incommoda, ope tectus angelica.* Quibus docemur, nihil eſſe cauſae cur critici faſtidioſiores, ubicumque angelorum miniſterio tormenta ſive minui, ſive etiam non perſentiſci, aut omnino Angeli caelitus demiſſi leguntur, ea protinus nauſeabundi tamquam portentoſa repudient. Atqui Martyrum duci Chriſto non alia de cauſa *apparuit Angelus confortans eum*, niſi uti diſcamus, quid qui ei συμπάσχουσι (*compatiuntur*) exſpectare debeant.

§. III. *Ad ſect. 10. 11. 12. Thraciarum alia aliis temporibus diſpoſitio.* Tractare & *Meditari. Vera lectio textui aſſeritur. Duplex linea. Lignis ambuſtis utebantur ſtatuarii.* Quid Tumuli & Carceres. *Heracleotarum in ſuis ſacris illuvies quo ſpectet.* Participes *quid. Adminiſtrantium conſilium ex adſeſſore uno & pluribus participibus conſtitiſſe, oſtenditur.*

Num. X. v. 5. *Tunc* (praeſes) *Adrianopolim eos* (Martyres) *praecepit adduci* : ubi & eos demum morte damnavit. Thracia univerſa in Ammiano, Sexto Rufo, & in Notitia Imperii ſex in provincias tribuitur, *Europam, Thraciam, Haeminontem, Rhodopam, Myſiam* ſive Moeſiam (inferiorem) & *Scythiam* ; quae a totidem rectoribus regebantur, duobus conſularibus Europae & Thraciae, quatuorque

praeſidibus ceterarum provinciarum. Verum haec diſpoſitio temporum poſteriorum fuit. Sed aevo horum martyrum [quos medio tertio ſaeculo paſſos in ſeq. Adnot. dicam] una ne an multiplex provincia fuerit, nuſquam proditum reperio: nec enim Ptolemaica illa *Strategiarum* (h. e. praeturarum) XIV. partitio ab Romanis eſt. Interim in his Actis praeſidi uni non tantum metropolis Heraclea, verum & Hadrianopolis (quae caput Haemimontis poſtea fuit) parebat; ut facile ſit conjicere per haec tempora ac porro, ſaltem uſque ad Conſtantinum, pleraque Thraciarum uni rectori paruiſſe. De Flaccino, ſub quo *Europae proconſule* S. Acacius aevo Diocletiani decertavit, videbimus in ſeq. Adnot.

Ibidem v. 12. *In SEMPORI cujuſdam ſuburbano*. Nec Graecum id nomen eſt, nec gentis Romanae alicujus, ex iis certe, quae ex inſcriptionibus aut libris innotuerunt: ut plane videndum ſit, annon auctor SEMPRONI ſcripſerit. Ceterum novae quotidie gentes ex detectis lapidibus emergunt: nec difficile eſt, ex *Semper* deflecti potuiſſe gentis, ſi ulla fuit, *Semporiae* aut *Semperiae* nomen. V. 15. *Quid huc uſque* (ſupple *mente*) *tractaſti*? Sic num. III. 12. *Tractare* & *Meditari*, uti ſynonyma ponuntur. Ac ſicuti *Meditari* in his Actis pro *concionari* ponitur, ſic etiam *tractare* apud Eccleſiae ſcriptores idem ſignificat; unde *Tractatus* ſunt conciones. Mox in Philippi verbis τὸ PUNISTI, quod in MS. legitur, rectius eſt, quam *poſuiſti*. Dixerat praeſes: *Dilatio iſta* [ſeptem menſium, quibus in carcere macerari juſſus eſt Martyr] *ad mutandum tibi fuerat permiſſa conſilium*. At ſimul diutinus ille carcer in poenam irrogatus fuerat. Hinc Martyr appoſite reſpondet: *Cur ad veniam tempus imputas, quod* (i. e. qua parte) *puniſti*? At *poſuiſti*, quod editum fuit, nihil eſt. Huc pertinet illa in hodierno foro abſolvendi formula: *Carcer cedat in poenam*, i. e. ſatis ſit pro poena. V. 17. ante finem: *Pars lineae, quae honeſtum* (Philippi) *pectus velabat, inlaeſa permanſit: illa vero quae dorſum tegebat, per partes rupta* [virgar. ſcil. ictibus] *diſceſſerat*. At enim paullo ſupra, *Ei etiam linea corporis* dicitur *ablata*. Quid ergo eſt? an iterum reddiderant induendam? An potius duplex erat linea; & ſuperiore ablata, interior manſerat?

Num. XI. poſt medium S. Hermes ait: *Nonne hic torris ambuſtus abſtractus de flamma eſt? Quae ergo adhuc hominibus eſt cupido, qui ad lignum obuſtum* (ſic enim melius in Ms. legitur, quam in edito *obtuſum*) *ac letiferum confugiſtis*? Quibus videtur innuere, lignis ambuſtis conſueviſſe ſtatuarios uti ad ſimulacra exſculpenda, ad majorem nim. firmitudinem, & ne rimas agerent. Poſt duos verſus S. Hermes ſic pergit: *Vos autem qui cum ingenti inluvie veſtis & corporis, capillis ſordidis ac dimiſſis, quibus TUMULOS & templa obſervatis & CARCERES, videmini mihi deos veſtros non colere, ſed lugere*. Quo loco *Tumulorum* nomine λόφους i. e. colles intellige, in quibus dii colebantur: *Carceres* vero nihil minus quam noxiorum cuſtodiam deſignant, ſed eſt ἀφετηρία ſive janua aut linea, unde equi emittuntur ad curſum. Vide Servium ad Aen. I. 58. & V. 145. notantem, noxiorum locum dici num. ſing. *Carcerem*, at pluralivum *carceres* eſſe id, unde emittuntur quadrigae. Confer & veteres Gloſſas. Circenſes autem, ut & ceteri ludi, pars erant paganicae religionis, nec ſine ſuis ritibus peragebantur. At miror, Perinthios in ſuis religionibus non tantum promiſiſſe capillum, ſed & veſtis illuviem affectaſſe. Huc ſpectant μελανηφόροι h. e. *atrati* miniſtri ſacror. apud Grut. 84. 3. & Reineſ. I. 134. de quibus dicam ad Oſee X. 5. Deinde v. 10. ante finem S. Hermes praeſidi ſic reſpondet: *Non te ſolum, ſed circumſtantes ſingulos opto fieri Chriſtianos*. Sumpſit haec ex Pauli reſponſo Act. XXVI. 29.

Mox ibidem V. 8. ante finem: *Tunc praeſes .... communicato cum PARTICIPIBUS & adſeſſore conſilio, talem edidit .. ſententiam*. Quantivis pretii locus: ex quo intelligas, quid praeſidis conſilium complecteretur, nim. unum *adſeſſorem*, non plures: nam ceteri qui in conſilium adhibebantur, vocabantur *Participes*, ſive *conſiliarii*, minoris utique dignationis, quam *adſeſſor* erat. Atque hic locus plurimum utrique Codici lucis affundit. Hinc enim intelligitur illud l. un. C. ſi rector provinciae: *Quod ita patere volumus, ut non ſolum circa adminiſtrantes, ſed etiam circa ... participes (ideſt conſiliarios) .. locum habeat*. Illud *Ideſt conſiliarios* omnino videtur heic Tribonianus interpoſuiſſe: multo aptius *Participum* vocabulum interpretatus, quam Graeci in Eclog. dicto loco, ubi συγκαθέδρους i. e. *adſeſſores* illos vocant. Non recte: quia *adſeſſor* omnis, ſimul *particeps* (ſupple *conſilii*) erat: at non quivis particeps, continuo adſeſſor dicebatur. Nam, ut ex his Actis vides, *Adſeſſor* unus erat (cui ſupra extremo num. IV. *Publio* nomen fuit, ſurreptori vaſorum ſacrorum) *Participes* plures. Item *Adminiſtrantium ſocii atque participes* occurrunt l. *Omnis* 5. C. Theod. de iis quae adminiſtrantibus. Poſtremo *Participatus* & *Conſilium* (tamquam ſynonyma) junguntur l. 3. C. Theod. de inceſt. nupt.

Num.

Num. XII. in oratione S. Severi. *Qui* ... *Abrahae divitias* (non alias quam pollicitationes intellige) *obtuliſti*. In eadem: *Qui Judith armaſti, qui liberaſti Suſannam* &c. quae quidem inter ea referuntur exempla, quae ex Scripturis petuntur. Vides, quid tunc Thracia de his libris ſenſerit, quos novatores ſpernunt.

§. IV. *Ad ſect. 13. 14. 15. Viſum Martyris exponitur. Ejuſdem joculare dictum explicatur, & plura inde colliguntur: praeſertim de his Actis Latine primitus ſcriptis, & cur hos Martyres Graeci ignorent. Pulcher locus de livore aurium Martyris explanatur.* Vox Ogetiſtyron *quo pacto ſit refingenda*.

Num. XIII. 5. *S. Philippus manibus portabatur ad flammam* (h. e. quod antiquis dicebatur *inter manus*) *dolor enim pedum aliter eum ire non paſſus eſt*. Sic ſupra num. VIII. v. ult. idem Philippus *ad carcerem fratrum manibus reportatur*. Mox v. 14. columba, quae ſecundum quietem *eſcas gratiſſimi cibi* Hermeti offert, Euchariſtiam notaſſe Martyri forſan videbatur (ac fuit tempus, quum in pendula argentea columba Euchariſtia aſſervaretur) quod indicio propinquae paſſionis eidem fuit; quippe inſtante martyrio communio dabatur.

Ibidem v. 21. S. Hermes ubi jam in loco ſupplicii conſtitiſſet, *Fuſte SVSTINENS trepida hinc inde veſtigia*, (quippe laborans ex pedibus) *riſu nimio ſic locutus eſt dicens: Neque heic me, diabole, SVSTINERE potes*. Quid riſum Martyri elicuit? aut quid in his verbis ſalſi eſt? Luditur omnino in verbi *Suſtineo* ancipiti ſignificatu. Nam in ſpeciem videbatur ſumi pro *Fulcio*, ſicuti & priore loco accipitur: at revera Martyr accepit pro *Tolero*. Itaque & *ἀντανάκλασις* in ſcriptore heic occurrit, a quo eadem vox alia atque alia notione uſurpatur: at in ſolo Martyris dicto jocus eſt ſimilis illi Auguſti apud Macrobium II. 4. in Vettium monumentum patris exarantem: *Hoc eſt vere monumentum patris colere*. Hic autem locus, niſi vehementer fallor, aperte oſtendit, hanc hiſtoriam non de Graeco transfuſam, ſed Latine primitus ſcriptam fuiſſe. Nam nullum, quod ſciam, Graecum eſt verbum, quod duplicem illam verbi *Suſtineo* ſignificationem obtineat, tum ſcil. *τῶ ὑπερείδειν fulciendi*, tum etiam *τῶ ἀνέχομαι tolerandi*. Atqui ſcriptor priore loco unam, poſteriore alteram ſecutus eſt notionem. At inquis, ſi haec ratio valeat, neceſſe erit & Martyrem Latine dictum illud uſurpaſſe: nam ſublato ancipiti verbi *Suſtineo* ſignificatu, jocus deperit, nec erat cur ipſe prior in riſum ſolveretur. Fateor, ita prorſus fieri debuiſſe, niſi ſcriptorem ſive inſcitiae, ſive impoſturae accuſare velimus: quorum utrumque vel ſimplex horum Actorum inſpectio amolitur. Quid ergo eſt? An revera ſicuti Latinis verbum *Suſtineo* & pro *Suſtento* ſive *Fulcio*, & pro *Patior* ſive *Tolero* uſurpatur; ſic etiam Graecis unum aliquod verbum fuit utroque ſignificatu praeditum? aut ſi non Graecis aliis, cur non ſaltem Heracleotis id in uſu fuit? Id quidem fieri potuit. At poſtremo ſi nec Graecis communiter, nec privatim Heracleotis anceps id verbum ſuppetebat; quid in eo abſurdi fuerit, ſi ſuſpicemur, medio III. ſaeculo Heracleotarum cultiores non tantum Graece, verum etiam Latine doctos fuiſſe? Mitto heic longius petita argumenta: quod poſt Antonini Caracallae legem totus orbis Romanus civilitatem Rom. adeptus, ſimul Romanam linguam videtur impenſius excoluiſſe: & quod in Notitia Imp. ſect. 56. mentio fit *Thracum civium Romanorum*. At certe ex eo tempore, quo Thraciae limes imperii factae, ſtativa legionibus praebuerunt, debuit Heraclea metropolis [quae etiam Romani praeſidis, & tot dignitatum atq. officiorum ſub diſpoſitione praeſidis, ſedes erat] Romanam callere & interdũ *uſurpare linguam, in tantum ut paullo politiores cives*, iidem bilingues eſſent. Quid porro miramur, ſi B. Martyr, ſtipatus tot praeſidis officiis Latini oris, joculare dictum, non niſi Latina lingua effabile, Latine ſit elocutus? Id porro ſi verum ſit; tum illud minus mirabimur, fuiſſe tunc inter Chriſtianos Heracleotas aliquem Latine doctum, qui horum Martyrum Acta [quibus ipſe interfuit, uti patet ex illo *Agnovimus* num. 3. v. 9.] Latino ſermone conſcripſerit. Fuerint omnino & alii, qui eadem Graeco eloquio exornaverint, ut in coetu fidelium legerentur. At in Diocletianea perſecutione, Scripturis undique conquiſitis atque igni traditis, Graeca illa perierunt: his interim Latinis, quae extra armarium Eccleſiae ſervabantur, adhuc aetatem ferentibus. His ita expoſitis, non valde mirabimur, cur Graecis CPolitanis hi pugiles, quamvis in vicino paſſi, tandem omnino latuerint.

Ibid. v. 25. pro *Velogium* (quod neque Graecum neque Romanum eſt) Corb. affert *velociter*, ſed frigide. Fortaſſis aut *Velocium* ex manu auctoris fuit [quod potuit Romanum huic fuiſſe nomen] aut *Eulogium*, ſi Graecum fuiſſe nomen mavis. V. 6. ante finem. *Juvenis es* &c. pulchre ex obliqua oratione ad directam tranſit: nam ad filium haec pertinent. Mox illud *Cum omnibus bene converſatum* idem eſt ac quod in ſaxis ſcribitur SINE QVERELA.

Num. XIV. v. antepen. S. Hermes poſt mor-

tem

Postremo horum pugilum agonem cur in Deciana potius, quam Diocletianea tempora incidiſſe, putem, videbis in ſubjecto (83) Schediaſmate adnotatum.

XX.

tem reperitur *lividis pauliſper auriculis, quaſi ex certamine quodam*: nempe quia in pugilatu auriculae ab antagoniſta peti ſolebant, atq. contundi. Porro hanc eſſe veram loci hujus pulcherrimi interpretationem, oſtendunt *aurium fungi*, quos in pugilibus taxat Tertullianus in de ſpectaculis extremo cap. 23. eleganti ironia uſus: *Tales enim cicatrices caeſtuum, & callos pugnorum, & aurium fungos a Deo, quum plaſmaretur, accepit*. Vbi *fungi* ſunt ex contuſione tubercula calloſa, quae & *clavi* (Gr. ἧλοι) & *fungi* appellantur. Plinius XVII. 14. *Olea – clavum etiam patitur, ſive fungum placet dici*.

Num. XV. v. 2. *Vt forti ſanctorum corpora Hebro juberet* (praeſes) *immergi*. Ne dubita, quin *fortium* ſcripſerit auctor. Nam ad Hebrum id epitheton referre & frigidum & intempeſtivum fuerat. V. 7. ante finem Sanctorum corpora celata dicuntur *in villa, quae ſermone patrio Ogetiſtyron, interpretatione vero linguae Latinae Locus poſſeſſorum vocatur. Ea poſſeſſio & fontibus abundabat, & nemore ornata & meſſibus & vineis*. Vltima verba longe aliam, quam extremi Octobris (quo conſummatos eos volunt) notionem animo ingerunt, ut expoſuimus in Adnot. 80. Nunc quid illud *Ogetiſtyron* ſibi vult, aut vero, ut in Corbejenſi ſcribitur, *Getiſtiron*? Cotelerius duce interpretatione Latina vult fuiſſe primitus ſcriptum τόπος κτητόρων. Verum haec longiſſime ab hodierna lectione abeunt. Quid ſi nomen villae fuerit, ὄγμος κτητόρων, aut Latinis litteris *Ogmos ctetoron*, ſive (uti vulgo pronuntiabant) *ctitoron*? Deinde quum in vetere exemplari, ex quo cetera ſunt propagata, prima tantum & ultimae ſyllabae illaeſae manerent, mediae vero ferme evanuiſsent, hinc deſcriptor portentum illud *Ogetiſtyron* excudit. Ὄγμος autem Euſtathio interprete eſt ὁ ἀροτριαθεὶς τόπος, *aratus locus*, itemque ἐπίστιχος καὶ αὐλακώδης φυτεία h. e. *paſtinatio ordine & per ſulcos facta*. Vtraque notio convenit recitatae deſcriptioni auctoris hujus hiſtoriae. Ceterum videtur is fundus antea incultus fuiſse, nec ullius plane domini: deinde ſic obtinuiſse, ut eum qua parte quiſque excoluiſset, eam partem poſseſſionem ſuam efficeret, & ad heredes transmitteret. Idcirco additum κτητόρων *poſſeſſorum*.

Tandem, ut ſemel dicam, quod plurib. in hoc, & hujus ſimilia monumenta commentari animum induxi meum; id eo pertinere volui, ut lectori curam injicerem, cupidinemque ipſa monumenta, gaza quavis pretioſiora, viſendi. Nec enim animadverſa iſtiuſmodi, non adito textu, cum voluptate leguntur. Ruinarti *Acta Martyrum* [ubi & horum haec hiſtoria legitur] ſunt in omnium manibus.

[83] *Schediaſma. Quod horum Martyrum paſſionem non in Diocletiani, ſed in Decii tempora incurrerit.*

§. II. *Eccleſiarum everſionem & ſcripturarum combuſtionem, non ita Diocletianeae inſectationi peculiares fuiſſe, oſtenditur, ut non etiam Decianae convenerint.*

Ruinartus hoc Martyrium ad perſecutionem Diocletiani, & annum 304. retulit: quod & ſecutus eſt Tillemontius in Not. ad S. Philippum, quippe hujus hiſtoriae characteres ei potiſſimum tempori convenire arbitratus. Abſq. ea una cauſa foret, in cladem Decianam & in annum 250. is propendiſſet.

Fateor equidem, demolitionem Eccleſiarum, ſacrorumque librorum concremationem (de quibus fit in his Actis mentio) eſſe duos Diocletianeae perſecutionis peculiares indices. Sed tamen haec eadem non video quin fieri & in ſaeviſſima Deciana procella potuerint, ſi non ex edicti juſſione, at ſive inſtigantibus urbicis magiſtratibus, ſive ex praeſidum πολυπραγμοσύνῃ, ad mentem ſe principum magis quam ad edicti complexum & continentiam ſe conformantium; ſive quod plura edictis juſſa pro re nata, & ex frumentariorum delationibus, ſuperinducebantur per epiſtolas aut reſcripta principum: quaeque id genus alia in hanc ſententiam dici poſſunt.

Verum quidquid id fuit: prope certum habeo, a Deciana perſecutione Eccleſiarum ruinas non defuiſſe: quod ſic oſtendo. Ex longa pace, quae ante Decium fuit, ubique paſſim Eccleſias fuiſſe conſtructas, Chriſtoque propalam fuiſſe ſervitum, nemo ignorat. At vero ſub Valeriani initia h. e. ante exortam procellam, reperio, Chriſtianos non in Eccleſiis, ſed clam in coemeteriis egiſſe conventus. Declarat hoc S. Dionyſius Alexandrinus adverſus Germanum apud Euſebium VII. 11. ubi Aemilianus praefectus ſic alloquitur Chriſtianos: *Nullatenus autem vobis licebit conventus agere* (ἢ εἰς τὰ καλούμενα κοιμητήρια εἰσιέναι) *aut ea quae vocantur coemeteria ingredi*. Eadem plane verba recitantur in Actis proconſularibus S. Cy-

priani

primi extremo n. I. ubi Paternus proconſ. ait: *Praeceperunt etiam* (Valerianus & Gallienus) *ne in aliquibus locis conciliabula fiant, nec coemeteria ingrediantur*. Atque ea coemeteria, necubi conventus fierent, ab eodem Valeriano Chriſtianis ablata fuiſſe, ex eo oſtenditur, quod Valeriano capto, Gallieni conſtitutione [quae ab Euſebio indicatur VII. 13.] Epiſcopis permiſſum fuit, *ut loca* (τῶν καλυμένων κοιμητηρίων) *quae vulgo coemeteria dicuntur, recuperarent*. Si ergo primis Valeriani annis, & ſub ipſum perſecutionis tempus fideles non in Eccleſiis, ſed in coemeteriis coetus agebant; an non id argumento eſt, ſub proximo perſecutore Decio Baſilicas magnam partem fuiſſe everſas? Dixerit aliquis, prioribus illis Valeriani annis Chriſtianos ſe cryptis continuiſſe, non quod Eccleſiae deerant, ſed recentium malorum experientia doctos. Quibus ego reſpondeo, nullum fuiſſe tempus tranquillius Chriſtianis, quam priores Valeriani annos, antequam is princeps a Macriano in Chriſticolas irritaretur. Nec enim ſolum noſtris is impenſe favebat, verum etiam domum Auguſtam totam Chriſtianis repleverat, Eccleſiae quam aulae ſimiliorem. *Quocirca ſi per id tempus alibi quam in Baſilicis* ſynaxes noſtri celebrabant, non impediti timore, ſed ex templorum inopia, quae jam olim ſubrutae fuerant, illo ſe modo gerebant: non aliter ac remittente Diocletianea perſecutione, adhuc tamen Chriſtiani in coemeteriis conventus agebant apud Euſebium IX. 2. Cur? niſi quia Eccleſias Diocletiani procella ſuſtulerat?

Jam vero ad ſcripturas quod attinet; earum *traditio a* deſectoribus Chriſtianis facta, peculiaris aevi Diocletiani fuit [teſte Auguſtino in VII. de Bapt. contra Donat. 2. ubi a morte Cypriani ad *traditionem codicum* numerat quadraginta & quod excurrit annos] non item earum perquiſitio & concrematio.

§. II. *Praeſidum nomina, perſecutionis initium, quod eadem omnes complecteretur, ac ſuppliciorum lentitudo, non Diocletianeae, ſed Decianae inſectationi congruunt. Ad hanc eamdem Mucapor digitum intendit. Mucaporem hunc fuiſſe ſub Aureliano ducem Thracii limitis. Eumdem Mucaporem in his Actis memoratum non eſſe alium ab Aureliani interfectore. Hinc ex elogio, quo is in his Actis notatur, tempus hujus ſcriptae hiſtoriae proxime conſtituitur, poſt annum ſcil. 275. De Baſſo & Juſtino praeſidibus conjectiones. Vetus elogium parum intellectum expeditur. Epilogus.*

I. Ceterum plura ſunt, quae vetant hanc paſſionem in tempora Diocletiani conſerre. Quorum illud quidem leviſſimum eſt (quod urget Tillemontius in Nota ad hos MM.) quod his Actis parum conveniat cum Actis S. Acacii ſub Diocletiano in Thracia paſſi: nam in his Flaccinus tantum Europae, non item Haemimonto praeeſt, quum in S. Philippi hiſtoria rector unus utramque provinciam moderetur. Leve hoc inquam; nam ſatis ſcriptori fuit Flaccinum Europae praeſidem dicere, qua in provincia is Martyr pugnavit, ſuperſeſſa juriſdictionis parte altera, quae ad rem non faceret. Confer dicta in ſuperiore Adnot. num. IV. initio.

II. At illud gravius, quod Flaccinus is, quem modo nominavi, ſub quo paſſus eſt Acacius, videatur plane idem atque ille Flaccinus, qui (teſte Lactantio) de mortib. perſecutor. cap. XVI. praefectus praetorio fuit, id vero ſub annum 305. aut 306. Id ſi eſt; neceſſe erit, Acacium non anno 306. [quod vult Tillemontius] ſed 304. ab eodem Flaccino rectore Europae ſive Thraciae fuiſſe damnatum. Ita enim facile intelligemus, hunc ex Europae rectore ad praefecturam praetorianam anno ſequenti fuiſſe promotum. Interim vero ſi anno 304. Flaccinus *Europae praefuit; quo pacto* eamdem provinciam eodem anno in *S. Philippi Actis* Baſſus, ac poſt eum Juſtinus regere potuiſſet? Nec enim ſerius anno 304. S. Philippi quaeſtionem (in qua initia perſecutionis deſignantur) licet figere. Quocirca non aliud relinquitur, niſi ut S. Philippi martyrium ad Deciana initia retrahatur. Et haec, uti dixi, eatenus tantum valent, ſi modo Flaccinus Europae rector idem fuerit, ac qui *poſtea* praefectus praetorio fuit.

III. Adhaec ſi ad Diocletianeam denuntiationem S. Philippi quaeſtio pertineret, nimium ſupine ſe praeſes geſſiſſet: qui quum exeunte Februario anni 303. edicta imperialia prodiiſſent, ad uſque Januarium ſequentis anni Eccleſiam Heracleae Metropolis claudere, ac perſecutionem inchoare diſtulerit. Nec ſupinitatem tantam mitiore tantum praeſidis ingenio defendere poſſis. Nam quantavis Baſſi lenitas (cujus Acta mentionem faciunt) ut ſanguini, non ut fabricis & Scripturis parceret, ſtimulabat. At Decianis edictis haec pulchre quadrant; quibus ſub finem anni 249. propoſitis, quid mirum ſi non ante ineuntem annum 250. procella detonuerit Heracleae?

IV. Accedit, quod in his Actis num. IV. v. 7. & alibi edicta generalem ſacrificandi neceſſitatem omnibus Chriſtianis imponunt. At in prioribus Diocletiani edictis ad paſtores tantum ea juſſio pertinebat; nec niſi anno altero poſt Paſcha (uti Euſebium interpretantur) eadem

juſſio

juſſio ad omnes Chriſticolas novo edicto proro-gata fuit. Contra vero Decianum edictum ini-tio jam univerſos complectebatur.

V. Deinde longiſſimae cuſtodiae maceratio [cujuſmodi in his martyribus cernitur; quos diu a Baſſo tentos, etiam ejus ſucceſsor Juſti-nus juſſit *iterum* mitti *in carcerem*, *& ſeptem continuos menſes in illo cuſtodiarum paedore conficere*, ut dicitur num. X.] carcer, inquam tam diuturnus, ſicuti & leniora ſupplicia, non ſunt Diocletianeae ſed Decianae perſecutionis character; uti conſtat ex Cypriani epiſtolis, & ex quolibet illo Decii Edicto Toloſae edito an. 1664. Id enim agebatur, ut longiſſimo carcere, aut lentiorum tormentorum diuturnitate laſſati fideles, tandem victi ſuccumberent. Hinc num. X. v. 15. Juſtinus S. Philippi animum adhuc per-tentans, ait: *Quid huc uſque tractaſti? nam dilatio iſta* (ſeptem menſium) *ad mutandum tibi fuerat permiſſa conſilium*. Nec in hac paſ-ſione ſupplicia, niſi mitiora occurrunt. Vide prae ceteris num. VIII. ante finem.

VI. Poſtremo loco id afferam, quod mihi eam curam injecit, ut hos martyres ſub Decio ponerem. Num. IV. medio ſic ſcribitur: *Ad haec S. Martyris* [Philippi] *verba carnifices mox praeſes juſſit adduci. Tunc ipſius naturae expers atque humanitatis ignarus Mucapor in-greditur*. Ex quibus verbis poteſt conjici *Mu-caporem* iſtum carnificibus praefuiſſe, ſive ſub nomine *principis officii*, ſive *commentarienſis* aut *cornicularii*. Quumque *Mucaporis* nomen ſit plane inuſitatum; ſicubi eodem tempore ac loco, nec diſpari cum officio, id nomen repe-riatur, non dubitaverim, quin unius ejuſdem-que hominis ſit habendum. Atqui Vopiſcus in Aureliano cap. 35. extremo ſic ejus imperatoris mortem narrat. *Quum* [Aurelianus] *iter faceret, apud Caenophrurium, manſionem quae eſt inter HERACLIAM* (hanc Thraciae metropolim) *& Byzantium, malitia notarii ſui, & manu MV-CAPORIS interemptus eſt*. Ea nex incidit in annum 275. Nec quidquam cauſae eſſe video quin Aureliani percuſſor ille idem ſit Mucapor, cujus in his Actis fit mentio. Ab anno enim 250. [quo Baſſus Philippum quaeſtioni admoviſſe mihi videtur] ad 275. anni tantum 25. inter-ceſſerunt. Adhaec utrobique Mucapor circa Heracleam ponitur; nec diſpar utrobique of-ficium. At enim, inquies, etiamſi Mucapor hujus hiſtoriae ſit is, qui Aurelianum occidit; cur is non potuit alios triginta annos poſt Au-reliani necem advivere, nempe uſque ad Dio-cletiani perſecutionem? Nullo modo potuit; quia Aureliani ſucceſſor Tacitus *ducenteſima regni luce* moritur [inquit Aurelius Victor cap. 36.] *quum tamen prius auctores Aureliani ne-cis, maximeque MVCAPOREM DVCEM, quod ipſius ictu occiderat, excruciaviſſet*. Etſi, ut obiter moneam, Zoſimus occiſorum Aure-liani necem ad Probum auctorem, ipſo ſui im-perii initio, refert.

VII. Verum interim hunc Mucaporem vides a Victore *Ducem* appellari. Quae dignitas cujuſ-modi tertio ſaeculo fuerit, breviter dicam. *Du-ces* id aetatis non alii ferme vocabantur, quam qui *Duces militum in limitibus conſtituti* l. un. C. de venat. fer. dicuntur. Itaque Mucapor dux erat, uti non temere auguror, limitis Thra-cii. Et ii quidem duo erant ex Notitia Imp. ſect. 1. his verbis: *Per Thracias* (duces) *duo: Moeſiae ſecundae, Scythiae*. Sed ſub Aureliano unus fuiſſe videtur, teſte eod. Vopiſco in ejus vita cap. 13. Aſſidente *Vlpio Crinito duce Illyricia-ni limitis & Thracii*. Ex quo etiam aſſe-quimur, ineunte Aureliano imperium, ducem Illyriciani & Thracii limitis non Mucaporem fuiſſe, ſed Vlpium Crinitum. Quare non ab alio, quam ab Aureliano neceſſe eſt poſtea Mu-caporem ad ducatū Thracii (niſi forte alterius) limitis fuiſſe promotum. Certe Aureliano hunc Mucaporem intimum fuiſſe, ex eo poteſt intelli-gi, quod legitur apud eumdem Vopiſcum ibid. cap. 26. *Epiſtola ipſius* [Aureliani] *exſtat ad Mucaporem miſſa* de bello, quod cum Zeno-bia gerebat: quam & ibi recitat. Ergo Muca-por is, qui Aureliani favore atque gratia ad li-mitaneum ducatum prorepſerat, idem antea ſub Decio (quantum ex his Actis poteſt intelligi) ſive princeps officii erat, ſive commentarien-ſis, aut cornicularius, aut tale aliquid.

VIII. Sed & illud heic magnopere animad-verti velim, Actorum ſcriptorem hoc loco ve-luti intento digito non alium quam Mucaporem ſui principis proditorem deſignare voluiſſe. Scripſiſſe videtur haec auctor haud diu poſt Au-reliani ipſiuſque Mucaporis mortem: quo tem-pore ex nece principis de ſe optime meriti ho-mo ſceleſtiſſimus ubique, ſed potiſſimum He-racleae, ſumma invidia infamiaque flagrabat. Itaque poſt ejus ſupplicium, uti damnatae me-moriae viro, maledicebatur ab omnibus. Hinc etiam noſter auctor ei obtrectandi occaſionem arripit. *Carnifices*, inquit, *mox praeſes juſſit adduci. Tunc ipſius NATVRAE EXPERS atque HVMANITATIS ignarus Mucapor* [il-le famoſus tanto ſcelere ſcilicet: alioqui quor-ſum pertinebat unius e multis nominatim me-miniſſe?] *ingreditur*. Ac vides, ut eadem opera ſimul epocha conſcriptae hujus hiſtoriae detegitur, nim. haud diu poſt Aureliani necem & Mucaporis ſupplicium, ſive poſt ann. 275.

IX.

XX N S PAPNVTII MON

HEſternus dies apud Graecos in Menaeis & Anthologio dicatur memoriae S. Paphnutii ἱερομάρτυρος h.e. epiſcopi & martyris. Eſt & alter Paphnutius Aegyptius (& quidem Paphnutii nomen videtur Aegyptium) ſub Diocletiano cruci ſuffixus; de quo plura Synaxaria MS. (apud Papebrochium ad XIX. April. pag. 623. num. 5.) etiam heſterno die agunt, at Menaea & Baſilii Menologium die XXV Septembris. Fuit & Paphnutius vitae Onuphrii ſcriptor; & alii quidam, de quibus vide eumdem Papebrochium ad XX. April. pag. 75. num. 2. 3. Nec omittam Paphnutium Epiſcopum, qui Nicenae Synodo interfuit, eumdemque Chriſti Confeſſorem.

Verum qui hodierno die in Faſtis Neapolitanis proponitur, eſt idem ille, de quo hoc ipſo die in Menaeis ſcribitur τοῦ ὁσίου Παφνουτίου τοῦ Ἱεροσολυμίτου. i. e. *Sancti Paphnutii Hieroſolymitani.* Ac recte ſe res habet: nam vox ὅσιος eſt monachorum propria: & hunc *Monachum* revera fuiſſe marmor noſtrum oſtendit hoc die. Ac fortaſſis de hoc eo-

IX. Sicuti autem in Mucapore res feliciter proceſſit, utinam & praeſidum duorum, quorum in his Actis fit mentio, aetatem eamdem fuiſſe, liceat demonſtrare. Sed tamen in Baſſo id praeter propter tentare facilius, quam in Juſtino, licebit. Nam circiter Decii principatum plures fuere Baſſi conſules. Mitto *Pomponium Baſſum* conſulem anni 211. aut *Ceionium Virium Baſſum* anni 271. quippe alterutrinque a Decio remotiores. Mitto quod anno 246. Albini collega, qui alibi *Praeſens* dicitur, in Faſtis Flor. Majorib. Βάσσος *Baſſus* vocatur, fortaſſis quod utroque cognomine donaretur. Verum anno 258. *Baſſus* cum Tuſco, & anno ſequenti *Baſſus* alter cum Aemiliano conſul proceſſit. Nec difficile eſt, horum alterutrum fuiſſe illum ipſum, qui anno 250. dux erat Thracii limitis. At vero ne prope quidem a Diocletiani perſecutione (non modo eadem ſaeviente) alius uſquam ſive conſul, ſive vir illuſtris comparet, qui *Baſſi* cognomen tulerit [uno excepto *Septimio Baſſo*, qui in antiquo laterculo praefectorum urbis recenſetur, ſed non niſi ab anno 317. h. e. tertio decimo poſt eum annum, quo vulgo S. Philippi martyrium ſtatuunt, & exinde in Cod. Theod. pluries] multo minus *Juſtini*. Nam Juſtinorum inopia etiam Deciana aetas laborat. Niſi quod quemdam *Ti. Claudium Juſtinum* demonſtrare licebit, qui anno Chriſti 188. alae equitum praefectus fuit; cujus *Juſtinus* hic noſter ſive filius ſive nepos eſſe poterat. Occurrit is apud Grut. pag. 1006. 9. in hunc modum: I. O. M. (i. e. *Jovi Optimo Maximo*) ALA. AVGuſta. OB. VIRTVTem. APPELlata. CVI. PRAEEST. TIBerius. CLaudius. TIBerii. F. I. [ſed reſtituenda eſt media exciſa littera, ac pro F. I. legendum eſt FIL. h. e. *filius*) LING. M. (quod torſit eruditos, varie has duas notas emendantes: ſed pronum erat interpretari, *LINGonum Municipio*) IVSTINVS. PRAEFectus. FVSCIANO. II. ET. SILANO. II. COS. h. e. anno Chriſti 188. Hactenus lapis. *Lingonum municipium*, unde domo hic Juſtinus erat, ab Eutropio IX. 15. ſimpliciter *Lingones*, in Notitia autem provinciarum *Civitas Lingonum* appellatur, quae hodie eſt *Langres*. Sed idem oppidum municipii jure fuiſſe donatum [quae municipia non multa in monumentis reperiuntur extra Italiam] ex hoc pulcherrimo lapide mecum viri eruditi diſcent. Ejuſque rei gratia magis hujus epigrammatis expoſitionem attuli, quam quod ſperarem, Juſtini inde noſtri praeſidis Thraciae majores oſtendi poſſe.

X. Itaque ut rem in pauca contraham; non eſt dubitandum, quin hi beatiſſimi Martyres ſub duobus Deciis decertaverint (unde & plurativo numero imperatores in Actis deſignantur) eorumdem vero haec hiſtoria tertio vergente ſaeculo, ac recenti adhuc Aureliani caede, ſcripta fuerit. Cui aetati dictionem ſcripti hujus convenientiorem, quam quarto ſaeculo, eſſe cenſeo.

Antequam manum de tabula, monuiſſe proderit, quod ſupra in Adnot. 81. (pag. 216. col. 1. circa medium) animadverti, Latinos vocaſſe *Genium* pro eo quod Graecis eſt τύχη h. e. *Fortuna*, id non eſſe prorſus perpetuum. Nam vel illa Reineſiana inſcriptio Claſ. I. 138. (quae ſic incipit: *Numini. Serap. et. Genio. & FORTVNAE. Tulliae. INSVLAE &c.*) ſatis docebit aevo poſteriore Latinos locis, ut etiam perſonis, *Genios* aeque ac *Fortunas* praepoſuiſſe.

idem intelligendum eſt, quod in Synaxario Collegii Claromontani Pariſienſis ſcribitur (apud Bollandianos hoc die p. 757. n. 1.) τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν Παφνουτίου ἀναχωρητοῦ *Sancti patris noſtri Paphnutii Anachoretae*.

XXI N S MAXIMI EPI CON

MAximus hic (ſive *Maximianus* eſt) abeſt ab omnibus Latinis (84) Martyrologiis: at idem conſtanter in omnibus Graecorum codicibus liturgicis hoc die colitur, etſi nomen varie ſcribitur. Nam in Synaxario Claromontani Collegii Pariſienſis, in Sirleti Menologio, itemque in Menaeis, *Maximus* [85] peraeque ut in his Faſtis vocatur: at vero in Baſilii Porphyrogennetae Menologio idem derivativo nomine *Maximianus* ſcribitur. Quod ſane alterum uſitatius ejus nomen fuit; quantum ex συγχρόνοις monumentis poteſt intelligi, ut ex Actis Epheſinae Synodi, ex Socrate, epiſtoliſq. tum Maximiani & Cyrilli ἀμοιβαίαις (*mutuis*) tum SS. Pontificum Caeleſtini & Sixti. Ex quibus monumentis conſtat, hunc [qui quidem nuſquam aliter quam *Maximianus* vocatur] in Neſtorii de ſede dejecti locum ſublectum fuiſſe. Incidit ea electio in annum 431. a quo uſque ad an. 434. Cathedram tenuit, teſte Socrate, qui & diem emortualem ſcriptum reliquit in VII. 40. in hunc modum: *Maximianus vero, quum biennium ac menſes V. Eccleſiae pacate praefuiſſet, mortuus eſt Coſ. Areobindo & Aſpare, XII. die Aprilis. Accidit autem, ut hebdomada eſſet jejuniorum, Paſchatis feſto vicina: erat autem dies illa quinta vocata*, i. e. Coena Domini; quae revera illo anno in diem XII. Aprilis incidit.

Atque hunc quidem epiſcopum Liberatus Diaconus in Breviario de cauſa Neſtoriana cap. 7. & Socrates VII. 4. fuiſſe *ſermone idiotam* narrant. Quod non eo pertinet, quo vult Henſchenius: *Quod*, inquit, *ipſe Romanus, non adeo exacte Graece loqueretur* (id quod amplectens Cuperus in Chronol. Patr. CPolit. tom. 1. menſ. Auguſti, hoc inſuper addit, *ſe non mirari Maximianum linguam Graecam omnino non calluiſſe*: quod eum non mirari, equidem magis miror) *aut quod in controverſiis fidei . . non eſſet eminenter inſtructus*. Verum, ſi me audis, ſermo ἰδιωτικὸς prorſus non aliud eſt quam *plebeius*, quo vulgus hominum utebatur, quum contra ſophiſtae cultiorem dictionem ſibi ſepoſitam haberent. Hoc puto Liberatum & Socratem Maximiano monachum profitenti laudi nō vitio vertiſſe.

Illud autem non male conjecit Henſchenius [quem vide hoc die pag. 849. num. 7.] quum Maximiani corpus diu inhumatum manſiſſet uſque ad Procli electionem, qui illum ſepeliſſe ſcribitur; hinc factum ut ejus feſtum die XXI Aprilis a Graecis celebraretur, quo ſcil. veri-

(84) Nam *Maximus* ille CPolitanus epiſcopus, quem poſt alios Ferrarius Catalogo generali inſeruit tum die XXII. Januarii, tum etiam XIV. menſis hujus, eſt longe alius ille ſcil. de quo Hieronymus de ſcriptor. Eccleſ. c. 127. in hunc modum ſcripſit: *Maximus philoſophus* (Cynicus) *natus Alexandriae, CPoli epiſcopus ordinatus eſt, & pulſus, inſignem de Fide adverſus Arianos ſcripſit librum; quem Mediolani* [an. 379.] *Gratiano principi dedit*. At de quo hodie Faſti marmorei, is plus annis quinquaginta recentior eſt, & ſub juniore Theodoſio ſedit; cui verum nomen *Maximiano* fuit.

(85) Nec dicat mihi ſiquis, deſignari forſan illum Gratiani aequalem, de quo in ſuperiore Adnotatione dixi; nam dies hujus elogia in illum poſteriorem ac Neſtorii ſucceſſorem unice conveniunt. Ceterum ſicuti *Antonius* & *Antoninus* & alia plura eodem modo permutari vidimus; ſic etiam in *Maximo* & *Maximiano* factum. Praeſertim quum in eadem ſede jam ante 50. annos *Maximus*, iſque ſatis celebris famae, ſediſſet; id autem praebuit, ut hic alter *Maximus* pro *Maximiano* interiberetur, non ſecus ac ille prior.

veriſimile eſt illum ſepulturae traditum. Hinc in noſtro marmore non *Depoſitio*, ſed *Natale* ei praenotatum fuit, quem ſcilicet conſtabat non hoc die exceſſiſſe

XXII P S GAI PP ROMIS

Merito heic ꝥ P. h. e. *Paſſio* (quae eſt in Martyribus dici emortualis nota) praeponitur: nam S. Cajum ſive *Gajum* (ut heic ſcribitur cum G more Graecorum: quod etiam in ſaxis ſub Caeſaribus haud raro Latini ſunt imitati) hoc die deceſſiſſe, oſtenditur ex antiquiſſimo Catalogo Pontificum Rom. quem Bollandiani tom. I. Aprilis praepoſuerunt: qui Catalogus medio IV. ſaeculo recentior eſſe nō putatur. In eo Catalogo haec de *Cajo* habentur: *Cajus annis duodecim* [errant Catalogi ceteri, qui undecim annos ei attribuunt: errat & Euſebius, qui quindecim eidem imputat: at Beda ſincerus hoc die verum annorum numerum tenuit] *menſibus quatuor*, *diebus ſeptem*. Nimirum enim creatus exeunte anno 283. [quo deceſſit Eutychianus ex eod. catalogo] h.e. die XVII. (non die XV. ut habet Fleury) Decembris, ad caelum emigravit anno 296. die XXII. Aprilis: ſic non male ſibi conſtant hujus Catalogi rationes. Niſi quod in Catalogo dies unus ſuperat: quod & ſanari poteſt, ſi pro *XVI. Kal.* legamus *XVII.* (quod & videtur feciſſe Henſchenius, qui in S. Cajo num. 1. diem XVI. Decemb. ordinationi aſſignat) tunc enim non a die XVII. Sed a XVI. Decembris calculi procedentes, numerato utroque termino, *dies ſeptem* illos reddent. Ceterum dies tum creationis, tum mortis in eodem monumento diſerte exponuntur; ſic enim pergit. *Fuit temporibus Cari & Carini*, *ex die XVI.* (corr. XVII. ut intelligatur dies 16. Decemb.) *Kal. Januarii conſulibus Caro II. & Carino, uſq. in X. Kalendas Maii Diocletiano VI. & Conſtantio conſulibus*. Cetera quae ad hunc Pontificem ſpectant, videantur apud Henſchenium ad hunc diem pag. 13. & Tillemontium tom. IV.

Ex dictis vides, merito in his Faſtis diem S. Caii emortualem hodie notari: in quo conſentiunt omnia Martyrologia, ipſum etiam, quod ſub S. Hieronymi nomine ambulat, ac praeterea Romanum Bucherii Kalendarium medio IV. ſaeculo ſcriptum, in quo ſic notatur: *X. Kal. Maii Caii in Calliſti*. Et de hoc quidem nemo dubitat. At martyrii palmam, quam ei marmoris noſtri (cui conſentit Beda cum ſecutis omnibus Martyrologis) nota P. vindicat, vetuſtiora monumenta modo nominata eripiunt. Catalogus, cujus verba ſupra recitavi, de martyrio pro more tacet. At Hieronymiana Mrologia *Depoſitionis* vocē de S. Cajo uſurpant. Bucherianum, quod modo laudavi, Kalendarium Cajum ſignat ſub lemmate, *Depoſitio Epiſcoporum*. Etſi tamen ſub eodem lemmate notantur & *Lucius*, *Stephanus*, *Felix*, de quorum martyrio parum dubitatur. Quid ergo eſt? Conjicit Tillemontius Not. VI, Cajum iis martyribus videri annumerandum, qui quamvis multa paſſi, perfectum tamen martyrium fuſo per judicis ſententiam ſanguine non ſunt adepti. Quod non poſſum non probare.

XXIII N S GEORGII MAR

Etſi Acta S. Georgii (quae tolerabiliora (86) ceteris protulit hoc die Papebrochius) in fine pag. 122. num. 25. *vigeſimo tertio die Aprilis* paſſum hunc μεγαλομάρτυρα (quomodo eum Graeci appellant) teſtantur: tamen nec ſatis antiqua ea ſunt, & eo quidem certe tempore ſcripta, quo jam ei diei aſſixa ſollemni-

(86) Sed eadem tamen ſpuria & fabuloſa: de quibus ſatis erit Tillemontium conſulere, tom. V. ubi de hoc S. Georgio martyre, Nota I.

lemnitas erat. Jam enim ab aevo S. Gregorii M. die XXIII. de eo fiebat, ut apparet non tantū ex ejus Sacramentario, verum etiam ex ejuſdem Antiphonario per Thomaſium edito: quo etiam die illum antiquitus a Graecis cultum, ex hodiernis eorum libris Eccleſiaſticis argui poteſt: ut facilis ſit conjectura, idcirco Actorum fabricatorem illius paſſionem in diem XXIII. Aprilis conjeciſſe, quia eo die fiebat de eo officium. Atqui his Actis tamquam fido duci, opinor, inſiſtens Metricarum Ephemeridum (quas vide apud Bollandianos tom. I. Maii) auctor, diei XXIII. Aprilis hunc hexametrum adpinxit:

Ηρι Γεωργίῳ δεκάτῃ τρίτῃ αὐχένα χαλκός.
Meſſuit enſe caput terna & vicena Georgj.

Qui verſus non pluris eſt faciendus, quam Acta ipſa, ex quibus expreſſus fuit. Sane quidem quos Papebrochius (in Comment. praevio num. 27. & 28.) init calculos, ex iis tantum oſtenditur, potuiſſe S. Georgium die 23. Aprilis coronam adipiſci, ſed ita factum eſſe, non demonſtratur. Illud fortaſſis aliquem moverit, quod Notkerus in Martyrologio [quod decimo ineunte ſaeculo ſcripſit] ad VII. Kal. Maii ſic poſuerit: *Cujus* [Georgii] *PASSIO apud Romanos et paene alios omnes IX. Kal. Maii* (h. e. 23. Apr.) *celebris habetur.* Sed laxe nimis Notkerus *Paſſionis* vocabulum ſumpſit pro die feſtivitatis. Ceterum quum videam in veteribus Kalendariis ac Martyrologiis [etiam illo Hieronymiano] nonnullam in die feſtivitatis variantiam; facile adducor, ut credam diem paſſionis olim ignoratum fuiſſe. Quem ſi nono ineunte ſaeculo [quo hoc marmor ſcalptum fuit] Neapolitani tenuiſſent, non *Natalis* notam [quod feſtum quodlibet, quocumque die fiat, deſignat] ſed *Paſſionis* heic praenotaſſent. Et certe Neapolitanis in hac re haberi fides nonnulla potuit, quippe hujus Martyris cultui deditiſſimis; quod vel ex antiquiſſima Baſilica, quae hodiedum exſtat, ejus nomini dicata poteſt intelligi: cujus meminit Jo. Diaconus in epiſcoporum Catalogo, ubi de S. Severo: *Prius*, ait, *foris urbem jacuit, nunc vero quieſcit in ea ipſa Eccleſia, quam alii Severianam* [ſic appellatam ab auctore ſuo *S. Severo*, qui tempore S. Ambroſii Mediolanenſis ſedit; non vero a Conſtantino conſtructam, quod quidam exiſtimarunt] *alii propter Oratorium S. Georgii ibi*(87) *factum, S. Georgium vocant.* Eodem ſpectat quod quidam *Petrus Parthenopenſis Eccleſiae Levita* Petri de Surrento Archiepiſc. Neapolitani [qui medio ſaec. XIII. ſedit] hortatu, hujus Martyris paſſionem *pluribus incongruis amputatis*, uti teſtatur in Prologo, compoſuit: de quo vide Chioccarellum, & Vghellum in Petro de Surrento, & Papebrochium heic pag. 104. num. 13.

Et huc uſque dicta eo pertinent, ut de die paſſionis hujus illuſtris Athletae nihil conſtare putem: adſtipulante hoc noſtro marmore, in quo diebus non ſuis ſolet *Natalis* nota praeponi, *θανασίμοις* autem τὸ DEP. aut, ubi de martyre agitur, PAS. ſive *Paſſionis* nota. Cetera quae ad hunc πολυθρύλλητον [*celeberrimum*] pugilem pertinent, videbis apud Tillemontium tom. V. & Papebrochium in laudato Commentario praevio ad hunc diem. Quo die vel ipſae Moſcorum Ephemerides effigiatae (a Papebr. editae tom. I. Maii) S. Georgium proponunt, non modo omnia paſſim Graecorum Latinorumque monumenta. Ac vix ullus eſt terrae angulus, quo non S. Georgii cultus pervaſerit.

(87) Fortaſſis non ab ipſo S. Severo, ſed poſtea id oratorium factum fuit: quod proinde poſtea *S. Georgii* appellationem Baſilicae illi indiderit. Ceterum ſi oſtendi poſſit, ſive *S. Georgii* nomenclationem, ſive oratorium, ad ipſum S. Severum tamquam auctorem referri poſſe; nihil jam, poſt Eccleſias duas quas volunt in honorem S. Georgii a Conſtantino [Dioſpoli unam, alteram CPoli] factas, antiquius hac Severiana prorſus eſſet. Nam veteres vel antiquiſſimae [de quibus aliquid literis exſtet] VI. ſaeculum non tranſcendunt; quum contra Severus IV. ſaeculo ſederit.

vaſerit : in tantum ut & ingens Aſiae tractus, qui inter Pontum Euxinum & mare Caſpium protenditur, *Georgiae* (incolis *Gurgiſtan*) ob eam cauſam ſibi nomen impoſuiſſe feratur.

XXIIII P S INNOCENTII PP R

DUae ultimae notae PP. R. quum ſignificent *Papae Romis* (ſicuti integris ferme litteris nudius tertius in S. Caio die 22. April. ſcriptum reperitur in hoc marmore, idque Graeco more pro πάπα ῥώμης) aut *Papae Romani*; dubitare non ſinunt, quin *S. Innocentius I.* hoc die colatur is, qui SS. Hieronymi & Auguſtini laudibus fuit celebratus, cujus hodiedum exſtant egregiae epiſtolae. At duo ſunt quae difficultatem creant, I. cur qui in pace obiit, is uti Martyr colatur, nam illud P. non eſt dubium quin *Paſſionis* nota ſit : II. cur huic diei praeter morem inſcribatur, quum in aliis Liturgicis libris ſive die XII. Martii, ſivè XXVIII. Julii, ſive XXI. Decemb. ſignetur, nuſquam autem hoc die. Quas duas difficultates diſcutere heic operae fuerit.

CAP. I.

De Martyris elogio, quod Innocentio, ſed non praeter morem, tribuitur.

Non praeter morem id fieri, pluribus exemplis, etſi poſterioris aetatis, oſtendam: quae quidem Sollerii viri mihi dum viveret amiciſſimi diligentiae in Vſuardinis auctariis debeo. In eis auctariis ad XXVIII. Julii ex Antuerpienſi Max. ex *Vltraject.*, ex *Leydenſi*, & *Lovanienſi* ſic recitatur : *Item Romae ad Vrſum pileatum S. Innocentii Papae & Martyris*. Item in *Albergenſi* eadem & plura inſuper de Innocentio habentur. In *Bruxellenſi* : *Romae ad Vrſum pileatum Natale S. Innocentii Papae & Martyris*; & quae plura ibi ſequuntur. In Bellino: *Et S. Innocentii Papae & martyris*. Grevenus : *Romae ad Vrſum pileatum S. Innocentii Papae primi & Martyris: hunc Vſuardus & Ado habent IV. Idus Martii*. Sed et praeter Vſuardi auctaria, in catalogo Petri de Natalibus idem S. Pontifex dicitur *martyrio coronatus tempore Arcadii principis* : qui tamen nec occidentem regebat, & diu ante Innocentium obiit. Galeſinius in notationibus : *S. Innocentii Pont. & Confeſſoris, alias Martyris, ut in Mrologio Romano* (Bellini Mrologium intelligit, editum Venetiis ann. 1498. *ſecundum morem Rom. Curiae*) *legitur*; quem tamen *Martyris* titulum refert ibi Galeſinius *ad ſummam conſtantiam cum Martyrum ſortitudine comparandam*. Quae ratio ſi valeret, quotusquiſque Sanctorum Pontificum non eſſet inter Martyres referendus? Itaque dum aliam magis idoneam cauſam inquiro, interim praeſtabit animadvertere, nullum eſſe ad hanc diem hoc noſtro marmore antiquius monumentum, quo S. Innocentius Papa Martyris elogio cohoneſtetur.

At habet tamen idem elogium Innocentius cum pluribus aliis veteribus Romae epiſcopis commune, qui revera Martyres non fuiſſe putantur : de quibus mitto dicere, ne ſim longior. Verum quod ad antiquiores Pontifices attinet, qui ante Conſtantinum rexerunt Eccleſiam; ut ii inter martyres referrentur, quaedam anticipata opinio effecit, exiſtimantium, eos omnes qui perſecutionum aetate vixerunt, martyrio affectos fuiſſe: quod in Innocentio locum non habet. Quae ergo verior cauſa hujus erroris fuit? Cauſas mihi duas in medium afferre poſſe videor : quarum haec prima eſto.

I. Perſuaſum olim fuit (idque verum eſt) Hieronymiano Mrologio non alios ferme Sanctos, quam martyres fuiſſe inſcriptos; unde & *Martyrologii* nomen ei primo quaeſitum fuit. In eo autem Mrologio die XII. Martii ſic legitur : *Romae S. Innocentii epiſcopi, Raſi epiſcopi*. De quonam Innocentio, Romae ne an alterius urbis epiſcopo, id auctor ejus antiquiſſimi

Mro-

Mrologii intellexerit, non eſt plane exploratum, deque eo adhuc [88] in utramque partem diſputatur. Sed tamen jam ante IX. ſaeculum (quo hi Faſti marmorei ſcalpti fuerunt) Romana Eccleſia *Innocentium Raſi* ſocium in Hieronymiano memoratum videtur pro Papa Romano habuiſſe. Liquet hoc ex vetere Rom. Mrologio, quod Roſweidus edidit, quod IX. ſaeculo antiquius eſſe neceſſe eſt; in quo die XII. Martii ſic legitur: *Sanctorum Pontificum Gregorii & Innocentii*. Ex hoc Mrologio id poſtmodum Ado arripuit, aliique ejus aetatis Martyrologi, ut diei XII. Martii Innocentium insererent, quibus omnibus Roſweidanum, uti dixi, ducem ſe praebuerat; utique quod ejus auctor judicaverit, Hieronymiani Mrologii Innocentium Raſi ſocium, Papam Romanum fuiſſe. Et hi quidem, quos dixi, martyrologi ſeſe cautos praebuerunt, dum nullam martyrii notam Innocentio vindicarunt. At alii minus cauti ex eo tantū quod putarint, Romanum Innocentium Hieronymianis Faſtis fuiſſe inſcriptum, cum continuo martyrem pronuntiarunt. In quo dupliciter eos ratio fugit, primum quod fieri poteſt, ut Innocentius Epiſcopus Raſi ſocius ſedis a Romana diverſae praeſul fuerit, ac tantum Romae ſive functus martyrio, ſive ſepultus: deinde quod etiamſi is Innocentius Papa fuerit, non continuo martyr dicendus erat, ſed tantum ſedis Romanae epiſcopus; quum & S. Martinus Turonenſis, & alii quidam confeſſores in eodem Mrologio locum invenerint.

II. Et haec quidem una eſſe cauſa potuit, ut Innocentius Martyr putaretur. At potuit & altera ſubeſſe probabilior, quae talis eſt. Certum eſt, Innocentium I. plura Chryſoſtomi cauſa feciſſe, ut tantum ut non apud Theophili ſectatores ſolum, verum & apud Arcadium imp. offenderit. Quod ſi monumentis a Baronio productis (quem vide ad an. 407.) credimus; is Pontifex etiam Arcadium cum conjuge a fidelium communione ſemovit. Et hanc quidem ſententiam, & monumenta quibus Baron. innititur, Tillemontius commentitia exiſtimat. Eſto. Sed tamen ſive illa Latinorum, ſive potius poſteriorum Graecorum (qui commentorum hujuſcemodi ſcitiſſimi architecti habentur) officina cuderit: ea certe qualia-cum-

[88] Epternacenſe Hieronymiani Mrologii apographum, quod habetur ceteris antiquius, die XII. Martii ſic ſcribit: *Romae Innocenti Epiſcopi, Raſi Epiſcopi*. In aliis apud Florentinium apographis additur vox *Depoſitio*, quae videbatur nota Confeſſoris non martyris. Sed & die XXI. Decemb. in eiſdem Hieronymianis apographis eadem de Innocentio leguntur; at de *Raſio* aut *Raſo* nihil. In Dacheriano ejuſdem Mrologii apographo eadem eſt utrobique annuntiandi formula. Haec de Hieronymianis.

At Roſvveidanum Mrologium ſive Romanum brevius, Ado, Vſuardus eodem die XII. Mart. duos Pontifices *Innocentium* & *Gregorium* una junxerunt; iidem vero die XXVIII. Julii (quo nunc Innocentius colitur) de eo tacent. Quo ſane hi Martyrologi videntur Hieronymianum Innocentium diei XII. Martii habuiſſe pro Innocentio I. Papa. Eamque opinionem ſecuti ſunt plures, cum primis Pagius; fermeque eodem labitur Tillemontius.

At jam antea Henſchenius de eo dubitaverat; & eadem dubitatio Guil. Cuperi ad 28. Julii animum ſuſpenſum tenuit, ſitne ille Raſi ſocius, qui die XII. Martii in Hieronymiano legitur, idem ac Papa Innocentius. Quid? enim Hieronymiani illi Innocentius ac Raſius Epiſcopi exteri fuerint, Romae vero adſcripti ſive propter paſſionem ſive ſepulturam? Quid ſi Papa Innocentius numquam Hieronymianis tabulis inſcriptus fuerit? His accedit, quod in eo Hieronymiano apographo ante mille annos ſcripto, quod edidit Edm. Martenius tom. 3. Anecd. die XII. Martii ſic legitur: *Romae Innocenti. & depoſitio S. Gregorii Papae*. Cur enim poſterior *Papa* diſertim dicitur, prior non item, niſi quia Hieronymianus Innocentius urbis Romae epiſcopus numquam fuiſſet? Adde quod Rabanus S. Innocentium & non die XII. Martii ſed XXVIII. Julii poſuit: id quod & Auctaria Vſuardi paſſim ſequuntur. Ex his vides, non immerito Bollandianos addubitaſſe, utrum ille Raſi ſocius ſit idem ac Papa Innocentius.

cumque monumenta cum noſtri hujus marmoris ſpecioſo martyrii titulo juncta argumento ſunt, non tantum de ea excommunicatione plures narrationes octavo & nono ſaeculo circumlatas fuiſſe, verum inſuper fuiſſe tunc perſuaſum, eumdem Innocentium ea de cauſa ab Arcadio forſan plura paſſum, imo etiam inter martyres annumeratum: id vero nõ alio plane ſenſu, quam quo Marcellus aliique quatuor Romae Epiſcopi hodiedum uti martyres in Rom. Breviario coluntur, etſi ſanguinem minime fuderint; unde & commune his quinqueviris octavum Reſponſorium attributum fuit, *Domine praevenisti eum* &c. Ea ergo, ni fallor, verior cauſa vulgo crediti martyrii fuit. Et certe non de nihilo id eſt, quod Petrus Equilinus Ep. a me ſupra laudatus noſtrum Innocentium martyrio coronatum ſub *Arcadio* imp. ſcripſit. Omnino enim neceſſe eſt, Equilinum incidiſſe in monumenta, (ſive vera ſive potius falſa) ex quibus id ſive clare ſive per conjecturas eliceretur.

Addendum hoc etiam, quod (ut ſupra ad 27. Januar. demonſtratum fuit) Neapolitani duplicem Chryſoſtomi Depoſitionem diſcretis inter ſe diebus celebraverunt. Quocirca eos decuit & in Innocentio prolixos fuiſſe, ut eum uti martyrem colerent, quem crederent Chryſoſtomi cauſa in maximas aerumnas incidiſſe.

III. Accedit poſtremo quoddam ejus νομιζομένου (*putativi*) martyrii in Romano ipſo Breviario veſtigium. Nam indidem certe, unde in hoc Kalendario martyrii gloria tribuitur Innocentio, manaſſe id exiſtimo, ut non heri aut nudius tertius (etſi jam pridem, non habeo dicere) ſed in antiquiſſimis quibuſque, quae viderim, Rom. Breviariis S. Innocentius die 28. Julii cum aliis tribus Martyribus junctim colatur, & quidem cum officio *plurimorum Martyrum*. Ceterum monumentum noſtro marmore vetuſtius, in quo Innocentius Papa uti martyr ſignetur, fruſtra, uti dixi, adhuc quaero.

C A P. I I.

Cur ejus Paſſio in his Faſtis hoc die praeter morem colatur.

Quo die S. Innocentius ad caelum emigraverit, nondum certum habetur. Pro die XXVIII. Julii id maxime militat, quod in vetere catalogo Pontificum Rom. quem edidit Henſchenius to. 1. April. quemque VI. ſaeculo ſcriptum putat, de Innocentio ſic ſcribitur: *Sedit annos XV. menſ. I. dies XXI. ſepultus ad Vrſum pileatum V. Kal. Aug.* h. e. die 28. Julii. Anaſtaſius etſi eum ſupra annos XV. ſediſſe dicat menſes duos, dies viginti; tamen conſentit in die ac loco ſepulturae. At qui paullo accuratius calculos inire voluerunt, hujuſque pontificis annos dieſque ſedis cum deceſſoris Anaſtaſii & ſucceſſoris Zoſimi annis componere inſtituerunt, ferme eo labuntur, ut Innocentium menſe Martio obiiſſe credant. Sollerius ipſe, (ad 28. Jul. ubi de S. Innoc. num. 15.) tametſi ceteris non aſſentitur putantibus Hieronymiani Mrologii Innocentium Raſi ſocium eſſe hunc Papam, tamen fatetur, videri eumdem menſe Januario ordinatum, ac Martio mortuum. Quod ſi ſemel admittatur, duo inde colligi poſſe videntur. I. Quod in Henſcheniano catalogo & Anaſtaſio is V. Kal. Aug. ſepultus ad Vrſum Pileatum dicitur, id de aliqua translatione ſive potius ſepultura ſtabili, poſſe accipi. Fortaſſis enim poſt mortem ubi primum temporis cauſa is aliquo in loco menſibus quatuor jacuiſſet, poſtmodum V. Kal. Aug. juſta ſepultura donatus fuit in coemeterio ad Vrſum Pileatum, ubi & ejus deceſſor Anaſtaſius ſepulcri honorem adeptus fuit. Ea vero quia ſtabilis demum Innocentii ſepultura fuit, quum prior temporaria fuiſſet, idcirco de eo ſcriptum reperitur, *Sepultus eſt* (non vero *translatus*) *ad Vrſum Pil. V. Kal. Aug.* Quumque in Pontificum catalogis id obtineat, ut dies ſepulturae, nõ obitus, enotetur; id fraudi eſſe potuit annos ſedis Pontificum colligentibus, dum alii ſtatim, nonnulli ſerius juſta ſepultura donarentur.

II.

II. Hinc etiam colligitur, quum re vera Innocentius medio ferme menſe Martio ſive deceſſiſſet, ſive deceſſiſſe crederetur; hinc factum, ut quum in Hieronymiano Mrologio (quod vulgo putant, tempore S.Gregorii M. Romae in uſu fuiſſe) die XII.Martii quidam epiſcopus Innocentius inſcriberetur, cũ poſtea pro Papa Innocentio habitum; idque in poſteriora Mrologia inductum, ut S. Innocentius I. paſſim diei XII. Martii insereretur, interim aliis Mrologiis (89) ob ſepulturae diem in antiquis catalogis enotatum, diei XXVIII. Julii eumdem affigentibus.

At vero nemo unus ante hos marmoreos faſtos detectos repertus eſt ſive veteris, ſive ſequioris aevi, qui hunc Rom. Pontificem die hodierno ſignaret, nec tantum ſignaret, verum & notam P. h. e. *Paſſionis* adderet: quae nota in Martyribus diem emortualem ſignificat. Quid ſane hoc die Neapolitani ſecuti fuerint, ignoro. An ſicut alibi paſſim, ſic & in Innocentio Graecos ſecuti ſunt duces, a quibus fortaſſe repererint Romanum Innocentium & ut martyrem coli, & hoc die conſummatum? At hodie apud Graecos nullum eſt de utroque veſtigium, apud quos ne locum quidem is Pontifex in libris liturgicis, quod ſciam, obtinet. An vero Neapolitanis aliqua communis cauſa cum Andegavenſibus fuit? quum apud utroſque hoc eodem die S. Innocentius Martyr celebretur. Verum Andegavenſis Innocentius longe eſt (90) alius. Quid ergo Neapolitanis in mentem venit non tantum Papam Innocentium martyrem facere, ſed & ejus martyrium in hunc maxime diem conjicere? Experiamur ecqua ab augurali arte praeſidii ſpes ſuperſit.

Jam illud ſupra attigimus, Neapolitanos, qui in honorando Chryſoſtomo mirifice enituiſſent, decuiſſe & in Chryſoſtomi propugnatore Innocentio par aliquid praeſtare. Quare ſicuti illius praeter feſtum, etiam duplicem hujuſtam Depoſitionem duobus diſcretis Kalendarii diebus inſeruerunt; hujus etiam ſtrenuiſſimi pontificis, quem plurimas Chryſoſtomi cauſa paſſum aerumnas exiſtimarunt (falſo an vere, parum intereſt) colere *Paſſionem* inſtituerunt. Sicuti autem in Chryſoſtomo (uti ad 27. Januar. dictum fuit) *Depoſitio* diverſo prorſus ſignificatu capitur, nec tam pro mortali die, quam pro ejus exauctoratione; ſic in Innocentio *Paſſio*, quae hodierno die honoratur, non martyrii conſummationem deſignat, ſed aerumnas Chriſti cauſa exantlatas, earumque anniverſariam memoriam; ſive quod revera hoc die putarint in Innocentium deſaevitum fuiſſe, ſive quod eam memoriam in hunc diem vacuum conferre placuerit. En feſtivitatis diei hujus veram notionem, duplici illi Chryſoſtomi Depoſitioni reſpondentem.

Ac ſane videndũ,annon ſimili de cauſa fluxerit,ut quinque illi pontifices, (Marcellus,Joannes, Silverius, Martinus, Pontianus) hodiedum uti martyres, etſi non fuſo ſanguine, colantur. Eorum, credo, *Paſſionis* (eodem intellectu quo heic, h. e. toleratarum aerumnarum) memoria quotannis olim recolebatur. Atqui id ſatis fuit, ut poſtea eorum officium de communi martyrum peteretur, tantum mutato octavo Reſponſorio. Idem & in Vercellenſi Euſebio, & aliis valuit.

Et quidem ſi hodie ab Romana Eccleſia S. Innocentius ſeorſum ab aliis celebraretur, credo is antiquam ab aliquot ſaccu-

[89] Rabanus, uti diximus, Innocentium I. diei 28. Julii inſeruerat: idque auctaria Vſuardina paſſim ſequuntur. At Notkerus eumdem Pontificem tum diei XII. Martii, tum etiam XXVIII. Julii inſcripſit.

[90] Apud Bollandianos hoc die XXIV. Aprilis ſic legitur in Praetermiſſis: *S. Innocentius Martyr colitur hodie in Eccleſia Andegavenſi ob caput eo translatum; fitque de eo officium ſub ritu ſemidup. cum propriis lection. ſecundi nocturni. De eo ceteriſque Martyribus Agaunenſibus, ex quorum numero fuit, ipſorumque duce S. Mauritio, agemus, quando de omnibus fit ſollemne officium, h. e. die XXII. Septemb.* Haec ibi.

ſaeculis tituli martyris (quo in pluribus Vſuardi auctariis donatur) poſſeſſionem adhuc tueretur , & de communi unius Martyris (mutato tantum Reſponſorio VII.) ſextus pontificum obtineret . Nunc quia cum Nazario , Celſo , Victore Martyribus junctim celebratur ; quod unum ſupereſt , communi cum illis plurimorum Martyrum officio honoratus fuit .

Atque haec ad meum penſum ſatis : cui curae eſſe debuit oſtendere , quid ſibi hodierno die velit Innocentii Papae *Paſſio*. Nam cetera de hoc magno Pontifice qui noſſe cupit , adeat Hiſtoriae ſacrae ſcriptores , maxime Tillemontium , &, qui ultimus Innocentianas res attigit , Guil. Cuperum ſocium Bollandianum ad XXVIII. Julii .

XXV P · S MARCI EVAN

ET heic ſcite *Paſſionis* notam Auctor appoſuit. Nam in Actis perquam bonae frugis hoc die ab Henſchenio prolatis dicitur in fine Marcus martyrio affectus *die triceſimo* [menſ. Pharmuthi] *quod eſt apud Romanos VII. Kal. Maii* h.e. die XXV. Aprilis . Etſi nonnulla hoc loco ex manu poſteriore acceſſiſſe videntur . Tamen non temere is in Aegyptiorum , Aethiopum, Syrorum, poſtremo & Graecorum juxta ac Latinorum libris liturgicis & Moſcovitico Kalendario Papebrochiano eod. die inſcribitur. Nam quod in hiſce Faſtis marmoreis diei XVII. Maii *Marcus Evangeliſta* iterum notatur, id quo pertineat, in loco exponetur . Poſtremo ſicubi alio die is conſignatur , intelligendum eſt de Translationis aut alterius rei memoria . Sane & eumdem hunc paſſionis diem deſignant metricae Ephemerides in hunc modum :

Εικάδι πέμπτῃ Μάρκον ἐπὶ χθονὶ ἄφρονες εἷλκον .

Quina in ſe ducta Marcum traxere ſceleſti .

Ac de hoc quidem S. Evangeliſta qui res huc uſque diſputatas noſſe cupit , adeat prae ceteris Tillemontium to. 2. ac Sollerium in Chronol. Patriarcharum Alexandrinorum tom. V. Maii . Ego interim de Actis, quae modo nominavi, non pauca quae ſentio , quibuſve maxime in rebus a viris eruditis diſſentio , ita huc aſſeram , ut exinde & res ſcitu pulcherrimas nos aſſecuturos, & quaeſtiones antehac difficiles deciſuros , confidam .

DIATRIBA

De S. Marci Actis Henſchenianis Latinis Graeciſque : ac de Graecorum Actorum ignota adhuc viris doctis mira antiquitate ac pretio .

CAP. I.

Vtrorumque Actorum notitia : utra eorum primigenia : in eadem fuſiores Animadverſiones .

Habemus ab Henſchenio ad hunc diem Acta tum Latina tum Graeca . Et Latina quidem ſunt uniuſmodi , quae is ex XII. Mss. codicib. inter ſe collatis edidit pag. 347. Laudo diligentiam . Sed hoc amplius optandum erat , ut variantes codicum lectiones ad calcem ſubjectae apparerent . At idem Henſchenius Graeca duplicia vidit : quorum quae priore loco refert , ea vult (num. 4. initio) de Latino fuiſſe in Graecum translata XI. aut XII. ſaeculo per aliquem forſan monachum Cryptae ferratae . Atqui ab ea notatione temporis vehementer diſſentit Tillemontius , *nim.* ratus , Henſchenium de iis Graecis Actis loqui , quae in fine ejus tomi pag. XLVI. proſtant . Sed vir accuratiſſimus in eo fallitur : nam quae Henſchenius de Latino in Graecum traducta dixit , ea non edidit : proinde de iis judicare , eccujus aetatis videantur , non poſſumus . Vidit autem Henſchenius & Graeca antiquiora altera , quorum meminit cod. num. 4. verſu 13. his verbis . *Alia Acta , a ſua prima origine Graece compoſita , invenimus in Cod. vatic. 866. & ea , quamvis mino-*

ris antiquitatis & auctoritatis ſint, quam Latina (illa ſcil. quae ex XII. Mss. collatis edidit) *ideoque non fuerit operae pretium viſum ipſa Latine reddere, Graece tamen exhibemus ad calcem hujus tomi* : nim. pag. XLVI. Quibus verbis duo dat intelligere, I. haec altera Graeca diverſa prorſus a Latinis eſſe, nec una ab alteris fuiſſe interpretando transfuſa, nec poſtremo Graeca cum Latinis quidquam habere commune : II. Latina longe antiquiora eſſe Graecis hiſce, quae ex Vaticano cod. eruta ad tomi calcem rejecit. Atqui equidem, cur a viro docto in utroque diſſentiam, inferne (91) adnotaſſe non pigebit. Ceterum quam maxime aetatem Acta illa Graecanica referre videantur, tum demum rectius conjicere dabitur, quum eadem cum Latinis contulerimus, & neceſſariis obſervationibus illuſtriora in ſubjecta (92) Adnotatione fecerimus. Interim in feſtinantium gratiam praedictum volo, Graeca illa mihi videri antiquiſſima.

CAP.

(91) I. *Acta Latina S. Marci non eſſe a Graecis ad tomi calcem rejectis diverſa, nec utraq. plus inter ſe differre, quam textus primigenius a ſua interpretatione diſcrepat.*

Id quum cuivis mediocriter Graece docto ſit manifeſtum, mirari ſubit, eccur Henſchenius loco proxime recitato aliter judicaverit. Sed omnino mihi videtur Henſchenius tum, quũ *Commentarium praevium* ſuum ſcribebat, in plures curas diſtractus, Acta Graeca non examuſſim cum Latinis contuliſſe: qui diverſo utrorumque principio, & aliquibus inter utrumque ſcriptum non magni momenti diſſidiis offenſus, diſpares ſcriptiones eſſe cenſuit. Atqui non plus unum ſcriptum ab altero, quam rivus a fonte differt. Ceterum eaedem utrobique ab initio ad calcem narrationes, idem prorſus & ordo narrationum, imo & eaedem utrobique ſententiae & eodem plane ordine lectori propinantur. Hoc tantum intereſt, quod eſt interpretatio paſſim laxior ac liberior, nec verbis addicta, ſed tantum ſententiarum tenax: quod in plurimis antiquis translationibus cernere poſſumus. Adde quod modo plura Latine ſunt, quam Graece, modo contra: id quod & ad IX. April. in vita Mariae Aegyptiae, obſervavimus, & alibi paſſim occurrit. Poſtremo mihi videtur Henſchenius ipſe a ſuo priore judicio diſceſſiſſe tum, quum ad Graecum monumentum in fine tomi edendum ventum fuit: quantum quidem ex ſimili utrobique ſectionum diviſione, & ex paucis iis quae ad vitae calcem ipſe aut alius illevit, poteſt intelligi.

II. *Graecam S. Marci hiſtoriam & longe antiquiorem Latina eſſe & primigeniam: a qua ſerius aliquando Latinam, quam terimus, interpretando fuiſſe transfuſam.*

Hoc etiam cuivis mediocriter in utriuſque linguae Eccleſiaſticis monumentis verſato ſatis per ſe liquebit. Nam ſi de antiquitate quaerimus, Graecus textus mirum ubique candorem, Latinus autem nonnullam aevi ſequioris barbariem prodit. Ex quo & illud ſequitur, textum Graecum, utpote antiquiorem, pro primigenio eſſe habendum. Vt omittam, quod Marci res prius ab Alexandrinis ſermone illic uſitato ſcribi, quam lingua Latina, oportuiſſe. Niſi vero uſque adeo παραδοξολογίαις ſtudemus, ut non tantum Evangeliſtam hunc Latine ſcripſiſſe Evangelium [quod revera Graece initio prodiit] velimus, verum etiam ipſius res geſtas Latino primum ſermone conceptas fuiſſe. Verum quid plura? paſſim interpretationis, nec vero bonae, in Actis Latinis ſigna deprehenduntur. Num. 3. medio Latine legitur: *Ipſi* [ſutori] *calceamentum* (diſruptum) *tradidit CORRIGENDVM* : hoc ideo, quia in Graeco reperit διορθώσασθαι: quod etſi primario eſt *corrigere*; tamen eleganter ac proprie heic notat *reparare* & integritati reſtituere: quum contra *corrigere calceos* parum Latine dicatur, ſed *ſarcire*, aut *reparare*. Sic etiam pro ἐπισκοπὴν ποιήσασθαι (quod Biblico ſignificatu pro *punire* legitur num. 10.) ponere debuiſset Biblicum Latinum *viſitandi* verbum, non vero *inviſendi*, ſi aut ſcriptor primitivus, aut ſaltem bonus fuiſſet interpres. Mitto Latini ſcriptoris hujus offenſiones plurimas, in quas illum Graecus textus non intellectus transverſum egit: de quibus conſule Adnot. ſeq.

[92] *Ad Graeca S. Marci Acta cum Latinis collata Animadverſiones priores.*

§. I. *Ad ſectiones 1. 2. De Marco dupliciter Evangeliſta locus difficilis expeditur. De Marci provinciis. INCIRCVMCISVS idololatrae ſynonymum ſermone Helleniſtico. Quid* πνικτὰ σεβάσματα. *Marci patria. Locus interpretis corruptus.*

Prima Actorum Graecorum periodus, non mihi videtur ex primi auctoris ingenio prodiiſſe; praeſertim quum eadem ab interpretatione

La-

Latina abſit, & illud προαιώνιος de Verbo poſt Nicaena tempora paſſim uſurpari coeperit. Facile igitur hoc fuerit hiſce Actis initium: Διαμεριςαμένων κατ' ἐκεῖνο καιρȣ̃ τῶν ἁγίων Ἀποςόλων τὴν ἅπασαν οἰκȣμένην, ἄλλοις μὲν ἄλλαι πόλεις τε καὶ χῶραι ἐκληρώθησαν, ἔλαχεν δὲ... *Sanctis Apoſtolis per ID* (non *IDEM*, ut in Latino nunc legitur) *tempus orbem terrarum partientibus, quum aliis aliae civitates ac regiones obtigiſſent, ſortitus eſt* Marcus Aegyptum: Quem nos locum cap. IV. expendemus. Etiam Actorum fini quaedam ex poſteriore manu acceſſiſſe, infra obſervabimus.

Ibid. in Latino v. 4. ſic legitur: *Vbi* [in Aegypto ſcil.] *eum* [Marcum] *Evangeliſtam ſancti Canones Catholicae & Apoſtolicae Eccleſiae decreverunt*. Et conqueritur Tillemontius Not. I. his verbis declarare auctorem videri, S. Marcum non alio ſenſu *Evangeliſtam* dici, quam quo S. Philippum Diaconum, nempe quod Evangelium in Aegyptum intuliſſet: quod falſiſſimum eſt. At quod Graeca heic non melius ſe habere expoſtulat, id vero pernego. Ibi recte legitur: ὅθεν (pro quo male Latinus *Vbi*) καὶ Εὐαγγελιςὴν αὐτὸν ἐθέσπισαν οἱ μακάριοι Κανόνες &c. Ad verbum: *Vnde & Evangeliſtam eum ſanxerunt beati* [ſive *Divini*] *Canones ſanctae & Apoſtolicae Eccleſiae*. Quid *Canones* vocet, intelligitur ex epitheto μακάριοι. Loquitur de ſcripturarum Canone, extra quem qui ſunt libri, ii ἀκανόνιςοι appellantur. Idcirco autem numerum pluralivum uſurpavit, ut notaret diverſarum Eccleſiarum *Canones*, in quibus omnibus Marci Evangelium inſeritur: a quo ille *Evangeliſtae* cognomen accepit. Auctor proxime dixerat, Marcum primum omnium εὐαγγελίσασθαι *evangelizaſſe* in Aegypto. Mox ſtatim ſubdit, *Vnde & ſcripturarum Canon ei Evangeliſtae titulum vindicavit*, non tantum ſcil. ſcripti Evangelii (quod ut vulgo notum, ſupplendum lectori eſt) verum & ejuſdem praedicati gratia. Haec vera Graeci textus ſententia eſt, quam Latinus, una particula perverſe reddita, obfuſcavit. Huic veriſſimae interpretationi accedunt Euſebii & Hieronymi paria ferme dicta. Quorum ille in II. Hiſt. 16. ſic poſuit: *Hunc Marcum ferunt primum in Aegyptum fuiſſe miſſum, ibique Evangelium* (ὃ δὴ καὶ συγγράψαι) *quod & ipſe conſcripſerat, praedicaſſe*. Hic autem in de Scriptor. Eccleſ. de Marco diſerte dixit. *Aſſumpto itaque Evangelio, quod ipſe confecerat, perrexit ad Aegyptum, & primus Alexandriae Chriſtum annuntians, conſtituit Eccleſiam*. Hoc & ſequentia cōfirmant, in quibus illud ἐκήρυξεν τὸ εὐαγγέλιον (*praedicavit Evangelium* in Aegypto & vicinia primus) capiendum eſt de ipſo quod ſcripſerat, non enim (quod alicubi legitur) Matthaei Evangelium, aut alterius ibi adnuntiavit. Quae quum ita ſint, inde etiam colligitur, Marci Evangelium Graece primitus ſcriptum fuiſſe; nec enim Latinum Aegyptii intellexiſſent. Sed jam de praedicatione ex interprete audiamus.

Nam in Latino ſequitur: *Propter quod primus in tota Aegypti regione, in* [ex Graeco corrige *Et in*] *Libya, Marmarica, Ammoniaca, & Pentapoli praedicavit*. Hinc Acta S. Petri Alex. tribuunt Marci ſorti praeter Aegyptum *conterminas regiones*. In hanc Actorum chorographiam infra Adnot. 78. ita commentabimur, ut inde hujus hiſtoriae antiquitas maxime eluceat.

Mox queritur auctor, incolas regionum illarum *incircumciſos & idololatras* fuiſſe. Id quod criminatur Tillemontius, ratus poſt Chriſti mortem nullam fuiſſe in circumciſione praeſtantiam, aut in incircumciſis opprobrium. Verum negari non poteſt, Judaeos [maxime extra Palaeſtinam, qui expertes Chriſti caedis fuerunt] comparatiores ad recipiendum Evangelicum ſermonem fuiſſe, &, ſi nihil aliud, expertes impietatis. His adde quod *Alexandriae primam Eccleſiam judaizantem* Hieronymus dixit, de illa loquens, quam ibi Evangeliſta conſtituit. Hi ſunt enim admirandi illi *Aſcetae* Judaiſmum cum Chriſtianiſmo, quoad licuit, copulantes: de quibus mox nonnulla ad num. 3. dicentur. Objicit & hoc Tillemontius, Aegyptios, Joſepho teſte, fuiſſe nihilo minus circumciſos. Verum Joſephus de antiquis Aegyptiis loquitur, quorum nonnulli circumciſionem ſubibant, non de ſui temporis. Vide Joſephum VIII. 10. ubi Herodoti locum recitans, ſine dubio antiquos Aegyptios intelligit. Poſtremo Noſter *incircumciſos* tamquam ſynonymon *idololatrarum*, quod ſubjicit, uſurpavit; idque Helleniſtica phraſi, Judaeus ipſe, uti cenſeo.

Ibidem ſtatim in Graeco ſequitur, Aegyptios illos idololatras fuiſſe plenos *omnis immunditiae*, καὶ πηκτῶν σεβασμάτων. Porro σεβάσματα ſunt quaelibet religionis Graecanicae objecta, ac praecipue *ſimulacra*. Verum cur eadem πηκτὰ i. e. *fixa* dicuntur? Annon ſtatuae etiam *portatiles* erant. Verum ne dubita, quin ibi πηκτὸν ſit idem, quod *manu factum*, ſive *compactum* ac φυσικῷ (*naturali*) opponitur. Teſtis hujus notionis Heſychius, apud quem in Πηκτὸς Ajacis mors vocatur Πηκτὸς θάνατος h. e. ποιητὸς ȣ̓ φυσικὸς, *mors facta, non naturalis*. Hoc uno argumento idola Chriſtiani

 im-

impetebant, quod eſſent manu facta. At Latinus interpres illud πηκτῶν pro πνικτῶν accipiens, imperite vertit *Suffocata edentes*: quod non erat inter gentium abominanda maximum.

Ibid. mox ἄμφοδα Latinus vertit *diverticula*: non male, quia Heſychio & Suidae ἄμφοδα ſunt δίοδοι. In Gloſſis autem ἄμφοδα ſunt *compita*, & ἀμφόδια, *compitalia*.

Num. 2. v. 3. Interpres ait: *Erant illic* [in Cyrenaica] *ſecundum genus ejuſdem religionis indigenae*. Peſſime: quum in Graeco de ipſo Marco ſit ſermo, de quo interponitur in hunc modum: [ἦν γάρ τὸ γένος ἐκ τῆς αὐτῆς χώρας ὁρμώμενος] h. e. *Erat enim* [Marcus] *genere ex eadem regione* [Cyrenaica] *oriundus*, ſive *profectus*. Atque haec eadem, reor, primo interpres ſic reddiderat, *Erat* [Marcus] *ſecundum genus ejuſdem REGIONIS indigena*. At poſtquam in codicem illum, ex quo cetera poſtea exempla fluxerunt, pro *Regionis* irrepſit *Religionis*; conſequens fuit, ut hoc totum non Marco [quippe idololatricae impietatis hoſti] ſed Cyrenenſibus tribueretur. Hinc exorta eſt ea depravatiſſima lectio, quae nunc Latinos codices obſidet. At tu ne dubita ita hunc locum interpretari, ut ſupra poſui: ex quo loco diſcimus, quo tempore haec de Marco hiſtoria ſcripta fuit, perſuaſum fuiſſe, Marcum Cyrenaeum fuiſſe ſive ortu, ſive ſaltem origine: quod alterum videtur illud τὸ γένος innuere.

§. II. *Ad ſect. 3. De Pharo & Pharitide Alexandria: de Mendidio: corrigiae diſruptae omen: Vnus-Deus proprium Judaeorum Dei nomen. Marcum Aſcetarum in Aegypto patrem fuiſſe. Eos Aſcetas fuiſſe quidem a Therapeutis Philonianis diverſos, ſed cum eiſdem tamen non temere confuſos videri, & qua de cauſa.*

Num. 3. v. 2. Jubetur a Spiritu Sancto Marcus *ad FANVM Alexandriae pergere*. Ac miror ex Mſs. XII. ab Henſchenio viſis nuſquam aliter fuiſſe. Atqui interpres (niſi ſtipes fuit) primo ſcripſerat, *ad PHARVM Alexandriae*, ut Graece legitur. Mox ubi imperitus aliquis pro *Pharo PHANVM* [nā & id olim aſperabant] ſive *Fanum* ſubſtituit; ea ſcriptura codices omnes inde propagatos occupavit. Graece heic enim legitur εἰς τὴν φαρίτην Ἀλεξάνδρειαν: quod fortaſſis initio fuit εἰς τὴν φαρίτιδα Ἀλεξ. *in Pharitidem Alexandriam*: nam alterum illud maſculum eſt. Etſi fateor, non raro hujus formae gentilia cum ſubſtantivis femineis copulari, tum alibi, tum potiſſimum in Euſebii libro *De locis* reperi, quae male Clericus in alteram formam [terminatorum in ις, ιδος] praeter librorum ſcriptorum fidem recudi jubet. Gentile iſtud a Stephano Ethnicographo praeteritum, uſurpavit tamen Hirtius, qui in Bell. Alex. c. 17. *Pharitas* dixit: id quod etiam ex Caeſare citatur. Porro hinc diſces, praeter notas Alexandriae partes, *Bruchium* [in quo *Muſeum*] *Soma*, *Necropolim*, fuiſſe etiam *Pharitem* h. e. *Pharum* inſulam; quae poſtquam ponte cū Alexandria coaluit, pars una non ignobilis Alexandriae fuit. In ea parte Seniorum LXX interpretationem fuiſſe elaboratam, liber Ariſteae tributus prodidit. Ac ſane conjicimus, Judaeos in Pharitide plurimos habitaſſe. Eaque mihi videtur fuiſſe cauſa, cur Marcus in Pharitide primum ſubſtiterit. Nam fratribus prius adnuntiari Chriſtum oportuit, antequam gentiles Alexandrinos adoriretur.

Ibid. in Graeco v. 14. primo in Pharum appulſu Marcus perveniſſe dicitur in locum appellatum Βεννίδιον *Bennidion*. Latinus id nomen omiſit: at alii, qui poſtea ex his Actis hauſerunt, ſcribunt *Mendidion* aut *Mendion*. Qui in Graecis Mſs. ſunt exercitati, de ſimilitudine duarum labialium β & μ tanta, ut ſaepe una alteram mentiatur, expoſtulant. Hinc errorum fons. At quum *Mendes* oppidum, & oſtium *Mendeſium*, & *Nomos Mendeſius* ſint in Aegypto celebria; ſatis ſit veriſimile, nomen illud cum M ſcribi debuiſſe, Μενδίδιον *Mendidion* ſcil. Quo loco Eccleſiam poſtea exſtitiſſe (in ἐκβάσεως utique Marci memoriam) argumento eſt, quod ab Epiphanio haer. 69. cap. 2. inter diverſas Alexandriae Eccleſias recenſetur & ἡ τοῦ Μενδιδίου, *Eccleſia Mendidii*. Ex quo & vides, curtum illud *Mendion* (quod alicubi legi praedictum fuit) eliminandum eſſe, ac retinendū *Mendidion*.

Ibidem Latinus ſic habet v. 12. *Mox ut ingreſſus eſt civitatem, calciamentum ejus diſruptum eſt* [h. e. diſrupta corrigia: quod praeſertim valet in Judaico calceo, qui utpote apertus, loris undique adſtringebatur: unde diſertim Eutychius, *Diffringitur calcei ejus CORRIGIA*, nec aliter chronicon Ecchell.] *Et beatus Apoſtolus intelligens, ait: Vere nunc iter meum expeditum eſt*. Hoc Marci dictum Graece deſideratur: quod & Tillemontius Not. 1. Marco indignum putat. Eſto. Tametſi non prorſus indignum arbitror. Nam contra videtur eo dicto Apoſtolus vanis gentilium obſervationibus contra iviſſe. Cicero in II. de Div. c. 40. ubi quaedam ſuperſtitionum genera obſervari vetuiſſet, addit: *Quae* [omina] *ſi ſuſcipiamus, pedis offenſio nobis, & abruptio CORRIGIAE, & ſternutamenta erunt obſervanda*. Quae ſi Tullius ridebat; an non eadem ab Apoſtolis ridenda fuerunt? Ergo haec non tam ſerio ab Evangeliſta dicebantur, quam ut auguriis illuderet. Tantum,

tum, inquit, abeſt, ut a diſrupta corrigia quidquam laevi caſus metuam, ut potius inde proſperum mihi ſucceſſum praeſagiam. Itaque vereor, ne Graecus hodie textus hoc dicto mancus ad nos pervenerit. In Ecchellenſis certe Orientali chronico hoc dictum reperitur; quod ex Graecis potius, quam ex Latinis Actis in illud manare debuit.

Statim ibidem ſequitur omen alterum. Nam quum diſruptum calceum Marcus ſutori reparandum tradidiſset, hic vero inter ſuendum ſiniſtram vulneraſset, *Exclamavit dicens, Vnus Deus* [Gr. ἓις Θεὸς] quo audito Marcus *ait intra ſemetipſum gaudens: Proſperum fecit Deus iter meum*. Refert hoc dictum Tillemontius ad illud Tertulliani in de teſt. animae cap. 2. ubi ait, gentiles ipſos nec cogitantes pluries *Deum* ſingulari numero efferre. Sed nihil ſimile aut commune; quum aliud ſit *Deum* dicere ſingulariter (quod Graecis, praeſertim eruditis, tritiſſimum eſt) aliud diſertim, *Vnus Deus*. Potius exiſtimaverim, ſutorem Hebraicam veri Dei circumlocutionem in eo inopinato caſu incogitantem uſurpaſse. Judaei Alexandrini a gentilibus interrogati, quemnam colerent, quodve ſuo Deo nomen; pro more ſuo reſpondebant, *Vnum Deum* ſe adorare: quod perinde accipiebatur, tamquam ſi id ei proprium nomen eſset. Id ubi ſutoris illius animo inſederat; ſubito vulneratus, Dei Judaeorum nomen inclamavit, dicens, *Vnus-Deus*, ille ſcil. quem Judaei colunt. Nam & illud ſatis conſtat, Judaeorum cultum plures ethnicos cum idololatria copulaſſe.

Ibidem in Graeco textu verſu ante finem noſtro legitur, ſutor Anianus Marcum domum ſuam invitaſſe, ſtatim ut miraculum, necnon ejuſdem Marci τὸ ἀσκητικὸν vidit: quã vocem interpres reddidit vitae *continentiam*. Item num. XI. v. 4. in deſcriptione habitus oris corporiſq. S. Evangeliſtae dicitur is fuiſse τὴν σχέσιν ἀσκητικὸς, *habitu aſcetico*: pro quo interpres, *Affectione continens*. Nam quod in Chriſtiana philoſophia ἄσκησιν antiqui dicebant, id Latini Patres reddere amarunt *Continentiam*. Itaque quod Euſebius II. 16. primo Marci illuc appulſu innumeros ſe ad Chriſti religionem applicuiſse ſcripſit, δι᾽ ἀσκήσεως φιλοσοφωτάτης τε καὶ σφοδροτάτης, id Hieronymus in de Script. Eccl. ubi de Marco, ſic tranſtulit, *Tanta doctrina & vitae CONTINENTIA, ut omnes ſectatores Chriſti ad exemplum ſui cogeret*. Sed redeo ad Actorum Marci ſcriptorem: cui (ex Graecae vocis bis uſurpatae ſcil. indicio) perſuaſum fuit, Marcum & *Aſcetam* fuiſse, & primum Aſcetarum in Aegypto inſtitutorem. Et hoc totum verum fuiſſe, judico. At deinde noſtri longius progreſſi, etiam hoc contenderunt, quos Philo *Therapeutas* vocat, libroque ferme integro deſcribit, eos non alios fuiſse, quam Judaeos χριςιανίζοντας (*Chriſti ſectatores*) ad eam vitae formam a Marco redactos. Id quidem Euſebius II. 17. & perſuaſum habuit, & Hieronymo & aliis perſuaſit: at recentioribus quibuſdam, inprimiſque interpreti ſuo Valeſio id perſuadere non potuit, Therapeutas illos pro meris Judaeis habentibus. Quid nos de ea quaeſtione cenſebimus? Sane quidem Philonianos Therapeutas pro Chriſtianis haberi, praeter argumenta ab aliis producta, etiam ratio temporum vetare videtur. Nam Philo, qui anno Chriſti XL. Romam aetate provectior venit, non videtur diu ultra annum Chriſti L. vitam protuliſse. Atqui Chronici orientalis ab Ecchellenſi editi auctor (quem cum Actis hiſce, quorum auctoritatem eſse debere maximam infra demonſtrabo, paſſim conſentientem reperio) paullo ante annum LX. Marcum in Aegyptum, ipſo vero anno LX. Alexandriam venientem facit. Ex quibus intelligitur, nec Philonem Chriſtianae fidei proceſsus in Aegypto vidiſse, nec Therapeutas a Philone deſcriptos tunc cognitos Marco fuiſse. Dixeris, ex aliorũ ſententia Marcum multo maturius ſupraſcripto tempore ſuam provinciam attigiſſe. At qui ſic ſenſerunt, iidem annum Marci emortualem ſimul maturaverunt: quem ego infra certis argumentis conferam in annum Chriſti LXXV. Quocirca difficillimum eſt, Marcum ante appuliſſe in Aegyptum, quam Philo librum de vita contemplativa ſcriberet. Attigit quidem hoc argumentum Tillemontius Nota IX. Sed idem, ex ignorato a ſe vero anno Marci paſſionis, ejuſdem argumenti vim enervavit. Maneat ergo, Therapeutas Philonianos nihil habuiſse cum Marco commune. At niſi Euſebium virum tantum manifeſti erroris arguimus, ſimile aliquid Therapeutarum inſtituto perfecerit in Aegypto Marcus neceſse eſt, *Aſcetarum* ſcil. ſocietatem, *Aſceta* ipſe: nam hunc *Aſcetam* fuiſse ex duobus horũ Actorũ locis modo hujus diſquiſitionis initio oſtendimus. Nec dubium eſt, quin plurimos ad ſui exemplum, idemque inſtitutum capeſsendum pertraxerit Apoſtolus. Habeatur ergo Marcus in Aegypto primus Aſcetarum pater. Atqui *Aſcetarum* vocabulum etiam Philonianis illis commune fuit, ut ex initio libri De vita contempl. & alibi paſſim conſtat: quo fit, ut illud περὶ . . ἱκετῶν in titulo libri illius Philoniani, Sandius maluerit legi ἀσκητῶν: ingenioſe, ſi minus vere. Hinc ergo vulgata illa Euſebii aetate perſuaſio, Therapeutas Philonianos fuiſse Marci diſcipulos, orta ex eo

fuit,

fuit, quod tam Philoniani illi, quam diſcipuli Marci, utrique *Aſcetae* vocarentur. Incidere & aliud potuit, quod huic famae vires majores ſubminiſtraret. Fieri inquam potuit, ut Judaeorum Therapeutarum plurimi Marci praeconio incitati, Aſceticis Evangeliſtae inſtitutis adhaeſerint: ex quo ſenſim diſſolutis Therapeutarum ſocietatibus [imo eiſdem in Chriſti & Marci nomen concedentibus] ſoli deinceps Marci *Aſcetae* viguerint; qui proinde cum illis prioribus mere Judaeis aſcetis confundi a ſera poſteritate coeperint. Et cauſae ceteroqui multae erant, cur confunderentur. Marcus Alexandriae *Eccleſiam judaizantem* (ait Hieronymus) inſtituit, credo, ut Judaeos lucrifaceret: unde & Scriptor hujus hiſtoriae num. 1. de Graecorum incircumciſorum multitudine, ipſe ex Judaeo Chriſtianus, queritur. Re vera in his Actis nuſquam Judaei, [qui alias Sanctis fuere infenſiſſimi] Marco obſtrepuiſſe, aut cum gentilibus conſenſiſſe narrantur. Quae omnia nos eo ducunt, ut Judaeos Alexandrinos, maxime Therapeutas, Marco & faviſſe & adhaeſiſſe credamus. Ac de Therapeutis ita cenſeo.

§. III. *Ad ſectiones 5. 7. MILIVS verum ſucceſſoris Aniani nomen, non Abilius. De prima Alexandriae Eccleſia in locis Bucoli. Num. 7. initio Latinus textus ſuppletur. Quid Serapiaca κωμασία a γενεθλίω differret. Latina interpunctio corrigitur. Pulcherrima Graeci textus expoſitio, ex qua appoſite colligitur, Marcum falſorum diſcipulor. proditione captum fuiſſe. Loca Bucoli confragoſa. Quid Bubalus.*

Num. V. v. 8. In Latino ſic legitur: *Ordinavit . . . tres presbyteros, i. e. Melium* [alibi rectius *Milium*, cui ſcriptioni Graeca Acta favent] *Sabinum & Cerdonem*. *Milium* hunc poſtea Alexandriae Epiſcopum fuiſse, & Aniani ſucceſſorem, tradit S. Petri Alex. vita a Combefiſio edita; in qua Anianus Marco ſucceſsiſse dicitur, Aniano *Milius*. At alii Marcum excludentes, Anianum primum epiſcopum faciunt: de quo vide dicenda ad num. 11. Ac Tillemontius tom. V. in S. Petro Alex. Not. 1. ignotum ſibi eſse hunc Milium queritur, nec alium videri quam Euſebii *Abilium*. Id quod ita concedo, ut tamen *Abilii* nomen corruptum eſse contendam, qui vere *Milius* dicebatur. Nec enim ſolum in S. Marci & Petri Alex. Actis ſic ſcribitur, verum etiam in Coptico Kalendario (in quo die 29. Auguſti *S. Milii* hujus memoria celebratur) & in aliis pluribus monumentis apud Soller. in Chronol. Patr. Alex. tom. V. Maii. Ceteroqui ſive hoc nomen majuſculis ſcriberetur litteris, facile M in duas A B diſſolvi potuit: ſive minoribus; tum vero in Mss. Graecis μ & β ita ſunt ſimiles, ut difficile una ab altera diſtinguatur. Itaque Euſebio Μίλιος pro Ἀβίλιος reſtituatur, cenſeo; non vero Αὐίλιος *Avilius*, quod cenſet Valeſius, nullo Ms. motus, ſed eo tantum quod gens *Avilia* Romana fuerit. Atqui & gens *Melia* apud Grut. occurrit: & ſatis hoc eſt quod *Milii* nomen habet, unde derivari poſſit, ut hujus viri nomen eſſe queat.

Ibidem verſus finem Marcus Alexandriam poſt biennium rediens, invenit ibi *Eccleſiam conſtructam ab eis* [Chriſtianis] *in loco, qui vocatur Bucoli*. Graece, ἐκκλησίαν θεμελιώσαντας ἑαυτοῖς ἐν τοῖς καλουμένοις Βουκόλου. De *loco Bucoli* fit mentio & in S. Petri Alex. Actis Combefiſianis. Non prorſus publica haec Eccleſia fuit [nam tales tertio primum ſaeculo poſt Severi perſecutionem ſteterunt] ſed clam in abrupto loco erat, qui *Bucoli* dicebatur: quo pacto & Tillemontii difficultas Not. 1. concidit. Sane Graeca locutio τὰ Βουκόλου [quae in his Actis ſaepe occurrit] *domum Bucoli* proprie ſignificat: qua locutione non tantum profani utuntur, ſed & Evangelium [ἐν τοῖς τοῦ Πατρός μου, proprie *In domo Patris mei*, ſive Templo, *oportet me eſſe*] & millies Codinus aliique ſcriptores Codino antiquiores de CPolitanis Eccleſiis. Verum quum *Domus bucoli* dicitur, *Bucolus* appellative ſumendum eſt pro *bubulco* aut armentario; id enim Graece ſignificat. Atqui *Domus bubulci* quid aliud eſt quam ſtabulum ſive mandra bovum? Itaque in Chronico orientali iſtud ἐν τοῖς Βουκόλου Arabice ſic concipitur, ut ſignificet *In mandra bovum*, ut infra ad num. 7. videbimus. Quare hunc Chriſtiani inacceſſum & abruptum locum (poſitum ὑποκάτω κρημνῶν, *ſub praecipitiis*) idcirco ſibi delegerunt ad cogendos coetus, ut occultiores eſſent. Confer mox dicenda ad num. 7. & 11.

Num. 7. *Factum eſt autem, ut beatiſſima feſtivitas noſtra Paſchalis i. e. Dominicus dies ſanctus occurreret vigeſimo die menſis Parmuti, quod eſt VIII. Kal. Maii*: qui eſt dies XXIV. Aprilis. Jam ſupra animadvertimus, eſſe legendum *Vigeſimo nono die menſ. Parm.* nam ſequens dies Marco θανάσιμος infra num. 12. numeratur *triceſimus* ejuſdem menſis in Actis Latinis. At a Graeco textu heic & num. 12. ea temporis notatio tota abeſt, in quo heic ſolum legitur in haec verba: *Accidit autem, ut beatae feſtivitatis ſancti Paſchatis Dominica ſancta occurreret*. Ceterum infra ad num. 12. oſtendam, tunc Paſcha in 23. Aprilis incidiſse.

Statim in Latino ſequitur: *Quo tempore eorum* (gentilium) *Serapiaca agebatur ſollemnitas*: Gr. Σαραπιακὴ κωμασία i. e. *Serapiaca*

comſſa-

comeſſatio. *Comeſſatio* iſthaec videtur diverſa fuiſſe a Serapidis feſto praecipuo, quod num. 10. vocatur γενέθλιον *Natale* Serapidis, h. e. *feſtum majus anniverſarium*. Itaque illa *comeſſatio* erat forſan παρασκευὴ (*praeparatio*) quaedam majoris ſollemnitatis, & in ejus προεορτίοις (*pervigiliis*) peragebatur. Aut ſi forte κωμασία & γενέθλιον ut ſynonyma ac feſta ejuſdem generis ſumuntur, tunc dicemus, *Serapiaca* triduum pluresve dies Alexandriae perduraſſe, ut quaedam Romanis Graeciſque feſta erant dierum plurium. Ceterum κωμασία (ſi in unum conferantur, quae de Κῶμος & cognatis vocabulis Heſychius, aliique tradunt) impudica cantica, epulas, tripudia, nihilque non laſciviae, temulentiae, furoris, inſaniae complectebatur. Et hoc quidem derivativum κωμασία haud alibi facile reperietur.

Ibidem v. 5. *Hac igitur opportunitate adunati inſidiatores, protinus dirigunt* &c. Verum tollenda eſt poſt *Inſidiatores* diſtinctio [quum debeat eſſe accuſativi caſus] eaque retrahenda poſt illud *Adunati*. Atque haec praeſtabit uti Graece ſunt, cognoſcere. Εὐκαιρίαν τοιαύτην λαβόντες, καὶ τινας ἀπὸ τῆς ἀργίας ἐγκαθέτους πέμψαντες, κατέλαβον &c. quae ſic verbo reddideris: *Talem nacti opportunitatem, quum quoſdam per ceſſationem* [i. e. per ceſſationis feſtivae opportunitatem: ἀπὸ pro *Per* eleganter uſurpatur, de quo vide H. St. Theſ.] *inſidiatores ſummiſiſſent, invenerunt eum* [Marcum] *ſanctas preces ſacrae Oblationis peragentem*. Sed age, meliora quaeramus.

Etenim quum *inſidiatores* ſummiſſos audis, neceſſe eſt, eos non vi irrupiſſe in locum, ubi Apoſtolus ſacris operabatur, ſed tamquam ſymmyſtas & myſteriorum conſcios, habuiſſe faciles aditus. Omnino proditio intervenerit oportet falſorum fratrum. Ejus proditionis nullum in Latinis Actis veſtigium exſtat; in quibus & quaedam deſunt, quae in Graeco leguntur ante verba modo recitata. Ergo totam Graeci textus comprehenſionem poſt illa verba (*Serapiaca agebatur ſollemnitas*) totidem Latinis verbis reddamus. Καὶ πολλοὶ ἐξ αὐτῶν ἀποταξάμενοι &c. *Et* [quidem] *multi eorum* [gentilium] *erant, qui idolorum errori renuntiaverant, ſeque rectae doctrinae adjunxerant*. Hoc totũ interpres omiſit, ratus id nihil ad rem facere, imo eo interpoſito filum narrationis abrumpi. Sed falſus eſt. Nam his verbis viam ſibi munit ad exponendum, quinam ii inſidiatores fuerint, nim. ex eorum numero, qui ſive falſo idolatriae renuntiaverant, ſive ſpe lucri illecti ſanctiſſ. Magiſtrum prodere animum induxerunt. Statim enim Graece ſic ſequitur: *Poſtquam igitur quaeſitum* (Marcum) *non invenerunt; ea opportunitate* [tum ſcil. paſchalis feſti, tum etiam falſorum diſcipulorum] *uſi, quum quoſdam per ceſſationem* [Paſchalem] *inſidiatores ſummiſiſſent, invenerunt eum* (Marcum) *ſanctas preces ſacrae Oblationis peragentem*. At, inquies, nuſquam hoc diſerte dicitur, illos inſidiatores fuiſſe ſive veros, ſive falſos Chriſtianos. Reſpondeo, in Graeco id diſertiſſimis verbis innui, modo attentus animus afferatur. Sciendum eſt igitur ἀργίας vocabulum heic pro *ceſſatione Paſchali* poni: deinde illud τινὰς ἀπὸ τῆς ἀργίας eodem modo dici, quo οἱ ἀπὸ τῆς Στοᾶς ſunt *Stoici*, & οἱ ἀπὸ βήματος ſunt *concionatores* &c. ſic & Helleniſtis οἱ ἐκ περιτομῆς (Act. XI. 2. Gal. II. 12. Coloſ. IV. 11. Tit. I. 10.) ſunt *qui circumciſionem ſectantur* h. e. Judaei. Ergo τινὰς ἀπὸ τῆς ἀργίας verte *quoſdam ceſſationis* [h. e. feſti Paſchalis] *obſervatores*, per quos intelligit Chriſtianos ſive veros ſive ſimulatos. Ultima igitur ſic reddes: *Talem nacti* [diei Paſchalis] *opportunitatem, quum quoſdam ex ceſſatione* [h. e. feſtivae ceſſationis ſectatores & ſymmyſtas] *inſidiatores miſiſſent, deprehenderunt eum* Miſſas celebrantem. Haec tandem vera eſt loci pulcherrimi ſententia: quam non modo vetus interpres, ſed ne noſtri quidem viri eruditi ſunt aſſecuti. Tillemontius certe in Marci hiſtoria illud τινὰς ἀπὸ τῆς ἀργίας interpretatur, *quelques gents, qui n' avoient rien à faire*: frigide, & praeter auctoris mentem. Atqui ex hoc loco ſaltem [ut et aliunde paſſim] vel invitus fateberis, Graecum quidem textum eſſe ſine dubio primigenium: Latinum vero meram eſſe interpretationem, & hanc imperiti interpretis. Neſcio quo pacto omiſeram, illos ἐγκαθέτους ὑποκρινομένους &c. *inſidiatores qui ſe juſtos ſimularent* Luc. XX. 20. non minimam huic loco lucem foeneraturos. Confer locum.

Sequitur: *Miſerunt funem in collum ejus, & trahentes dicebant: Trahamus bubalum in loca Bucoli*. Gr. σύρωμεν τὸν βούβαλον ἐν τοῖς Βουκόλου. Quod adnotator Graeci textus ad tomi calcem, queritur male expreſſum in Actis Latinis eſſe, ratus verti debere, *Raptemus bubalum in locis* [non *loca*] *bucoli*; mox addens: *In ipſis enim comprehenſus, non ad ipſa, ſed in ipſis raptatus eſt*. Sed neceſſe non eſt: nam frementibus in Marcum gentilibus, forſan is non in Bucoli Eccleſia, ſed alibi clam conventum Chriſtianorum egit. Scio quid adnotatorem offenderit, quod ſcil. ἐν quietem non motum deſignet. Verum infra oſtendam, ſermone Helleniſtico ἐν pro εἰς paſſim uſurpari. Itaque etiam

infra

infra num. 9. Marcus ex carcere raptabatur ἐν τοῖς &c. *in loca* [non *in locis*] *Bucoli*. Sane vero *loca Bucoli* ſaxoſa erant, imo rupes mera ſive promontorium, uti colligitur ex num. 5. extremo, & num. 11. Hinc vides, quanto conſtiterit Evangeliſtae per confragoſa loca raptari. Jam vero Bubalus quid proprie ſit, docebit Bochartus in Hieroz. II. 28. pag. 283. Adde & antiquorum loca producta a Valeſio ad Ammiani XXII. 15. Ex iis aliiſque plura diſcimus, quae huc faciunt. I. Ex loco cit. Marcellini, Palladii Lauſiaca in Macario Alexandrino, & Philoſtrato diſcimus Aegyptum ac maxime Nili viciniam bubalis abundaſſe. II. Bubalum animal eſſe ex caprearum & damarum genere: id quod etiam ex Graecis Scripturae interpretibus genere Alexandrinis conſtat, & ex Heſychio, cui *βύβαλος* [fort. *βυβαλίς*] eſt *δορκάδιον*. III. Fallitur Lindebrogius ad Ammianum loc. cit. bubalos confundens cum Philoſtrati *βοάγροις* i. e. *bobus agreſtibus*: nam etſi multorum haec fuit olim opinio (etiam aetate Plinii vulgo bubalos cū *uris* i. e. bobus Germanis confundente) tamen nihil inter utroſque commune fuit. IV. Potius in loco Philoſtrati, quem aſſert Lindebrogius, *βύτραγοι* [quaſi ſi *bovircos* dixeris] iidem ſunt ac bubali. Cur? quia chronicon Orientale Ecchellenſis (nuper a doctiſſ. Aſſemano accuratius Latine redditum) hoc Alexandrinorum in Marcum dicterium his verbis concipit: *Trahite hircum in mandra bovum*. V. *Poſtremo* id quod Italis vocatur *il bufolo*, aliud ab antiquorum *bubalo* eſt.

§. IV. *Ad ſectiones* 8. 10. 11. *Interpres arguitur. Vaticinatio Angeli dupliciter impleta. Marcum vidiſſe Chriſtum in carne, Acta haec innuunt. Marci corpus intactum a rogo fuit, adverſus* Tillemont. *De Natali Serapidis. Detegitur aetas interpretis. Quid* λείψανον *ac* συςέλλω. *Deſcriptio formae S. Marci ex Graeca proprietate enucleatur. Locus obſcurus de Evangeliſtae pollinctura exponitur. Prava diſtinctio corrigitur. Quid ſepelire cum gloria. Quid* σωφροσύνη. *Falſa interpretis translatio. An Marcus primus Alexandriae Patriarcha.*

Num. 8. Graece verſu 8: ſic Angelus in carcere ſolatur Apoſtolum: Ἄγγελοι τὸ πνεῦμά σου φυλάττουσιν, καὶ τὰ λείψανά σου εἰς γῆν οὐκ ἀπολοῦνται. Pro his Latine ſic legitur: *Socius enim factus es ſupernae virtutis: nam & in caelis ſpiritum tuum deducent, & aeterna requies & indeficiens lux non peribit*. Haec ſi cum Graecis conferas, videbis, quantum valuerit interpres, qui in τὰ λείψανα videre ſibi viſus eſt ſuum illud *Indeficiens*, & alia porro hoc loco [niſi corruptus hac parte eſt: nam alibi ferme fidelior] pro ſua libidine tranſtulit. Verum hunc mittamus. Graeca autem totidem verbis ſic Latine ſonant: *Angeli ſpiritum tuum cuſtodiunt, & reliquiae tuae in terra non peribunt*. Poſterius hoc vaticinatio eſt ejus, quod num. 10. narratur, ubi gentiles Apoſtoli reliquias flammis abſumere conantes ingens exorta tempeſtas in fugam vertit. At Eutychius & Tillemontius egregie falluntur, qui Marcum crematum, narrant: de quo vide mox ad num. 10. Interim illud εἰς γῆν *in terra* quid in conceptione oraculi facit? Nam ſi hoc tantum agebatur, Marci corpus intactum ab incendio fore, ſatis fuerat dixiſſe οὐκ ἀπολοῦνται *non peribunt*. Nunc non temere eſt, quod additur *In terra*. Fortaſſis praeter artuum incolumitatem, hoc inſuper pollicetur Angelus, Evangeliſtae Reliquias in omne tempus notas celebreſque in terris futuras: id quod pluribus Sanctorum minime contigit, quorum ſacras exuvias nunc fruſtra quaerimus. Nec ea vis abeſt a verbo ἀπολοῦνται, quod non tantum eſt *perdi* aut *extingui*, ſed & *amitti* & *intercidere*: ſicuti & Latinum *Pereo* utrumque ſignificat. Nolim haec perinde accipi, quaſi Venetorum auribus data. Verumtamen nullo non tempore Marci ſacra pignora nota & celebrata fuerunt, Alexandriae primum ad uſque noni ſaeculi initia; poſt illud vero tempus ea Veneti ſuſtulerunt; apud quos hodiedum magno in honore ſunt. Locupletiſſimus ejus rei teſtis Bernardus IX. ſaeculi monachus, cujus teſtimonium habes apud Mabillonium in Annal. Benedict. lib. 37. num. 12. Bernardus enim an. 870. Alexandriam profectus, extra portam orientalem monaſterium S. Marci cum monachis invenit: quo ex loco Veneti [ait Bernardus] navigio tulerunt furtim corpus S. Marci, & in ſuam inſulam deportarunt. Quod hominis fere aequalis teſtimonium ad roborandam Venetorum poſſeſſionem validiſſimum eſſe, merito cenſet Mabillonius.

Ibid. verſus fine Interpres: *Venit ad eum* [Marcum] *Dominus Jeſus Chriſtus in ea forma & in habitu, quo fuerat cum diſcipulis ſuis, antequam pateretur*: quem & agnoviſſe Marcus [utique ex *forma & habitu*] narratur. Hinc patet, quo tempore ſcripta haec hiſtoria fuit, vulgo perſuaſum Alexandrinis fuiſſe, ſive Marcum unum ex LXX. diſcipulis exſtitiſſe, ſive ſaltem vidiſſe Dominum in carne mortali: de quo adverſas antiquorum ſententias vide apud Tillemontium Not. 2. His vero verbis ibidem Marcum affatur Chriſtus: *Pax tibi Marce, noſter Evangeliſta*. Nec video, cur *Evangeliſtae* elogium, quo Marcus a Chriſto ornatur, tan-

topere

topere offenderit Tillemontium not. 1. Vtut eſt, noſter auctor vulgatam ſuo tempore famam, ſive ſcriptam ſive jure traditam, in his ſequitur.

Num. 10. ſic Noſter incipit totidem ex Graeco verbis: *At impiorum Graecorum multitudo ignem ſuccendentes* [Gr. ἀνάψαντες, *quum ſuccendiſſent*] *in loco qui Nuntii vocantur* (Gr. εἰς τοὺς καλουμένους Ἀγγέλους, quod vetus interpres reddidit, *In loco qui vocatur Ad Angelos*) *Juſti Reliquias* [ἔκαυσαν] *combuſſerunt*. Sed mox Dei providentia exorta immanis tempeſtas gentiles fugaſse narratur, ita ut Chriſtianis ejus Reliquias ſepelire licuerit. In qua narratione illud ἔκαυσαν i. e. *uſſerunt* Eutychium opinor adduxit, ut Marci corpus *crematum* diceret. Exſultant in hoc Eutychii teſtimonio Dallaeus in IV. de Religioſi cultus objecto c. 22. & Erneſtus Tentzelius ad Hieronymum *De viris illuſtribus*, jactantes, Venetorum traditiones Eutychii auctoritate convelli. At vero Tillemontius, quaſi qui hunc Actorum locum cum ſequentibus narrationibus conciliare ſatagat, haec in hunc modum in ſua Marci vita componit: *Les payens ne ſe contentant pas de luy avoir oſtè la vie, BRVLERENT ſon corps ... Mais ... les Chretiens ramaſſerent CE QVI RESTOIT de ſon corps ... & l'enterrerent*. Quae & Bailletus totidem fere verbis in ſuam Marci vitam tranſtulit. Itaque hi ſemiuſtas Marci Reliquias ad Chriſtianos pervenisse tradunt. At iſto modo utut Marci uſtio cum ejuſdem ſepultura concilietur, at cum Angeli certe oraculo proxime ad num. 8. recitato, vaticinantis, Marci Lipſana non peritura, coire in amicitiam nullo modo poterit. Verum quo pacto, inquis, verum erit illud ἔκαυσαν [*cremaverunt*] quod diſerte heic ſcribitur? Reſpondeo, in re Libitinaria verbum καίω tantumdem eſse, *quod in rogum inferre*, ſive abſumptione ſecuta, ſive non. Vide de hoc ſignificatu H. Steph. in Theſ. ubi ex Budaeo Iſaei locum affert in or. pro Pyrrho, qui talis eſt: *Qui enim teſtatorem, a quo heres relictus eſt, nec extulerit, nec* [ἔκαυσεν] *in rogum intulerit, quo pacto is non impiiſſimus ſit habendus*? Quocirca Actorum locum, qui negotium faceſſit, non dubitabis reddere, *Quum pyram ſuccendiſſent* [ἔκαυσαν τοῦ δικαίου τὸ λείψανον] *Juſti Reliquias in rogum intulerunt*. At ſtatim imbrium vis rogum reſtinxit. Sed & paullo aliam rationem haudquaquam ſpernendam vetus interpres iniit, qui in illo ἔκαυσαν comburendi dumtaxat ſtudium, quamvis ſucceſſu deſtitutum agnovit, quippe in hunc modum interpretatus, *VOLVERVNT Reliquias ſanctas COMBVRERE*. Quem ſi ſequimur, τὸ καίειν [*comburere*] heic tantumdem erit, quod *comburendo operam dare*, quamvis irrito conatu. Hoc vero ex Helleniſticae dialecti ingenio petitum eſt, ut alibi dicam.

Ibidem verſu antepen. Διὰ τοῦ γενεθλίου. Serapidis feſtum γενέθλιον h. e. *natale* vocatur. Nam quaecumque feſta quotannis recurrentia Graecis γενέσια imo & γενέθλια vocabantur, ut & Latinis *Natalis* nomen ſortiebantur. De eo nos paſſim hoc opere: ſed plura in Praefatione dabimus. Ac videtur ſane inter Serapidis γενέθλιον & ejuſdem κωμασίαν (de qua num. 7.) id fuiſſe diſcriminis, quod ibi attulimus.

Ibidem: *Tunc venientes* (ἄνδρες εὐλαβεῖς) *viri religioſi ſuſtulerunt Reliquias* &c. Illud εὐλαβεῖς i. e. *religioſi* uſurpatur etiam a Luca Act. VII. 2. de iis, qui Stephani corpus curaverunt, ubi Vulgatus vertit, *Viri timorati*. At heic vetus interpres non *Viri religioſi*, ut Graece eſt, reddidit, ſed ſimpliciter *Religioſi*. Quo videtur *Monachos* intellexiſſe: nam *Religio* pro vita monaſtica & *Religioſus* pro monacho paſſim in Salviano primum legitur, mox in aliis. Itaq. interpres in ea opinione fuit, cujus Caſſianus & Sozomenus I. 12. fundamenta jecerunt, monachorum inſtituta ab Aſcetis illis Marci diſcipulis eſſe profecta. Atque hinc certe interpretis hujus aetatem aſſequi conjectura licebit. Nam eo tempore vixit, quo & *Religioſi* ſubſtantive pro monachis ſumebantur (cujus notionis ante Salvianum ſcriptorem ſaeculi V. fruſtra exempla requires) & vita monaſtica ab illis uſque Marci temporibus repetebatur. Quocirca V. aut VI. ſaeculo haec primum interpretatio prodiit; Verum interim ne dubita, quin illud ἄνδρες εὐλαβεῖς, *viri religioſi*, ſi minus de monachis, at certe de *Aſcetis* a Marco inſtitutis (de quibus ad num. 3. diſputavimus) percommode intelligatur.

Tunc, inquit, *venientes viri religioſi extulerunt Juſti Reliquias*. Hoc ultimum ſic Graece concipitur, συνέστειλαν τὰ λείψανα τοῦ δικαίου, quod vetus interpres reddidit, *Juſti corpus collegerunt*. Hanc ſibi commodam translationem libenter amplexus eſt Tillemontius, ſic eadem interpretatus, *RAMASSERENT ce qui RESTOIT de ſon corps*. Atqui nec λείψανα neceſſario ſunt reſidua corporis ſemiuſti, ſed idem quod Latinis *Reliquiae*, quae vox etiam de corpore non cremato uſurpatur, ſicuti, & initio hujus num. τὸ λείψανον ſumitur: & συνέστειλαν eſt quidvis potius quam *Collegerunt*. Nam heic certe aut eſt *Corripio*, aut potius *Subduco* ſeu clam aufero. Nanzianzenus de Chriſto: οἰκονομικῶς ἑαυτὸν συνέστειλε πολλάκις, *oeco-*

 nó-

nomice ſe ſaepe [e medio] *ſubduxit*. Sic & Marci diſcipuli corpus ejus noctu (nam tempeſtas ad veſperam perduraverat) & clam ſuſtulerunt. Quamquam alioqui Act. V. 6. idem verbum ſine ulla clancularia notione eſt ſimpliciter *efferre* mortuum ad ſepulturam, ubi illud *συνεςείλαν αὐτὸν* Vulgatus reddidit, *Amoverunt eum*, ſtatim addens, *& efferentes ſepelierunt*. Fortaſſis & in Graeco I. Mach. V. 3. eadem ſubeſt notio. Poſtremo demus, recte hoc loco hunc ſcriptorem *colligendi* verbo uſum: at erit *Colligere* iſtud non tantumdem quod RAMASSER, ſed ex Judaeorum lingua funebrem ſignificationem trahet: nam Hebraeis *colligi ad patres*, aut *populos ſuos* eſt efferri ad ſepeliendum.

Num. XI. forma corporis S. Marci minutim & curioſe deſcribitur, in qua deſcriptione Latinus interpres parum vidit. Qui ſic incipit: *Longo naſo*. Sed Graecum *μακρόρυγχος* [quod compoſitum non alibi adhuc reperi] ſignificat *Longo rictu*. Hoc Itali dicerent, *Di faccia lunga*. Ὀξύρυγχος ejuſdem notionis vox eſt: qua ſcriptor merito abſtinuit, quia piſcis apud Aegyptios ſacri nomen erat, qui & urbi & nomo *Oxyryncho*, ubi is piſcis colebatur, nomen indidit. Sequitur, *Subducto* [h. e. erecto] *ſupercilio*. Sed mitto quod iſtud ſuperbiam notat: at Graece certe eſt *σύνοφρυς*, quod [non ſecus ac *μίξοφρυς*] de eo dicitur, *cui ſupercilia coeunt*, cui ſcil. nullum eſt ſuperciliorum interſtitium. Vtramque vocem Pollux affert. Pergit, *Pulcher oculis*: Gr. *εὐόμματος*, quae vox fruſtra quaeretur in Lexicis. Deinde: *Recalvaſter*. Non potuit melius exponere Graecum *ἀναφάλαντος*. Graece ſequitur *σιτόχροος* [i. e. *triticei coloris*] quod in Latino deeſt. Mox: *Prolixa barba*. At Graece erat *δασυπώγων* i. e. *denſam* aut *hiſpidam barbam gerens*. Tum: *Velox*: quo Gr. *ὀξὺς* optime explicuit. Adhaec: *Habitudinis optimae*, h. e. *habitior*, ſive corpulentior, id enim hoc loco ſignificare debet Gr. *εὐεκτικός*. Pergit interpres: *Aetatis mediae*, *canis aſperſus*. Atqui haec duo aut pugnant, aut rariſſime componuntur. Ceteroqui Marcum aetate provectum fudiſſe ſanguinem, infra ex ejuſdem anno emortuali oſtenſo colligetur. Atqui pro *aetatis mediae* Graece legitur heic *μεσῆλιξ*, quod vulgo quidem virum aetatis mediae deſignare videtur: verum quum *ἡλικία* ſaepe *ſtaturam* ſignificet; non eſt dubitandum, quin hoc loco notetur fuiſſe Marcus mediae *ſtaturae*. Color triticeus, corpus habitius, ſtatura media, omnia ſunt ſanae habitudinis Marci indicia. Poſtremo: *Affectione continens*: pro quo Graece legitur, *τὴν σχέσιν ἀσκητικὸς*, i. e. *habitu* [*habitum* autem nomine intellige oris habitum, geſtum, ingreſsum, veſtitum & ſimilia] *aſcetico*. De quo dixi ad num. 3. At interpres non male *Affectionem* notione philoſophica uſurpavit pro *διαθέσει*. In Cyrilli Gloſſis *Affectio* eſt *Διάθεσις*. Huc demum pertinet, quod Heſychio, homini Alexandrino, Σχέσις eſt ἐποχή, h. e. *retentio*, qua quis ſcil. ſe reprimit. Fuerit igitur *σχέσις* unum ex aſceticis vocabulis. Ad ultimum: *Plenus Dei gratia*. Quomodo hoc ad corporis formam pertineat, Adnot. 97. explicabitur.

Ibidem poſt eam deſcriptionem in Latino ſic ſequitur: *Factis igitur orationibus ſepelierant eum ſicut conſuetudo civitatis poſcebat*. Non expreſſit vim verbi *ἐκήδευσαν*, quam hoc loco obtinet. Κηδεύω ſignificat quidem *ſepelire* [quod Joſephus extremo lib. VII. mira tranſlatione uſurpavit etiam de divitiis, quas Salomon cum Davide *συνεκήδευσεν* i. e. *conſepelivit*], ſed ſecundario: at primaria notione eſt *Curare*; ſpeciatim autem eſt *curare* corpus ſepeliendum, lotione ſcil. & pollinctura. Huc enim refertur illud *καθὼς ἔθος τῇ πόλει*, *ſicuti conſuetudo civitatis eſt*: uti & eamdem vim habet illud Jo: XIX. 40. ubi dicuntur Joſeph & Nicodemus unxiſſe Chriſtum, addito, *καθὼς ἔθος*... *ſicut mos eſt Judaeis ſepelire*. Nam ſepeliendi mos ubinam gentium non erat? at condiendi conſuetudo peculiaris Aegyptiorum fuit, a quibus hoc & Palaeſtini, & alii orientis populi didicerunt. Legendus de ea *ταριχείᾳ* [*conditura*] in primis Herodotus Muſa ſecunda. Verum Herodotea curatio operoſior erat, in qua & multum temporis inſumebatur. At aevo poſteriore ſicuti Chriſti corpus brevi tempore inunctum fuit; ſic una nox, quae Apoſtoli mortem ejuſdemque ſepulturam die XXV. Aprilis peractam interceſſit, ſatis fuit ad ejus Reliquias condiendas, more ſcil. Alexandrinorum tenuioris fortunae.

Statim ſequitur: *Et depoſuerunt in loculo lapidis exciſi*: Gr. *ἐν τόπῳ λελατομημένῳ* h. e. *in loco* [*Locus* autem tantumdem quod *ſepulcrum*: interpres optime *loculo*], *exciſo in rupe*. Nam in rupe ſeu promontorio Eccleſia illa prima extructa fuerat, ad cujus latus orientale (uti mox dicitur) exciſum Marci ſepulcrum fuit, quod toti poſteritati venerationi fuit.

Et depoſuerunt (inquit Latinus) *in loculo lapidis exciſi, cum gloria venerantes memoriam ejus*. Verum illud *cum gloria* referendum ad anteriora eſt, & praecedens *ὑποστιγμὴ* (*ſubdiſtinctio*) promovenda eſt poſt *Gloria*: uti recte in Bedae hacc Mrologio verba diſtincta legimus. Eadem perverſa interpunctio & in Graeco textu eſt corrigenda. *Sepelire cum gloria* ex Tobiae

libro,

CAP. II.

De antiquitate, ſtylo, veteris geographiae peritia, & auctoritate Actorum Graecorum.

De S. Marci Actis doctiſſ. Tillemontius haud nimis abjecte ſentit: qui poſtquam ex iis pleraque hiſtoriae capita hauſit, eidem monumento *mediocrem* ſaltem (93) *auctoritatem* impertit, ratus (Not. 1.) ſaeculo V. aut VI. fuiſſe compoſitum. Bailletus paullo aequior, qui (in Tab. Crit.) quarto aut quinto ſaeculo idem conſcriptum pronuntiat. At clariſſ. Sollerius, quod illud cerneret ſtatutae ab ſe hypotheſi adverſari, praeclarum hoc antiquitatis ſpolium, quod Henſchenius magno in pretio habuerat (94) non videtur magni facere.

Equidem ut Latinam Actorum iſtorum interpretationem valde antiquam eſſe praeſtare non poſſum (etſi ſine controverſia Beda (95) antiquiorem; facile

Hh 2 vero

libro ſumptum fuit, in quo XIV. 11. 13. haec locutio θάπτειν ἐνδόξως reperitur, quod aptius reddideris *Sepelire honorifice*. Ceterum illud *venerantes memoriam ejus* (Gr. σεβόντες τὰς μνήμας) quo pertineat, in ſequentibus dicetur. In Latino additur, *cum ſobrietate & precibus*, totidem verbis ex Graeco expreſſum, ubi legitur μετὰ σωφροσύνης καὶ προσευχῆς. Atqui σωφροσύνη (quod proprie *mentis ſanitatem* notat) apud Xenophontem opponitur τῇ μανίᾳ i. e. *inſaniae* ac furori. Vult auctor Chriſtianorum ritus, quibus Marci memoriam recolebant, nihil habuiſſe commune cum inſanis atque incompoſitis gentilium circa mortuos ſuos caeremoniis, ex emota ac furiata mente prodeuntibus.

Statim in Latino ſequitur: *Gratulantes, quod* [Marcus) *primus verum & pretioſiſſimum meruit Alexandriae thronum*. Ineptiſſime. Dixerat, Alexandrinos S. Marci memoriam ad ejus ſepulcrum ſtudioſe celebraſſe. Subdit, ὡς πρῶτον κειμήλιον ἐν Ἀλεξανδρείᾳ κεκτημένοι. h. e. eum *veluti praecipuum theſaurum Alexandriae poſſidentes*. Atqui haec vera ſententia in Latino corrupta cernitur, idque de induſtria meo judicio, nempe ut Marcus primus Alexandriae Epiſcopus numeraretur: contra quam locuta eſt antiquitas. Apud veteres enim Marcus Alexandrinae Eccleſiae non tam primus Epiſcopus audit, quam fundator. Idque tum ex his Actis conſtat [vide ſup. num. 5.] tum etiam ex Euſebio II. 14. quod ſic habet: *Quarto Domitiani anno* (φησὶν) *PRIMUS Alexandrinae Eccleſiae* [Epiſcopus] *Annianus . . . moritur: cui ſecundus ſucceſſit Abilius*. Hinc igitur Latinae interpretationis novitas ſe prodit, tunc ſcil. facta, quando in catalogis Marcum primum Alexandriae Patriarcham recenſeri coeptum fuit. Haec vero quum dico, nolo decus hoc tantum Alexandrinae Eccleſiae detractum ire. Fuerit per me licebit Marcus primus urbis illius Epiſcopus. De loquendi tantum conſuetudine diſputo: qua prioribus Eccleſiae ſaeculis Marcus, uti fundator, extra numerum vagabatur, Anianus autem *primus* numerabatur. Haud ſimile eſt illud quod apud Euſeb. III. 2. dicitur *Poſt Pauli Petrique martyrium PRIMUS Romanae Eccleſiae Epiſcopatum ſortitus Linus*: nam hic *Primus* dicitur, ſed *poſt martyrium Petri*; hunc opinor ideo Paulo poſteriorem nominans, ut ei Linus ſucceſſiſſe intelligeretur.

Ad num. 12. commentabimur infra capite III. hujus Diatribae.

(93) Tillemontius ubi de S. Marco (edit. Venet. pag. 93.): *D' une autorité mediocre*.

(94) Henſchenius ad XXV. April. ubi de S. Marco num. 3. *Devenimus in ſinceram notitiam antiquiſſimorum Actorum, quae de vita & Martyrio S. Marci fuerunt deſcripta*. Qui in eo tantum fallitur, quod Latina diverſa a Graecis, & antiquiora putaverit. Nec ab Henſchenii judicio aperte diſcedit Sollerius: niſi quod in conſignationem temporis, quo paſſus eſt Marcus [quae quidem in Actis Latinis peſſime ſe habet] ita inſurgit, ut ea Acta videatur parvi pendiſſe, aut, quod verius puto, non expendiſſe, multo minus eadem cum Graecis contuliſſe. Vide tomo V. Junii Fundamentalem Sollerii diſſertationem ad Chronol. Patriar. Alex. num. 12. 23. & alibi, ac praeſertim num. 32.

(95) Apparet, Bedam Acta Latina legiſſe; quae ita in compendium redegit, ut etiam locutiones quaſdam retineat hujus translationis peculiares; cujuſmodi eſt illud, *Ad loca Bucoli . . juxta mare ſub rupibus*: itemque illud quod Marcum ſepultum dixit *In loco lapidis exciſi cum gloria*: & alia plura; in quibus tamen ipſis Latinus interpres paullum a Graeco deflexit. At quam pridem ante Bedam ea translatio prodierit, incertum eſt. Nulla quidem in iis ſingularis locutio eſt aevi Tertullianei, aut ſubſequentis. Verum nec continuo V. aut VI. ſaeculo recentior videbitur ut Adnot. 92. ad num. 10. ex voce illa *Religioſi* conjiciebam. Nec quemquam illud offenderit, quod ſaepe ſenſum auctoris ſui non aſſequitur: nam is interpres & parum

vero poſteriorem quinto ſaeculo, ut ex *Religioſorum* indicio in Adnot. 92. ad num. 10. obſervavimus) ita Graecum textum (quem ex dictis cap. ſuperiore primigenium eſſe, luce clarius eſt) ajo eſſe antiquiſſimum, ac facile alterius Chriſti ſaeculi, aut ſummum tertii. Hanc tantam antiquitatem non alia evidentiore ratione ei vindicare poſſe mihi videor, quam ex minime inficianda orationis ſimplicitate, ſtyloque ejus generis, quo Judaei Helleniſtae utebantur: ut prorſus non ſit dubitandum, quin ab Judaeo aliquo Alexandrino ad Chriſtiana ſacra converſo id ſcriptum prodierit. Id quidem qui exaudiendis dialecti Helleniſticae monumentis tritas aures habent, ſat ſcio, mecum fatebuntur. Tamen quid vetat ejus rei ſpecimina heic ſubjici?

Num. I. verſu antepen. de Aegyptiis ait, καὶ πᾶσα δύναμις δαιμονιώδης ἐγρηγόρει παρ᾽ αὐτοῖς. Interpres: *Omniſque contraria virtus apud eos vigebat*. Sed *Vigilabat* ex Graeco legendum, idque e prima interpretis manu fuiſſe oportuit: quod tamquam ſcil. improprium expunxere poſtea amanuenſes, ſubſtituto *vigebat*. Verum quam vim habet heic γρηγορέω ſeu *Vigilo*? Omnino non aliam, niſi quam Judaei Helleniſtae ei impertierant. Apud Dan. IV. 10. עיר *Ir* i. e. *Vigil*, nomen appellativum eſt *Angeli*: pro quo Aquila & Symmachus Ἐγρήγορος i. e. *vigil* poſuerunt. Adhaec Dan. V. 11. 14. γρηγόρησις (i. e. *vigilantia*) pro eo quod eſt *facultas angelica*, in textu LXXvirali Danieli tribuitur. Poſtremo quis ignorat, in libro Enoch apocrypho, ſed pervetuſto tamen, angelos deſertores vocari paſſim *Egregoros* i. e. vigiles? Heſychio, in ejuſmodi vocibus corradendis haud ſegni, Ἐγρήγορος exponitur ἐγρήγορος i. e. *Pervigil*. Ex his vides, verbum γρηγορέω peculiare apud Helleniſtas fuiſſe ἐνεργείας (*operationis*) angelicae, ſive daemoniacae. Ergo in adſcripto loco ἐγρηγόρει verti debet *Operabatur*, quo ſenſu ſcil. *operandi* verbum in N. T. vulgatus interpres uſurpat. Et hunc locum ſine dialecti Helleniſticae praeſidio quis enodaſſet? Nec minus difficilis eſt, qui ſequitur.

Num. X. v. 10. volentes idololatras S. Marci reliquias combùrere ingens coorta tempeſtas exſequi id vetuit, ac fuga dilabi coegit. Tunc illi irridentes ἔλεγον, ὡς ὅτι ὁ Σάραπις ἡμῶν τὴν ἐπισκοπὴν τῦ ἀνδρὸς ἐποιήσατο σήμερον, διὰ τῦ γενεθλίυ. Interpres: *Dixerunt quod beatiſſimus Serapis noſter in ſua hodie feſtivitate hunc virum* (Marcum ſcil.) *voluit inviſere*. Vbi interpres, ſtylo Biblico alioqui addictiſſimus, ſi pro *Inviſere* poſuiſſet *Viſitare* (quo verbo (96) Vulgatus Bibliorum interpres paſſim utitur) minus quererer. Nunc *inviſendi* verbum nullam de Helleniſtica locutione, quae heic latet, ſuſpicionem injicit. Sciendum eſt autem, ἐπισκέπτομαι *viſito*, & ἐπισκοπὴν *viſitationem* in Graecis Bibliis voces eſſe medias, in bonam ac deteriorem partem accipi ſolitas: quod eo fit, quod Numinis interventu res magnas fieri putarent, ſive proſperas ſive adverſas. Ergo *viſitatio* modo Divinam opem, modo vindictam notat. Exempla Scripturarum ſunt paſſim trita. In hoc autem Actorum loco ἐπισκοπὴ ſine dubio *ultionem* deſignat. At, inquies, quis ſibi perſuaſerit, gentiles Alexandrinos locutione Biblica uſuros fuiſſe? Imo ne illud quidem ſatis eſſe veriſimile dices, ſcriptorem hunc (quem ex Judaeo Chriſtianum fuiſſe, non eſt dubitandum) induxiſſe gentiles illud de Serapide loquendi genus uſurpantes, quod in

parum Graece eruditus fuit, & id magis egit, ut ad ſtylum Latini Bibliorum interpretis ſe conformaret: ſane laudandus quod orationis ſimplicitatem affectaverit.

(96) Idque tum in bonam tum malam partem. Exempla ſunt ubique obvia. Afferam tantum illud Iſ. XXIX. 6. de clade Hieroſolymitana: *Viſitabitur in tonitruo* &c. In Graeco: Ἐπισκοπὴ γὰρ ἔςαι &c. Ad verbum: *Viſitatio enim erit cum tonitruo, & terraemotu, & voce magna, procella irruens, & flamma ignis comburens*. Quae verba eo huc attuli, quod nihil horum in ea tempeſtate, quae in Actis Marci deſcribitur, ferme defuerit.

in Divinis Scripturis tantum vero Deo tribuitur. Sane quidem do manus. Quid ergo eſt? Omnino neceſſe eſt, eamdem illam phraſim non magis Judaeis Helleniſtis, quam & gentilibus Alexandrinis in ore fuiſſe. Id quamquam ex recitato horū Actorum loco manifeſto colligitur; tamen & ex Scriptoribus Alexandrinis fidem faciam. Heſychio Ἐπισκοπὴ (*viſitatio*) eſt ἐκδίκησις i.e. *vindicta*. Ac ſolet quidem interdum Heſychius Biblicas notiones afferre. At heic certe ex popularibus ſuis hauſit; quum ceteroqui in Bibliis vox ea ſit media. Adhaec Clemens Alex. (Paed. I. 9. initio pag. 123. edit. Colon.) ἐπισκοπὴ ἐστιν ἐπίπληξις σφοδρά. *Viſitatio autem eſt vehemens increpatio*. Quod ubi is dicit, nec ex Scriptura id docet, nec *Viſitationis* Biblicae interpretandae gratia id affert. Poſtremo Syneſio (apud H.St. Theſ.) qui non ſolet Biblicis locutionibus uti, ἐπισκοπὴ Θεοῦ eſt Divina in improbos animadverſio. Sed hunc tamen locum in auctore non vidi. Ex his fit, Alexandrinam hanc fuiſſe locutionem: Bibliorum vero interpretes, utpote Alexandrinos, eam cum aliis pluribus (& iis forſan prae ceteris, quas Heſychius ſuo lexico intexuit) in dialectum dictam vulgo Helleniſticam intuliſſe. Jam, uti vides, duo attulimus praeclara ſpecimina, unum Helleniſticae dialecti, alterum Alexandrinae ſimul & Helleniſticae. Verum quid opus eſt ire per ſingula? Vel vide, quae in ſubſtratam (97) Adnot. contuli: ex iis intelliges, totam quanta eſt

(97) *Ad Graeca S. Marci Acta Animadverſiones poſteriores: per quas ſcriptum illud a capite ad calcem Helleniſtica & Alexandrina dialecto decurrere, oſtenditur.*

Quin mera Helleniſtica dialecto, (uti vocant: nec enim Salmaſiana ſuper eo nomine praelia inſtaurare eſt animus) haec hiſtoria pertexta fuerit, non eſt dubium. Nam ſive verba ſingula, ſive conjuncta ſpectentur, Helleniſtam Judaeum, ſed χριστιανίζοντα, exaudire mihi videor. Ordior a vocibus ſingularibus, ac primum a particulis.

Et illud quidem non moror, quod εἰς (*in*) cum notione quietis ibi perpetuum ferme ſit; nam & ceteri Graecorum id paſſim uſurpant. Verum ἐν pro *Ad*, id peculiare Helleniſtis eſt, quod & in N. T. paſſim uſurpatur, ut Matt. X. 16. Marc. I. 16. Luc. VIII. 8. Jo. V. 4. adhaec 1. Cor. VII. 15. Eph. VI. 24. & 1. Tim. III. 16. In his vero Actis num. V. v. 13. ἦλθεν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ. Item VII. v. 11. σύρωμεν .. ἐν τοῖς βουκόλου. Quod adnotatori Bollandiano fraudi fuit, verti jubenti *Trahamus in locis Bucoli*, quum tamen vetus interpres verterit *In loca*. At eadem locutio occurrit etiam IX. v. 5. ubi non poteſt non motus ſignificari. Jam Καθὼς *ſicuti* frequens Judaeis Helleniſtis eſt, heic quoque num. XI. v. 6. & alibi uſurpatum. At ab eo μορίῳ elegantiores ſcriptores abſtinebant (quod & a Phrynicho damnatum memini) καθὰ uſurpantes. Ἐνδόξως num. XI. v. 7. [quod interpres vertit *cum gloria*] in re ſepulcrali Helleniſticum eſt, ſumptum ex Tob. XIV. 11. 13. uti monuimus Adnot. 92. ubi & pravam diſtinctionem correximus. Et haec de particulis: nec enim niſi inſigniora perſequor.

Ad nomina quod attinet; neutrum ἔνεδρον pro *inſidiis* profani non uſurpant: at eadem vox & Act. XXIII. 16. & in Graecis V. T. interpretibus millies, itemque in Sapientia, Sirachide, priore Machabaico ſaepiſſime occurrit. Quam quidem vocem Bibliorum interpretes ex Alexandrino ſermone, Alexandrinos ipſos, intuliſſe in Biblia, certum me facit Heſychius: apud quem proparoxytonum Ἔνεδρα ſcribitur: quod tamen male ejus lexici adnotatores pro feminino (quod paroxytonum eſſe debuit) habuerunt. Atqui id neutrum ἔνεδρα Noſter num. V. v. 6. uſurpavit. Item ἐγκάθετος pro *inſidiatore* profanis inuſitatum, reperitur heic num. VII. v. 7. ut & bis in Graeco Jobi interprete, itemque in N. T. Adhaec ἀναφορὰ pro *oblatione* ſeu Miſſae Sacrificio, quod heic VII. v. 9. legitur, ex eo venit, quod in N. T. paſſim ἀναφέρω ſit *offerre* ſacrificium. Vide ad Heb. VII. 27. IX. 28. XIII. 15. *Jacobi* II. 21. & 1. Petri II. 5. & alibi. Item in Graeco V. T. totis id paginis legitur, etſi ipſum derivativum nomen ἀναφορὰ non alibi quam in Graeco Pſalmi L. 20. occurrit, ubi & Latinus *Oblationes* interpretatur. At Chriſtiani ſcriptores pro ἀναφοραὶ, προσφοραὶ uſurpabant. Itaque in 2. Can. Apoſt. pro ἀναφορὰ [quod nunc ibi legitur] alii habent προσφορά. Sed & λαίλαψ *turbo* [quod in his num. 10. habes] ter in N. T. obvium, at in ſacris veteris paginae ſcriptoribus tritiſſimum eſt; ut & verba λαιλαπίζω, & λαιλαπέω, quae videntur ab Alexandrinis hauſta. Heſychius

chius praeter λαίλαψ, etiam λαιλάπτιος affert. At ex profanis, ubi ab Homero diſceſſeris, rariſſimus eſt ejus nominis uſus. Eodem num. 10. verſu penult. ἄνδρες εὐλαβεῖς eſt ex Act. VIII. 2. [quo ibi Lucas in ead. re ſepulcrali utitur] & II. 5. ſed & alibi pluries in V. T. Poſtremo eod. verſu ὁ δίκαιος ſubſtantive uſurpatum [ut & ὁ πονηρὸς] eſt purus putus Helleniſticus Hebraiſmus.

Tranſeo ad verba. Εὐοδόω i. e. *proſperum iter praebeo*, aut tranſlate *fortuno*, *proſpero*, huic Scriptori aeque ac Graecis Bibl. interpretibus eſt frequentiſſimum. Ἀγαθύνομαι pro *gaudeo* (quod heic IV. 3. legitur) eiſdem Graecis interpretibus uſitatum, exteris non item. Θεμελιόω *fundo* ad ſpiritualia tranſlatum [quod num. V. v. 12. legitur] eſt ex Helleniſtarum conſuetudine: cujus exempla habes Judith XV. 9. & 1. Petri V. 10. & alibi. Ἐκμυκτηρίζω i. e. *ſubſanno* (num. VI. 3.) Noſter ex eiſdem interp. habet, ignotum profanis. Πιάζω *comprehendo* (quod heic VI. 8. pro πιέζω occurrit) eſt peculiare ferme utriuſque T. paginis. Συστέλλω ſepulcrali notione [quod habes num. 10. v. penult.] eſt ex eiſdem Helleniſtis: cujus notionis exempla protuli in Adnot. 92.

Atque haec pauca ſpecimina de vocibus ſingulis ſatis: nunc pauca de conjunctis. *Comedere* (aut aliud affine verbum) ψωμὸν ἄρτου 1. Reg. XXVIII. 22. & 3. Reg. XVII. 11. Prov. XXVIII. 21. legitur: itemq. in his Actis III. v. 10. γευσάμενοι ψωμὸν ἄρτου, *guſtantes buccellam panis*. Id quidem Tillemontius ad Euchariſtiam refert. Non repugno. Sed tamen eam locutionem Biblicos interpretes ab Alexandrinis mutuatos, conjicio ex ejuſdem num. verſu ſexto ante finem, ubi Anianus adhuc gentilis Evangeliſtam invitans ait, καὶ φαγόμεθα ὁμοῦ ψωμὸν ἄρτου, *& comedemus una buccellam panis*. Ex quo & eam phraſim origine Alexandrinam fuiſse conjicias, ſimulque non neceſsario ad Euchariſtiam referri in priore loco deberi. Eſt & illud conjunctum II. 6. λεπροὺς ἐκαθάρησεν [cor. ἐκαθάρισεν: eademque correctio adhibenda VI. v. 6.: niſi καθαρέω Alexandrinis peculiare fuerit] *leproſos mundavit*: quod in utroque T. obvium, in profanis minime legitur. At Irenaeus apud Euſeb. V. hiſt. eccl. 7. etiam a daemonibus liberatos vocavit καθαρισθέντας, *mundatos*: quod & alii poſtmodum ſunt imitati, ut obſervat Valeſius. Sed & illa conjuncta ex ingenio ſunt linguae Helleniſticae: num. VI. v. 4. ἐπλήσθησαν ζήλου, & IX. v. ult. ἀφῆκεν τὸ πνεῦμα. Poſtremo conjunctio verbi ſubſtantivi cum alterius verbi participio inſignis eſt ſermonis Helleniſtici character, cujus in N. T. totis paginis exempla plura occurrunt. Nec minus Noſter VII. v. 4. ἀποπνιξάμενοι ἦσαν pro ἀπεπνίξαντο. Sic etiam ibid. verſu quarto ante finem ἦσαν πίπτουσαι: & X. v. ult. ἦσαν ἐπιτελοῦντες. Quod ultimum notari velim: nec enim id [quod ſcripturae commentatores volunt] actus continuationem deſignat: imo contra heic verti debet, *Vbi precationes ſuas peragere ſoliti erant*, ex intervallo ſcil. At vetus interpres haec ad ipſum Marcum retulit, *Vbi orationes ſolitus erat Domino ſine ceſſatione fundere*. Et ubinam quaeſo is interpres non graviſſime offendit? quem tamen Henſchenius pro auctore primigenio obtruſit. Nec minus illa Judaica conjuncta ſunt: num. VIII. v. antep. εἰρήνη σοι, *pax tibi*, pro Hebr. *ſhalom lach*: & quod num. XI. v. 5. inter meras corporis habitudines numeratur hoc, quod Marcus fuerit *plenus* [χάριτος Θεοῦ] *gratia Dei*. Quid enim in corporis formae deſcriptione gratiae gratum facienti [uti vocant] loci erat? Atqui ibi intelligenda eſt oris, corporis, ſermoniſque gratia: quae utpote in Marco mirifica, ex Judaeorum conſuetudine adjuncto Dei nomine, amplificatur; uti ſunt & illa *montes Dei*, *cedri Dei* &c.

Et haec de Helleniſticis locutionibus ſufficiant: quarum nonnullae mihi videntur ab Alexandrinis manaſſe: de quibus jam pauca addam, conjectura magis, quam certa ratione fretus. Nam quum ſuperiora illa (ἐπισκοπὴ pro *vindicta*, & ἔνεδρον) ſint ſine dubio Alexandrina; facile adducor, ut credam & inſolitas quaſdam locutiones peculiares Alexandrinorum fuiſſe. Vt illud I. v. 10. χῶραι ἐκληρώθησαν, quum potius ipſi Apoſtoli κληρωθῆναι dicendi fuiſſent. Mox v. 12. Ἔλαχεν (pro *forte contigit*) Μάρκον ... εὐαγγελίσασθαι. At ceteris Graecorum longe alia eſt ſyntaxis verbi λαγχάνω. Num. VI. v. ult. gentiles clamant, πολλαὶ βίαι τοῦ μάγου: ubi βίαι num. plur. aut *injurias* ſignificatu Homerico notat, aut (quod locus poſtulat) magicas ἐνεργείας. Ibidem μάγος eſt ἀπατεών, *impoſtor*, *planus*, ut Heſychius in ſuo lexico exponit. De κωμασία (non alibi obvio nomine) infra videbimus.

Supereſt brevis illa defenſio. Nam dixerit aliquis, ex ſupra productis Helleniſticae dialecti ſpeciminibus non neceſſario confici, ſcriptorem fuiſſe antea Judaeum. Quid enim? An non quiſquis is fuit, potuit, utpote Chriſtianus, dictionem ſuam ad Graecorum Bibliorum ſtylum conformare? Audio. Verum quaedam in hiſce Actis ſunt, quae nemo, niſi Judaeus Helleniſta fuiſſet, ſcribere potuiſſet. Talia ſunt illa duo [ἐγρηγόρησεν, itemque ἐπισκοπὴ de

Sera-

eſt hanc de Evangeliſta noſtro hiſtoriam Helleniſtica & Alexandrina dialecto contextam fuiſſe.

Atqui ſermonis Helleniſtici ſcripta primum Chriſti ſaeculum ſane quam plurima ſuppeditat, in primis Scripturas apocryphas, alterum pauciora, tertium aut nulla aut pauciſſima. Fortaſſis ea dialectus Alexandriae aliquanto diutius quam alibi viguerit (nam indidem a Graecis interpretib. ea prodiit) ſed non opinor ultra ſaeculi tertii initia. Quocirca non arbitror, hanc Marci hiſtoriam medio tertio ſaeculo eſſe poſteriorem, fortaſſis & antiquiorem.

His jam, quae de ſtylo diximus, non parum roboris accedet ex geographica provinciarum Marci κληρουχίας (*ſortitionis*) deſcriptione tali, qualis altero Chriſti ſaeculo in uſu erat; quae mox quarto non mediocriter mutata cernitur. Quae cujuſmodi ſint, rejeci in ſubjectam (98) Adnotationem. Ex quibus uti ſpero hujus Greci de rebus Marci commentarii anti-

Serapide uſurpatum] quae initio poſui: quae retruſiora ſunt, quam ut cuivis non Judaicis aliquando imbuto diſciplinis ſponte ſub ſtylum cadere potuerint. Tale & illud num. 10. *Plenus gratia Dei*. Tale & monoſyllabum ἐν cum notione motus: talia & plura quaedam ſubtiliora. Cujuſmodi eſt & illud ex penitiore Helleniſtica proprietate petitum. Nam verbum ἀποδοκιμάζω pluries in Vetere Novoque T. legitur pro Hebraeo *Maas* quod eſt *reprobare*. Verum ſemel tantum cum praepoſitione notante id, unde quis dejicitur, idq. Sap. IX. 4. *Da mihi ... ſapientiam, & noli me reprobare a pueris tuis*: Gr. μή με ἀποδοκιμάσῃς ἐκ ... i. e. *Ne me rejicias e numero puerorum*. Nā illud Ecleſiaſt. XX. 22. *Ex* [Gr. ἀπό] *ore fatui reprobabitur* [i. e. rejicietur] *parabola*, ad rem non facit, quia videtur ſyntaxis haec eſſe, παραβολὴ ἡ ἀπὸ ςόματος &c. *Parabola ab ore ſtulti profecta improbabitur*. Sicut nec ad rem faciunt loca Marci VIII. 31. & Luc. XVII. 25. ubi ἀπό eſt pro ὑπό, agentis ſcil. perſonae. Atqui unico illi Sapientiae loco par imo germanus eſt alter Actorum iſtorum num. VIII. v. 16. μή με ἀποδοκιμάσῃς ἀπὸ τῆς χάριτός σου, *Ne me rejicias* [aut facias excidere] *a gratia tua*. Hae ſunt interiores illae dialecti Helleniſticae gazae; quas ubi ab Judaeis diſceſſeris, nemo alius perſpectas habere poterat.

(98) *In Marci provinciarum chorographiam ex antiquorum mente in his Actis deſignatam.*

In Graecis Actis num. 1. v. 15. legitur: Αὐτὸς γὰρ πρῶτος &c. Quae totidem verbis ſic concipies: *Is enim primus in tota Aegypti regione* [quo ſignificat, *totius* Aegypti nomine etiam *Thebaidem*, & *Auguſtamnicam* intelligi] *Libyaque & Marmarica, Ammoniacaque & Pentapoli praedicavit Evangelium adventus Domini & Servatoris noſtri Jeſu Chriſti*. Non poterat aptius neque verius has provincias recenſere is, qui in Aegypto, & quidem altero, uti reor, Chriſti ſaeculo ſcriberet. Nec enim ovū ovo ſimilius eſt, quā haec quae recitavimus, Ptolemaicae harum provinciarum deſcriptioni paria ſunt. Ptolemaeum autem potiſſimum nomino, quod ei, utpote Alexandrino, in Aegyptiacis eſſe credendum prae aliis cenſeo. Quem vide ipſo exordio lib. IV. ubi ab occaſu orientem verſus progrediens eaſdem has provincias eodem ordine, niſi quod retrogradus, enumerat. Vide & eod. lib. cap. 5. Ac poſtremo confer inter Ptolemaicas tabulas in aes inciſas eam quae eſt Africae tertia: in qua ſi occidentem verſus progrediaris, primo tota ſe cum ſuperiore inferior *Aegyptus* in conſpectum dabit: hanc *Libya* excipit, in cujus ſinu *Ammoniaca* in mediterraneis cernitur: Libyam *Marmarica*, hanc poſtrema verſus occidentem *Cyrenaica* (quae in his Actis ſynonymo vocabulo *Pentapolis* dicitur) ſubſequitur. Quam ſane tabulam non invitus heic inſeruiſſem, ad hunc locum illuſtrandum peridoneam, niſi operarum feſtinatio id prohibuiſſet. Eam tamen in nitidiſſima Ptolemaei editione Bertiana contemplari poteris.

At ſiquis alius haec eadem Marci geſta quarto Chriſti ſaeculo, aut ſequentibus pertexuiſſet, nae is geographicam deſcriptionem ſuo tempori congruam ſecutus eſſet. Quamnam? nempe eam, quam in Ammiano, aliiſque ejuſdem & ſequentis aetatis cernimus. Ammianus enim XXII. cap. 16. initio ſcribit, Aegyptum ſuo tempore in *Auguſtamnicam* [ea eſt orientalis Aegypti regio: cujus *Auguſtamnicae* etiam Athanaſius meminit Ep. apolog. ad Conſtantium] *Aegyptum* & *Thebaidem* provincias diviſam fuiſſe. Quamquam in eo Ammianus parum a Noſtro diſſidet, qui *in tota Aegypti regione* dicens, nihilo minus iis verbis tres illas Ammiani provincias deſignavit. At quas deinde Noſter quatuor diſtinctis nominibus provin-

cias

antiquitas extra teli jactum conſtituetur.

Quod commentarium in Euſebii manus non incidiſſe, haud valde miror; ut quem ſimplicioribus eiſdemque ἀδεσπότοις (*anonymis*) ſcriptis excutiendis non magnopere delectatum, in celebrioribus ceteroqui verſatiſſimum, comperio. At ex eadem hiſtoria paſſim Aegyptii ſcriptores ſua de Marco depromſerunt (quod ingenue fatetur Tillemontius) niſi quod iidem hujus hiſtoriae ſinceri-

cias recenſet, eas Ammianus pro more ſui temporis in duas tantum contrahit, in *Libyam* atque *Pentapolim*. Nec dubium eſt, quin hanc rationem aequales & poſteriores Ammiano ſcriptores ſecuti fuerint. Eamdem in his ipſis Marci provinciis recenſendis ſequitur & Baſilii Menologium hoc die in S. Marco, ubi ſcribitur: ἐν πάσῃ τῇ Αἰγύπτῳ, καὶ Λιβύῃ, καὶ Πενταπόλει, *In tota Aegypto, & Libya & Pentapoli* [nulla Marmaricae & Ammoniacae mentione facta] *Chriſti verbum praedicavit*. Et auctores haud dubie hujus deſcriptionis, quos ſequeretur, Menologii ſcriptor habuit eos, qui Noſtro longe poſteriores fuerunt: quo tempore fruſtra *Marmaricam*, fruſtra *Ammoniacam* [hanc Athanaſius Apol. ad Conſt. num. 32. Libyae diſertim attribuit, τὴν Ἀμμωνιακὴν τῆς Λιβύης vocans] tamquam a Libya diſtinctas quaereres: quippe totus is tractus ſola *Libya* & *Cyrenaica* ſeu Pentapoli abſolvebatur. Eadem provinciarum tantum duarum deſignatio & in Plinio cernitur V. 5. 6. qui in eo univerſo tractu tantum *Libyam Mareotin* (in qua & *Marmaridas* populos h. e. Marmaricae incolas recenſet) & *Cyrenaicam* (in qua *Hammonis oraculum* ponit i. e. Ammoniacam) agnoſcit. Et Aegyptii quidem ſcriptores Ptolemaeum popularem ſuum ſequi altero Chriſti ſaeculo debuerunt. At mox Ptolemaei (quem paſſim antiquas partitiones in locis ipſis uſitatas ſecutum reperio: quod de Thracia ad Acta *S. Philippi Heracl.* ad 19. April. obſervavi) deſignatio deſuevit: illa altera Pliniana paſſim obtinuit, maxime IV. Chriſti ſaeculo; quo & ea opinio obtinuit, duas illas provincias, *Libyam* & *Cyrenaicam*, regum Aegypti duorum liberalitate populo Rom. olim legatas fuiſſe: quod ut de Cyrenaica verum eſt, ita de Libya falſum. De quo vide Valeſium virum ſummum ad extremum XXII. Ammiani librum, ubi & commenti hujus originem pandit.

Atque ex huc uſque dictis vides, S. Marci biographum altero Chriſti ſaeculo, ſummum ineunte tertio, ſcribere debuiſſe: quantum quidem ex provinciarum Ptolemaica recenſione conjici poteſt.

Verum quando in his ſumus, ſcire libet, ecqua pars Africae fuerit *Arida Libya*, ſive *ſiccior*, cujus cit. loco Marcellinus meminit. Miror, quod Cellarius extremo cap. 2. de eo non conſtare dixerit. Omnino eſt univerſus ille tractus inter Aegyptum & Cyrenaicam, quem ex Ptolemaei mente provinciae duae, *Libya* & *Marmarica* occupant: ſive eſt quae *Exterior Libya* aliis dicitur, Plinio *Mareotis Libya*. Cur, inquis, ea id cognomen ab Ammiano impetravit? nempe quia is graeciſſat in omnibus. Graeci *Libyae* nomine univerſam Africam intelligunt: unde in illo Act. II. 10. *Et partes Libyae, quae ſunt circa Cyrenem*, Auguſtinus *Africae* legit. Is autem tractus, quem ſtricte *Libyam* appellarunt, & Ptolemaeus τὴν ἰδίως Λιβύην, quum ſit mire ſiticuloſus, Graeci olim dixerunt ξηρολιβύην *Xerolibyam* h. e. ſiccam Africae partem, teſte Servio ad 3. Aen. Similiter Theophraſtus IV. 4. circumlocutus eſt vocans τὴν μὴ ὑομένην τῆς Λιβύης, h. e. eam *Libyae* ſeu Africae *partem, quae non madet imbribus*. Eam porro circumlocutionem Marcellinus inferendam ſibi duxit in Latium, dum eam quae non modo Latinis, ſed & Ptolemaeo & Graecis aliis ſimpliciter *Libya* vocatur, Graeco *ſiccioris* aut *aridae* cognomento donavit.

Sed & in eo nuperi quidam veteris orbis deſcriptores errant, dum *Libyae*, de qua tamdiu loquimur, tres conſtituunt provincias, maritimas duas, *Marmaricam* & *Cyrenaicam*, tertiam vero ab harum tergo *Libyam Aridam* in mediterraneis: quae ex dictis facile refelluntur.

Nolo & hoc in tranſitu omittere, auctorem Chronici Orientalis Ecchell. in hunc modum Marci κληρουχίαν deſcribere: *Obtigit Marco Evangeliſtae, ut pergeret in Aegyptum, Alexandriam, Pentapolim occidentalem, Aethiopiam & Nubiam*. In quibus etſi nihil ſani; tamen videtur *Libyae* nomine (quae in his Actis ita recenſetur, ut ſit omnino *Exterior*) *Nubiam* h. e. Interiorem Libyam, quae a tergo Exterioris meridiem verſus diffundebatur, intellexiſſe. Id ei fraudi fuit, quod aevo ſequiore & hodienum illa Exterior non *Libya*, ſed mutato nomine *Regnum Barcae* vocabatur. Jam vero & Aethiopiā Marci ſorti idem admenſus eſt, ſecutus, ſat ſcio, falſas aetatis ſuae traditiones. Poſtremo *Pentapolim occidentalem* dixit, forſitan ut hanc Africanam Pentapolim ab altera illa Palaeſtinae diſcerneret.

ceritatem nonnullis additamentis polluerunt, quorum forſan aliquid & in haec ipſa Acta (Latina intelligo) poſtmodum redundavit.

CAP. III.

Quibuſdam difficultatibus occurritur. De anno ac die paſſionis S. Marci. De duplici feſto Serapiaco concurrente cum ſolemnitate Paſchali. Chronotaxis paſſionis S. Marci.

Non fruſtra hactenus laboraſſe mihi videor, ut ſuam antiquitatem & auctoritatem his Actis vindicarem. Addi & alia ſinceritatis argumenta poſſent a rebus ipſis petita; cujuſmodi illud in primis non leve eſt, quod in eis num.7.cum die Paſſionis S. Marci Serapiaca celebritas componitur: quod cujuſmodi ſit, infra expendetur. Nec omnino quidquam eſt, quo hujus hiſtoriae fides convelli poſſit. Nam quae Tillemontius Not.1.objecit, ea nos Adnot.92.diluimus. Id ſolum relinquitur, ut iis occurram difficultatibus, quae a temporum notatione in fine Actorum ſignata petuntur.

Ac primum omnium ut in ceteris omnibus, ſic maxime in notatione temporum, Latinorum Actorum fidei nec auctor nec fundus accedo: quae ſive per interpretis inſcitiam, ſive quod ad privatas opiniones ſcioli aptare quaedam adniſi fuerint: utut eſt, immane quantum illa paſſim a Graeca fide aberrant. At vero Graecorum non defugio auctoritatem: niſi quod ea quoque num. ult. aliquid ab interpolatoribus paſſa fuerint. Nam quis illud ferat, quod Evangeliſta decertaſſe narratur ἐπὶ βασιλείας Γαΐου Τιβερίου Καίσαρος, *ſub principatu Caii Tiberii Caeſaris?* Deinde ne illud quidem ſuſpicione vacat, quod idem Marcus depugnaſſe dicitur *Menſe Pharmuthi, ſecundum vero Romanos* (menſe) *Aprili* (die) *XXV*. Cur enim Romani menſis dies deſignatur, Aegyptii non item? Atqui auctor in Aegypto ſcribens Aegyptium tantum menſem apposuerat, non Romanum, multo minus Romani diem. Idem vero & de imperatore ſiluerat. Ac ſero demum aliquis exſtitit, qui & in principio primam illam periodum his Actis praefixit, quae a Latinis abeſt, & iiſdē ſubjecit ſollemnem concluſionem in Martyrum paſſionibus legi ſolitam, nim. quoto menſis Romani die obierit, quo ſub principe, & quae de more ſequuntur. Quocirca ne dubita, quin ſcriptor in ea verba deſierit μηνὶ φαρμουθί, *menſe Pharmuthi*. Cetera ſunt e manu longe recentiore, ac facile circiter milleſimum Chriſti (99) annum.

 Jam

(99) Etenim ſi tantum ſcriptum fuiſſet, ſub Tiberio coepiſſe Marcum in Aegypto Evangelium diffundere, haberet hoc cum Menologio Baſilii ad XXV. Apr. & cum Synaxario Collegii Claromontani (apud Sollerium num. 3.) commune. Nunc autem eumdem Apoſtolum ſub Tiberio paſſum, nemo dixiſſe reperitur praeter Abulbaracatum (putidiſſimum auctorem Patriarchar. Alexandr. Catalogi ante annos CCCC. Arabice ſcripti) in quo hoc portentum legitur: de quo vide Sollerium num. 10. Ac fortaſſis, qui primus haec Actis adſuit, is tantum ἐπὶ Γαΐου Καίσαρος i.e. *ſub Cajo Caeſare* (qui *Caligula* dicitur) ſuerat: deinde alius audacior etiam Τιβερίου inſerſit, parum curans, *Caii* & *Tiberii* praenomina neminem copulaſſe principum. Aut vero is interpolator ſcripſerat potius, ἐπὶ Τιβερίου Κλαυδίου [pro quo poſtea Γαΐου irrepſit] Καίσαρος, *ſub Tiberio Claudio* (qui ſimpliciter *Claudius* dicitur) *Caeſare*. Quod cur credi potuerit, infra dicam in Adnot. 102. Verum quid his immoror? Tam e manu ſui auctoris eſt illud *Sub Cajo Tiberio Caeſare*, quam quod in Actis Latinis Henſchenianis legitur, *Anno Neronis imperii quarto decimo*. Nam alia ſeptem Acta Latina manu exarata laudat Sollerius [in Diſſert. cit. num. 33.] *in quorum nullo* [inquit] *annus Neronis XIV. exprimitur, ſed pleraque variant, aliis Caii, aliis Claudii tempora adducentibus*. Sunt haec enim omnia recentiorum additamenta, dum pro ſuo quiſque captu hujus aut illius principis annos adſcribere ſatagunt. At ſcriptor Graecus (quem ex ſtylo perantiquum eſſe oſtendi) ſi tempora tolerati martyrii notare voluiſſet, id more antiquorum, adſcriptis conſulibus facere debuiſſet. Nunc quia is, quantumvis antiquus, a re tamen geſta longiuſcule aberat; ſatis habuit adnotaſſe eos characteres (*Paſchatis* ſcil. *Serapiorum* & *Pharmuthi* menſis) quos ex continuata traditione ſciret: ceteris ſuperſedit.

Jam illam aggredior ſane quam arduam diſſicultatem de Paſchali ſollemnitate, qua raptatus Evangeliſta in Actis dicitur. Et vero Marcum die XXV. April. pertuliſſe mortem, omnis retro antiquitas Aegyptiorum, Syrorum, Graecorum, Latinorumq. conſentire in ſpeciem videtur, dum eo die feſtū paſſionis ejus celebravit. Accedit quod Serapiaca celebritas, qua Marcus depugnavit, in eumdem (100) Aprilis XXV. incurrere creditur. De die igitur Paſſionis vix videtur dubitandum. At vero quo pacto in eumdem diem eo anno Paſchalis ſollemnitas (ut in Actis num. 7. legitur) incurrerit? quum toto illo tempore (quantumlibet Marci mortem ſive prorogari, ſive contra maturari libeat) numquā eo die Paſcha celebrari potuerit.

Niſi vero volumus, Evangeliſtam anno Chriſti XLV. pertuliſſe martyrium: quo certe anno Paſcha in 25. Aprilis incurrebat. At is annus pluribus de cauſis, quas (101) inferne attigi, Marco ultimus eſſe non potuit [etſi aliquando olim id creditum [102] ſuſpicor] &, in quo caput eſt, Evangeliſta non ipſo die Paſchali obiit, ut ex his Actis conſtat, ſed poſtridie Paſchatis. Quocirca ut is die XXV. Aprilis efflaſſe animam reperiatur, ſeligendus is annus erit, quo Dominica Paſchalis in XXIVa Aprilis inciderit: qui certe, quocumque te vertas, nullus uſquam reperietur.

Mitto heic aliorum ſyſtemata, dum alii Marci Acta hac ipſa de cauſa contemnunt, alii Paſchatis nomine quemcumque Dominicum diem Paſchalis temporis intelligi jubent: quod alterum miror Tillemontio ac Sollerio placuiſſe.

Atqui etſi in XXIV. Aprilis (24. inquam, uti proxime expoſui, non 25.) numquam toto eo tempore Paſcha incidit, at in proximum certe incidit aliquando diem. Nim. enim anno vulgaris aerae LXXV. die XXIII. Aprilis Paſcha celebrari debuit: iſq. eſt annus paſſionis Evangeliſtae, niſi vehementiſſime fallor. Jam porro videamus, quo pacto in ejus anni Paſcha convenire omnia poſſint, quae in his Actis narrantur. Quae Acta num. 7. [ſi quidem Graeca totidem verbis transferas.] ſic ordiuntur: *Accidit autem, ut beatae feſtivitatis ſancti Paſchatis adveniret ſancta Dominica, in qua erat & ipſorum* [Alexandrinorum] *Serapiaca* (κωμασία) *comeſſatio*. Deinde narratur Marcus eo die

(100) In ruſtico quidem Kalendario apud Gruterum p. 138. in fine Aprilis SARAPIA notantur, ſed quoto die menſis, non adſcribitur pro more ejus Kalendarii. At in Kalendario Rom. quod medio IV. ſaeculo ſcriptum ſub Conſtantio dicitur (tom. VIII. Theſ. Graeviani) menſe Aprili e regione diei VII. Kal. (i. e. 25. April.) ſignatur SERAPIA. Prima [ut obiter dicam] ſyllaba cum A aut E ſcribi ſolet.

(101) Cur Marcus anno XLV. non ſparſerit ſanguinem, praeter ſupra allatam rationem (nimdebuiſſe anno emortuali Marci celebrari Paſcha die 24. April.) faciunt hae aliae cauſae. I. Si tam mature is Apoſtolus emigravit ad caelum, quo eum anno appuliſſe in Aegyptum dicemus? II. Anno XLV. Marcus Petrum Romam ſecundo venientem comitatus exiſtimatur. III. Evangelium qui maturius ab eo Romae ſcriptum volunt, in ann. 43. conferunt; at qui ſerius, in ann. 45. aut porro.

(102) Suſpicor inquam, olim non defuiſſe aliquem ſemidoctum, qui iſt Marci diem certaminis cum Paſchate conciliaret, anno XLV. ſit delectatus. Suſpicionem injicit additamentum illud ad finem Actor. Graecor. ἐπὶ Γαΐȣ Τιβερίȣ Καίσαρος. Nam is primo ſcripſerat Κλαυδίȣ, mox alius ſubſtituit Γαΐȣ, uti ſupra Adnot. 99. expoſui. Atqui annus XLV. in Claudii principatum incidit; qui princeps in nummis & lapidibus *Ti: Claudius Caeſar* inſcribitur.

Ex corrupto autem Graeco additamento mira variatio in Latina exemplaria invecta fuit, *aliis Caii, aliis CLAVDII* [quod *Claudii* indicio eſt ſcriptionis primae] *tempora adducentibus*, inquit Sollerius: dum interim Abulbaracatus in *Tiberii* principatu ſibi placuit, in Nerone Acta Latina Henſcheniana. Ita id additamentum, ubi corruptum Graece fuit, in plures ſententias Latinos & Arabes ſcidit.

Sed & alioqui annus 45. auctori primo additamenti percommodus videbatur ad Therapeutas Philonianos Marco auctori adſcribendos: quod non aliter evenire potuiſſe, intelligebatur, niſi Marcus quam maturrime in Aegyptum profectus eſſet. En vera origo, niſi magnopere fallor, additamenti illius ad finem Graeci textus, quod nunc male Γαΐȣ pro Κλαυδίȣ exhibet.

die prehenſus, ac raptari coeptus, poſtridie redintegrato certamine obiiſſe. Eodem porro, quo exceſſit, die exanimati Apoſtoli reliquias comburere fruſtra conati gentiles, ac tempeſtate ad veſperam uſque protracta deterriti, tandem ab incepto deſtiterunt. Itaque corpus intactum Chriſtiani curarunt, ac ſequenti die [qui tertius a prehenſione & Paſchali Dominica eſſe debuit, h. e. feria tertia] ſepeliverunt. Quare Paſchali Dominica [h.e. die XXIII. Aprilis, in quem anno Chriſti 75. Paſcha incidit] Marcus cruciari coeptus, die XXIV. conſummatus fuit, ac poſtremo die XXV. ſepultus.

Atqui alibi ſaepe a me obſervatum fuit, diem ſepulturae apud antiquos paris dignationis fuiſſe ac diem emortualem. Itaque utrumvis, ut libitum fuit, recurrentibus annis celebrarunt. Nec ſemel hoc, ſed in pluribus Martyribus animadvertiſſe memini, modo diem fuſi ſanguinis, modo ſepulturae (quae duo ceteroqui pluries uno die fiebant) a poſteris fuiſſe anniverſario conventu honoratum. Itaque Aegyptii primitus die humati corporis recurrente memoriam Marci colere coeperunt [id quod Acta innuunt num. 11.] a quibus id mox Graeci, Latini, Syri didicerunt. Atque ut ſemel dicam, errant graviſſime ſcriptores hagiologi, quoties ex die feſti [ſive *depoſitionis* ſive *paſſionis* aliove ſub nomine] conſtanter antiquitus obſervato colligunt, eumd. diem emortualem fuiſſe: qui contra colligere debuiſſent, eum haberi debere diem ſive mortis ſive depoſiti corporis. Poſſem id pluribus oſtendere, niſi ſexcenta paſſim alibi hujus rei documenta protuliſſem, plura in Praefatione daturus. Vel vide ſequentem diem, quo S. Baſilei *Paſſio* in hiſce Faſtis ſignatur, quia eo die is ſepulturae traditus fuit, etſi idem die 28. Martii ſanguinem profudiſſet. Ergo dies XXV. Aprilis non conſummati martyrii, ſed depoſitionis Marci proprie dies fuit, & tamen eod. die *Paſſio* notatur.

Fortaſſe dices, ex ſupra recitatis Actorum verbis colligi, in diem prehenſionis & inchoati martyrii duo feſta concurriſſe illo anno, quo Evangeliſta pugnavit, nim. gentilium quidem Serapiacam celebritatem, Chriſtianorum vero Paſchalem: quare quum Serapiaca in XXV. Aprilis inciderint [de quo vide Adnot. 100.] etiam Paſcha in eumdem diem incurrere debuiſſe. Atqui hoc argumentum nimis probat. Nam ſi Serapiaca ſollemnitas illa, qua Marcus captus cruciari coepit, in XXV. April. incidiſſet, ex eo fieret, S. Evangeliſtam [qui certe poſtridie emiſiſſe in raptatione ſpiritum narratur] non die XXV. ſed XXVI. fuiſſe coronatum, omnino poſtridie ejus diei, quo ab antiquis omnibus colebatur. Verum quid moror? Duplex in his Actis Serapidis celebritas notatur, una num. 7. quae vocatur Σαραπιακὴ κωμασία h.e. *Serapiaca comeſſatio*: altera extremo num. 10. vocatur Γενέθλιον h. e. *Natale*: de quibus vide ſup. Adnot. 92. ad n. 7. & 10. Prior eo anno concurrens cum Paſchate, in diem utique XXIII. Aprilis incurrit; at poſterior [quae videtur fuiſſe major feſtivitas] ſive in ſequentem diem h.e. XXIV. Apr. ſive in XXV. Et Acta quidem innuere videntur, id Natale incidiſſe in XXIV. quo exorta procella fuit, vulgo dictitantibus gentilibus, Serapidem in die ſui *Natalis* (γενεθλίου) ἐπισκοπεῖν h. e. *vindictam* in Marcum, immiſſa tempeſtate, exercuiſſe. Hoc ſi verum ſit, tum ſane in Kalendario (illo de quo diximus in Adnot. 100.) *Serapia*, quae e regione τῷ *VII.* leguntur, luxata dicemus, ac retrahenda eſſe in *VIII.* h.e. diem 24. Verum nihil impedit, quominus re vera Natale Serapidis in XXV. inciderit, quo ſepultus eſt Marcus. Nam ubi gentiles effutiebant, Serapidem in ſuo Natali ultionem in Apoſtolum exſerere voluiſſe, id dicterii etiam in πρόσορον Serapiaci Natalis optime conveniebat.

His viſis, jam omnia in Actis prona ſunt: quae juvabit uno ſub aſpectu ponere. Die XXIII. Aprilis [in quem eo anno Paſchalis Dominica, & Serapiaca comeſſatio concurrebant] tentus eſt Marcus, & ad veſperam uſque raptatus. Nocte

ſte illa, quae ſucceſſit, in carcerē detruſus viſis caeleſtibus eſt recreatus. Die XXIV. Fer. 2. iterum raptatus efflavit animam. Exanimatum gentiles dum incenſo rogo in favillam redigere certatim ſatagunt, incredibili vi tempeſtatis ad veſperam uſq. perdurantis, ab incepto deterriti profugerunt. Ita ſub ejus diei veſperam datum eſt Chriſtianis Apoſtoli reliquias inde auferre. Quas antequam ſepelirent, more patrio condiverunt. In eam condituram (quae Aegyptiis operoſior & diuturnior, Chriſtianis ſimplicior fuiſſe videtur) tota illa nox, ac forſan & pars diei XXV. inſumpta fuit. Ita curatum corpus eodem die XXV. in ſepulcro (quod in rupe illa, in qua & Eccleſia ſteterat, exciſum fuit) condiderunt, τελοῦντες (additur in Actis num. 11.) *αὐτοῦ τὰς μνήμας*, i. e. *celebrantes memorias ejus*. Cur porro num. plur. *memorias* dixit? nimirum quia non ſemel, ſed quotannis eadem memoria eodem die XXV. quo ſepultus eſt, recurrebat. Quibus verbis datur intelligi, jam tum fuiſſe inſtitutum, ut S. Marci anniverſaria memoria die 25. Aprilis recoleretur, quo ſcil. ſepultus, non quo martyrium fecerat.

Vides ut ex iis characteribus, quos in hiſce Actis deſignatos habemus, verus annus dieſque paſſionis S. Marci certiſſime detegatur: ut me plane non pigeat, quod hac qualicumque opera debitus honor huic tanto monumento (vili adhuc, praeut merebatur, habito) videatur reſtitutus; cujus unius ope non tantum tutam rerum geſtarum Evangeliſtae notitiam, ſed & verum glorioſi martyrii tempus aſſequimur. Nec video adverſus hanc temporis notationem ecquid objici ſolidius queat: nam inanes ratiunculas, quas otioſi obtrudere non deſinent, nihil moror.

CAP. IV.

Diluitur argumentum alterum ex ſortitione provinciarum ab Apoſtolis facta ductum; deinde tertium ex inferiorum clericorum conſtitutione, & ipſo Clericorum nomine petitum. Viciſſim inferiorum miniſtrorum Apoſtolica inſtitutio hinc demonſtratur; Eutychii vero vana commenta exploduntur.

Pergo ad objecta alia. Nec enim forſan defuerint, quos Actorum initio offendat tam clara κληρουχίας (*ſortitionis*) provinciarum inter Apoſtolos facta mentio: id quod facile quarti ſaeculi ſcriptorem redolet: quo ſaeculo partitionis ejuſmodi diſerta teſtimonia recitantur.

Poſſem heic facili negotio hunc nodum ſecare. Nimirum enim ſicuti primae Actorum periodi, quae ab Latinis exemplaribus abeſt, novitatem in Adnot. 92. ad num. 1. deteximus; ſic nihil facilius fuit, quam ut & quod ſtatim de ſortitione ſequitur, ab eodem interpolatore fluxerit. Accedit quod Latine nihil de *ſortitione* legitur, ſed de *diſperſione* tantum: *Per idem tempus, quo diſperſi erant Apoſtoli toto orbe terrarum, contigit beatiſſ. Marcum ad Aegypti regionem divina voluntate pertingere*. At Graecus textus haec amplius admetitur, ἄλλοις μὲν ἄλλαι πόλεις τε καὶ χῶραι ἐκληρώθησαν, *aliis quidem aliae urbeſque & regiones ſorte obtigerunt*.

Sed ſecare nodum nō eſt neceſſe, quum poſſim ſolvere. Nam hoc totum de metaphorica ſortitione eſt capiendum; quae non eſt aliud quam *Divina voluntas* (ut interpretis verbo utar) ac providentia, quae alium alio, ſive divina revelatione [cujus heic mentio fit initio num. 3.] ſive qua alia ratione admonitos, deſtinavit. Deinde nego, antiquos de ea partitione tacuiſſe. Exſtat apud Euſebium in V. hiſt. 18. Apollonii (qui altero exeunte ſaeculo ſcribebat) mentio *ex veterum traditione referentis*, *Servatorem Apoſtolis praecepiſſe, ne intra annos duodecim* [ab aſcenſu ſuo] *ab Hieroſolymis excederent*, h. e. in ſuam quiſque provinciam proficiſcerentur; nam ceteroqui intra id ſpatium in vicina loca, tamquam ad pugnae proludium, aliquos divertiſſe, non eſt dubium. Vtinam vero nobis Apollonii verba ipſa Euſebius non invidiſſet: profecto non tantum *Diſperſionis*, ſed & *partitionis*, & *ſortitionis* [metaphoricae forſitan] ibi vocabula minime deſideraremus.

Se-

Sequitur objectio alia . Nam num. 5. v. 6. Graeca ſic totidem verbis reddi poterunt : *Animadvertens autem beatus Marcus eorum* (Alexandrinorum adverſus ſe) *conſilia , quum ordinaſſet epiſcopum Anianum , ac tres presbyteros , Milium , Sabinum , & Cerdonen , ſeptemque Diaconos , & alios undecim ad Eccleſiaſticum* (ὑπηρεσίαν) *miniſterium , fuga dilapſus , iterum abiit in Pentapolim* . Vides heic miniſtros diaconis inferiores. At horum inſtitutionem longe recentiorem Marco eſſe , forſan aliquis dixerit .

Nos iſtud rotunde negamus. Etſi enim de inferioribus miniſtris documenta antiquiora Tertulliano, Cypriano , S. Cornelio Rom. apud Euſeb. & Canonib. Apoſt. I. II. vix forſan reperientur ; tamen quia eorum inſtitutionis exordia nuſquam comparent; eorũ conſtitutio ab ipſis Apoſtolis eſt repetenda : ſi vera eſt Auguſtini de his notiſſima regula. Verum quo minus nunc ad eam Auguſtini ſacram anchoram receptum habeamus , integerrima haec S. Marci hiſtoria facit : qua docemur , ipſum Apoſtolum Marcum jam tum , quum Alexandrinae Eccleſiae fundamenta jecit , in ea praeter epiſcopum presbyteros ac diaconos , etiam inferiores undecim miniſtros ordinaſſe : ut proinde (niſi ſiquis haec Acta impoſturae damnaverit) de Apoſtolica inferiorum miniſtrorum (etſi alibi plures, alibi pauciores eorum ordines eſſent) inſtitutione dubitare poſthac non licere videatur .

At illud gravius aliquis eſſe dicet, quod in ſequentibus verbis etiam *Clericorum* vox legitur , quae recentioris aevi vox eſſe videatur . Sic enim ſtatim ſequitur : *Quum ibi* (in Pentapoli) *annos duos moratus eſſet .... ordinaſſetque ibi quoque Epiſcopos , atque* (κληρικὰς) *Clericos regionatim , venit rurſus Alexandriam* .

Verum novum non eſſe *Clericorum* nomen, docent Apoſtolici canones I. & II. in quibus diſerte a presbyteris diaconiſque οἱ λοιποὶ κληρικοὶ *reliqui clerici* diſtinguuntur : docent praeterea Cypriani ſcripta , in quibus ea vox tritiſſima eſt : docet Reineſii inſcriptio Chriſtiana XX. 413. quae non videtur altero aut ſummum tertio ineunte ſaeculo recentior . Docet praeterea Tertullianus , qui etſi Clericos ita circumloquitur (de Monog. c. 12.) *Qui ſunt in Clero* ; tamen *Cleri* vocabulum ſaepe ibidem uſurpat ; & ita uſurpat , ut horum Actorum ſcriptori in ejus vocabuli uſu plane congruat. Noſter enim in eo quod *clericos* ab epiſcopis diſtinguit , *clericorum* nomine miniſtros omnes praeter unum epiſcopum complectitur. Nec aliter Septimius loc. cit. *Unde enim Epiſcopi & Clerus ?* Hoc quippe ab epiſcopo *clerus* , quod a principe ſenatus differt . Ex his vides , nihil abſonum fore , ſi altero Chriſti ſaeculo horum Actorum ſcriptor dicatur *Clericorum* vocabulum (primus ſcil. eorum auctorum, quos terimus) uſurpaſſe . Quam antiquitatem tantam ſi minus impetraverimus : ſaltem ſcriptor idem Tertulliano [h. e. *ineunte ſaec. tertio*] recentior non erit : aut poſtremo ſaltem Cypriano aequalis, qui medio tertio ſaeculo floruit : quibus *Clericorum* vox paſſim uſitata fuit .

Hoc jam ultimo amoto ſcrupulo , & horum Actorum antiquitate conſtabilita, praeter cetera commoda, ad quae paſſim intendimus digitum , etiam Eutychii, recentis memoriae nec integrae fidei ſcriptoris, commenta putidiſſima concidunt, de XII. ſcil. presbyteris Alexandriae a Marco conſtitutis, e quorum numero Patriarchae demortuo novus eſſet ab ipſis presbyteris ſubrogandus , ab eiſdemque per manuum impoſitionem ordinandus : qua fabula hodie novatores Hierarchiae fundamenta convellere adnituntur. Eſtne vero credibile , horum Actorum ſcriptori antiquiſſimo nihil horum innotuiſſe, aut ſi ſciret , non prodidiſſe ? Tametſi quid moror ? is prorſus contrarium prodidit loco ſupra recitato. *Quum ordinaſſet* (Marcus) *epiſcopum Anianum , ac tres presbyteros* (*tres* diſerte dicit, quos & nominatim memorat , non XII.) *Milium, Sabinum, & Cerdonem , ſeptemque diaconos , & alios undecim ad eccleſiaſticum miniſterium ; profugit* ,

fugit,ac rurſus abiit in Pentapolim. Verum Eutychium iſtum decimi ſaec. ſcriptorem, ſimulque noſtros iſtos Hierarchiae ſubverſores miſſos faciamus; noſtraeque potius aetati gratulemur, qua egregium hoc monumentum in lucem protractum fuit; quo non tantum commenta iſta damnantur, verum etiam Apoſtolica inferiorum miniſtrorum antiquitas [quod unum adhuc deſiderabamus] adſtruitur.

XXVI P S BASILEI EPI

S. Baſileus Amaſeae in Cappadocia, ſive Helenoponto epiſcopus ſub Licinio martyrium conſummavit non hoc, ſed die XXVIII. Martii. Verum ejus reliquias [& quidem truncum ſeorſum a capite] projectas in mare, poſtmodum Angeli admonitu Elpidephorus ac Diaconi poſt dies XXV.(103)a paſſione exactos,retis (104) ope extraxerunt,& caput divinitus corpori annexum invenerunt. Quo facto, ſacras reliquias in Eccleſia, quam ipſe Baſileus Amaſeae, exſtruxerat, ſepeliverunt. Ea ſepultura quum incidiſſet in diem XXVI. menſis ſequentis (105) idcirco manſit,ut ejus feſtivitas hoc die celebraretur. Haec quae dixi luce ſunt clariora ex quantulaecumque (106) fidei Actis, quae Jo:presb. Nicomedienſis S. Baſilii diſcipuli venerandũ nomen mentiuntur:quae Acta a Sirleto in Latinum transfuſa dederant Lipomanus ac Surius, ac poſtremo hoc die Henſchenius, qui etiam ad tomi calcem textum Graecum exhibuit. In iis Actis pag.421. num. 22. ſic legitur: *Obiit autem martyrio functus beatus ... Baſileus menſe Martio XXVIII. die: ſepultus vero fuit in ſacri ſui gregis urbe menſe Aprili XXVI.* Et rurſus in fine Actorum: *Ejus autem memoria celebratur* (in Graeco eſt *κηρύσσεται annuntiatur*: quod ſpectat ad antiquum morem annuntiandi in Eccleſia memorias martyrum) *XXVI. die menſis Aprilis.* His adde & Encomium,quod Adnot.103. citavimus.Haec ideo pluribus adnotavi,ne diſſimulaſſe videar, quod in hiſce Faſtis praeter morem τὸ P.i.e.*Paſſio* die non ſuo conſignetur; quum alibi,quoties dies non ſuus eſſet, *Natalis* nota apponi conſueviſſet. Verum animadvertendum eſt, diem XXVI. Aprilis non Translationis eſſe, aut Dedicationis Eccleſiae, aut alterius rei extrariae, ſed primae ſepulturae reliquiarum, quae uſque ad illum diem inhumatae jacuerant.Nego autem, diem ſepulturae diem non ſuum cenſeri debere. Imo tantumdem dignationis apud antiquos habebat, ac dies *θανάσιμος*. Ac ſicuti ex pluribus exemplis, quae haeic afferre ſuperſedeo, intelligo, in Sanctis non martyribus diem tum emortualem, tum etiam humationis, utrumque promiſcue *Depoſitionem* vocari; idem plane & in *Paſſionis* (quae in martyribus *Depoſitioni* reſpondet) vocabulo uſuvenit. Ac ne longe abeam; ſimile exemplum heſterno die in S.Marco habes. Vide ibi dicta cap.3. De quo more plura

[103] De his ὅλαις εἴκοσι καὶ πέντε ἡμέραις teſtatur Encomium hujus Martyris, quod Bollandiani ad calcem ejus tomi ex MS. Card. Sforzae eruerunt,num.18.pag. LX. Poſt eos 25. dies impenſum oportuit aliud quatriduum, quo reliquiae Sinope, quo eas mare detulerat, Amaſeam advectae, ibidem inhumarentur die XXVI. Aprilis.

[104] In Actis S. Philippi Heracleae Epiſcopi (ad quae die XIX. Aprilis commentati ſumus) ſimilis captura corporis cernitur.

[105] Nim. a 28. Martii evolutis primum 25. diebus ad capturam uſque, deinde aliis quatuor tranſactis, donec Reliquiae Sinope Amaſeam perferrentur, ita demum die 26. Aprilis ſepulturae honorem is conſecutus reperietur.

[106] De horum Actorum minimo ſane pretio videantur Valeſius, Pagius, Tillemontius, alii. Graecus eorum ſtylus redundans eſt atque ineptior; itaut ea legere aggreſſus, ad finem uſque perlegere non ſuſtinuerim: tantum abeſt, ut eam antiquitatem, quam pollicentur, redoleant.Sed tamen libris Graecorum Liturgicis facile antiquiora fuerint. Encomium quod ad tomi finem Bollandiſtae Graece ediderunt, nihilo melius Actis eſt.

plura in Præfatione dabimus. Hinc non immerito heic *Paſſionis* nota praeponitur. Ubi ſi *Natale* praeſignatum fuiſſet, facile ſuſpicari poterant, Baſileum die non ſuo obiiſſe; nim. propter aliquam reliquiarum translationem; aut certe quod ejus celebritas loco ſuo mota, huic diei non ſuo affixa fuiſſet. Hinc in Baſilii Menologio hoc die Ἄθλησις h. e. *certamen* ſive *paſſio* S. Baſilei conſignatur, ut & in aliis Graecorum libris liturgicis. Sic etiam Martyrologio Arabico-AEgyptio (apud Henſchenium heic) & Typico S. Sabbae hoc die inſcribitur, & ita quidem ut *Paſſio* ſive *Certamen* praenotetur. Poſtremo quum paſſim in pluribus libris hoc die Ἄθλησις i. e. *Paſſio* praenotaretur (quod tamen cum dicto jam temperamento erat capiendum) metricae Ephemerides longius provectae, *Baſileum* hoc ipſo die obtruncatum cecinerunt.

Εἰκάδι ἀμφ' ἕκτῃ Βασιλεὺς ξίφει αὐχένα τμήθη.

Enſe metit Βασιλεῖ *ſexta & viceſima collum.*

Quo & aliquot aliis exemplis docemur, haud paſſim tutum eſſe has Ephemerides in die θανασίμῳ duces ſequi.

Verum ubi plura nitent in carmine, non ego paucis
Offendar maculis.

Ceterum idem *Baſileus* etiam Kalendario Moſcovitico effigiato hoc die inſcribitur. Plura de Baſileo qui ſcire cupit, adeat prae ceteris Tillemontium. Ejus martyrium antea negaverat Valeſius, qui poſtea in Notis ad Philoſtorgium communi Graecorum ſententiae acceſſit: cum quibus & Faſti Neapolitani faciunt ante annos nongentos ſcalpti.

XXVII P S IRINV MAR

QVis ſit *Irinus* iſte, & an diverſus ab *Irino* illo, qui in hoc marmore ſignatur die XXVII. Junii, ad hunc alterũ diem Deo dante expedire conabimur.

XXVIII N S VITALIS

NIhil tota Italia celebrius S. Vitale mart. patre (ut ajunt) SS. Gervaſii & Protaſii fuit. In ejus honorem non tantũ Ravennae, ubi is paſſus fuit, ac Romae, ſed in diverſis Italiae urbibus condita Templa recenſet Papebrochius ad diem 28. April. p. 562. n. 1. Ejus feſtum Beda omnium primus, quod quidem litteris exſtet, hoc die ſuo Martyrologio inſcripſit ineunte VIII. ſaeculo. Bedam ceteri Martyrologi ſecuti, Vitalem Ravennatem eodem die recenſuerunt. Quum autem Vitalis hujus cultus longe lateque diffuſus fuiſſet; non decuit in eo colendo Neapolitanos ſegniores fuiſſe, quos inter & Ravennates olim neceſſitudinis aliquid intercedebat; quippe Neapolitani duces aliquamdiu ſub diſpoſitione Ravennatium exarchorum fuiſſe videntur.

Ac doleo quod hujus Athletae Acta habemus ejuſmodi, quae Papebrochius aevo tantum Petri Damiani diu antiquiora eſſe putat: de quo tamen ipſo aliter (107) ſentio. In iis Actis num. 8. marty-

[107] Qui Acta a Papebrochio hoc die data conſarcinavit, is mihi videtur aevo Petri Damiani multo recentior fuiſſe. Quisquis enim is fuit, ſive duas reperit hiſtorias, S. Vitalis unam, S. Valeriae conjugis alteram, quas a ſe locis aliquot interpolatas in unam, uti vocabant, *legendam* compegit: ſive jam antea conjunctis [quippe cognatis] narrationibus, ſuum ſingulis Paeana de ſua penu ſatis invita Minerva interpoſuit. Idem porro qui hoc fecit, id ſe fecisse declarat num. 7. *Qualiter*.. Valeria martyrium paſsa fuerit, *hoc modo veridicus hiſtoriae iſtius* [ex qua decerpit] *propalat ſtylus. Cum, inquit, S. Martyris* (Vitalis) *conjux B. Valeria* &c.

Is autem qui eas duas hiſtorias adglutinavit, quamdiu ex illis haurit, non infeliciter res geſtas narrat, ita ut appareat, illas hiſtorias Petro quidem Damiano diu antiquiores fuiſse, ſed

martyrizatus ille dicitur *ſub die quarto Kal. Maii*. Sed vereor, ut auctor id ex vero ſcripſerit. Ita certe ſcripſit, quia jampridem eo die feſtum S. Vitalis Ravennae & alibi agebatur: quo factum, ut Actorum interpolator diem cultûs pro die paſſionis habuerit. Atqui ego exiſtimo diem paſſionis jampridem fuiſſe ignoratum. Ceterum ubi ad feſtum uni certo diei affigendum ventum fuit; ille potiſſimum dies delectus fuit, in quem alterius Vitalis (108) in Pannonia paſſi feſtivitas incidebat, pro more veterum Kalendariorum ac Martyrologiorum. Auget ſuſpicionem meam Baſilii Porphyrogennetae Menologium, in quo non hoc die, ſed XXIII. Julii conſignatur Ἄθλησις τῶν ἁγίων ἱερομαρτύρων Ἀπολλιναρίου καὶ Βιταλίου ἐπισκόπου Ῥαβέννης, *Certamen ſanctorum hieromartyrum* (ſic vocantur Graecis pontifices martyres) *Apollinaris, & Vitalis epiſcopi Ravennae.* Nec dubium eſt, quin hic ipſe Vitalis ſit, de quo nunc agimus. Ceterum, cur epiſcopatus ei aſſictus fuerit, multae (109) ſubeſſe cauſae potuerunt. Haec eo pluribus deduxi, ut appareat, non de nihilo eſſe, quod in hiſce marmoreis Faſtis non *Paſſio*, ſed *Natale* S. Vitalis hoc die conſignetur. Nam quum Faſtorum auctori ſuboleret,

hunc

ſed tamen non antiquiſſimas. At quae idem conſarcinator de ſuo admetitur, praeſertim num. 6. & 8. ea aperte oſtendunt aevi intolerandam barbariem. Quam enim ſuavia illa ſunt, quae num. 8. interponit. *Gaude & laetare felix Ravenna ... quae B. Vitalis ſepulcrali meruiſti coeſſentia* [i. e. συνουσία, *praeſentia*] *inſigniri: qui exceptis ceteris, quos aequipollenter foves, tuae turritae celſitudini ſolus potuit eſſe honori.* Nec minus jucunda ſunt, quae num. 8. leguntur.

Quae de B. Valeria ab Idololatris Sylvano ſacrificantibus diu caeſa ac ſeminece relicta num. 7. ſcribuntur, ea & brevitate & rerum convenientia ſatis ſe lectori, ut opinor, probabunt. Ita de hoc toto monumento cenſeo, in quo novus iſte collector duorum conjugum hiſtorias [utinam non a ſe alicubi interpolatas] complexus eſt.

[108] In Hieronymiani Martyrologii apographis duobus Lucenſibus venerandam canitiem praeſeferentibus diei XXVIII. Aprilis tale eſt initium: *In Pannonia natalis S. Vitalis. Euſebi Epiſcopi. Tyballi. Pollionis.* Corbejenſe exemplar ſupparis antiquitatis in hunc modum orditur: *In Pannonia Euſebii epiſcopi, & Vitalis, Pollionis.* In Kalendario Hieronymiano Lucenſi, nullo indicato paſſionis loco ſcribitur: *IIII. Kal. Vitalis.* Sed ibi quoque Vitalis Pannonius eſt intelligendus, quia id Kalendarium ex mente Hieronymiani Martyrologii loquitur. Ceterum ab Antuerpienſi S. Villibrordi Martyrologio [quod etiam Hieronymianum eſt] eo die S. Vitalis abeſt.

[109] Sive quod forſan fieri potuerit, ut is Vitalis, cujus nunc vera Acta deſiderantur, epiſcopus Ravennae fuerit, aut certe alicubi id Menologii Auctor ſcriptum repererit: ſive quod quum is paſſim *Vitalis Ravennas* [ad aliorum ὁμωνύμων diſcrimen] diceretur, id perinde acceptum fuerit, quaſi illud *Ravennas* ad ſedem pertineret, in eo praeſertim, quem ceteroqui conſtabat, civem non Ravennatem ſed Mediolanenſem fuiſſe: ſive poſtremo quod confuſus fuerit cum Vitale altero amico Venantii Fortunati, quem Epiſcopum Ravennae fuiſſe Baronius ad 28. Aprilis, & alii paſſim crediderunt, perſuaſi tum lemmate Venantiani carminis I. 1. *Ad Vitalem epiſcopum Ravennatem*, tum illo carmine [I. 2.] quod inſcribitur, *De templo D. Andreae, quod aedificavit Vitalis epiſcopus Ravennas.* Hinc doctus Venantii ſcholiaſtes Brovverus cum auctore Catalogi Ravennatium antiſtitum expoſtulat, quod Vitalem hunc [inter Petrum ſeniorem & Joannem inſerendum] non agnoverit.

Verum in hoc Carmine verſus finem ſic legitur: *Hoc bonus antiſtes, Vitali urgente, Johannes Condidit egregio viſcera ſancta loco.* Nec dubium eſt, quin Johannes in hoc diſticho memoratus ſit ille Johannes Ravennae Archiepiſcopus, qui poſt Petrum Seniorem proxime ſedit, ut optime animadvertit Bacchinius ad Agnellum Ravennatem tom. 2. Scriptor. Ital. pag. 110. C. Quid ergo reſtat, niſi ut Vitalis, qui Johannem pro ſuo Metropolita agnoſcebat, alterius ſedis in eadem provincia epiſcopus fuerit? Ceterum quod civis Ravennas eſset, hinc in titulis carminum Venantii *Epiſcopus Ravennas* vocatur. Sive, quod magis credo, Chorepiſcopus erat alicujus Ravennae vici aut caſtelli. Ceterum nullus Vitalis Ravennae Metropolita fuit, quippe in Agnelli libro Pontificali nullus hoc nomine occurrit. Verum de hoc Vitale amico Fortunati obiter: quocum fortaſse Vitalem Martyrem Graeci confuderint.

hunc martyrem die non ſuo coli; idcirco *Natalis* notam praenotavit, quae communis eſt cujuſcumque generis feſtivitatibus, quocumque die peragantur.

At illud minimum difficultatis habet, quod in hoc marmore *Martyris* titulus diſſimulatur: id quod & alibi factum deprehenditur, nec *Paſſione* praenotata, nec titulo *Martyris*. Quid quod Ravennae in porticu Baſilicae S. Vitalis ſic legebatur? *Beati Vitalis* (diſſimulato *martyris* agnomento) *Baſilicam mandato Eccleſii Epiſcopi Julianus Argentarius aedificavit ornavit atque dedicavit* [h. e. encaeniavit: *ſomminiſtrò la ſpeſa per l' apertura*] *conſecrante vero reverentiſſimo Maximiano ſub die XIIII. Kal. Maii, ſexies P. C. Baſilii Jun.* (is eſt annus 547.) *indictione X.* Ad quam inſcriptionem adnotavi quaedam in *Diatriba de Dedicationibus*, quam Comment. ad tit. Amphith. Camp. inſerui.

De hoc S. Vitale epiſtola ſub S. Ambroſii nomine ſuppoſita, non ſine ſubjectis S. Vitalis Actis circumfertur; quam Benedictini in Append. tom. 2. pag. 485. inſeruerunt. Quocirca nihil de tanto pugile nunc quidem antiquius reſtat, quam Venantii Fortunati [quem Ravennae educatum narrant] diſtichon [110] quo diſticho de martyrii genere, quod & in Actis is pertuliſſe narratur, certiores evadimus.

XXVIIII D̄P S SEVERI EP̄I N̄RI

ANte detectum hoc marmor dies Depoſitionis S. Severi aut ignorabatur; aut potius [ut quod res eſt, loquar] ante ducentos quidem annos [111] a noſtris is dies tenebatur, ſed tamen feſtum diei non ſuo affigebatur. At nos qui-

K k dem

(110) Is lib. 1. carm. 2. inter Reliquias Eccleſiae S. Andreae, quam deſcribit, illatas, etiam S. Vitalis pignora ibi recondita teſtatur his verſibus.

Vitali domus iſta placet, qui vivus arenis
Defoſſus, meruit perdere mortis iter.

Vbi videndum, an non pro *Perdere* poeta *Prodere*, aut *Pandere* (ſuppleto *Sibi*) aut quid ſimile ſcripſerit. Hoc ſupplicii genus in Actis Papebrochianis num. 4. judex ita deſcribit, officium alloquens: *Ducite hunc rebellem ad Palmam* (id ei loco nomen).. *quod ſi ſacrificare contempſerit.. facientes foveam in terra, quo ad aquam uſque perveniatur, ibi eum ſupinum deponite: & eum terra ſimiliter ac lapidibus obruentes, abſque humana cura dimittite.*

(111) S. Severum revera die XXIX. Aprilis ad caelum evolaſſe, modo nos quidem ante detectum hoc marmor ignorabamus: at ante ducentos annos id noſtris hominibus non latuiſſe, colligo ex ejuſdem S. Severi officio, quod ſimul cum aliis quibuſdam Sanctor. Neapolitanorum Officiis Neapoli editum fuit an. 1525. Quem libellum ſane quam rariſſimum nuper mihi vir amiciſſ. Cyrus de Alteriis, mirus ejuſcemodi gazarum conquiſitor, commodavit, heic & alibi uſui permagno futurum. Ergo ejus Officium novem lectiones pro more illius aetatis de S. Severo habet, easque cum vita illa Severi, quam Vghellus, & Bollandiſtae ad 30. April. afferunt, ſatis conſentientes. Itaque Lectione VIII. hoc in Officio legitur: *Et DEPOSITVS eſt Sanctus Severus, finivitq. in Domino TERTIO KALENDAS MAIAS*, h. e. die 29. Aprilis. Et tamen in feſtorum indiculo, qui ad calcem ejus libelli editus eſt, ſic ſcribitur: *Die 30. Aprilis Feſtum Sancti Severi*. Ergo, uti dicebam, ducentis ab hinc annis, quo die Severus obiiſſet, noſtri homines [a quibus id Officium etſi die non ſuo recitabatur] non ignorabant.

Et ea quidem periocha in Severi vita quam Bollandiani afferunt, deſideratur. At eadem in Vghelliano exemplo legitur. Cur, inquis, eam Bollandiſtae omiſerunt? Quia id totum ex ea vita reſecuerunt, ubi auctor ad univerſalem Eccleſiae hiſtoriam digreditur. At eo loci poſt Marci & Julii pontificum annos ea lacinia latens, facile Bollandiſtarum oculos effugit.

Sed & illud notandum eſt, quod in eodem S. Severi Officio duplex praeter morem adſcribitur oratio, una quae incipit, *Omnip. ſemp. Deus qui hodierna die beatiſſ. Severum Conf. tuum atque Pont. AETHEREA REGNA PENETRARE feciſti* &c. [eaque videtur ante feſti tranſpoſitionem uſurpata; quæ poſt ejuſdem procraſtinationem tamen in 1. Veſperis retenta fuit, quippe quae adhuc in diem emortualem inciderent] alte-

dem certe eã depoſitionem nunc demum non in ultimum Aprilis, ſed in praecedentem diem incidiſſe ex hoc marmore addiſcimus. Cur autem aut quando Severi feſtum in diem ſequentem traductum fuerit, haud quis facile expediverit, praeſertim quum ea tranſpoſitio nõ heri aut nudius tertius acciderit. Nam in vetere Eccleſiae Neapolitanae Kalendario (apud Ant.Caracciolum pag.307.) die XXX. Aprilis legebatur: *Severi Epiſcopi* (112) *Confeſſoris, Neapolitani*. In altero MS. Kalendario (113) Capuano apud eumdem pag. 311. ſic ſcriptum fuit: *Pridie Kal. Maii Severi Epiſcopi & Confeſſoris*. Verum haec Kalendaria tantum abeſt, ut ſatis antiqua putem, ut ea XIV.ſaeculo,aut ſummum XIII. exeunte, vetuſtiora non eſſe, plane praeſtem.

Quid moror? Quando & qua de cauſa S. Severi feſtivitas de XXIX. Aprilis die in ſequentem tranſierit, non tam hariolor, quam intento digito demonſtraturus mihi videor. Anno 1274. [teſte Caeſare de Engenio] rex Carolus II. aedem, quam hodieque admiramur, S. Petri Mart. regali magnificentia fundavit ditavitque. Ex illo aut proximo tempore procul dubio credendum eſt, Petrum Mart. non tantum annuo feſto a Neapolitanis cultum fuiſſe, ſed & inter patronos [inter quos hodie numeratur] adſcitum. Quandoquidem autem dies Petri emortualis in eumdem diem cum S.Severi feſto concurrebat; Regis ac populi favori, atque in recentis memoriae Martyrem reverentiae hoc datum fuit, ut Severi feſtum loco ſuo motum transferretur in ſequentem diem. Pari de cauſa S. Pomponii [qui minoris prae Severo dignationis apud Neapolitanos erat] feſtivitas de XXX. Aprilis (quo olim, teſtibus hiſce faſtis, colebatur) in XIV. Maii traducta fuit. Confer dicenda ad XXX. Aprilis. En tranſpoſitionum iſtarum epocham. Verum quando nunc ope marmoris hujus de vero tum Severi tum Pomponii depoſitionis die certiores evaſimus; praeſtaret, quantum ego judico, utrumque Antiſtitem in ſuas priſtinas ſedes reponere, ac Petrum Mart. [dumtaxat in Neapolitana dioeceſi] in vacuum diem XIV. Maii a Pomponio relictum traducere: ſi quidem ita ſummis Eccleſiae apicibus viſum fuerit.

Nolo heic autem in vitam & aetatem Severi hujus longius commentari: de quo videantur inter antiquos S. Ambroſius epiſtola ad hunc ipſum Severum, Symmachus VII. ep. 51. Jo: Diaconus in noſtror. Epiſcopor. Chronico, ac poſtremo auctor anonymus vitae S. Severi, quam

altera, quae in 2. Veſperis proponitur [recitanda utique & in Laudibus & per Horas] quae orditur, *Omnip. ſempit. Deus, cui cuncta famulantur elementa* &c. quae oratio nihil de obitu in eum diem incurrente monet. Itaq. miror, ſagaciſſimum rerũ noſtrarum rimatorem Chioccarellum nihil horum vidiſſe: cui ſi Severi Officium inauditũ fuit, at vita, in qua eadem omnia de die depoſitionis leguntur, ad manus fuit.

(112) Ex interpunctione poſt *Confeſſoris* arguit Caracciolus, Severum civem Neapolitanum fuiſſe. Fuiſſe & ego cenſeo: ſed id ex illa interpunctione [quae nihil aliud agit, quam ut abſtrahat τὸ *Neapolitani* a proximo *Confeſſoris* vocabulo, illudq. retrahat ad praecedens *Epiſcopi*] argui; aut vero Kalendarium iſtud haud ſatis antiquum (uti conſtat ex addito *Confeſſoris*) idoneum eſſe teſtem ad Severum Neapolitana civitate donandum, id vero pernego.

[113] Miror hoc Kalendarium Mich. Monacho fuiſſe ignotum: inter cujus antiqua Kalendaria Capuana tantum in primo, ad diem XX. Julii ſic reperio: *Depoſitio S. Severi epiſcopi*. Verum is Severus nihil cum Neapolitano commune habet: nec quo pertineret, ſcirem, niſi id ex Vſuardi apographo Vaticano didiciſſem, in quo (apud Sollerium ad Vſuardi XX. Julii) eo die XX. Julii, omiſſo *Paulo Cordubenſi* (qui in Vſuardo claudit agmen) adjicitur *Caſinenſis Severus* hiſce verbis: *In Caſſino, natalis ſancti Severi epiſcopi*.

Hic eſt ille Severus, qui ſub Felice III. Papa an.483. cum Aquinate, Fundano, Capuano Epiſcopis Romanae Synodo ſubſcripſit; quem & alteri concilio ab eodem Felice coacto adſuiſſe, Petrus Diaconus tradit, qui & ejus praeclaras virtutes peculiari libro complexus fuit. Sed & Leo Marſicanus III. Chron. Caſ. 40. meminit *Eccleſiae Sancti Severi Epiſcopi, quae* [inquit] *in hoc monte* [Caſinenſi] *ſita eſt*,

quam & Vghellus edidit, & Bollandiani diei XXX. Aprilis pag. 768. inſeruerunt: ex recentioribus autem Chioccarellus, Ant. Caracciolus, Vghellus, & Bollandiſtae loc. cit.

Verum temperare mihi non poſſum, quin de auctore vitae judicium meum qualecumque interponam. Chioccarellus, Caracciolus, & poſt eos Vghellus & Bollandiani ſocii putarunt, hunc auctorem Jo:Diacono diu vetuſtiorem, imo & ante Siconem Beneventanum ſcripſiſſe [qui Sico anno 818. corpus S. Januarii Neapoli Beneventum abduxit] quippe quum in hac vita num. 6. dicatur Severus *Corpus B. Januarii Sacerdotis & mart. ipſe* condidiſſe *manibus ſuis in Eccleſia foris porta hujus civitatis milliario uno*, *in qua NVNC REQVIESCIT VSQVE IN PRAESENTEM DIEM*: quod nemo ſanae mentis poſt illam translationem ſcripſiſſet.

At mihi longe ſecus videtur, ſtatuenti, vitam S. Severi diu poſt Joannem epiſcopor. chronographum fuiſſe elucubratam. Et quidem, niſi vehementer fallor, res ipſa loquitur. Vt inde exordiar: multa Joanni Diac. cum hoc biographo communia ſunt. Nec enim ſolum omnia quae in Joanne vere Severiana ſunt, eadem hic admetitur, ſed & quae in Diacono de more ſunt extra oleam plurima, ex univerſali ejuſdem aetatis hiſtoria petita, quorum nihil ad Severum attinet, eadem totidem fere verbis & auctor vitae recitat. Vide hujus vitae totum num. 6. [apud Boll. p.769.] ac praeterea quae in Vghelliano exemplo ſequuntur, a Bollandiſtis praeterita; ea omnis lacinia & in Diacono eiſdem ferme verbis reperitur, praeter narratiunculam de translatione S. Januarii Neapolim a Severo factam, quae huic biographo peculiaris eſt. Nunc illud eſt decernendum, uter ab altero hauſerit. Equidem chronographo Joanni viſam fuiſſe hanc, quam terimus, Severi vitam, numquam adducar ut credam. Quid enim? Is erat Joannes ille, ut Anaſtaſii Biblioth. aliorumque, quorumcumque facultatem haberet, expilare ſcrinia non dubitaret, quo Chronicon ſuum pinguius faceret, ſi non epiſcoporum geſtis [de quibus nihil ſupra quam tradidit, compererat] at rebus ſaltem extrariis & ad univerſam Eccleſiae hiſtoriam pertinentibus. Eſtne vero credibile, ſi quidem umquam Severi vita iſta in ejus manus perveniſſet, illum res longe pulcherrimas ac praeclariſſimas fuiſſe praeteriturum, veluti quod mortuum ſuſcitaſſet, quodque morienti SS. Januarius & Agrippinus ſe videndos praebuiſſent? ut de Translatione S. Januarij taceam, quam Joannes non tantum praeteriit, ſed & contrarium ſcripſit. Ergo ſi me audis, vitae ſcriptor Joanne Chronographo recentior fuit; qui ut vitam concinnaret ſuam, non tantum quæ in Joanne reperit, totidem verbis arripuit, ſed & praeterea, quae de eodem Severo corradere undecumque potuit, admenſus eſt. *Et quidem haud paullo recentior mihi* fuiſſe videtur. Nam (ut infra a me animadvertenda praeteream) vitam illam commentarii loco ſcripſiſſe ſe ait, iis ſervituram, qui res eaſdem verſibus commendare cupiebant, ut in epiſtola profitetur. Nunc, quantum video, nec nono nec decimo ſaeculo paſſim Sanctorum vitae verſibus perſcribebantur. Mos is [etſi melioribus ſaeculis aliquando uſurpatus] ſerius omnino reſtitutus fuit, ac facile XI. ac XII. ac porro ſequentibus ſaeculis. Vt autem verſificatori velificaretur Anonymus, pigmenta omnia, pro captu illorum temporum, ac μυροθήκια exhauſit. Vel illud argumento eſt, quod ut apparitionem SS. Januarii & Agrippini Severo morienti factam ornatiorem redderet, plures circumſtantias ex ſimili ὁράματα S. Paulini ex Vranii epiſtola eſt mutuatus. Utrobique illa morientis vox, *Ubi ſunt fratres mei?* utrobique immotis aedibus, tantum decumbentis cubiculum contremiſcit. Ac ſane videndum, an non & illud ab Vranio ſumpſerit, quod in epiſtola dicit, ſe iſta in verſificatoris gratiam conſcripſiſſe; ut in Adnotat. 114.

monebo, ubi de aetate ſcriptoris plura.

At enim, inquis, illud quo pacto procedet, quod corpus S. Januarii *uſque in praeſentem diem* in eodem loco requieſcere dixit, niſi auctor vitam antea elucubraverit, quam Sico inde corpus abſtuliſſet? Reſpondeo, haec praeter verum a biographo ſcripta fuiſſe. Non enim Severus, ſed mox Joannes [ille, cui morienti S. Paulinus adſtitit] *in Oratorio manu ſua condidit Beatiſſimum Martyrem Januarium a Marciano ſublatum*: verba ſunt Joannis Diaconi in eo, quem dixi, Joanne. Verba autem biographi illa *uſque in praeſentem diem*, ſive ab incpto librario addita fuere [nam vellem ſane, qua poſſem, biographi exiſtimationi parcere] ſive potius auctoris inſcitiā arguunt, cui Anonymi Salernitani narratio de Sicone Januarii corpus abducente ignota fuit. Vide de his plura in ſubjecta (114) Adnotat. in qua digredimur in Severi vitam. Ac de Actis hactenus.

De

[114] *In vitam S. Severi ſecundum ſectiones editionis Bollandiſtarum ad XXX. April. Adnotata aliquot.*

De triplici hujus vitae prologo; quorum tertius cur biographis Neapol. communis fuerit. Ovum *ſive* Obum *quid. De Campaniae rectoribus. Quid Clericus in Epiſcopali aula notet. Tintinnabuli antiquitas. Etſi ejus inventum Severo haec vita tribuere videtur. Proceſſionum ſub Crucis vexillo antiquitas.* *VNDE pro* De quo. Confeſſor *pro non martyre. Narratio S. Januarii a Severo tranſlati falſa oſtenditur; ut & illud* Vſque in praeſentem diem. *Plura ex Vranio in hanc vitam transfuſa. Vita Severi ſaeculo XIII. aut XII. non antiquior. Severi miracula apud Vghellum.*

His, quae in Severi vitam & ſcriptoris aetatem modo animadverſa fuerunt, juvabit & haec adjungere.

In apographo vitae, quod ex codice monaſterii S. Severini ſubmiſſum Bollandianis fuit, praeibat haec periocha: *Prius quidem ab Incarnatione Domini ſermo nobis ſumendus eſt, deinde ad beator. Apoſtolicor. ſeriem devenire* [oportet] *proſequentes cominus ſeſſiones Neapolitanor. antiſtitum.* Id tamen in hoc ſcripto non fit. Itaque id prooemium videtur forſitan ſumptum ex ſimili prooemio, quod chronico Jo: Diaconi qui Apoſtolicos cum Epiſcopis Neapolitanis contexuit, praemiſſum antea fuerit. Niſi vero hic anonymus chronicon conſcribere in animo habuit.

Sequitur apud Vghellum & Bollandiſtas epiſtola hoc initio: *Domino illuſtri* [ſine ullius certo nomine] *& fratribus omnibus in Chriſto ſalutem. Litteris nobilitatis veſtrae iterata vice ſollicitor* &c. Quae epiſtola ſine nomine figmentum redolet: & alicunde ſumptae ſententiae heic accommodatae videntur. Illud certe, quod in fine in gratiam eorum, qui haec *verſibus illuſtrare* geſtirent, vita haec ſcribi dicitur, ſumptum eſt ex Vranii epiſtola de obitu S. Paulini, quantum meminiſſe poſſum. At illud magis mirandum, quod haec vita *triceps* jure dici poterit; praeter enim duos hactenus deſignatos prologos, ſequitur & tertius.

Nam num. 2. ſic orditur: *Secretum Regis celare bonum eſt* &c. Hoc initium ex Tobiae libro ſumptum vitae S. Mariae Aegyptiae auctor ſuus dederat. Eam vitam medio IX. ſaeculo Paulus Neapolitanus Latinitate a ſe donatam celebrem apud Neapolitanos reddidit. Hinc auctor vitae hujus ſimile exordium ſcripto ſuo fecit, diu ſane poſt Paulum illum. Poſtremo & Jo: Cimeliarcha ſaeculo XIV. vitam S. Joannis IV. Epiſc. Neapolitani ſcripturus, non dubitavit & eiſdem exordiri verbis. Vides ut iſtud initium commune biographis Neapolitanis evaſit. Nam in libello, quem Adnot. III. laudavi, in Officio S. Agnelli Lect. I. prope ab initio ſcribitur: *S. Raphaelis Angeli monitis obtemperantes, qui dicit, Secretum regis* … & quae porro ſequuntur. Item in Officio S. Candidae eiſdem verbis orditur Lectio VI. niſi quod Salomon ejus dicti auctor citatur. Sed & in officio S. Agrippini indidem Lectio II. incipit.

Ibid. v. 7. *Rem novam & inauditam in his temporibus accidit nobis Severum Neapolitanae ſedis epiſcopum, ſicut & antiquos olim ſanctos, operari mirabilia, quae per illum oſtendere Dominus dignatus eſt.* Haec ex Vghello adſcribere malui; nam Bollandiani pauca immutarunt, ne auctor aequalis S. Severi videretur. Verum haec eadem, quantum commemini, ex prooemio vitae Aegyptiacae Noſter huc tranſtulit, parum curans, quod ea ſcriptori nec aequali, nec ſuppari diſconvenirent. In Officii S. Severi lectione I. haec eadem ſic paullo aliter leguntur: *Res nova & inaudita in his temporibus accidit nobis, ut in Severum* . . . . . *ſicuti in antiquos olim ſanctos operari mirabilia Dominus*

minus dignaretur. Quaſi Severus, qui exeunte ſaeculo IV. ſedit, inter antiquos numerandus non fuerit. Verum quid faceres, quum eadem verba in prooemio vitae Aegyptiae auctor nactus, ſibi arripienda putarit?

Ibid. *Ovum*, quod pro *balneatico* ſolvebatur, bene conjecerunt Bollandiſtae, eſſe monetae genus. At in exemplari, quo utebatur Ant. Caracciolus, legebatur *Obum*, quod tamen nihilo minus pro *Ovum* poſitum putavit, alternantibus, uti fit, B & V conſono. Atqui ſuſpicor, biographi aevo pleroſque crediſiſſe, *Obolum* [quae vox aevo ſequiore etiam pro minimo monetae genere apud Cangium ſumitur] eſſe diminutivum a primitivo *Obum*; atque ob eam cauſam *Obum* pro *obolo* uſurpaſſe.

Num. 3. v. 4. *Surgens* [balneator] *interpellavit ducem terrae ejus ſuper uxorem ejus*. Ac ſemper is judex *Dux terrae* vocatur. At in lectionibus ſaepe laudatis Officii S. Severi [in quibus integra haec vita recitatur] *dux civitatis* idem ubique nuncupatur, aliquanto ſane aptius. Sed quocumque modo legas, ad Duces Neapolitanos, aliter *Conſules* appellatos, ea verba ſpectant. Atqui IV. exeunte ſaeculo adhuc Neapolis cum tota Campania antiquis rectoribus ſuberat ab Hadriano inſtitutis: quos Hadrianus quidem *Conſulares* appellavit: at iidem nonnumquam & *Correctores* vocabantur. Et olim equidem rectorum Campaniae indiculum ex inſcriptionibus & libris hauſtum collegi: quem Deo dante aliquando dabimus. Ac ſane tempore S. Severi Decium Campaniae rectorem fuiſse, ex Symmachi (VII. 51.) epiſtola, qua Decio hunc Severum commendat, collata cum aliis ejuſdem epiſtolis, ſatis aperte colligitur.

Ibid. v. 10. *Aut ipſe debitor haberet eam una cum filiis ſuis in ſuo ſervitio*. Pro *debitor* legendum eſt *Creditor*, uti recte in Vghello & in Lectionib. S. Severi ſcribitur. Atque iſtud judicis decretum non male, ſi quaeris, cum jure Romano congruit: nam Leonis Novella, quae liberos homines ſervos fieri vetuit, diutiuſcule poſt S. Severum ſcripta fuit.

Ibid. v. 18. *Et dicit mihi jus ſuum in me habere*. Sed *In jus ſuum me habere* (ut in Vghello & Lectionib. legitur) legum verba aptius exhibet. In legibus autem *In jus ſuum* [pro *in jure ſuo*] habere tritum eſt, quod & ad jus herile pertinet.

Num. 4. v. 7. *Dedit* [Severus] *tintinnabulum Clerico ſuo*. Iſtud *Clerico ſuo* tempora ſcriptoris, non S. Severi redolet. Nam aevo ſequiore ex Eccleſiae CPolitanae more (ad quam Neapolitana in pluribus ſe conformaverat) *Clericus* *erat domeſticorum* Epiſcopi nomen. In Catalogo Officiorum M. Eccleſiae apud Goarum ad Euchologium pag. 275. οὐκ ὀφείλει &c. *Non oportet enim Sacerdotem eſſe CLERICVM; quia ſacerdotes incruentum ſacrificium offerre Canon jubet, non autem* (οἰκέτης εἶναι τοῦ Ἀρχιερέως) *Archiepiſcopi DOMESTICVM eſſe*. Ergo *Clericus* in Aula Patriarchali idem qui οἰκέτης *domeſticus*. Quam loquendi conſuetudinem et Neapolitani ſunt imitati.

Dedit, inquit, *tintinnabulum clerico ſuo, ut circuiret civitatem inclytam, & ad ſonum tintinnabuli curſim omnes catervatim ad Epiſcopii Eccleſiam .. Salvatoris ... convenirent*. Ritus hic convocandae plebis ope circumlati tintinnabuli apprime notandus eſt. Ceteroqui veteres tintinnabulis uſos ad ſigna danda, & homines convocandos, pluribus oſtendunt Hadr. Junius Animadv. III. 11. Caſaubonus ad Suetonii Auguſtum c. 91. Polyd. Virg. Baronius, alii.

Verum ante modo recitata verba in Vghello ſic ſcribitur: *Mox autem novam conſuetudinem ſuae civitatis demonſtravit. Dedit tintinnabulum*, & cetera quae ſupra adſcripſi. Eadem verba & Bollandiani in ſuo apographo repererunt, ſed ea ſe expunxiſse in Adnot. fatentur, quia [inquiunt] *ſenſum turbabant*. At ſane omitti ſine piaculo nequiverunt. Hoc enim biographus iſte innuere propoſitum habuit, nim. campanarum uſum [quem vulgo S. Paulino Nolano adſcribunt] S. Severo, qui paullo antiquior fuit, eſse tribuendum. Haec nempe eſt *nova conſuetudo*, quam *ſuae civitati* (ſic enim ſcribendum pro *civitatis*) *demonſtravit*. Heic autem magis quid biographus ſcripſerit, quam recte ne id ſenſerit, quaerimus. At in Lectionib. laudatis aliter haec leguntur hoc modo: *Vt mos erat civitatis* [jam ante Severum ſcil.] *dedit tintinnabulum* &c.

Statim deinde narratur multitudo cum S. Severo ſub Crucis vexillo ex Eccleſia Salvatoris ad *Cryptam* (ſive coemeterium, quod nunc Eccleſiae S. Januarii extra moenia adjacet) proceſſiſse. Harum proceſſionum ſub vexillo crucis extat geminum exemplum in vita S. Porphyrii Gazae epiſcopi, quam Hervetus Latina civitate donavit: ad quam ſupra die 26. Febr. animadverſiones ſcripſimus. Porphyrius autem ac Severus in eadem tempora inciderunt.

Ibid. v. 18. *Ad memoratam cryptam pervenerunt, VNDE ſuperius fecimus mentionem*. Sic & n. 6. v. 6. *Et ipſar. baſilicar. VNDE ſuperius mentionem fecimus*. *VNDE* pro hodierno Gallorum DONT, jam pridem uſurpaverant Trebell. Pollio, Jornandes, Ordericus Vitalis apud Cangium.

Num.

Num.5. ſic incipit: *Tunc beatiſſ. Chriſti Confeſſor Severus*. Quae appellatio eiſdem verbis paſſim in tota hac vita uſurpatur. At *Confeſſor* pro non Martyre quum numquam in noſtro Kalendario occurrat; ſerius noſtris uſurpata videtur: etſi in Cangii Gloſſario Egberti Eboracenſis (qui octavo ſaeculo florebat) ac poſtea Odonis Cluniacenſis, qui decimo ſaec. vixit, ac porro poſterioris aevi loca eo ſignificatu afferantur.

Num.6. *Sedit S. Severus Epiſc. annos quadraginta ſex, menſes duos, dies undecim*. Haec eiſdem verbis, ne littera minus, in Chronico Joannis habes. Sed & quae mox heic ſtatim ſequitur baſilicarum quatuor a Severo factarum deſcriptio ad finem uſque ſectionis hujus, ea tota ac verbis totidem ex Joannis Chronico eſt. Niſi quod Noſter initio narratiunculam de S. Januarii tranſlatione ab hoc Severo facta interponit. Quae tamen quum extra locum ſit, & contraria Joannis chronico; gravem fallaciae ſuſpicionem injicit. Nam age Joannem chronographum cum auctore vitae hujus conferamus. Joannes incipit: *Hic* (Severus) *fecit Baſilicas quatuor: unam foris urbem juxta S. Fortunatum, et aliam in civitate mirificae operationis* &c. At biographus noſter in hunc modum: *Hic fecit Baſilicas quatuor (Nam & corpus B. Januarii ſacerdotis & martyris ipſe condidit manibus ſuis in Eccleſia foris porta hujus civitatis milliario uno, in qua nunc requieſcit uſque in praeſentem diem; & ipſarum baſilicarum, unde ſuperius mentionem fecimus) unam foris urbem juxta S. Fortunatum [nomini ſuo conſecravit] & aliam in civitate mirificae operationis* &c. Quae porro ſequuntur ad ſectionis uſque finem, nihil additamenti ſupra chronographum complectuntur. At in his, quae recitavi, quae parentheſi coercui, ea Noſter de ſuo addidit. Quae quidem vel ſine parentheſis indicio quivis per ſeſe internoſceret, quum ſint extra locum poſita, & filum narrationis interrumpant. Poſtremo Jo: Diaconus S. Joanni I. tribuit ea, quae heic biographus de Severo interponit. En chronographi verba in Joanne I. *In eo oratorio, ubi manu ſua dicitur condidiſſe beatiſſ. Mart. Januarium a Marciano ſublatum & ipſe parte dextra humatus quievit*. Atqui Diaconum hoc vitae ſcriptore longe, ſi non aliud, antiquiorem eſſe, jam ſupra demonſtravimus. Porro ut obiter moneam, Ant. Caracciolus mira loquitur pag. 243. ſperans, haec a ſe paradoxo majore conciliari poſſe. Vult enim, *ab utroque id factum, ab Joanne videl., & Severo tunc presbyteris vel diaconibus, poſtea epiſcopis*. Vult praeterea [nullo teſte producto] eam Tranſlationem anno 325. contigiſſe: quo tamen anno Severus vix natus erat, Joannes ne vix quidem. Vt omittam quod Martyrum reliquias condere peculiare Epiſcoporum fuerit, non item presbyterorum: quod pluribus oſtenderem, niſi feſtinarem.

At haec eadem, quae ex Bollandiano vitae exemplo recitavi, quaeque cum Vghellianis ferme conſentiunt, in Lectionibus S. Severi paullo aliter procedunt; in quibus ſic legitur Lect. VII. *Hic fecit baſilicas quatuor, in quarum una corpus B. Januarii Epiſcopi & Mart. ipſe recondidit manibus ſuis, quam ejus nomini conſecravit, ſitam extra portam civitatis hujus miliario uno, in qua nunc requieſcit uſq. in praeſentem diem. Fecit & aliam eccleſiam extra urbem juxta S. Fortunatum, & nomini ſuo conſecravit*. Harum Baſilicarum poſteriorem tantum [quae vulgo dicitur *S. Severo a Peruozzo*] memorat Jo: Diaconus, & vita Severi in Bolland. & Vghello. At Lectiones, uti vides, eidem auctori attribuunt etiam priorem alteram h. e. Eccleſiam S. Januarii extra moenia. Pergit Lectionum auctor. *Item aliam in civitate mirificae operationis* & cetera ut in Bolland. Vghello & Jo: Diacono. Ex his vides auctori Lectionum non conſtare illum *quatuor* tantum baſilicarum numerum; quia praeter jam dictas idem Severus [ut ad finem tum in Lectionibus & vita Severi, tum ab Jo: Diacono dicitur] etiam monaſterium S. Martini, & alterum S. Potiti fecit: ut omnino quinque ab eo baſilicas factas admittat oporteat, contra fidem Jo: Diaconi.

Age vero animadverſione hoc dignum eſt, quod illud *Requieſcit uſq. in praeſentem diem*, quod ab auctore vitae Severi per inſcitiam ſcriptum vidimus, etiam in has Lectiones tranſfuſum fuit. Nec mirum, quia in eum finem ea vita elucubrata videtur, ut ex ea particulatim diviſa Lectiones Officii exſiſterent; ſicuti & in eumdem uſum ſuam S. Joannis IV. vitam Cimeliarches compoſuit. Poſtquam autem illud *Vſq. in praeſentem diem* aevo illo tenebricoſo receptum in Officii Lectiones fuit; etiam ſiquis interim paullo eruditior exſtitit, qui contrarium doceret, tamen privata auctoritate de Lectionibus quidquam detrahere nefas ducebat. Quod uſque eo proceſſit, ut etiam XV. ſaeculo, [quando Neapolis litterarum laude praecellebat, nec ignoraretur S. Januarii corpus in Monaſterio Montis Virginis aſſervari] id in Lectionibus recitaretur; ac poſtremo ut anno 1525. (quo Severi Officium typis Neapolitanis excuſum prodiit) idem illud *Vſque in preſentem diem*, ſuam in eo Officio priſtinam ſtationem tueretur.

Jam

De aetate vero qua vixit Severus, jam in confeſſo eſt, eam ad poſteriora tempora eſſe porrigendam, ſic poſcentibus tum S. Ambroſii & Symmachi epiſtolis (quas Chioccarellus, & ex eo alii recitant) tum etiam S. Martini obitu; poſt quem debuit Severus ei Baſilicam dedicare. Et jam alibi [vide dicta de S. Joanne ad III. April.] animadverſum a me fuit, Joannem Diaconum quarti & quinti ſaeculi epiſcopos multo antiquiores reddidiſſe, nempe ut lacunam impleret aliquot epiſcoporum; quos ita ignoravit, ut ne deeſſe eos quidem ſit umquam ſuſpicatus. At in VI. ſaeculo & ſequentibus idem digeſſit accuratius tempora.

XXX DP POMPONII EPI NRI

De Depoſitionis die nos minime dubitare ſinit hujus Kalendarii inſcriptio, ejuſque experta toties in conſignandis diebus emortualibus fides, quam & in dies magis certiorem deprehendimus. Ac Faſtis hiſce adſtipulatur marmorea tabella antiquitus ſcripta, ſed anno 1503. inſtaurata, quam ad pedes arcae, quae corpus S. Pomponii complectitur, exſtantem in Eccleſia S. Mariae Majoris refert Chioccarellus pag. 51. in hunc modum. *Pomponius Antiſtes Neapolitanus ſedit ann. VIII ac XX., diebus X. obiit ultimo Aprilis, ſepultuſque eſt in Eccleſia S. Mariae Majoris, quam ipſe Neapoli magnis ſumptibus aedificaverat. Claruit autem temporibus Ormiſdae, Felicis, Joannis, & Bonifacii pontificum Romanorum, imperanti-*

Jam vero poſt eccleſiarum ab Severo exſtructarum catalogum, quem biographus ex Jo: diacono exſcripſit, ſequitur tum apud eumdem Diaconum, tum in Severi vita Vghelliana rerum aetate Severi in Eccleſia univerſa geſtarum ſtricta narratio. Hanc totam narrationem Bollandiani omiſerunt: cujus ſui facti rationem ipſi (in Adnot. ſub litt. q.) reddunt. At nollem omiſiſſent: nec ob eam ſolũ cauſam, quia eidem rerum externarum narrationi intexitur mentio Severi *depoſiti III. Kal. Majas* [de quo vide quae ſupra Adnot. III. monui] verum etiam quia antiqua monumenta ſemper integra dare praeſtat. Vel haec rerum externarum in his Actis notitia habet minutiora quaedam ab Jo: Diacono & Anaſtaſio diverſa. Ex iis etiam utriuſq. textus alicubi feliciter corrigi poterit. At eaedem externae narationes ab Officio S. Severi non immerito detractae fuerunt.

Num. 7. ad finem ferme uſque auctor Vranii ſcrinia compilans, eadem omnia, quae ille de S. Paulini obitu mirando narrat, S. Severo attribuit. At idem quid ſit *Orationem colligere* [quod expoſui ad III. April. ubi Vranii epiſtolam cum Jo: Cimeliarcha contulimus] non intelligens, Severum decantantem Pſalmum inducit; quo decantato addit, *Deinde collecta oratione ſiluit*.. Videſis dicta ad 3. April. pag. 142. in Adnot. II.

Ex huc uſque animadverſis haud difficile erit de aevo biographi noſtri decernere. Hunc ego biographum per omnia ſimilem Cimeliarchae illi, qui ſaeculo XIV. vitam S. Jo: IV. condidit [de quo plura dixi ad 3. April. loco cit.] reperio. Idem utrique vitae initium eſt, *Secretum Regis* &c. uterque auctor ex Vranio plura arripuit: utraque vita in uſum Lectionum Officii conſcripta fuit: idem utrobique genius, & vitas Sanctorum quovis modo pinguiores efficiendi ardor. Sed tamen quo minus eumd. utriuſq. vitae auctorem Cimeliarcham illum fuiſſe putem, ipſa haec tanta ſimilitudo prohibet. Accedit quod ſtylus vitae Severi facile eſt vita S. Joannis IV. antiquior. Sed tamen haud longiſſimo intervallo Severi biographus antiquior Cimeliarcha videtur, nec facile XIII. aut ſummum XII. ſaeculo vetuſtior.

Sequuntur porro apud Vghellum ac Bollandianos ibid. miracula duo: quorum alterum ſic incipit: *Fuit quidam vir, Petrus nomine, natione Graecus, cognomento Volicaci, de Amantea civitate Calabriae*. Sunt haec non multae antiquitatis: quod & cognominum uſus oſtendit, & quod *Calabria* ea ipſa intelligatur, quae hodie id nomen gerit. At ſaltem uſque ad Baſilii Porphyrogennetae tempora *Calabria* in Salentinis erat, ut ex ejus Thematibus licet animadvertere. Hexametra quae mox ſequuntur, ex ſequioris aevi conſuetudine proſae admiſceri ſolebant.

Ad ultimum in eodem Vghello quaedam Elegia legitur, qua prius miraculum ab Joanne Archipresbytero deſcribitur, qui nomen ſuum ultimo diſticho legi voluit hunc in modum: *Hos verſus cecinit Joannes presbyter-Archi. Cujus vota Deus compleat altitonus*.

rantibus Anaſtaſio & Juſtino Auguſtis, ſub Theodorico rege. In vita & poſt mortem multis fuit miraculis inſignitus.

Fuit(115)*inſtauratũ ann.D.MCCCCCIII.*

Idem confirmatur ex eo quod Bollandiani ad hunc diem p. 723. in praetermiſſis teſtantur, ſe reperiſſe Neapoli inter chartas Antonii Caraccioli Teatini *Martyrologium Patricianum* (ſic enim & alibi id appellatur; quod apographum aſſervari dicitur a Teatinis SS. Apoſtolorum) in quo die XXX. Aprilis ſignabatur *S.Pomposius* (corr. *Pomponius*) *Epiſc. Neapolitanus*: de quo hodie agitur die XIV. Maii. Quod ſi quaeras, qua de re ejus feſtum ex hoc die ad XIV. Maii tranſierit; cauſam ſatis, uti reor, certam ad diem praecedentem protuli. Quia poſtquam S. Petrus Veronenſis S. Severum de ſuo loco moverat; Severus (cujus major erat, quam Pomponii, celebritas) Pomponium ex die XXX. viciſſim expunxit; cujus tandem feſtum diei XIV. Maii affixum fuit, fort. ob Translationem reliquiarum eo die factam ex loco prioris ſepulturae in Eccleſia S. Mariae Majoris, id eſt ex uno loco in alium intra eamdem Eccleſiam. Utrum autem ea, de qua loquor, Translatio inciderit in annum 1503. (quo anno marmoreae tabellae inſcriptio, quam ſupra recitavimus, inſtaurata dicitur) an in aliud tempus nemo praeſtare poterit. De S.Pomponio, praeter dicta a Joanne Diacono (quae auctor inſcriptionis ſupra recitatae ob oculos omnino habuit) videantur Chioccarellus, & Ant. Caracciolus pag. 324. ac poſtremo Papebrochius ad XIV. Maii pag. 373. Ceterum ubi num. 1. prope finem Papebrochius innuit, ſero Neapoli Latinam linguam uſurpari coepiſſe, *quum antea Graece ſacra ibi fierent, & populus Graece loqueretur*, id non modo de Pomponii aetate (qui VI. ſaeculo ſedit) ſed ne de proxime ſuperiore quidẽ credi poteſt, niſi tantum in Eccleſiis Graeci ritus. Verum de hoc alibi commodior erit dicendi locus. Interim ubi primum Romanum hodiernum Martyrologium prodiit, id feſtum, quia jam apud Neapolitanos diei XIV. Maii affixum reperiebatur, eidem diei inſcribi placuit: unde & Baronius Neapolitanae Eccleſiae tabulas in ſuis adnotatis in teſtimonium celebrati eo die feſti advocat.

(115) Ubi INSTAURATUM audis anno 1503. cave ſic accipias, hanc inſcriptionem totidem verbis in antiquiore tabella fuiſſe ſcalptam. Satius eſt dicere, ſenſum, non item verba, prioris inſcriptionis fuiſſe retentum. Nam certe ſtylus ſaeculo XVI. ineunti, quam anterioris aetatis, tribliginis, eſt multo convenientior. In hac inſcriptione omnia eadem reperiuntur, quae in Jo: Diacono [praeter emortualem diem, ac miraculorum mentionem, quae a Diacono abſunt] ſic quaſi unus ab altero ſua ſumpſerit. Sed rationi magis eſt conſentaneum, inſcriptionis auctorem, qui plura affert, ab Jo: Diacono pleraque ſua hauſiſſe, quam contra.

Fieri & illud poteſt, ut τὸ INSTAURATUM non ad tabellae inſcriptionem ſit referendum, ſed ad ſepulcrum; itaut translationem aut recognitionem corporis eo anno factam deſignet. Id ſi eſt; tum vero in priore tabella non aliud fuiſſe conjiciemus, quam ſimplex *S. Pomponii Epiſcopi* nomen, aut paullo plus aliquid. Ceterum recitata epigraphe (ex viri alicujus eruditi, quales tunc Neapoli florebant plurimi, calamo profecta) ſatis indicat, anno 1503. diem obitus Pomponii innotuiſſe: qui hiſce Faſtis confirmatur.

M. MAIUS

ADMONITIO

Ad ſequentia S. JANUARII epiſc. & ſociorum Martyrum Acta ſincera.

EXimium hoc, quod hodie viget, Neapolitanorum erga beatiſſ. Januarium ſtudium non heri aut nudius tertius enitere coepiſſe, ſed eſſe antiquiſſimum, jam tum ex ineuntis V. ſaeculi teſte locupletiſſimo Vranio (I) presbytero, deinde ex vergentis VI. ſaeculi ſubſcriptione Petri (II) ſubdiaconi didiceram. Nec vero intra unius pomoeria Neapolis aut Campaniae eum cultum ſtetiſſe, ſed longe lateque prorepſiſſe, tum ex Kalendario (III) Carthaginenſi V. ſaeculi opere, tum etiam ex Hieronymianis Mrologiis ad 7. & 19. Septembris, aliiſque Latinorum Graecorumque libris Liturgicis deprehenderam. Tamen dolebam una cum viris omnibus eruditis, veris ac genuinis Januarii ac ſociorum Actis nos hodie carere. Quotus enim quiſque eſt, quem vulgatae hactenus horum Commilitonum hiſtoriae [quarum infinito prope (IV) numero laboramus] delectent? In quibus porten-

L l tosa

[I] Vranius in Epiſtola de obitu S. Paulini Nolani [quam, ut ad 3. April. obſervavi, anno 432. debuit ſcribere) huic decumbenti SS. Januarium Mart. atque Martinum apparuiſſe ſcribit: *E quibus*, (inquit) *Januarius epiſcopus ſimul & martyr Neapolitanae urbis illuſtrat eccleſiam*: utique quia proxime ab S. Joanne I. S. Paulini aequali illius Reliquiae e Marciano Neapolim translatae fuerant.

[II] Vide ſubſcriptionem a Petro Subdiacono Eccleſiae Neapolitanae codici Eugipii anno 581. factam [quam ad 29. Martii illuſtravimus] ubi *per confeſſionem meritaque B. Januarii Martyris* obteſtatur, ne ullo tempore is codex alienetur. Ex quo manifeſtum eſt, S. Januarium primarium tum fuiſſe tutelarem. Nec enim quiſquam alius Sanctorum ibi nominatum praeter beatiſſ. Januarium.

[III] In Kalendario Carthaginenſi Mabilloniano ſic legitur: (XIII) *Kal. Oct. Sancti Januarii mart.* [IX] *Kal. Oct. Sancti Soſſi.* Numeri Kalendarum, quos in parentheſibus interpoſui, in membranis deerant.

[IV] *Complurium Actorum S. Januarii & ſociorum recentio & judicium.*

Duum generum Acta viderat jam pridem Baronius: manu ſcripta una [quae diſcriminis cauſa poſthac *Baroniana* vocabimus] quibus initium hoc fuit, *Temporibus Diocletiani Imperat. conſulatu Conſtantii quinquies & Maximiani* &c. altera ab Jo: Diacono [eodem qui chronicon epiſcopor. Neap. contexuit] perſcripta X. ſaeculo; quae poſt Mombritium Surius die 23. Sept. evulgavit. At nuper demum Nic. Carminius Falconius lib. 2. Vitae S. Januarii non tantum bina jam dicta, ſed & plura alia generis ejuſdem monumenta bono publico in unum faſciculum collecta dedit.

Ad Baroniana quod attinet, ea mihi ceteris hactenus vulgatis facile antiquiora videntur. Quae equidem ex eorum compendio apud Baronium ad annum 305. jam antea animadverteram a Lectionibus Officii S. Januarii (quae ex Neapolitanis prelis anno 1525. prodierunt) non diſſidere. Sed jam utrumque monumentum apud Falconium conferenti ad oculum patebit, tum Acta Baroniana (quae ordine prima recenſet) tum dictas Lectiones, & eas praeterea quae in vetere Breviario Beneventano erant, eiſdem plane verbis a capite ad calcem decurrere. At Breviarii Neapolitani vetuſtioris Lectiones, quae apud eumdem Falconium pag. CXLV. proſtant, multo contractiores ſunt, ſed eiſdem tamen narrationibus verbiſque. Et auctori quidem Baroniani, de quo loquimur, monumenti Acta ſincera, quae infra dabimus, prae manibus fuiſſe, non eſt dubitandum, quippe qui maximam horum partem (qua parte cum ſuis narrationibus convenirent) in ſuum copioſius commentarium eiſdem verbis infuderit: quod ſuis locis obſervabitur.

Venio ad Jo: Diaconum, cujus lucubratio inſcribitur apud Surium: *Certamen glorioſi . . . Soſii Diac. ac Januarii Epiſc. Benev. & ſociorum.* Ex epiſtola vero ad Joannem Abb. palam fit, ei quidem tum Paſſionem, tum etiam Translationem S. Soſii (cui interfuit) ſcribere propoſitum fuiſſe. Quae paſſio quum S. Januarii ac ſocior. certamini conſerta eſſet, hinc ab eo narrationem univerſam eorum commilitonum

per-

toſa omnia & ad admirationem ciendam comparata quivis facile in his litteris mediocriter exercitatus deprehendet. Itaque hactenus eas viri doctiſſimi ſuſpectas ſaltem habuerunt. Vide prae ceteris Tillemontii de iis (V) judicium.

Atqui anno ab hinc altero quum in genuinum Bedae Mrologium [quod Bollandiani tom.2. Martii evulgarunt] incidiſſem; in menſe Septembri elogiis duobus eximiis mirifice me captum ſenſi; quorum unum de S. Januario ac ſociis, alterum de S. Soſio pertexitur. Ea vero heic ſubnectere non gravabor.

Bedae elogium S. Januarii.

XIII. Kal. (*Octobr.*) In Neapoli Campaniae natale ſanctorum *Januarii* Beneventanae civitatis epiſcopi, cum *Soſio* diacono Miſenatae civitatis, & diacono ſuo *Feſto*, & lectore ſuo *Deſiderio*: qui

poſt

perſcribitur. Hoc eo dico, quod magnus Annaliũ parens ad an. 305. ita de Jo: Diacono loquatur, quaſi qui ex prioribus Actis (Baronianis) ſua ſublegerit, reſecans tamen ſuperflua & neceſſaria addens; quod & Tillemontius ſecutus eſt. Eam ſcil. in partem accepit Baronius Stephani Epiſc. Neap. dictum, quo Jo: Diaconum cunctabundum ac reluctantem incitabat. *Eſt* (inquit Stephanus in epiſtola Jo: Diaconi ad Jo: Abb.) *quaedam ſcriptura lepida, ut reor, digeſtione contexta ... Sumenda eſt a te .. quaeque fiunt ſuperflua, reſeca; neceſſaria ſubroga, inepta abjice* &c. Atqui ibi Stephanus non ad S. Januarii, ſed S. Soſii hiſtoriam digitum intendebat: id quod ex eo palam fit, quod ibid. mox Jo: Diaconus conqueritur, in illa ipſa ſcriptura defuiſſe Soſii parentum nomina, defuiſſe & ejus epiſcopi mentionem qui Soſium *Levitali redimitione dicarat*. Atqui ea expoſtulatio non niſi in eam poteſt cadere hiſtoriam, in qua primario de S. Soſio ageretur, ex occaſione autem de Januario ceteriſque.

Sed ne Falconius quidem aliter ac Baronius locum epiſtolae Jo: Diaconi accepit: niſi quod hoc intereſt, quod Annalium parens Joannem hunc ex Baronianis Actis ſuam hiſtoriam (qua reſectis, qua additis pluribus) compoſuiſſe credidit, quum contra Falconius Joannem putet ex quodam ſcripto, quod incipit, *Ad laudem & gloriam victorioſiſſimi* &c. [quod idem Falconius pag. CXXXIV. primus publici juris fecit: quocirca id *Falconianum* poſthac nuncupabitur] ſua mutuatum. Atqui huic Falconianae hiſtoriae (praeterquam quod ea primario de Januario, non de Soſio conſcribitur) haud per omnia convenit cum Joanne Diacono.

Ergo, ſi me audis, Joanni noſtro quaedam principio Hiſtoria S. Soſii [qua nunc caremus] ab Stephano propoſita fuit, ex qua partim detrahendo partim addendo ſuum commentarium pertexeret. Ceterum idem Joannes ad manus habuit tum Acta genuina, quae mox recitabimus, tum altera Baroniana, nec non Raynerii Tranſlationem SS. Eutychetis & Acutii tũ poſtremo etiam (quod ex veris indiciis deprehendi) Falconianum longiſſimum monumentum: ex omnibus autem ſua defloravit, conciliando, qua poterat, quae diſſonare videbantur. Hinc illud eſt, quod quum in Actis ſinceris ſolum Dracontium praefuiſſe toti judicio comperiſſet, in Baronianis autem [& quae vidit alia] Timotheum; ſic rem tranſigendam putavit, ut ab initio Dracontium ei judicio praefecerit, poſtea vero Timotheum Dracontio ſucceſſorem dederit. Verum de his omnibus monumentis, quae Falconius in unum coegit, plura paſſim in Adnotationibus ad Acta ſincera animadvertentur.

(V) Acutiſſimus Tillemontius in Nota ad S. Januarium verſus finem de Actis ex quibus admiranda ſua hauſit Jo: Diaconus animadvertit his verbis. *Qui peut douter, que ces injures, que l'on dit aux magiſtrats, ces imprecations que l'on fait contre eux, ces miracles extraordinaires, ces frequentes delivrances & de perſonnes qui ſe viennent preſenter elles-meſmes aux perſecuteurs ſans eſtre cherchèes, un juge aveuglè par la priere d'un Martyr, guéri par la meſme priere, e qui ne laiſſe pas d'envoyer à la mòrt celui meſme dont il vient d'implorer le ſecours, e d'appeller un SERVITEUR DE DIEU: qui peut douter, dis-je, que quelque couleur que l'on donne a ces choſes, elles ne reſſentent bien plus le ſtyle de Metaphraſte, que celui des Actes veritables & legitimes?* Quam vero is non immerito haec omnia ſuſpecta habuerit, ex eo liquet, quod ab Actis veris atque ſinceris, quae infra dabimus, abſint ea ipſa omnia, quae jam pridem ante, quam haec detegerentur, reprehenderat vir ſubacti judicii.

poſt vincula & carceres capite ſunt caeſi in civitate Puteolana ſub Diocletiano principe, judice Dracontio. Qui quum ducerentur ad mortem, viderunt inter alios *Proculum* Puteolanae civitatis diaconum, & duos laicos *Eutychen* & *Acutium*; & interrogaverunt, quare juſti juberentur occidi: quos judex ut vidit Chriſtianos, juſſit decollari cum illis. Sic omnes ſeptem pariter ſunt decollati. Et tulerunt noctu corpora Chriſtiani; & Neapolitani *Januarium* poſuerunt juxta civitatem in baſilica, Meſenates *Soſium* aeque in baſilica, Puteolani *Proculum* & *Eutycetum* & *Acutium* in baſilica S. Stephani; *Feſtum* & *Deſiderium* Beneventani collegerunt.

Ejuſdem elogium S. Soſii.

IX. Kal. (*Octob.*) Natale S. *Soſii* diaconi Meſenatae civitatis in Campania: qui quum eſſet annorum triginta, martyrium cum B. *Januario* Beneventi epiſcopo capitis decollatione ſuſcepit tempore Diocletiani imperatoris. Is quum tempore quodam Evangelium legeret in eccleſia Meſenatae civitatis, praeſente epiſcopo *Januario* (frequenter enim eum pro ſanctitate & prudentia ejus viſitare conſueverat) vidit ſubito idem epiſcopus de capite ejus flammam exurgere, quam nemo alius vidit; & praenuntiavit eum martyrem futurum. Et poſt non multos dies idem diaconus tentus, & in carcerem miſſus eſt. Ad quem viſitandum quum veniſſet epiſcopus cum diacono ſuo *Feſto* & lectore ſuo *Deſiderio*, & ipſe cum eo ſimul tentus; ac pariter omnes, cum aliis tribus, occiſi ſunt.

Aeſtipes plane ſit, qui non ex iis elogiis veritatem meram ſine fuco ac fallaciis micare, inque oculos incurrere, ſtatim ſentiat. Atqui eadem elogia duo tum Rabanus, tum Ado IX. ſaeculo totidem verbis in ſua Martyrologia transfuderunt: Vſuardus vero & Notkerus eiſd.quidem narrationib.ac verbis compoſita,ſed contractiora dederunt.Verum id interim dolebam,quod eae duae laciniae ſitim magis acuerent, quam ſedarent. Itaque nihil mihi optabilius videbatur, quam ut, quandoquidem non ex limoſis poſterioris aevi rivulis, ſed ex puro Actorum antiquiorum fonte Bedam (virum ceteroqui ſupra fidem eruditum, judiciique, ut illis temporibus, gravitate praeditum) hauſiſſe ſua, appareret; ea aliquando Acta, ex quibus Anglus ſublegit elogia, in conſpectum ſe aliquando darent.

In his dum eſſem; ex Viro Illuſtriſſimo doctiſſimoque ac Neapolitanae litteraturae columine, Caeleſtino Galiano Archiep. Theſſalonicenſi, Regii Sacelli ac Neapolitani Lycei Praefecto, audivi quum diceret, vidiſſe ſe quondam Bononiae quaedam manu exarata S. Januarii Acta, etſi barbarie diffluentia. Ego vero rogavi hominem, ceteroqui ad promovenda bonarum artium ſtudia proniſſimum, ut quidquid reculae id eſſet, exemplum deſcribi mea gratia curaret. Quod & citius opinione mea ejus humanitate impetravi. Ea vero dum legerem, quantacumque

barbarie a capite ad calcem ea redundare deprehendi. Vix enim periodus una ſine graviſſimis ſoloeciſmis procedit: ut non Augiae ſtabulum pluribus ſordibus ſcateat. Verum ubi a ſoloeciſmis iſtis, nec non pluribus ſectionis primae lacunis [quorum utrumq. indoctum ſaeculi XIII. amanuenſem forſan auctorem habet] diſceſſeris; ceterum nec ſtyli ſimplicitas brevitaſque [ut hinc ordiar] abhorret ab aevo meliore; &, in quo totius rei caput eſt, ſtatim animadverti, haec nimirum illa eſſe Acta, ex quibus Beda duo ſua elogia defloraverat: ita non tantum narrationes eaedem plane ſunt, verum & eiſdem ſaepe verbis conceptae. Ex quo illud liquet, ſive Bedam (ut & poſteriores Martyrologos) non alia ab his Acta prorſus noſſe; ſive, ſi, quae hodie locupletiora circumferuntur, ad manus habuit, ea non magni feciſſe.

Atque heic equidem quum & ex invento theſauro in ſinu exſultarem meo, eamque mihi gazam ſepoſuiſſem, qua hujus commentarii menſem Septemb. [illegible]tiorem efficerem; interim id monumentum cum amicis aliquot communicavi. Illi vero quum pro ſe quiſque, ut ea Acta ſtatim publici juris facerem, inſtarent; poſtremo & Eminentiſſ. Archiepiſcopi JOSEPHI SPINELLI juſſis parendum fuit, nec committendum, ut ea diutius Neapolitanis orbique litterato inviderem. Rogo autem lectores, in quorum manus haec forte inciderint, ut ſi quando in bibliothecarum forulis haec eadem Acta, aut hiſce ſimilia, aut meliora, ſive Latine ſive Graece ſcripta repererint, de eo me commonefacere, atque exemplum tranſmittere ne graventur; ex quibus, ſi nihil aliud, ſaltem textus noſter inquinatiſſimus membranis auctoribus ſanari in locis difficilioribus, ac praeſertim in I. ſectionis lacunis ſuppleri queat. Nam in ceteris eluere maculas nullo labore licuiſſet; praeſertim quum horum Actorum pars magna in Actis, quibus *Baronianis* nomen fecimus, totidem fere verbis recitetur.

Verum interim iis manus ad quidvis ſupplendum, mutandum, aut quoquo modo corrigendum inferre nolui; ſed omnia non tantum cum eiſdem lacunis, verum etiam cum eiſdem ſoloecis, imo & cum eadem tum orthographia, tum etiam interpunctione, prout in codice praviſſime deſcripta erant, exhibui. Excepto quod textum in ſectiones diſpeſcui, additis ſectionum (comparate ſcil. ad citandum) numeris, ac ſubjectis adnotationibus quibuſdam, ex quibus tum alia plura, tum vero ea Graece primitus ſcripta videri, poſſit intelligi.

Sed antequam ad ipſam hiſtoriam venio, ratio mihi reddenda eſt, ecquid cauſae fuerit, cur haec Acta nuſquam in Neapolitanis bibliothecis (ſatis a Falconio excuſſis) aut alibi ſe prodiderint. Atqui promptiſſima eſt ratio. Poſtquam enim tragicis atque admirandis narrationibus ſtatui pretium, ac pleniores illae noſtrorum Commilitonum Paſſiones manare in vulgus cum voluptate coeperunt; nihil mirum ſi Acta primigenia, eademque jejuna, ſpernerentur. Itaque nihil propius fuit quam ut amanuenſes, poſthabitis ſiccioribus hiſtoriis, in opimioribus tantum deſcribendis operam inſumerent. Atque eo poſtremo ventum eſt, ut in Neapolitanorum ac finitimorum pluteis nullum tandem exemplum Paſſionis primitus ſcriptae ſuperſuerit; ac vix tandem exeunte ſaeculo XIII. alicubi membrana aliqua fugientis ac magnam partem corruptae, uti videbimus, ſcripturae reperta fuerit, ex qua Bononienſis monachus ſuum exemplar, utcumque potuit, exſculpſerit.

Deinde & illud ante omnia profiteor, atque ex animo teſtatum volo, me nihil de vulgatis huc uſque Actis, eorumque prodigiis detractum velle. Qui eorum voluptate capiuntur, fruantur, per me licebit, opinione aut etiam (ſi ſic appellare libet) pietate ſua. At mihi interim nemo id vitio verterit, quod Acta pulcherrima, & antiquitate breviloquentia ſimplicitate nec non gravitate ſe mirifice commendantia, caſtis atque ſobriis Chriſti Martyrum amatoribus haud diutius invidenda crediderim. Sed jam monumentum ipſum inſpiciamus.

VITA

VITA (1) SANCTI (2) JANNUARII

Quae reperitur ſcripta in Codice confecta ab Abate (3) Landulpho de Anno milleſimo, biſcenteſimo, octuageſimo in Venerabili Monaſterio Sancti Stephani de Bononia.

1. TEmporibus Diocletiani (4) Imperatoris, Conſulatu Conſtantini

(1) *Primum inſcriptionis* hujus verſ[illegible] codice ita, ut heic exhibetur, deſcriptum eſſe, non dubito. At cetera ab eo qui exemplum miſit, conſarcinata fuiſſe ex titulo in fronte codicis inſcripto, neceſſe eſt.

(2) *Haec Acta tranſlata olim de Graeco fuiſſe.*

IANNVARII nomen cum duplici N non tantum heic ſed & in tota hac hiſtoria ſcribitur: neque id ex errore amanuenſis, ſed quod revera in priore exemplari, ex quo haec anno 1280. deſcripta fuerunt, ſic exaratum erat. Id autem ex eo fit, quod Graecis hoc nomen cum duplici N perſcribitur. Vide ad 21. Aprilis Baſilii Menologium, Metricas Graecor. Ephemerides, alioſq. libros liturgicos; in quibus is Martyr Ἰαννουάριος *Jannuarius* paſſim vocatur. Eſt hoc autem unum ex indiciis, ex quibus liquet, haec Acta primitus Graece conſcripta fuiſſe, mox in Latinum tranſlata. Id vero & alia plura Graeciſmi veſtigia confirmant. Sect. 1. verſu 3. illud *Meſnatae* cur ſic inflectatur, videtur ex Graeco primi ſcriptoris manaſſe. Adhaec ibid. verſu 10. *Sermo videlicet collectio Divinae legis, erat* &c. ubi COLLECTIO pro σύναξις interpres poſuit. Sect. 3. verſu 4. FAMA loco ἀκοῆς ſubſtituitur. V. 8. QVIA pro ὅτι. Sect. 5. v. 4. *Quid enim* (pro *Quidnam*) ex Gr. τί γὰρ eadem notione. Sect. 6. v. 2. *Oppoſuit ſe* (pro *occurrit*) ex ἀντάω aut κατανταω. Sect. 8. v. 6. *Cum magna VIRTVTE* pro δυνάμει &c. Quae omnia proprie quidem Graecis uſurpantur; at quae eis Latine verbo tenus reſpondent, minus belle dicuntur. Eodem refer & quae ſequuntur. Nam quod ſtatim initio ſcribitur, *Conſulatu Conſtantini Caeſ.*&c. (pro *Conſtantino &* . . . *conſulibus*) id ex Graeca conſuetudine notandi conſules proficiſcitur, qua dicunt, ἐπὶ ὑπατείας Κωνςαντίνε &c. Deinde quod ſect. 3. v. 11. & 15. τὸ *Sine cauſa* uſurpatur, id eo fit, quod ibi Graece ſcriptum erat εἰκῆ; in Cyrilli autem Gloſſis, & in Bibliis eae locutiones ſibi mutuo reſpondent. Ad haec illud ſect. 7. v. 4. *Quum . . interrogaret, quid vellet eſſe?* eſt merus Helleniſmus, ut illud τί ἂν θέλοι τοῦτο εἶναι, quod Act. II. 12. legitur, ubi Vulg. *Quidnam vult hoc eſſe?* Item ſect. 8. v. 10. *Apparuit ſeni illi EVIDENTER*: hoc ideo, quia Graece erat ἐναργῶς, aut ἐμφανῶς, aut aliud ejuſdem proſapiae adverbium; quae ſunt apparitionum valde propria. Ad haec ſect. 3. v. 12. *Milites qui CVSTODIBANTVR* (tamquam ſi ſit deponens verbum) *carcerem*: quod eo ſic uſurpavit, quia Graece erat ἐφυλάττοντο ſignificatu activo. Eodem refer & deponens MANIFESTATVR pro *Manifeſtat*, & ECCLESIA (ἐκκλησία) pro *multitudine* qualibet, quorum utrumq. forſan ex Graeco ortũ, uſurpatur ad finem ſect. 1. De quibus vide infra in calce Adnot. 14. Ad ultimum (quid enim opus eſt conſectari ſingula?) eadem ſect. 3. v. 24. *Et ipſi ſe Chriſtiani* (pro *Chriſtianos*) *manifeſtant?* Id quod totum eſt ἑλληνικώτατον; nam qui hec primitus ſcripſit, ſic Graece poſuerat, καὶ αὐτοὶ Χριςιανοὶ ὄντες καταδηλοι εἰσιν.

(3) Illuſtriſſimus Galianus pluries mihi teſtatus eſt, ſe in fronte codicis legiſſe, *Abatiante Landulpho* &c. cujus loco

tini (5) Cæſaris quinquies, et Maximiani (6) ſepties, erat perſecutio (7) Chriſtianorum. In Eccleſia uero Meſinatæ (8) Ciuitatis, erat Diaconus nomine *Soſſius*, uir prudentiæ, ſanctitate firmiſſi-

co qui hoc exemplum ſubmiſit, ſubſtituit, credo, hoc quod heic legitur. Porro de verbis *Abbatiſare*, *Abbatizare*, & *Abbatiare* pro *Abbatem agere*, vide Cangium.

(4) Quo pacto *temporibus Diocletiani* haec contigerunt, quum hi commilitones menſe Septembri anni 305. occiſi pro Chriſto fuerint; Diocletianus autem Kal. Maii ejuſdem anni abdicarit imperium; & ex Euſebio conſtet non ultra initia ejuſdem anni perſecutionem in Italia perduraſſe? His omnibus reſpondeo, Januarium cum ſociis menſe Aprili martyrium conſecutum [ut ad Actorum finem oſtendetur] ante ſcil. Diocletiani abdicationem & perſecutionis finem.

(5) Anno 305. Conſtantius (non *Conſtantinus*) cum Galerio Maximiano conſul proceſſit. Verum ſollemne hoc eſt, quod in manu exaratis codicibus nomina primitiva cum ſuis ὑποκοριστικοῖς (*diminutivis*) aut alterius generis derivativis permutantur, ut tum ſaepe alibi in ſuperiore commentario, tum ad 17. Januarii oſtenſum fuit. Quid quod in hoc ipſo conſulum collegio Caſſiodorus & Faſti Flor. minores *Conſtantinum* pro Conſtantio exhibent?

Illud etiam heic notandum eſt, recte Conſtantium *Caeſarem*, non *Auguſtum* inſcribi; quia martyrium hoc, ut infra oſtendetur, menſe Aprili contigit, nec niſi poſt Kal. Maii ejuſdem anni Conſtantius & Gal. Maximianus *Auguſti* evaſerunt, abdicantibus ſcil. Diocletiano & Maximiano Herculeo. Merito Conſtantius heic adhuc *Caeſar* inſcribitur.

(6) Non *ſepties* (quo etiam modo in Actis Baronianis, & lectionibus S. Januarii legitur) aut (ut alicubi ſcribitur) *ſexies* Maximianus tunc conſul fuit, ſed *quinquies*. Et ita prorſus eſt emendandum. Tametſi ceteroqui ſcio, hunc Maximiani conſulatum auctori Chronici Alex. & Faſtis Flor. Minoribus itemque Majoribus numerari, τὸ ϛ´ i.e. *ſextum*.

(7) Acta Baroniana, & inde proſeminatae Lectiones tum Neapolitanae tum Beneventanae ab initio huc uſque eiſdem verbis decurrunt: niſi quod uno verbo plus habent in hunc modum: *Erat perſecutio INGENS Chriſtianorum*. At a noſtris his primitus ſcriptis recte abeſt τὸ *Ingens*. Nam quia anno 305. menſe Aprili (quo menſe hos athletas depugnaſſe oſtendetur) jam ſub exitum perſecutio in Italia erat (quam magis etiam menſe Maio deferbuiſſe putant) hinc quidquid tum procellae deſaeviebat, lenius multo quam ante erat, nec *ingens* ullo pacto dici poterat. Quod dixi, per ea tempora finem in Italia perſecutioni factum, id ex Euſebio docetur, cujus biennalis perſecutio Italica a Februario anni 303. exorſa, ferme Aprili an. 305. terminatur. At recentiores ſcriptores mirum quantum haec exaggerant. Illud autem quis ferret, quod monumenti Falconiani, quod incipit *Ad gloriam*, auctor (apud Falconium pag. CXXXVI) ſcripſit, circa tempora hujus martyrii *infra unius menſis ſpatium XVII. millia hominum* martyrium ſubiiſſe; niſi adderet, *per diverſas Provincias*? Vel ſic tamen nimius eſt.

(8) *Miſenatis* dicendum fuiſſet. Verum quia in Graeco hujus hiſtoriae forſan ſcriptum fuit τῆς Μισηνάτης πόλεως; hinc illud *Miſenatae*, ac deinde *Meſenatae*, *Meſſinatae*, *Meſinatae* [varie enim priores duae ſcribuntur ſyllabae] tũ heic & infra, tũ in laudatis Bedae & aliorũ Mrologiis, in Actis Baron. in Lectionib., & Jo: Diac. ſcriptum legitur. Sed verius eſt [quia finita in *As, atis* Graece cadunt in ατος] ex *Miſenas* veniſſe Μισηνάτος, ex quo noſtros feciſſe *Miſenatus*: nam & in antiquiſſ. Officio [apud Falcon. p. CXLVI.] Lect. VI. legitur: *Miſenati* (recto caſu) *tulerunt*.

miſſimus, annorum circiter triginta; ſicut ipſe cuidam (9) Epiſcopo, qui Dei gratia aduenerat in extaſis reuelare dignatus eſt. Ipſo Epiſcopo aſſerente, quod Venerabilis *Soſſius*, propter metum paganorum non facile in pubblicis (10) locis (11) hic notitiam habuit beatiſſimorum officio ueniebant in Eccleſia Ciuitatis Epiſcopus diuerſis Ciuibus ſe occulte inuicem (12) uiſitabant. Sermo uidelicet, collectio Diuinæ legis erat in edificatione hominis, quos Epiſcopo credere uidebant; Et quia in ipis locis, ideſt cum ipis frequens erat paganorum, nobilium uirorum magnam (13) uatem, et tuſta-

(9) Ecquiſnam hic epiſcopus fuerit, in Jo: Diaconi Actis martyrii haud multo ante medium proditur in hunc modum. *Erat nempe tunc beatiſſ. Soſſius annorum circiter triginta; ſicut ipſe cuidam revelaverat epiſcopo, nomine* THEODOSIO, *quem propter vitae meritum valde dilexerat. Advenerat autem iſte de Graecia, & propter religionem multa cum eo ſodalitate fuerat conjunctus; quique etiam & de eodem fatebatur Diacono, quod vere Domini noſtri Jeſu Chriſti diſcipulus & imitator eſſe ſtudebat*.

(10) Huc ſpectat quod idem Jo: diaconus prope ab initio de Soſio ſcripſit. *Quum nocte dieq. quamvis* PALAM OB INSIDIAS PERSECVTORVM NON AVDERET CONVERSARI; *tamen ad nil aliud erat intentus, niſi ut incredulos invitaret ad fidem, & fideles ad imminentes corroboraret agones*. Sed & quae ibid. ſequuntur, ea mutilo inviſentium ſe, ac de Divinis rebus colloquentium Sanctorum loco, qui ſequitur, lucem foenerantur. *In tantum coepit* (Soſius) *ab hominibus fore dilectus, ut Januarius Beneventanae ſedis egregius antiſtes, licet majoris eſſet dignitatis; magni tamen Dei uſque ad mortem ſe humiliantis imitator effectus, ſedulus ad illum viſitandi gratia properaret; & doctrinae pabulum mutua ſibi ſubminiſtrantes affluentia, non ſolum animos ſuos ad caeleſtia ſublevarent, ſed & Dominicum gregem per ſacra colloquia informarent*. Qui locus, uti dixi, mutilo, qui ſequitur, hujus ſectionis loco lucem affundit.

(11) Hinc jam uſque ad finem ſectionis hujus plura ex intervallo deſunt, quae ſine alterius ſcripti ſubſidio haud quis facile ſuppleverit. Res ſic ſe habet. Amanuenſi, qui haec Acta anno 1280. deſcripſit, exemplar fugientis & evanidae ſcripturae fuiſſe propoſitum, res ipſa clamat. Hinc eſt, quod in locis lectu difficilibus deſcriptor noſter caſus ad ſuam libidinem variavit, totque pene ſoloeca admiſit, quot verba deſcripſit. At hoc ferendum. Illud autem quis ferat, quod quum hinc uſque ad finem ſectionis plura verba aut commata vetuſtate deleta in exemplari reperiſſet; ita deſperatae lectionis verba praeterivit, ut ſigna nulla lacunarum in ſuo apographo notans, omnia continua ſerie perſcripſerit, quaſi ſi nihil deeſſet? Niſi ſi vero id peccatum prioris deſcriptoris fuit ob ſimilem cauſam admiſſum. Vtut eſt, hinc uſque ad finem ſectionis plures hiatus ſunt, quibus oratio ita interrumpitur, ut vix poſſis commode textum conſtituere.

(12) Haec, & quae mox ſequuntur de *ſermone* & *collectione Divinae legis*, ex Jo: Diaconi loco, quem adſcripſimus in Adnot. 10. lucem hauriunt.

[13) Huc refer quae Jo: Diaconus prope ab initio ſcripta reliquit, ab his Actis certe deſumpta. *In oppido Miſenatium potiſſima incubuerat perſecutio, quia illic celebris* PAGANORVM *frequentabatur occurſus propter* VATIS *Sibyllae ſepulcrum haud inde longe diſcretum*. Eodem facit & Raynerii (qui Jo: Diacono antiquior fuiſſe dicitur) in Translatione SS. Euty-

ſtamulus (14) uſque in hodiernum diem illam Eccleſiæ manifeſtatur. Idcirco Sancti, ut diximus, difficile in pubblico (15) uidebantur.

2. Beato (16) itaq. *Jannuario* in Meſſinatæ Ciuitate poſito, factum eſt, ut beatus *Soſſius* Diaconus in Eccleſia ſua Sancta Dei Euangelia legeret, et ſubito de Capite ejus flama exurexit, quam nemo alius uidit, niſi beatus *Jannuarius* Epiſcopus; Qui ita eum martyrem futurum ex hoc ſignum quod uiderat prenuntiauit; Et congaudens, oſculatus Caput ejus, et gratias agens Domino, caput, quod pro Domino Jeſu Chriſto paſſurum eſt.

3. Poſt non multos dies factum eſt, ut ad Dracontium (17) Judicem

Eutychetis & Acutii locus apud Falconium pag. CLXXXII. *Penes igitur* (inquit) *Cumanae civitatis moenia, ubi VATIS Sibyllae promulgata quondam fuerant oracula, ac Daedalea tecta mirabili opere conſtructa, in aditu ſinus Bajarum maris contigua urbs Puteolana eſt poſita. Quae praeclaris aedibus in Campaniae finibus antiquitus enitens, ſicut adhuc in ruderibus aedificiorum veterum cernitur, vigentibus PAGANORVM ritibus tanto FREQVENTABATVR acceſſu innumero, quanto illic delectabilium thermarum populus pene ubique diſperſus placebat lavacro.* Ex his porro locis (quae ceteroqui ex Actis hiſce ſinceris, quamvis hac parte laceris, ſibi praeſidium adſciſcunt) poteſt intelligi, quarto ineunte ſaeculo adhuc Cumanae Sibyllae religionem viguiſſe; etſi eadem edere oracula deſierit, ut liquido ex Raynerii [*Quondam fuerant*] elicitur. *Daedalea tecta* Raynerii adhuc curioſis monſtrantur (quae vulgo incolae vocant *Le cento camerelle*) recte, an ſecus, non interpretor.

(14) De portentoſo iſto TVSTAMVLVS decernere aliquid difficillimum fuiſſet, niſi Jo: Diaconus facem praetuliſſet. Vide locum in Adnot. 13. ubi paganorum frequentiam in eis locis fuiſſe dicit propter *VATIS Sibyllae SEPVLCRVM*. Quocirca non eſt mihi dubium, quin in priore exemplari ſcriptum fuerit, *cujus tumulus*: quae duae voces quia ob fugientem ſcripturam difficillimae lectu evaſerant; hinc amanuenſis extudit prodigioſum illud *et tuſtamulus*. Hac vero lectione reſtituta, locus hic pulchre fluit: *Magnam Vatem, cujus tumulus* [pro *et tustamulus*] *uſque in hodiernum diem* &c. Nihil verius. At quod ſtatim ſequitur, incertus ſum, utrum addito *Apud* legendum ſit, *Vſque in hod. diem* (apud) *illam Eccleſiam* (pro *Eccleſiae*, quod nunc prave legitur) *manifeſtatur*; an vero τὸ *Manifeſtatur* verbum deponens ſit pro *Manifeſtat*, ac proinde ſine ulla additione ac mutatione ſententia ſic procedat: *Cujus* (vatis) *tumulus uſque in hod. diem illam* (vatem) *Eccleſiae* (i. e. *multitudini*; id quod ἐκκλησία profanis ſignificat) *manifeſtatur* i.e. *manifeſtat*. In Graeco forſan erat ἀποφαίνεται, aut tale aliquid, voce paſſiva, ſed activa notione. Sic infra *Cuſtodibantur* (pro *Cuſtodibant*) ex Gr. ἐφυλάττοντο: de quo vide in Adnot. 2.

(15) Confer Jo: diaconi, & Raynerii loca in Adnot. 10. & 13.

(16) Tota haec ſectio eiſdem verbis a Beda & ſecutis eum Martyrologis contrahitur. Eadem etiam narratio apud Jo: Diaconum legitur.

(17) Hoc prae ceteris intereſt inter haec Acta (quibus Beda ceterique Martyrologi ſuffragantur) & alia recentiora omnia, quae ſimul collecta Falconius edidit. In his poſterioribus duo ſunt judices: ab initio *Dracontius* [de quo nomina-

dicem Campaniæ eorum fama nunciaretur. Hoc audito, Draconius Judex juſſit, eos, ſecundum Imperiali præcepto, inquiri, et ad ſe adduci. Inquirentes uero inuenerunt beatum *Soſſium* Diaconum, et duxerunt ad Judicem. Dracontius enim Judex iuſſit eum Ergaſtulo mancipari, quoadusque fieret eius interrogatio; Retruſo itaque beato *Soſſio* in ardua cuſtodia carceris, a militibus cuſtodiebatur; Quod dum beatus *Jannuarius* reppeeriſſet, quia beatus *Soſſius* Diaconus carceri fuerat mancipatus, ſtatim ad carcerem cum Diacono ſuo *Feſto*, et Lectore ſuo *Deſiderio*, ut eum conſolaretur (18) perexit. Et in-

minatim Raynerius & Jo: Diaconus mentionem faciunt: nam ceteri eum non nominant, ſed tacite deſignant] cui Soſius, Proculus, Eutyches & Acutius ſiſtuntur: mox ei *Timotheus* ſucceſſor datus, *judicium* redintegrans, etiam Januarium cum Feſto ac Deſiderio tenuit, ac per cruciatus, alios ex aliis, atrociſſimos fruſtra vexavit; ac demum omnes ſecuri percuſſit. At in his antiquioribus ac ſincerioribus Actis, ac Beda, Dracontius unus martyres hos omnes interrogat, ac ſtatim capitis abſciſſione occidit. Cetera diſcrimina aliquot in decurſu obſervabimus.

At equidem aegre adducar, ut credam Romano magiſtratui Graecum *Timothei* nomen fuiſſe. Nec ullus uſquam, quod equidem ſciam, in martyrum geſtis *Timotheus* provinciae rector occurrit. At *Dracontius* Campaniae praeſes [idē forſan atque hic noſter] in S. Marcelli Mart. [qui tamen falſo ſub Juliano ponitur] Actis apud Mich. Monachum in Sanctuar. Capuano pag. 137. legitur. Nec te turbet, quod ibi is *Dragontius* cum G ſcribitur: nam ſicuti *Cajus* & *Gajus*, & alia ſexcenta, ſic *Dracontius* & *Dragontius* ſcriptum reperitur. Apud Grut. p. 712. 5. in Salernitano marmore quidam VAL. DRAGONTIANVS occurrit: & hic idem noſtrorum athletarum judex in Raynerii Translatione SS. Eutychetis & Acutii item *Dragontius* cum G ſcribitur.

Et quidem in Cod. Theodoſiano unus itemque alter *Dracontius* occurrunt. Ad *Dracontium Vicarium Africae* inſcribuntur leges 10. 11. 13. 16. 33. *de Appellat.* Verum hic alius a noſtro eſt, quippe quum ſub Valentiniano ſeniore viguerit; ac legum earum tempora in ann. 364. uſque ad 367. conveniant. Sed tamen ex noſtri Dracontii familia prodire potuit.

Eſt in eod. Th. Cod. *Dracontius* alter ſub Conſtantino M; quem ſive noſtrum eſſe puto, ſive noſtri filium aut proxime conjunctum: Is *Dometius* [pro *Domitius* Graeco more: ſicuti & *Dracontius*, pro *Draconius*, ex Graeca orthographia fluxit: interim autem in his Actis modo *Dracontius* cum N, modo ſine liquida *Draconius* ſcribitur] *Dometius*, inquam, *Dracontius* appellabatur. Exſtat in eo Cod. lex 4. *de Jure Fiſci* inſcripta *Ad Dometium Dracontium Magiſtrum privatae rei Africae* anno 320; itemque ad eumdem inſcribitur l. 1. eod. Cod. *de Conlat. fundor. patr.* an. 321. Utcumque eſt, hic certe, inquam, ſive idem eſt, qui antea Conſularis Campaniae in Januarium cum ſoc. animadverterat, ſive eidem proxime conjunctus.

Ceterum noſter hic Dracontius generali vocabulo in hiſce Actis *Judex* ubique vocatur: quamvis Campaniae rectoribus ab Hadriano inſtitutis peculiare *Conſularium* nomen ab eodem inditum fuerit; Spartiano teſte in Hadriano. At ſequentibus temporibus iidem rectores in lapidibus etiam interdum *Proconſules*, nec raro *Correctores* nuncupantur: de quibus alibi opportunius diſſeremus.

(18) Raynerius in de SS. Eutych. &

greſſus ubi tenebatur in uinculis dicebat. *Quare ſine cauſa tenetur homo Dei in carcere?* Statim milites qui cuſtodibantur carcerem nunciauerunt Judici dicentes. Ecce homines illi, de quibus magnitudo ueſtra iuſſerat, ut inquirentes, teneremus eos; Ad carcerem uenientes dicunt. Quare ſine cauſa tenetur homo Dei in carcere? Mox ut hoc audiuit Judex, iuſſit eos teneri, et ad ſe adduci. Qui dum inuenti fuiſſent, ad Judicem uenire non dubitauerunt; Et dum preſentati fuiſſent Judici, Dracontius Judex ſedens pro tribunali, his uerbis interrogauit beatum *Jannuarium* Epiſcopum, dicens ei. Cujus religionis homo es? Sanctus *Jannuarius* reſpondit; *Chriſtianus ſum, et Epiſcopus*: Judex dixit ei. Cuius Ciuitatis? Sanctus *Jannuarius* ℟. *Beneventanae Eccleſiae*. Judex dixit. Et hi quid tui ſunt? Sanctus *Jannuarius* ℟. *Vnus Diaconus meus, et alter Lector*. Judex dixit. Et ipſi ſe Chriſtiani (19) manifeſtant? Sanctus *Jannuarius* reſpondit. *Etiam: nam, ſi eos interroges, ſpero in Domino meo Jeſu Chriſto, quod neç ipſi ſe Chriſtianos eſſe negant*. Qui interrogati a Judice dixerunt, *Chriſtiani ſumus, et parati ſumus mori propter Dei amorem*. Tunc Judex ira repletus, beato *Jannuario* Epiſcopo dixit. Accedite, et offerte diis libamina, ſecundum decretum Imperatoris, et abſedite in Leſi (20). Sanctus *Jannuarius* Res:. *Nos çoti die Omnipotenti Domino noſtro Jeſu Chriſto ſacrificium laudis offerimus, non diis ueſtris uanis*. Hoc (21) audito Judex, iuſſit eos in carcerem recipi, et alia die arena parari, et una cum Sancto *Soſſio* ad Vrſos tradantur.

4. Alia uero die, ſecundum iuſſum Judicis paratur arena in Ciuitate Putteolana, adducuntur Sancti ad amphiteatrum. Spectatur (22) Judex

Acutio non ab Januario, Feſto, & Deſiderio viſitatum fuiſſe Soſium in carcere narrat, ſed ab Eutychete & Acutio; quibus duobus Jo: Diaconus tertium adjungit, comitem Proculum diaconum. Quos & ſimul cum Soſio incluſos in carcere fuiſſe volunt tum hi, tum Acta Baroniana. At revera hi tres [Proculus, Eutyches, & Acutius] tum demum tenti ac damnati ſunt, quum Januarium cum Sociis ad ſupplicium duci videntes, de eo conqueſti fuerunt, ut ſect. 6. narratur.

(19) De hoc Helleniſmo [*Chriſtiani* pro *Chriſtianos*] vide dicta in Adnot. 2.

(20) Id eſt *illaeſi*.

(21) Tota praecedens interrogatio a Dracontio ſive Puteolis, ſive in alio vicino loco facta omnino videtur. At in Actis Baronianis Nolae inſtituta inducitur a Timotheo; poſt quam Martyres ante rhedam praeſidis Puteolos pertrahuntur, ad urſos tradendi. Vide lectionem IX. in Officio diei S. Januarii edito an. 1525. Vide & Jo: Diaconum ceteroſque. At Baſilii Menologium de loco cum noſtris ſincerioribus facit; nam in eo Menologio Puteolis omnia ab initio ad finem tranſiguntur, de Nola ne verbum quidem. Vide infra in Appendice.

(22) *Spectare* pro *Exſpectare* verbum eſt aevi medii, de quo vide Cangium.

Judex ad (23) expectaculum. Sed ut Judex moras inecteret causa pubblica faciente, et ad amphiteatrum tardius properare ueniens Arenarius dixit Judici. Jam tardius eſt Domine, audire (24) eos, modo non potes. Tunc Dracontius Judex iuſſit Sanctos de amphiteatrum tolli, et ad ſe adduci. Quibus (25) ſedens pro tribunali dictauit (26) ſententiam, dicens, *Jannuarium Epiſcopum, et Soſſium, et Feſtum Diaconis, et Deſiderium Lectorem, qui ſe Chriſtiani profeſſi ſunt, et decreta noſtra contempſerunt, capite caedi iubemus.*

5. Qui dum ducerentur ad decollandum, quidam de Plebe circumadſtantibus, adeſt (27) *Proconſulus* Putteolanæ Ciuitatis Eccleſiæ Diaconus, et duo laici, *Eutichis*, et *Acutius*, hi tres dixerunt. *Quid enim mali homines iſti fecerunt, ut eos Judex iuberet occidi?* Statim eorum uerba ad Judicem perlata ſunt. Quod cum Judex audiſſet, ſtatim cum ſumma feſtinatione iuſſit eos teneri, et cum Sanctis martyribus decollari.

6. Qui (28) cum omnes pariter ad martyrium ducerentur, quidam ſenis

(23) Quae in praecedenti vocabulo demitur ſyllaba, ea heic additur. Porro *Exſpectare* pro *Spectare* uſurpat non ſemel Innocentius inter Gromaticos ſcriptores editus a Rigaltio, qui ſub Conſtantio vixit. Sicut & *Virgo exſpectabilis* pro *ſpectabilis* Prudentio dicitur in II. contra Symm. Et Symmachus ipſe II. 79. *Exſpectatum* pro *Spectato* dixit, teſte Jureto.

(24) Juſſa eſt quidem arena parari; cum eo tamen ut antequam urſis traderentur, iterum interrogarentur, num in ſententia perſiſterent, atque ita demum pronuntiata ſententia, beſtiis exponerentur. Verum quum judex ſerius juſto veniſſet, itaut deeſſet tempus ſpectaculo; idcirco arenarius dixit, *Audire eos modo non potes*, ac ſimul [quod heic ex circumſtantiis ſupplendum eſt] quam in eos ſententiam animo conceperas, ut urſis traderentur, eam exſequi hoc ipſo die non potes.

(25) Haec ſententia eiſdem verbis concipitur in Actis Baronianis, in Lectionibus, & Jo: Diacono: niſi quod hi, ut cauſae ſuae ſervirent, VIIviros omnes eadem ſententia involvunt in hunc modum: *Januarium epiſcopum, Soſium, Proculum, & Feſtum Diaconos, & Deſiderium lectorem, & Euticetem & Acutium cives Puteolanae civitatis, qui ſe Chriſtianos eſſe profeſſi ſunt, & diis libamina, vel imperatorum praecepta contempſerunt, capite caedi jubemus.* Atqui Proculus, Eutyches, & Acutius non niſi poſt hanc ſententiam latam [uti ex noſtris Actis conſtat] comprehenſi ſimulque damnati ſunt.

(26) Non niſi auditis prius [ac fort. poſtridie ejus diei, quam ob ſero advenientem praeſidem Arena fruſtra parata eis fuit] dictavit ſententiam.

(27) Is eſt *Proculus* Diaconus Puteolanus. Ex his autem diſcis, Proculum cum Eutychete & Acutio non ab initio comprehenſos fuiſſe [quod in aliis Actis narratur] ſed tum demum, quum ceteri quatuor ad ultimum ſupplicium ducerentur. In quo Actis noſtris Beda & ceteri Martyrologi ſuffragantur.

(28) Quae hinc jam uſque ad finem ſequuntur, in omnibus Actis, ac ferme totidem verbis, narrantur: quae per ſingulas ſectiones ex eiſdem recentioribus mo-

ſenis pauperrimus, ſperans ſe beneficia Sanctorum iuuari; Oppoſuit ſe beato *Jannuario* peruolutus pedibus eius, rogans eum, ut aliquid de ueſtimentis eius mereretur accipere. Beatus uero *Jannuarius* dixit ſeni illi, *poſt depoſito meo corpore, Orarium meum de quo mihi oculos ligavero, ſcias te me ipſum daturum eſſe.*

7. Mater (29) quoque Sancti *Jannuarj* in Ciuitate Beneuentana poſita uidit in ſomnis ante triduo quod *Jannuarius* Epiſcopus in aera ad Cælum volabat; Et cum de ſomno ſuo excitaretur, et interrogaret quid uellet eſſe, ſubito nuntiatum eſt ei a quodam, quod filius *Jannuarius* Epiſcopus pro Dei amore in vinculis teneretur; At illa perterrita, proſternens ſe in Oratione reddidit ſpiritum.

8. Interea (30) Sancti dum perueniſſent ad locum ubi decollandi erant, ideſt a ſulphuratatria, Sanctus *Jannuarius* flectens genua ad orationem ſuam dicebat, *Domine Deus omnipotens in manus tuas commendo ſpiritum meum.* Et erigens ſe, accepto orario ſuo, [illegible]

oculos

monumentis heic adſcribere non pigebit: ex quibus non male textus noſtrorum Actorum pluribus locis emaculetur. Haec ergo ſectio in Actis Baronianis ſic ſe habet. „ Qui quum omnes ad martyrium ducerentur, quidam ſenex pauperrimus ſperans ſe aliquid beneficii recepturum, oppoſuit ſe B. Januario provolutus pedibus ejus; rogans eum, ut aliquid de veſtimentis ejus mereretur accipere. Beatus vero Januarius dixit ei: Poſt decollationem meam orarium meum; de quo mihi oculos ligavero, ſcias me tibi eſſe daturum. „ Nec aliter in Lectionibus.

(29) In Actis Baronianis. „ Mater quoque Sancti Januarii in civitate Beneventana poſita ante triduum quam filius ejus pateretur tale ſomnium vidit: quod Januarius epiſcopus in aerem ad caelum volabat: & quum de ſomno ſuo haeſitaret, & interrogaret, quid velit eſſe; ſubito nunciaverunt ei, quod filius ejus Januarius pro Dei amore in vinculis teneretur. At illa perterrita, proſternens ſe Domino in orationem ſanctum reddidit ſpiritum. „ Vide & Lectiones.

(30) In Actis Baronianis. „ Interea ſancti dum pervenirent ad locum, ubi decollandi erant, ideſt ad Sulphotariam, ſanctus Januarius flectens genua ſua ad orationem dicebat, Domine Deus omnipotens in manus tuas commendo ſpiritum meum. Et erigens ſe accepto orario ſuo ſuos oculos ſibi ligavit; & flectens genua ſua manum cervici oppoſuit, & ſpiculatorem ut feriret rogavit. Spiculator autem cum magna virtute percutiens, digitum manus ſancti martyris Januarii ſimul cum capite abſcidit. Similiter & omnes ſancti martyrium ſuſceperunt ſempiternum. Sanctus autem Januarius poſt decollationem ſuam apparuit ſeni illi evidenter; & dedit ei orarium, unde ſibi oculos ligaverat, ſicut promiſerat deprecanti; cuique dixit: Ecce quod tibi promittebam. Ille accepto orario cum ſummo honore abſcondit in ſinum ſuum. Spiculator autem & alii duo de officio videntes ſenem irridebant, dicentes ei: Accepiſti quod tibi promiſerat ille qui decollatus eſt? At ille dixit eis: Etiam. Et oſtenſo eis orario, recognoverunt eum & admirati ſunt. „ Deinde ſequitur Timothei praeſidis infeliciſſimus exitus: h.e. purpurae Actorum noſtrorum aſſutus pannus.

oculos ſibi ligauit, flectens genua manu ſua ceruici oppoſuit, et (31) ſpiculatorem ut feriret rogauit; Spiculator autem cum magna uirtute percutiens, digitum manus ſancti martyris *Jannuarii* ſimul cum caput abſcidit; ſimiliter et omnes ſancti decollati ſunt martyrium exceperunt ſempiternum. Sanctus autem *Jannuarius* poſt decollationem ſuam apparuit ſeni illi euidenter, et dedit illi Orarium unde ſibi oculos ligauerat, ſicut promiſerat deprecanti; Cuique dixit: *Ecce quod tibi reddi debeam, tolle ſicut promiſi tibi*. Ille accepto Orario, cum ſummo honore abſcondit in ſinum ſuum. Spiculator autem, et alii de officio uidentes ſenem irridebant ei dicentes, accepiſti quod tibi promiſerat ille qui decollatus eſt? At ille dixit eis. *Etiam*, et oſtendit eis orarium. Recognouerunt eum, admirati ſunt.

9. Chriſtiani (32) autem diuerſarum urbium cuſtodiebant corpora Sanctorum, ut ea noctu raptim tollerent, et in Ciuitatibus ſuis ſepelienda portarent; Et ceperunt occulte ſolliciti obſeruare; Et facta nocte uniuerſis dormientibus, ſilentiora (33) noctis, apparuit Sanctus *Jannuarius uni ex illis* qui parati erant corpus ejus tollere, et dicit ei. *Frater, cum corpus meum tolleris, et digito manus meae in illo loco exiliſſe cognoſce, requirite eum, et pariter cum corpus meum ponite*. Et ita factum eſt, ut Sanctus ipſe admonuit. Corpora autem Sanctorum iacuerunt ad ſulphuratoria, ubi poſtea di-

gnam

(31) Hujuſmodi ὕστερα πρότερα in ſcriptis ſimplicioribus haud raro reperiuntur. Nam certe prius ſpiculatorem [ſive rectius *Speculatorem*; quod in Graeco Evangelii, & paſſim in Latinis lapidibus reperitur] ad feriendum hortatus, ita demum [geſtu utique naturali abreptus: nec enim martyres hominem prorſus exuerant] manum cervici oppoſuit. Aut certe ſimul utrumque fecit. Vel ſic tamen iſtud illo, tamquam effectus effectrice cauſa, poſterius intelligitur.

(32) In Actis Baronianis. „ Chriſtiani vero diverſarum urbium cuſtodiebant „ corpora ſanctorum, ut ea noctu raptim „ tollerent, & in civitatibus ſuis ſepelien„ da portarent: & coeperunt occulte ſol„ licite obſervare, & facta nocte univer„ ſis dormientibus, ſilentii hora noctis „ apparuit ſanctus Januarius uni eorum, „ qui parati erant corpus ejus tollere, & „ dicit ei: Frater cum corpus meum tu„ leritis; & digitum manus meae illo in „ loco exiliiſſe cognoſcite; requirite eum, „ & pariter cum corpore meo ponite. Et „ ita factum eſt, ut Sanctus ipſe admo„ nuit. Corpora autem ſanctorum jacue„ runt ad Sulphotaream, ubi poſtea di„ gnam beati martyris Januarii Baſilicam „ condiderunt. Noctu vero quum una„ quaeque plebs ſollicite ſuos ſibi patro„ nos rapere feſtinarent; Neapolitani bea„ tum Januarium ſibi patronum tollentes „ a Domino meruerunt.

(33) In Actis Baronianis, *Silentii hora noctis*. In Lectionibus an. 1525. editis, poſt *Obſervare*, ſic ſequitur: *Et facto ſilentio hora noctis univerſis dormientibus, apparuit* &c.

gnam beati martyris *Jannuarij* Baſilicam (34) condiderunt. Noctu uero cum una queque plebe ſollicite ſuos ſibi Patronos rapere feſtinarent. Neapolitani beatum *Jannuarium* ſibi Patronum tollentes a Domino (35) meruerunt.

10. Poſtea (36) uero quieto iam tempore uenerabilis (37) Epiſcopus, una cum plebe Dei ſancta cum hymnis, et laudibus tollentes iuxta Neapolim tranſtulerunt, et poſuerunt in Baſilica, ubi (38) nunc requieſcit. Qui præſtante Domino noſtro Jeſu Chriſto meritorum

(34) Neapolitani ſcil., quibus non ſine Divino monitu S. Januarii corpus obtigerat. Et quidem in loco, cui *Marciano* nomen, Baſilicam primo a noſtris conditam, colliges infra ex Adnot. 36. Illud *Poſtea*, quod heic praecedit, notat, S. Januarii Reliquias principio ibi abſconditas jacuiſſe; mox, ſtatim atque perſecutio deferbuit, ſupra veneranda Lipſana Martyrium ſive oratorium [uti moris erat] fuiſſe conſtructum.

(35) Iſtud *A Domino meruerunt* ſatis indicat, non caſu aut temere, ſed Divino admonitu Neapolitanos ſibi Januarium vindicaſſe. Id quod in Actis Jo: Diaconi diſertim narratur his verbis: *Neapolitani beatum Januarium REVELATIONE COMMODI ſuſtulerunt*. Quum autem de iſto *Commodo*, cui revelatio facta fuit, nihil in editis monumentis exſtet; hinc licebit intelligere, ſive Jo: diacono ad manus fuiſſe ſcripta alia [praeter enumerata a me initio in Adnot. IV.] quibus nunc caremus; ſive hoc ex populari fama didiciſſe.

Atque hunc quidem *Commodum* noſtri homines non alium fuiſſe interpretantur, quam quem de digito ſimul cum ceteris Reliquiis inhumando S. Martyr admonuerat.

(36) In Actis Baronianis poſt verba quae in Adnot. 32. dedimus, ſic legitur: *Quem primo quidem in loco, qui appellatur Marcianum, abſconderunt*. Abſconderunt primo; ſed *Poſtea* (uti in noſtris ſinceris legitur) ibi *dignam B. Mart. Januarii baſilicam condiderunt*. Et recitatum quidem locum Baroniana praeter noſtrorum Actorum fidem interponunt: mox cum noſtris ſic pergunt.„ Poſtea vero quieto jam tempore venerabiles epiſcopi una cum omnibus „ ex genere beatiſſ. Mart. Januarii, cum „ plebe Dei ſancta, cum hymnis & laudibus corpus ejus tollentes, juxta Neapolim tranſtulerunt, & poſuerunt in „ Baſilica, ubi nunc requieſcit. Qui praeſtante Domino noſtro Jeſu Chriſto, meritorum ſuorum beneficia praeſtare non „ deſinit uſque in hodiernum diem: cujus dies Natalis celebratur tertiodecimo Kal. Octobris.

[37] Epiſcopus, cujus heic mentio fit, non fuit S. Severus, qui exeunte IV. ſaeculo ſedebat [nam etſi in Severi vita ei haec Translatio tribuatur; at Jo. diaconus multo ea vita antiquior id de Severo tacet] ſed S. Joannes I. qui ann. 432. obiit; cui diſerte id tribuit Jo: diaconus in ejus elogio hiſce verbis: *In eo oratorio, ubi manu ſua dicitur condidiſſe beatiſſ. Mart. Januarium a Marciano ſublatum, & ipſe parte dextra humatus quievit*.

[38] Iſtud NVNC, & quod mox ſequitur, *Vſque in hodiernum diem*, aperte oſtendit, ſaltem hanc ſectionem V. ſaeculo antiquiorem eſſe non poſſe. Ac mihi quidem perſuadeo, Acta haec Graece haud diu poſt martyrium ſcripta fuiſſe, a quibus aberat haec ultima ſectio: deinde aliquem exſtitiſſe [V. aut VI. ſaeculo] qui tum ea Acta in gratiam Neapolitanorum [majorem partem tunc Latinorum] Latine tranſtulit, tum etiam ultimam ſectionem adjecit.

rum ſuorum beneficia innumerabiles preſtare non deſinet uſque in hodiernum diem. Cujus dies natalis celebratur tertio decimo (39) Kal. Octobris. (40)

[39] *Diem Paſſionis SS. Januarii & ſocior. non in menſem Septembrem, ſed Aprilem incidiſſe: proinde diei 19. Sept. feſtum alio pertinere.*

Jam tum V. ſaeculo [quo Kalendarium Carthaginenſe confectum fuit] die 19. Sept. feſtum S. Januarii peragebatur. At ſcire libet, utrum re vera is dies Paſſionis fuerit, an Translationis alicujus, aut Dedicationis Baſilicae.

Jam primum omnium vox *Natalis* quodlibet feſtum anniverſarium apud ſcriptores notat, ut alibi copioſe oſtendemus. In noſtris vero Faſtis marmoreis, ubi dies θανάσιμος [*emortualis*] eſt, tunc *PASsionis* aut *DEPoſitionis* nota praeponitur; ubi vero alia ex cauſa eo die feſtum agitur, *NATalis*; uti millies demonſtravimus. Ex quo id etiam intelligimus, apud noſtros Neapolitanos hoc moris obtinuiſſe, ut quod feſtum die non ſuo ageretur, id *Natale* vocaretur. Idque mihi videtur ſecutus, qui hanc appendicem Actis adtexuit: *Cujus dies Natalis celebratur XIII. Kal. Octob.*

Nec aliter in his Faſtis marmoreis die XIX. Septemb. ea feſtivitas ſignatur, ubi ſic ſcribitur: XVIIII. NT. S. IANVARII. Qui dies ſi ſuus fuiſſet, ſine dubio ſcriptum eſſet, *PAS. S. Januarii.*

Deinde in Menaeis & alibi die XXI. Aprilis fit de S. Januario & ſoc: etſi in Synaxario Claromontano fit pridie ejus diei. Sed & Metricas ephemerides Bollandianas ad manus habeo: in quibus die 21. Aprilis hic verſus editus reperitur:

Τὸν Ἰαννουαρίοιο κάρην τάμεν εἰκάδι πρώτῃ.

Sed idem hexameter ex Anthologio eſt corrigendus, in quo ſic reperio ad eumdem diem 21. Aprilis:

Ἰαννουαρίοιο κάρην τάμον εἰκάδι πρώτῃ.
Bis decimo ac primo Januarion obtruncarunt.

Ibidem ad eumdem diem alii quidam ſenarioli praefiguntur, quibus Januarius cũ ſociis non alio quam die XXI. Aprilis capitis abſciſſione martyrium complevïſſe ſignificatur.

Poſtremo nec alias quam menſe Aprili anni 305. pati hi Sancti potuerunt ob has maxime cauſas. Nam ſi horum martyrium in menſem Septembrem anni 305. incidiſſet; I. falſo haec Acta ceteroqui ſinceritatem ſpirantia, hoc uterentur exordio, *Temporibus Diocletiani Imp.* quia Kal. Maii ejuſdem anni Diocletianus jam abdicaverat: II. falſo ſic pergerent, *Conſulatu Conſtantii Caeſaris quinquies*; nam poſt Kalendas Maias Conſtantius aeque ac Gal. Maximianus *Auguſti* non *Caeſares* inſcribebantur: III. poſtremo falſo mox eadem Acta hunc in modum conquererentur, *Erat perſecutio Chriſtianorum*; quia poſt eaſdem Kal. Maias anni 305. perſecutio in Italia deſiit; ut in Adnot. 7. innuimus; quod ex Euſebio colligitur in de Mart. Palaeſtinae cap. 13.

Accedit ad ultimum quod jam inde a V. ſaeculo [ut ex Kalendario Carthaginenſi conſtat] SS. Januarii, ac Soſii feſta colebantur, ſed illius die XIX. hujus autem die XXIII. Septembris. Quare quum eo die Soſii feſtum non Paſſionis, ſed Translationis fuerit; idem erit & de Januario ſentiendum. Quod dixi Translationis S. Soſii feſtum in diem 23. Septembr. incidiſſe, id ex noſtris omnibus monumentis conſtat. In Baronianis: *Sanctum vero Soſium Diac. cives ejus Miſenates tulerunt, & poſuerunt in baſilica, ubi nunc requieſcit, die nono Kal. Octobr.* In Lectionibus editis Neapoli an. 1525. eadem verba leguntur: at in Lectionibus antiquioribus Kalendarii Neapolitani apud Falconium pag. CXLVI: *S. Soſſium cives ſui Miſenati die nono Kal. Octobr. . . . tulerunt.* In monumento Falconiano [*Ad gloriam*] ſic legitur: *Sanctum praeterea Soſſium*

Soſſium Levitam cives ſui Miſenates in Eccleſia ; ubi nunc requieſcit , locaverunt die nono Kal. Octob. Jo: Diaconus : *Beatiſſ. denique Soſium Levitam ſui Miſenates tollentes , in mirifica collocaverunt Eccleſia die nono Kal. Octob.* Quare etiam S. Januarii feſtum, quod nunc XIII. Kal. Octob. agitur , pertinet ad ejus Translationem in locum, cui *Marciano* nomen ; aut, ſi mavis , ad eum diem , quo dedicatum fuit Martyrium , quod ibidem ejus ſepulcro ſuperſtruxerunt . Ceterum Translationis S. Januarii feſtum , quod in Marmoreis Faſtis die XIII. Aprilis ſignatur , id ad eam Translationem ſpectare mihi videtur , qua ſacratiſſimum ejus corpus de Marciano Neapolim translatum , & a S. Joanne I. in Oratorio ejuſdem nominis collocatum fuit .

[40] Eadem Acta Baroniana, nec non Lectiones Neapoli an. 1525. editae poſt ea verba , quae ſupra [Adnot. 36.] recitavimus , ſic pergunt . „ Sanctum vero „ Soſſium diaconum cives ſui Miſenates „ tulerunt , & poſuerunt in baſilica , ubi „ nunc requieſcit , die nono Kal. Octo„bris . Puteolani quoque ſanctum Proculum diaconum , & ſanctum Euticetem, „ & ſanctum Acutium cives ſui tulerunt ; „ & poſuerunt in praetorio Falcidii , quod „ conjungitur baſilicae ſancti Stephani , „ in contrivio ipſo . Sanctum autem Feſtum & ſanctum Deſiderium idem cives „ ſui Beneventum tulerunt . „ In Lectionib. *Idem cives ſui Beneventani habent*. Quae quidem tota narratio perquam bonae frugis eſt, & ex ſinceris fontibus hauſta . Eadem haec & Falconianum monumentum, quod incipit *Ad laudem* , & Jo: diaconus habet , ſed uterque verbis ſuis utitur novitatem teſtantibus .

Sub haec in Baronianis , in Lectionibus , in Falconiano monumento *Ad gloriam* , miracula quaedam ſequuntur .

APPENDIX

Quatenus Acta noſtra cum vulgatis & Menologio conveniant diſſideantve.

Etſi Acta, quae dedimus, a ſect. VI. totidem verbis (exceptis pauciſſimis) in Baronianis & Lectionib. recitantur, ex noſtris utiq. deſcripta ; tamen quae utrobiq. praecedunt , inter ſe plurimum diſſident: id quod noſtra cum ceteris omnibus a Falconio lib. 2. evulgatis (quorum notitiam habes ſupra in *Admon.* Adnot. IV.) conferenti conſtabit . I. Primum vulgata ſunt priore hac parte immane quantum copioſiora noſtris , atq. admirabiliora. II. Rerum geſtarum ordo diverſus eſt. III. Differunt in Judice, quia in Jo: Diacono Dracontius (qui tamen in Baronianis & lectionib. non nominatur , ſed tamen ſupponitur) orditur judicium , cui poſtea ſuccedit Timotheus : in noſtris autem Dracontius unus ab initio ad finem tribunali aſſidet. IV. Spatio temporis , quod in vulgatis longius fuiſſe oportuit, in noſtris autem breviſſimum. V. Differunt locis ; quae in vulgatis duo ſunt , Nola prius, mox Puteoli: at in noſtris omnia Puteolis aut in vicinia ab initio tranſiguntur . Ac Beda & Martyrologi noſtris per omnia ſuffragantur .

At vero Baſilii Menologium de loco cum noſtris convenit ; in ceteris ferme cum vulgatis facit , niſi quod ab his quoque alicubi diſſidet . Quae melius per ſe quiſque ex ſubjecto elogio , quod ad XIX. Septembris ibi legitur , cognoſcet.

Certamen ſancti Hieromartyris (ἱερομάρτυρος) *Iannuarii epiſcopi Beneventi & ſocior.*

Iannuarius *Hieromartyr cum ſociis ſub Diocletiano imperatore fuit. Qui quum Beneventanae urbis epiſcopus eſſet, ob Chriſti confeſſionem Puteolis in vincula conjectus fuit , una cum* Soſſio, Proclo, Euthychio, & Acuſtio *diaconis. Timotheus autem regionis praeſes profectus Puteolos, quum Sanctum in vinculis reperiſſet, e cuſtodia eductum in caminum injecit . Quo inde illaeſo evadente , majore furore correptus, praecepit carnificibus , ut nervos pedum ejus praeciderent . Quod ſupplicium Sanctus quum pertuliſſet, in cuſtodiam revocatur. Interim quum clerici duo Beneventani* Phaeſtus (φαιςος) & Deſiderius *viſitandi eum cauſa veniſſent : comprehenſi & ipſi ſunt , unaque cum epiſcopo & diaconis in carcere conſtringuntur . Mox damnati ad beſtias, nec ab iis laeſi , juſſu praeſidis, capitibus abſciſſis occubuerunt .*

Tandem de celebre cruoris beatiſs. Januarii prodigio (ne cui forte fraudi ſit ſilentium noſtrum) nolim exteri quidam addubitent. Aut vero cũ Didymo Evangelico veniant videantque.

00067177

Digitized with financial assistance from the
Government of Maharashtra
on 02 July, 2018